

קובץ גליונות

ראש השנה ויום כיפור

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

"היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו"

לעילוי נשמת

ר' מנחם מנדל ב"ר צבי קנול ז"ל
נלב"ע י"ז שבט תשנ"ח תנצב"ה

בברכת שנה טובה!

מערכת קובץ גליונות

זמני ראש השנה

בחסות:

גינות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצאי ר"ה	ר"ת
בני ברק	6:20	7:15	7:52
ירושלים	6:05	7:14	7:55
קרית ספר	6:14	7:15	7:51
בית שמש	6:04	7:15	7:51
אופקים	6:14	7:18	7:54
חיפה	6:13	7:17	7:52

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

לעילוי נשמת

הר"ר מאיר ב"ר אריה אנגלרד ז"ל
מוקיר רבנן ומכבדם ואוהב את התורה
במסירות רבה קבע עיתים לתורה
נלב"ע כו באלול תשס"ח
תנצב"ה

לקראת חג הסוכות

הבעל"ט יופיע קובץ מוגדל ומורחב.

ברצוננו להקדיש את הקובץ לע"נ
הרבנית הצדקנית
מרת **בת שבע קניבסקי** ע"ה
אשר נסתלקה בחול המועד סוכות
המעוניינים להשתתף בהקדשה זו
יפנו בהקדם למערכת.
ויהי רצון שנזכה שתהיה למליצת יושר
עבור כל התורמים.

הקובץ לחג הסוכות יופץ אי"ה
החל מיום ג' ד' תשרי

ברכת השנים

לכל הקוראים החשובים הלומדים את
תורתם של גדולי ישראל מדי שבוע,
ולכל השותפים החשובים שהוזילו
מהונם במשך השנה החולפת עבור
הוצאות הדפסת הקובץ,

ולכל הנציגים החשובים במוקדים
ברחבי הארץ (אשר א"א לפורטם כי רבים
הם) הטורחים מדי שבוע לזכות את
הרבים (וזאת שלא ע"מ לקבל פרס)

נאחל ברכת
"לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר"
לחיים טובים ולשלום

ותזכו להכתב בספרן של צדיקים

בברכת התורה
מערכת 'קובץ גליונות'

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:
יש לבחור בלחצן קופות נוספות,
חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזת-ל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

ענין רשימה

משיגים ושיחם של קוראי ה'קובץ גיליונות' שליט"א - בני תורה ואברכים

גליון מס. 3 | ראש השנה תשפ"א

עבודות, הנהגות
ופניני תורה
מאוצרכם!

סיפור אישי מליל ראש השנה
שחל בשבת ■ חוש הטעם וראש
השנה ■ מה היה בפעם הראשונה
שהלכתי עם אבא לסליחות ■
צדיקי הקפסולות ■

הקדושה, חוש הטעם, וראש השנה תשפ"א

אברך מ'קרית ספר' מקהילת 'חזון
דוד שערי תשובה' שלח לשיג ושיח
דברים נאים, שכתב תלמיד חכם,
לחברי השכונה הקרובים אליו:

תמיד חשבתי שלאכול 'לשם שמים'
ולא להנאת הגוף זו דרגה ממש גבוהה,
אבל ב"ה זכיתי להגיע לכך.

כאמצע בין הזמנים איבדתי את חוש
הטעם והריח. ממש לברך על אוכל
ורק 'לדעת' שזה נכנס לגוף. ואז התברר
שיש סכסוד למשפחות אברכים מטעם
המדינה לצאת לנופש של שבוע
וחצי. התחלנו לברך היכן כדאי ללכת
להחליף כוחות 'כינר' או 'ניר עציון'.

התקשרתי לשני אברכים בוגרי קהילת
'ניר עציון'... הראשון פתח בכבוד
אכסניה ובקול נלהב סיפר על מרחבי
הדשא המוריקים, צימרים נאים
ומטופחים, מניני תפילות גדולים כמו
של פעם, אנשים איכותיים, פעילות
לכל הגילאים, וממש כאדם הראשון
כשעתו: מלאכים [בלבן] צולים לו
כשר, פשוט גוועלדליג, לכו לשם אני
בטוח שתהנו מכל רגע. השני דווקא
דיבר בגנות המקום: אל תדרוך שם,
הוא התריע, אין שירותי ניקיון,

אין טישו בחדרים, מגישים לך את
האוכל בתוך 'חמגשיות' אפרוריות,
ועד שאפשר לכבס בגדים כבר עדיף
לקנות חדש, אתה מדבר על 'ניר עציון'
שאלתי? כן בטח הייתי שם שבועיים
- הוא אמר. תתרחק אל תגיד שלא
הזרת, זה פשוט סיוט - סיים את
השיחה.

איזו קיצוניות. והשאלה מי צודק?
ממש הסתקרנתי. אני חייב ללכת
לבדוק את זה חשבתי... כיום ה' הגיעה
ההסעה של אמבולנס טיפול נמרץ.
למרות היותנו בריאים ב"ה לקח אותנו
בסירנות עד לב'השמים למלוניית. אחרי
כמה ימים שם גיליתי דבר מדהים.
שני האברכים צדקו במאה אחוז! אכן
הצימרים נאים, האוכל 'בחמגשיות'
מרחבי דשא וקושי בכביסות. אז
למה הוא נלהב והשני קיצוני כל כך
איך זה יכול להיות? אכן כך הם חיינו
חשבתי: כל מה שקורה לאדם יש בו
מן הטוב והפחות טוב מעורבים זה בזה.
השאלה היא איזה עיניים אנו מפתחים.
עיני ה'רע' מה חסר ומה אין לנו, למה
לפלוני יש וחלקי נגרע. ועיני ה'טוב':
מה נתן לי הקב"ה וכמה יש לי.

וכך היא לענ"ד עבודת הימים
הנוראיים-הנחמדים. אין מצווה לחפש
את החסרונות ומה אנחנו לא טובים.
אין חיוב לראות כמה אני לא בסדר. יש
מצווה גדולה לעשות תשובה ובשכיל
זה לראות מה צריך לתקן. ואם נסתכל
על הטוב שכנו נתקדם הרבה יותר.
וכדברי הרמב"ם שאדם לא יהא רשע
בעיני עצמו שכך מתדרדר לדיוטא

עמוקה יותר.

אמר חכם אחד שאת ההצלחות
הוא שם בשמשה הקדמית של
הרכב והכישלונות מקומם בשמשה
האחרית. שתמיד רואה את הטוב
ומידי פעם מסתכל במראה לראות
כמה יכול להתקדם.

ובוודאי כשאדם רואה את הטוב שבו
נחה עליו הרוח הטובה... והשמחה
תפשוט בליבו. ואז באמת אפשר
להגיע לתשובה מאהבה, לא מתוך
הפחד אלא מתוך רצון בחירה ואהבת
השם.

"בפעם הראשונה שאבא לקח אותי בידו לסליחות"

סיפר הגאון ר' שרגא שטינמן.

הייתי ילד, אינני זוכר בדיוק באיזה
גיל היה אותו יום ראשון של סליחות,
שהשכמתי עם אבא

והתלוויתי אליו לסליחות בפעם
הראשונה בחיי.

הוא לקח אותי יד ביד. אינני יודע מה
חשב בדרך לבית הכנסת.

נכנסנו. התחילו אשרי. אמרו קדיש.
ושמעתי ברור מאד, כיצד אבא התחיל
את המילים "לך ה' הצדקה ולנו בוש
הפנים". באותו רגע פרץ בכי גדול.
מאד. ומכאן ואילך כבר לא שמעתי
ברור כיצד נאמרו הסליחות, כי מאותו
רגע הוא אמר ובכה, בכה ואמר, כך עד
שעזבנו את בית הכנסת. ע"כ.

ולנו היום, בוש הפנים, מהפנים
המכוסות, המבושות. הנה במשך כל

ימי הקיץ אמרו לנו מהשמים: תתביישו לכם...

מה נאמר ומה נדבר מה נצטדק, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך. בתורה: י.ב. כולל פוניכו

סיפור אישי שהיה לי בליל ראש השנה - שחל בשבת

"שנה אחת, בבחרותי, חשבתי לעצמי, מעניין לראות כיצד מתנהג הגרב"צ פלמן זצ"ל כעת בליל יום הדין אחרי תפילת מעריב. למדתי בישיבה שלא הייתה רחוקה מבית הכנסת שלו.

מיד בסיום התפילה, מיהרתי לעבור, כדי ללוותו בעת שיוצא מבית הכנסת ולהיווכח בהנהגתו, על מה מדבר כעל כלילה הגדול הזה, על מלכויות או על זיכרונות, על אימת הדין או על תשובה ועזיבת החטא.

רגלי מוליכות אותי אליה, והנה הוא זצ"ל התחיל לצאת, הלך כדרכו, ברוגע ובשלווה. הטיתי אוזן לשמוע את הקולות היוצאים מפיו הטהור...

הוא שאל את הנלווה אליו: "ראש השנה שחל בשבת אין תוקעין בו שמא ילך אצל חכם ללמוד ויעברנו ארבע אמות ברשות הרבים, לכאורה לשיטת בית שמאי שסוברים שלא אמדינן מתוך שהותר לצורך הותרה נמי שלא לצורך, מדוע רק בשבת גזרו שלא לתקוע הרי גם ביו"ט אסור להוציא את השופר שלא לצורך יש חשש שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעברנו ד' אמות ברשות הרבים?". כך פלפל בשאלה זו, כל הדרך עד ביתו.

ציפיתי לשמוע איזה רעיון מוסרי ליום הדין, והנה פלפול בלימוד...

התבוננתי והבנתי. כי בוודאי לקראת יום הדין יש להתכונן כראוי, בתשובה ובמעשים טובים. וכמו כן, כדי להמליך את הקב"ה, עלינו לקבל את עול מלכותו באהבה וברצון, אבל מהו מעשה ההמלכה בפועל? להדבק

בתורה בכל לב ונפש, לנצל כל רגע פנוי בעיון ועמקות בתורה, וכשיוצאים מבית הכנסת והולכים בדרך, הראש צריך להיות שקוע בתורה בקושיא או בתירוץ, או בחזרה על דברי הגמרא, וכהנה וכהנה.

עזבתי את הרב, חזרתי לישיבה לסטנדר עם הגמרא, בתשוקה לקבל עול מלכות שמים לשקוד בתורה בעמל ויגיעה כל השנה כולה".

לשנה טובה נכתב ונחתם, בכרכה ותורה, בעל המעשה.

צדיקי הקפסולות

מכתב שנשלח למדור הנודע "מעשה למעשה" ב'מוסף שבת קודש' יתר נאמן. ניסנו לאתר את בעל המעשה, ואנו מפרסמים את מכתבו המקורי גם במדור זה: "שיג ושיח".

זכיתי שבני שיח' לומד בהתמדה בישיבה נודעת בירושלים, וכפי המצב, הוא נכנס לקפסולא בתחילת הזמן על מנת לחזור בסוף הזמן בע"ה.

היות ואין אפשרות לצאת מהישיבה ציידנו אותו [אנו גרים בכני ברק] כ"ה בכל הנדרש לו, והיות וחביב עליו גבינה צהובה לפני שיצא לדרך קנה לעצמו חבילה כדי לקחת לישיבה.

בהגיעו לירושלים שם לב שנאכרה לו החבילה בדרך, ומכיוון שקשה היה לו לותר על הגבינה, הלך וקנה חבילה אחרת של גבינה צהובה בירושלים במכולת הסמוכה לישיבה, לפני שנכנס לישיבה על מנת שלא לצאת עד סוף הזמן.

דא עקא כעבור כמה שעות שם לב שהחבילה שוב נאכרה...

יש לציין הוא בחר שלא מפוזר כלל וכלל וכבר בפעם הראשונה שנאכר היה בזה משום חידוש.

מה התברר...

אמו שתח' הכינה לו לפני שיצא לחמניות 'מאפה בית' שירגיש טעם של

בית. את הלחמניות היא אפתה עם בצל, שנחתך בסכין בשרי.

כמובן שאסור לאכול לחמניות אלו עם גבינה כיון שקיבלו טעם ראשון של בשר דבר חריף אין היתר של ג"ט בר ג"ט כידוע.

כעבור כמה ימים נודע לי שהלחמניות נחתכו בסכין בשרית, ומיהרתי ליידע לו טלפונית שיוזהר שלא לאכול הלחמניות עם מוצרי חלב...

ואז סיפר לי את הסיפור עם האכדות של 2 החבילות גבינה צהובה.

אמרתי לו אכן נודע הדבר.

אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקי הקפסולות...

חושבני שיש בסיפור זה לייקר מעלת הבחורים היקרים הספונים בקפסולות שזוכים לדרגא עילאה של סייעתא דשמיא השמדה לקדושי עליון.

וכמו כן על ידי הפרסום יתוודע הציבור להלכה שאסור לאכול בצל שנחתך עם סכין בשרי עם מוצרי חלב.

השורה תחתונה

באלול הקודם הלחיצו אותנו לרגל הבחירות כי אוטוטו עם כל הגזירות של הבג"צ על 'הדרת נשים' לא יוכלו להתפלל בבתי הכנסת, ולא יוכלו לקיים אירועים תורניים.

התאמצנו והתפללנו לבטל את דוע הבג"צ.

אבל האם היו השנה אירועים? האם התפללו נודמלי בבתי הכנסת?

ללמוד שבר"ה יש להתפלל על האונטרשטע שורה = השורה התחתונה. בלי לפרט ולהציע כיכול להקב"ה - את מה לבטל וכיצד להועיל לנו.

מזכיר את הסיפור הידוע על הסכתא שהתפללה ואמרה בסוף, כזה רעיון עוד לא חשבתי...

בתורה: צבי יעקובוביץ שכונת גרינפארק קרית ספר

לע"נ הצדיק ר' יהודה זאב
בן הרה"ק יחיאל צבי הל"ד (ליבוניץ)
נלב"ע ז"ל לאלול תש"ע תנצב"ה
לזכות חיים ברוך בן שרה פעשא
לברכה והצלחה בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

ראש השנה

בליל ר"ה אלפים עוברים להתברך מפי מרן שליט"א בברכת לשנה טובה תכתב ותחתם, והנה לפני כשבע שנים למחרת ראש השנה היה רגע מיוחד שהיה אפשר לשאול, והגאון רבי אליהו מן תפס את הרגע שאל קמיה מרן שליט"א: "רבנו סיפר לי פעם שאנשים עוברים בליל ר"ה ואני אומר להם שנה טובה, יש כאלה שעוברים און אַעס זאָנצאָן נִיט אַרויס באַמיר דער לשנה טובה (=לא יוצא מפי בקלות הברכת לשנה טובה) ויש פעמים שרבנו סיפר שזה לא קרה. כיצד השנה?"

רבנו שתק. חשב ואמר: האר"י הקדוש ידע על אחד מה נגזר עליו...
שאלה: אבל לומר ברכה, אם מן השמים לא מגיע לו אין את הברכה, וזה לא דרגת אר"י הק'.

תשובה: היו כל כך הרבה אנשים אין אני יכול לזכור (ראיתי שרבנו מתחמק) אחר כך, סיפר מרן, כל השנה הרב כץ זצ"ל מפתח תקוה התפלל בבהכ"נ הגדול כי ה' שם רב וביו"כ התפלל בישיבה ובלייל יו"כ ה' מברך איזה בחור אחד מבוגר שיה' לו שידוך ואמרו שה' מתקיים כל שנה ופ"א בוך את כל הבחורים המבוגרים ואני בתוכם ובשנה זו כולם התארסו וגם אני.

* * *

שאלו לרבינו הרי ראש השנה הינו יום דין על כל צרכי האדם למשך השנה כולה, ומשך ראוי לבקש כל צרכו, מאיך ידועים דברי הזוהר הק' שהמבקש ברו"ה על עניניו הגשמיים הרי הוא ככלב המצווח "הב - הב", א"כ מה הדרך הנכונה? והשיב רבינו שליט"א, כי בודאי צריך להתפלל בראש השנה על כל צרכיו, הן הרוחניים והן הגשמיים, אמנם החושש לדברי הזוהר יכוון בלבו על צרכיו בעת התפילה, ולא יבקש במפורש.

בפיוט וכל מאמינים, אומרים, הטוב, ומטיב לרעים ולטובים. ושאל בן רבינו הגראי"ש שליט"א בשלמא שהוא מטיב לרעים הוי חידוש ושבח, אך מהו השבח והחידוש שהוא מטיב לטובים, הרי זהו סדר העולם כן, כמו שנאמר, ובחרת בחיים למען ייטב לך. והשיב לו, דהקב"ה מטיב הרבה יותר ממה שמגיע להם, וכמו שאמרו חז"ל מדה טובה מרובה, כנאמר בעשרת הדברות, ועושה חסד לאלפים לאוהביו ולשומרי מצוותיו, וזהו השבח להקב"ה שכולו טוב, וכל כך חפץ בטובת הבריות, שהוא טוב ומטיב לרעים, אף שאינם ראויים, ולטובים שהם ראויים, מטיב להם בכמה וכמה אלפי מדות יותר מהמגיע להם ע"פ טובתם.

"ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה". בימים הנוראים בתפלת 'ונתנה תוקף' הנאמרת בחזרת הש"ץ בתפלת המוספים אנו אומרים: "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה". לשון "מעבירין" אומרת דרשני: מדוע לא נאמר "מבטלים" או "מקדעים" את רוע הגזרה? ותירץ על כך רבינו שליט"א, על פי דברי המכילתא בפרשת משפטים: "גויים אין להם פדיון, ישראל יש להם פדיון, שנאמר: 'נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתך'". כלומר, כאשר נגזרת גזרה על ישראל והם עושים תשובה, אזי מעבירים אותה מן השמים אל הגויים, כי לאחר שיצאה הגזרה היא מוכרחת לחול על מישהו! זהו גם הביאור במה שנאמר במגלת אסתר "ונהפוך הוא", שהועילו עם ישראל בתפלתם להפוך את הגזרה על הגויים. וכן מצאנו בתרגום שני על הפסוק "ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד", שהמן הסית את אחשוורוש על הנהגת עם ישראל ביום הכיפורים, אשר "אמרין יומא הדין מתכפרין חובנא, וחובי די לנא מתכנשין ומתוספין על חובי בעל דבנא" (פי' ביום זה מתכפרים חובותינו, ונוספים על חובות שונאינו). אם כן, זהו שנאמר: "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה, כי לאחר שנגזרה הגזרה אי אפשר לבטלה, אלא שהתשובה מעבירה אותה אל הגויים!"

(אורחות יושר)

תרי"ג גרעינים ברימון

באלול תש"ס, לקראת ראש השנה תשס"א, החלטתי לבדוק מה המקור למה שידוע ומפורסם שלרימון יש תרי"ג גרעינים - כנגד תרי"ג מצוות. שלחתי מכתב עם השאלה למרן שר התורה שליט"א ונענית: "**הגאון מלבי"ם ז"ל בפסוק כפלה הרימון.**"

שמחתי ופניתי לעיין בדברי המלבי"ם. לתדהמתי לא מצאתי את הדברים כתובים שם. לא דבר ולא חצי דבר.

חלפה שנה, ולקראת ראש-השנה תשס"ב, שלחתי שוב מכתב וכתבתי שלא מצאתי את הדברים כתובים...

נענית - בקצרה כדרכו בקודש: "**אצלי נמצא.**" כעת כבר לא הבנתי כלום: וכי יש גרסאות שונות בין דפוסי המלבי"ם?...

חלפו שנים והתעלומה נפתרה. בשבת חול-המועד פסח, תוך כדי קריאת מגילת שיר השירים, הבחנתי שהפסוק "כפלה הרימון וקתן" חוזר על עצמו פעמיים. הראשון בפרק ד' פסוק ג', והשני בפרק ו' פסוק ז'. אני חיפשתי בפרק ו' - שם אכן המלבי"ם לא אומר מילה, אך בפרק ד' הוא אומר מפורשות: "כפלה הרימון שהוא מלא תרי"ג גרעינים - כן עצמותה [של הנפש האלוהית שבאדם] מלאה אורות שכליות אלוהיות".

התפלאתי: הלוא כל התורה פרושה כשמה, על כף ידו של מרן שר התורה שליט"א. הוא מיד הבין את טעוטי, אך לא העמיד אותי עליה. מדוע?!

לקח לי זמן לקלוט: הוא העדיף שאעמוד על טעותי, בעצמי!!!

[נשלח ע"י הרה"ג חיים משה יהודה אורצעל, מודיעין-עילית]

ידידנו החשוב הר"ר משה ניימן שליט"א (ער"ה תש"פ) שזוכה מדי שנה מזה שנים רבות להביא לרבינו אתרוג מהודר מפרדסו הידוע כמחזק ללא הרכבה כלל.

ותלמד חוקי חיים - פרק כ"ב סדר ועקביות - המתכון להצלחה (ב)

עת לדבר ועת ללמוד. ספר התהילים ממתין על הסטנדר, ורבינו משוחח בעמידה עם בנו חביבו הגאון רבי שלמה שליט"א ראש ישיבות קרית מלך ותפארת ציון

השולחן אשר לפני ה'

איך נראה שולחן של אדם שחשיב לעשרות מכתבים ביום? אם נשווה למזכיר מוסד או למנהל עבודה, נמצא שולחן עמוס בחפצים וחומרים שרק בערב פסח מגיע זמן הפינוי שלהם... לרבינו ישנה קביעות רבת שנים להשיב לכל מכתבי השאלות הרבים הפונים אליו, בצד השולחן נערם באופן מסודר המכתבים שהגיעו מבית הדואר, ורבינו פותח מכתב אחר מכתב לפי הסדר של החשיבות: כהן, לוי, ולבסוף ישראל, כשאפילו גרגיר של לכלוך או שיירי מעטפה לא נמצאים על השולחן, הוא נשאר נקי ומסודר, ובצד השני של השולחן ערימת התשובות המכוננות לשלוח בדואר לשואל...

גם כשמוציא ספר לעיין בו, הוא חוזר מיד עם גמר השימוש לארון...

תמונה נדירה של רבינו והשולחן בשעת כתיבת התשובות. מימין: ערימת המכתבים. משמאל: התשובות המוכנות לשלוח לשואל. והשולחן אשר לפני ה' - נקי ונאה.

הסדר והנקיון עם הכבוד אותו הוא רוחש לספרים, מביא אותו לדאוג להם ולראות אותם בשיא תפארתם, כמו - להבדיל - מוכר בחנות הדואג בכל שעה שכל מוצרי התצוגה יהיו נאים ומסודרים.

מדף כרכי הש"ס בארוננו של רבינו. אפילו את ה'סימניות' סידר ישר ונאה שיהיו עומדות זקופים כמו חילים...

סדר ומשמעת

כיום כבר הרבה מאנשי החינוך יודעים כי יש קשר ישיר בין סדר, נקיון, סדר יום מתוכנן לבין הקשבה ומשמעת, והתנהגות נאותה. ילד שסדר היום מבולבל, ואין לי תוכנית ברורה ומסודרת, יתקשה להתנהל בצורה נורמטיבית.

אך בדור הלא רחוק זה לא היה ברור כל כך.

את הנהגה זו של סדר, נקיון והקפדה על עקביות ועמידה בזמנים, לקח רבינו גם לנושא החינוך.

בתוך ביתו פנימה הוא החדיר לילדים בהנהגתו שלו - כי אין 'סתם'! לכל שעת לימוד, ולכל משחק יש את הזמן שלו, לא לומדים כי משעם ולא משחקים כי זה מרתק, אלא לומדים בשעה שצריך ללמוד ומשחקים בשעה שהמוח או הגוף צריך לך.

ילדיו שיחיו יודעים לספר, כי לא קרה מעולם ואביהם הגדול פנה סתם כך ואמר בוא נלמד כי יש זמן מיותר... ללימוד היה זמן מסודר, בהספק קצוב.

הסבר הדברים הוא ברור: כשמחדירים בבית את הסדר ואת התוכנית היומית, יש זמן להכל, וכל דבר במועד שלו. לכל דבר מוצאים את הזמן וכל ילד ממצה את כוחותיו.

מודים דרבנו

(הרהורים בפתח מאמר האחרון לשנה זו):

במה אחלה פני קל, אכף לאלוקי מרום (עיין מיכה ו'): עם סיום שנת תש"פ. לא אוכל שלא להביע מעט מזער הודאה לה"ת, על כל הטוב אשר גמלני. מידי שבוע ליבי מתרונן בקרבי, על הזכות מאוצר מתנת חיים, להיות שותף לדבר מצוה ולהפיץ מתורת מרן רשכבה"ג שליט"א.

בכל יום שלישי, בסייעתא דשמיא, מופץ הגליון העולמי 'דברי ש"ח' בדיוור ישיר למאות נקודות-מכירה בכל רחבי הארץ, וביום שלאחריו הוא נשלח לרבבות (!) מנויי הדוא"ל, רוב רובם, מעיינים בדברי התורה עוד טרם השבת, על מנת להנות בו את יושבי שולחנם בשבת קודש.

איני יודע בזכות מה, בודאי זכות אבותי עמדה לי, וכדי לעשות רצונם אקצר בשבחים, אך בד בבד עם ההודאה הנני זועק על העתיד, יהמו רחמך ה' אלוקינו, ונזכה הלאה להיות דבקים בתורה וחכמים, ונזכה ונחיה ונראה ששנת תשפ"א, הבאה עלינו לטובה תביא בכנפיה בשורת הגאולה במהרה בימינו.

זכות אבות יגן עלינו: רבינו שליט"א משתתף בשמחת נישואי אבי מורי רבי דניאל גולדשטון שליט"א, כשפניו אל מול שולחן הכבוד.

סדר עולם

כפי שהבאנו במאמר הקודם, רבינו שליט"א שם והשקיע הרבה כוחות בסדר ונקיון, ולימוד בעקביות ובזמן מסודר.

נוסיף, כי לא רק לגבי הנהגתו האישית נהג כן, אלא את ענין הסדר והנקיון לקח גם לדברים שבקדושה: קפידא יתירה הוא מקפיד שכל ספרי הקודש בארון יעמדו ישר ומסודר, לתת כבוד לספרים. בני הבית ובאי בית הכנסת הקבועים יודעים כי אם הוא יבחין מרחוק בספר 'שוכב' או עומד עקום, או יקום מיד לסדר אותו.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕍 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי ש"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

הקדוש בודאי היה כן – ממה יש לו לחשוש, הרי אם יש לו עולם הזה, זה רק הפירות, ואינו על חשבון העולם הבא.

אבל באמת החשש הוא מפני שיש עוד מצוות אחרות, שעליהם אין פירות בעולם הזה, אלא רק עולם הבא, ועליהם אם יקבל שכר בעולם הזה, יפסיד את העולם הבא. וכן המצוות שאוכל פירותיהן בעולם הזה, כגון תלמוד תורה שהוא כנגד כולם, יכול להיות שיקבל בעולם הזה **יותר** מפירותיהן, ואם כן אף שיש פירותיהן בעולם הזה, אבל אם יקבל עוד יותר מפירותיהן, יפסיד גם את הקרן, ועל זה התפילה, שלא יאכל את הקרן בעולם הזה.

וכל אלו הם חששות שאי אפשר לדעת אם אינו אוכל את הקרן בעולם הזה, ולכן אין ראייה ממה שעברה השנה בטוב שהוא אכן צדיק.

הכוונה בברכות הנהגין והמצוות

ויש למעשה דברים שקשה מאד לקיימם, אבל כשמתרגלים כבר אין זה קשה, ולמשל כשאוכלים איזה פרי ומברכים ברכות הנהגין, כבר הזכרנו מה שכתוב בספר חסידים (הובא במ"ב סימן ה) כי כשמברך, צריך להרגיש שזה חסד מן השמים שיש לו פרי לאכול, ולברך בשמחה, שהוא שמח שמן השמים נתנו לו את הפרי, כי הרי הכל בהשגחה, ולא לכל אחד יש פירות, ויש אנשים שאין להם, וצריך להרגיש כי זה חסד מן השמים, ועל זה הוא מברך ברכת הנהגין, בורא פרי חפץ, ונותן הודאה על הפרי שיש לו.

והרי טבע האדם אינו כך, וכשאוכל פרי וכל מיני מאכל, וכי מיד הוא חושב שזה חסד מן השמים שיש לי את האוכל הזה ולכן אני חייב להודות.

וכן בברכת המצוות, כגון כשהולך לאכול פת שצריך נטילת ידיים, והוא נוטל ידיו ומברך על נטילת ידיים, הרי הנטילה היא מצוה, וכפי שמזכירים בגמ' הברכה 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו', ויש לו מצוה של נטילת ידיים, וצריך לשמוח בזה, כי הוא קיים מצוה, והמצוה משמחת, שזוכים בה לעולם הבא, ועושים את רצון השם, וזו שמחה של מצוה.

ומלבד עצם הנטילה שהיא מצוה, הרי הוא גם מברך על זה, והברכה היא עוד מצוה, ברכת המצוות, וכך כתב בספר חסידים שם כי כשמברך ברכת המצוות צריך לשמוח, ולהרגיש חיוב של הודאה על שיש לו אפשרות לקיים את המצוה ולברך עליה, ויש לו מצוה של נטילה, ומצוה של ברכה, ואחר כך כשהולך לאכול ומברך המוציא לחם מן הארץ, זו עוד ברכה, ועוד מצוה!

עבודת השם באכילה לשם שמים

וגם כשהוא אוכל, כפי שכתוב ברמב"ם (הלכות דעות ג, א) וכן כתוב בספרי המוסר (מס"י פכ"ו ועוד) אם הוא אוכל מפני שהוא חייב לאכול אזי האכילה עצמה היא גם כן מצוה, כי הוא חייב ומוכרח לאכול, שאם לא יאכל לא יהיה לו כוח לקיים את התרי"ג מצוות, והרי הוא עבד, עבד השם, וכמו חייל בצבא המלך, שחייב לאכול כדי שיהיה לו כוח לעבודת המלך, כך אנו חיל השם, עבדי השם, וחייבים לאכול כדי שיהיה לנו כוח לעבודת השם.

ונמצא שהאכילה עצמה היא מצוה, והוא הטעם שצריכים לאכול, מלבד מה שיש איסור לאבד עצמו לדעת, יש גם חיוב לאכול ולהיות בריא כדי לקיים את העבדות, והוא עובד השם באכילתו.

והרמב"ם שם כתב כן לגבי שינה, והביא מה שאמרו חז"ל (אבות ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, דהיינו שכל המעשים הגשמיים, שהם צרכי הגוף, יהיו לשם שמים, וכגון כשהולך לישון, יחשוב שהוא חייב בזה, כמו עבד, שחייב לישון כדי שיוכל מחר לקום לעבודת האדון – עבודת הבורא, ואם אדם חי עם מחשבות כאלה "נמצאת שינה שלו עבודה למקום" (לשון הרמב"ם שם), והוא עובד השם בשינתו! אפילו השינה, שהיא בשב ואל תעשה, וכל שכן האכילה, שהיא בקום ועשה, וכל סדר היום, זה עבודת השם.

אבל אם הוא אוכל יותר ממה שצריך אין זו עבודת השם, ואמנם יש שצריך לזה בשביל ליישוב הדעת, ואזי כתוב במסילת ישרים (סוף פ"א) כי כל ענייני החומריות הנצרכים בשביל ליישוב הדעת, אדם חייב בהם, אבל אם זה לא ליישוב הדעת, רק סתם מפני שמתחשק לו ולא בשביל הבריאות, והפוך, הרי אם אוכלים יותר מדי זה מזיק לבריאות, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ד, טו) שרוב המחלות באות מריבוי האכילה, אזי אין זו עבודת השם.

הטעות שלא מרגישים אימת הדין

טבע האדם הוא, שאפילו שיש ימי דין, ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום כיפור, אבל הוא רגוע, כי הוא עושה חשבון, הרי השנה עברה עלי בטוב, ולא היו לי קשיים מיוחדים, וזה סימן שאני צדיק, שבשמים לא מענישים אותי, וראיה מזה שהנהגה שלי היא הנהגה נכונה בלי חטאים, שאם לא כן למה לא נענשתי מן השמים, כך טבע האדם לחשוב ולהרגיע את עצמו.

אבל שמעתי מהגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל שדיבר פעם (בשיחה שמסר בישיבתנו בליל יום כיפור) ואמר כי מחשבה זו היא טעות, ומה שעברה השנה בלי שום קשיים, אין זה ראייה כלל, ואי אפשר לדעת מזה אם יצא זכאי בדין, מפני שכבר כתב הראב"ד בהשגות על הרמב"ם (הלכות תשובה ג, ב) כי מה שאמרו חז"ל שבראש השנה רשעים נחתמים לאלתר למיתה, אין הכרח שיחתמו את דינם שימותו מיד בשנה זו, אלא יכול להיות שיחתמו את דינם לאלתר שימותו קודם הזמן שהיה קצוב להם לחיות.

והיינו כי כל אדם כשהוא נולד, נגזר עליו כמה שנים יחיה, מאה ועשרים שנה או פחות, שזה מספר השנים שלו, ואם הוא חוטא, לא מענישים אותו מיד, אלא מורידים לו ממספר השנים, שהוא יחיה פחות ממה שנגזר עליו, כי כיון שיש לו חטאים והוא לא מנצל את החיים – למה לו חיים, הרי החיים ניתנו בשביל כבוד שמים, וכמו שכתוב (ישעיה מג, ז) לכבודי בראתיו, שכל הבריאיה היא לכבוד שמים, ואם אינו עושה כבוד שמים אין לו זכות קיום.

ולכן יכול להיות שכבר בשנה שעברה, ואולי אפילו קודם, נגזר עליו לחיות פחות שנים, כגון מאה ועשרים פחות שנה, או מאה שנים פחות שנה, כל אחד לפי מספר השנים שמגיע לו – הורידו לו שנים, והוא כבר נענש ואינו יודע שהוא נענש. כך שמעתי מהגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל.

ובאמת זהו מה שאנו אומרים בראש השנה: מי יחיה ומי ימות, מי בקצו ומי לא בקצו, וזה הפירוש ילא בקצו, שמפחיתים משנותיו, ומת לפני קצו. לכן אין ראייה ממה שעברה השנה בטוב, שהוא יצא זכאי בדין.

החשש מאכילת שכר המצוות בעולם הזה

אבל יש עוד דבר שיכול להיות, שהרי כתוב בסוף פרשת ואתחן (דברים ז, י) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, ופירש רש"י: בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא, ע"כ. והיינו שהנהגה מן השמים היא, שצדיקים אם יש להם חטא, מענישים אותם מיד בעולם הזה, ובעולם הבא יהיה להם גן עדן, אבל רשעים להפך, כשהם עושים מצוות ומעשים טובים, נותנים להם את השכר מיד בעולם הזה, ובעולם הבא הם לא יקבלו שום שכר.

והסיבה לזה היא מפני שרשע אינו רוצה עולם הבא, והוא מחפש עולם הזה ולא עולם הבא, כי מדוע הוא רשע? מפני שאינו רוצה את העולם הבא, ואינו ממוחזק מהגהינותו, ולכן מן השמים נותנים לו את מה שהוא רוצה, וכיון שהוא רוצה עולם הזה – יקבל עולם הזה.

ונמצא לפי זה, שגם אם אדם חי כל השנה חיים טובים, יכול להיות שזה בגלל שהוא רשע, ונותנים לו את שכר המצוות בעולם הזה, ובמקום גן עדן קיבל עולם הזה, ולכן אין זו ראייה שהוא צדיק.

ובאמת יש גם בשל"ה (מסכת תמיד פרק נר מצוה אות קלד) תפילה מיוחדת שלא לאכול את שכר המצוות בעולם הזה, וזה לשונו: "וירא אנכי מאד לנפשי שלא יהיה חס ושלום העושר שמור לי לתעוה להאכילני המעט מזכויותי שבידי. ובאם הוא כן, קח נא את ברכתי ואל אראה ברעתי לעולם הבא עולם הנצח. ובאם רצונך הטוב למיחב ולא למשקל, תן בלבי ובכל כל הנלווים אלי שלא להשתמש במתנותיך לתענוגים גופניים. יתפרנסו ממנו בעלי תורה, אנשים כשרים אנשים הגונים, עשות צדקה הרבה וגמילות חסדים לקרובים ולרחוקים, ודבר השם יקום", ע"כ. וזוהי תפילה מיוחדת שלא יקבל בעולם הזה את שכר המצוות, כי יכול להיות שנותנים לאדם שכר המצוות בעולם הזה, ובמקום העולם הבא הוא יקבל עולם הזה, וזה לא כדאי.

ואמנם הרי יש הרבה מצוות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, וכדאיתא במשנה ובברייתא ריש פאה: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והשכמת בית המדרש וכו', ותלמוד תורה כנגד כולם, ומי שיש לו מצוות כאלה – והשל"ה

וכבר כתב באגירת הגר"א שכל ההטאות ייחפכו בקבר למרה, היינו שכל הנאות העולם הזה, אם הם סתם הנאה שלא לצורך ואין בה חיוב, הרי זה חטא. כמובן אלו הן מדרגות, אבל צריכים לדעת שזו המציאות.

שמחה של מצוה כל היום

והנה הרמב"ם בהלכות יום טוב (ו, כ) מביא את הפסוק בתוכחה "תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב" (דברים כח, מו), ופירש בזה כי התוכחה היא על חסרון השמחה בעבודת השם, דהיינו שעובדים עבודת השם ועושים מצוות ומעשים טובים, אבל בלי שמחה, ולא שמחים בזה, וזהו החטא שעליו באה התוכחה, ומדבר שם לגבי שמחת יום טוב, שצריכה להיות "שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", שמחה של עבודת! ואם חסרה השמחה בעבודת זה גם חטא. ולפי מה שדיברנו הרי בכל היום גם כן, אדם עוסק בעבודת השם, ואם כן צריך לשמוח בכל מעשה ומעשה, ולהיות שמח כל היום.

ומצונו בגמרא (ברכות ט, ב) על רב ברוטא, שפעם אחת הוא סמך גאולה לתפילה "ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא", היינו שהיה שמח בזה כל היום, ולכאורה משמע שכלי זה לא היה שמח כל היום.

אבל באמת לשון הגמרא הוא שלא פסיק חוכא מפומיה, והיינו שזו הייתה שמחה מיוחדת, שהיה עם חייו כל הזמן, ואמנם בודאי אדם חייב להיות שמח בחלקו ולשמוח בעבודת השם כל היום, אבל עד כדי כך שתהיה שמחה כזו, שלא פסיק חוכא מפומיה, זוהי שמחה מיוחדת שהייתה רק באותו היום, כשזכה לדבר מיוחד לסמוך גאולה לתפילה.

ההשפעה כשרואים יראת שמים

והנה אנו עומדים לפני ראש השנה, ורבי ישראל סלנטר כתב במכתב (אור ישראל ד) "מלפנים כאשר ידעתי, כל איש אחוז פלצות מקול הקורא קודש אלול", כשהיו מברכים ראש חודש אלול, היה כזה פחד וחרדת הדין, עם פלצות! כך היה מלפנים בזמנו של רבי ישראל סלנטר, וכשהוא כתב את המכתב זה כבר השתנה, כי הייתה ירידת הדורות, באותו הזמן, בחייו של רבי ישראל, בתקופה קדומה לפני עשרות שנים היה חדרה עם פלצות, ואחר כך זה היה חסר.

וכתב רבי ישראל שם מה הסיבה לזה ומדוע זה השתנה? "כאשר ספו תמו גדולי היראים אשר חרדתם מאימת המשפט התראה על פניהם ועשתה רושם בלב הסרים אחריהם", והיינו שמלפנים היו הרבה אנשים גדולי יראה, בעלי יראת שמים, שראו את היראה על פניהם, ואם רואים יראת שמים זה משפיע על כל הציבור, כשיש אנשים גדולי יראה, שרואים את היראת שמים שלהם, זה משפיע על הציבור, כידוע.

ומעשה שהיה באדם שנסע לאחד מגדולי הצדיקים, וחזר ממנו מלא התפעלות, ושאלו אותו מה ראתה אצלו ומה הוא השפיע עליך? והשיב, ראיתי שיש ריבונו של עולם, ושאלוהו, וכי עד עכשיו לא ידעת זאת, ואמר, אכן "ידעתי" אבל לא 'ראיתי', ואצל הצדיק ראיתי יראת שמים!

וכן סיפר לי אחד שלמד בישיבתנו ויש לו תפקיד ציבורי עם הרבה לחצים שיש בידו לעשות לפי הצדק ולא לפי הצדק, וזה ניסיון גדול מאד, ואמר כי הוא עומד בניסיון, מפני שהוא למד בישיבה, וראה את הרב מפוניבז' ואת המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל, וראה עליהם יראת שמים, ומזה קיבל יראת שמים, כי כשרואים יראת שמים זה משפיע, ומה שידעו זה לא מספיק משפיע, אלא צריכים לראות, וכשרואים זה משהו אחר.

ועל כך כתב רבי ישראל כי מלפנים היו גדולי יראה, שהיראה שלהם הייתה גדולה מאד, וראו עליהם יראת שמים, וזה השפיע יראת שמים על כל הציבור, אבל עכשיו, כמה שנים אחרי זה, עוד בזמנו של רבי ישראל, כבר "ספו תמו גדולי היראים", הם כבר נפטרו ואינם חיים, וכבר אין מי שישפיע, ואמנם רבי ישראל בעצמו השפיע, וגם היו לו תלמידים גדולים שהשפיעו, אבל הם יחידים, ואין זו אותה ההשפעה כמו שהייתה מלפנים.

בא חבוק והעמידן על אחת

ויראת שמים היא אמונה, ואמרו (מכות כד, א) בא חבוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, וקודם לזה בא דוד והעמיד על אחת עשרה (תהלים טו) השם מי יגור באוהלך וגו' הולך תמים ופועל צדק וגו', ואחר כך בא ישעיה והעמידן על שש, ובא מיכה והעמידן על שלוש, ולבסוף בא חבוק, שהיה בסוף ימי הנביאים, והעמידן על אחת, שהיא האמונה.

והיינו כי כל זמן שהייתה האמונה חזקה, היו צריכים להוסיף חיזוק על ידי דברים אחרים, שהם עוד הנהגות טובות, וכפי שאמר דוד המלך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו וגו' (ומבאר בגמרא שם מהו כל דבר ודבר), אבל בדורו של חבוק נחלה האמונה, מפני ירידת הדורות, ואם חסר האמונה אי אפשר להתחזק בשום דבר! ולכן אמר חבוק כי לפני הכל מוכרחים חיזוק האמונה, שהכל בידי שמים, ויראת שמים היא האמונה.

אך זה לא פשוט, וכשרואים יראת שמים זה משפיע, אבל אם לא רואים אין השפעה, ומה העצה? ללמוד ספרי מוסר! לראות מה כתוב בספרי המוסר, בחובות הלבבות ובכל הספרים, שם כתוב על אמונה ויראת שמים.

האמונה היא מצות עשה, והיא מעשרת הדיברות (שמות כ, ב) "אנכי השם אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", וזוהי מצות האמונה, המצוה הראשונה

של עשרת הדיברות, ומפי הגבורה שמענוה (מכות כד, א), להאמין ולהאמין ולהאמין, להכניס ללב ולא לשכוח את האמונה.

החיוב להוסיף מדרגות ביראה

ורבינו יונה כתב בשערי תשובה (ש"א יז, כ, וש"ג טו, יז, קסד) שיראת שמים היא מצוה שיש בה הרבה דרגות וצריכים להוסיף יראה, לא רק שלא לרדת, אלא גם להוסיף! יראת שמים, כי יש הרבה דרגות ביראה.

ולמשל החזון איש לפעמים כשנחלש והיה צריך לאכול, היה אוכל בלי ברכה, כי ידע שאם הוא יברך הוא יתעלף, ואם לא יאכל זה פיקוח נפש וחיוב לאכול, אך גם הברכה זה פיקוח נפש, להגיד ברכה, בהרגשה שהוא מדבר עם הקב"ה, ואם יברך כפי שהיה מברך יתעלף. כזו דרגה של יראה.

וכן שמעתי מאמור"ר על רבי ברוך בער, שלפני כל ברכה שהיה מברך, כשהיה מתחיל להגיד 'ברוך', היה עומד בפחד וברצינות, להרגיש את הברכה, מה הוא אומר, למי הוא מדבר ומה הוא מדבר, עם כזו הכנה לברכה, ואצל החזון איש לפעמים זה היה עד כדי פיקוח נפש, כזו דרגה של יראת שמים!

ואמנם יש עוד הרבה דרגות, ומהדרגה שלנו עד לדרגת החזון איש יש הרבה מדרגות, אך חייבים להתקדם, וכיצד מתקדמים? – אסור לי לדבר על זה כי אינני במדרגה הזו, אבל זו העצה וכן כתוב, שספרי המוסר מוסיפים יראת שמים, ומשפיעים כמו שרואים יראה.

זכירת השם מביאה למחשבות קדושות

ובאמת כבר כתוב בשולחן ערוך (או"ח סימן א) "שויתי השם לנגדי תמיד זה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים", והוא מדברי הרמב"ם במורה נבוכים, שצריך תמיד לזכור ולא לשכוח שיש השגחה, כמו שאמרו (אבות ב, א) דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין, וכשאדם זוכר את זה, כל הנהגתו היא אחרת לגמרי, עם יראת שמים [וכפי שהמשיך בשולחן ערוך שם שעל ידי זה מיד יגיע אליו היראה וכו'].

ובשולחן ערוך מוזכר בעיקר ההשפעה על המעשים, שכל ההנהגה והתנועות משתנות על ידי השויתי, אבל זה משפיע גם על המחשבות, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, כז) "מן האזהרות התלויות בלב השמר לך פן תשכח את השם אלוהיך וכו' הוזהרנו בזה לזכור את השם יתברך בכל עת. וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד הנהגות המחויבות מן הזכירה, כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות וטכסים המידות, כי זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאווה והמעטירה בעליה, מזכירת השם יתברך, כמו שנאמר (ישעיה מה, כה) בהשם יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל", ע"כ.

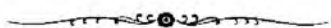
והיינו שעל ידי זכירת השם יתברך, שזה שויתי השם לנגדי תמיד, מגיעים לידי קישוט המחשבות, שהמחשבות יהיו מקושטות! כמו תכשיט, קישוט, עם יופי, מחשבות מקושטות ויפות כל כך, מחשבות של מדרגה, וכפי שאנו מבקשים בהנני מכוון לפני הנחת תפילין, שמשפיע מצות תפילין יושפע עליו שפע קודש ומחשבות קדושות, וצריכים תפילה על זה, עם השפעת קדושת התפילין, וכאן מגלה לנו רבינו יונה שיש עצה לזה, על ידי זכירת השם יתברך! וזכירת השם יתברך משפיע על המחשבה שיהיו מחשבות קדושות.

ובביאור הלכה סימן א' הביא בשם ספר החינוך שש מצוות תמידיות במחשבה, שאדם יכול כל הזמן במחשבה לקיים אותם, והם מצוות של אמונה, ענייני האמונה וייחוד השם, ומזכיר שם גם 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' – שלא להחשיב דברים אחרים, וכהנה מצוות שאדם יכול לקיימם במחשבה, ולזכות בהם לשכר עצום שאין לשער, במחשבה לבד! ובביאור הלכה הביא זאת בקיצור, והחיי אדם האריך בזה.

אם כן יש לנו לפני ראש השנה הרבה עצות מעשיות כדי לקבל זכויות, והעיקר זה תוספת יראה, בחובות הלבבות, וגם במעשים, כגון בברכות, לברך בכונה, עם יותר כוונה בברכות, וכן בתפילה, וכבר יש לנו הרבה דרכים ועצות למעשים טובים לזכות ליום הדין.

*

ורק חשוב מאד לדעת, בענין המחלה הידועה שיש עכשיו, שצריכים להיזהר עם כל הזהירות ולא לזלזל בזה, יש חיוב של זהירות, כי זו מחלה, ואין זה פשוט, וצריכים להיזהר ולא לזלזל, כמו כאן שכולם נוהרים ובאים עם מסכות, ושומרים על מרחקים, ושאר כללי הזהירות הנצרכים, וגם בימים הנוראים הבעלי"ט, צריכים להיזהר ולא לזלזל בכל כללי הזהירות. ובעזרת השם נזכה לסייעתא דשמיא ולכתיבה וחתומה טובה!

מוקדש לעילוי נשמת
מחותנו של רבינו יבלחט"א
הרה"צ רבי **בנימין גוטרמן** זצ"ל
בן הרה"ח רבי **חיים אלעזר** זצ"ל
נלב"ע כ"ה אלול תשע"א - תנצב"ה

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • גיליון יום כיפור

ואל תעשה, כגון ביטול תורה, שזה בשב ואל תעשה, אבל זה חטא, ואמרו (עין ספרי פרשת עקב) כש שתלמוד תורה כנגד כולם כך גם ביטול תורה כנגד כולם, החטא של ביטול תורה, ואפילו בשוגג, גם שוגג הוא חטא, ויש עליו גיהנום, וכיון שזה גורם גיהנום כבר יש חרטה, אם הולכים עם אמונה יש חרטה. וממילא שאר חלקי התשובה הם כבר יותר פשוטים, עזיבת החטא, וקבלה להבא, וגם וידוי.

עזיבת חטא ביטול תורה וחומרתו

והנה עזיבת החטא של ביטול תורה, הרי ללמוד תורה זה דבר שמאד קל, ולא קשה, כי התורה מעניינת, דברי תורה מאד מעניינים, ויש סקרנות לזה, מה הנמרא אומרת, מה הקושיא ומה התירוץ, זה מאד מעניין, ויש גם אנשים לא שומרי תורה ומצוות שלומדים גמרא, ונהנים מכך, כי זה מאד מעניין, לכן עזיבת החטא של ביטול תורה זה לא קשה.

וכיון שזה לא קשה, הרי זה חמור יותר אם לא מקיימים את זה, כי אם קשה יש תירוץ שזה קשה, אבל אם לא קשה אזי החטא יותר גדול! כמו שאמרו (מנחות מג, ב) גדול עונשו של לבן מעונשו של תכלת.

השמחה במצוות מתוך הכרת חשיבותן

ויש עוד פרט שכתוב ברבינו יונה (שע"ת ד, ט) וברמב"ם (סוף הלכות לולב, ובהלכות יום טוב ו, כ) שיש חיוב שמחה של מצוה, ופירושו שזו כוונת הפסוק בתוכחה (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב, כלומר שהייתה עבודה, אבל לא בשמחה, ועל זה באה התוכחה, למה חסרה השמחה בעשיית המצוות.

וחסרון שמחה במצוות הוא חסרון באמונה, כיון שמצוה זה דבר כל כך טוב, ומי שאינו מחשיב כל כך את המצוה שהוא עושה, כי אם היה מחשיב היה שמח בזה, וחסרון השמחה הוא חסרון באמונה בחשיבות המצוה. לכן השמחה במצוה זה חיוב גדול מאד, ולהיפך אם חסרה השמחה זה חטא חמור מאד, שעל זה באה התוכחה.

ורבינו יונה שם כתב "כי יגדל וישגה מאד שכן השמחה על המצוות", שכן המצוה הוא הרבה מאד מאד, ומשמע עוד יותר משכר המצוה עצמה! מפני שזה תלוי בפנימיות הלב, מה שהלב מרגיש ומחשיב את המצוות, ולהחשיב את המצוות זו דרגה באמונה, יש הרבה דרגות באמונה, וכל מה שאדם יותר שמח במצוה זו דרגה גדולה יותר באמונה.

שמחה בתפילה ובתורה

ובמסילת ישרים פרק י"ט הביא בשם מדרש, כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, אתה מדבר אל הקב"ה, מלך מלכי המלכים, והוא שומע, ורוצה שתדבר אליו, והוא מרוצה מזה, ומחשיב אותך, ואתה יותר מוצא חן בעיניו על ידי התפילה, לכן צריכה להיות שמחה בשעת התפילה, שמחה בתפילה.

ולא רק בתפילה, גם בתורה, חוץ מהשמחה שיש בתורה שזה מאד מעניין, יש גם שמחה של מצוה, שעוסקים בתורת השם! שבשעה שאדם עוסק בתורה הוא מקודש, וכמאמר הזוהר קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, על ידי התורה האדם מחובר לקדושה, להקב"ה, וקדושת התורה מקפת אותו, וזו שמחה גדולה להתקדש.

אנחנו לא יודעים כמה היא מדרגתם של כל אלו שעוסקים בתורה, שברגע שאדם לומד תורה הוא קדוש, ומתקדש בזה, וממילא הפוך, בזמן שלא לומדים אזי מנותקים מהקדושה. זהו בנוגע לתורה.

עבודת התפילה וכוונתה

ובנוגע לתפילה, עבודה שבלב זו תפילה (תענית ב, א), לדעת הרמב"ם (הלכות תפילה א, א) יש מצות עשה דאורייתא להתפלל בכל יום, וזהו חיוב העבודה שבלב, כמו שאמרו ולעבדו בכל לבבכם זו תפילה, ואפילו לדעת הראשונים שאין חיוב מן התורה להתפלל בכל יום, אבל על כל פנים קיום מצוה דאורייתא בודאי שיש בזה (כמו שכתב בחידושי רבינו חיים הלוי הלכות תפילה), ומי שמתפלל עם כוונה מקיים בזה את מצות העבודה שבלב, והוא עובד השם, וזו דרגה ומצוה של עבודת השם.

סגולת עשרת ימי תשובה

אנחנו נמצאים בעשרת ימי תשובה, עשרת הימים שמראש השנה עד יום כיפור, ואמרו חז"ל (ר"ה יח, א) דרשו השם בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, וראוי להתבונן מה הפירוש עשרת ימי תשובה, הלא בכל השנה מי שיש לו חטא צריך לחזור בתשובה, ומה המיוחד בימים אלו.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ב, יד) כתב: "בעשרת ימי תשובה הירא את דבר השם לבו יחיל בקרבו בדעתו כי כל מעשיו בספר נכתבין ובעת ההיא האלוקים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע כי האדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים", והיינו כיון שבמים אלו יש דין, בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמו, והכתיבה והחתימה הם מראש השנה עד יום כיפור, ממילא יש צורך לחזור בתשובה, כדי לזכות בדין צריכים לחזור בתשובה.

אבל רבינו יונה שם מוסיף עוד טעם: "והעת עת רצון והתפילה נשמעת בו", היינו שעשרת ימי תשובה הם עת רצון, ועת רצון פירושו שהוא זמן שיותר קל לחזור בתשובה, בכל השנה יותר קשה לחזור בתשובה, ובעשרת ימי תשובה אפשר לחזור בתשובה בקלות, והוא זמן שמשוגל לחזור בתשובה, וגם התפילה נשמעת בו, תפילה על תשובה, התפילה מתקבלת יותר, ויותר קל להתפלל בכוונה בימים אלו.

תטהרו – מצות התשובה ביום כיפור

ורבינו יונה מחדש חידוש: "ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכיפורים, שנאמר מכל חטאתיכם לפני השם תטהרו, ואמרו רבותינו ז"ל כי יום הכיפורים מכפר עם התשובה, על כן הזהירנו הכתוב שניטהר לפני השם בתשובתו, והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו". היינו שיש מצוה מיוחדת ביום כיפור לחזור בתשובה, כמו שכתוב מכל חטאתיכם לפני השם תטהרו, ומפרש רבינו יונה "תטהרו" – תעשו את עצמכם טהורים, אתם חייבים לחזור בתשובה, וזה חיוב ומצוה עשה מיוחדת לחזור בתשובה ביום כיפור. וגם יש סייעתא דשמיא מיוחדת ביום כיפור לחזור בתשובה, כמו שכתוב יכפר עליכם לטהר אתכם, שהקב"ה מטוהר אותנו ועוזר לנו לחזור בתשובה, והוא דבר מיוחד ביום כיפור, שיש בו סייעתא דשמיא מיוחדת לתשובה.

ידעת החטאים וחלקי התשובה

והנה כדי לחזור בתשובה צריכים לדעת מה הם החטאים, כי אם אין חטאים אין על מה לחזור בתשובה, וישנם שלושה דברים עיקריים: תורה, עבודה, וגמילות חסדים, והם שלושה עניינים הכוללים את כל השלמות, כמאמרם (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, והדבר הראשון הוא תורה.

ונתבונן כיצד עושים תשובה על תורה. יש ארבעה חלקים בתשובה: חרטה, להתחרט על העבר, ועזיבת החטא, היינו בפועל, לעזוב את החטא, וקבלה להבא, וגם וידוי. אלו הם ארבעת החלקים שיש בתשובה. ואם יש עזיבת החטא בלי חרטה, זו לא תשובה שלמה, כי רק מכאן ולהבא אין חטא, אבל החטא שהיה קודם נשאר, בלי חרטה.

וחרטה זה לא פשוט, שיהיה צער על זה, איך ולמה הוא עשה את החטא, צער, שזה כואב לו, זה לא פשוט.

פחד מהעונש מביא לחרטה

רק יש דרך פשוטה לחרטה, מכיוון שיש עונש על החטא, אם אדם יודע שחטא ויש עונש, הרי העונש הזה מפחיד, וחושב בלבו מה עשיתי, חטאתי, ועכשיו רחמנא ליצול יהיה עונש, בעולם הזה, ובגיהנום, שהוא יותר גרוע מעונשי העולם הזה, גיהנום! אין לשער מהו הגיהנום, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות נז, ב) שהוא אש פי ששים מהאש שלנו.

ועל ידי זה אדם מתחרט וחושב מה עשיתי, וכי זה היה כדאי, ומה עושים עכשיו, וכואב לו מאד הטעות שהוא עשה, החטא במעשה, או אפילו בשב

* שיחה שנאמרה בישיבת בית מדרש עליון. ג' תשרי תש"פ.

מידות רעות, כמו מידת הכעס, או גאווה.

טעות מידת הגאווה ותיקונה

יש טבע של גאווה, שאדם מחשיב את עצמו, וזהו הטבע, שאדם מרגיש אני חשוב, ומחשיב את עצמו, אמנם יש גם כאלה שאינם מחשיבים את עצמם, והכרתי יחידים שלא החשיבו את עצמם כלל, אבל זה דבר נדיר, ובדרך הטבע אדם מחשיב את עצמו, וזו גאווה.

ולכאורה למה שלא יחשיב את עצמו, הרי באמת יש לו הרבה מעלות, שהוא כישרוני, ועושה מעשים טובים, ולומד, ומתפלל.

אבל התשובה לזה כבר ביאר המסילת ישרים בפרק כ"ב, ראשית צריך לדעת שכל הדברים הטובים שאדם עושה, הרי הוא חייב בהם, ואם לא יעשה כן יהיה פושע, וכי זו מעלה מה שאינו פושע, הרי אם לא יעשה את המעשים הטובים שהוא עושה, או שהמעשים הגרועים שאינו עושה יהיה הפוך, זה חטא ופשעה, ועל פשיעה יש גיהנום, וכי מגיע לו תודה על כך, והאם זו מדרגה שאינו רוצה גיהנום.

ובנוסף הרי כל המעשים הטובים שהוא עושה, מהיכן יש לו את הכוח לעשות מעשים טובים, מי נתן לו את הכוח ומהיכן בא השכל, הרי הקב"ה נתן לו הכל, והוא כמו עני שמקבל נדבה מן הצדקה, שלא שייך שיחשיב את עצמו במה שקיבל, כי אין זה משלו, אלא קיבל את זה.

וגם הרי בכל רגע זה יכול להשתנות, שלא יהיה לו, וכל מה שהוא חי ונושם זה בהשגחה פרטית בכל רגע, כמו שאמרנו (בראשית רבה יד, ט) כל הנשמה תהלל קה על כל נשימה ונשימה תהלל קה, וכל רגע זה רצון השם שכך יהיה, וצריך להודות על זה, וממילא מה שייך גאווה, ובמה יש להחשיב את עצמו. אך הטבע הוא שיש גאווה וצריך לחזור בתשובה על זה, ובמסילת ישרים האריך בשני פרקים (כב-כג) מה היא מידת הענווה.

אבל העיקר חשוב מאד השמחה, לשמוח בכל דבר טוב שעושים, ובכל דבר רע שלא עושים, והשמחה באה מתוך הכרת חשיבות המצוות.

ואמנם יש בזה גם חשש של גאווה, שאם אדם יודע את מעשיו הטובים ושמוח בהם, הוא עלול להחשיב את עצמו ולהתגאות בזה, ובחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ט) מדבר על זה, שצריך לשמוח במעשיו הטובים אבל להיזהר שלא להחשיב את עצמו, שלא תהיה גאווה.

השמחה בטוהרת יום כיפור

ברוך השם יש לנו הרבה במה לשמוח, בפרט בעמדנו לפני יום כיפור, הרי אמרו חז"ל (יומא פא, ב) כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, וביאר בזה רבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט) כי יום כיפור הוא יום טוב, יום של מחילת עוונות, שזוכים בו לכפרה ולטהרה, וצריך לשמוח בו עם סעודה כמו כל יום טוב, אבל יש צום ומצות עינוי ביום כיפור, ולכן עושים את הסעודה בערב יום כיפור.

וכמו בשבת ויום טוב שעושים סעודה לשמחת המצוה, בגלל קדושת השבת וקדושת היום טוב שיש לנו, כך גם בערב יום כיפור עושים סעודה על שמחת המצוה שיש לנו יום כיפור, יום כזה גדול מאד שזוכים בו לטהרה, כמו שכתוב יכפר עליכם לטהר אתכם, ויש בו סייעתא דשמיא מיוחדת לחזור בתשובה, כפי שהזכרנו מדברי רבינו יונה שיש מצות עשה לחזור בתשובה ביום כיפור ויש סייעתא דשמיא על זה.

ואם כן נמצא שאחרי יום כיפור האדם הוא טהור ואין לו חטא, וצריך להיות מאושר בזה! רק צריך להיזהר אחרי יום כיפור שלא להיכשל שוב, ולשמוח על הטהרה, שהטהרה תימשך. והעצה להמשיך לקיים את כל הדברים הטובים היא על ידי לימוד ספרי המוסר, וכבר דיברנו כמה פעמים שיש ללמוד בספר מוסר שמעניין, כי לימוד שמעמם אינו משפיע, וספר מוסר שמעניין משפיע אפילו שלא מרגישים את ההשפעה.

ועם כל הדברים האלו אשרינו מה טוב חלקנו, שבידינו להיות בשלמות עם חיים מאושרים, ויש לנו במה לשמוח, וגם יש סייעתא דשמיא, כמאמרם (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו, ומהו בא ליטהר, כיצד באים ליטהר? על ידי לימוד המוסר! מי שלומד מוסר כמה דקות הוא בא ליטהר, ואזי מן השמים מסייעין אותו, יש לו סייעתא דשמיא, ומסייעין אותו על תורה, ותפילה, ומידות טובות, על הכל מסייעין אותו.

אלו הם החיים המאושרים שיש לנו ברוך השם, יהי רצון שנוכה כולנו להיות מאושרים על ידי שנעשה את מה שאנחנו חייבים ואז נהיה מאושרים ושמוחים ונוכה כולנו לגמר חתימה טובה.

וזה דבר לא פשוט להתפלל בכוונה, אבל יש עצה, וכפי שהיה פעם מעשה באחד שהיה אכפת לו שבעבר בימים נוראים הוא היה מתפלל ובוכה בתפילה, ואחר כך זה השתנה והוא לא היה יכול לבכות, והפסיק לבכות, והיה אכפת לו למה הוא לא בוכה, ויעצו לו שבשעת התפילה לא יחשוב על זה ולא ינסה לבכות, רק יחשוב את פירוש המילים הפשוט ולא יותר, והוא אכן עשה כך והתפלל עם פירוש המילים, ובאותה שנה בכה מאד בתפילה יותר מכל השנים, כי פירוש המילים משפיע מאד, רק פירוש המילים הפשוטות, עם ההרגשה שאני מדבר לפני מלך מלכי המלכים, מלך שאין כמוהו, זוהי תפילה נפלאה וזו עבודה שבלב!

אבל זה לא פשוט, זוהי דרגה, ולכן שייך תפילה על תפילה, להתפלל על זה גופא, שהתפילה תהיה תפילה כמו שצריך.

גם תפילה בלב מועילה לסייעתא דשמיא

ויש עוד ענין בתפילה, שגם תפילה בלב מועילה לזכות לסייעתא דשמיא, אמנם לגבי חיוב התפילה – הרהור לאו כדיבור דמי, אבל בנוסף לתפילות החובה, גם תפילה בלב היא תפילה, כי הקב"ה יודע מחשבות, ואם אדם חושב ומבקש בלבו מהקב"ה תעזור לי, ברוחניות, בזה, ובזה, ובזה, בכל מה שאני שואף, שייך לזכות בזה לסייעתא דשמיא.

וכך היה מעשה לפני שנים רבות באדם מחוץ לארץ, שלא היה שומר תורה ומצוות, והגיע לכותל המערבי, וחשב בלבו, כי הוא אינו יודע אם האמונה היא אמת, אבל אם אכן זה אמת הוא מבקש ומתפלל שיעזרוהו מן השמים לידע זאת, ומיד באותו הרגע שחשב כן בלבו, ניגש אליו אחד מהפעילים שמחזירים בתשובה ושאל אותו אם הוא רוצה לדעת מה זה הדעות. ככה זכה לסייעתא דשמיא על ידי תפילה בלב! ואפילו תפילה כזו, שהייתה תפילה בתנאי, כי הוא היה מסופק ולא היה מאמין, אבל כיון שבלב הוא רצה את האמת ורצה להיות טוב, זכה לסייעתא דשמיא.

זהו הענין של תפילה. על ידי תפילה אפשר לזכות להצלחה בתורה, ועל ידי תפילה אפשר לזכות להצלחה גם בתפילה, בעבודה שבלב.

הדרך לאהבת חסד – בתפילה ובמעשה

וגם הדבר השלישי, גמילות חסדים, מידות טובות, רבינו יונה כותב (שע"ת ג, יג) שזה מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם, כמו שכתוב הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, זה "טוב" – אבל זו גם "דרישה" שהאדם חייב בה, עשות משפט ואהבת חסד, לא רק לעשות מעשי חסד, אלא "אהבת" חסד, לעשות חסד מתוך אהבה, שבלב תהיה אהבת חסד. ולא כל אחד יש לו הטבע של אהבת חסד, אמנם בדרך כלל הרי שלושה סימנים יש באומה זו גומלי חסדים רחמנים וביישינים (יבמות עט, א), אבל לפעמים יש לאדם איזה חשבונות המבטלים את אהבת החסד. אך שייך שתהיה אהבת חסד, על ידי תפילה יהיה אהבת חסד! אם רוצים ומבקשים את זה.

ויש גם עצות כיצד לחזק את טבע אהבת החסד, כמו שידוע מדברי הרמב"ם על המשנה (אבות ג, טו) הכל לפי רוב המעשה, שאם אדם נותן לצדקה אלף וזו בבת אחת זה משפיע עליו קצת אהבת חסד, שבפעם השנייה יהיה יותר קל לו, אבל אם ייתן אלף וזו באלף פעמים, בכל פעם זז אחד, זה ישיפע עליו הרבה יותר, כי יש כאן אלף פעולות של צדקה, ואף על פי שנותן בכל פעם רק זז אחד, "רוב המעשה" משפיע, וכיון שנותן צדקה אלף פעמים זה משפיע מאד לאהבת חסד.

אם כן יש עצה לאהבת חסד, על ידי פעולות של חסד, שכל פעולה של חסד משפיעה ונותנת אהבת חסד. זהו בקום ועשה.

התגברות על כעס בשב ואל תעשה

וגם בשב ואל תעשה, היה מעשה עם בעל משפחה אחד שהיה כועס הרבה ביום ששי אחרי הצהריים, שאז יש לחץ בבית להכין צרכי שבת, והוא לא רצה לזנוק, כי ידע שהכעס זה דבר מאד לא טוב, והוא איסור חמור מאד, כמו שאמרנו (זוהר ח"א כז, ב) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, והיה אכפת לו מזה שהוא כועס, ושאל וביקש עצה מה לעשות כדי שלא יכעס, ויעצו לו שבשעה שהוא כועס ישתוק ולא יצעק.

והוא עשה כן שבוע אחד, וכעס ושתק, אבל זה היה קשה לו מאד, ובא ואמר למי שיעץ לו, אינני יודע כיצד אוכל לעמוד בזה, לזנוק ולשתוק, זו עבודה כל כך קשה, וכיצד אפשר להחזיק מעמד בכל שבוע ככה, ואמר לו שלא ייבהל, ויחכה וימשיך כך, ובאמת בשבוע הבא כבר היה לו יותר קל לשתוק, ובמשך הזמן הוקל יותר ויותר, עד שהפסיק לגמרי לזנוק, מפני שעשה זאת מתוך הבנה שזה דבר טוב בשבילו, וגם בשב ואל תעשה, כל התגברות נגד הטבע משנה את הטבע, כמו שפעולה חיובית לעשות צדקה מחזקת את הטבע של אהבת חסד, כך גם הפוך, במידת הכעס שזה דבר גרוע, כל שתיקה מסלקת את הטבע הרע של כעס.

וכבר כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (ו, ג) שצריך לחזור בתשובה מן הדעות רעות, ו"ידעות רעות" הכוונה למידות רעות, כמו שצריך לחזור בתשובה מחטאים במעשה ובשב ואל תעשה, כך צריך לחזור מן הטבע של

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת העניא רחל אדלשטיין ע"ה
בת הגאון רבי יהושע זליג דיסקין זצ"ל
אשת חבר ילחט"א רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א
נלב"ע י"ד תשרי תשס"ב - תנצב"ה

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' –
אימתי הן ישרים כשיוצאים מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ערב ראש השנה תשפ"א לפ"ק * גליון 42 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

אבינו מלכנו - השמחה במלכות ודין שמים

לעולם הבא וחיי נצח ופירותיהן בעולם הזה, ומאידך מי שמורד במלכות ועובר על חוקי התורה הוא מזיק לעצמו, ואינו מזיק כלל למלך, כי הקב"ה אינו צריך אותו, וכמו שכתוב (איוב לה, ז) "אם צדקת מה תיתן לי", ועיקר החטא הוא לרעתו של החוטא שמאבד ומפסיד חיי נצח.

והעונש על החטא הוא לא נקמה על העבר, אלא לצורך תיקון החטא כדי שיחזור בתשובה, וכמו שאומרים בסליחות לערב ראש השנה "ואתה השם חשבת לצרף סיגנו ולהסיר בדילנו ולשבור את לבנו הזונה ולהתם טומאתנו ממנו על כן הגליתנו ובגוים זריתנו", ואם אדם נכשל בחטא חמור שצריך ייסורים שממרים, המטרה של הייסורים זה לשפשף ולהוריד את החטא, כי היה פגם שנדבק משהו בנפש, ועל ידי הייסורים הנפש מקבלת יותר טהרה, אבל זה בתנאי שיחזור בתשובה, כי מי שאינו עושה תשובה ותולה את הייסורים במקרה, על זה נאמר והיה אם תלכו עימי בקרי וגו', ורק עם תשובה והכרת החטא, והכרה שהייסורים הם ממרים עם קבלת הייסורים, אז זה מכפר ומנקה עד שנעשה נקי וצדיק.

נמצא שכל הדין בראש השנה, וכל המשפט לפי המעשים, לפי הזכויות או חלילה להיפך, זה הכל לטובתו של הנידון, כי מי הוא הדיין והמלך? אבינו מלכנו! אב שהוא מלך, הוא הדיין והוא גם האב, האב הרחמן המרחם הוא הדיין, והוא דן ברחמים, כמו שאומרים בראש השנה "זוכר יצוריו לחיים ברחמים", כי במידת הדין לבד אין העולם מתקיים, וכמו שאמרו חז"ל (הובא בפירש"י בראשית א, א) כי בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים והקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין.

זוהי הסיבה שאנו שמחים בדין, כי הדין הוא לטובתנו, ואמנם לא תמיד אדם יודע מדוע זה לטובתו, אבל גם ייסורים הם לטובתו, כדי שיחזור בתשובה ויזכה לחיי נצח, ויש ייסורים שהם חוץ מהגיהנום, וכמו בשכר המצוות שיש פירותיהן בעולם הזה, כך גם יש ייסורים שהם בנוסף לעונשי הגיהנום, ומכל מקום זה תמיד לטובת האדם, כי השופט והדיין הוא אבינו האב הרחמן שחפץ בטובתנו, לכן אנו שמחים.

הנה כשם שכל הבריאה נבראה לטובת האדם, כך גם דיני שמים הם לטובתו, וצריך לדעת כי כשדנים אותו ביום הדין על העתיד, אין זה בתורת נקמה על העבר אלא לצורך תיקון הנפש, כי הנפש היא נצחית, וכדי שיהיה טוב נצחי יש דיני שמים, וכמו תרופה שהיא כואבת אבל מתרפאים על ידה, כך גם דיני שמים, גם הכאב שיש בהם מרפא את נפש האדם, שיחיה חיי נצח מאושרים.

כתוב בשולחן ערוך (או"ח תקפא, ד) שמכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה, וכתב המשנה ברורה (ס"ק כ"ה) להראות שאנו בטוחים בחסדו ית' שיוציא לצדק משפטינו, וכן איתא בירושלמי (ר"ה א, ג) "אמר רבי סימון כתיב כי מי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים וכו' אי זו אומה כאומה הזאת בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא אבל ישראל אינם כן אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ואוכלים ושותים ושמחים", והיינו שצריכים להיות בשמחה, ולשמוח בדין, וצריך ביאור מה שייך שמחה, הרי מבואר בכל הספרים שיש אימת הדין, ומי יודע אם יצא זכאי בדינו, וכיצד אפשר לשמוח?

והנה אמרו חז"ל (ר"ה טז, א) "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם", צריכים לומר את הפסוקים של מלכויות, שעל ידי אמירת הפסוקים "תמליכוני עליכם", וצריך ביאור וכי אם לא אומרים את הפסוקים הקב"ה אינו מלך העולם? הרי השם מלך, השם מלך, השם ימלוך לעולם ועד, ומלכותו בכל משלה, ומהו עניין שתמליכוני עליכם?

ויש לבאר כי העבודה בראש השנה היא שתמליכוני "עליכם", שכל אחד צריך להמליך את הקב"ה על עצמו, כי יש מלך העולם ויש מורדים במלכות, וכל אחד צריך לחשוש אולי אני מורד במלכות, כי אם אני לא עושה את מה שהמלך רוצה הרי אני מורד במלכות, והעבודה בראש השנה היא להמליך את הקב"ה על עצמו, שלא יהיה חלילה מן המורדים במלכות.

ובאמת יש הבדל, כי כל מלך בשר ודם קובע חוקים ומשפטים בשביל טובת המדינה, אך יכול להיות שזה לא לטובת היחיד, ולפעמים היחיד היה יכול להרוויח הרבה יותר אם לא היו החוקים, והוא מוגבל מצד החוקים, והמלך דואג לטובת המדינה כולה, כי מפני כך המליכו אותו, לנהל את המדינה כמו שצריך לטובת המדינה, אבל היחיד לעצמו יכול להיות שזה לא לטובתו, ואף על פי כן אם יעשה נגד המלך הוא מורד במלכות.

ולעומת זה הקב"ה שציווה אותנו את חוקי התורה, הרי המטרה של החוקים היא לטובת כל יחיד ויחיד, ואמנם זה גם לטובת כל העם, כי כשהיחיד חוטא הוא מזיק לכל הכלל, כמו שכתוב אצל עכן (יהושע ז, א) "חטא ישראל" - כי החטא של עכן עשה פגם בכל כלל ישראל, וכנגד זה צדיק אחד מגן על הדור, וכמו שביקש אברהם אבינו שאם ימצאו בסדום עשרה צדיקים זה יגן על כל המקום, כי הצדיקים היו משפיעים על כולם צדקות והכנעה למלך.

וכשאדם מקיים את חוקי המלכות של מלך העולם, הרי זה לטובתו שיזכה

ומי יכול לדעת אם יזכה בדין? אבל הפירוש הוא מפני שיודעים כי בכל מקרה הדין הוא לטובתנו, ואפילו אם יהיו חלילה ייסורים זה לטובתנו, אלא שאנחנו לא רוצים את הייסורים, ורוצים שהדין יהיה לטובה בלא ייסורים.

לכן מתחזקים בכל חודש אלול, ועושים מעשים טובים, ובעיקר נזהרים בבין אדם לחברו, ומחפשים דרכים לזכות בדין, וכמו אדם שיש לו משפט, שהוא הולך לעורך דין, וגם נעשה בעצמו עורך דין, ובודק מה הטענות שיש לו לומר, ומה הם הזכויות שיש לו, בכל רגע שאינו מנצל הוא מפסיד זכויות, ויכול בכל רגע להוסיף עוד מחשבה של מוסר, עוד מילה של תורה, עוד פעולה של חסד, עוד תפילה בכוונה, זה הזכויות!

והדרך היא להיות בשמחה יחד עם אימת הדין, וכמו שכתוב (תהלים ב, יא) **"וגילו ברעדה"**, כי מי יודע מה יהיה, עומדים לפני 'ניתוח', ולא יודעים אם זה ניתוח קל, ואולי לא יהיה ניתוח אלא 'בית הבראה', יכול להיות פירותיהן בעולם הזה, שיהיה אשריך בעולם הזה בלי שום קשיים, אבל מאידך גם יכול להיות שיהיו קשיים, ושמא יצטרכו איזה 'ניתוח' קטן, **לכן כדי למנוע את זה עושים כל טצדקי ששייך לעשות, אבל עושים את זה בשמחה, כי אדם יודע כי מה שהוא יעשה הוא ירוויח מזה, וכל מה שייגזר עליו זה לטובתו.**

לכן שמחים בדין, ומכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה, כי הדין הוא האבא, וכל דין שיפסוק עלינו זה לטובתנו, **לא מפני שבטוחים שהעונש יהיה יותר קטן, אלא מפני שיודעים כי מה שיהיה זה לטובתנו, וכל קושי וייסורים זה כמו ניתוח שמרפא, והכאב עצמו זה המרפא, כל כאב וכל קושי מוסיף עוד תיקון ועוד הצלחה, ואמנם בוודאי שזה כואב, אבל אם הולכים עם אמונה אזי המצב רוח הוא אחר לגמרי, וניגשים לראש השנה בשמחה, מתוך כובד ראש ורצינות, וכך זוכים בדין.**

יש לנו מלך שהוא גם אב, והוא דואג לטובתנו, ואינו מושל בכפייה אלא מלך, וכל דינו ומשפטו זה לטובת העם. בעזרת השם נזכה לכתובה וחתימה טובה!

וכמו שמצינו בגמרא (חגיגה טו, ב) על אלישע בן אבויה שלאחר פטירתו לא ידעו בבית דין של מעלה מה לעשות בו, כי בגיהנום לא יכלו להכניסו מפני שלמד הרבה תורה, אבל גם גן עדן לא הגיע לו מפני שיצא לתרבות רעה, וכל אותו הזמן היה בכף הקלע, שלא נכנס לגן עדן ולא לגיהנום, ורבי מאיר שהיה תלמידו אמר מתי אמות ואעלה עשן מקברו, והיינו שימליץ טוב בעדו שיקבל גיהנום כדי שיוכל אחר כך להיכנס לעולם הבא, וכדאי לו לסבול ייסורים איומים של גיהנום, שאין לנו מושג מה הם, כדי לזכות בסוף לעולם הבא.

וכך גם כל דיני שמים הם לטובת האדם, כמו תרופה וניתוח שמכאיבים לחולה אך מרפאים אותו ומצילים את חייו, ויש הבדל בין דיני שמים לניתוח, כי ניתוח גורם כאבים, אבל לא הכאבים מרפאים אלא הניתוח, והכאבים הם בגלל הניתוח אך לא הם עצמם הרפואה, ואף על פי כן כדאי לסבול כאבים בשביל הרפואה שעל ידי הניתוח, ואילו בדיני שמים הכאבים עצמם זה הרפואה, וכדאי לסבול כאבים של דיני שמים כדי לזכות לחיי נצח.

אנו עומדים לפני יום הדין, שכל אדם נידון לפי הזכויות, יש כאלה עם יותר זכויות ויש עם פחות זכויות, **אבל צריכים לזכור שהדין הוא 'אבינו מלכנו', הוא הדין והוא גם האב שמרחם על הבנים, והדברים אינם סותרים, כי אין כאן שני בעלי דברים, אלא הדין בעצמו שהוא הקב"ה רוצה את טובת האדם, והדין הוא לטובת האדם, כי העולם נברא לטובתו שיתענג על השם, התענוג האמיתי הוא בעולם הבא, ויש גם בעולם הזה מעין עולם הבא, ותכלית הבריאה היא שהאדם יהיה מאושר, ויעשה מה שצריך בשביל שיהיה מאושר, אלא שלפעמים הוא לא יודע ולא מבין ויש דברים שמפתים אותו, לכן מחנכים אותו ונותנים לו ייסורים כדי שיבין מה שצריך, והייסורים ממרקים ומטהרים את הנפש עד שנעשה מאושר.**

והנה כתב השולחן ערוך (או"ח תקפא, ד) שמכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה, וכתב **המשנה ברורה** (ס"ק כ"ה) להראות שאנו בטוחים בחסדו ית' שיוציא לצדק משפטינו, ולכאורה כיצד יכולים לשמוח,

נוסח ברכת השופר

אבל בשופר אין לשון תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה, עכ"ל.

וצ"ב בעיקר קושית הר"ן לדמות מצות שופר למגילה, והא בשופר עיקר מצותו בשמיעה דהא קי"ל שאם תקע ולא השמיע לאזנו לא יצא י"ח, ואולם לענין מגילה **שיטת הר"ן** (הובא בב"י או"ח סי' תרפ"ט) דאם לא השמיע לאזנו יצא בדיעבד (וע"ע מ"ב שם), מבואר א"כ דעיקר מצותה בקריאה, וא"כ פשוט שבשופר יברך לשמוע ובמגילה על קריאתה.

הר"ן פ"ק דפסחים (ז,ב) דן בהא דמברכין על תקיעת שופר **'לשמוע קול שופר'** בלמ"ד, ובמגילה מברכין ב'על', **'על מקרא מגילה'**, וביאר משום שבמגילה הברכה על קריאתה, ויכולה הקריאה להתקיים ע"י אחר, לכך תקנו ברכתה בלשון 'על', משא"כ בשופר שמברך על השמיעה וא"א לשמיעה שתתקיים ע"י אחר לכך מברכין בלמ"ד.

והקשה הר"ן אמאי באמת לא נעביד איפכא, שברכת השופר תהיה על התקיעה וב'על' וברכת המגילה על השמיעה ובלמ"ד, ותיריך 'לפי שבמגילה יש פיסוק אותיות שצריך לשמוע אותן תיקנו ברכתה על קריאתה ללמוד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה,

ונראה בזה, דהנה בשופר ק"ל **שצריך התוקע לכוין להוציא את השומעין י"ח**, ולכאורה כיון דהמצוה היא בשמיעה אמאי לא סגי שהן שומעין קול השופר, ומדוע צריך התוקע לכוין להוציאן בתקיעתו, ושמעתי **ממו"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל** דהביאור בזה שאף שיעיקר המצוה היא השמיעה מ"מ לצאת י"ח המצוה **בעינן פעולה ועשייה של תקיעה לצורך שמיעה זו של מצוה**, שישמיע לעצמו קול שופר, ולכך כששומע קול שופר מאחר הרי הוא יוצא מדין שומע

כמשמיע, ומש"ה בעינן כונה להוציא דהו"ל כעין שומע כעונה, כיון דצריך גם השומע למעשהו של המשמיע וגם התקיעה היא מן המצוה, וע' **זכרון שמואל** (סי' י"ח סק"י).
והשתא א"ש מה שהק' הר"ן דשייך גם בשופר ברכה על התקיעה, כיון דס"ל שאף התקיעה הוי מעשה מצוה ומעכבת וכן"ל.
(משיעורי רבינו פ"ק דפסחים, נדפס באסיפת שמועות תשרי)

מאזין תרועה

זכתה ישיבת פוניבז' במשך שנים רבות, ובוקע בהיכלה קול תקיעותיו של רבינו הגדול שליט"א, אשר כמדומה הינו זקן בעלי התקיעה זמנינו, לאויט"א, כאשר את תקיעותיו הראשונות תקע עוד בבחרותו לפני כשבעים שנים בהיכלו של מרן החזו"א זי"ע, מרן שליט"א סיפר על כך שתקע אצל החזו"א תקיעות דמעומד (בחזרת הש"ץ), והחזו"א שכב על מיטתו כיון שהיה אחרי התקף לב, ומאז ועד עתה ממשיך מרן שליט"א להעלות קול תרועה לפני מלך שוכן עד, ולעורר רחמים על עם ישראל די בכל אתר ואתר.

צדיקים מופלגים מסלתה ושמנה של עיר התורה עולים לישיבת פוניבז' בעצם יום הדין, במיוחד בכדי לשמוע את תקיעותיו הנשגבות של מרן שליט"א, מהם שמתפללים במקומות אחרים, אך טורחים לכוין את זמן התקיעות בהיכל הישיבה כדי לזכות לצאת בהן ידי חובה, אף מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל הפליג במעלת תקיעותיו של מרן יבלחט"א, ובאחת השנים כאשר לא היה בכחו לעלות לישיבה, בקש שיבוא מרן שליט"א לתקוע לפניו בביתו, וכשתהו מדוע הוא מטריח דוקא את מרן לשם כך, הגיב 'וכי אינכם יודעים כי השטן מפחד מתקיעותיו של רבי גרשון...'

באחת השנים מסר מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א שיחה בערב יום הדין, בה פרט את טעמי תקיעת שופר ע"ד הנגלה, כאשר מעיר הוא בתחילת השיחה, כי ידוע שבמשך הדורות השתדלו למנות לבעלי תקיעה את אלו היודעים לכוין אף על דרך הנסתר, משסיים את השיחה אמר מרן הגרב"ד לסובבים 'מבינים אתם מדוע הזכרתי שיש בעלי תקיעה המכוונים...?! הלא יודעים אתם מי בעל תוקע בישיבה...'

יה"ר שנזכה השנה ועוד שנים רבות, והמלאכים העולים מקול תקיעותיו של מרן שליט"א ימליצו טוב לפני אדון כל להמתיק את דיננו ולכתוב ולחתום את כל ישראל בספר החיים

לע"נ

הגאון הצדיק, מושל ביראת אלקים, צניע ומעלי

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

אשר העמיד תלמידים הרבה במסירות אין קץ,

ובתים רבים יסד על אדני התורה והשלום

הגה"צ רבי **שמואל הלל** כהג"ר אליהו ירוחם זצ"ל **דרבקיין** זצוק"ל

מנהל רוחני דישיבת שארית יוסף במשך למעלה מזיכר שנים

נתבש"מ י"ב אלול השתא

ת.ג.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בן משפחתו

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

אחדשה"ט ויש"ת ביאות

על דבר תקיעות דמיושב שהמנהג לעשות הש"ת בנשימה אחת [וכ"כ בחזו"א או"ח סו"ס קל"ו שכן נכון לעשות], וכתב בחזו"א שם סק"א דהיינו שיריע מתוך השבר, ושיהא בכח אחד, וכתבתי באמיו"ש ר"ה בשמו ז"ל שלא יעשה אותם ביחד ממש בקול אחד נמשך, אלא צריך שיהיו מובדלים השברים מהתרועה, וכמו שיתבאר לקמן, ויש שהבינו מזה שהכונה להפסיק הפסק כל שהו, הדבר טעות, ולהדיא כתב מרן ז"ל דאין להפסיק ביניהם כלל, והרי כתבתי להדיא שצריך לעשות אותם בתכיפות בלי להמתין איזה זמן ביניהם, וזה לשון מרן ז"ל בסק"ב שם ולדעת הרמב"ן והרא"ש אין מפסיקין את הקול כלל ודיעבד פסול אפי' כהפסקה מועטת ע"כ, ומה שכתבתי שלא יעשה אותם בקול אחד נמשך, הכונה שלא לערב הקולות אלא שיהא ניכר שמסתיימים השברים ומתחלת התרועה, ובלשון זה אמר לי מרן זללה"ה דאף שצריך בלא הפסק כלל מ"מ צריך לגזור השברים ואח"כ להתחיל התרועה ע"כ, כלומר שלא ישמע השבר האחרון של השברים מתחבר עם התרומיט הראשון של התרועה, דהיינו שלא יעשה השברים-תרועה אוטו אוטו אוטו אלא יעשה אוטו אוטו אוטו, אבקש את כת"ר שליט"א לפרסם הדבר בשמי.

בברכת כוח"ט לכת"ד ולהנלוים אליו

מאיר בהגר"ש זללה"ה גריינמן

מו"ש פ' נצו"י כ"ד אלול ה'תש"פ

אוקלס ואלה ביאות
 על דבר תקיעות דמיושב שהמנהג לעשות הש"ת בנשימה אחת [וכ"כ בחזו"א או"ח סו"ס קל"ו שכן נכון לעשות], וכתב בחזו"א שם סק"א דהיינו שיריע מתוך השבר, ושיהא בכח אחד, וכתבתי באמיו"ש ר"ה בשמו ז"ל שלא יעשה אותם ביחד ממש בקול אחד נמשך, אלא צריך שיהיו מובדלים השברים מהתרועה, וכמו שיתבאר לקמן, ויש שהבינו מזה שהכונה להפסיק הפסק כל שהו, הדבר טעות, ולהדיא כתב מרן ז"ל דאין להפסיק ביניהם כלל, והרי כתבתי להדיא שצריך לעשות אותם בתכיפות בלי להמתין איזה זמן ביניהם, וזה לשון מרן ז"ל בסק"ב שם ולדעת הרמב"ן והרא"ש אין מפסיקין את הקול כלל ודיעבד פסול אפי' כהפסקה מועטת ע"כ, ומה שכתבתי שלא יעשה אותם בקול אחד נמשך, הכונה שלא לערב הקולות אלא שיהא ניכר שמסתיימים השברים ומתחלת התרועה, ובלשון זה אמר לי מרן זללה"ה דאף שצריך בלא הפסק כלל מ"מ צריך לגזור השברים ואח"כ להתחיל התרועה ע"כ, כלומר שלא ישמע השבר האחרון של השברים מתחבר עם התרומיט הראשון של התרועה, דהיינו שלא יעשה השברים-תרועה אוטו אוטו אוטו אלא יעשה אוטו אוטו אוטו, אבקש את כת"ר שליט"א לפרסם הדבר בשמי.

בברכת כוח"ט לכת"ד ולהנלוים אליו
 מאיר בהגר"ש זללה"ה גריינמן
 מו"ש פ' נצו"י כ"ד אלול ה'תש"פ

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

באלול הרויח מהמניות, ובעשרת ימי תשובה הפסידם, האם צריך להפריש מעשר כספים

שאלה

ראובן עוסק במסחר במניות, ובאלול הרויח ממניה פלונית כסף רב, ועדיין לא הספיק להפריש מעשר כספים, ובעשרת ימי תשובה, הפסיד ממניה אחרת סכום דומה, האם אפשר לקזז את ההפסד מול הרויח ויפטר ממעשר כספים, או שמא כיון שכבר עבר ראש השנה, אין מחשבים משנה על חברתה?

תשובה

בפתחי תשובה (יו"ד סימן רמט סק"א) הביא מחלוקת הפוסקים אם אפשר לקזז במעשר כספים ריוח כנגד הפסד, אולם במניות יתכן לומר שהכל נחשב כעסק אחד, גם אם הם מניות שונות, ובלאו הכי כבר כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קלג אות ט) שקיימא לן דאפשר לנכות ההפסד והריוח של עסק אחד לעומת הריוח של עסק אחר.

אמנם לגבי קיזוז משנה זו על שנה אחרת, בזה יתכן שאי אפשר לקזז, כמבואר בנודע ביהודה (מהד"ת יו"ד סימן קצח) שאם הריוח וההפסד הם בשנה אחת ינוכה זה בזה, אבל בשתי שנים אין לנכות מזה על זה. וטעמו שעיקר מעשר כספים יליף בספרי מן הפסוק 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך', ומרבה מדכתיב כל לרבות פרקמטיא ורבית ואומר אני דגם שנה שנה דכתב קרא דרשינן גם כן לענין מעשר כספים שכל שנה הוא חשבון בפני עצמו דלענין מעשר דגן ומעשר בהמה דרשינן שאין מעשרין משל שנה זו על שנה אחרת דהיינו מן החדש על הישן, אבל לענין מעשר כספים לא שייך ישן וחדש ולכן דרשינן ליה לענין מילוי ההפסד מן הריוח.

וכן כתב בערוך השולחן (סימן רמט ס"ז) וז"ל: וכן הוא דבר פשוט שהריוח מחשבין בכל שנה ושנה מראש השנה עד ראש השנה, ואם בשנה זו היו לו עסקים שיש שהרויח בהם ויש שהפסיד בהם, עושה חשבון כללי ומה שנשאר ריוח נותן מעשר לצדקה. וכן פסק למעשה בשבט הלוי (שם) שאין מקזזים הפסד של שנה אחת, מול הריוח של השנה הקודמת.

אמנם בספר אהבת חסד (ח"ב פ"ח סעיף ב) כתב שיעשה חשבון בכל חצי שנה, או על כל פנים בכל שנה, ואם יזדמן לו ח"י הפסד בתוך זמן זה, ינכה מחשבון הרווח, הרי שכתב לעשות את החשבון בכל שנה, ולא סיים זמן מסוים בראש השנה, ואולי גם יכול לקבוע את הזמן לאחר ראש השנה, וצריך עיון.

רופא שלמד רפואה, והלימודים עליו לו כסף

רב, האם יכול לקזז את ההוצאות ממעשר כספים

שאלה

רופא שלמד רפואה והלימודים עליו לו הרבה כסף, ולאחר כמה שנים התמחה במקצוע אחד, וב"ה התחיל לראות פירות בעמלו, ומרויח משכורת יפה בחודש.

שואל הרופא, האם אני יכול לקזז ממעשר כספים את ההוצאות הלימודים, שהרי לולי ההוצאות אלו, לא הייתי יכול להגיע למשכורת זו?

תשובה

בזה לכל השיטות יכול לקזז את ההוצאות הלימודים, ואף שההוצאות הם משנים שעברו, ואת הכסף מרויח בשנה זו, משום שהכסף שמרויח כעת, לא היה מרויח לולי ההוצאות של הלימודים, והדבר דומה למי שקונה סחורה בשנה זו, ומכרה בשנה אחרת, שבוה כל השיטות יודו שיכול לקזז את דמי הקניה של הסחורה, שהרי הריוח מתחיל רק לאחר ניכוי ההוצאות, גם בענינו הריוח של המשכורת מתחיל רק אחר ניכוי כל ההוצאות הלימודים. (חש"ח ר"ה יב ע"ב).

האם יש ענין לבן ספרד לאכול 'מעריך', ולומר עליו שירבו זכויותינו

שאלה

נאמר במשנה ברורה (סימן תקפג סק"א) לגבי אכילת הסימנים, והוא הדין מה שנקרא בלשונות אחרים לשון רביה, יאכל כל מדינה ומדינה כלשונה. ויש להסתפק בנוגע לגזר, שבלשון אשכנז [אידיש] קורים לו "מעריך" לשון רביה, אך לבני ספרד אין הגזר לשון רביה, האם גם לבני ספרד יש ענין לאוכלו ולומר עליו יה"ר שירבו זכויותינו?

תשובה

גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב, שלבני ספרד אין ענין לאוכלו, וכעין ראייה מהמבואר במסכת ברכות (דף נ"ב ע"ב) הוראה חתול בחלום, באתרא דקרו ליה "שונרא", נעשית לו שירה נאה, "שינרא" נעשה לו שינוי רע, עכ"ל.

הרי דהלשון קובעת, ואם כן מסתבר דבאותם מקומות דאין קוראים לגזר "מעריך" לא מהני, וגם מי שלא נהג לקרא לגזר "מעריך" לא עשה כלום, באכילתו, כיון שאין זה לשונו. (חש"ח שם).

רוצה להיבדק אחרי ראש השנה כדי שיוכל להתפלל להצלחת הבדיקות

שאלה

מעשה באדם שעשה בדיקות רפואיות, הרופא שראה את הבדיקות השיב כי התוצאות חמורות, ולכן הוא שולח אותו לעשות שוב בדיקות, כעת מסתפקת המשפחה האם לדחות את הבדיקות לאחר ראש השנה, כי כל העולם נדון בראש השנה, ויוכלו בראש השנה להתפלל שתוצאות הבדיקות יהיו תקינות, או שלא להמתין לאחר ראש השנה וכבר כעת לעשות את הבדיקה, יש לציין שאין חשש פיקוח נפש בדחיית הבדיקה, ומבחינת הרופא אפשר לדחות את הבדיקה לאחר ראש השנה, מה ראוי לעשות?

נותפילה על דבר שעדיין אינו ברור מועיל יותר, כי אם הבדיקות כבר יצאו בלתי תקינות, צריך נס שלא כדרך הטבע כדי להעביר המחלה, ויעוין בחשוקי חמד עמ"ס בבא מציעא (דף מב ע"א) שהבאנו בזה, שהנס עלול להימנע מלבא בהיוודע עניינו ברבים, ולכן כל עוד לא נתגלה החולי או המום, התפילה תועיל בקלות יותר, מאחר וכבוד הנס לבוא בהצנע.

ועל פי זה אמר לי גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א, שנשים הבאות לחכם להתברך מפיו להצלחת הריון ולידה, ואינן יודעות מכל בעיה, עדיף להן לא להיבדק, ואף על פי שיתכן מאד שהבדיקה תביא תועלת, בכל זאת כל עוד לא נודע בעולם שקיים מום בעובר, התפילות להשי"ת מועילות יותר. לעומת זאת, כשרואים באולטרא סאונד שהעובר פגום, צריך נס גלוי לשנות ולרפא את העובר, ולא כל אדם זוכה לכך.

תשובה

נראה שלא ימתינו עם הבדיקה, והטעם שיש מצוה על האדם להתרפאות, וזרזים מקדימים למצוות, ובפרט שבכל מחלה, אף שאינה דחופה, מכל מקום כל זמן שמקדים לטפל בה, הוא טוב יותר, ועוד שאין אדם יודע מה ילד יום, ואולי לאחר ראש השנה יהיה מצב חירום, ולא יוכלו לטפל בו, ולכן נראה שלא לדחות את הטיפול.

ולגבי מה שרוצה את השפעת התפילה של ראש השנה, יעשו קודם ראש השנה יום תפילה בשכרון לב, וכשיטת רבי יוסי במסכת ראש השנה (דף טז ע"א) שאדם נידון בכל יום, וזה יהיה להם ראש השנה פרטי, ויבכו בתפילה, ואז השי"ת ידון לחיים טובים ומאושרים בבריות גופא ונהורא מעליא. (שם טז ע"א).

היתכן מצב שהעבור שנה על עם ישראל בלי תקיעת שופר

שאלה

נאמר בראש השנה (דף כה ע"ב) ראוהו בית דין וכל ישראל, נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה, הרי זה מעובר. משמע שאם הספיקו לומר מקודש לפני שחשיכה הרי שיש כאן קידוש החודש [ואפילו אם הספיקו לומר מקודש רק פעם אחת, וכמבואר בטורי אבן שמה שמבואר שהעם צריכים לענות מקודש מקודש הוא למצוה ואינו מעכב, ורק אמירת הראב"ד מקודש מעכבת, וכשהוא אומר מקודש החודש, מקודש, ורק שיש מצוה על העם לומר מקודש מקודש, יעו"ש. אמנם יעוין בביאור הגר"י פערלא (מ"ע נו) שהעלה שגם אמירת מקודש של הציבור מעכב, והביא שם את דעת הרמב"ן (ספר המצוות עשין קנ) שאפילו אמירת מקודש על ידי האב"ד אינו מעכב, ואם החליטו הבית דין לקדש, החודש מקודש, ע"ש שתמזה על דבריו], ואותו יום קודש בתור ראש חודש ולא למחרת, ולכאורה נמצא שעבר ראש השנה על עם ישראל בלי שופר, כי עד שלא קידשו את החודש לא היה זה ראש השנה. היתכן? ויעוין בחשק שלמה שכתב שאם לא באו עדים עד שחשיכה, שאותו יום קודש וגם למחרת, לא תוקעים בשופר למחרת למרות שנוהגים בו מנהג ראש השנה.

תשובה

בפירוש רבי דוד ערמאה (פ"ג מקידוש החודש, ציינו גיסי בשקל הקודש שם ס"ק פט) כתב שנחלקו הרמב"ם ורש"י בהנהגות

ראש השנה עד שבאו העדים, לדעת הרמב"ם היו תוקעים מספק בלי ברכה, והתפללו תפילות של יום חול, אך לשיטת רש"י הלכו אחר רוב שנים וסמכו על הרוב, והיו מתפללים מוסף ותוקעים בשופר ככל דיני יו"ט, ע"ש. וכן הביא גיסי בשם הריטב"א (בדף יח ע"א ד"ה והתשובה) ובשם תוס' הרא"ש, שהיו מתפללים ועושים קידוש ביום זה מספק, שסמכו על הרוב.

עוד יעוין בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן עח) שהאריך בנידון זה והביא את דברי המאירי (פ"ק דביצה) וז"ל: אחרי שכתב דהיו נוהגין איסור מלאכה מתחלת הלילה גם לפני ביאת עדים, וכן נראה לקצת מפרשים שהיו מתפללין בערבית של כניסתו תפלת יום טוב וכן בשחרית וכן היו מקדשין על הכוס לפי הנראה לקצת מפרשים, ואין בידי הכרע לכך, אלא שאני רואה סתירת דבריהם שהרי בשיר תמיד של שחר לא היו אומרים שיר של ר"ה, ושמה התם שאני מפני שהיה להם די בשיר של קדש שאומרים בתמיד של בין הערבים... הרי דעת המאירי נוטה שלא היו מתפללין של יום טוב ולא היו מקדשין על הכוס ונוהגין בתפלה כחול גמור עד ביאת העדים, והיינו ע"כ מטעם הנ"ל כיון דקודם ביאת העדים אי אפשר ליתן עליו גושפנקא דיום טוב אפילו על ידי הרוב, ואידך מפרשים דכן מתפללים של יום טוב וקדוש היום דכיון דעל פי הלכה צריכים לנהוג בשב ואל תעשה איסור מלאכה, דעל פי הרוב סוף סוף יתקדש למפרע, אם כן יש זלזול בקדושת ספק דיום טוב אם יתפללו חול, וזה טעם מספיק להתיר כל התפלות וקדוש היום..., ולענין הנחת תפילין, ולאידך תקיעת שופר לא דיבר המאירי כנראה כיון דיש זמן עד הלילה כשיתברר קדושת היום, מה שאין כן תפלת יום טוב לילה ושחרית וקדוש היום, ועדיין צריך ברור בזה, עכ"ד.

והנה דברי שבט הלוי הם על פי חידושי המאירי, אמנם בבית הבחירה למאירי בביצה (דף ד ע"ב) כתב בזה"ל: ויש אומרים שמעבר היו מקדשין ומתפללין בשל יום טוב ואף על פי שבשחרית [לא] היו אומרים על הקרבן שיר של יום טוב..., יעו"ש שלא דחה דבריהם אלא ביארם ואין ראיה שלא הסכים עמם לדינא, וצריך עיון.

והנה התוס' להלן דף ל ע"ב (ד"ה ונתקלקלו) הקשו מדוע הגמרא אמרה רק שהיה קלקול בשיר ולא כתבה שהיה קלקול שלא הביאו קרבן מוסף, שאחרי התמיד של בין הערבים אסור להקריב קרבנות, ותירצו שהעשה של הקרבת מוסף דחה את העשה של השלמה, ע"ש.

ועל פי זה יתכן לומר שלא חששו לתפילת מוסף ולתקיעת שופר מפני שיכלו לתקוע אחר שבאו עדים, וכשפעם אחת באו העדים לאחר הקרבת התמיד, באותה שנה תיקנו שבמקרים כאלו יהיה אותו יום קודש ולמחר קודש, אבל אפילו לפני תקנה זו, אם העדים היו מגיעים סמוך מאוד לשקיעה באופן שלא יוכלו לקיים מצוות של היום של תקיעת שופר והקרבת מוסף ותפילת המוספים [לפי שיטת הרמב"ם שלא קיימו המצוות לפני שבאו עדים], יתכן שבאמת לא מקבלים את העדים, וכמו שהיו מעברים את האלול משום ירקיא ומתיא כמבואר לעיל (דף כ ע"א), כך היו מעברים החודש בשביל לקיים את מצוות היום, נמצא שלכולי עלמא בין לרש"י ובין לרמב"ם לא היה מצב שיהיה ראש השנה בלי קיום מצוות היום, וצריך עיון. (שם כה ע"ב).

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

שאלה: האם יש מצוה לשתות יין בערב יום כיפור?

תשובה

נאמר בירושלמי (תרומו פ"ח ה"ג) חד בר נש איגלי לה גרב דחמר, אזל בערובא צומא רבא למישפכיניה, חמתייה חד א"ל הביה לי נשתייה, א"ל לאו מגלי הוא, א"ל הביה לי, ומרי דצומא ליקום, לא איספק משתייה עד דאיתחלחל. נאדם שהיה לו חבית יין בגילוי, והיה לו לחוש שמא שתה ממנו נחש, ונכנס בו הארס, ולכן הלך לשופכו בערב יום כיפור, ראה אותו אחד שהוא הולך לשפכו, אמר לו תן לי ואני אשתהו, אמר לו בעל החבית, והרי זה היה מגולה, השיב לו, תן לי אותו, והקביה שצוה על הצום, וצוה לאכול קודם יום כיפור, יעזור שלא יאונה לי רע, ומיד כשהתחיל לשתותו, נתחלחל מהארס של הנחש. ופירשו הר"ש מסירליאנו, והפני משה, שקא משמע לן שאין סומכין על הנס, במקום ששכיח סכנה.

וכתב בגלינוי הש"ס שמהירושלמי משמע שיש מצוה לשתות יין ביום כיפור. וכנראה ראייתו, שאם לא כן, למה עלה בדעתו, שינצל בזכות המצוה, וכן היה צריך להיות לולי ששכיח סכנה, אלא על כרחך שיש מצוה בשתיית יין בערב יום כיפור. ולכאורה יש לדון על ראייתו, שיתכן שמצות השתייה בערב יום כיפור, מקיים גם בשתיית מים, ומכל מקום גם השותה יין מקיים מצוה, וחשב שמצוה זאת תגן עליו.

אבל אולי יש להביא ראיה שיש מצוה בשתיית יין, מהמבואר ביומא (דף פז ע"ב) שיש מצוה להתוודות במנחה של ערב יום כיפור, קודם סעודה המפסקת, שמא תטרף דעתו בסעודה, ופירש רש"י מחמת שכרות, ואולי יש ראיה מכאן שיש מצוה בשתיית יין, ולכן חששו משכרות. ושמא יש לדחות שבכל סעודתם היו רגילים בשתיית יין כדי לשרות המאכל, ולכן חששו משכרות. (חש"ח ר"ה ט ע"א).

אשה שאינה יכולה להרדם עם נר דלוק בחדרה, האם תדליק נרות ביום כיפור

שאלה

מבואר בפסחים (דף נג ע"א) שיש מקומות שנהגו להדליק נר ביום כיפור, ויש מקומות שלא נהגו להדליק, וטעם לשני המנהגים, ששניהם נתכוונו לדבר אחד, דהיינו לבטל תשמיש, דהמדליק כוונתו שאסור לשמש נגד אור הנר, ומאן דלא מדליק כוונתו שלא יראה אותה ויתאווה לה ויוכל לבוא לידי תשמיש.

ולפי זה כתב הרמ"א (או"ח סימן תרי ס"א) שאם יש לו נר בבית, חייב להדליק בחדר ששוכב שם, כדי שלא יבא לידי תשמיש עם אשתו, מאחר שרואה אותה אצל הנר שבביתו.

ויש להסתפק נשים שלנו שנהגו להדליק נרות בערב יום כיפור, ויש הרבה נשים שאינן יכולות להרדם כאשר יש אור דלוק בחדרם, וגם אם ישאירו אור בחדר אחר,

וישאירו את הדלת קצת פתוחה, אינו מועיל, כיון שאין איסור לשמש בזה, ודווקא בפני הנר אסור לשמש. מה תעשה האשה הזאת, האם לא תדליק נרות בערב יום כיפור?

תשובה

במגן אברהם (סק"ב) כתב ליישב המנהג שמדליקים נרות על השולחן ואין מדליקין נר בחדר שישנים בו, משום שאין יצר הרע מצוי אלא לשעתו, ובבית שניהם מצויים יחד, אבל בחדר הולך זה לבדו לשכב, וזו לבדה, ושכל אחד הולך לשכב במטה מיוחדת לא חיישינן שמא ישכח, כל זה ליישב המנהג, ומכל מקום יש להחמיר.

והנה גם המגן אברהם סיים שיש להחמיר, ואם כן עדיין מנהג זה שמדליקים ומברכים על נרות של יום כיפור, ואין מדליקין נר בחדר שינה צריכה ביאור, שהרי ביום הכיפורים כולם רוצים לעשות הכל על הצד היותר הטוב, ולעשות הכל לכתחילה, ואיך תתחיל האשה את היום הקדוש הזה, עם דברים שהם בדיעבד, ועוד תברך על הדלקת נר זה.

וגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שאין צריך שהנר ידלק כל הלילה, אלא אם האשה הולכת לישון בשעה עשר, די שידליקו נר עד שעה עשר ורבע. (שם ט ע"ב).

יש לו מעות לקנות קיטל לעצמו או בגד לבן לאשתו

שאלה

נאמר ברמ"א (או"ח סימן תרי ס"ד) יש שכתבו שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום הכיפורים, דוגמת מלאכי השרת, וכן נהגין ללבוש הקיטל שהוא לבן ונקי, גם הוא בגד מתים ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר. וכתב על זה המשנה ברורה (ס"ק טו) ח"ל: ונהגין שגם הנשים לובשים בגדים לבנים ונקיים לכבוד היום... עכ"ל. ויש להסתפק מה הדין באדם שיש לו מעות רק לקנות קיטל לעצמו, או בגד לבן לאשתו, אך אין לו כסף לקנות בגד עבור שניהם, את מי יעדיף את הקיטל לעצמו או לקנות הבגד לאשתו?

תשובה

נאמר במסכת יבמות (דף סב ע"ב) האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפירקן, עליו הכתוב אומר: וידעת כי שלום אהלך. ופירש המהרש"א ומכבדה יותר מגופו, דהיינו להלבישה בגדים מכובדים יותר ממנו, כדאמרינן קרי למאני מכבדותיה, עכ"ל.

ולפי זה מסתבר שיש להעדיף לקנות את הבגד לאשתו. ואף על פי שיהיה לו קצת בושה מזה שלא יהיה לו קיטל בתפילות, מכל מקום הרי כתב רש"י (ביבמות שם) בביאור הטעם שצריך לכבדה יותר מגופו, מכיון שזילותא דאיתתא קשה מדגברא, ואם כן צריך להתחשב יותר במה שתצטער האשה אם לא יהיה לה בגד נקי, יותר מאשר צער האיש אם יחסר לו הקיטל.

ובכף החיים (סימן ב ס"ק כב) כתב: האר"י ז"ל לא היה חושש בעצמו להתכבד במלבושים נאים יותר מדאי, אבל במלבושי אשתו היה זהיר מאד לכבדה ולהבישה. אלא שיש לפקפק בדברנו שיתכן שכל מה שעדיף לקנות בגד לאשה מאשר בגד לעצמו, הני מילי כשרוצה לקנות בגד בשביל הכבוד, אבל קיטל הרי הוא בגד של תפילה, וכמו שכתב המשנה ברורה (סוף סימן תרי) שאין לכונוס לבית הכסא עם קיטל שהוא מיוחד לתפילה, וכמו שכתב הרמ"א שהוא בגד מתים ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר, וכיון שהוא חפצא של מצוה, מסתבר שהוא קודם לאשתו, שאצלה הוא רק משום כבוד היום, וכמו כן מסתבר שעדיף לקנות טלית של מצוה, קודם לבגד של אשתו, וצריך עיון.

ויש להסתפק מה הדין כאשר האם מבקשת מבנה שיקנה לה בגד, כי אין לה בגד מכובד והיא רוצה לצאת לשוק, וגם האב מבקש מבנה שיקנה לו בגד, אולי האם קודמת לאב, ואמנם נאמר במסכת כריתות (דף כח ע"א) האב קודם לאם בכל מקום, יכול מפני שכיבוד האב קודם על כיבוד האם? תלמוד לומר: איש אמו ואביו תיראו, מלמד ששניהם שקולים, אבל אמרו חכמים: האב קודם לאם בכל מקום, מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו. אולי זה לא שייך בכסות, שהרי האשה קודמת לאיש, כמבואר ברמב"ם (פ"ח מהלכות מתנות עניים ה"ט), ובפרט שהבעל חייב לכבדה בכסות יותר מגופו.

למה צריך ציווי מיוחד לאהוב את

אשתו הרי כבר נאמר ואהבת לרעך כמוך

שאלה

נאמר במסכת יבמות (דף סב ע"ב) האהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, והמדריך בנו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפירקן, עליו הכתוב אומר: וידעת כי שלום אהלך. וכתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות אישות ה"ט) כן צו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יתר מגופו ואהבה כגופו. וצריך עיון למה לנו ציווי זה, הרי כבר נאמר בתורה 'ואהבת לרעך כמוך', ואשתו של אדם בכלל זה?

תשובה

שאלתי שאלה זו את גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיב לי שיש מקרים שאין אדם חייב לקיים מצוות ואהבת לרעך כמוך, לדוגמא מה שנאמר במסכת נדה (דף טו ע"ב): אמר רבי שמעון בן יוחאי ארבעה דברים הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן, הנכנס לביתו פתאום ואין צריך לומר לבית חבירו, [נדלמא עבדי מידי דצניעותא, (רש"י)], וכתב שם המהרש"א (ד"ה ואמר): דהקב"ה שונאן שהם כולם מידי דפריצותא, אבל לגבי עצמו אמר ר' שמעון ואני איני אוהבן, דאפשר שאין אלו מילי דפריצותא כדאי לעבור על לאו דלא תשנא, עכ"ל. נמצא שבכהאי גוונא שהאשה נכנסת לבית פתאום, אין חיוב לאהוב את אשתו מצד מצוות ואהבת לרעך כמוך, אמנם מצד הציווי של וידעת כי שלום אהלך, יש חיוב לאהוב אותה.

ויש להסתפק מה הדין כאשר האשה עושה עבירות, שמצד ואהבת לרעך, אדרבה יש חיוב לשנוא אותה, האם גם אז יש מצוה לאהוב אותה מצד וידעת כי שלום אהלך. ונראה שאפילו אם אין לו מצוה לאהוב אותה, מכל מקום יש מצוה לכבדה, כי ענין הכבוד הוא מצד הכרת הטוב על מה שמגדלת את בניו ומצילתו

מדהחטא, וזה שייך אף שעוברת עבירות, ואם כן יתכן שיש לכבדה ולקנות לה בגדים מכובדים משלו, אף שעוברת עבירות.

והרב שמואל ערבה שליט"א תירץ באופן נוסף, מדוע צריך פסוק מיוחד לאהוב את אשתו, על פי דברי המהרש"א במסכת שבת (דף לא ע"א) שביאר את תשובת הלל לנכרי, שבקש ללמדו את כל התורה על רגל אחת, והשיב הלל דעלך סני לחברך לא תעביד, ולכאורה למה לא אמר לו בלשון חיובי תרחמי לחברך כוונתך. ותירץ המהרש"א שהפסוק של ואהבת לרעך כמוך, לא מיירי אלא בכהאי גוונא דלא תעשה, דלא תקום ולא תטור, ועל זה נאמר ואהבת לרעך כמוך, אבל לא ציוותה התורה לעשות לחבריו טובה, כיון שחייך קודמים, ע"ש. נמצא שמצד החיוב של ואהבת לרעך כמוך אין חובה להיטיב לאשתו כמותו, אבל מצד החיוב של כבוד לאשתו, חייב לעשות לה טובה כמותו. (חש"ח יומא ב ע"א).

שתיה כדי לבלוע כדור מנין שאסור מהתורה

שאלה

יש להסתפק השוטה מים כדי לבלוע גלולה, או מינקת השוטה מים כדי להרבות חלב, כליל יום הכיפורים כשעדיין לא צמאים, האם הם חייבים כרת?

תשובה

נאמר ביומא (דף עו ע"ב) אשכחן סיכה שחייב ביום הכיפורים דכתיב 'וסוך לא סכתי', רחיצה מנין, אמר קרא, 'ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו', והקשו התוס' (דף עז ע"א ד"ה מנין) וז"ל: תימא לי אמאי איצטריך הש"ס למיגמר סיכה מוסוך לא סכתי, הא מהאי קרא נפקא מותבא כמים בקרבו, ומתני' היא בשבת (דף פו ע"א). ונראה לי דאיצטריך דאי לא כתיב אלא האי קרא דותבא כמים בקרבו, היינו אוסרין אפילו סיכה שאינה של תענוג כשתיה, עכ"ל.

מבואר בתוס' שיש הבדל בין סיכה לשתיה, דסיכה אינה אסורה אלא כשהיא של תענוג, ואילו שתיה אסורה מהתורה גם כשאינה של תענוג. ונראה דמקור דברי התוס' מהנאמר ביומא (דף פ ע"ב) 'אמר ריש לקיש האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים פטור, מאי טעמא אשר לא תעונה כתיב, פרט למזיק. ופירש רש"י, שאכל לילי יום הכיפורים על השובע, שהיה שבע מסעודה שהפסיק בה, וכל מה שאכל משחשיכה, אכילה גסה היתה ושלא להנאה, עכ"ל.

ומבואר בגמ' דרק במזיק פטור, אבל כשאינו אכילה גסה ואינו מזיק, אף על פי שאינו צמא חייב, ויש לחלק דדוקא באכילה שחייב ברכה אף באכילה גסה, אלא באכילה שמזיקו פטור מברכה, אבל לענין שתיה, אמרינן בברכות (דף מד ע"ב) דדוקא השוטה מים לצמאו מברך, ואולי מה שאסרה תורה שתיה ביום הכיפורים הוה גם רק בשוטה לצמאו. ויעוין לעיל בדף עד ע"ב משי"כ בענין חולה שחייב לשתות ביום הכיפורים האם יכול לשתות מיץ, את דעת בעל ההלכות קטנות שהשוטה מים ביום הכיפורים שפטור מברכת.

כמו כן יש גם לדון אם המינקת השוטה מים בימות השנה כדי להרבות חלב האם מברכת ברכת שהכל. ויעוין מה שכתבנו בתורת היולדת (סימן סב סעיף ג) שמעיקר הדין פטורה, אבל טוב יותר שתברך על מין אחר שהכל, ותפטור גם את השתיה הזו. (שם פ ע"ב).

שיחת הגאון הגדול רבי שמעון גלאי שליט"א

בהיכל הכולל "כתר תורה" – ב"ב

החובת הלבבות בתחילת שער התשובה מגדיר את המושג 'תשובה', את הפירוש המילולי של תשובה, מלשון שיבה וחזרה אל המקום שהיה שם האדם בתחילה, וזה נוסח התפילה והבקשה החזירנו בתשובה שלימה לפניך, תשובה מוגדרת כחזרה, חזרה לפניך – לפני ה', אנחנו מבקשים מבורא עולם שיחזירנו אליו, הנשמות של ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד, נשמה שנתת בי טהורה היא, היא באה ממקום טהור, ממקום של קרבת ה', אלא שהעוונות הרחיקו אותנו משם, הקב"ה אומר עוונותיכם הבדילו ביני וביניכם, ואנחנו מבקשים מהקב"ה שיחזיר אותנו אליו, כי אנחנו לא יכולים לחזור לבד, אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו.

בתפילה מבקשים שלש בקשות, השיבנו אבינו לתורתך, וקרבתנו מלכנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, יש כאן שלש בקשות נפרדות, ועל תורה ותשובה יש את הלשון הזה של שיבה וחזרה, בתשובה הלשון יותר חזק – החזירנו בתשובה, אבל גם בתורה הבקשה היא לשוב למקום שלנו, כי כל אחד יש לו חלק בתורה, במדרש פרשת ויצא כתוב שאם יהודי אחד היה חסר בזמן מתן תורה הקב"ה לא היה נותן את התורה, כל אחד זכה לחלק שאין לחבירו, וע"ז אנחנו מבקשים לקבל את החלק שלנו בתורה, וזה יביא אותנו לקרבת ה' ולחזור אליו יתברך.

וקרבתנו מלכנו לעבודתך, בפשטות זה בקשה על עבודת התפילה, חז"ל אומרים ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שבלב זה תפילה, שמעתי ממרן הגאון ר' ניסים זצוק"ל דבר נפלא, ועד היום זה עושה לי חיזוק בתפילה, שעל תפילה עצמה אנחנו גם צריכים להתפלל להקב"ה שיהיה אפשר להתפלל, שיהיה לנו חשק להתפלל, שנרגיש טעם בתפילה, אדם מבקש דבר מהשני כשהוא מרגיש שהוא קרוב אליו, אם לא מרגישים קרובים להקב"ה קשה לנו להתפלל ולבקש לו על הכל, ואפשר לומר שזוהי הבקשה הזאת וקרבתנו מלכנו לעבודתך, שנזכה להרגיש קרובים אל הקב"ה, שנרגיש שויתי ה' לנגדי תמיד, וזה מה שאנחנו מבקשים ה' שפתי תפתח, רק אתה ה' יכול לפתוח לנו את השפתיים, תעזור לנו לבקש ולהתפלל לפניך.

אנו אומרים בתפילות כמה פעמים אבינו מלכנו, ואז באה הבקשה, כי אבא תמיד רוצה לתת אבל לא תמיד יכול, ומלך יש לו את היכולת לתת אבל לא תמיד רוצה, אבל הקב"ה הוא אבינו רוצה בטובתנו, רוצה לתת לנו הכל, רק שנבקש, והוא מלכנו בעל היכולת כולם ואין לו מניעה ח"ו לשום דבר, הקב"ה רק מחכה שנכיר בזה, שנרגיש את האהבה שלו ואת המלכות שלו ונתפלל לפניו, הקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל.

בתפילת ראש השנה אומרים אתיתי לחנך בלב קרוע ומורתח בקש רחמים כעני בפתח, לכאורה לפי הדקדוק היה צריך לומר ולבקש רחמים, שהרי זה המשך הדברים שבא לפני הקב"ה כדי לבקש רחמים, אבל אפשר לומר שא"ז רק שהאדם בא לבקש לפני הקב"ה, אלא הקב"ה אומר לאדם בקש רחמים, הקב"ה מחכה לתפילתנו, משל למה הדבר דומה, יש שלשה מיני עניים, יש עני שדופק בפתח בפחד ובחשש, שאינו יודע איך יקבלו את פניו, ויש עני שפגש את העשיר קודם לכן וסיפר לו על מצבו ונכמרו רחמי העשיר עליו והזמינו לבוא לביתו לקבל תרומה, וכשהוא דופק בדלת הוא פחות חושש שהרי סיכם כבר עם העשיר, אך יש עני שהעשיר מעצמו ניגש אליו לדרוש בשלומו ובצרכיו והזמינו לקבל תרומה, והוא ודאי דופק בדלת

ואינו חושש כלל שהרי העשיר מיוזמתו הזמין אותו, כך אנו אצל הקב"ה באים עם הזמנה מהרבש"ע בעצמו, קול דודי דופק פתחי לי אחותי, הקב"ה מגיע אלינו, ואנחנו רק צריכים להתקרב ולהרגיש קרובים ולבקש ולהתפלל לפניו.

מהי העבודה שלנו באלול, ונשובה עד ה' – לחזור להקב"ה, אבל הדרך לזה היא נחפשה דרכינו ונחקורה, הדבר הנדרש מאיתנו היא התבוננות על מעשינו, חשבון הנפש, הנביא מתלונן על כלל ישראל על חוסר ההתבוננות 'ישראל לא ידע עמי לא התבונן', ובזה אנחנו צריכים להתחזק לדעת ולהתבונן.

החפץ חיים אמר שפעם היה יותר קל להכיר ולהאמין שיש עין רואה ואוזן שומעת, אבל ירידת הדורות גרמה שאולי יש 'ידעת היום', אבל עדיין אין 'השבות אל לבבך', להכיר ולהרגיש את זה, ולכך עשה הקב"ה שהמציאו מכשיר טלפון ומצלמה וכו', לקרב אל הלב שהנה יש דבר כזה לראות מרחוק ולשמוע, היום בזמנינו הקב"ה מראה לנו בחוש שיש מנהיג לבירה, וכל העולם עומד נגד הנגיף הקטן הזה ואין לאל ידו להושיע, כל זה כדי שנרגיש ונכיר שיש בורא עולם, לא להמשיך לחיות סתם, אלא להתבונן במלכותו יתברך ובדרכיו וברצונו מאיתנו.

חובתנו להתבונן בדרכיו של הקב"ה וללכת בהם, הפסוק אומר בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך, מסביר המלבי"ם, אם לאדם יש ספיקות בארחות חייו הדרך היחידה היא לדעת את ה' בכל דרכיו, שהדרך שתלווה את האדם היא מדרכיו של הקב"ה, ואז כבר ייפשטו לו כל ספיקות החיים, ויתיישרו כל ארחותיו.

חז"ל אומרים על הפסוק והודעת להם את הדרך ילכו בה זה ביקור חולים שהיא מצוות חסד, והביאור בזה הוא כי תורה תחילתה חסד וסופה חסד, חסד זה אחד מהדרכים של הקב"ה, ובדרכים אלו אנו צריכים ללכת, מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון, ועל ידי זה גם זוכים להתקרב להקב"ה ולתורתו, על ידי שאדם נותן את עצמו לשני, כמו שאמרו חז"ל ממדבר מתנה כיון שמשים עצמו כמדבר התורה ניתנת לו במתנה, זה הדרך של הקב"ה, וזוהי הדרך שמשה רבינו הודיע לישראל לילך בדרך זו.

החודש הזה חודש אלול זה הזמן שלנו לילך בדרכיו של הקב"ה, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', היצר הרע גם יודע שהחודש הזה הוא חודש גדול חודש של קרבת ה' והתעוררות ללכת בדרכיו, והוא מגביר את הנסיונות והקשיים, וזה עצמו עושה יותר קושי וכמעט מייאש את האדם, שדווקא בחודש אלול יותר קשה מכל השנה, אבל הכל זה מעצת היצר שיודע את מעלת החודש הזה, וצריך לבקש מהקב"ה גם ע"ז שלא נתייאש ונתגבר על הקשיים שהיצר הרע מפריע לנו להתקרב אליו.

הקב"ה ודאי רואה ויודע כל קושי ונסיון שאנחנו עוברים, הוא משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, לפעמים זה בגלוי כמו חלונות שאנו רואים את הקב"ה, אבל לפעמים בזמן הסתר פנים הקב"ה רק מציץ מן החרכים, אנחנו כביכול לא רואים אותו, אבל הקב"ה רואה הכל, את כל הקשיים שאנו עומדים בהם, כמה נחת רוח זה עושה לרבונו של עולם, עוד שמירת הפה שמתגברים ולא מדברים לשון הרע, עוד התאפקות שלא להפסיק בדברים אחרים באמצע הלימוד, זה מציל את האדם ואת כל העולם כולו לכף זכות, ואין לנו מושג כמה חושך וצער זה מסלק מהעולם.

הקב"ה נותן לנו את ההזדמנות לשוב אליו, להנצל מן המשפט, ויהי רצון שנזכה לנצל את ההזדמנות ולהתחזק עוד ועוד, כל התחזקות קטנה מקרבת אותנו לרבונו של עולם, ונזכה שתתקיים בקשתנו השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך.

ראש השנה

מלכות השם או מלך זקן וכסיל

צריך לעמול כדי להשיג, וכל שכן שצריך לעמול כדי לקנות אותה, בענייני עולם הזה, לעומת זאת הוא רואה את כל התאוות והחמדות שלשם נמשך מצד חומריותו בצורה מוחשית ומשכנעת, וחי בתוך אין סוף אפשרויות שיש להנות מהעולם הזה.

ולכן בכדי להצליח לצאת מהדמיון הכוזב של העולם הזה ולהכיר בדרך הנכונה צריכים ללמוד את תורת ה' שעל ידה אנו נכנסים לעולם של רוחניות, עולם שמעל הטבע, וככל שיותר עמלים בתורה ומתחברים אליה מתנתקים יותר מהחיבור לחומריות, וככל שאדם נהיה רוחני יותר הוא כבר אינו מסתנוור מהשקר של החומריות והוא מכיר שהעולם האמיתי הוא העולם שמעבר לטבע הפשוט והחומרי.

זה מה שכתב שם שהעולם הזה דומה לחושך, כלומר שבחושך לא ניתן לראות דבר וכשאי אפשר לראות שום דבר אינו ברור, ובקלות טועים להגיד על עמוד שהוא אדם ועל אדם שהוא עמוד, וכך הוא העולם הזה שדומה לחושך שאין אפשרות לראות אם דבר הוא טוב או לא כי החשיכה כל כך חזקה שטועים לחשוב על מעשה שהינו טוב והאמת היא שזה רק מכח התאוה שמפתה לחשוב כי הוא טוב בעוד שהמעשה הוא רע, אך כשמדליקים אור הרף עין החושך נעלם ואז מתברר כל מה שלא היה מובן בחושך וכל הספיקות והאפשרויות מתגלים כהבל גמור ונעלמים מעצמם, וזהו האור שעליו נאמר במשלי **'כי נר מצוה ותורה אור'** שאמנם העולם הוא חשוך אבל התורה היא אור וכשמכניסים ממנה לנשמה, מיד היא מאירה את הדרך הישרה, כי התורה היא מציאות של אור שמאירה בנפשו של כל יחיד ויחיד ועל ידה הוא מבחין אם הולך בדרך טובה או לא.

ב

זכרונות - עד כמה העולם עומד תחת מלכות שמים

אולם הקב"ה ברא אור נוסף שניתן להסתכל בו ולראות דברים שאי אפשר לראות בלעדיו והוא 'אור הגנוז', והכונה היא למה שכתוב במדרש (בר"ר פרשה יא) **'א"ר יהודה בר רבי סימון אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו'**, ואמנם צריך להבין מה הבחינה של אור זה ומה התוכן של הראייה מסוף העולם ועד סופו.

ונראה לבאר שהנה במשנה בסנהדרין כתוב שכל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, ודבר זה תמוה, שהלא יש מיליארי בני אדם שחיים בעולם ומתקיימים בו, וכיצד יתכן לומר שכל העולם נברא בשביל כל יחיד ויחיד. ומבאר הרמח"ל בדעת תבונות, שהיות והעולם נברא עם תכלית ברורה להגיע בסוף לדרגה העליונה של ייחוד ה' וההשלמה של מלכות שמים, והקב"ה קבע שהצורה בה צריכה התכלית להתגלות זה על ידי שכל יחיד ויחיד בעולם יש חלק נפרד ומיוחד לו באותה המטרה, שלכל אחד יש את הכבוד שמים שעליו לעשות ואת אותו החלק שמוטל עליו אין אף אחד אחר בכל העולם שיוכל לעשות תחתיו, ואם משהו אחד לא ימלא את תפקידו **העולם לא יגיע לשלמות**, ולכן כל אחד צריך לומר **'בשבילי נברא העולם'**, זאת אומרת שזה לא שאם הוא לא היה נברא יכול היה העולם להסתדר

א

עניין מלכות ה' אצל זכרונות

בברכת היום של ראש השנה אנו חותמים את הברכה 'מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון' כי כידוע מהותו ומטרתו של יום ראש השנה הוא המלכת הקב"ה, ובמסכת ראש השנה (טז, ב) איתא 'אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, **מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם'**, דהיינו שעניינו של ראש השנה הוא **'שתמליכוני עליכם'**.

אולם מאידך ר"ה נקרא גם 'יום הזכרון' וכמבואר מיד בהמשך דברי הגמרא **'אמרו לפני ... זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה'** דהיינו שזהו יום של זיכרון כל מעשי העולם, ויש להתבונן כיצד משתלבים יחד שני עניינים אלו של מלכויות וזכרונות ומה עניין זה אצל זה.

ובתהילים (פכ"ז) כתוב **'לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא'**, ובמדרש תהילים שם **'רבנן פתרי קראי, בראש השנה ויום הכפורים, אורי - בראש השנה, וישעי - ביום הכפורים'**, עוד איתא במדרש שם **'...ברא האור שאין ראויין בו, גנזו לעתיד לבוא אל הצדיקים שנאמר (משלי יג, ט) 'אור צדיקים ישמח וגר רשעים ידעך' ... ורבנן אמרי הבדילו לעצמו ליתן לצדיקים לעתיד לבוא, משל למלך שהיה לו מנה יפה ואמר זו לבני, וכן הוא אומר (שם צז, יא) 'אור זרוע לצדיק', אמר דוד לפני הקב"ה, רבוננו של עולם ואימתי הוא בא, אמר לו כשיגיע הקץ ותבנה ירושלים ואני מביא אותך האור...אמר דוד, אני מזמר על אותו האור שנאמר ה' אורי וישעי', ע"כ.**

ויעוי"ש בדברי המדרש שישנם שיטות רבות אין לפרש את הפסוק אולם מה שמתבאר שם על כל פנים שהאור שעליו דיבר דוד הוא האור הגנוז מששת ימי בראשית, וגם בזה יש להתבונן מה עניין האור הגנוז לצדיקים מששת ימי בראשית אצל ראש השנה.

והנה הרמח"ל פותח את ספר מסילת ישרים בזה"ל, **'יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישם מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל'**, דהיינו שהבסיס הראשוני לכל עבודת ה' הוא לדעת מהי מטרתו בעולם ובאיזו דרך עלינו ללכת בכדי להשיג את המטרה.

והצורה להגיע להכרה זו ביאר כבר בהקדמה ששם הביא דברי הברייתא דרבי פנחס בן יאיר **'תורה מביאה לידי זהירות'**, וכתב שע"פ ברייתא זו חיבר את חיבורו, ואם כן כאשר כתב שייסוד החסידות ושורש העבודה היא להכיר מה חובתנו בעולם, זאת אומרת שזה הפשט 'תורה מביאה לידי זהירות', כלומר שהתורה היא המלמדת אותנו שכל התכלית זה לעבוד את הקב"ה וככל שעוסקים בה יותר היא מרגילה אותנו לחיות חיים של רוחניות כדי להגיע בסוף לעולם הבא, ומכאן זה אנו גם נזהרים מלעשות דברים המונעים אותנו מלהגיע מתכלית זו.

והאמת היא שהתורה היא האפשרות היחידה להשיג את הברירות הזו לגבי התכלית שלנו, ולכן **רק על ידי תורה**, אפשר לבוא לידי זהירות וכמו שהאריך הרמח"ל לבאר בפרקי זהירות שהקב"ה ברא את האדם בעולם חומרי שבו לא ניתן לראות את הדרך הישרה, כי האדם הוא חומרי ויש לו תאוות חומריות אך בעוד שאת הדרך בעבודת ה' הוא

בלעדיו, כי אם הוא נברא על כרחך יש לו תפקיד מסוים שהוא - ורק הוא צריך לעשות ובלי זה העולם לא יגיע לתכלית, ונמצא שבשביל כל אחד ואחד העולם **כולו** נברא, ולכן חייב כל אחד ואחד לומר שהעולם נברא רק בשבילו, כי כל אדם חייב להבין שרק עבור מה שהוא אמור לפעול כבר צריך לברוא את כל העולם.

נמצא שישנם שני בחינות בעולם, יש את הבחינה הפרטית של כל יחיד ויחיד בפני עצמו, ויש את הבחינה הכללית של כל העולם כולו, כלומר שכפי שהתבאר לכל אדם בעולם יש תכלית שנועדה לבא רק על ידו, ובשביל לקיים את אותה התכלית עליו ללכת בדרך של הבאת כבוד שמים לעולם, ועל זה אומר המס"י שכדי לדעת את **חובתו בעולמו** עליו לעסוק בתורה, שעל ידי **'המאור שבה'** יוכל לבחון את עצמו תמיד האם נמצא בדרך הנכונה ביחס לאותה התכלית, זאת אומרת שהתורה היא האור של כל יחיד ויחיד לראות את התכלית שלו.

אך כאמור יש את התכלית הכללית שהעולם צועד לקראתו מששת ימי בראשית, וכנגד התכלית הזאת הקב"ה ברא מיד בתחילת הבריאה את האור הגנוז, וזה הכונה בדברי המדרש שבאור שברא הקב"ה ביום הראשון הוא צופה מסוף העולם ועד סופו, כי זהו האור הכללי של כל העולם שבו ניתן לבחון את כל העולם עד כמה צועד לקראת המטרה הנכספת של **'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד'**.

אלו הם שני האורות הקיימים בבריאה, האחד הוא **'אור התורה'** שמאיר לכל יחיד ויחיד על התכלית האישית שלו עד כמה תיקן והשלים את מה מוטל עליו, והשני הוא **'אור שבעת הימים'** שמאיר על כל העולם כולו מתחילתו ועד סופו לראות עד כמה מתקרב לתכלית השלמה ביום בו **ימלך** הקב"ה על כל העולם כולו בכבודו.

ג

מלכות ה' על הכלל ועל הפרט

ועתה נשוב אל תחילת הדברים, שמצד אחד ראש השנה הוא 'יום הזכרון' ומצד שני ראש השנה הוא יום של אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, אולם האמת היא שעניין הזכרונות ועניין ההמלכה אינם שני דברים חלוקים אלא הם הולכים יחד, שמכיון שראש השנה הוא יום שנברא בו העולם במטרה להגיע לריבוי של כבוד שמים ולייחוד השלם, לכן ביום זה הקב"ה מסתכל באור הגנוז ובדק את העולם מתחילתו ועד סופו, וכמו שכתוב בברכת זכרונות **'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון... כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם'**, זאת אומרת שהקב"ה בוחן כמה התקדם העולם מתחילת בריאתו ועד עתה לקראת תכלית השלמות של המלכת הקב"ה.

ואלו הם שני הצדדים שבראש השנה, המלכת הקב"ה היא שעל כל יחיד ויחיד מוטל להמליך את הקב"ה על עצמו, ויום הזכרון שהקב"ה זוכר ופוקד את כל מעשי העולם מתחילתו ועד סופו בבחינה של כלל אחד גדול, ובוחן עד כמה התרבתה בו מלכות שמים - יום הזכרון והמלכת הקב"ה זה בעצם אותו הדבר בדיוק.

ונבאר מהו עניין המלכת הקב"ה על עצמו, הגמרא בקידושין (מט) אומרת שלעולם יראה אדם את עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכך נפסק להלכה ברמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג) שכל אחד חייב לראות עצמו כבינוני, שכמבואר בראש השנה (טז, א) דינם תלוי ועומד מראש השנה ועד יום כיפור ואם עשה מצוה אחת הכריע עצמו לזכות עבר עבירה אחת הכריע עצמו לחובה. וצריך להבין מה הכונה בזה, שהרי במהלך השנה האדם עשה מעשים רבים חלקם טובים וחלקם לא, ואיך יתכן שהרוב בינוניים שיש להם מחצה זכויות ומחצה עוונות, שלכאורה לרבים יש יותר זכויות מעוונות ויש רבים להיפך, ואיך יתכן לומר שרוב בני אדם נחשבים כבינוניים.

והביאור בזה שיש שתי מלכויות שמושלות באדם מצד אחד 'מלכותו' ויתברך' ומצד שני שולט באדם 'מלך זקן וכסיל' - היצה"ר, האדם מטבעו חושק בתאוות ונמשך לגשמיות, ואם אדם חי באופן שכל דבר שמתחשק לו מיד הוא עושה, הוא משועבד לחלוטין למלך זקן וכסיל, כי הוא זה שאומר לו מה לעשות ושולט בכל רצונותיו, המלכת הקב"ה פירושה להמליך את הקב"ה על הרצונות על המחשבות ועל ההנהגות, שהקב"ה יהיה היחיד שמורה לו מה לעשות ולא שום כח אחר, וכל פעם שאדם נכנע ליצרו הרע באותו הרגע הוא מחזק את שלטון היצר עליו ומרחיק ממנו עול 'מלכות שמים'.

ובנקודה זו הקב"ה בוחן אותנו ביום ראש השנה, האם אנו ממליכים אותו על כל מעשינו ומשעבדים אליו את רצונותינו, או שבמקום זאת אנו נתונים למלכות של כל מיני כוחות זרים ששולטים עלינו, שהם ההיפך הגמור של 'עול מלכות שמים', וזאת הסיבה שעלינו לראות עצמינו כבינוניים שתלויים ועומדים, שאמנם בדרך כלל אנו משתדלים לעשות מה שצריך ולקיים את רצון ה', אך יש פעמים שכן נכנעים לתאוות ומתפתים אחרי דברים לא טובים ובזה אנו מחזקים את שלטון היצר עלינו.

וביום ראש השנה אנו מראים את מי אנו ממליכים עלינו, ומפני זה אם מתחזקים ומקבלים על עצמינו לנהוג רק על פי רצון ה', אנו כבר מראים בזה שאנו ממליכים **אותו** עלינו ואנו משהיכים אליו, ואז אפילו אם במשך השנה כן היו נפילות, בכל זאת כאשר שואלים מי המלך, התשובה היא שה' הוא הא-להים, רק שיש לנו תאוות ואנו נכשלים מחמת חולשתנו.

אך לעומת זאת אם בראש השנה לא מספיק ממליכים את הקב"ה בצורה מושלמת ולא מוכנים לקבל לעשות ולהידיבק אך ורק בקיום רצונו, בצורה כזו אפילו אם בדרך כלל כן יש רוב זכויות, אבל בפועל מראים שמי שמוחך זה לא מלכות שמים אלא 'מלך זקן וכסיל'.

וזאת העבודה המוטלת עלינו ביום זה לשעבד ולהכניע ככל האפשר את היצר הרע להעמידו תחת מלכות ה' ולבטל את כוחו להכיר שהקב"ה הוא המלך היחיד שרק לו אנו אמורים להישמע ולשעבד אליו את כל עצמותינו.

ואמנם זה ודאי שקשה מאוד להמליך את הקב"ה על כל התאוות החומריות, כי זה הדבר שהיצר הכי מתנגד אליו מכל דבר אחר, שלא להמליך את הקב"ה והוא בלבד ישלוט על האדם ויגיד לו מה לעשות, אבל על זה כתוב בפסוק "ושבת עד ה' א-להיך... ומל ה' א-להיך את לבבך" וכתב שם הרמב"ן, 'כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה', דהיינו שהקב"ה יבטל את הרצונות הטבעיים הגשמיים שיש לאדם שישגי אהבת ה' וכתב שם 'זהו שאמרו הבא ליטור מסייעין אותו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך', דהיינו שעל ידי שאדם ישוב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו יזכה שהקב"ה יסיר ממנו את החלקים הרעים שהוא אינו יכול להסיר בעצמו, אבל כמובן שבשביל זה צריך להיות 'בא ליטור' שהוא מצידו ינסה ככל יכולתו, ואז יזכה שייסיעו בידו להסיר את מה שהוא אינו יכול, ויוכל להמליך את הקב"ה על כל מעשיו ויכניע את היצה"ר תחת מלכות ה'.

ועכשיו בזמן זה של המלכת הקב"ה נתחזק עד כמה שנוכל, נתנער משלטון מלך זקן וכסיל ונקבל על עצמינו מלכות שמים, והלואי שנזכה להרבות מלכות שמים על עצמינו מצד כל יחיד ויחיד, וכך יתרבה מלכות שמים בעולם בכלל ונזכה ל'והיה ה' למלך על כל הארץ', וככל שבאמת נבטל את שלטון הרע עלינו ונתחזק רק במלכותו יתברך בלי שום דבר אחר נזכה בקרוב הן מצד הפרט והן מצד הכלל למה שכתוב **"ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"**.

שיעור תשובה

מהגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

בגדר מעלת וקבלת התשובה שבעשרת ימי תשובה^א

דאין הטעם שתשובה מועילה לקרוע גז"ד הוא משום שנתכפרו עונותיו בתשובתו, דהא בגמ' מחתינהו בחדא מחתא עם עוד מילי דמהנו לקרוע גז"ד, ובאלו ודאי דאין הגדר דהם מועילים משום שע"י נתכפרו עונותיו שהרי אין בהם שום ענין של תשובה, אכן נראה דהטעם בזה דמהני תשובתו לקרוע את גז"ד הוא מאותו הטעם דמהני שינוי השם לקרוע גז"ד, דנראה דהטעם דשינוי השם מהני, הוא משום שהגז"ד שנגזר בתחילה עד"מ על ראובן, הרי בזה ששינה שמו מראובן לשמעון ניצל מהגזר דין שנגזר על ראובן. וטעם זה מבואר בריטב"א שם וז"ל, 'ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם. פי' שינוי השם שמשנה שמו שאינו האיש בעל העבירות כדי שלא יזכירוהו לרעה', ע"כ. ועיין עוד במהר"ל בחידושי אגדות שם, שכתב, וז"ל, 'שנוי השם דר"א בדיק בשמיה כי השם יורה על עצמותו וכאשר השם יש לו שנוי בעצמותו גם כן מצד שהגזירה תתבטל כי יש לו שם אחר', ע"כ.

וכהאי גדרא י"ל נמי גבי שינוי מעשה דמהני לקרוע גז"ד, דאי"ז משום דע"י תשובתו נתכפרו עונותיו ושוב דינו להיות זכאי, אלא הטעם דגז"ד משתנה לטובה הוא משום שע"י ששינה מעשיו הרי בזה נשתנה עוד מהותו, ושוב אי"ז כביכול אותו האדם שנגזרה עליו הגזירה כבתחילה אלא הרי הוא כאדם אחר, וכמש"נ גבי שינוי השם.^ב

ג.

תשובה מועלת לכל החטאים בעשי"ת לענין קריעת גז"ד

ובזה נראה עוד לבאר את דברי הרמב"ם שהבאנו לעיל, דהן אמת דלענין הכפרה שבאה ע"י התשובה, הרי בזה איכא ארבעה חילוקי כפרה שמתחלקים לפי חומר החטא וכמבואר ביומא. אכן אין ענין דברי הרמב"ם כלל לענין הכפרה שבתשובה, אלא הרמב"ם איירי לענין קריעת הגזר דין בעוה"ז, שנעשה ע"י השינוי מעשה שיש בתשובה, וכלפי זה כתב הרמב"ם שבימים שבין ראש השנה ליו"כ התשובה יפה ומתקבלת מיד, ולפי"ז הרי הרמב"ם איירי לגבי כל החטאים ואפי' על חילול ה', דאף דלא סגי בתשובה גרידא כדי לכפר על החטא, אמנם התשובה מועילה לענין הדין שנגזר על האדם בעולם הזה שנקרע על ידי השינוי מעשה שבתשובה, וכמש"נ.

ונראה דזה מדויק עוד בלשון הרמב"ם שכלל בלשונו את 'הצעקה' עם התשובה שהיא מתקבלת מיד בעשי"ת, ומזה שלא נקט לשון

א.

קושיא ע"ד הרמב"ם שכתב שהתשובה מועלת בעשי"ת

כתב הרמב"ם (תשובה ב, ו) 'אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו', ע"כ. ומבואר בדבריו מעלת התשובה בעשרת ימי תשובה שהיא מתקבלת מיד.

והנה ביומא (פז, א) איתא, 'שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, אמר שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד. עבר על עשה ושכ - אינו זז משם עד שמוחלין לו. עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר, עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, אבל מי שיש חילול השם בידו - אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת', ע"כ. וקבע הרמב"ם (שם א, ד) ברייתא זו להלכה, עיי"ש.

ומעתה יל"ע בדברי הרמב"ם שהבאנו לעיל דיפה תשובה בעשי"ת שהיא מתקבלת מיד, אהייא קאי, דהא תשובה על מצוות עשה הרי היא מתקבלת מיד לעולם, ואי קאי על ל"ת הא אף בעשי"ת אינו מתכפר עד יוה"כ, ובשאר עבירות דכריתות ויוה"כ הרי אף יוה"כ אינו מכפר, ומעתה תמוה על איזה תשובה מעבירות שבידו איירי הרמב"ם, וצ"ע.

ב.

גדר התשובה שמועלת משום 'שינוי מעשה'

והנראה בזה, בהקדם מה שנראה דתשובה מועלת כלפי ב' עניינים. א. דבכח התשובה לכפר על החטא באופן שהחטא נעקר מעיקרא והנפש נטהרת מכל פגם, ועיקר הענין בזה הוא לענין דין מחילה ומדרגת הנפש לדין העוה"ב. ב. דבכח התשובה לקרוע גזר דינו של אדם בעוה"ז, והגדר בזה יתבאר להלן.

ומקור לזה שתשובה מועלת לקרוע גזר דינו של אדם בעוה"ז, הוא מהא דאמרין בר"ה (טז, ב) 'אמר רבי יצחק ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה'. וברש"י שם ד"ה שינוי מעשה - שב מרעתו, ע"כ. הרי להדיא דבכח התשובה לשנות ולקרוע גז"ד של האדם, אכן נראה

א. מתוך הספר שיעורי תשובה העתיד בעז"ה לצאת לאור בקרוב.

ב. אה. וכו' מדברי ספר העיקרים (מאמר ד, יח), וז"ל, 'הגזרות האלו הן הנה בהיות המקבל בהכנה ומדרגה ידועה, ואם תשתנה המדרגה ההיא תשתנה הגזרה ההיא, ובעבור זה הוא שאמרו ששינוי השם יועיל לבטל הגזרה וכן שנוי המעשה'. והם הם הדברים שנתבארו בפנים.

תפילה וכדומה, הרי נראה לפו"ר דכונתו לדברי הגמ' בר"ה שבכוח צעקה לקרוע גזר דינו של אדם, ומינה דאף מה שכלל הרמב"ם את התשובה עם הצעקה כונתו לשינוי מעשה שבתשובה שבכוחה לקרוע גז"ד, דהזמן המסוגל לו ביותר הוא בעשייתו, וכמש"נ.

ד.

טעם ריבוי המעש"ט בעשייתו הוא משום שינוי מעשיו

כתב הרמב"ם (שם ג, וז"ל, 'וכשם ששוקלין זכויות אדם ועונותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה, עכ"ל. ובכוכבי אור (ה) הקשה, מ"ט רק על ידי תשובה נחתם הבינוני לחיים, הרי סגי ליה להוסיף עוד מצוה אחת ושוב הוי צדיק, וכמש"כ הרמב"ם (שם, א) 'מי שזכויותיו יתירות על עונותיו צדיק', וצ"ע.

וידוע מה שתי' בזה רבותינו, שהדין בראש השנה הוא על השנה שחלפה, אלא שעד יום הכפורים הבינוניים יכולים לשנות את גזר דינם, אמנם אם אם יוסיפו בעשיית מעשים טובים לא יועילו בכך כלום, שכן המעשים טובים אלו שייכים לחשבון של השנה החדשה, ואינם מצטרפים לחשבון של השנה החולפת. אמנם תשובה מהני להו, כיון שעל ידי התשובה נעקרו למפרע עונותיהם, ונתברר שבחשבון של השנה הקודמת יש רוב זכויות ומיעוט עוונות.

ובמשנת רבי אהרן (עמ' קפ) הקשה ע"ז מהמשך דברי הרמב"ם שם בהלכה ד', וז"ל, 'ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים יותר מכל השנה'. הרי ששפתיו ברור מללו, שע"י הריבוי במעשים טובים ובמצוות בין ראש השנה ליום הכפורים הוא נהפך להיות צדיק, וזה תמוה, דהיאך הריבוי במצוות ובמעשים טובים מועילים לו לדין, הרי אין הם נזקפים לחשבון השנה שעברה אלא לחשבון השנה הבאה, והדין הוא על השנה שעברה וכן"ל, וצ"ע.

והנה הרמב"ם (שם ב, ד) כתב, וז"ל, 'מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה, עכ"ל. ומבואר בדבריו שמדרכי התשובה הוא לשנות מעשיו כולן לטובה ולהרבות בצדקה, וזה בכלל מעשה התשובה, וזה מבואר היטב עפ"י מש"נ לעיל דיש מעשה התשובה שינוי מעשה, והביטוי לשינוי המעשה הוא שינוי המעשים וההרגלים של האדם לשנות דרכו שעשה מעשים רעים ולעשות מעשים טובים ולהרבות בצדקה, ובזה הוא משנה את מעשיו וכמש"כ הרמב"ם 'אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים', וזהו השינוי מעשה שיש בתשובה וכמש"נ.

מעתה י"ל, דהא דכתב הרמב"ם ש'נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים יותר מכל השנה', אי"ז משום להרבות את המעשים טובים

שלם שיצטרפו לחשבון הזכויות ועי"ז יחשבו בדין לצדיקים, שהרי מעשים אלו מצטרפים לחשבון השנה הבאה ולא לחשבון השנה שקדמה לה, אלא טעם הריבוי באלו המעשים הוא משום שינוי המעשה שיש בתשובה, וכמש"נ לעיל בדבריו דהריבוי מעשים שבתשובה נצרך מחמת השינוי מעשה שבתשובה, ובאמת דבעשייתו הוא הזמן המסוגל ביותר לשוב בתשובה ולשנות את מעשיו, ועי"ז לקרוע את גז"ד וכמש"נ לעיל בדעת הרמב"ם, ולהכי נהגו כולם להרבות במצוות ובמעש"ט באותו הזמן כדי לשנות את מעשיהם ועי"ז ישתנה גז"ד, וכן"ל.

ה.

תשובת נינוה הועילה משום ה'שינוי מעשה' שבה

והנה הקובץ הערות (כא, כד) הקשה לגבי תשובת אנשי נינוה דהיאך נתקבלה תשובתם הרי מבואר במדרש תנחומא (האזינו, ד) ובספרים הקד' דתשובה שייכת רק בישראל ולא בבן נח, וצ"ע.

והנה יש לדקדק בפסוק ביונה (ג, י) לגבי תשובת אנשי נינוה, דלא הוזכר אלא רק ששינו את מעשיהם, אך לא מוזכר שאר הענינים דמעכבים בתשובה כחרטה ווידוי, וכדכתיב בקרא "וירא האלוקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלוקים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה". ומעתה צ"ע היאך נתקבלה תשובתם הא חרטה, הוידוי, ועזיבת החטא, הם מעכבים בקבלת התשובה וכמש"כ להדיא רבינו יונה בשע"ת (א, ט), וא"כ תמוה היאך הועילה תשובת אנשי נינוה מאחר שלא קיימו בתשובתם את כל החלקים המעכבים בה, וצ"ע.

אמנם למבואר לעיל י"ל, דנהי דלענין הכפרה שבתשובה בעינן לג' עיקרי התשובה, שרק על ידי ג' עיקרי התשובה פגם החטא סר מהנפש, אמנם לענין קריעת גז"ד של האדם ולהינצל מהפורענות הרי סגי בתשובה שיש בה שינוי מעשה, דהא בזה שהוא משנה מעשיו הוא נחשב כאיש אחר וכן"ל, ולזה באמת סגי רק תשובה של אדם מדרכו הרעה ולא בעינן לכל חלקי התשובה וכמו שעשו אנשי נינוה, וזה באמת הועיל לקרוע להם את גז"ד.

ובאמת דזה מבואר להדיא בגמ' בר"ה הנ"ל, שהרי המקור שהגמרא מביאה לכך ששינוי מעשה מהני לקרוע גזר דין הוא מנינוה, ודאיתא התם, 'אמר רבי יצחק ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה וכו', שינוי מעשה - דכתיב וירא האלוקים את מעשיהם, וכתיב וינחם האלוקים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה'. הרי להדיא שתשובת אנשי נינוה הועילה מדין שינוי מעשה שמהני לקרוע גזר דינו של אדם ולא מדין תשובה שמכפרת על החטא.

ומתיישב בזה שפיר קושית הקוה"ע הנ"ל דהיאך הועילה תשובה לאנשי נינוה הא ב"נ אינם בכלל תשובה. דלמבואר לעיל י"ל, דהא דלא מהני תשובה בבן נח, היינו רק לענין הכפרה וטהרת הנפש שיש בתשובה דזה לא שייך בבן נח, אבל לענין השינוי מעשה שבתשובה לבטל גז"ד של אדם זה מהני נמי בבן נח, וכדחזינן עוד בתשובת אנשי נינוה שהועילה להם לבטל גזר דינם, וכמש"נ.

דברי חיזוק ומוסר לבני הישיבות

מאת הגאון הגדול רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ימים נוראים תש"פ

החטא חלי הנפש

הנה בתחיל שער רביעי מבואר ענין נוסף בדבר החטא והתשובה, ז"ל כדרך שיש לגוף חלי ומדוה, כן יש לנפש, ומדוה הנפש וחליה מדותיה הרעות וחטאיה, ובשוב רשע מדרכו ירפא השם יתברך חלי הנפש החוטאת, כמו שנאמר [תהלים מ"א ה'] ה' חנני, רפאה נפשי כי חטאתי לך, ונאמר [ישעיה ו' י'] ושב ורפא לו ע"כ, הרי דבכל חטא מלבד ענין הפשע והמרד בה', עוד יש בזה חולי להנפש, וכדרך שיש להגוף דברים המזיקים אותו כן הוא בהנפש דהחטא הוא מזיק את הנפש, והחוטא מלבד דנתבע הוא על העבירה, עוד נעשית נפשו חולה.

ועלינו להבין ענין זה שזהו כפשוטו, דע"י שחטא נעשית נפשו חולה ממש כדרך חולי הגוף, ומתבאר עוד בהמשך הדברים, ז"ל ועל דרך שימצא פעמים בתחלואי הגוף שהקל החלי מעליו ועלתה ארוכת רוב המדוה, ועוד לא ינקה הגוף ממנו זולת במשתה המושקים המרים, ועוד שיסבול הצער בענוי נפשו מכל מאכל תאוה, כן יש נפש חולה מעון רב, ואע"פ שנרפא רוב החולי וסר מרבית חלקי הענש אחרי התשובה, ושב השי"ת מחרון אפו, לא תנקה הנפש עדנה מן החלי ולא נרצה עונה, עד אשר יוסר החוטא ביסורים והוכח במכאוב, ותקראנה אותו רעות וצרות ע"כ.

ומבואר גם ענין היסורים שזהו מחמת אותו היסוד, דבמה שחטא נעשית נפשו חולה וצריכה רפואת היסורים, ומכל זה חזינן דלא הוה משל בעלמא לדמות החטא לחלי הגוף, אלא שזהו ענין בפנ"ע, כפשוטו דהחטא הוה חולי להנפש והחוטא צריך רפואה לנפשו.

תשובה

ובלומדי אמש דברי השע"ת הי' נר', דמה שאם שב בתשובה נרפא מן אותו החלי, אי"ז מצד התשובה עצמה, אלא דזהו אשר היטיב הקב"ה עמנו דכאשר שב מן החטא מרפאהו השי"ת מן החטא, כלישנא דקרא דכתיב ושב ורפא לו, דאחר ששב לה' ורפא לו.

ובמדרש אי', דאחר שחטא אמר קין להקב"ה, עליונים ותחתונים אתה סובל וחטאי אי אתה סובל ע"כ, ונר' הביאור, דלא בא קין על ענין התביעה שיש על החוטא מצד המרד בהקב"ה, שע"ז הי"ל לומר בדבר אריכות אף ושאר מידות רחמים, אלא בא בדבר אותו החלי שגרם החטא, דכמו שמקלקל הנפש כן גם מזיק לכל הבריאה, וע"ז בקש קין מאת הקב"ה שיהי' נושא גם אותו הקלקול. ובכל עיקר זה בגדר החטא יש בזה אריכות מהמשגית וצ"ל.

והנה בענין הטובה בדבר התשובה כתב ז"ל כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשך נפשם מני שחת ע"כ, ולפי מש"נ נר' המכוון ג"כ לענין זה שהחטא הוה דבר רע, והחוטא נמצא בתוך השחת ופחת מעשיו, וע"ז היטיב עמנו ה' דמועילה ע"ז התשובה שמרפאין לו אותו החלי, ומוציאין אותו מן השחת ומפחת מעשיו, ודבר זה הוא טובה מיוחדת אשר היטיב עמנו ה', דמלבד דמועיל לסלק העונש על המעשה, שלא יהי' נתבע על מרידתו ופשיעתו בה', מועיל ג"כ לרפאות נפשו מן החלי ולהוציאה מן השחת ומפחת מעשיו וזהו טובת השי"ת עלינו.

גיהנם

וממו"ח הגאון רבי ירוחם שליט"א שמעתי איך שלקח רופא א' [ד"ר זליקסון] להר"ח ויסקער, מתלמידי המשגיח וצ"ל, אצל הביה"ח להראות לו כל ענינו ומתכונתו של אותו המקום, ויהי כאשר ראה מקום החולים איך שבשביל רפואתם סובלים ע"ז יסורים, התבטא "סי דאך ווי גיהנום" [הרי"ז כמו בגיהנום], ולא הי' ניחא לאותו הרופא בדברים אלו, וא"ל מה דמיון הוא לגיהנום, הרי כאן מה שסובלים זהו לרפואתם, וכדאי הוא להם סבל זה, א"ל ר"ח "און וואס מיינסטו איז גיהנום" [וכי בגיהנום אי"ז כך], והנה אף שכל דברינו בתחיל היו מד' הראשונים, גם זהו על אותו הדרך, שמכיון דהחטא הוא חלי ומדוה הנפש זקוק הוא לרפואה, וכמש"כ בשע"ת בענין היסורים דפעמים שלא סגי בתשובה לרפאות הנפש לגמרי, וזקוקים עוד ליסורים בשביל הרפואה השלימה, כן הוא גם בענין הגיהנום שזהו בשביל רפואת הנפש מחלי החטא.

[נאמר בתחילת השיעור יום ראשון ט"ו אלול ה'תשע"ט]

הנה הרגילות היא דאדם חושב שיש לו טירדות, אין לו פרנסה וכדו', וממתין הוא שיסתלקו ממנו כל הדברים המפריעים אותו בעבודת השי"ת, וסובר דאז יהי' הוא באופן הראוי שיעבוד את השם, אכן זהו טעות, וכמו שהוכיח הרבי מקוצק אדם אחד על זה שאינו לומד,

הצטדק הלה שאין לו זמן כעת, וכשיהי' לו הזמן בודאי שילמד, אמר לו, "אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה", והמכוון בזה לומר דאין בזה תשובה אם תלמד רק כאשר תפנה ויהי' בידך זמן מוכן ללימוד, כי ממך רוצים שגם כאשר אינך פנוי וראוי ללימוד בכ"ז תלמד, היינו "אפשר דו ביסט אלא תפנדיקע'ר", כי ממך רוצים לראות איך הינך לומד כאשר אינך פנוי, ולכן אל תאמר לכשאפנה אשנה, שאותו הלימוד אינו מן הענין, כי אשר מבקשים ממך זהו את הלימוד בזמן שאינך פנוי, שמא לא תיפנה.

וזהו יסוד נכון, שכן הוא דרך האדם שמחכה שיעבור הנסיון ואז יהי' מתוקן באופן הראוי, אכן זהו הטעות, דמצב הנסיון והקושי זהו המצב הנכון, שכן הוא ראוי להיות כל החיים, שזהו ענין החיים להיות האדם עומד בנסיון, ובתוך כל הקושי יהי' איך שצריך, ומה צריך האדם לידע שלא לישבר מכך שיש לו הנסיונות והקשיים, כי אדרבא זהו אומר שיכול הוא לעמוד בהם, ואדרבא ככל שהאדם יותר גדול הנסיון אליו גדול יותר אף הוא, ומשום שזהו יסוד החיים שיהי' נסיון, ויעמוד בו האדם, וידוע על גדול א' [אפ' חת"ס] דאמר שידוע שהגיע זמנו, כי רואה שאין לו קושי, ומה הבין שכבר בטל אצלו כל ענין החיים.

ועלינו לידע שזהו צורת החיים, והמשגית וצ"ל אמר על החיים שטובעים אנו בחייבי כריתות, והוא כיון לענין אחר, אכן זהו שייך גם לעניינו, שיש לנו לידע שזהו האופן הנכון להיות בנסיון כל זמן, ומפ' הוא בדברי הר"י ז"ל ויגער בים התאוה ויחרב ע"כ, והנה מדבר שם בענין החוטא על דרך מקרה, וכתב שנמצא הוא בתוך ים התאוה, הרי שכן הוא צורת החיים בלאו שום חטא, שנמצא האדם בתוך ים התאוה, ואין זה מחמת פחיתות כלל, אלא שזהו החיוב להיות גוער באותו ים התאוה וליבשו, ולא יחשוב על עצמו רע כאשר יתנסה בדברים רעים, כי כ"ה צריך להיות שיהי' הנסיונות והעבודה להיות עומד בנסיון, וזה אמר א' מהגדולים על היצה"ר, "אמאל גיב איך פאר העם א'פאטש, און אמאל גיבט הער פאר מיר א'פאטש, האבער די שאלה איז ווער וועט געבן ד'לעצטע פאטש", [פעם נותן אני לו מכה ופעם נותן הוא לי, והמלחמה זהו מי יהי' נותן המכה האחרונה], והענין שזהו מטרת החיים להיות מלחמה, וגם אם נופל ימשיך להלחם בפעם שאח"כ, וזהו התכלית ליתן המכה האחרונה, וזהו הניצחון במלחמת כל החיים.

ואל תחשבו שאצל הגדולים אי"ז כך, שאצלם זהו יותר קשה, כאשר אמרו "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו", ואם יחשוב היתכן כדבר הזה, שהרי הוא גדול יותר ואיך זה שמתנסה בדברים קשים מן האדם הפחות, ונר' שזהו הפי' מש"א בגמ' סוכה שם על אביי אחר אותו המעשה, דהוה תלי בעיברא דדשא עד שאמר לו אותו סבא כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, שהיה אביי מתקשה איך יתכן דלדידי' אי אפשר מה שפחותים ממנו עומדים בזה, וכי אי"ז סתירה לגדלותו, עד שאמר לו אותו סבא דאדרבא, ומצד גדלותו זהו שיותר חזק אצלו הקושי.

ושמעתי מאחי הג"ר אברהם שליט"א בשם הרבי מקוצק, שעל האדם להרגיש שהיצר הרע עומד עליו עם גרון מבקש לקטוע את ראשו, ואם אינו מרגיש כן אות הוא שכבר קטע את ראשו ע"כ, וזהו כדברינו שכל החיים זהו באופן שמתנסה בהחטא, וקרא כתיב לפתח חטאת רובץ, דכל הזמן מנסה היצר להחטיאו, וכך הם החיים שקשה כל הזמן, וצריך לעמוד בנסיון.

ואכן באמת, דבשעה שאדם לומד ומתמלא ברוחניות מגדלתו ומרוממותו, ואז אין היצה"ר שולט בו, וי"ל הביאור דהרי אי' הוא מלאך המות הוא יצר הרע, ומעתה כשם דמלאך המות אין לו שליטה באדם כאשר לומר תורה ודבוק ברוחניות, כ"ה ביצה"ר דבשעה שלומד תורה אינו יכול לגשת אליו להחטיאו, וזהו שאמרו משכחו לבית המדרש, כי שם אינו שולט בו. ומה שיש בתוך הביהמ"ד נסיונות אות הוא שאינו בתוך ביהמ"ד, אכן באם שקוע באמת בסוגי' אין היצה"ר יכול לגשת אליו.

והחסידים אומרים דמי שאינו יכול להתפלל תפילה טובה אחר שחטא אות הוא שאינו יהודי, שאין צריך לישבר אלא לתקן, ובאמת שכ"ה מהרבנו יונה ביסוד התשובה, ז"ל ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאילו היום נולד אין בידו לא זכות ולא חובה, וזה היום תחילת מעשיו, היום יפלו אורחותיו שלא יטו מעגלותיו מדרך הטוב, ודרך זו תביאנו לשוב בתשובה שלמה ע"כ, ובהמשך, ולא יבהילוהו רעיוניו אשר לא יניחוהו לשוב, כי יבוש מחטאיו כי יחשוב איך אוכל להעזי פני לשוב, ואני חטאתי עוית ופשעתי כו', אל יחשוב כן וכו', לכן טוב לו להשליך פשעיו ולעשות לו לב חדש ע"כ, [ומכאלו שמתייאשים לא דיבר הר"י כלל, אלא דלא יחשוב שאי"ז ראוי לשוב אחר שחטא, וע"ז אומר שאין זו הדרך אלא ישוב ואח"כ יתקן]. ומדויק דגם על העתיד אין צריך לחשוב כי אם על היום הזה, ובודאי שאין הענין בדווקא על אותו היום, וגם על כל היום אינו צריך לחשוב אלא על רגע זה, וגם אם בבוקר לא למד יתחיל אחה"צ.

וכולנו מבני אברהם יצחק ויעקב, כמו שאומרים בתפילה זכה ———, ובכל הסליחות אומרים עננו כמו שענית לאבות וכו', והרי דכל זה שייך אלינו ובכחנו לבקש את זה, דכמו שנענה הקב"ה לבקשתם כן יענה לבקשתנו.

מרבן אאמו"ר וצ"ל היה אומר דהרי בזמן הראשונים היה להקב"ה את הרי"ף והרמב"ם, ואילו היום מי יש לו – אותנו, ואנחנו עמו של הקב"ה, יש לנו לידע דכשם שהיה להקב"ה את הוילנע'ר גאון היום יש לו אותנו, ומש"כ שהמלאכים מחכים בקדושה לישראל פעם היו מחכים להרי"ף ולהרמב"ם, והיום מחכים הם לנו כדי שנאמר הקדושה.

וחושבים אנחנו כי אנו מחדשים חידושים ולומדים וכותבים, אכן תענוג לראות יהודים פשוטים ב'בית הלל', והרי יכלו להתפלל בבית ולא היו אומרים להם ע"ז מאומה, ואין להם בזה שום ריוח או טובת הנאה, [ואינם חושבים להיות רב או דיין], רק באים להתפלל בכל יום להשם, וכן הלומדים בכל מקום שגומרים עוד מסכתא ועוד מסכתא, זהו עם ישראל שיש להקב"ה.

[נאמר בתחילת השיעור יום חמישי י"ט אלול ה'תשע"ט]

נאמר בשיעור יום חמישי כ"ו אלול – קודם ימי ר"ה ה'תש"פ

היום ב'סליחות' נתעוררתי, והנה אחר שמבקשים עשה בשביל תינוקות שלא חטאו וגמולי חלב שלא פשעו, מוסיפין עוד עשה למען תינוקות של בית רבן, והנה אצל התינוקות והגמולי חלב מה שלא פשעו אין זה מחמת צדקות, מ"מ הרי הם זכים ונקיים מחטא, וזהו מעלה שיש בהם, וע"ז מבקשים—— אולם התינוקות של בית רבן זהו מעלה בפנ"ע.

צריך לזכות בחיים לשנה הבאה

בסליחות אומרים חדש כגלגל השיטה, והנה אי' דבר"ה ספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, ויש להבין דניחא ספרי מתים זהו בשביל לכתוב כל אותן שנגזר דינן להיות מתין בזאת השנה, אכן למה יש לכתוב אותן שלא נגזר עליהם למות בספר בפנ"ע, דיין שלא נכתבו בספרי המתים, ונר' הביאור והנה אמר מרן אאמו"ר זצ"ל דמזה מבואר דגם בחיים צריכים לזכות שוב, כי הכל זהו מתחילה, [והתחדשות המלוכה זהו לחדש הכל מתחיל], ויש להביא ע"ז מה שנא' היום הרת עולם, וביום ר"ה מתחדש העולם ויש לזכות כ"א בחיים או ח"ו במוות, וכל מה שהי' מקודם אינו שייך כלל על העתיד, והרגשת האדם שהרי הוא חי ומחיה"ת ימות, והרי בד"כ כולם חיים ורק מעטים מתים, וצריך לידע שזהו טעות, כי מצד מה שחי זה אינו שייך כלל לעתיד, ובשביל להיות אין די במה שלא יתחדש עליו גזירת מיתה, אלא צריך לזכות שוב שיגזרו עליו עוד לחיות ויכתב השנה בספר החיים, וזהו שמבקשים כתבנו בספר החיים, כי גם לזכות לחיים צריך גזר דין וכתובה בספר החיים, וזה כותבים כ"א אם זכה מחדש בחיים נכתב בספר החיים, וזהו מה שמבקשים חדש כגלגל השיטה, כי גם מה שהי' אינו ממשיך ממילא, אלא על הכל צריך בקשה להמשיך הזכ"ל עוד בכל הדברים.

ענין התשובה

דברנו במה דכתיב "ושב ורפא לו" כי אין התשובה בעצמה מועילה לרפאות חלי החטא, אלא דכאשר שב רופא לו הקב"ה, ובתפילת ר"ה אמרי' הפותח שער לדופקים בתשובה, הרי דענין התשובה זהו בחינת דפיקה בשער, ומעשה התשובה זהו חזרה להקב"ה, דע"י החטא מתרחק משולחן האב, והתשובה ענינה להיות חוזר אצל הקב"ה, וכמש"כ הרמב"ם [הלכות תשובה פ"ז ה"ו] על החוטא ששב בתשובה, ז"ל התשובה מקרבת את הרחוקים, אמר היה שנוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד ע"כ, ובוה משבחים להקב"ה שהוא פותח השער לאלו הדופקים בשער ע"י עשיית תשובה, דהתשובה זהו בקשה מהקב"ה להיות חוזרים אליו, וזהו טובה גדולה כמש"כ הר"י על התשובה דזהו מן הטובות אשר היטיב השי"ת עם בראיו, וגם כאשר שב צריך בקשה מהקב"ה על קיבול התשובה, ואכן יש הבטחה ע"ז שיקבל התשובה כאשר כתב הר"י, וגם התבאר כי התשובה מקבלת גם כי ישוב החוטא מרוב צרותיו, אולם זהו יסוד אשר צריכים להבין, דתשובה לא מועיל לבד אלא צריך שהקב"ה יקבל את התשובה, וזהו המכוון דאף כאשר שב צריך הוא לרפאות הקב"ה, שיסכים לקבל תשובתו ולהחזירו אצלו אף שחטא.

ובמגילת איכה כתיב השיבנו ה' אליך ונשובה, והנה הקדים הבקשה להקב"ה עוד מקודם עשיית התשובה, ומזה רואים דכאן אין הבקשה על קיבול התשובה, אלא המכוון בזה בקשה על ענין נוסף, וזהו על עשי' התשובה בעצמה, שיעורר בנו להיות שבים אליו, וכמו שכתב החרדים בפיוט ידיד נפש, משוך עבדך אל רצונך, שמבקשים שהקב"ה ימשכנו אליו, וזהו ג"כ הבקשה הכא השיבנו ה' אליך ונשובה, היינו בקשה מה' להביאנו אל עשי' התשובה שענינה זהו השיבה אליו השי"ת.

על האדם להיעמד למשפט

ארצה לעורר על שתי נקודות, מרן אאמו"ר זצ"ל הי' אומר שיש לאדם להיות נעמד למשפט, וכבר אמרו מבעלי המוסר דהדין של ר"ה יהי' בין אם נרצה ונתכונן אליו ובין אם לאו, וצריך להכניס דבר זה במחשבה, ויש לידע שכל הדברים הרי הם כפשוטו, ומה שאומרים הס קטיגור וקח סניגור זהו כך ממש, שיש קטיגור ויש סניגור, ואף שאין אנו רואין זה מפני שאנו עיוורים, ואין אנו רואים הדברים הרוחניים, אבל לא מצד העדר קיום הדברים כפשוטם, ובנביא —— כתיב ראיתי מקטרגים בימינו ובשמאלו, ויש דין ויש רחמים, ובקרא כתיב ונשא את עוונם אל ארץ גזירה, וכי זהו מליצה, אלא הדברים כפשוטם שעבירות הן מציאות והשעיר לוקחם אל ארץ גזירה, ואי' שהיו ממהרין להאיש עתי שהיה נוטל השעיר לעזאזל לילך מהר שיקח מהם את העבירות, כי הכל כפשוטו ממש, וכל אחד דנים אותו, מי יעני ומי יעשר ועל כל הדברים, וכבר אמר א' לכאלו הבוכים בתוך השנה על דבר רע שאירע עמהם, וא"ל מה הינכם בוכים עכשיו, היה לכם לבכות בראש השנה, כי זהו הזמן שבו נגזר הכל, [ואף דאפשר לשנות אח"כ הגזר הדין, אולם ביום זה הוא הגזירה].

שנה שרשה בתחילתה

ואי' כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, ואין המכוון לפעולות חיצוניות ומעשים של שפלות, אלא להרגשת הלב לידע שאין לאדם כלום, וכל שהי' כבר אינו, ולעתיד צריך לזכות בכל הדברים שוב, וזהו הפירוש רשה בתחילתה דזהו רש ממש, ועי"ז זוכה לעשירות בסופה, שבזה זוכה בדין, ואצל המשגיח זצ"ל ראיתי שכתב דזהו העצה היחידה להיות זוכה בדין.

ואמר שיש בימים אלו קודם ימי הדין לישוב ולשנן "וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון", כדי להכניס זה בעצמו.

וכאשר אם יהי' מונח זה לאדם וידע דבר זה, לא יהי' צריך לדחוף את האדם בר"ה להתעסק בעניני הדין, כי כשיש לאדם משפט אף על עניני ממון, כבר יודע הוא היטב תחבולות ועצות איך לפעול בענין הזה, ומחפש בעצמו כל טעדיקי להיטיב דינו, וק"ו הוא שאם כך ירגיש על ר"ה, לא יהי' צריך שום דבר לעוררו בימי ר"ה, אלא מעצמו יהי' זועק לה' על זה, ומחפש וממשמש בכל מעשיו להצדיקן.

והנהגה הי' שדברו בלימוד גאון אחד זצ"ל עם הגרא"ב קמאי זצ"ל רב דמיר, ולא הי' השיחה עולה יפה, כי בדרכי הלימוד לא היו שוין כלל וכלל, קרא הרב דמיר לרבנית וא"ל אמרי לי הנני נורמלי א"ל ודאי, אמר אם כך הרי הוא משוגע, כי אחד משנינו אינו נורמלי, ואם אני הנני הנורמלי הרי שהוא אינו נורמלי, כן רוצה אני לשאול אתכם, הרי זקני הבית הלוי לא הי' אפשר לשוח עמו כל חודש האלול, וראיתי מודפס על התת"ס שהיו פניו מוריקות כל החודש אלול, ועל א' הגדולים קראתי שביה"כ לא היה יכול ליכנס מעצמו אל הביהכנ"ס עד שהיו צריכין להכניסו ע"ג כסא, שמרוב היראה לא היה מסוגל לילך בעצמו, והנה אנחנו הרי ממשכים הכל כרגיל ואיננו יראים כ"כ, והבה נתבונן מי הוא הנורמלי, אטו גדולים אלו היו המשוגעים ולא צדקו במעשיהם ח"ו, אלא האמת בזה, דכל המתבונן מה קורה בר"ה שזהו דין על החיים ועל כל מה שיש לאדם, והרי רואים אנו שקורים ל"ע דברים לאדם, וזה גורם לפחד גדול, ולדין זהו עצת היצר שאין אנו חושבים מזה כלל, אבל אם רק מתבונן וחושב ע"ז הרי מביא לידי פחד ומורא גדול, וכ"א אם מתבונן רואה כמה הוא צריך לבקש, וזקוק להרבה רחמים ובקשה לדין טוב.

המנוס והמברח ממנו אליו

כל שנה אנו אומרים במש"כ על ר"ה "ובטוחים בדין", אמר מרן הגרי"ז זצ"ל דאין המכוון שאין צריך לפחד כלל, אלא כמש"כ הרמב"ם בפיה"מ ז"ל והם ימי פחד ואימה יתירה ——— והמנוס והמפלט ממנו אליו, כי מרוב פחד מבקשים לברוח מאת השי"ת ומהימים הנוראים אלא שבורחים שוב אל הקב"ה, וכמאמר ר"ש אבן גבירול אברח מפניך אליך, [ויעוי' בב"ח, וביאור דבריו דלכן אין לובשים בר"ה בגדי זהב שלא ידמו כי הוא יו"ט רגיל, אלא יזכרו שהוא ר"ה ויום דין], וזהו דכתב הרמב"ם שהם ימי פחד, דאף שיש מפלט אליו אין לשכות את המברח ממנו, והי' מרן הגרי"ז זצ"ל מספר המשל על סוחר שבקש להברית סחורה אצל מעבר הגבול, ואם יתפסוהו יהרגוהו, והנה הסוחר הרי ירא וחושש כבר איזה ימים מקודם, ואילו העגלון מדמה שיקלו אתו ואינו חושש כ"כ, אכן כשמתקרבים אצל הגבול גם בלבו נכנס הפחד, ואילו הסוס אינו מפחד כלל, וגם כאשר נמצאין בגבול עצמו ואפי' נתפסים בלבו אין הפחד כלל, וכן אנחנו שמגיע הר"ה ודומה זה למעבר הגבול בעצמו ואין איש מפחד, וצריך לדעו שהפחד בעצמו זהו מועיל, כמש"כ על אחאב ראיתי כי נכנע לפני, שזהו גורם לזכות את דינו, וכ"ה אצלנו דאם לא מבקשים בתחנונים והכנעה חסר בכל הענין.

עצת היצר למנוע התשובה מפני שהוא שונא

וכתב הרבנו יונה שם דהיצה"ר הוא שנותן ההרגש שאין בידו לעשות תשובה, כי היצה"ר פועל למנוע האדם מעשי' התשובה, ובפשטות זהו משום דרוצה למנוע האדם ממצות התשובה, אכן היום נתחדש לי ביאור אחר בכ"ז, דהיצה"ר אינו שליח בעלמא להחטיא את האדם, דהנה אחד משמותיו של היצה"ר זהו שונא, והיסוד בזה כמש"כ בספר חוה"ל כי השונא הגדול שיש לך זהו יצרן ומבקש לעקור משני העולמין, ולכן מונע האדם מעשיית התשובה כי שונא את האדם ואינו רוצה שישוב אל השי"ת, ובגמ' אי' שהוא המחטיא והוא המקטרג והוא נוטל נשמה, וזהו הנהגה של שונא שרוצה רק ברעתו של האדם וזהו אשר מבקש הוא כל היום, לכן מדמה הוא לאדם שאין בידו עשיית תשובה וכל מיני מחשבות של ייאוש, אכן זהו הכל מרעת היצה"ר שחפץ ברעת האדם.

ויש לזכור גם המצוות שעשו, דכ"א יש בידו הרבה זכויות ומעשים טובים, וגם על העבירות אף שחטא הרבה, כתב הר"בנו יונה ביסוד התשובה עצה על עשי' התשובה, ז"ל ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאילו בו ביום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה, וזה היום תחילת מעשיו, היום יפלוס אורחותיו שלא יטו מעגלותיו מדרך הטוב, ודרך זו תביאנו לשוב בתשובה שלימה, כי הוא יעשה עצמו כמשליך מעליו כבד העוונות ועצם החטאים אשר עשה ע"כ, והנה דבר זה שאין צריכים לעסוק בכל החטאים והעבירות שעשו, אם לא הי' כתוב זה לא היה מתקבל אצלנו דבר כזה, אכן כך כתב הר"בנו יונה, ואמר המשגיח זצ"ל דלכאור' מה שאיננו עושים תשובה זהו מחמת ריבוי העוונות, וקושי התיקון בכל אשר חטאנו, אכן הרי עתה נתבאר שאי"צ כלל לעסוק בהחטאים שהיו, ורק מכאן ולהבא ידבק בטוב, ויפלוס אורחותיו שלא יטו מדרך הראוי, וא"כ מהו שאין עושים תשובה הרי ביד האדם לעזוב הכל ובוזה יתרחק לו, אלא מוכרח הוא שאין אנו רוצים להתנתק מן החטא, כי דבוקים אנחנו ומושרשים בכל עניני התאוה ועוה"ז, ואין לנו ההסכמה לפרוש מכ"ז, וזהו המנוע אותנו מעשיית התשובה.

כוח היצה"ר אינו אמיתי

עוד ענין, מש"כ בספר חוה"ל דנדמה על היצה"ר שכותו גדול ויש לו צבאות הרבה, אכן כ"ז אינו דברים אמיתיים, והכל סברות של שקר, ומדמים זה לחוטים שעשה העכביש כמין בנין גדול וכ"ז אפשר להחריב בבעזים [מטאטא] אחד, כי אינו אמיתי, וכן הוא ענין היצר שהכל רק נראה ואי"ז אמת, ואם הי' האדם חזק יחרב כל הכוחות של היצה"ר, ולכן אין להתייאש, ואף דבגמ' קידושין אי' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, זהו משום דלזה גופא צריך עזר להבחין ולראות שהכל הוא דמיון ואינו אמת, ובדבר התשובה כתב הר"י דלכל תשובה תמצא סליחה, והמשגיח זצ"ל מביא הקרא דכתיב אפרים מתנווד, דגם בתנוודה אחת של תשובה מועיל, וכל אחד ישב בביתו ויתבונן לחשוב ויעשה תשובה, ונזכה כולנו לדין טוב.

נאמר יום שני' ח' תשרי – קודם יום הכיפורים ה'תש"פ

תחבולת היצר להכביד על האדם שלא יתבונן אפילו כמעט קט

במסילת ישרים [פ"ב בביאור מדת הזהירות] כתב ז"ל ואולם הנה זאת באמת אחת מתחבולות היצה"ר וערמתו להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאלולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים להנחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבין החטא לגמרי וכו', כן הוא עצת היצה"ר ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר לימלט ממנו אלא בחכמה ובהשקפה גדולה ע"כ. ועלינו לידע דבר זה שאין התשובה דבר קשה, אלא אם רק נשים על לבנו כמעט קט שזהו שיעור זמן קטן ביותר נבא לידי תשובה ועזיבת החטא, וכל מה שצריך זהו ליעצר ולחשוב, ובוז מיד יתנחם האדם ממעשיו ויתחרט עד שיעזוב החטא לגמרי.

[והנה אף דאי בגמ' על היצה"ר שנקרא מלך זקן וכסיל, שמעתי מאמור"ר הגאון זצ"ל דמה שנקרא כסיל זהו ע"ש הסחורה שמוכר, כי מה שמפתה האדם לחטוא זהו דבר שטות, ולכן נקרא הוא כסיל כי מציע הוא דברי כסילות, אך הוא בעצמו וכל דרכי פעולתו זהו בחכמה ובערמה גדולה עד מאוד, וכמש"כ כאן המס"י דאי ש מלחמה הוא ומלומד בערמימות וא"ל לימלט ממנו אלא בחכמה ובעצה גדולה].

ההתבוננות מביא מיד לידי חרטה ועזיבת החטא

ובספר היראה כתב הר"י דכל מה דמדמה האדם שאין בידו לעשות תשובה זהו מעצת היצר כי חפץ הוא למנוע האדם מעשיית התשובה ע"כ, אכן באמת שיכול בקל לעשות תשובה, כי אם רק יתבונן מיד בא לידי חרטה ועזיבת החטא, וכן הוא מבואר מד' הרמב"ם [הל' מוזהר פ"ו הי"ג] ז"ל וכל עת שיכנס ויפגע ויצא, יפגע בייחוד שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו, ויעור משנתו ושגייתו בהבלי הזמן וכו', ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים ע"כ, ומכל זה רואים אנו שאין צריך עבודה קשה ועסק רב להיות ניעור משנתו ומשגיותיו בכל הבלי הזמן, אלא בקל באים לידי זה, וכל מה שצריך זהו ההתבוננות ומיד בא לידי תשובה. [ומאמור"ר מרן זצ"ל שמעתי דוקני מרן הגרי"ז בעת עוברו בפתח היה נעמד אצל המוזהר רגע א', וכנר' הביאור בזה עפ"י דברי הרמב"ם אלו, דכאשר פוגע במוזהר יזכור אהבתו של הקב"ה וייחוד שמו].

ובמסכת אבות אי' עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ע"כ, והנה לא אמרו ללמוד מוסר זמן רב בכל יום למשך כמה שנים, אלא בהסתכלות לבד מועיל שאי אתה בא לידי עבירה, אכן אין די בראי' בעלמא אלא בעי' הסתכלות, כדאי בריש ב"מ דתרי גווני ראי' איכא, הא' ראי' בעלמא, והב' הבטה, ובנחל"ד שם מפרש דגם זהו בלי מעשה אלא דזהו ראי' אלימא טפי, והכא ג"כ המכוון לכוון הסתכלות מעליא, שהיא מועילה שלא לבא לידי עבירה, ואנחנו עומדים לפני יוה"כ שזהו ג"כ יום דין וחשבון, וכל הענין שאין אנו מסתכלים בזה כלל, אכן אם נסתכל בזה יועיל לנו שלא לבא לידי עבירה.

וזהו דאחד היסודות של התשובה הוא החשבון, ובגמ' ב"ב דע"ח אי' על כן יאמרו המושלים באו חשבון, על כן יאמרו המושלים ביצרם, באו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ע"כ, והוא כמש"נ דע"י ההתבוננות והמחשבה זה מביא האדם מיד לחרטה ועזיבת החטא שזהו תשובה גמורה.

כח מחשבה והתבוננות אחת

ואצל המשגיח זצ"ל ראיתי על מה דאי' בגמ' על נבזראדן דאחר שהרג כל הנפשות על דמו של ירמיהו, אמר מה אם נפש אחת כך הרבה נפשות עאכו"כ, יהב דעתי' ואיגיר, ואמר דמוזה רואים כח מחשבה אחת, דאחר כל המעשים הנוראיים הועיל חשבון א' דיהב דעתי' להביאו להתגיייר ולהיות ישראל, ואנו שאיננו שבים זהו משום דגם מחשבה א' איננו עושים, וכל אברך ישב ויחשב מה יהי' איתו, ויש ליעצר ולחשוב ונדע כי אפשר לעשות תשובה, ויעשה חשבון ויקבל לתקן מה שצריך.

ובסוף ההפטרה של ר"ה כתיב ראיתי אפרים מתנווד, ומפרשים דזהו משהו של עשי' תשובה, ונר' הביאור לפי מש"נ דאם רק התבונן משהו כבר יבא לידי תשובה גמורה, וזהו הענין של אפרים מתנווד, דבזה שאינו רץ שוטף בכל עניני הזמן, אלא עוסק משהו בעניני התשובה, בזה כבר ודאי יבא לידי עשי' תשובה גמורה, וכאשר מתבונן הוא קצת כבר ידוע הוא שניצח את היצר.

ובשם הרא"מ מגור זצ"ל אומרים, במש"כ [שמות פ"ט פ"כ כ"א] הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים, ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה ע"כ, דמבואר דהצד השני של ירא את ה' זהו מי שאינו שם לבו כלל אל דבר ה', כי מוכרח הוא שאם רק הי' שם לבו אל דבר ה' היה נהי' ירא את ה', ואי אפשר שיהי' דרגה באמצע, דהאופן היחיד להיות אינו ירא את ה' זהו רק ע"י שלא ישם על לבו כלל דבר ה', וזהו כמש"נ דאם רק יתבונן וישם לבו, מיד יתעורר וישוב אל ה' לגמרי.

יום הכיפורים – עיצומו של יום מכפר

מצד אחד יום הכיפורים הוא יום נורא, כדכתיב כי גדול יום ה' מי יכילנו, והמכוון זהו ליוה"כ, ובתפילה אומרים קדוש ונורא שמו, אכן מאידך זהו יום של כפרה, והנה שי' רבי דעיצומו של יום מכפר גם בלאו תשובה, [והתוס' שבועות ד"ג כתבו דגם בלא שיעיר המשתלח מועיל לכפר]. ואמור"ר מרן זצ"ל ר"ל דגם לרבנן דבעי' תשובה אין הפירוש דרק התשובה מכפרת, ומעלת היום זהו בקיבול התשובה, אלא גם לדידהו היום עצמו מכפר אלא דסוברים דבעי' לזה צירוף של התשובה ג"כ, והנה ברא"ש [ריש פ"ח דיומא] נר' דמה

שנצטוינו על העינוי ביוה"כ זהו בשביל לכפר לנו, אכן בגמ' הרי אי' דלרבי גם אם אכל ביוה"כ עצמו מתכפר לו כל העבירות לבד מעבירה זו עצמה, הרי דהכפרה זהו ע"י היום בעצמו, ובקרא כתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, ושמעתי בשם האבא דמש"כ ביום הזה בפשוטו המכוון בתורת זמן דביום הזה הוא זמן שיכפר עלינו מכל החטאים, אכן יל"פ דנאמר בזה שהיום בעצמו הוא המכפר מהחטאים, ו"ביום הזה" היינו דבעצמו וגופו של יום יכפר לנו מכל חטאתינו, וכמש"נ דגם לרבנן דבעי' תשובה מ"מ מודו ג"כ דעיצומו של יום מכפר. [ובמקו"א יש אריכות שיתכן ואי"צ כל תנאי התשובה היוה"כ כי היום בעצמו מכפר].

יכסוף ויחכה ליוה"כ

ויש לידע, כי יוה"כ הוא יום טוב כי נכנס אליו מלכולך בחטא ויוצאים ממנו נקיים, ובשער רביעי כתב הר"י בא' הטעמים על הסעודה בתשיעי דזהו משום השמחה על הכפרה שיהי' לנו ע"י יוה"כ, ז"ל דאם עבר אדם על מצות ל"ת ועשה תשובה, ידאג לעונו ויכסוף ויחכה להגיע יום הכיפורים למען יתרצה אל השם יתברך, ועל כן אמרו רז"ל, כל הקובע סעודה בערב יוה"כ כאילו נצטוה להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו ע"כ, וכתב שם עוד על זו השמחה ז"ל ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונותיו לעונותיו ע"כ, כי הכוסף ומחכה ליוה"כ אות הוא שדואג אימת יתכפר על עוונותיו וחטאיו, ואם אינו שמח ומחכה ליוה"כ אות הוא ח"ו שלא אכפ"ל כלל מחטאיו אשר חטא ואינו דואג שיתכפרו.

ובעצמי שמעתי [מהר"א מסטריקוב זצ"ל] מעשה בזקני מרן הגרי"ז זצ"ל, שבעש"ת טייל בשכונת בית וגן בירושלים, והיה שרוי במתח ובדאגה רבה בענין התשובה ויוה"כ, והנה נגש אל מרן הגרי"ז יהודי א' וא"ל "וואס, דער רב אויכט" [וכי הרב ג"כ יש לו לדאוג], ובאמרו כך הסתכל עליו הגרי"ז בתמהון וברוגז גדול, כאומר מה הינך מרבה בדברי הבל ושטות בזמן כזה אשר באמת פשוט הוא דלכ"א ראוי לדאוג.

וראיתי עוסקים בענין זקני מרן הגרי"ז זצ"ל שביום ר"ה הי' עוסק באמירת תהילים, ומבארים שלא הי' לומד באותו הזמן מכל מיני טעמים, ואומר לכם שאינני יודע טעמו האמיתי, אכן לדידי נר' שאין כאן פלא כלל, ונדמה בנפשינו, הרי בעת צרה כ"א מבין שיש לומר תהילים, ואף דבודאי שגם לימוד התורה מועיל בזה, אכן בשעת צרה הראוי והנצרך זהו תחנונים ובקשה באמירת תהילים, וזהו גם בימי הדין שזהו עת צרה, ומי שמרגיש היטב את המצב האמיתי בימים אלו, אין לו קושי' כלל מה טעם אמר תהילים ולא עסק בלימוד, כי בזמן כזה זהו אשר ראוי לעשות, לבקש ולהתחנן מלפניו השי"ת.

ענין התשובה

והראוני במדרש על הפסוק קחו עמכם דברים ושובו אל ה', "דברים זהו תורה", ונר' הביאור, דהנה ענין התשובה זהו דהאדם נברא טהור וקדוש, כמו שאמרנו היום בסליחות —, ובברכת אלקי נשמה אומרים נשמה שנתתי בי טהורה היא, וכתוב בנים אתם לה' אלקיכם, ורק ע"י החטא מתרחק מעל שולחן אביו, והיסוד בתשובה זהו חזרה אל השי"ת, וכמש"כ הרמב"ם [הלכות תשובה פ"ז ה"ו] על החוטא ששב בתשובה, ז"ל התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה שנוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד ע"כ, ובקרא כתיב השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, פירוש דהתשובה ענינה להיות חוזרים אל הקב"ה כבראשונה, ואי' גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, וזהו כדברינו דבעשיית התשובה חוזר הוא להשי"ת עד שמגיע לכסא הכבוד, ואי' עוד במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקין גמורין יכולין לעמוד, והנה אינני יודע הביאור למה זוכין למקום גבוה יותר, אכן מבואר דבכל עשיית תשובה היסוד להיות עומדין במקום קרוב אל השי"ת. [ובמקו"א נתבאר בענין שלימות התשובה, בדבר הרצון שירצה השי"ת את הבעל תשובה].

יוה"כ כמלאכים

והנה אי' ברא"ש בכל היוה"כ דיש ענין להיות דומים למלאכים, וזהו דאין אוכלים ושותים והולכים יחפים וגו' בשביל להיות כמלאכים, [כדאי' חגיגה ט"ז דאדם בג' דברים כמלאכי השרת ובג' כבהמה, וביוה"כ מבטלים שאינו כבהמה, וממילא דומה למלאכים], ויש להבין הענין בזה, ונר' דהנה במלאכים כל המציאות שלהם זהו דהם שלוחי ה', ובאדם מתחלק דיש את הנפש שהיא מן העליונים, ומאידך יש את הגוף שהוא כבהמה, וביוה"כ מבטל כח הגוף ונהי' כל מציאותו דבקות בהשי"ת, וזהו היסוד ביוה"כ דמכפר על החטאים, משום דביוה"כ חוזרים אנו להיות דבוקים בהקב"ה ומבטל כל הריחוק של החטא.

באופן דנמצא דיסוד התשובה ויסוד כפרת יוה"כ אחד הוא, דבשניהם חוזר לידבק ולהתקרב אל השי"ת, ובזה מועיל לבטל החטא שנתרחק מהקב"ה.

לימוד התורה – תיקון החטא

ונר', דזהו גם הענין דלימוד התורה מועיל לתשובה, כי ע"י לימוד התורה נהי' חיבור להקב"ה, וקוב"ה ואורייתא חד הוא, ובעת שלומד נהי' קרוב אצל הקב"ה וגם בזה מועיל הוא לתקן את אשר חטא, כי מה שנתרחק ע"י החטא, ע"י לימוד התורה שב ומתקרב אל השי"ת, וזהו אשר אמר המדרש קחו עמכם דברים ושובו אל ה' דזהו התורה, כי לימוד התורה מועיל הוא לחזרה אל השי"ת שזהו יסוד התשובה.

והנה כעת אנו לפני יוה"כ וחג הסוכות ושמח"ת שזהו היסוד לכל המשך השנה, אכן אח"כ אי"ה מגיע זמן חורף ארוך, ואפשר להספיק הרבה, [יש ליל שבת ארוך ומוצ"ש ארוך, ובכל יום יש שלש סדרים], ופעם לא הי' לכל א' אפשרות ויכולת לישב וללמוד כי היו צריכים לדאוג לפרנסה, אכן היום יש לכולם ההודמנות ללמוד, וכל א' יכול לגדול ולידע המון, בין בכמות וכן באיכות כי בדף א' יש להעמיק שיעור עשרות דפים, ושכל א' יתכנן תכניות גדולות לגדול ולצמוח.

בטל רצונך מפני רצונו ועשה רצונך כרצונו

על האדם לדעת שתפקידו בעולם הוא לעשות רצון ה', וחשבונות שמים אינם מענייניו, לאחד יש תפקיד להיות גדול הדור והוא מגיע לזה כפי מה שהוא, אף אחד מאיתנו לא יהיה חזו"א, וגם לא הסטייפלער ולא מרן הרב שך ולא מרן רה"י, ואין הו"א כזו בכלל, אלא מה - הקב"ה ייעד לנו תפקיד אחר, ולצורך כך נתן לנו את הכלים לזה, ורצונו שנעבוד אותו בתנאים שלנו, ואם אני מוכן - אבל... הפסדתי! אנא עבדא דקוב"ה!

היה יהודי יקר שגר בשכונת למרן הגר"ק זצ"ל וזכה לאריכות ימים, ושאל פעם את מרן הגר"ק מה עושים כעת לעת זקנה כאשר עייפים בלי כח, והשיב לו הגר"ק שהקב"ה רוצה שנעבוד אותו בכל מצב, פעם עם ילדים, פעם מבוגרים, וגם זקנים וחלשים. 'תשובה' כזו מועילה אפי' לירבעם, אבל בלי תנאים מוקדמים.

ונספר סיפור שאמנם אינו שייך לדרגות שלנו, אבל בתור סיפור זה טוב, ה" בתפרח אברך בעי"ת בן על"י שקבל את המחלה הממארת ונפטר צעיר, וסיפר לי ר' מאיר צ'ולק (אחיו של ר' חנניה שליט"א) שממש סמוך לפטירתו בפעם האחרונה לקחו בכסא גלגלים לאויר לנשום קצת כשה"י מיוסר וסבל מאד, ואמר לו האם יש לי מילים להודות לקב"ה, משל לאדם שהלך בדרכו ובלא שימת לב נפל לבוץ והתלכלך, עבר שם המלך ובעצמו העלהו מהבוץ, ולקחו במרכבתו לביתו, רחצו והלבישו בבגדי יקר והזמינו לשבת ולהנפש בסלון הארמון, זה מה שהקב"ה עשה לי, הייתי בעבר רחוק מתורה - מונח בבוץ, והקב"ה הוציאני משם ועשני בן תורה וכעת מנקה אותי עם היסורים וכשאני נקי הוא לוקח אותי לגן עדן - לטרקלין בית המלכות.

זו לא הדרגה שלנו, אבל יהודי שהוא עבד ה' אומר בכל מצב: **רבש"ע מה רצונך ממני במצב הזה**. ואמר פעם הגאון ר' משה חדש זצ"ל בעת חוליו, תפקידי כעת זה לדאוג שבני אדם לא יצטערו בגללי, זה גם דרגא שלא שייך אלינו, אבל תפקידנו ג"כ בדרגתנו הפשוטה לרצות לעשות רצון ה'.

והנה מחד גיסא מדברים אנו כל הזמן על שאיפות, ואיך זה מסתדר עם להיות עבד ה' כפי רצונו, אלא שזה גופא השאיפות, אני לא שואף להיות גדול כדי להיות במועצה"ת, אלא אני שואף להיות גדול כי הקב"ה רוצה שאהיה גדול. כבר סיפרנו בעבר על בחור שלא כ"כ מצא חן בעיני הגר"י לוינשטיין, וא"ל ר' חצקיל אתה צריך להיות יותר חכם, והבחור השיב זה השכל שהקב"ה נתן לי, ואמר ר' חצקיל ידעתי שאתה לא חכם אבל לא ידעתי עד כמה - א"כ מה אתה מתפלל כל יום "חננו מאתך דעה בינה והשכל", תגיד לקב"ה תודה רבה על השכל שנתן לי, אלא שהקב"ה רוצה שלא תשאר עם השכל שקיבלת, תתעלה!

אבל רק אם הקב"ה רוצה, ואם הקב"ה רוצה אחרת אעשה מה שהוא רוצה, ור' חצקיל בעצמו כותב באור יחזקאל שאחד הדברים החשובים ביותר ברוחניות זה להיות שמח בחלקו, וכבר הזכרנו בשמו ש' בפסוק ושבתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, לא כתוב בין בקי בש"ס לשאינו בקי, יש אחד שלא יודע ש"ס והוא עובד ויש אחד שידוע ואינו עובד, מי יותר גדול? זה שעובד! וכך כותב ה"חזון יחזקאל" על הגמ' בפסחים (נ, א) "עליונים למטה ותחתונים למטה", אחד בעל כשרון ואינו עובד והשני עובד ואינו בעל כשרון, בארץ מחשיבים את הבעל כשרון, אבל בשמים הוא להיפך כי התביעה מהאדם זה 'לעובדו'.

'תשובה' זה הזדמנות פז לשוב כפי רצון ה' ממך

בימים אלול ימלאו י"א חודש לפטירת מרן פוה"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל, ובהיות ולקראת הי"ב חדש יהיו ימי המועד ושלישים יום שקודם החג, לכן בכל המקומות עושים כעת עצרות זכרון והתעוררות.

והנה בספר אוצרותיהם אמלא מביא שיחה שמסר מרן פוה"ד זצוק"ל בהיכל כולל חזו"א, (אשר המנהג שם מזה עשרות בשנים בשעת רעוא דרעוין - זמן סעוד"ג, בחודש אלול, שנמסרים שם שיחות התעוררות והיו מדברים שם מרן רה"י זע"א ומרן רה"י הגרמ"ל זי"ע ומרן פוה"ד זי"ע ועוד) והביא את דברי הגמ' בסנהדרין (קב) שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו וא"ל חזור בך ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן, א"ל מי בראש א"ל בן ישי, א"ל אי הכי לא בעינא, והנה אם הקב"ה הציע לו לטייל יחד עם בן ישי מבואר שבאמת היה כזה בר מעלה שאם היה חוזר בו היה ראוי לכך, ואם כן כיצד הגיע לכזו שפלות שבגלל שבן ישי בראש לא בעינא והעדיף להפסיד חלקו לעוה"ב, אדם כזה גדול - נהיה כזה קטן?!

וייתר על כן, הגר"י מבריסק אומר שהקב"ה פנה לירבעם בצורה הכי קרובה שיכולה להיות, ראשית - פנה אליו בעצמו ולא ע"י שליח, ובנוסף לכך - תפסו בבגדו! ועוד שאמר לו "נטייל בגן עדן", לא רק להיות בגן עדן אלא לטייל שם, ובאזה"ח מבואר ריש בחוקותי שזהו התענוג הגדול ביותר. הקב"ה מדבר אליו, תפסו בבגדו - חיבוק יותר גדול, ונטייל בגן עדן, והוא אומר מי בראש?!

אמר ע"ז מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל שאם ירבעם רצה להיות בראש על כרחך שזה הגיע לו וזו היתה דרגתו קודם החטא, שהרי כל חכמי ישראל לפניו כקליפת השום ובודאי שידע מה מגיע לו. ולא מבואר בשום מקום שטעה בזה, אלא שחטא והחטיא את הרבים וירד מדרגתו, וזהו שאמר לקב"ה - אם ע"י שאחזור בתשובה אשוב לדרגתי הראשונה חפץ אני בכך, ואם לא - לא, איני יכול להרגיש כל ימי חיי שנשארת יותר נחות והפסדת.

וע"ז אמר מרן הגר"נ קרליץ, שיש אנשים שלא מבינים מהו תשובה, וחושבים שעושים טובה לקב"ה - ועושים תנאים, 'אם אחזור לדרגתי הראשונה אחזור...' אומר ר' נסים - כל המושג של תשובה זה מה הקב"ה רוצה, אין "אני", אתה לא עושה טובות לקב"ה, הקב"ה לא צריך אותך, אלא לטובתך הוא נותן לך לחזור אליו. ולחזור אליו הפ"י כמו שהוא רוצה.

וכפי שחוזרים אנו תמיד על דברי מרן רה"י זע"א בענין פי האתון כמבואר בגמ' (פסחים נד, א) שנברא בע"ש בין השמשות, שבת זה תכלית הבריאה, וברגעם הכי מרוממים ביה"ש של יום השישי, רגע לפני התכלית של הכל, וכי אז צריך לברא את אתונו של בלעם? אלא, אומר מרן זע"א, הקב"ה לא רק הכין לנו הדרך לנוס מתוך פחת מעשיהם וכו' ע"י תשובה אלא שלכל אדם הוא גם פונה ומעוררו לחזור, 'כי רוצה הוא בתשובתם ע"מ להיטיב עמהם'. אפי' לרשע הכי גדול הקב"ה הכין דרך לחזור בתשובה, ומדבר אליו - תופשו בבגדו - והרי הוא כמשה, וידוע דעת עליון, ובכדי שבלעם ירגיש זאת צריך בריאה מיוחדת שגם ממעטה הגאווה שלו זה ידבר אליו, ולכן בראו דבר מיוחד לכבודו - אתון מדברת ודברי טעם, וזה מה שהקב"ה עשה לפני שבת - שיהיה לכל הבריאה, כולל בלעם הרשע, דרך להתעורר לחזור בתשובה. וכל זמן שזה חסר, הבריאה לא מושלמת וא"א להכנס לשבת.

נו, ומה עם בלעם, תראה מה הקב"ה עושה בשבילך, ובמקום להתעורר הוא נשאר בשלו ואדרבא מדבר לאתון "לו יש חרב בידי עתה הרגתיך". וירבעם - תראה כמה הקב"ה מתקרב אליך, והוא אומר: אני מוכן, אבל בתנאי אחד... אומר ר' נסים, זה לא תשובה, מה זה תשובה? אני עושה מה שהקב"ה רוצה, אני מוכן להיות עבד ה'!

וכאשר האדם עובד את הקב"ה כפי יכולתו הקב"ה מגדלו ומרוממו יותר ממה שיכל להשיג בכוחו, וכפי רואים בפרשת כי תצא שיש לאו "לא תירא מהם", וזו לא דרגא גבוהה אלא לאו גמור, ובאוה"ח כ' שזה הולך על מלחמת היצר, אל תפחד ממנו, וכמו שכותב הפסוק כי ד' אלוך עמך, ואמנם כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, והרי אמרו בברכות "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואם אין הקב"ה עוזרו אינו יכול", הרי שבכל אופן צריך לעזר הקב"ה, ומה ההבדל אצלו אם יעזור לך הרבה או מעט הרי הכל בידו.

והנה בחז"ל איתא (ע"ז ק, א ושם ע"ב) דע"ז קאי הפסוק בפרשתנו (כט, ג) "ולא נתן ה' לכם לב לדעת וכו'" שבנ"י הם כפויי טובה, שהקב"ה אמר מי יתן והיה לבבם זה ולא אמרו תן אתה, ויש לתמוה מה זה נוגע לכפיות טובה? אמר ע"ז מו"ר הגר"מ חדש זצ"ל, אם מאן דהו יאמר לי שאהי"ר יחזקאל לויןשטיין, אני לא מסוגל לזה, זה לא בדרגה שלי והקב"ה כשאמר מי יתן והיה לבבם זה וכו' זה היה בהר סיני כשהיה אש גדולה ויראת שמים נוראה, ואיך שייך להשאר עם זה, זה למעלה מכוחם, אלא שהקב"ה אומר - מה שיש לך, זה שלך! אני נתתי לך! ואם אני אומר מי יתן - רק תבקש ותצא ואני גם אתן לך יותר. נתאר לעצמנו שבא גביר לישיבה ורוצה לתרום בנין לישיבה אבל בתנאי שיבנו שתיים עשרה קומות ולא רק שבע, האם נענה לו ששתיים עשרה זה מידי קשה, הרי הוא נותן הכל, וזו הכפיות טובה שסברו שמה שיש להם זה שלהם.

הקב"ה ברא בריאה שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, לא שייך שאדם יצליח בלי שהקב"ה יעזור לו, וכשאדם יודע שיש לו כתובת לבקש, ואין אפשרות אחרת, הזכרנו

כבר שמרן שה"ת מבאר את המובא במדרש הויכוח בן כנס"י לקב"ה, שהקב"ה אומר שובו אלי ואשובה אליכם וכנס"י אומרת השיבנו ה' אליך ונשובה, ולכאוי הרי הקב"ה אומר לא כך ומדוע הם מבקשים זאת? אלא שאם הקב"ה מבקש שובו אלי כוונתו שיצטוו השיבנו. תקרא את השמים, תזעק "השיבנו", ותבקש מהקב"ה שיעזור לך לחזור בתשובה.

ומכבר סיפרנו מעשה שהיה בקבוצת בעלי תשובה מתחילה שהגיעו לר' אורי זוהר וסיפר להם איך הוא עשה את צעדיו הראשונים בעולם התשובה, שכאשר החליט לחבוש כיפה עמד מול הראי וכבר הבין איך כלם ילעגו לו והרגיש שיותר מזה אינו מסוגל, ואמר לקב"ה זה המקסימום שאני יכול - אבל אני רוצה להתקדם - תעזור לי יותר, ואכן הוא הצליח הרבה יותר. רק צריך לצעוק "השיבנו".

קראוהו בהיותו קרוב

והנה הזכרנו בשבוע שעבר בשם גדולי החסידות שישנם שלשה תקופות בשנה, כל השנה המלך בארמון ויש גם מקטרגים שמונעים, באלול המלך בשדה מקבל קהל, ובעש"ת המלך בא אלינו, בהמצאו - בהיותו קרוב. ונשאלתי שאלה נכונה, מדוע המלך בשדה? וכי דרכו של מלך לקבל קהל בשדה? ואמנם אין משיבין על הדרוש, אך בגמ' עירובין (כ"א ב) איתא על הפסוק לכה דודי נצא השדה וכו' בוא ואראך ת"ח שעוסקין בתורה מתוך הדחק, בשדה - שם הת"ח נמצאים, שם הקב"ה מקבל קהל, הקב"ה נמצא בישיבה, כי קרוב אליך הדבר מאד.

והנה במשנ"ב כ' שבאלול התשובה מקובלת יותר מבכל השנה, ובספרים הק' כתבו שגם חצאי תשובות מתקבלות, ואיך לא נצטל זמן כזה!

אנו אומרים מכלכל חיים בחסד, אך מחיה מתים ברחמים רבים, ואם ח"ו לא

יזכו ממאד כל הנצח, פה הקב"ה חותר ברחמים רבים, הוא בא אלינו והוא רוצה בתשובתנו.

במעשים קטנים נפעלים דברים גדולים

ונאמר עצה אחת ששייכת לפרשת הקודמת. הנה בפר' כי תצא כ' זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים, דקאי על לשה"ר, הגר"ה זקס זצ"ל אמר בשם זקינו הח"ח דהנה בשע"ת כתב (ש"א אות כח) שהמעביר על מדותיו הוא פתח תקוה נכבד מאד, כי המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו מידה כנגד מידה ואמר הח"ח שמי שלא שומע לשה"ר הוא מבחינה מסוימת פתח יותר גדול, שהרי הכל זה במדה כנגד מדה, וא"כ המעביר על מדותיו שמעו את הקטרוג ועשה רושם אלא שמעבירין לו, אבל מי שלא שומע לשה"ר לא שומעים עליו כלל קטרוגים.

והנה בגמ' איתא שהרשעים בגהנום אומרים יפה דנתנו יפה חייבת, מה החידוש שכשנמצאים בעולם האמת מודים על האמת? אומר ר' איצ'לה בלאזר, והלא איתא בראשונים שאש של גיהנום מדור א' הוא פי שישים מאש שלנו וכל מדור פי שישים מקודמו. ולכאוי זה נראה לנו הרבה יותר ממה שמסוגלים לקלוט בעונשי חטא אלא שפה לא יודעים מה חטא עושה חורבן בכל העולמות העליונים והתחתונים, אך כשבאים למעלה ורואים כמה גודל הקלקול והחורבן שגורם בעולם מבינים על מה גודל העונש, כמו לדוגמא אדם ששיחק ולחץ על כפתור של פצצת אטום ולא מבין מה עשה - ירק שחקתי, אבל כשיראה מה התוצאות יבין... באוה"ח כ' עה"פ כי תצא אש שהכל מדובר בעבירות שמציתים אש ועד"ו גורם חורבן מהרשעים ועד הגדולים החשובים. ונקח לדוגמא עוון לשה"ר מביא הח"ח שיש רוח סכסוכא שתפקידה לקטרג אלא שהקב"ה ברא שאהבת לישון, אבל כשאדם מדבר לשה"ר הוא מתעורר ומקטרג ועד"ו הורג ומזיק להרבה אנשים. ומאידך אמר מרן רה"י זיע"א שחיוק של אחד יכול להציל אפי' חמישים אנשים ממות.

פעם היה בחור שלמד נפה"ח והתחיל לפחד כמה המעשים שלו משפיעים ומרן הגר"ד יפה זצ"ל הרגיעו קצת, וכשסיפרתי על כך למרן רה"י הגיב: מענין באמת מה הוא הרגיע אותנו, זה הרי באמת מפחיד... וזה שכתוב בקדמונים שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ולאיוה צורך דנים מחדש גם את המתים אלא שגם את המתים דנים על כל התוצאות שנגרמו מהמעשים שעשו בחייהם מפני שבמעשה קטן אפשר לפעול דברים גדולים לדורי דורות, והנה העצה הגדולה להנצל בדין זה כשרבים צריכים לו, וח"ו להיפך. ובחור בישיבה לא ימלט מא' משני הדברים, שאם לומד בהתמדה ומתפלל טוב זה יוצר אוירה חזקה ורוצים להיות כמוהו, ואז הוא מוכה הרבים, ואם ח"ו להיפך... רח"ל.

זה הזמן להשתנות לא רק להתקדם

הגר"נ נבנצאל שליט"א סיפר בשם אביו הגר"ר נפתלי מר"י פוניבז' לצעירים, שהמשיל את אלול על אדם שהי' צריך לנסוע לי-ם ועלה על רכבת שנסעה לכיוון ההפוך, וכשהבחין בטעותו הוא התקדם לתחילת הרכבת להיות יותר קרוב לירושלים אך האם זה יועיל לו, שירד וייקח רכבת הפוכה ואז יגיע למחוז חפצו.

ימים אלו ניתנו לנו לא רק להתקדם קצת אלא כדי להשתנות, רד מהרכבת שלך ותעבור לרכבת שמוליכה להר ד' ולמקום קודשו. וחבל להפסיד. כבר עבר חצי אלול, אבל עדיין בחצי אלול הנוסף אפשר לזכות, אפשר להפוך את החיים מקצה לקצה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו כמבוי בשע"ת ריש ש"א, זה הזמן, זו השעה - יש קונה עולמו בשעה אחת!!!

לע"נ

מרת שרה ע"ה ב"ר מנחם דוד הי"ד

נלב"ע י"א אלול תשע"ז

תנצב"ה

לרפואת

הרה"ג ר' רפאל בניה בן שפרה

בתוך שאר חולי ישראל

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגליון במייל: 4166058@gmail.com

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 409

מדיני ראש השנה שחל בשבת

תשרי תשפ"א

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

ליל שבת ויו"ט

◀ לאחר שמונה עשרה יאמר "ויכולו" ו"מעין שבע" (ולא יזכיר בו את יו"ט), ואח"כ יאמר "לדוד מזמור", ולאחריו יאמר "קדיש תתקבל" (מט"א) ס' תקפ"ב סעיף כ"ד.

◀ בברכת "מגן אבות" אמר באמצע הברכה "הקל הקדוש" במקום "המלך": "י"א שאם כבר עבר תוכ"ד אין צריך לחזור (קישו"ע) ס' קכ"ט סעיף ד'), וי"א כל זמן שלא חתם את הברכה עדיין חוזר ל"המלך" (משנ"ב) ס' תקפ"ב ס"ק י'. ואם אמר "ברוך אתה ה' אינו חוזר (לוא) אי"י, וכן סובר פר"ח, פמ"ג ו"דרך החיים" שאין הזכרה זו מעכבת ודלא כמט"א ס' תקפ"ב סעיף ה' שכתב דחוזר לראש).

◀ אם מניין קבוע עבר למקום אחר אפילו רק לראש השנה, יכולים לומר ברכת "מגן אבות", מכיון שעצם המנין הוא קבוע, ולא דמי לבית החתן שעצם המנין לא קבוע (ע"י שו"ע או"ח ס' רס"ח, כן הורו בעל "שבט הלוי" וצ"ל והגר"נ קרליץ וצ"ל).

◀ נוהגים לשיר "שלום עליכם" ("מטה אפרים" ס' תקפ"ג א'), וכן "אשת חיל" ועוד זמר של שבת, כדי לכבד גם את קדושת השבת.

◀ גם בקידוש יש להזכיר את ר"ה ושבת ביחד. ואם קידש רק של שבת ורק של יו"ט או רק סיים באחד מהם, הדין הוא כמו בתפילה (כנ"ל), (משנ"ב) ס' תפ"ז ס"ק ב'.

◀ שכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, ונוצר לאחר שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב" אינו חוזר לראש, כיון שיש אומרים שמצוה להתענות ב"רה" (מג"א) ס' קפ"ח ס"ק ז', ואם שכן "רצה" חוזר לראש ("מטה אפרים" תקפ"ג סוסיק ד').

◀ וכל זה הוא ביום אבל בלילה לבו"ע אסור לצום (וכמבואר במשנ"ב) ס' תקצ"ז ס"ק ה'), ולכן אם שכן "יעלה ויבוא" בלילה חוזר ומברך (ספר "תהלה לדוד" ס' קפ"ח ס"ק ה'), ושמא לפי סברת שעה"צ (ס' תקפ"ב ד'), בשם רבי אבלי, י"ל מכיון שאין מקדישין החדש בלילה, ולכן לענין ברכת המזון בדיעבד אין זה מעכב.

◀ בברכת המזון יאמר "הרחמן יום שכולו שבת וכו' הרחמן הוא יחדש עלינו..." (ע"י משנ"ב) ס' תצ"ז ס"ק ה'.

◀ מותר לאכול ארבעים (גר"ח חומס) בשלום זכר בליל ר"ה. דהטעם שלא אוכלים קטניות משום כיחו וניעו, דומיא דאגוזים, וכמבואר ב"מטה אפרים" (ס' תקפ"ג ג') וכיון שהארבעים אצלנו הם מבושלים, לא שייך כן (פשוט).

שחרית

◀ בשבת אין אומרים "אבינו מלכנו" (שו"ע) ס' תקפ"ד) ורבים מהספרדים אומרים.

בקשות פרטיות

◀ **שאלה:** האם מותר להתפלל ב"רה ויוה"כ שחל בשבת על בקשת צרכים פרטיים? וכן האם מותר לבכות? ומה הדין בשבת?

תשובה: מותר לבקש בימים אלו כל הבקשות הפרטיות והכלליות, לפי שימים אלו הוקבעו לבקשות ותחנונים לפני ממ"ה הקב"ה ("אורחות רבנו" ח"ב עמ' קפ"א בשם החזו"א). ואף כשחל בשבת אין לחשוש משום בקשת רחמים ושאלות צרכיו בשבת, ומשום כן כשמתפללים על חולים, בעת "מי שבירך" אין צריך לומר "שבת" (או יו"ט) היא מלועזק ("מטה אפרים" ס' תקפ"ד כ"ב).

וכמו כן נוהגים לבכות ולהוריד דמעות בתפילת ר"ה ויוה"כ, אף שחל בשבת ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב כ"ח, והא דכתב הגר"א ב"מעשה רב" אות ר"ז שאסור לבכות, כוונתו לבכייה שהיא ממחשבת עצבות וצער ולא בכי של התרגשות).

אולם במשנ"ב כתב (ס' תקפ"ד ד') שאין אומרים "אבינו מלכנו" בשבת משום שאין לבקש צרכיו בשבת. וי"ל דהתם משום שכל הציבור אומרים ביחד משא"כ כאשר כל אחד מבקש בלחש י"ל שאפשר.

קריאת התורה

◀ אין אומרים י"ג מדות ("מטה אפרים" תקפ"ד ט"ז, וכן נהגו ה"קהילות יעקב", כמבואר ב"אורחות רבנו" ח"ב עמ' כ"ח), ורבים

לע"נ

מ"ן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקללה"ה
נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

⊗⊗⊗⊗

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

⊗⊗⊗⊗

קבלת שבת

◀ יום א' דר"ה שחל בשבת, חייבת האשה להדליק נרות לפני שקיעת החמה (ולא כמו ביו"ט שיש המדליקים רק לאחר שחוזרים מבית"כ) ויש לברך "להדליק נר של שבת ושל יו"ט".

◀ שכחה להזכיר את השבת בברכת הדלקת נרות, וכבר עבר שיעור תוכ"ד, י"א שיצאה (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב ס' מ"ה) וי"א שתחזור ותברך "להדליק נר של שבת ושל יו"ט" (שו"ת "קנין תורה" ח"ו ס' י"א, שש"כ פי מ"ד ה'). כל זמן שהיא שעת היתר להדליק (ע"י ביאור הלכה, ס' רס"ג, ס"ה, ב"ד"ה להדליק).

ואם שכחה להזכיר של יו"ט, יצאה בדיעבד (ספר "התעוררות תשובה" ח"א ס' קי"ב, ושש"כ שם).

◀ בקבלת שבת נוהגים שלא לומר "לכו נרננה", ומתחילים מ"מזמור שיר ליום השבת" (שעה"צ) ס' תפ"ח ס"ק א' בשם הפמ"ג, "מטה אפרים" ס' תקפ"ב סעיף ב') ויש מקומות שאומרים "לכו נרננה" כמו בשאר השבתות (קישו"ע) ס' קכ"ט סעיף ז'.

◀ בקדיש לאחר "מזמור שיר" אומרים "לעילא ולעילא" אפילו שזה עדיין לפני שקיעת החמה מכיון שכבר חלה קדושת שבת ויו"ט.

◀ בקבלת שבת אין אומרים פרק "במה מדליקין" (רמ"א) ס' ר"ע ס"ב משום דביו"ט שחל בערב שבת, אין יכול לומר "עשרתם" שאין מעשרין ביו"ט, וכן ביו"ט שחל בשבת אין אומרים משום לא פלוג. כמבואר ברמ"א ובמשנ"ב שם).

תפילות

◀ מתפללים תפילת ר"ה ומזכירים את שבת (שו"ע) ס' תפ"ז).

◀ אומרים "ואת יום הזכרון הזה זכרון תרועה" (כך הוא הנוסח המדויק יותר, ולא "יום" זכרון תרועה", וכך תיקנו בסידורים החדשים, מחזור "סדר תפילותינו", מחזור הגר"א, סידור "תפילות יוסף" ועוד).

◀ אין אומרים "באהבה" קודם "מקרא קודש" (משנ"ב) ס' תקפ"ב ס"ק ט"ז, ובמקומות שנוהגין לומר "באהבה מקרא קודש" אין לשנות (משנ"ב) ס' תרי"ט ס"ק ז'). והמנהג המקובל שבחול אין אומרים "באהבה" ובשבת אומרים, ואין לשנות כי הוא מנהג קדמונים ("מחזור המפורש" בשם הגרש"י אויערבך וצ"ל).

◀ התפלל תפילת יו"ט בלבד, או תפילת שבת בלבד, צריך לחזור ולהתפלל (שו"ע) שם).

◀ הזכיר את שבת ויו"ט באמצע הברכה, וסיים בשבת בלבד (מקדש השבת), אין לחזור על הברכה (משנ"ב) שם ס"ק ז'.

◀ הזכיר את שבת ויו"ט באמצע הברכה, וסיים ביו"ט בלבד: י"א שלא לחזור (שו"ע) סעיף ג'), וי"א אומרים שצריך לחזור על הברכה ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב סעיף ב') וע"י "ביאור הלכה" (סוד"ה מקדש) שנשאר בצ"ע לדינא, ולמעשה פסק הגרש"י אויערבך וצ"ל דספק ברכות להקל.

◀ כשצריך לחזור באמצע שמונה עשרה יתחיל מ"אתה בחרתנו" כדי שיאמר את כל הנוסח כתיקונו, ולא די בכך שיחזור ל"קדשנו במצותיך" (הגרש"י אויערבך וצ"ל).

◀ התפלל רק של יו"ט וחזר והתפלל רק של שבת, י"א שלא יצא וצריך להתפלל את שתיהן ביחד ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב ס"ק כ"א), וי"א דשפיר יצא (אגר"מ) או"ח ח"ד תש" ע"י ס"ק י"ד). וספק ברכות להקל ("מנחת שלמה" ח"ב ס' י' אות כ"ה).

נוהגים לאומרו אפילו בשבת ("מטה אפרים" שם, ו"לוח א"י").

◀ קוראים לתורה שבעה קרואים. הנוהגים להוסיף בשבת, יכולים להוסיף בקריאה זו. אבל כשחל בחול אין להוסיף (רמ"א סי' רפ"ב, "מטה אפרים" סי' תקפ"ד סעיף כ').

◀ ראוי להתפלל על החולים גם ב"ה שחל בשבת ב"מי שברך" לחולה, ואין צריך לומר יום טוב הוא מלועוק או שבת היא מלועוק, כיון שהיום הוא יום הדין ("מטה אפרים" שם סעיף כ"ה).

◀ בברכה האחרונה של ההפטר אומר "יום הזכרון" בתוך הברכה ובחתימה. שכן - דינו כמי ששכח להזכיר שבת או יו"ט בתפילה (עי' לעיל).

◀ אומרים "יקום פורקן" ו"מי שברך".

שופר

◀ אם יוצא הציבור להפסקה ראוי להחזיר את הס"ת לפני שיוצאים, כיון שאין תקיעות.

◀ בשבת אין תוקעים בשופר (שו"ע סי' תקפ"ח ה'). אין להרשות לקטן לתקוע אפילו שעוד לא הגיע לגיל חינוך.

◀ כל שנה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר (שו"ע סי' תקפ"ד, ד') אמנם כשחל יום הראשון של ראש השנה בשבת, מלים אחרי "אשרי" לפני תפילת מוסף, ויש סוברים שמלים לפני "אשרי" כדי שלא יהיה הפסק גדול עד לקדיש (משנ"ב שם סי' ק"יב).

◀ אומרים "היום הרת עולם" אבל לא "ארשת שפתינו" (רמ"א סי' תקצ"ב א').

◀ הרמ"א כתב (שם) שאסור לטלטל שופר שלא לצורך גופו ומקומו, אבל לצורך גופו ומקומו מותר כדין כלי שמלאכתו לאיסור. אולם הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה שהיות ובזמן הזה אין משתמשים בשופר לשום דבר אחר ומאד מקפידים שלא ייסדק, הרי הוא כלי שמקצה אף מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו.

◀ עבר ותקע בשופר בשבת, יש סוברים שקיים מצוות שופר אף שעבר על איסור דרבנן (הגר"ע א"ד"ח מערכה ח', ושו"ת "אבני נזר" יו"ד תשי"קמ"א), ויש חולקים וסוברים שרבנן עקרו לגמרי המצוה, ואין כאן קיום מצוה כלל, וברכותיו הם לבטלה, ומברך ביום ב' שוב "שהחיינו" גם לדעת השו"ע ("קבא דקשייתא" קושי צ"ט, ועי' שו"ת מהרש"ג ח"א סי' ל"ה, ושו"ת "הר צבי" א"ח ח"ב סי' פ"ח, ו"הכמת שלמה" א"ח סי' תקפ"ח).

מוסף

◀ אומרים "עלינו" בתפילת מוסף (רמ"א סי' תקצ"א ז'). והמנהג ברוב מקומות להשתחוות אפיים ארצה בשעה שהשי"ץ מגיע ל"ואנחנו כורעים" (שעה"צ סי' קל"א סי' ק"מ שכן מנהגנו. וכ"כ "אלף המגן" סי' תקצ"ב סי' ק"ב).

ונוהגין להשתחוות אפילו בשבת (ודלא כמקומות שנוהגין לא להשתחוות בשבת, משום חשש שינערו האבק שבבגדיהם, או משום חשש אשוי גומות, "אשל אברהם בוטשאש" סי' תרכ"א, והגה"ת "הכמת שלמה" סי' תקצ"ב).

שיר של יום

◀ לפי מנהג הגר"א, אין אומרים ב' שיר של יום ביום אחד, וכשיו"ט חל בשבת אומרים של שבת בלבד, וכן חנוכה שחל בשבת, אבל כשר"ח חל בשבת אומרים שיר של יום של ר"ח, כדי לפרסם שהתחיל החודש וכמבואר בגמ' (סוכה נ"ד:).

וכמו כן ראש השנה שחל בשבת, גם כן שייך טעם זה, ולכן י"ל שיר של ראש השנה ולא של שבת (מנחת חינוך מצ' שייב, ולוח א"י). אולם ברוב המקומות נוהגים לומר שיר של שבת כמו בשאר יו"ט שחל בשבת. ולא דמי לר"ח שצריך לפרסמו, משום שראש השנה ידוע ומפורסם לכל, ומה"ט כתב השעה"צ (סי' תי"ז סי' ק"ב) שלא מברכים החודש בחודש תשרי מכיון שהוא ידוע ומפורסם.

אכילה ושתיה

◀ אלו שלא עושים קידוש לפני מוסף, צריכים להתחילה לשתות מים לפני התפילה כדי שלא יתענו עד לאחר חצות היום (ועי' משנ"ב תקפ"ד סי' ק"ה, "אלף המגן" סי' תקצ"ז סי' ק"ב, ו"ערוך השולחן" סי' תקפ"ח סעיף א', וקובץ "דרכי יוסף צבי").

◀ תענית חלום שמתענים עליו בשבת, מותר להתענות עליו גם ב"ה שחל בשבת (עי' משנ"ב סי' תקצ"ז סי' ק"ז).

◀ בעלי תשובה שרוצים להזמין את משפחותיהם לסעודת יו"ט, כתוב בשו"ע (סי' תקי"ב) שאסור להזמין עכו"ם ליו"ט משום החשש שמא יבשל בשבילו, ועי' משנ"ב (סי' ב') שה"ה מחלל שבת בפרהסיא ג"כ אסור להזמין שדינו כעכו"ם. וכל זה ביו"ט שחל בחול, אבל ביו"ט שחל בשבת מאחר שאסור לבשל אפילו בשביל ישראל, מותר להזמין מומר. (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

צדקת, תשלך

◀ במנחה הספרדים אומרים "צדקת צדק" והאשכנזים אינם

אומרים (סי' תקצ"ח). ולפי בני ספרד שאומרים גם "אבינו מלכנו" בשבת, יליע איזה להקדים (שע"ת שם).

◀ בשבת אין אומרים תשלך כדי שלא יכשלו באיסור הוצאה מרשות לרשות, ואומרים אותו ביום השני (משנ"ב סי' תקפ"ג סי' ח').

סעודה שלישית

◀ לכתחילה יש להתחיל בסעודה שלישית יותר מחצי שעה לפני זמן מנחה קטנה (השנה תשפ"א עד השעה 15:37) או לאכול רק מעט פת שהוא כשיעור כביצה או יותר רק שלא יאכל כרגילותו בחול (מט"א סי' תקכ"ט סי' א'), "ביאור הלכה" ושעה"צ שם, ומשנ"ב סי' תע"א סי' ט"ז), מאחר שבבילה הוא יו"ט.

◀ יש אוכלים כביצה פת לפני מוסף בכדי שסעודתו לאחר מוסף תהיה סעודה ג', אך אין ראוי לעשות כן, מכיון שסעודה שניה הוא עיקר הסעודה ולא כדאי לאכול רק כביצה, ויש לאכול דבר מכובד כגון בשר או דגים וכד' (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

יום ב' דראש השנה שחל במוצ"ש

הבדלה

◀ הלילה השני של ראש השנה חל במוצ"ש, וצריך לומר "ותודיענו" בתפילת מעריב בברכת "אתה בחרתנו". אם שכח אין צריך לחזור (שו"ע סי' תצ"א סי' ב').

◀ התחיל לומר "ותתן לנו" אינו צריך לומר "ותודיענו" מכיון שכבר אמר "יד אלוקינו" ויכול להבדיל על הכוס ("מטה אפרים" סי' תקצ"ט סי' ז') ויש סוברים אם עדיין לא סיים הברכה, יש לחזור ולומר "ותודיענו" (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

◀ אם לא אמר "ותודיענו" אסור לעשות מלאכה האסורה בשבת עד שיאמר "ברוך המבדיל בין קודש לקודש". וכן הנשים לא תחלנה במלאכות ובהכנות במוצ"ש עד שתאמרנה "ברוך המבדיל".

◀ אין אומרים "ויהי נועם, ואתה קדוש", ולא "ויתן לך", ולא "זמירות אליה הנביא".

◀ מקדשים ומבדילים ביחד על הכוס ומברכים לפי סדר יקנה"ז: יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן.

◀ אין מברכים על הבשמים.

◀ מסיימים "ברוך... המבדיל בין קודש לקודש". טעה וסיים בין קודש לחול לא יצא משום ששניה משמע שטבעו חכמים וצריך לחזור ולהבדיל. ("אורחות רבינו" ח"ב ע"מ ק"א בשם מרן בעל "קהילות יעקב" זצ"ל, שכן משמע מסתימת הפוסקים, ושו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קי"ח).

◀ כשמברכים ברכת "מאורי האש" אין מחברים נר אחד לשני משום חשש ממחק, ויש אומרים שגם אין לחבר את הלהבות מחשש כיבוי, אלא מקרבים אותן זו לזו.

◀ הנשים יכולות לשתות מכוס הבדלה זו.

◀ שכח לומר "ותודיענו" בתפילת ערבית, וגם שכח להבדיל בשעת הקידוש, והתחיל לאכול או לשתות חייב לחזור ולהתפלל שמו"ע (שו"ע סי' רצ"ד א', ו"ביאור הלכה" בשם פמ"ג).

ואם נזכר רק למחר יתפלל פעמיים תפילת שחרית, ותפילה שניה משום תשלומין, ויזכיר "ותודיענו" בתפילה שניה (משנ"ב סי' ק"ב, ועי' ח' הגר"ח על הש"ס).

◀ אמר "ותודיענו" בתפילה, אבל שכח להבדיל על הכוס, מיד שנוצר יבדיל על הכוס, ואפילו באמצע סעודתו (שו"ע סי' תע"ג, א', ומשנ"ב סי' ק"ה), ואם נזכר רק למחרת, יעשה כוס אחת לקידוש ולהבדלה.

תקיעות

◀ ביום השני של ר"ה האשכנזים והספרדים מברכים גם "שהחיינו" לפני התקיעות (שו"ע סי' ת"ר ומשנ"ב סי' ק"ו).

◀ ביום השני, מכיון שתקיעת שופר הם רק דרבנן, מי שהגיע לבן י"ג שנים יכול להוציא בתקיעת שופר משום חזקה דרבא (עי' משנ"ב סי' תקפ"ט סי' ב', ושעה"צ שם).

◀ אבל אין למנות בעל תוקע שלא נתמלא זקנו לתקוע בציבור משום כבוד הציבור (הגה"ת רעק"א סי' תקפ"ה).

◀ אם היה מוחזק לתקוע ביום א' דראש השנה, וחברו מוחזק לתקוע ביום ב', כשחל יום א' בשבת ותוקעין רק ביום השני י"א שהמוחזק לתקוע ביום ראשון יתקע משום שהוא קודם לשני ("פנים מאירות" ח"ב סי' קכ"ו, שו"ת "אור נעלם" מובא בהג"ה רעק"א א"ח סי' תקפ"א), וי"א שהשני יתקע לפי שהוא מוחזק לתקוע לעולם ביום זה ("שערי תשובה" שם), ולמעשה יש לשאול שאילת חכם.

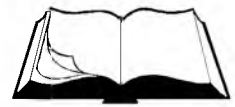
◀ מסופק אם שמע קול שופר, ביום השני החיוב הוא מדברי סופרים, אין צריך לחזור לתקוע כלל, כי ספק דברי סופרים להקל (משנ"ב סי' תקפ"ה סי' ה').

תשלך

◀ אומרים תשלך לאחר מנחה במקום יום הראשון (משנ"ב סי' תקפ"ג ח').

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 410

צום גדליה, ויום הכיפורים

תשרי תשפ"א

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

עשרת ימי תשובה

סליחות ליום חמישי של עשי"ת

◀ השנה (תשפ"א) נוהגים להחליף את סדר הסליחות, ואומרים את הסליחות של יום חמישי דעשי"ת "וייג מידות" ביום חמישי ו' בתשרי, וביום שישי ז' בתשרי אומרים את הסליחות של יום רביעי דעשי"ת, היות שיש ענין לומר סליחות של "וייג מידות" ביום שני או ביום חמישי.

ערב יום הכיפורים

אכילה בערב יום כיפור

◀ מצוה לאכול בערב יום הכיפורים ולהרבות בסעודה (שו"ע סי' תר"ד סעיף א'). וכל הקובע סעודה בערב יום כיפור, כאילו התענה תשיעי ועשירי (ראש השנה ט'), אע"פ שהרי מצווה המתקיימת מתוך צער, חשובה היא ממצווה שלא בצער (משנ"ב סי' תר"ד ס"ק א').

◀ מצוות אכילה היא גם לאלו שאינם מתענים, וכמבאר ברבינו יונה ("שערי תשובה" שער ב' אות ח'), שאכילת ערב יום כיפור יש בו גם להראות שמחתו בהגיע זמן כפרתו, וכן זה במקום סעודת יו"ט של יום כיפור.

◀ דנו הפוסקים אם נשים חייבות במצוה זו שהוא מ"ע שהוא גרמא (עי' שו"ת רעק"א, מה"ק סי' ט"ז, ובהגה"ת "חכמת שלמה", בשו"ע שם ובשו"ת "כתב סופר" או"ח סי' קי"ב).

◀ יש סוברים שמצוות אכילה בערב יו"ט מתחילה מליל עיוה"כ (מג"א שם סי' ק"א בשם הש"ל), ויש מוכיחים מדברי רש"י (כתובות ה. ד"ה אית ליה), שאין חיוב סעודה בלילה (הגה"ת "י"ד אפרים" שם, וע"ע הגה"ת "הגר"א").

◀ יש לאכול מאכלים קלים לעיכול, ואין לאכול בשר בקר ושאר מאכלים המחממים ומכבדים ומפריעים כוונת התפילה, ולכן נהגו בבשר עופות. ובכל אופן לא ירבה לאכול יותר מכדי כוחו לכדי אכילה גסה או קרוב לזה.

בגדי שבת

◀ נהגו ללבוש בגדי שבת קודם המנחה (קיצושי"ע סי' קל"א סעיף ח'), וכן נהגו קודם מנחה לחלק לצדקה את דמי הכפרות.

קלי צום

◀ יש סוברים כיון שאיסור אכילה הוא כדי לקיים מצות "ועיניתם את נפשותיכם", אין נכון לעשות סגולות שונות בכדי להקל צער הצום (ספר "שדה חמד" מערכת יוה"כ פ"ט א' בשם גאון אחד, ועי' "דרך שיחה" פ"א אומר).

אולם כבר הרבה אחרונים חולקים, ואדברה הטעם שהתורה צוית לאכול בעיוה"כ, ואפילו סמוך לחשכה, כדי להקל עליו התענית, וכמבאר ברש"י (יומא פ"א:), ואין איסור לקחת גלולות מיוחדות שגורמות להרגשת שובע לזמן ממושך (שו"ת "חלקת יעקב" ח"ב סי' נ"ח, "ציץ אליעזר" ח"ז סי' ל"ב, ושו"ת "משנה הלכות" ח"ז סי' ס"ב).

בקשת מחילה

◀ עבירות שבין אדם לחברו, אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו, ואפילו לא הקנינו אלא בדברים, צריך לפייסו (שו"ע סי' תר"ו א').

◀ יש סוברים שחייב אדם לפייס את חברו, אפילו אם חברו מקפיד עליו שלא בצדק ("שפת אמת" יומא פ"ז: ד"ה איקפיד).

◀ המבזה את חברו בפני רבים צריך לפייסו בפני רבים ("מקור חיים" לבעל "חוות יאיר").

◀ וכל אדם צריך לבקש מחילה מהוריו, מאשתו, ומרבותיו שמא ביזה אותם או ציערם ("בן איש חי" פ"ד אות ו').

◀ מי שידע בחברו שמחל לו לגמרי, אע"פ צריך לבקש מחילה מחברו משום שצריך הכנעת בקשת המחילה כחלק מכפרתו ("פלא יועץ" מחלקת התשובה, "כוכבי אור" להגר"י בלאזר זצ"ל, ספר "מועדים וזמנים" ח"א סי' נ"ד).

◀ בשעת בקשת הסליחה, צריך לפרט מה שחטא לחברו, אפילו חברו לא יודע מזה כלל, צריך גלולת לו (ספר "חפץ חיים" ה' לשון הרע, כלל

לע"נ

מרח רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה

נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

לע"נ

צום גדליה

צום גדליה

◀ מתענים למחרת ראש השנה, והוא תענית ציבור (שו"ע סי' תר"ב סי"א). אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, פליגי בזה הפוסקים יש שסוברים שיש לו להתענות בצום גדליה ("אשל אברהם מבוטשא"ש" סי' תר"ב, ושו"ת "להורות נתן" ח"ח סי' ל"ב), ואם ביוה"כ לא יוכל להתענות נחשב לאנוס ופטור (עי' "שדה חמד" מערכת יוה"כ סי' ג' ס"ק י').

◀ אולם הרבה נוטים כפוסקים, שעדיף שלא יתענה בצום גדליה, בכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים שהוא תענית דאורייתא (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' ר"צ, שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ב, וע"ע שו"ת "באר משה" ח"ח סי' ל"ד שהעולם נהגו להקל ולא להתענות, ואם הכוונה לשם שמים בכדי שיוכל לצום ביוה"כ אין גוערין בו).

"עננו"

◀ קטן שלא מתענה לא יאמר "עננו" (דלא שייך לחנוכו על אמירת "עננו" כיון שגם בגדילתו מי שלא מתענה אינו אומר "עננו"). אבל קטן שמתענה שעות ומתפלל מנחה לפני האכילה, אפשר לחנוכו לומר "עננו"

דיני תענית ציבור במלונית של חולי קורונה

◀ **שאלה:** חולי קורונה הנמצאים במלונית, ואסור להם לצום בצום גדליה (עפ"י הוראת הרבנים שליט"א), איך יתנהגו לגבי התפילות של יום התענית? **תשובה:**

א. בחזרת הש"ץ, החזן לא יאמר ברכת "עננו", כיון שאין מניין שצמים (שו"ע סי' תקס"ו סעיף ג').

ב. אפשר לומר ברכת כהנים בשחרית כמו שאומרים בכל יום.

ג. אע"פ שאין עשרה שמתענים, השנה (תשפ"א) שהתענית ביום שני, יש חיוב קריאת התורה, וקוראים את פרשת השבוע כרגיל שהוא פרשת האזינו.

ד. במנחה אין קריאת התורה ולא קריאת הפטרה היות שהציבור לא צם.

ה. במנחה לא אומרים "עננו" לא בתפילת לחש ולא בחזרת הש"ץ (עי' "ביאור הלכה" סי' תקס"ה ד"ה בן).

ו. בתפילת מנחה אומרים "שלום רב" (לנוסח אשכנז) ולא "שים שלום" היות שלא היתה קריאת התורה.

ז. בתפילת מנחה אין ברכת כהנים היות שאין הציבור צם, והר"ז כמו כל יום רגיל.

ח. יכולים לומר "אבינו מלכנו" בשחרית ובמנחה שאלו תחינות ותפילות על עצם היום, ובפרט שהוא אחד מעשרת ימי תשובה.

לא קראו בתורה בשחרית של תענית ציבור

◀ **שאלה:** בשני וחמישי אם לא השפיקו לקרוא בתורה בבוקר, אפשר להשלים את הקריאה כל היום (משנ"ב סי' קל"ה ס"ק א'), מה הדין בתענית ציבור אם לא השפיקו להשיג ספר תורה בבוקר, האם יקראו פעמיים אחת? אחד משום השחרית ואחד משום מנחה?

תשובה: היות שזו אותה קריאה בתורה, בשניהם קוראים "ויחל", יש לקרוא אותה רק פעם אחת עם המפטיר בשעת מנחה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ד' סעיף י"ב). אם לא יסודע שחברו יתבייש מזה (משנ"ב ס' תר"ו ס"ק ג'), וכן דעת הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל שלפעמים ע"י שמפרט העבירה ומבקש מחילה בזה גופא עובר עבירה שמצער חברו וגורמו עגמת נפש, ובכח"ג ראוי לבקש מחילה סתם באופן כללי כנהוג שמבקשים זה מזה סליחה, מובא ב"מועדים וזמנים" (ס).

אם יודע שחטא לאדם יחיד באופן פרטי, אין מועיל שיבקש מחילה מרבים בצורה כללית אף שאותו יחיד נמצא שם, אלא צריך לפייסו באופן אישי.

זהירות מאבק תרעומת

הרבה נוהגים לפרוע כל ההקפות וחובות ישנים שלהם, כדי שלא יהא אבק תרעומת מאדם כלשהו, שחייבים לו ממון.

למחול בפירוש

אלה שאינם מספיקים לומר תפילה זכה, לפחות יאמרו בפירוש שהם מוחלים לכל מי שחטא כנגדם, או דיבר עליהם לשון הרע, או הדיק להם, בין בגופם בין בממונם, ושהם מוחלים על כל הטעויות בחשבוניות ובקניות ובתנאי שלא ייזכר שוב.

יום הכיפורים

אמירת י"ג מדות באמצע וידוי

שאלה: מי שנמצא באמצע וידוי לאחר תפילת י"ח קודם "אלקי נצור", האם יאמר הי"ג מדות עם הציבור או לא?

תשובה: מותר לענות "קדיש" ו"ברכו" באמצע "אלקי נצור" (רמ"א ס' קכ"ב, א'), וה"ה באמצע וידוי (משנ"ב ס' תר"ז י"א). ולכתחילה יש לומר "יהיו לרצון" לפני כן (משנ"ב ס' קכ"ב), וכן כל דבר שבקדושה כגון אמן ד"המלך הקדוש" ו"שומע תפילה", וכן יש לומר י"ג מדות ביחד עם הציבור שזהו דבר שבקדושה, מכיון שצריך לאומרו בציבור (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

רופאים חילוניים

ספק פיקוח נפש שדוחה הצום, הכוונה שאם אדם שצם וסובל ממחלה, ויכול להסתכן אפילו רק כעבור כמה חדשים כתוצאה מהצום, גם זה נחשב פיקוח נפש, אבל אצל הרופאים פיקוח נפש הכוונה שיתכנן עכשיו. ולכן אף שאומרים הרופאים שהחולה יכול לצום, מ"מ אין להחמיר אם רואים שמצב החולה דורש שיאכילוהו ("ביאור הלכה" ס' תרי"ח בשם "תפארת ישראל", "ארחות רבנו" ח"ב עמ' ר"ח בשם בעל ה"קהילות יעקב"). ולכן לכתחילה אין לסמוך על רופאים חילוניים שאומרים שאפשר לצום, רק יש לשאול רופא חרדי (הגר"נ קרליץ זצ"ל מובא ב"חוט שני" שבת חלק ד' ע"פ ביה"ל הני"ל).

רופא חילוני שאומר שאסור לצום, מכיון שאין לו חרדת ד' על איסור אכילה ביוה"כ, בכל דבר קל יאמר שצריך לאכול, לכן לכתחילה יש לעשות שאלת רב שמבין בזה או רופא חרדי ("חוט שני" שם ע"פ דברי ביה"ל הני"ל). ובכל מצב הדבר תלוי לפי ראות עיני המורה אם לסמוך על הרופא או לא (ביה"ל שם).

חולה אלצהיימר

מי שקרובו חולה אלצהיימר שאינו יודע כלל שהיום יו"כ, אינו נחשב לבר חיובא כלל, ומ"מ אסור להאכילו בידים משום איסור "לא תאכילום", אבל אין חיוב להפריש מאיסור שעושה לבד. בכל זאת אם שומרים עליו יש בזה חסד, וכן בן ששומר על אביו במצב זה אין חיוב על כך, מ"מ יש בזה מצוה לשומרו שלא יאכל (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לרחוץ ידיו כש מטפל בחולה

שאלה: המטפל בחולה וצריך לרחוץ ידיו קודם הטיפול, האם מותר לעשות כן, שלא יזנק החולה?

תשובה: פשיטא שמותר (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

ילדים או חולים שאוכלים ביוה"כ

ילדים או חולים שאוכלים פת ביוה"כ יטלו כל ידיהם עד הזרוע כמו כל השנה דסו"ס אי"ז רחיצה של תענוג (ע"י רמ"א סימן תרי"ג ס"ג, הגר"ש אויערבך זצ"ל, מובא בשש"כ ל"ט, ל"א, הגר"ש אלישיב זצ"ל ושו"ת "שבט הלוי" ח"ח ס' קל"ט, וכ"כ "כף החיים" ס' תקנ"ד ס"ק נ"ג לענין ת"ב).

אכילת בשר לחולה

חולה שאוכל ביוה"כ יכול לאכול גם בשר, ואין זה דומה לשאר תעניות שמבואר במשנ"ב (ס' תקנ" ס"ק ה') שיש לאכול מאכל פשוט, דשאני יוה"כ שהוא יו"ט, ואם מותר לאכול אין להצטער.

שיעור אכילה לילד בר מצוה

שאלה: האם לבחור בר מצוה שצריך לשותות, יש אותו שיעור לענין חצי שיעור כמו גדול?

תשובה: מבואר בשו"ע (ס' תרי"ב ט') ששיעור שתייה הוא כמלא לוגמון, ומשערים כל אדם לפי מה שהוא, ובאדם בינוני הוא רוב רביעית, ע"י שם. ולפ"ז הא דמבואר בפוסקים דשיעור שתייה הוא בערך 40 סמ"ק, שהוא פחות משיעור, זה אצל אדם רגיל, ויל"ע כשיש בחור בן שלוש עשרה או ארבע עשרה, שהוא קטן מגודל של אדם בינוני, לכאורה צריכים להזהר לתת לו שיעור שתייה בפחות משיעור, הרבה פחות משיעור הני"ל.

להישאר בבית

מי שמרגיש חלש, או אשה בהריון וכד' שיש חשש שע"י שיבואו לביהכ"נ, זה יגרום שיצטרכו לאכול ביוה"כ, אסור להם לבוא לביהכ"נ אלא שישארו בביתם שע"י יש צד שיכולים לצום.

טיפול בילדים

אשה שמרגישה חולשה, והיא מטפלת בילדים בביתה, ויש חשש שלא תוכל לצום בגלל זה, חייב הבעל להישאר בבית ולשמור על הילדים בכדי שאשתו תוכל לצום, או שיביא אדם אחר לטפל בהם.

עלייה למי שאוכל

חולה שצריך לאכול ביום כיפור יכול לקבל עלייה בקריאת התורה בשחרית, אבל במנחה יש ספק (שו"ת רע"א, מה"ק תש" כ"ד). ויש הסוברים שקריאת התורה במנחה של יום כיפור היא משום היום טוב של יום כיפור ואין לה שייכות לתענית, וגם כאשר אין הציבור מתענה כמו בזמן מגיפה ר"ל, צריך לקרוא בתורה. (שו"ת "מנחת אלעזר" ח"ב ס' ע"ב). ועוד דאפילו אם זה מחמת התענית, הרי החולה חייב בשאר העניינים (שו"ת חת"ס או"ח תש" קנ"ז).

ש"ץ שאוכל

שאלה: מי שמוכרח לאכול ביו"כ, האם יכול להיות שליח ציבור או שדינו כמו בשאר התעניות שמי שאוכל לא יכול להיות ש"ץ?

תשובה: אם הוא אוכל פחות מכשיעור עדיין נחשב כצם, ובודאי יכול להיות ש"ץ, ולא צריך לגלות כלל שאוכל פחות משיעור. אם אוכל כשיעור, היות שלא מוזכר כלל בעצם התפילות שהוא יום התענית, יכול להיות ש"ץ, ולא דמי לשאר תעניות שעצם הברכה מוזכר שעניינו "ביום צום תעניתנו". ומ"מ יש לו לגלות להם וזכותם לומר שמעדיפים מי שצם (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

כהן שאינו מתענה

שאלה: כהן שאינו צם, האם יכול לישא כפיו ביוה"כ?

תשובה: בשחרית ומוסף יכול לישא כפיו, וכמו בכל שאר יו"ט (וכגון בשמחת תורה, אפילו אלו שעושים קידוש לפני מוסף, נושאים כפיו ונוהרים מלשתות יין). בנעילה, שזה מדין תענית, יש סוברים שכשאין שם כהן אלא הוא יכול לישא כפיו (שו"ת "גינת וורדים" כלל א' ס' מ"ט, "לוח א"י") או אפילו יש שם רק עוד כהן אחד מותר להצטרף עמו כדי שתהא מצוה מן התורה (ספר "פסקי תשובות" ס' תקס"ז ס"ק ח' בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל).

ויש סוברים שכנה שלא יתענה לא ישא כפיו רק יצא לחוץ קודם "רצה" ("כף החיים" ס' קכ"ט ס"ק ה' בשם פר"ח וברכ"י ועוד).

מוצאי יום הכיפורים

שתייה לפני הבדלה

מותר (כל שבוע) לכתחילה לשתות מים לפני הבדלה (שו"ע ס' רצ"ט). ולכן אשה אינה צריכה לחכות ולצום עד שבאים להבדיל עבורה אלא יכולה לומר מיד במוצאי יום כיפור "ברוך המבדיל" ולשתות מים ובדרך כלל לאחר שתית מים לא קשה לחכות עד שיחזרו מבית הכנסת. ואם בכל זאת קשה לה בלי לאכול - יכולה להבדיל לעצמה ולשתות את היין (שו"ת "שבט הלוי" ח"ד ס' נ"ד אות ו').

כיסוי הפת בהבדלה

כתוב בשו"ע (ס' רצ"ט ס"ט) שלא להניח את הפת על השולחן בשעת ההבדלה, אם דעתו לאכול מיד, ואם היא כבר מונחת - יכסוה בשעת ההבדלה משום בזיון הפת שמקדים ברכת הגפן לפני "המוצאי" ו"מזונות" (משנ"ב).

נר הבדלה

טוב לכתחילה להכין בביתו נר דלוק מערב יו"כ שיהיה דלוק עד מוצאי יוה"כ כדי לברך עליו, ויוצא בזה לכל הדעות, ועליו מברכים "בורא מאורי האש" (משנ"ב ס' תרכ"ד ס"ק י"ג בשם "דרך החיים"), ומי שאין לו נר ששבת, עדיף שלא יברך כלל על הנר ("ביאור הלכה" שם, ולא לסמוך על הדעות שסברו שאפשר להדליק נר חדש).

דינים הנוהגים באכילה שאחר הבדלה

יש להזהר באכילה במוצאי יו"כ כי עקב הבהילות המצויה בעת הזאת עלולים להיכשל בלא שימת לב בברכות לבטלה ח"ו.

המבדיל על היין ובדעתו אח"כ לשתות שאר משקין, אין מברך עליהם "שהכל" ו"בורא נפשות", כי כן פוסק כל מיני משקין מברכה ראשונה ואחרונה (שו"ע ס' קע"ד סעיף ב').

אלו היוצאים י"ח בהבדלה ואין שותים מהיין, צריכים לברך על שאר משקין, ואם טעמו מעט מהיין יש להסתפק אם זה פוסק או לא ("ביאור הלכה" שם).

יזהר לברך "מעין שלוש" על היין לפני שהולך לטול ידיו על הפת (משנ"ב ס' קע"ד ס"ק ט"ו), ואם נטל ידיו לסעודה ולא בירך ברכה אחרונה לפני כן, לא יברך ברכה אחרונה, ויכוון לפטור בברמה"ז את היין "מעין שלוש" על יין ההבדלה (משנ"ב ס"ק כ"ז, ושע"צ ס"ק כ"ט).

אם שותה יין בתוך סעודתו, לא יברך על היין ברכה ראשונה, א"כ כיוון בהדיא בעת ברכת ההבדלה שאינו רוצה לפטור את היין שבתוך הסעודה (ע"י שו"ע ס' קע"ד ב', ומשנ"ב ס' רצ"ט כ"ו).

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בנימין הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

כוח שמירת השבת לערבב השטן

היום הראשון של ראש השנה יחול השנה בשבת-קודש. לא תוקעים בשופר. כולם מכירים את ה'יצר הרע' של הרבה אנשים לתמוה בכל מיני דיונים הלכתיים: זה איסור דאורייתא או רק דרבנן? זכרנו כשהיו שואלים שאלה זו את מורי ורבי מרן הגר"ש אלישיב, היה מגיב בתמיהה בזה הלשון: למאי נפקא מינא? מיר זענען א קראימ'ניקים? ובלשוננו: מה זה משנה? וכי אנחנו קראים? בשבילנו, דרבנן הוא כמו דאורייתא. בדרשה שמסר בראש השנה שחל בשבת בבית מדרשו, אמר: היום כל אלה שאומרים בלולזל זה איסור דרבנן, קיבלו סטירת לחי. הם יעלו לבית דין של מעלה, שם ישאלו אותם: בראש השנה תשפ"א לא שמעת קול שופר? עברתם על איסור תורה, כדכתיב (במדבר כ"ט, א) "בחודש השביעי באחד לחודש, יום תרועה יהיה לכם". הם בוודאי ינסו להסביר: זה היה בשבת... אבל רגע, כתוב בתורה שבשבת לא תוקעים!?

אלא מה, ביטלו תקיעה בשבת, גזירת חכמים שמא יעבירו את השופר ד' אמות ברשות הרבים. איסור דרבנן ביטל מצוה דאורייתא. סיים רבינו ואמר: מי שנהג לומר על כל מיני דברים 'זה רק איסור דרבנן' – כדאי לו להזהר מאד. השנה כשר"ה חל בשבת, הוא מקבל סטירת לחי. אכן, הבסיס ליהדותנו – איסורי דרבנן. התפילות ורוב הברכות – דרבנן. מסכת עירובין הנלמדת בדף היומי, רוב רובה חיוקים לתקנות דרבנן. נזהר אף אנו לא לזלזל חלילה בדברי חז"ל ורבותינו הראשונים והאחרונים.

שינה בראש השנה שחל בשבת

איתא ברמ"א (תקפ"ג, ב) נוהגים שלא לישון בר"ה והביא המ"ב טעם הירושלמי "מאן דדמיך בריש שתא, דמיך מזליה", אך למעשה פסק כהאר"י ו"ל שאחר חצות היום מותר לישון, "שכבר נתעורר המלאך על ידי תפילות ותקיעות". כשהחל בשבת ולא תוקעים, יש החוששים לישון, אך שמעתי ממרן הגר"ש: השבת היא במקום התקיעות! כלומר זכות השבת עצמה, חשובה במקום התקיעות.

בפשטות היינו כמו שכתב בשעה"צ (תקפ"א אות לה) שאין לתקוע בער"ה כדי להפסיק בין תקיעות רשות לחובה ואף כשהחל יום א' בשבת "כיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה", כלומר סדר שופרות בתפילת מוסף נחשב מעין תקיעה, עד כדי כך שצריך להבדיל בינו לתקיעות רשות, אך יש כאן ביאור נוסף.

במסכת ר"ה (סו, ב) אמר רבי יצחק: כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה בראש השנה, מריעין לה בסופה, שיצטרכו להתריע בסופה מפני הצרות שיבואו עליהם, "מאי טעמא דלא איערבב שטן".

וכתבו תוס' "מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע בשבתא אלא דאיתיליד אונסא". חז"ל לא מדברים כאן ברשעים שבפשיעתם לא תקעו בתחילת השנה, לכאלה ושכמותם יש עונש ר"ל בהמשך השנה לא רק מפני "שלא תקעו בתחילתה" אלא על עצם הרשעות שלהם, אלא מדובר באנשים צדיקים המקיימים את כל התרי"ג אלא שנולד להם אונס שמחמתו לא תקעו בתחילתה "דאיתיליד אונסא". עליהם נאמר שכיון שלא תקעו בפועל בשופר "לא תקעו בתחילתה" אף שהיה מחמת אונס מריעין לה בסופה. וצ"ב מדוע, הרי לא תקעו מחמת אונס ולא באשמתם. ולמה ייענשו.

מביא המשך חכמה (ויקרא כג, כד) משל לחולה מוסכן הזקוק לטיפול מציל חיים, ונאנס ולא קיבל את הטיפול ומת מחמת היעדר הטיפול. וכי נתפלא ונשאל הרי

היה אנוס ושלא באשמתו לא קיבל הטיפול, ולמה מת. כולם מבינים שאע"פ שהוא אנוס סוף כל סוף חסר לו הטיפול להצלת חייו. כך הוא בתקיעת שופר בר"ה מלבד היותה מצוה עשה, היא הצלה והגנה בדין, כמו שאחז"ל "שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר" ותוקעים לערבב השטן מלקטרג. השופר הוא טיפול מציל חיים ולכן אע"פ שמחמת אונס לא תקעו בשופר, חסר להם בהצלה על ידי השופר "שמכנסת זכרונות ישראל לאביהם שבשמים, הרי נשאר החולי בלא מזור ורפואה וקטרוג השטן במקומו".

ואומנם מבאר המשך חכמה דהמציאות גופא שכלל ישראל חוששים למצות שבת שמא יכשל בשוגג ויעבירו ד' אמות ברה"ר, ואומרים "קטרג השטן ולא יכנס זכרוננו לאבינו שבשמים לטובה אך לא יבולע

הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

ברכות הסימנים

שאלה האם קודם אכילת הסימנים בראש

השנה, יש לברך בתוך הסעודה ברכה ראשונה (שולחן ערוך קע"א, א) ככל דבר שלא נאכל מחמת הסעודה.

תשובה פרי העץ – יש לברך קודם אכילת התמר,

ככל אכילת פרי בתוך סעודה שמחייב ברכה לעצמו.

פרי האדמה – כיון שלעיתים אוכלים את הסימנים

כגון סלק, קרא ורוביא בתוך הסעודה וכאן אוכלם

שלא מחמת הסעודה אלא ב'תורת סימנים', בשל

הספק רצוי שיברך על דבר שבדואי יש לברך עליו

כגון בננה, וזוהי יפסוד שאר הירקות (שיעורי מרן הגר"ש

אלישיב – ברכות תנ"ד).

ברכת שהכל על אכילת הדגים – אין צורך לברך

בתוך הסעודה, כיון שהם דבר המוכח שבאים לזון

מצרכי סעודה למרות שאוכלם בתורת סימנים.

שבת יעלה ויבוא בברכה"ו בליל ר"ה

שאלה שבת יעלה ויבא בליל ר"ה בברכת המזון,

האם חייב לחזור ולברך.

תשובה הטוב ביותר הוא שיאכל שוב כזית פת

ועליו יברך שוב ברכת המזון. קודם האכילה יטול

ידיו בברכה (תנ"ד, ב) ואם נזכר תיכף לאחר ברכת המזון

ייטול בלי ברכה (משנה ברורה שם ט) ויבצע על לחם משנה

בכדי לצאת מספק. אך אם לא אוכל שוב, לא יחזור

מספק על ברכת המזון.

המג"א (קפ"ה, ו) חשש לדעת הסוברים שמצוה

להתענות בראש השנה ומחמת כן אין חובה בסעודה

זו, ולכן לא יחזור ויברך. אמנם החולקים עליו סברו שאף אם יש לחוש לדעה שיש להתענות, אך אין צד להתענות אף בליל ראש השנה כמבואר באור שמח (תענית ה, ו) "להתענות בשבת מעת לעת לילה ויום אסור מן התורה, אבל ביום בלבד אינו אסור מהתורה" ולכן בסעודת הלילה שהיא חובה יחזור ויברך. המשנה ברורה (תקצ"ה, ה) הביא ב' הדעות בלא להכריע, וכיון שההזכרה בברכת המזון מדרבנן ספיקא דרבנן לקולא ולא יברך.

מרן הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים תקפ"ג, א) הורה שאינו חוזר כיון שרבינו יונה (חובא בשער הצינן תקפ"ב, ד) הסתפק אם התפלל של חול בליל ר"ה יצא, משום שאין מקדישין את החודש בלילה או שהנוסח מעכב אחר שנתקן להתפלל ככל יום טוב. ולפי זה בברכת המזון שהוא נוסח של חול אם לא הזכיר יעלה ויבוא יצא ואינו חוזר.

זמה שהביא במחזור וינגרטן מהגר"ש אויערבאך שאין לחזור משום שיש לחוש לחיי אדם (כד, י) שהביא מהג"ד אבלי שאינו צריך לחזור, כיון שהוא ליל ראש חודש ואין מקדישין את החודש בלילה (שולחן ערוך חכ"ב, א). ואמנם למרות שדחה השער הצינן (תקפ"ב, ד) דבריו, אך זהו רק לגבי תפילה שנראה כתרתי דסתר ולא לגבי ברכת המזון. אכן שמעתי מבנו יבדלחט"א הגר"ע שלבסוף אביו חזר בו, ולדינא לא חשש לחיי אדם, ומחמת שליל ראש השנה נידון ככל יום טוב עליו לשוב ולברך. ומחמת כן בכדי לצאת מספק ירא שמים יאכל שוב ויברך.

שו"ת הלכה למעשה

»»»

או נהר וכדו' היכן עדיף שיאמר את התשלך.

תשובה בירושלמי כתב לעשות את התשלך במים או בנהרות, ובכתבי האר"י (הובא במשנה ברורה תקפ"ח) הובא שניתן לעשות אף בנאות המים. והמנהג בירושלים לומר בבורות מים כמבואר בכף החיים (לא). אמנם אין מעלה כלל באמירתו מול כלי עם מים כעין שממלאים בבתי כנסת כוס מים (מור הגרי"ש אלישיב).

ועדיף לומר מול בריכה בקרקע שמילאו אותה במים שאובים, מאשר באקווריום יפה עם דגים. כעין שמצינו לגבי נטילת ידיים, שניתן לטבול את הידיים בנהר וכדו' וישנם דעות שניתן לטבול אף במים שאובים המחוברים לקרקע בכריכה [מובן שלא מדובר בכריכה ניידת, אלא בכריכה קבועה הבנויה בקרקע].

אגב, כאשר נשאל מור הגרי"ש מדוע הוא מאריך ומתפלל את כל התפילות שחברם מור החיד"א המובאות אחר פסקי התשלך שאינן מעיקר הנוסח ואף הגר"א לא אמרם, השיב בנעימות לשונו "אלו תפילות יפות, שחבל שלא להתפלל אותם".

הבדלת יקנה"ז

להיזהר לכתחילה שלא יידבקו הנרות יחד ויטפטפו מהשעווה ויחשב כגורם כיבוי. ואכן הגר"ז אויערבאך (הליכות שלמה נוסף 551) לא קרבם יחד. אך הגרי"ש אלישיב הורה שמחמת כן אין לברך על נרות יחידים או מרוחקים זה מזה ברכת בורא מאורי האש, כיון שאינם נחשבים 'אבוקה' כדעת המג"א (הובא במשנה ברורה דה"ט). "ידא" שיעניו המאורות להדדי ואז חשיב אבוקה". אלא יש לקרבם בזהירות באופן שלא יהא פסיק וישיא שיישפך מהחלב החוצה, ולכן עדיף בנרות ארוכים. ואמנם אם התחברו, בדיעבד אין בזה בעיה כיון שאינם פסיק וישיא. ואף יכול להפרידם ולהניחם עד שיכבדו. וכן פסק האגרות משה (אורות חיים ה"ב) והקדילות יעקב (אורות רביעי' יום טוב ט).

נרונת עם ב' פתילות

שאלה האם ניתן להכניס לתוך נרונת חד פעמית פתילה נוספת, וכך ייחשב כאבוקה בנר עם ב' פתילות.

תשובה עדיף להתוך קודם החג מעט מנר ההבדלה ולהניחו בתוך פמוט. נרונת עם פתילות צמודות לא נחשבת אבוקה אלא כלהבה גדולה, כיון שאין שעווה מפרידה בין הלהבות כמבואר במשנה ברורה (ד"ח).

צורת השברים במניין חדש

שאלה עקב המגבלות נוסד מניין חדש עם בעל תקיעה ומתפללים חדשים בנוסח אשכנז בני הישיבות. איך יש להנהיג שם את השברים בתקיעות, האם כפי שעושים בישיבות טו-או, או לעשות כדרך החסידים שהוא שבר חלק וישר.

תשובה יש לעשות שברים עגולים כמו או-טו, כפי שנהג מהר"ל דיסקין, למרות שהתבטא הגרי"ש אלישיב שהוא יותר מבין את השבר הישר כמנהג החסידים כמובא מהנפסק בשלחן ערוך (תקצ"א) שאם מאריך בשבר יותר מדי "יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה". והרי השברים העגולים שעושים או-טו, שונים בכל צורתם מתקיעה ולא יכולים להיחשב כתקיעה, רק אם השבר חלק ופשוט כמו התקיעה רק שהוא קצר יותר, יכול להישמע כתקיעה. ואמנם אין 'קפידא' איך מסיים את השברים אם עושה 'או-טו' או 'טו-או' או 'טו-או-טו' העיקר שהשבר מתעגל בסופו.

מקום היותר ראוי לעשיית התשלך המתפלל באזור שאין בו ים

שאלה

הבערת גפרור

שאלה האם גפרורים יכולים לשמש נר הבדלה-יקנה"ז.

תשובה אין להדליק גפרור לצורך אש ההבדלה בלבד, משום שהדלקה שאין בה צורך אסורה. ולמרות שמצווה לברך על 'אבוקה' (ד"ח, א), אך כתב המשנה ברורה (תקיד"ל) "כיון שאין מתכוין בזה לצורך יום טוב אסור". וכן פסק בשמירת שבת כהלכתה (ס"ב, הערה לא).

אכן יכול להדליק 'נר' במיוחד לצורך ברכת ההבדלה, שהרי מותר להדליק כמה נרות שרוצה לכבוד יום טוב, וממילא נחשבת הדלקתו לצורך נרות יום טוב, ומה בכך שכונתו ליקנה"ז. ומחמת כן יש להיזהר ולא להשתמש בנרות שמוכרים לצורך הבדלת יקנה"ז אם הם קטנים מאוד, שבתוך דקות בודדות כבר מתכלים. אכן צהלה היתה נסוכה על פני מור הגרי"ש אלישיב כאשר הבאתי לו נר יקנה"ז העומד לזמן מה שאין בו אף חשש הבערה.

חיבור הלהבות

שאלה האם יש לחבר את הנרות זה לזה בכדי שיראה כאבוקה.

תשובה אם מדליק כמה נרות יש

כדי שיעלו התקיעות לרצון יחד עם זכות התורה. כל תוספת הערכה לתורה מגדילה את זכויות הדין לאין תכלית, ק"ו הלימוד עצמו, וכפי שחידש הגר"א שכל מילה בלימוד התורה שווה לקיום שש מאות ושלוש עשרה מצוות שהרי "תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א, א) וכתב בשנות אליהו (ש) "צריך האדם מאוד מאוד לחבב את התורה, שהרי בכל תיבה ותיבה שלומד הוא מקיים מצווה בפני עצמה... והשכל מחייב שהיא שקולה כנגד כולם". וזו הסגולה הגדולה ביותר ליום הדין.

שאלות ששואלים האדם בדין

אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? עסקת בפריה ורבייה? צפית לישועה? פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר? (שבת לא, א). הרמ"ע מפאנו מחדש כי אין הכוונה רק ליום הדין הגדול והנורא אחר פטירתו של אדם, אלא כך הוא בכל יום דין, בכל ראש השנה, נשמת היהודי נדרשת להשיב לשאלות אלה.

מקשה השל"ה הקדוש: אין ספק כי חינוך הבנים הוא דבר חשוב ויסודי, ומדוע לא שואלים את האדם: האם חונכת את ילדיך? כיצד חונכת? היכן חונכת? מה נתת להם לראות? השל"ה הק' מתרץ שזהו בכלל השאלה עסקת בפריה ורבייה, כי ברור לכל בר דעת שפריה ורבייה זה לא רק להוליד ילדים, הרי גם בעלי חיים מולידים ילדים, אלא עיקרו של דבר – כיצד חונכת הבנים.

שמעתי מהגאב"ד דאנטוורפן הגר"ח קריסווירטה תירץ נוסף: אם שואלים אדם קבעת עתים לתורה ותשובתו 'הן', כבר לא צריך לשאול אותו איך חונכת את הילדים. כי ילדים אי אפשר 'לחנך'. הם 'רואים' בעיניהם את הנהגותיהם של ההורים, וכך הם 'מתחנכים'. אב שאמר 'הן' לשאלה 'קבעת עתים לתורה', יכול לענות 'הן' לשאלה 'חונכת את הילדים'.

»»»

לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך פן יעבירו ד' אמות ברשות הרבים ויתחלל שמו חלילה... וכיון שכן הרי זה גופיה מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת זה גופא מועיל לרצות אותנו כמו שמרצה זכרון שופר". השבת במקום השופר, הזהירות בה ממליצה עלינו ומערבבת את השטן.

ראש השנה שחל בשבת הוא מגן והצלה ביום הדין, אך הני מילי כשמוכדים את השבת, מדקדקים ביותר בהלכותיה ומתענגים בשמחתה. בזה אפשר לומר שמה שהקרבנו בר"ה שלא לתקוע בשופר בבחינת מסירות נפש מפני רוב החביבות שלנו לשבת, וזה באמת יעמוד לנו לזכות לשנה טובה ומבורכת.

תחילת הדין על דברי תורה

כל יהודי רוצה לבוא בדיינים מלאות מתוך רצון לקבל שנה מלאה בשפע רוחני וגשמי. ראשית כל, יש להתחוק בתורה כמבואר בקידושין (ב"ב) אמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה והחזיק בלימוד התורה ובהערכת התורה ולומדיה ישימש כמעמיד הראשון של דינו לטובה. וכמפורש מהלכות תקיעת שופר (רמ"א תקפ"ח, א) שנהגים לתקוע בבמה שבה קראו בתורה, ובאר המשנה ברורה "כדי שזכות התורה יגן עלינו לעלות זכרוננו לפניו לטובה", הרי שלמרות שמהות היום תקיעת שופר, ואף כשראש השנה חל בשבת ולא תוקעים נקרא "יום תרועה", בכל זאת כדי שיקבל ברחמים וברצון סדר שופרותינו, חובה לצרף זכות התורה, ודווקא כאשר התקיעות עולות מהמקום בו קראו בתורה, מתקבלות לרצון.

ומחמת כן הורה מור הגרי"ש אלישיב שאין להחזיר ספר התורה בזמן ההפסקה לארון הקודש, אלא להשאירו על הבימה בכבוד, ואמנם לא לאכול ולקדש לידו ואף לא לעזובו אם כל המתפללים יוצאים החוצה, אך להשתדל להשאירו מונח על הבימה עד לאחר התקיעות,

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה
0722-133-466
Beithorah.co.il
 ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:
Beithorah@gmail.com

חדש!
 ניתן להשתתף בהוצאות המרובות של בית ההוראה ובכללן הוצאת דברי התורה באמצעות מכשירי 'נדרים פלוס' בבתי הכנסת

יש לבחור קופות נוספות, חיפוש ולמצוא בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה. תזכו למצוות!

הדרך הנכונה לניהול משא ומתן עם הקב"ה

התקמצן עד למאד, על דבר אחד שמר מכל משמר ורק בקושי הסכים להעניק ממנו לאחרים – על זמנו היה חס יותר משהעשיר שומר על כספו וזהב. כל שאלה שנשאל ענה בקצרה, ואף באירועים שנאלץ להשתתף היה זה רק לזמן מועט ביותר. אכן הוא הכין את עצמו כיאות לשאלה הנוקבת – מה עשית עם החיים שנתתי לך, האם לא בזבזת את זמנך להבל וריק.

הברכה שאין בה שינויי נוסחאות

בתפילה ישנם נוסחאות שונות, ובשמונה עשרה הברכות ישנם שינויים רבים, אך בברכה אחת כולם מבקשים באותו לשון: 'השיבנו אבינו לתורתך'. גם האשכנזים, גם הספרדים ואף החסידים מתאווים לאותה קרבת אלוקים.

והמעניין הוא שלמרות שנקראת "ברכת התשובה", לדעת כולם בקשת התשובה נפתחת ברצון לשוב לתורה "השיבנו אבינו לתורתך", ולאחר מכן "קרבו מלכנו לעבודתך", ורק אז ניתן לגשת ולבקש "החזירנו בתשובה שלמה לפניך".

משום שכאמור הדרך לתשובה המושלמת היא בניצול הזמן והכוחות לתורה, שהרי כל העולם נברא "בראשית – בשביל התורה שנקראת ראשית" (בראשית רבא א, א) והקב"ה חפץ שנצל את הטוב והשפע שהוא מרעיף עלינו לאפיקים הנכונים, ולא חלילה למטרות אחרות. ואכן בעלי שור (ב, תמג) כתב "אל יתאונן יותר מדי על עבירותיו הרבות, אבל יתאונן על הרבה מאוד על הרפיון בעסק התורה ושם יראה לתקן ככל יכלתו", משום

ה' ונרפא הושיענו ונושעה', למה? 'כי תהלתנו אתה' אני רוצה להלל אותך כשאבריא, ואם ישובו אלי כחות איתנים אף אגדלך וארומם את שמך, לבקשה כזו שכמוכן נבחנת בעומק הלב, נענה הקב"ה וממלאה. אך אם מתכנן לעבור עבירות כשיבריא, הקב"ה נרתע מלהיענות לבקשה מעין זו. כשמבקשים "כתבנו בספר החיים למענך אלוקים חיים" זו בקשה שהקב"ה חפץ להיענות לה, כיון שמבקשים בה חיים שיהיו 'למענך' ולא חיים ריקניים או אף חלילה להיפך חיים 'נגדך' ר"ל.

אמנם הקב"ה מרבה להיטיב ומעניק אף הרבה מעבר למה שמגיע במתנות חנם, אך "כל האומר הקב"ה ותרן, יותרו מעיו" (בבא קמא ג, א) וחלילה מלגשת לתפילה ולבקש כאשר אין הרצון להשתמש בטובות ה' 'למענך אלוקים חיים'. אלא יש להגיע מתוך רצון להשיג חיים שנוכל לקדש בהם את שמו יתברך ובראות כדי שנפעל ונמלא את ייעודנו בעולם הזה בשלמות.

ואכן השאלה הכי גדולה בדיון, היא מה עשית עם החיים שנתתי לך? האם ניצלת אותם או שבזבזת אותם לריק? יותר מהשאלה על עבירות שנכשל בהם ל"ע, השאלה הנוקבת היא מה עשית עם החיים שנתתי לך, הרי קבלת אותם כדי לקדש שם שמים בעולם, האם ניצלת אותם כיאות.

תחושה זו חשנו תמיד אצל מרן הגרי"ש אלישיב אשר דלתו היתה פתוחה לרבים השואלים דבר ה' זו הלכה והשתמשו בביתו כבתוך שלהם, ואף מממנו פיזר הון רב לצדקה, אך על דבר אחד

בעומדנו לפני הדין, מרבים אנו בבקשת החיים "זכרנו לחיים... וכתבנו לחיים וזכרנו בספר החיים". בעזרת ה' יתקבלו כל תפילותינו לרצון, כפי שכתב הרמב"ם (תשובה ב, ה) שבימים אלו התפילה מתקבלת מיד, בשונה ממשאר ימות השנה שאין הבטחה כזו. המסילת ישרים (יט) מגדיר את מהות התפילה בצורה משובבת נפש, ומבאר שהאדם בעמדו בתפילה הרי הוא "כאדם הנושא ונותן עמו יתברך ולפניו הוא מתחנן ומאמרו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין אליו מקשיב לדבריו כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו".

יש להבין היכן מתנהל המשא ומתן שמוזכר כאן, הרי לכאורה תפילה היא בקשה ותחנונים לפני הכל יכול שימלא את המשאלות, וכפי שכותב בהמשך "לפניו הוא מתחנן ומאמרו הוא מבקש", ומה שייך לומר על תפילה שהיא כמשא ומתן מול הקדוש ברוך הוא.

המשגיח הגר"ש וולבה אמר שאכן מתבאר בזה שבתפילה מתנהל משא ומתן בין האדם לקב"ה, אמנם אין זה משא ומתן רגיל כדבר איש אל רעהו, אך הבוחן לבבות קורא את עומק הבקשה ולפי זה בוחן האם למלאותה.

לדוגמא כאשר מבקש "חננו מאתך דעה בינה והשכל", הוא שואל כביכול את האדם למה אתה רוצה דעה, ומה תעשה עם בינה והשכל.

אם זה ללימוד התורה, ובכדי ולהבין את נפש רעהו ולעזור לו – תקבל, אך אם אינו יודע מה הולך לעשות עם זה – הוא מתחבט אם לתת, ואם אומר לו אני רוצה חכמה בשביל לדעת איך לקיים עבירות ל"ע, או איך לפתות את הרבים ולהכשילם בחטאים – בשביל זה נראה שלא ייתן לו הקב"ה את מבוקשו.

וכמי שמידפק על דלתו של עשיר ומבקש את נדבת לבו, מובן שהעשיר מתעניין לדעת מה הוא מתכנן לעשות עם התרומה, אם הוא אומר שרוצה לבנות עם זה חדר בישיבה וינציח את שמו על גבי שלט מפואר, ישמח לתת לו. ואם הוא אומר 'לא יודע מה אעשה, תן לי ואחר כך כבר אחליט', ודאי שאם יחליט לתת משהו, יהא זה רק סכום מזערי בכדי שלא לביישו. אך אם יאמר לו שבסכום זה מתכנן להשקיע בפרסומים בראש כל חוצות על פשעי העשיר ולגנותו ברבים, הרי ודאי שלא ייתן לו מאומה ויסלקו מביתו בבושת פנים.

כך כשיגוש בתפילה ומבקש דעה ושמחה בני חיי ומזוני ריחי, הקב"ה בא כמשא ומתן, ובוחן את לבבו מתוך רצון לדעת מה אתה מתכנן לעשות כשיסורו הקשיים מעל ראשך.

אכן בברכת רפאנו מרחיבים ומפרטים 'רפאנו

הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

יכולה להתנות את מחילתה בתנאי שיקבלוה. אך אם לא ביקשוה כלל, חייבת למחול מעצמה שהרי לא תרוויח כלום אם לא תמחל. והוסיף מרן הגרי"ש אלישיב שלמרות שישנם דברים שדינם "אין לו עליו אלא תרעומת" (בבא מציעא עט, א ועוד) שלמרות שלא מרויח כלום מותר לו להקפיד ולא למחול (נתיבות אור להגר"י סלנטר נח, א) זהו רק בשאר ימות השנה ולא בערב יום כיפור שבו חייבת למחול. ואמנם לשכן שהוציא עליה שם רע יכולה שלא למחול, ותאמר לו שיתאמץ בכל כוחו אצל הנהלת הסמינר שיקבלוה. כמבואר ברמ"א (תרו, א) "ואם הוציא עלי שם רע אין צריך למחול לו".

סירוב מחילה והשאת תרעומת בערב יום כיפור

שאלה תלמידה שלא התקבלה לסמינר מחמת אינפורמציה שנמסרה על ידי שכן, שלאחר בירור מעמיק הודה שאינו מכירה כלל ואמר זאת רק על פי השערה, אך בסמינר סירבו לקבלה. ומחמת כן נכנסה למשבר נפשי ובקושי רב יצאה מזה בס"ד. האם חייבת למחול לשכן וכן להנהלת הסמינר שהתנגדו לקבלה אף לאחר שהתברר כמידע מוטעה.

תשובה אם ההנהלה ביקשה שתמחל להם,

שז"ת הלכה למעשה

<<<

תענית יום כיפור לקטנים

האם קטן בגיל 12 צריך להתענות.

שאלה

תשובה המשנה ברורה (תרס"ז, ט) כתב שאף "בשנת הי"ג אין נוהגין להתענות כל זמן שלא השלים שנות י"ג". מחמת שחוששין שהקטן חלש כמבואר ברמ"א שהקטנים כחוששים ואין להם חוזק להתענות.

ולכן אם הקטן כבר התענה פעם יום שלם בלא שהיה חייב, כיון שחשב שזו גבורה וכדו' והתענית לא הזיקה לו, חייב להתענות כשהוא בתוך שנת י"ג לאחר שנראה שזה לא מזיקו.

ממתקים לקטנים האוכלים ביו"כ

האם מותר לתת לתינוקות ממתקים, בכדי שיהיו בשקט ולא יפריעו בשעת תפילת יום הכיפורים.

שאלה

תשובה כיון שזה לא מאכל הנצרך אלא רק ממתק, רצוי שלא לתת. כמבואר במנחת חינוך (שי"ג, ט) "אף בקטן גמור תיכף בשעה שנולד, אסור להאכילו רק הצריך לו ולא יותר, אך בקטן כזה אי אפשר לצמצם". אך כיון שבספר 'זכר יחוסף' ובשער הציון (תרס"ו, ח) חולק עליו, לכן אינו 'אסור' לגמרי.

וההגדרה של ממתקים שאסור לתת לתינוק הוא מה שאינו ניתן לשובע, אך אין בעיה בעונה למרות שהיא ממותקת, כיון שניתנת לשביעה. אך מי שרגיל לתת כל השנה לילד חטיפי כגון במבה כיון שסובר שזה בריא מחמת הוויסמינים שיש בו, יכול לתת זאת אף ביום כיפור כיון שאינו נחשב 'ממתק' לעניין זה.

>>>

שכאשר שבים לעסק התורה, באים מוכנים הן לעבודה שבלב שהיא תפילה, והן לתשובה שלמה המתקבלת לרצון בדיון.

הדרך לפתיחת שערי הרחמים

לאחר שנה מלאה תהפוכות ותלאות, כולנו מייחלים לפתיחת שערי רחמים שיורעפו עלינו ועל העולם כולו. ומבואר ב"ג מידות של רחמים שעיקר הרחמים ניתנים למתחזקים בתורה, כפי שביאר התרגום (שמות לז, ט) את המידה השלוש עשרה "ונקה לא ינקה – סלח לדתייבין לאורייתא, ולדלא תיבין לא מזכ" [= סלח לשבים לתורה ולא מזכר לאלו שאינם שבים לתורה].

אך אלו המדמים בדעתם שתשובה היא רק לימוד המוסר או "אמירת מזמורים הרבה וידוויים ארוכים וטבילות קרח ושלג" (מסילת ישרים הקדמה) מפספסים את הנקודה המרכזית שבתשובה. וכפי שגילה לנו הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין" (קידושין ל, ב) ומי הוא הסכל שלא ישמע ליצרן המכונה המורה איך להשתמש בה, ויסע בה כפי הבנתו בניגוד להוראותיו, כך אותו אחד שייסית את עיקר עבודתו ועיקר מגמת התשובה מהחיוזוק בתורה לאפיקים שונים אף אם יהיו בתוככי עבודת ה', מאבד את העיקר.

דברים כדורבנות כתב על כך במסילת ישרים (ה) "והנה פשוט הוא שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים ואופן שיתרפא ללא רפואה זו... ומי שיחשוב להינצל זולתה אינו אלא טועה ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו... ואף אם יעשה את כל התחבולות שבעולם, ולא ייקח את הרפואה שנבראה ליצר שהיא התורה, לא ירגיש בהתגברות חליו עד שימות... כמו כן אין מי שמכיר את היצר מלבד בוראו, והוא הזהירנו שרפואתו היא רק על ידי התורה".

עד ה' אלוקיך

שבת שובה נקראת על שם ההפטר בה זועק הנביא הושע "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" והתמיהה מלשון הפסוק זועקת, איך אפשר לדרוש מעם ישראל לשוב ולהגיע ממש "עד ה' אלוקיך" והרי הקב"ה אש אוכלה הוא (דברים ז, כד) וכי אפשר לדבוק באש. אלא מאחר שקודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא, כאשר דבק בתורה נחשב שדבק בקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו.

כאשר מגביר בלבו את הערכה ללימוד, הן לעצם הלימוד בידיעה שבכל לימוד מעמיד את העולם כולו, שהרי "אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתי" (ירמיהו לג, כה) ולומד מתוך תחושה שאם חלילה עוובה אף לרגע קט כבר ייחרב כל העולם, והן כששב ומגביר את הערכה לכל צורך צעיר בהסתכלות שהנה הוא העשיר הגדול ביותר המרוויח בסדר גודל שאין לדומה לו, ומחמת כן מוצא גם זמן להוסיף בקביעות לימוד התורה לעצמו, ואף אם זהו זמן מועט עקב אילוצים שונים, בכל זאת מראה בעצמו שאמנם הוא זמן מועט אך הוא הזמן היותר מוערך וחשוב בעיניו במהלך היום ואף מרבה בחזרה ושינון בכדי שלא יאבד חלילה את הקניינים שרכש בידיעת התורה.

זו התשובה המושלמת שבעזרתה ה' תעיד עליו בפתיחת דינו לטובה, ותביא לו גמר חתימה טובה ושפע ברכה בכל מילי דמיטב.

גם השנה

ניתן להשיג

ארבעת המינים מהודרים

במחיר מוזל

בכיקוח בית דין מיוחד בראשות

הגאון רבי **בן ציון הכהן קוק** שליט"א

גאב"ד אבי עזרי מרכז פתח תקוה

050-4316777

מקודות מכירה ומשלוחים באיזור ירושלים והמרכז

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

חדש!

ניתן להשתתף בהוצאות המרובות

של בית ההוראה ובכללן הוצאת דברי התורה באמצעות מכשירי 'נדרים פלוס' בבתי הכנסת

יש לבחור קופות נוספות, חיפוש ולמצוא בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה. תזכו למצוות!

יֵאֵיר בְּזֵרֵי

מאת מורנו הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבות אור ישראל וראשון לציון

גליון 22 – ר"ה תשפ"א

כח תפילת ראש השנה

שיחה ליל ב' דר"ה תש"פ בהיכל ישיבת אור ישראל

כח ראש השנה בבית המקדש

א. בר"ן מבואר שהקב"ה בחסדיו נתן לנו את יום הדין שנדע אימתי הוא, שנוכל לבוא לבקש ולהתחנן לשנה טובה, ובחז"ל מבואר שלא הודיע לאומות העולם את זמן הדין, וא"כ אהבה עצומה היא עצם הידיעה אימתי הדין, שנוכל לבקש ולהתחנן לשנה טובה, א"כ שומה עלינו לנצל את ההטבה הגדולה לקבל שנה טובה שרוצה הבורא יתברך ליתן לנו, וח"ו אם לא ננצל את הזכות להינצל יהיה ח"ו יום הדין לא לטובה.

ולא רק שהודיע לנו את זמן הדין ושיש דין פעם בשנה ולא בכל רגע, אלא בחר בזמן הכי נאות לזכות בדין, יום בריאת העולם, יום שהתרחצה הקב"ה בחטא העגל, כמה אהבה יש ביום הדין שהקב"ה ברחמיו רוצה שנוכה בדין, ונדע לנצל את ההארת פנים ולזכות בדין.

ב. עיקר עבודת ר"ה הם התפילות והתקיעות, אם כל השנה אמרו חז"ל (ברכות ו'): שהתפילה עומדת ברומו של עולם, וביאר בנפש החיים שכפשוטו התפילה היא במקום הכי גבוה בעולם, לשם מגיעות התפילות בכל השנה, ובערוך השולחן כתב שהדין שבזמן התפילה אע"פ שאדם מכוסה בבגד, צריך שלא יהיה ליבו רואה את הערוה, הטעם לזה הוא משום שבזמן התפילה הלב הוא משכן ה', ובמנה הקודש משכן ה' יש דין "והיה מחניק קדוש", אם כך כל השנה, בר"ה ויוהכ"פ שאמרו על תפילות ר"ה ויוהכ"פ בחז"ל יאל תבזה את תפלתם, תכתב זאת לדור אחרון ועם נבוא יהלל קה, אלו דורות אחרונים שאין להם לא מקדשו לא נביא ולא כהן, אבל נשתייר להם תפילת ראש השנה ויום הכיפורים, אין לנו ביהמ"ק ולא דמיון לביהמ"ק, דבר אחד נשאר לנו, והוא תפילות ר"ה ויוהכ"פ, שיש להם עוצמה כתפילה בביהמ"ק, שעל תפילות אלו נאמר "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים", ושלמה המלך בחנוכת ביהמ"ק כורע על בכיו ומתפלל שכל תפילה על חולי ומלחמה, רעה וכל צרה "והתפללו והתחננו אליך בבית הזה ואתה תשמע השמים", כח תפילת ר"ה הוא כ"כ נשגב.

השפת אמת מקשה שהרי יש מצות עליה לרגל שלוש פעמים בשנה, בפסח שבועות וסוכות, שבאים לראות ולהיראות בבית המקדש ולהתפלל, והקשה שלכאורה הימים שהכי ראויים לבוא למקדש מקום התפילה הוא בראש השנה ויום הכיפורים, שכי"כ חשובה התפילה שתעלה לרצון, ומתרחץ שבר"ה ויוהכ"פ ביהמ"ק נמצא בכל מקום שהאדם מתפלל, "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", קרוב אלינו, וכן ר"ה נקרא יום אור, כמו שאמרו יאירי זה ראש השנה, וגדלות המקדש הוא שנקרא אור (כמבואר בגמ' בב"ב ד' על הורדוס 'הוא כיבה אורו של עולם יעסוק בבנין בית המקדש, אורו של עולם'), כח תפילת ר"ה ויוהכ"פ הוא כמו שנמצא במקדש, א"כ לב האדם תמיד בתפילה הוא מחנה קדוש, ובר"ה ליבנו הוא כביהמ"ק ממש.

וביאר ישראל' להגר"י סלנטר זצוק"ל ביאר שלא רק שנקרא 'מקדשי' אלא הוא 'קודש קדשים' בשעת תקיעות, ובגמ' בר"ה מבואר שאין תוקעין בשופר של פרה משום שאין קטיגור נעשה סניגור, ודין זה נאמר רק בקודש הקדשים, הרי שתפילות ר"ה והתקיעות הם קודש קדשים.

בשו"ע מבואר שהשליח ציבור צריך להיות בן שלושים, וכתב בביאר הגר"א שהטעם הוא כמו שזמן עבודת הלויים הוא משנת שלושים, שבתפילת ראש השנה ישנם דיני בית המקדש.

בטור מבואר שתחילת תפילת ר"ה הוא בתיבת "ובכך", שרומז על שם בן ע"ב אותיות, ששם זה היה אומר הכה"ג ביוהכ"פ כאשר היה עומד לפני המלך לפני ולפנים.

ובספר חרדים כתב שבר"ה אנו לפני ולפנים אבל בתוך תיבה כמו האומנין שירדו לתקן בקודש הקדשים, ותפקידנו הוא לשבור את המחיצה, ואזי אנו בתוך קודש הקדשים, תמיד צריך לבוא ולהתקרב ולהגיע דרגה אחר דרגה, אבל בראש השנה נמצאים בדרגה עצומה, והתפקיד הוא לשבור את המחיצה, וכך ביאר את "בכסא ליום חגנו", ש"כסא" מלשון כיסוי, נמצאים אנו בפנים עם כיסוי, ואם נשבור את המחיצה נהיה בפנים, "בהיותו קרוב", אבל קודם צריך לשבור את המחיצה ואז נהיה ליד המלך, וכפי שדרשו חז"ל הפסוק "תרועם בשבט ברזל" על השופר שהוא כשבט ברזל לשבור המחיצות המבדילות בין קודש לחול.

בעשרת ימי תשובה אומרים "המלך הקדוש" ואם לא אמר מעכב, והטעם משום שמראה בזה את מלכותו, הכל אינו שונה, אך בליבנו מראים את מלכותו עלינו, לפקוח עיניים, את עיני הלב, ואנו רואים את מלכותו, הרי לא שייך שלא לראות בורא עולם בבריאה ש"מבשרי אחזה אלוך", ו"השמים מספרים כבוד קל", וכל הבריאה הנפלאה שזועקת "ה' הוא האלוקים", רק נפקח עיניים ונראה ש"אתה ה' לבדך אתה עשית את השמים שמים השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כולם", וכי לא רואים איזה עולם של "הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם", "אתה ה' לבדך", ה' הוא האלוקים.

יום העמידת המלכות

ג. והיום יותר מכל השנה שאנו מודים במלכותו ב"שמע ישראל", אבל היום היא העמידת מלכות ה', וטעם השופר הוא משום שכך מעמידים מלך, אנו מכבדים אותו ומרבים כבוד מלכותו בעולם, לראות בכל כבוד מלכותו, העמידת מלכותו ו"כתר יתנו לך", ובבעל הטורים כתב שלעתיד לבוא ישראל יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ולכאורה מהיכן הכתר לישראל, וכתב שמכל התפילות שעשינו מהם כתר לה' יתברך יקח הבורא ויעשה מכל תפילתנו כתר לכל אדם (אבל כתב שאם אדם מזלזל בביהכ"ס ובתפילה התפילות י"הפכו לקוצים).

בר"ה ויוהכ"פ אנו יכולים לקחת את כל תפילות השנה שה' ירחם אף נראים, ולהופכם לכתר לקב"ה, מתקנים בתפילות ר"ה ויוהכ"פ את כל תפילות השנה להיות כתר לה' יתברך.

ד. כח התפילות של עם ישראל גדול מן המלאכים כמבואר בגמ' בחולין צא. וכל תפילת "יוצר" היא להראות את גדלות תפילת ושכחי המלאכים לקב"ה, האיק שחיות הקודש ושרפים ואופנים משבחים ברבבות לה' יתברך, ומי ברעש גדול ומי בקול דממה דקה, כל השמים ושמי השמים שבח והודיה לה' יתברך, אבל מעל כל השירות והתשבחות "יובנו בחרת וקרבתנו לשמך הגדול", יותר מהכל הקב"ה מתעלה ומתקלס מבשר ודם, ובאהבה רבה נתן לנו את הכח האדיר של תפילה ויחוד ה', מבחיל הדבר, האדם הקטן שבקטנים גדול יותר ממלאכי השרת ברבבות ואלפים.

באור החיים הק' כתב על "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", שאימתי הקב"ה יושב על כסא מלכותו, רק בתפילות ישראל, רק כאשר בשר ודם מקבל את מלכותו ישנה מלכות ה' בשלימות, ובפרשת קורח אמר משה "קל אלוקי הרוחות לכל בשר", ופירש שם האור החיים שלא חפץ ה' בכל שבח, אלא רק "אלוקי הרוחות לכל בשר", רק מאדם קרוץ חומר, בזה השבח הגדול וקיום העולם, והטעם הוא משום שהאדם הוא בעל בחירה ומקבל מלכות ה', מבחיל הכח שלנו להעמיד מלכות ה' בבריאה, ולהעמיד שנה טובה ע"י שהמלכות שלמה.

הנה כתב המהרי"ל בתשובה שלא לקבל תוספת יו"ט ברי"ה כדי שלא להוסיף בקדושת היום כי הוא נורא ואיום, אכן הו"ל ראו להוסיף יום שלם כדי לזכות בדין, ומובא מהאר"י ז"ל שבלא היום השני לא הייתה תקומה לעם ישראל מאז החורבן, ובמכתב אליהו הביא מהזוהר שביום הראשון דינא קשיא וביום השני דינא רפא, ונראה הכח הגדול שביום השני, שיש קושי לחזור פעם נוספת, קצת עייפות וקצת תנומה, וא"כ ביום השני הוא יותר אדם ויותר בשר ודם, כאשר יש קושי הגוף שבאדם כבר שולט יותר, אזי עבודת היום היא לאין ערוך מהיום הראשון, שביום הראשון ישנה כל ההתלהבות ב"אתה קדוש יושב תהלות ישראל" להעמיד מלכות ה' בעולם, ולכן ראו הו"ל שצריך עוד עבודת יום שני כחפצא של עבודת יום שני, שיום שני הוא חפצא לעצמו, בכל הכח להמליך את ה' יתברך, ובזה הדינא רפא לזכות לשנה טובה.

המעלה בחזרה של יום ב'

ה. עוד כח מיוחד יש בחזרה, פעמים שיש בזה חביבות מיוחדת וכח מיוחד שהופך את כל העבודה לסוג של עבודה של חביבות, וכדאיתא בחז"ל ברי"ה טז: מדוע תוקעים וחוזרים ותוקעים כדי לערבב את השטן, וביאר רש"י שכאשר עושים פעמיים ורואה שמחבבים ישראל את המצוות אזי מסתתמים טענות השטן.

כל חזרה ופעמיים מראה חביבות בתורה, פעמיים "אברהם אברהם" לשון חביבות, וכך ביעקב, שאין זו רק קריאה אלא חזרה, אמירה אחרת המוכיחה על חיבוב הדבר, לא רק אמירה כהיכי תימצא לומר ולדבר לאברהם, אלא אמירת שמו מבטאת חביבות.

קדושת מוסף נקראת 'קדושת כתר', וכתב ע"ז הטור שמעלת קדושה זו היא לאין שיעור ותיאור, ובמה נחשב קדושה זו יותר מכל קדושה (בנוסף ספרד אומרים את התיבות "כתר יתנו לך", אבל בנוסף אשכנז אין אומרים "כתר"), ביאר הב"ח שבזה שאומרים פעמיים, "ימלא כל הארץ כבודו", ואח"כ עוד פעם "יכבודו מלא עולם", וכיון שנאמר פעמיים אין ערוך לקדושה זו, החזרה מראה את החביבות והיא כבר "כתר יתנו לך", היום השני כוחו להניח כתר מלכות, שנוכה להמליך את הבורא בעולם, ולפי שיעור ההמלכה כך שיעור ההטבה בשנה הקרובה.

במשך חכמה ביאר שיום א' הוא קרבן לה' ויום ב' הוא נסכים, הנסכים הופכים את הקרבן לקרבן עם נסכים, קרבן אהבה ורצון, ובגמ"א כתב על "תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו", "בחודש שופר" הוא יום א', אבל יום ב' הוא "חגנו", ואנו הוספנו בזה שישנו "כסא", כיסוי חטא, כח מיוחד לזכות לשנה טובה, וכן "כי חק לישראל" ביום א', "משפט לאלוהי יעקב" ביום ב', יעקב הוא כבר נסכים, דינא רפא.

להתבונן מהו "אתה"

ו. נתבונן מעט על התפילה כל השנה, עומדים לפני מלך מלכי המלכים ש"אתה ה' לבדך בשמים ובארץ ובכל אשר בהם בימים

וכו', ואני הקטן עומד לדבר לשבח ולבקש, מיד מכסה את האדם בושח וכוורע ונופל מבושה, ואח"כ מוריד ראשו מבושה כמה חוטא הוא וכמה מלוכלך, ואח"כ מתרומם לאט לאט, שאם אני עומד זהו רק בזכותך יתברך, ופונים אליו שהוא בורא כל העולמות אדון הכל הוא אלוהינו שהכל שלו ושליט בכל ומייחד שמו עלינו, אבל עדיין הבושה גדולה, וע"כ אנו פונים בזכות האבות אברהם יצחק ויעקב שאנו בניהם, והאם ח"ו לא מתביישים האבות מאיתנו, וכן כל שבח, מבחיל הדבר, "הגדול" לתאר את גודל מידת הרחמים עלינו עלובי החיים, "יוזכר חסדי אבות", ואם תמו "מביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה", מבחיל הדבר, "באהבה" אם כבר תמו לנו כל הזכויות.

וברכה שניה היא כמה הטבה של בורא עולם ישנה בעולם, "מחיה מתים אתה", מבאר החפץ חיים מהו "מחיה מתים אתה", ומהי תוספת "אתה", הרי מדברים אנו לה' יתברך ומהו "אתה", וביאר הח"ח שזהו שבח מיוחד שתחיית המתים היא מהדברים שלא נמסרו לשלוח, חיה מטר ותחיה וי"א פרנסה לא נמסרו לשלוח, שאם היה בידי שליח אלפי נשים היו מתות בשעת לידתן, וא"כ זהו שבח מיוחד, ובתלמיד הרשב"א כתב שאם כל השנה חוץ מחיה מטר ותחיה שביד הקב"ה, הכל נמסר ביד המלאכים, אזי ברי"ה הכל ביד ה' לבדו כדי שיהיה חסד מיוחד מה' יתברך ברחמים גדולים, וכן כל הברכה ש"מוריד הטל", שבלא טל אין קיום לעולם, כמה הטבה ישנה, ובברכה השלישית ההכרה שאין כח חוץ מהבורא יתברך, "שמך קדוש" ו"קדושים" שהם המלאכים מכריזים שאין עוד מלבדו.

בברכה שניה אנו אומרים "מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך", דהיינו שכל השבחים מצאנו בדמיון גם בבני אדם, ש"רופא חולים ומתיר אסורים" וכדו', אבל "מחיה מתים" אין כלל בזה כח לבני אדם, ובזה "מי דומה לך".

הכוח של תקיעת שופר

והנה בברכת שופרות נאמר "כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ומי דומה לך", הנה שמיעת קול השופר והתרועה אין לה דמיון בעולם, והיינו שאדם שחטאו לו אחרי שכל כך היטיב לזולתו בלי סוף, ואח"כ רוצה שימשיך להיטיב לו, הרי אין בשכל אנוש שימשיך להיטיב לו, והקב"ה ממשיך להיטיב לנו, ולא רק שממשיך אלא נותן לאדם פרקליט שע"י יעביר את חטאיו ויקבל שנה חדשה, ולא עוד אלא שבתקיעה זו מקיים מצות עשה שאין גבול למתן שכרה, "מי דומה לך" בכזו הטבה, כזו אהבה, אבל אנחנו עלינו לנצל אהבה זו, כח התפילה שכולה כשופרות ביום זה, לבקש ולהתחנן לשבח ולפאר ליוצרו.

כתב הגר"ח הלוי זצ"ל ששם היום הוא "מלך על כל הארץ", כך שמו של יום, יום המלכה, ובכל עוד תפילה יש תוספת המלכה, ובחז"ל איתא שאמר דוד יאל תדוני בתחילת היום (ביום הכיפורים) אלא רק אחר שאתפלל ד' תפילות, שנאמר מלפניך משפטי יצא עניך תחזינה מישרים בחנת לבי וגו', דהיינו שדוד המלך מבקש שאחרי כל התפילות ידון אותו, וכך בעוד תפילה ועוד תפילה נעשה בריה אחרת לפני הקב"ה, עוד מלכות ה' ועוד 'עומד לפני המלך' ועוד פרקליט אחד.

היום נבקש על הכל, על הורים שיהיו בריאים, על עקרות שיפקדו, וכמו שאנו מזכירים בכל שנה את דברי החת"ס שקוראים בראש השנה בפרשת "וה' פקד את שרה", דהיינו שבר"ה שמע ה' את תפילתם ע"י כח תפילת ראש השנה, וגור עליהם הריון, וכן הוא להדיא ברש"י ביבמות, הכח האדיר של תפילת ר"ה, אבל נוסף שבחנה נאמר "כי הרבתה להתפלל", עוד תפילה ועוד תפילה וזוכה למהפכה עד "עקרה יולדת שבעה", ולנו כבני תורה שלא נהיה עקר בתלמידים, רק שכל ובניה לתורה ועבודת ה' יתברך.

ועיקר הכח ברי"ה יסוד השופר הוא תפילה של צעקה, השופר צועק מהלב, אם כל תפילה היא מהפה ללב, אזי השופר הוא צועק מהלב לפה, ובמהרש"א ברי"ה דף יח: פירש ה"י מידות, שמידת "חנן" היא שאינה חוזרת ריקם, דהיינו כח הצעקה, אם אתה צועק הצעקה לא תשוב ריקם, ברית כרותה למידת חנוך, וכמו בעני שנאמר "והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנוך אני", וכך גם בפסוק "וביקשתם את ה' אלוהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל

נפשך", "כי חנון אני", וביאר הגר"א שנאמר "וביקשתם" בלשון רבים "ומצאת" בלשון יחיד, ששנים ביקשו אבל אחד נענה, ומפני מה, מפני שהוא צעק, "כי חנון אני", וזהו ע"פ דברי הגמ' ב"ר"ה דף יט. בשנים שעלו לגרדום, אחד נענה משום שהתפלל בלב שלם, ופירש רש"י שם שנתן צעקה, השופר הוא צעקה לקבל מתנת חיים, ולפי זה אלו הם דברי הרמב"ן על התורה שהשופר הוא שעמד לנו בכל הדורות להניצל מכל דבר, "כי חנון אני".

נצל את העוצמה העצומה של התפילה, שניתן לנו ב"ר"ה כח של ביהמ"ק, כח לפקוד עקרות, כי להמליך את בורא עולם, אנו קטני הקטנים נצעק אל הקב"ה שיאמר לצרותינו די, שנזכה לשנה טובה והצלחה בתורה מתוך שמחה ובריאות להורים לאחים ולכל עם ישראל.

אימתי אני אהובה

שיחה לפני התקיעות ב' דר"ה תש"פ

בזוה"ק (רע"ט) שבכל שנה שולח יצחק את עשו להביא ציד ויעקב מקדים ומביא מטעמים אשר אהב אביו. עשו מחפש חובות של עם ישראל ומביא חבילות חבילות. אכן יעקב מקדים ומביא מטעמים אשר אהב והיינו צלותא ובעותא, תפילה.

אכן נראה מהי התפילה שמביא יעקב כדי להקדים את עשו, אשר אהב ה' בגמ' ב"ר"ה בדף י"ז ע"א אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני אימתי אני אהובה כאשר שומע ה' קול תחנוני – קול תחנונים הם קולות שאהוב לפני הקב"ה להתחנן.

והנה במהרש"א שם כותב שכל פרק זה נאמר בעשיית ועכשיו בדין וכך פתח דוד אהבתי היינו שהקב"ה אוהב ישראל שמתחננים לה, כי הטה אוזני לי כנראה הינו בשופר שנאמר ע"ז ומאזין תרועה ואין דומה לך. ומצב של אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני וצרה ויגון אמצא ואזי מתפלל אנה ה' מלטה נפשי חנון ה' וצדיק ואלוקינו מרחם במידת חנון מושיע ה' אותי ומרחם עלי ואזי הצלת נפשי ממות את עיני מן דמעה ורגלי מדחי.

ובמהרש"א ההצלה היא במידת חנון, חנון ה' וצדיק ומהי מידת חנון אשר ה' ברחמי מציל האדם גם בלא זכיות אם צועק לה, והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני ב"ר"ה וימים אלו העבודה השפה לבוא להקב"ה היא צעקה תחנונים אהוב להקב"ה וחונן אותנו בישועה וכך מצינו בכמה מקומות שעבודת היום היא צעקה תחנונים כל שם היום יום תרועה יום יבבה יום תחנונים יום צעקה צעקת שופר מהלב.

בגמ' ב"ר"ה ט"ז ע"ב ד' מקרעין גז"ד של אדם אחד מהם צעקה שנאמר ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' העבודה היא צעקה הלב צועק בחוסר אונים.

בגמ' צעקו קודם גמ"ד נענים אחר גמ"ד רק רבים אידן השפה צעקה צעקת הדל תקשיב ותשמע כדלים וריקים צועקים הלב צועק.

בר"ה פסקה עבודה מאבותינו במצרים מה היה הכח שפסק על ידי זה העבודה הצעקה וישמע ה' את צעקתם. וכך בקרי"ס ואת צעקתם שמעת היתה צעקה חוסר אונים (וד"א על הזעקה הזו אמרו חז"ל השמיעיני את קולך הראיני את מרעך היינו קולך בקרי"ס שביקשו ישועה בצעקה) לתלות רק בהקב"ה אין לי כלום חוסר אונים אזי הישועה באה. שמע ה' קול תחנוני והיינו מטעמים אשר אהב לזכות להקדים את עשו.

הזמן עכשיו לא לחשות לצעוק שתן פחדך עלינו ועל כל העולם לזעוק וכל הרשעה כולה כעשן תכלה (וביחוד בשנה זו שמבני ישראל שיש בהם נשמת עמלק רוצים לעקור שבת קדושת ישראל נשואין אזרחיים לעקור את שארית ביהמ"ק מתווה הכותל כעמלק ערו עד היסוד בה. גיוס בחורי ישיבה מלחמה של עמלק בתורה הקדושה והמלחמה בשמים עכשיו אם נביא מטעמים לאבינו שבשמים כאשר אהב קול זעקה קול תחנונים אזי נקדים את עשו שלא יביא את חובותינו ושמעתי כי חנון אף שאינו כדאי.

וא"כ נצעק טהר ליבנו שנרגיש ונחיה אמונת אמת. נצעק תן חלקנו בתורתך נצעק שבענו מטובך ושמה נפשנו השפה העבודה היא צעקה יום תרועה כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ומי דומה לך.

שניים עלו לגרדום בגמ' בדף י"ח ואחד ניצל והשני נדון זה התפלל ובפרש"י תפילה שלימה היינו בכל הלב אחד התפלל השני צעק. וכתב הגר"א הדברים כתובים בתורה ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת כי תדרשו בכל לבבך ובכל נפשך. פתח בלשון רבים ובקשם, אבל מצא רק אחד כי ביקש בכל הלב והנפש. בצעקה ותחנונים.

הגר"ס כותב שאם ברגעים אלו אדם לא מתאמץ לבקש ולהתחנן על משפחתו על עצמו הרי הוא אכזרי ומכתב מהסבא מקלם הרי הוא רוצח יש בידו כח לתת לכל שנה טובה לא לנצל רוצח ה' ירחם.

ונשאלתי אידן פרק אהבתי שמדבר על צרה ויגון ועשיית, נכנס בתוך הלל והתשובה הלל זו הנהגה ניסית בטוחים שיעשה להם נס ובכ"ס כתב שמאי דאמרו בגמ' אידן אין ישראל אומרים שירה ב"ר"ה הנה לא קתני אידן לא אומרים הלל אלא אידן לא אומרים שירה והיינו שירה על נס שכל שנה נותן לנו הקב"ה חיים חן וחסד.

בראש השנה מקבלים חליפה חדשה, נדע לנצל

בישיבת נובהרדוק כשהיו רוצים לתאר את גדולת הימים הנוראים האלו, ומה אפשר לפעול בימים אלו, נתנו משל, לאסיר שנימוק בבית הסוהר שנים רבות. באחד הימים הגיע המלך לביקור, והוציאו את כל האסירים לחופשי, נתנו להם להתרחץ, להסתפר, ונתנו לו חליפה חדשה, ואמרו לו אתה חופשי לקבל את פני המלך.

האסיר קיבל את החליפה החדשה, לבשו על החליפה הישנה, ובמקום ללכת למלך, הלך להתרחץ בים, הוא חופשי, לא מגיע לו קצת תענוג על כל הסבל שעבר! הוא שחה בים, השתעשע קצת, עברו כמה שעות, נזכר שהוא בעצם צריך ללכת לככר, לקבל את פני המלך.

הוא מיהר לצאת החוצה, אך החליפה החדשה נעלמה, בלית ברירה לבש את החליפה הישנה, ורץ לככר, השומרים עצרו אותו בדרך, עם חליפה כזאת אי אפשר להגיע, היכן החליפה החדשה שלך, חזור מהר לבית הסוהר.

שוטה, אילו היית רץ מיד לככר, עם החליפה החדשה, היית יכול להיות חופשי כל השנה, בשביל התענוג של כמה שעות, הפסדת את כל התענוג של החיים שלך.

בראש השנה, כל אחד מקבל חליפה חדשה, הוא יכול להתחיל הכל מחדש, נדע לנצל ימים אלו, לבקשות, לעשות את המהפך הגדול בחיים, ואפשר לעשות זאת, אבל העיקר זה השאיפה, לשאוף ללמוד טוב יותר לשאוף להתפלל יותר, לשאוף לברך בכוונה גדולה יותר, ואז נקבל את הכוחות הגדולים, הכוחות שאנו יכולים לקבל בראש השנה אינם מוגבלים, הכל תלוי בנו, מה אנו חפצים לקבל, וכיצד נדע לעמוד על שלנו ולבקש ולרצות ולשאוף להיות אנשים אחרים, ואז נוכל לעשות את המהפך, ולצאת מימים אלו, כמו אדם חדש.

ואה בראש השנה עם כל הפחד והאימה והחרדה, צריך גם להיות בשמחה גדולה, כי יש לשמוח שהמלך מגיע אלינו, ורוצה לתת לנו כל מה שנבקש, ואנו יכולים להפוך לאנשים גדולים, כל אחד יש לו את האפשרות אם ידע לנצל היטב את הראש השנה, להפוך ביום זה, לגדול הדור הבא.

ומה צריך לעשות עבור זה, לא הרבה, הכל מוכן לפנינו במחזור, פשוט לכוון טוב יותר, שתפילה תהיה תפילה בכוונה שלימה, ברכה תהיה ברכה. פשוט לנצל את הימים הגדולים האלו.

בס"ד יצא לאור קובץ – נזר המועדים

אלול ר"ה וי"ה"כ ובו שיחות מוסר מורנו הגר"נ גולדברג שליט"א

ניתן להשיג בטל 0527680034

יום הירצייט של מרן הגאון רבי דוד רפפורט זצ"ל המקדש דוד – ב' תשרי תש"ב

כפי שכבר סיפרנו בגליון פר' בלק שבשנת תרפ"ח בגיל ארבע עשרה הגיע אבי הרה"צ ר' דוב אריה גולדברג זצ"ל ללמוד תורה בישיבת אהל תורה בברנוביץ ישיבתו של הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצוק"ל.

לקרבה יתירה זוכה אבי מבעל המקדש דוד הגאון רבי דוד רפפורט זצוק"ל, תמיד היה מספר עליו בהתפעלות על העמל העצום שלו בתורה שהיה לאבא כדמות מופת לחיי עמל בתורה.

בעל המקדש דוד היה ידוע עם קשיי נשימה ושפתו עילגת הקשה להבנה מפורסם בעולם הישיבות שכאשר ראה רבי אלחנן את ספרו של רבי דוד רפפורט בעל המקדש דוד התפעל כל כך ומיד הזמין לכהן כמגיד שיעור בישיבתו כאשר הגיע לישיבה התברר הדבר שקשה להבינו רבי אלחנן פנה בשאלה להחפץ חיים האם להשאירו בישיבה החפץ חיים הכריע לנסות כמה חודשים כי הכל כדאי כדי ללמוד תורה מפיו אכן מפאת קושי החבור וקשיי הנשימה רק חבורה מצומצמת בישיבה זכתה להימנות להשתתף בשיעורו הקבוע אבא נימנה עם חבורה מצומצמת זו ועשרות מחברות מחידושי המקדש דוד נכתבו ע"י אבא והובאו לדפוס ע"י רבי זלמן דרורי זצ"ל ובפרסומים תורניים נוספים.

סיפר אבא על המקדש דוד שהיה מטייל רבות בין עצי היער בסביבת ברנוביץ כשהוא כולו שקוע בלימוד מעמיק והגויים היו מביטים עליו בחרדת קודש. בישיבה סיפרו בהלצה שכאשר מקלו היה מונף אל על סימן היה שקושיה קשה במוחו ועדיין לא מצא את פתרונה כאשר יניח ידו והמקל למטה אזי ידעו שהנה יש תירוץ לקושיה.

סיפרו שהשכיר דירה בקובנה, והמשכיר דרש ממנו שכר כפול, כי כולם בלילה ישנים ונמצא שמשתמשים רק ביום בבית, ואתה ער גם בלילה ולמד נמצא שאתה משתמש כפול בדירה.

אבא תאר כי בעת שיעור כללי בישיבה של המקדש דוד בחורי הישיבה עשו באמצע ביהמ"ד רווח גדול ומדוחק בינם לבין הבי דוד כדי לאפשר לו לנשום כראוי כל חלונות ביהמ"ד היו פתוחים אף בימות החורף הקרים אך חום רב של הריתחא דאורייתא שרר בין כותלי בית המדרש המשגיח הקשיש רבי ישראל יעקב לבוצנסקי עמד ושמר שח"ו בחורי הישיבה לא יתקרבו אבא סיפר שלמרות שרבי ישראל יעקב היה מבוגר בשנים רבות מרבי דוד ביטל עצמו כלפיו על אף כל הקשיים נשמרה כבודה של תורה וכל הגה ממוצא פיו נשמע בשקיקה רבה.

בגליון חג השבועות הבאנו שמעתי מאבי הג"ר דוב אריה גולדברג זצ"ל שבעת שלמד בישיבת ברנוביץ סיפרו על בעל המקדש דוד שכידוע היה חולה והיה קשה לו לדבר רגיל והיה אומר שיעור בכבודות, וסיפרו שהרופאים הציעו לו לעבור ניתוח ולרפאותו אבל יצטרך כמה חדשים לשתוק ולא לדבר כלל, ולא הסכים כי לא רצה לבטל את שיעורו לזמן ממושך וכך נשאר בחליו.

וסיפרתי ד"י למרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל והתפלל ואמר שהוא יודע מה הייתה מחלתו של המקדש דוד, ומחלה כזו אפילו היום א"א לרפאות וא"כ כיצד יתכן שאז הרופאים אמרו לו דבר כזה.

ולימים כשנפטר אבי והגיע הגר"ח גריינימן לנחם סיפרתי לו את המעשה עם ההערה של הגרא"ל שטינמן ואמר הגר"ח שאה"נ מסתבר שלא יכלו לרפאות את מחלתו של המקדש דוד רק אז היו הרופאים שקרנים ואמרו לו כאילו הם יכולים לרפאותו.

עוד סיפר אבא שסיפרו בישיבה שברוב גאונותו של ר' דוד במקומות שאסורים בד"ת למד הנדסה והמציא רעיון לעשות מטוס מיוחד, אבל חשש שזה יגרום לו ביטול תורה להציע את רעיונותיו, ולכן לא הוציא את זה לאחריים.

פטירתו

מספר הרב אשר כצמן: בשבת פ' בהעלותך י"ט סיון ה'ש"א עצרוהו הרוסים בשל הדרכון הזר שהיה בידו ושלחוהו לעומק ברית המועצות למחנה עכורה הרבנית והגלתה לכיוון אחר וכל מה שהספיקו תלמידיו לעשות הוא לקבור בקרקע ארגז מלא כתבים של רבם חידושי תורה ושיעורים למאות. אחרי המלחמה חיפשו את הארגז ולא מצאו, אומרים כי הפולנים חפרו והוציאו את הארגז והשמידו את כתבי היד רבי דוד. נתגלגל למחנה מיזוויז'י - גורסק ליד פיטרוואודסק באזור הקרילי פיני, סמוך לגבול פינלנד שהקור היה עצום בו אסירי המחנה היו חוטבים עצים ועובדים עבודת פרך ביערות הם ראו עד מהרה כי רבי דוד אינו מסוגל לעבודה קשה וביקשו להקל עליו ככל שיכלו בהעסיקם אותו בעבודה גופנית קלה.

עד ראייה בן הישיבה מסלובודקה ר' יחיאל מוסר כי השיגו בשבילו קצת ספרים לעין בהם ולא פסק פיו מגירסא אפילו בשעת העבודה בלילות היה כותב חידושי תורה כדרך שנהג בבאראנביץ' כשהיה הולך לעבודה היה שקוע בענייני הלכה והשומרים הרוסיים התייחסו אליו בלגלוג כלשהו כהן דת שלומד כל היום ואינו טועם פת בגם... רבי דוד היה ניזון מלחם יבש ושותה מים והמרק שהיו נותנים לעצורים לא בא אל פיו כשהיו שואלים אותו הייתכן והלא זה ענין של פיקוח נפש היה משיב לאחרים יודע אני להתיר אבל על עצמי עלי להחמיר שכן אין לי מי שיתיר לי אכילת טריפה.

אולם גופו החלש לא עצר כח לעמוד באותה הזונה עלובה של לחם ומים כשהביאו לו תוך הסתכנות מעט גריסים סירב לבשל דייסה בכלי הטרפה, אכל גריסים מהולים במים אך בלתי מבושלים הוא חלה במחלת מעיים קשה וכעבור שבועות אחדים היה הכרח להעבירו לבית החולים כי היה נפוח כפן וחולה מסוכן בא' דראש השגה ביקש שיתקעו תקיעת שופר לפניו מצויה שהיתה אהובה עליו ושהרבה לדקדק בה בזמן היותו בבאראנוביץ' ביום השני של ראש השנה קרא אליו שני יהודים אחרי תקיעת השופר רגעים מועטים לפני מותו ואמר להם היו עדים למותי לבל תישאר אשתי הרבנית עגונה כי זהו הדין.

במילים אלה נפרד מהסובבים אותו ובעוד שפתותיו דובבות תפילה נפרד מעמק הבכא ומסר נשמתו לקונה הוא הובא לקבורות בצום גדלי' תש"ב בשדה עזוב.

להארות הערות והוספות; 1638791145A okmail.co.il

שיעורים בדיני סליחות, ראש השנה, תקיעות,

יום טוב, יו"ט שני ויום הכיפורים

מהראב"ד הגאון הגדול רבי שריאל רוזנברג שליט"א

נכתב ע"פ הכנת הכותב

סליחות

♦ **סליחות קודם זמן ציצית** אין מתעטף בטלית, הש"ץ מתעטף ולא מברך, וכתב בחוט שני¹ באם ממשיכים הסליחות אחר שיגיע זמן ציצית יתעטף הש"ץ בטלית שלו ולא יקח מאחר וכשיגיע זמן ציצית ימשמש בציצית ויברך.

סדר סליחות

♦ לפני כל סליחה אומרים פסוקים, אח"כ כרחם אב וכו', ואח"כ הפיוט. אומרים שהפסוקים האלו קדמו לפיוטים והפיוטים נוסדו על הפסוקים הללו, ועכ"פ אין לדלג הפסוקים. לגבי אמירת כרחם אב הגר"א אמר זאת רק בסליחה הראשונה ולפני עקידה [שאומרים בערב ר"ה ובעש"ת, ואפשר דלפני העקידה אומרים כרחם אב ולא מסיימים סלח נא וגו'].

♦ **באמירת י"ג מדות** יש לעמוד, ומי שיכול יעמוד כל הסליחות, אין לומר י"ג מדות ביחיד רק כקורא בתורה, וצריך להבין פירוש הדברין מה הן הי"ג מידות.

♦ **כששומע י"ג מדות בציבור** יפסיק ממה שהוא אומר ויאמר עם הציבור.

♦ **באמירת וידוי** ג"כ חייב לעמוד, הוידוי צריך לומר בכוונה ומתוך חרטה שלא יהא חוטא בוידוי פה.

♦ **נפילת אפיים** יאמר עם הציבור.

♦ **הבקשות בארמית** אין אומרים אותם ביחיד.

תעניות בימי הסליחות.

♦ יש מתענים ביום א' של סליחות ובערב ר"ה.

♦ אין צריך לקבל התענית כי כן המנהג, ומי שאינו רגיל להתענות והשנה רוצה להתענות י"א שצריך לקבל התענית [אם אין דעתו להשלים התענית עד סוף היום צריך להתנות כן בפירוש, כי המקבל תענית סתם חייב להשלים].

♦ נוהגים שאין משלימים התענית רק מתפללים מנחה גדולה ואומרים עננו ואח"כ אוכלים.

♦ גם נוהגין שאם יש **סעודת מצווה** כגון ברית מילה ופדה"ב שאוכלים בסעודה ולא מתענים.

לע"נ צבי הירש בן דוד ורבה קנדר
נפטר י"ט תשרי תש"מ

♦ הספרדים מתחילים לומר **סליחות** מאחרי ר"ח אלול, והאשכנזים ממוצאי שבת שקודם ר"ה, ואם אין די ימים בין שבת לר"ה מקדימים למוצ"ש שלפני כן.

♦ אין אומרים תחנונים **בלילה שהוא זמן דין**, [וביזה"כ אין הדין שולט ולכן מותר לומר סליחות בלילה], בשו"ע¹ כתב דשליש הלילה הוא ג"כ עת רצון, אך השע"ת הביא² מהרמ"ז שאין להקדים קודם חצות, לכן י"א סליחות בחצות הלילה וי"א באשמורת הבוקר, כיום נוהגים הרבה לאחר ולומר סליחות קודם התפילה.

♦ המשכים לסליחות צריך לומר **ברכת התורה**, ואפי' אם דעתו לחזור ולישן אחר הסליחות קודם עלות השחר³.

♦ אם משכים קודם עלות השחר צריך **ליטול ידי**, אך לגבי ברכת על נט"י עדיף להמתין עד זמן התפילה ואז נפנה לנקביו ומברך ענט"י ואשר יצר, וגם אם בירך קודם עה"ש צריך לחזור וליטול ידיו אחרי עה"ש ויכול להמתין עד אחר הסליחות.

♦ **שאר ברכות השחר** יכול לברך גם קודם שיאור היום, רק **ברכת 'אשר נתן לשכוי'** וכו' עדיף לכתחילה לברך אחרי עה"ש וכן פרשת התמיד והמשניות⁴, ואם קם קודם חצות משמע במ"ב⁵ דלא יאמר הברכות בס"ק לא כתב לענין ברכת י"א לשכוי שקודם חצות לא יצא אפי' בדיעבד וצ"ע לגבי שאר הברכות.

♦ אם השכים לסליחות קודם עה"ש ודעתו לחזור ולישן **שנית קודם עה"ש** לא יברך 'אלוקי נשמה' רק בלא חתימה וכן לא הימעביר שינה' רק כשיקום אח"כ, לגבי ברכת התורה, י"א שחוזר ומברך אחר שקם משנתו וכן נוטה דעת המ"ב⁶.

♦ **לגבי אכילה ושתייה קודם הסליחות** אם הגיע כבר עה"ש אסור⁷, וגם חצי שעה קודם עה"ש אסור⁸.

♦ **מים** מותר לשותות⁹, לגבי **תה וקפה** עם סוכר ע"י משני"ב¹⁰, והעולם נוהג להקל. בחצי שעה קודם עה"ש נראה דבודאי מותר. **ע"פ הקבלה** אין לאכול כלל קודם עה"ש ואפי' קודם חצי שעה¹¹.

¹² פרק א'

⁸ משני"ב פט כז

⁹ פ"ט ג'

¹⁰ פט כב

¹¹ באה"ט תקפא יב

⁴ שו"ע מז יג

⁵ מז ס"ק ל'

⁶ סי' מז כט

⁷ סי' תקפא מ"ב כא

¹ סי' א ס"ב

² ס"ק ו'

³ מ"ב מז כט.

♦ **א"א תחנון בער"ה** רק בסליחות ואפי' אומרים הסליחות אחר שהאיר היום.

♦ **אין תוקעין בשופר** אחר התפילה **בער"ה** ונהגו שאפי' יחיד בביתו אינו תוקע, ואם צריך להתלמד יתקע בחדר סגור, **בליל ער"ה** ג"כ לא תוקעים¹³.

♦ **התרת נדרים** נוהגים לעשות אחר התפילה בער"ה, ויש להתיר בפני ג' גדולים מן התורה דהיינו בני י"ג שנתמלא זקנם.

♦ **מופלא סמוך לאיש** צריך להתיר ג"כ נדרים, דהיינו בן משנת יב ובת משנת יא [והמופלא וכן בן יג שלא נתמלא זקנו מתירים נדריהם בפני אחרים ואין הם יכולים לחזור ולהתיר לאותם שהתירו להם].

♦ לכאורה אין מקום לחלק בין **נשים** לגברים לענין הצורך בהתרת נדרים, אך רוב הנשים לא נהגו להתיר הנדרים בערב ר"ה וסומכות על ההיתר ד'כל נדרי' להולכות לביהכניס ליל נדרי', ויש שעושות את הבעל שליח והוא מבקש מאותם המתירים לו שיתירו גם לאשתו, ודוקא בעל יכול להיות שליח אך אחר לא.

♦ התרת נדרים גם **בקרובים**, רק הבעל אינו יכול להיות דיין להתיר נדרי אשתו.

♦ אחר התרת נדרים נוהגים **למסור מודעא** על כל הנדרים שידור שלא יהיו נדר [וזה יכול לעשות גם ביחיד בביתו בינו לבין עצמו] ולמעשה מי שנדר איזה נדר אינו סומך על מודעא זו לבטל הנדר לחוש לדעה שהביא השו"ע דמהני מודעא רק אם נזכר תוכ"ד ומיד מתחרט על זה שנדר¹⁴.

♦ נוהגים **להסתפר** בער"ה להראות שאנו סמוכים שהקב"ה יוציא אותנו זכאים בדין, וכן נוהגים לגזור הצפרנים.

♦ נוהגים **לטבול במקווה**, וכתב הח"א דאין להקדים הטבילה יותר משעה לפני חצות.

♦ יש לזכור **להכין פרי חדש** לצורך ברכת שהחיינו בליל ב' דר"ה ע"י להלן לענין הדלקת נרות בליל יו"ט שני ומה שיכול להכין מער"ה לצורך ליל יו"ט שני ראוי להכין.

♦ **לובשים בגדי יו"ט** אך לא בגדי משי ורקמה ובכלל זה שלא להתקשט בתכשיטים.

♦ יראה **לשוב בתשובה** ביום זה, ונזכר בספרים ללמוד ביום זה את **יסוד התשובה** לרבינו יונה.

♦ יראה **לפייס חבירו**, לתקן מה שחטא בין אדם לחבירו ולא ימתין לערב יוה"כ.

♦ יש כמה מנהגים בענין הדלקת נרות בערב יו"ט, אם הוא כמו ערב שבת או שיש הבדל [אם חל יו"ט בשבת מדליקים הנרות כבע"ש].

♦ מנהגנו **להדליק הנרות בעיו"ט** כמו בע"ש ולא אחר כניסת היו"ט, אמנם כשחל במוצ"ש או בליל יו"ט שני שא"א להדליק מבעו"י מדליקין הנרות ביו"ט עצמו אחר צאת הכוכבים.

♦ מנהגנו בהדלקת נרות יו"ט לברך ואח"כ להדליק [לא כמו שנוהגים בשבת להדליק ואח"כ לברך], שהרי ביו"ט יכולה להדליק אפי' אם תמצוי לומר שקבלה על עצמה יו"ט בשעת הברכה, **ויש לזהר לא לכבות הגפרור** שמדליקה בו הנרות שאם קיבלה יו"ט אסור לכבות, על כן תניח הגפרור או הנר בזהירות על מגש עד שיכבה.

♦ רוב הנשים נוהגות לברך שהחיינו של יו"ט בהדלקת הנרות [ביו"ט שמברכין בו 'שהחיינו' למעט ז' של פסח, ואמנם הפוסקים תמחו מאד על מנהג זה דלמה לא יברכו על הכוס כעיקר הדין, אך לא ביטלו המנהג וביה"כ לא קשה, שהרי אין מברכין על הכוס], ולכן **אין הנשים יכולות להתנות** לא לקבל יו"ט בהדלקת הנרות כיון שברכו 'שהחיינו', ויזהרו להתפלל מנחה קודם ההדלקה שאחר שמקבלת יו"ט אינה יכולה להתפלל מנחה.

♦ כתב בחו"ש¹⁵ שביו"ט חובת הדלקת נרות היא רק **במקום אכילה** משום כבוד יו"ט, ואין את הטעם של 'שלום בית' שלא יכשל וכדו' שיצטרך להדליק בכל מקום שמשתמש בו שהרי יכול להעביר נר כל פעם שצריך אור באיזה מקום.

♦ הנפ"מ **מי שאוכל בליל יו"ט אצל אחרים** צריך להדליק דוקא שם במקום אכילה ואינו יוצא יד"ח במה שמדליק בביתו שהוא מקום לינה [גם לענין שבת כתב בחו"ש¹⁶ דבהדלקה שלא במקום אכילה לא מהני תוספת אורה וא"כ לא מועיל הדלקת נרות במקום לינה אלא א"כ אין שם אור אחר].

♦ מותר לקחת אש מנר יו"ט כדי לחמם אוכל ליו"ט שגם זה בכלל מצות יו"ט.

הדלקת נרות ביו"ט

♦ כשמדליקין נרות ביו"ט [כגון בב' דר"ה או שחל יו"ט בע"ש או במוצ"ש וכדו'] יש לזהר בכמה דברים בהכנת הנרות ולכן ראוי להכניס מערב שבת.

♦ מותר להכין **'פתיל צף'** ביו"ט, אמנם עדיף להכין מעיו"ט מספיק כדי ההדלקות שצריכים ביו"ט.

לע"נ דוד ורבקה קנדר הי"ד
וילדיהם חיים וציפורה הי"ד

בסוגים שהנקב בשעם לא מנוקב ופותחים אותו ע"י השחלת הפתילה לכאורה זה דבר שאסור ביו"ט.

♦ מותר לנקות מכוסית הזכוכית את שארית הנרות¹⁷, ואין בזה משום תיקון מנא, וגם אין בזה משום מוקצה, שמסיר השיירים מהכלי [וכמש"כ הרע"א לענין שיירי פתילות].

♦ אפשר לשים שכבה דקה של חול [שהכין מעיו"ט] לכסות את הפחית הדבוקה לשולי הכלי ואז מניח ע"י את הנר ואין צורך להוציא את הדיסקית של הנר הקודם [במלח יכול להיות שיש בע"י של מבשל וצ"ע].

♦ אסור לגרד בסכין את הנר כדי שיוכל להיכנס אל הפמוט אבל לדחוף אותו בחזקה מותר אף שע"י מתקלף קצת מהנר.

♦ אסור לחמם את הנר ולהדביקו לפמוט משום ממחק.

♦ המדליקים בשמן עם פתיל צף ונותנים מים בכוסית, א"כ אחר שכבה הנר נשאר בכוסית מים ועליהם צף הפתיל צף, מסתבר שאין כאן חשש ברירה להוציא הפתיל הצף מעל המים, [כמו דס"ל לחזו"א לענין זבוב במשקה], אך יכול לשפוך המים עם הפתיל צף, ובה אין כלל שאלה לא של בורר ולא של מוקצה.

תפילת עשי"ת

♦ בעשי"ת חותמים ברכה שלישית של תפילת העמידה 'המלך הקדוש', ולא 'הקל הקדוש', אם טעה: תוך כדי דיבור יכול לתקן [אם לא התחיל עדן ברכה שאחריה], אם לא תיקן חוזר לראש התפילה.

♦ גם ש"ץ שטעה ולא תיקן תוכ"ד חוזר לראש התפילה, ואומרים עוד הפעם קדושה.

♦ מי שספק לו אם אמר 'המלך הקדוש' או 'הקל הקדוש' חוזר, דמסתמא אמר כפי הרגלו.

♦ בברכת 'השיבה שופטינו' חותמים 'המלך המשפט' ולא 'מלך אוהב צדקה ומשפט', אם טעה יכול לתקן תוכ"ד, אם לא תיקן לרמ"א אין הוא מעכב, וכיון שעבר תוכ"ד או שהתחיל ברכת ולמלשינים אינו חוזר ס"י ק"י, ודעת השו"ע שהוא מעכב, וכ"ז שלא סיים התפילה חוזר ל'השיבה שופטינו', ואם סיים ועקר רגליו חוזר לראש¹⁸.

♦ ברכת 'שים שלום' אנו נוהגים לא לשנות את החתימה.

♦ בסוף התפילות ובסוף הקדיש אומר 'עושה השלום' ולא 'עושה שלום', ואין בזה עיכוב כלל.

♦ מוסיפים בברכת אבות 'זכרנו לחיים וגו' ובברכת גבורות 'מי כמוך וגו', ובברכת ההודאה 'וכתוב וגו', ובברכת 'שים שלום' 'בספר חיים וגו', הוספות אלו אינם מעכבות ואם לא אמר והתחיל לחתום 'ברוך אתה ה' אינו חוזר.

יש דעה בתוס'¹⁹ שאזכרות אלו מעכבות וא"כ יזהר מאד שלא לטעות בהן שהרי אין הוא יכול לתקן אם עיוות.

♦ בר"ה ויו"כ מוסיפים בברכה שלישית ובכן וכו', ותוספת זו אינה מעכבת, ואם שכח והתחיל לחתום בא"י אינו חוזר [לדעת הרמב"ם מוסיפים כן בכל תפילות עשי"ת²⁰].

♦ מי שאמר 'ובכן תן וכו' ואח"כ הסתפק לו אם חתם 'המלך הקדוש' או 'הקל קדוש', אינו חוזר, מכיון שאמר 'ובכן' ולא כנוסח הברכה כל השנה אין הוא למוד לומר 'הקל הקדוש'²¹.

♦ י"א דבלי"ר"ה אם חתם ה'קל הקדוש' אינו חוזר, דאין מקדשין החודש בלילה כמו דין 'יעלה ויבוא' בליל ר"ח דאינו לעיכובא, ובשעה"צ כתב דה"מ אם התפלל כל התפילה של חול, אך אם הוא מתפלל תפילת יו"ט הוי תרתי דסתרי²².

ליל ר"ה

♦ נוהגים לברך איש את רעהו בברכת לשנה טובה תכתב וי"א 'תכתב ותחתם' ונהגו להוסיף 'לאלתר לחיים טובים ולשלום'.

ביום ר"ה מברכים ב'גמר חתימה טובה' וכן בליל ב' דר"ה וכל עשי"ת.

♦ נוהגים לאכול הסימנים המוזכרים בגמרא, תמרי וכתרי סילקא רוביא וקרא, וכן מה שנוזר בפוסקים תפוח בדבש ורימון וראש דג ועוד.

♦ הביא המ"ב²³ מהשלי"ה "יתעורר אדם בתשובה כשיאמר 'יהי רצון' ויתפלל ע"י בלב שלם". נוהגים לומר היה"ר בלא להזכיר השם.

♦ תמרים ותפוח הם דברים שאינם באים מחמת הסעודה ולכן צריך לברך עליהם בפה"ע לפני האכילה [וכשאוכל שניהם יברך על התמר שהוא מין שבעה]²⁴. שאר הסימנים שהם ירקות כתב בכה"ח יב שהם דברים הבאים מחמת הסעודה ואין צריכים ברכה, וי"א שמכיון שבאים לסימן ולא לסעודה צריך לברך ולכן נוהגים לברך תחלה על בנה או אננס לפטור הירקות.

²³ תקפג ב'
²⁴ מ"ב תקפג ג

²¹ תקפג ד
²² תקפג ד

¹⁹ ברכות יב: ד"ה והלכתא
²⁰ פ"ב תפלה הי"ט

¹⁷ חו"ש יו"ט פ"א ס"ק ב'
¹⁸ תקפה א

♦ אם חושש באיזה מין **מיתולעים** אין לאוכלו שיצא שכרו בהפסדו, ויש ענין להביא את המין הזה לראותו בלבד²⁵.

♦ המ"ב הביא **"שיזוהר מאד שלא יכעוס** בימים האלו מלבד גודל האיסור כדי שיהיה לסימן טוב רק יהיה שמח לבו ובטוח בה' עם התשובה ומעשי"ט²⁶.

♦ בכתבי האר"י ז"ל כתבו טוב ללמוד פרק משניות בכל סעודה מד' סעודות ר"ה ובוודאי דגם זה סימן טוב.

♦ מובא בירושלמי שהישן בר"ה ידמיך מזליה והכוונה לשינה ביום, אך בלילה יכול לישון, וכתב בכה"ח שצריך להשכים קום קודם עה"ש שלא יהא ישן ביום, ועדיף להשכים קודם עה"ש ולישן אחר חצות שבוה יש מקילין²⁷.

♦ החיי אדם כתב שמי שאינו יכול עדיף שישן ביום ויתפלל בכוונה, ופשוט שמי שאם ישכים קום לא יוכל לכוין בתפילת השחר שעדיף שיקום יותר מאוחר.

♦ מנהגנו שאוכלים **הסימנים גם בליל ב' דר"ה**.

תפילות ר"ה והתקיעות

♦ יש המערערים על המנהג **שמפסיקים בניגון** בין 'ברכו' ל'את ה' המבורך' ולכן מנגנים קודם שאומר הש"ץ תיבת 'ברכו'.

♦ כמו"כ מקפידים שלא לנגן בקדיש לפני התיבות ויאמרו אמן' ולכן מנגנים לפני 'דאמירן בעלמא'.

♦ המנהג הוא שהש"ץ אומר תיבת **'המלך'** במקומו שהוא יושב בו ואח"כ הולך לפני התיבה, ואומר 'יושב וגו', [ואומרים בר"ה וביו"כ **'המלך יושב'** ולא 'המלך היושב'].

♦ וכשאומרים **בפי ישרים** וכו' אומרים 'תתרומום... תתברך... תתקדש... תהלל...', כסדר בנוסח ספרד שהוא ר"ת 'רבקה'.

♦ מה שפותחים ארון הקודש בחלקים מסוימים של חזרת הש"ץ הוא לעורר את הציבור שכאשר פותחים את ארה"ק כולם עומדים ומתעוררים.

♦ מי שתש כוחו וקשה לו לעמוד אין הוא מחויב לעמוד כל פעם שפותחים את ארה"ק.

♦ כתבו הפוסקים שיש ענין להשתדל שיהא לו עליה בר"ה ויוה"כ, וגם אם מוכרים עליות בכסף יתאמץ לקנות לו עליה, ויותר משובח מי שקונה בכסף ממי שמקבל עלי' בלא תשלום.

♦ אומרים שהמפטיר ביום א' דר"ה הוא סגולה להיפקד בבנים לחשוכי בנים כמו שנפקדו שרה אמנו וחנה.

♦ סדר התפילה הוא שתוקעים מיד אחר שמסיימים תפילת השחר, אך מכיון שמאריכים בתפילה נוהגים ברוב המקומות להחזיר את הס"ת למקומו ועושים הפסקה קצרה עד התקיעות.

♦ מי שחלש ליבו נהגו להקל שיקדש ויטעם מעט ואסור לאכול יותר מכביצה פת, או פת הבאה בכיסנין כיון שהוא לפני תפילת מוסף.

תקיעת שופר

♦ תקיעת שופר היא **מצוות עשה שהזמן גרמא** ונשים פטורות, אכן נוהגות הנשים להקפיד לשמוע תקיעת שופר אע"פ שאין הן חייבות בה.

♦ מותר לתקוע לנשים וכן מתירים **לטלטל השופר ברה"ר** לצורך תקיעת נשים [ויש פוסקים האוסרים בזה].

♦ לדעת הרמ"א נשים השומעות תקיעת שופר מברכות על המצווה כמו האנשים, דהיינו ב' ברכות 'לשמוע קול שופר' ו'שהחיינו', ולדעת המחבר אין נשים מברכות על מ"ע שהז"ג אך בתקיעת שופר י"א שנהגו לברך, ועל כן נכון שתשמע התקיעות בציבור ויוצאות בברכת הש"ץ [איש שכבר שמע התקיעות אינו יכול לברך בשביל האשה].

♦ צריך לשמוע קול השופר מתחילה ועד סוף, אם התוקע מתחיל או מסיים בקול נמוך שאינו נשמע לעומדים מרחוק לא יצאו ידי חובה.

♦ צריך התוקע לכוין להוציא את השומעים ידי חובה, והשומעים צריכים לכוון לצאת ידי חובה, אך אין הם צריכים לכוון מה התקיעה, אם תשר"ת או תש"ת ואם התקיעה שלפני או של אחרי וסומכין דעתן על מה שתוקע התוקע.

♦ **התוקע ליחיד** ושמע גם אחר את התקיעה אין הוא יוצא ידי חובה, שהרי התוקע לא כיוון להוציא, אבל **התוקע לציבור** סתם דעתו על כל מי שישמע התקיעות ולכן גם מי שחוץ לביהכנ"ס יכול לצאת ידי"ח אם כיוון ליבו ושמע התקיעות כראוי.

♦ התוקע לתוך הבור וכו' לא יצא, שחוששים שמא שמע קול הברה, ודעת הט"ז **שהעומד חוץ לביהכנ"ס** צריך לחוש שמא הוא שומע קול הברה, אא"כ הוא עומד קרוב לחלון ביהכנ"ס. **בעזרת נשים** שפתוחה לביהכנ"ס אין חוששין לקול הברה.

♦ מנהג אשכנז שאין תוקעין בתפילת לחש רק בחזרת הש"ץ.

♦ מנהגנו לתקוע יתשר"ת תש"ת תר"ת למלכויות וכן לזכרונות וכן לשופרות, ואחר קדיש תתקבל תוקעין לי קולות, ואחר 'אין כאלוקינו וכו' עוד עשר קולות [ויש נוהגים לתקוע הלי קולות אחר 'אין כאלוקינו וגוי וי קולות אחר 'עלינו].

♦ לכתחילה ראוי **שלא להפסיק בדיבור** עד אחר הי תקיעות האחרונים, רק מענין התפילה והתקיעות.

♦ דעת מרן הגרי"ז זצ"ל שלצאת ידי חובת תקיעות על סדר הברכות יש **לשמוע כל חזרת הש"ץ**, ואם חיסר ולא שמע איזה תיבות שהן לעיכובא לא יצא ידי חובה של תקיעות על סדר הברכות, ומרן החזו"א זצ"ל חולק שאם שומע עם הציבור יצא בכל ענין.

♦ המנהג הוא לתקוע התקיעות של מיושב [שלפני מוסף] תשר"ת **בנשימה אחת**, ובתקיעות שעל סדר הברכות בבי נשימות.

למ"ב נשימה אחת היינו הפסק כל דהו, וב' נשימות בהפסק מצומצם כדי נשימה ולא יותר, ולחזו"א נשימה אחת היינו ללא הפסק כלל, וב' נשימות בהפסק כל דהו.

[בכולל חזו"א המנהג לתקוע במיושב כהחזו"א, וע"ס הברכות ב' נשימות כהמ"ב, ואחר התפילה בהפסק כל דהו שהוא נשימה אחת למ"ב וב' נשימות לחזו"א].

יום ב' דר"ה

♦ מדרבנן עושים **ב' ימים ר"ה** כיון שבזמן שקדשו ע"פ הראי לא ידעו אם היום הראשון קודש או השני.

♦ גם בא"י עושים ב' ימים יו"ט שהרי גם בא"י לא יכלו לדעת מתי יו"ט.

♦ **חמור דין יו"ט ב' דר"ה** משאר יו"ט שני של גלויות שפעמים שהיו ב' הימים קודש בוודאי מדרבנן, כגון שבאו העדים מן המנחה ולמעלה לקדש החודש [ונתנו לב' הימים דין של יומא אריכתא שא"א לערב ביום א' לדרום וביום ב' לצפון עירוב תחומין, וביצה שנולדה בראשון אסורה גם בשני].

♦ מה שמחשיבים את ימי ר"ה כ**יומא אריכתא** היינו בין לחומרא ובין לקולא בדרבנן, אך בדאורייתא אין מקילים להחשיבם כיום אחד, ולכן א"א לבשל או להדליק הנר ביום א' ליום ב', שהרי מכין מיו"ט לחול [לכן יש מקומות שמאחרים קצת התפילה בליל ב' דר"ה שיהא מספיק זמן להתחיל להכנות של סעודת ליל ב', שהרי א"א להכין לפני צאה"כ של יום א'].
♦ נחלקו הראשונים לגבי ברכת **'שהחיינו'** ביום ב' דר"ה, אם דינו כשאר יו"ט ב' של גלויות שחוזרים ומברכים 'שהחיינו' שאע"פ שברכו ביום א' הרי אנו עושים יום ב' משום ספק דיום א' הי חול, וא"כ לא

יצאו ידי חובה בברכת 'שהחיינו' ביום א', או שר"ה שונה שהוא 'יומא אריכתא' ובוודאי כבר יצא ידי"ח ב'שהחיינו' של יום א'.

לכן נהגו להכין **פרי חדש** לקידוש ליל ב' דר"ה, שמברך שהחיינו לפטור את הפרי החדש, ויוצא גם ידי חובת היום אם צריך, ואין כאן חשש ברכה לבטלה. ואע"פ שאינו אוכל מיד הפרי מ"מ עיקר הדין הוא שמברכים 'שהחיינו' על ראיית פרי חדש ואפי' אינו אוכלו.

[מיהו יש לעיין על הצד שהיום אינו מחייב בברכת 'שהחיינו' רק הפרי החדש, א"כ הוא מפסיק בברכה זו שלא לצורך בין ברכת הגפן לשתית היין של קידוש, ועי' גאון יעקב²⁸].

♦ נשים הנוהגות לברך 'שהחיינו' של יו"ט בהדלקת הנרות יש להן ג"כ את הנידון הנ"ל, אם לברך בליל יו"ט ב' דר"ה וצריכות ג"כ לכוין על פרי חדש [או אם יש להם בגד חדש].

♦ לגבי ברכת **'שהחיינו' בתקיעת שופר ביום ב'** דעת המחבר שאין מברכים, ודעת הרמ"א שמברכים, וכתבו האחרונים שטוב לכתחילה שילבש התוקע בגד חדש לברך עליו 'שהחיינו'²⁹.

[וכל זה כשחל יום א' בחול ותקעו בשופר ואמרו 'שהחיינו', אך אם יום א' חל בשבת ולא תקעו בשופר פשיטא שמברכים 'שהחיינו' ביום ב'].
נשים השומעות תקיעת שופר אחר התפילה ומברכות לעצמן, צריכות ג"כ לכתחילה ללבוש בגד חדש, והנוהגות כהמחבר אף בדיעבד אין מברכות 'שהחיינו' אם אין להם בגד חדש.

בהלכות יו"ט

♦ מלאכת אוכל נפש מותרת ביו"ט, ונפסק שרק מלאכות שמלישה ואילך אבל קצירה וברירה וכדו' אסור, ונחלקו בזה דשיטת הרשב"א דהוי דאורייתא שמסרן הכתוב לחכמים איזה מלאכה כן ואיזה לא, אבל ברמב"ם משמע שהוי דרבנן. והטעם שלא כל יום אדם קוצר שדהו אלא פעם בשנה אבל מלישה ואילך זו מלאכה שעושים כל פעם כמות מסוימת ולכן חשיב אוכל נפש.

♦ דבר שאפשר לעשותו מעיו"ט אפי' שהוא אוכל נפש צריך לעשותו מעיו"ט, ואפילו שלבשל אפשר גם מעיו"ט מכיון שתבשיל טרי הוא יותר משובח מותר, אבל לליל יו"ט יש כאלה שמחמירים שיהיה מבושל לפני מכיון ששם אין הבדל בין שעה אחת קודם או שעה וחצי. אבל לחמם וודאי מותר ביו"ט.

♦ מותר לערות מים מכלי ראשון לתוך כוס רטובה, אע"פ שמבשל את מעט המים שבכוס, שהרי כשישתה החמין ישתה גם את המים האלו.

תולדות חמה דרבנן], וסמוך לביה"ש הוא אוסר בוודאי שכבר לא יוכל להשתמש ביו"ט בכל המים שנתבשלו.

♦ מכשירי אוכל נפש שא"א הי' לעשותן מערב יו"ט כגון שהצורך בהן התחדש רק ביו"ט, או שהי' טרוד מעיו"ט ולא הספיק לעשותן, דעת רוב הפוסקים שמותר לעשותן ביו"ט, וזו 'הלכה ואין מורין כן', ואין עושין כן בפני הרבים שבזה יהא כמו הוראה לרבים שהדבר מותר, ואף לא בפני בניו [ובפני אשתו לבד אפשר דשרי].

ולפי"ז יש לדון להתיר לפתוח בקבוקי שתיה אם באו אורחים שלא ידע מראש שיגיעו ורוצה ליתן לפניהם שתי', כי הוא בכלל מכשירי אוכל נפש, ויעשה כן בינו לבין עצמו.

♦ אסור לעשות **מלאכה שתגמר ביה"ש של מוצאי יו"ט**, שהוא ספק חול, ואסור לבשל ולעשות שום מלאכה ביו"ט לצורך חול, ואפי' עושה ביה"ש, אסור שאפשר שבשעת העשיה הוא יו"ט ובשעת גמר המלאכה הוא חול.

♦ אסור לזמן גוי לסעודה אצלו ביו"ט, שמא יבשל בשבילו במיוחד, ואסור לבשל ביו"ט לצורך גוי, ומומר הרי הוא כגוי, אך תינוק שנשבה אין דינו כמומר. ומי שספק אם דינו כמומר, אסור לבשל בשבילו אך להזמינו יש לומר דמותר דספק גזירה דרבנן זו לקולא.

אם מתעסקים עם חילונים לקרב ולהחזיר בתשובה י"ל דמותר לזמנם ביו"ט, וכן מי שמקרב את הוריו או את אחיו וכיו"ב [אבל לא יבשל בפ"ע עבורם].

מי שעושה שמחה ביו"ט, אסור לו להזמין מי שחשוד להגיע ברכב ולחלל את היו"ט.

♦ מוקצה ביו"ט חמור מבשבת פרט א' שנולד אסור ביו"ט ומותר בשבת [לרוב הפוסקים].

♦ כתב הרמב"ם שיש לאכול סעודה שלישית גם ביו"ט כמו בשבת, וכתוב במעשה רב שלא נהג הגר"א לאכול מלבד שביעי (אחרון) של פסח משום חיבוב המצה, [ויש להסתפק בשנה שחל ז' של פסח בע"ש אם לאכול סעודה זו או שעדיף להימנע מסעודה בע"ש אחר חצות].

♦ מותר להעביר אש ולהדליק הגז, ובגז שיש מצת בהדלקת הגז לא ידליק, אבל יש עצה לנתק החשמל.

♦ יש בעיה בגז שיש בו שסתום בטחון שחום האש מייצר חשמל (אלקטרו מגנט שגורם להחזקת הקפיץ וכשמכבה האש החשמל מפסיק) ועל כן גם להדליקו באש יהיה אסור. אבל מי שנכבה לו הגז יכול לומר לגוי להדליק, שהוא לא מתכוון ליצור החשמל ואפי' שזה פ"ר דבאמירה לעכו"ם הרמ"א מתיר פסיק רישא.

♦ כתב הרמב"ם מלאכת הוצאה והבערה התירו לצורך היום גם לא לצורך אוכל נפש, כגון לקחת מחזור לביהכ"נ או תינוק, אבל מה שלא לצורך אסור כגון שצריך מפתח ובצורך אבל יש שם גם מפתח של האוטו שלא צריך לו ביו"ט לא יטלטלו, וכן להיזהר להוציא מהעגלה של התינוק דברים שלא צריכים.

♦ דברים ש**ספק אם יצטרך להם** ג"כ מותר להוציא, כגון בגדים להחלפה לתינוק, דגם על הספק הוא צורך יו"ט. לגבי הוצאת שעון יד, לכאורה הוא תלוי לפי הענין, שאם הולך למקום קרוב אין לו צורך בשעון. הוה עובדא אצל החזו"א שנקרע לאחד המתלה של המעיל, והורה לו החזו"א שאסור לו לצאת עם המעיל לרה"ר משום טלטול שלא לצורך.

♦ כתב בחוט שני³⁰ שאפשר שאסור לדעת הרמב"ן להוציא **בגדים ביו"ט שלא כדרך לבשה**, שאין היתר של 'מתוך' רק בהנאה הנכנסת לגוף האדם כמו אכילה ומדורה להתחמם [ולכן אין היתר של 'מתוך' בהוצאת המת], והבגדים הנ"ל אין לובש האדם להתחמם אלא רק לכבוד, אבל בגד לחימום הגוף מותר. אלא שהשו"ע פוסק כדעת הרא"ש שחולק על הרמב"ן, והמ"ב כתב שהרוצה לנהוג כדעת השו"ע בוודאי אין למחות בידו³¹, וה"ה לענין נידון הנ"ל.

♦ בכמה דברים בהלכות יו"ט התירו סופן משום תחילתן, ולכן התיר המ"ב **להחזיר המחזוריים לביתו** אחרי התפילה, כשמתיירא שמא יגנבו [או יאבדו], שאם לא יתירו להחזיר ימנע למהביא המחזוריים לביהכנ"ס, אך כשאין חשש זה אסור להחזיר את המחזוריים שהרי אין צריך להם ביו"ט.

אם לוקח המחזור לאמירת 'תשליך' והרי א"א להשאירם שם א"כ יכול הוא להוליכם לביתו.

♦ יש היתר של ריבוי שיעורים ביו"ט והיינו דווקא שמרבה בדבר עצמו באותו מעשה, ועל כן בצורך מפתחות חשיב הוצאה בכל מפתח ולכן אסור לטלטל את כולם אבל קופסת גפרורים כיון שכולם ראויים לו מותר להוציא, ועל כן גם שצריך רק חלק מהתבשיל יכול לבשל הרבה. ועוד היתר אמרו בבישול בשר ודגים שיכול להרבות מכיון שהתוספת משביחה את התבשיל.

♦ שימוש **במים חמים מהברז ביו"ט**, יש בזה נידון מצד בישול המים הקרים, שכנגד כל כמות מים חמים היוצאת מהדוד נכנסים מים קרים והם מתבשלים מהמים החמים [שכלי ראשון מבשל].

ובחוט שני³² דן להתיר, די"ל שכמו שמותר לבשל לצורך יו"ט ה"ה שמותר לעשות פעולה כדי להוציא את המים החמים, אף שנעשה ע"י בישול במים אחרים וזה בכלל 'ריבוי בשיעורין', וסיים בצ"ע [ואפשר שבדוד שמש יותר קל דאין בזה בישול דאורייתא רק בישול ע"י

³² פ"ד ס"ק א'

³¹ תקכ"ו ס"ק יב

³⁰ פ"ה ס"ק ב'

הלכות יום הכיפורים

ערב יום הכיפורים

♦ מצוות הוידוי היא גם בערב יו"כ, ולכן יש לכוון כן במנחה בעיו"כ. וכן בזמן התקדש היום יש ענין של וידוי, ויכול לכוון בתפילה זכה לקיים דין וידוי⁴⁰.

♦ **בהדלקת נרות** נשים מברכות 'להדליק נר של יום הכיפורים', ואם חל בשבת 'של שבת ושל יום הכיפורים'.

♦ לנוהגות לברך ביו"ט 'שהחיינו' בהדלקת נרות יברכו אף ביוה"כ [ואפשר שגם הנוהגות תמיד לברך לצאת יד"ח בקידוש יכולות ביוה"כ לברך בשעת ההדלקה דבלא"ה א"א אותה על הכוס], אבל יזהרו לא לברך אח"כ עם הציבור בתפילה. וכשמברכת 'שהחיינו' אינה יכולה להתנות שאינה מקבלת את יו"כ.

♦ יש לשים נר גם בחדר שישן בו עם אשתו ואפשר גם במנורת לילה קטנה מחשמל.

חולה

♦ כשם שציווה ה' לצום, כן ציווה שמי שחולה שלא יצום, ועל כן חולה שיש בו סכנה מצוה עליו לאכול, וכל חולה ישים לב לפני יו"כ לברר אצל רופא ולעשות שאלת רב אם יש בכוחו לצום או לא, ואם יש צורך בשיעורים שיכין אותם וימדוד מעיו"ט.

♦ לדעת השו"ע⁴¹ עושים לחולה כל צורכו, א"כ הצריך לאכול יכול לאכול כדרכו ולא שיעורים, והגר"ח אמר ששיעורים זה רק ליולדת ומעוברת שהריחה, שעדין אינם בכלל סכנה. הביה"ל מחמיר לעניין שבת באופן שאפשר ע"י נכרי, אבל ביוה"כ א"א.

♦ האכילה שחייבים עליה היא ככותבת בכדי אכילת פרס והשתיה כמלוא לוגמיו, ועל כן אכילת שיעורים [למי שמספיק לו] כדי לצאת כל ספק הוא כדלהלן: האוכל יהיה 30 סמ"ק כדי שיהיה פחות מככותבת. והשתיה כמלא לוגמיו, וכל אחד ימדוד לעצמו, ובאדם בינוני זה כ-40 סמ"ק.

יפסיק בין שיעור לשיעור 9 דק' לצאת כל השיטות. אכילה ושתיה אין מצטרפים יחד לשיעור⁴².

♦ בריא שאומר שאינו מרגיש טוב אין מאכילים אותו אבל יכול בעצמו לאכול אם הוא חושב שיכול לבא לידי סכנה⁴³.

♦ הריח ונשתנו פניו מאכילין אותו הקל הקל, עד שיאירו עיניו, ואח"כ אסור⁴⁴.

♦ אחזו בולמוס אין צריך שיעורים⁴⁵.

♦ מי שחייב ליטול תרופה יטול בלי מים, ואם לא יכול ישתה עם מים מרים כגון ע"י תה קמומיל פחות מכשיעור⁴⁶.

♦ ספק עבירה צריך תשובה יותר מודאי עבירה, שמתחרט פחות על מה שספק לו אם עשה (תר"י א). בימים אלו יפייס את חבריו, ולא יהא אכזרי מלמחול, ומידה כנגד מידה ימחל הקב"ה גם לו.

♦ כתב השו"ע דיש להחמיר בעשיית דברים גם בלא קבלתם לעתיד, והדוגמא המובאת בשו"ע³³ היא להחמיר בפת עכו"ם, ויש ללמוד מזה לענין דברים אחרים שמקילין בהם מחמת הדחק, כגון לסמוך על זה דרה"ר דידן דינה ככרמלית כיון שאין שם ס' ריבוא.

♦ **מצווה להרבות בסעודה בעיו"כ** דכתיב 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה בחודש לערב' דמשמע שיתענו בתשעה, והלא יוה"כ בעשרה אלא ליתן שכר על האוכל בתשיעי כצם בעשירי. כתב ברע"א **שנשים פטורות** מאכילה בעיו"כ³⁴.

♦ אין אומרים 'מזמור לתודה' דאסור היה בזמן הבית להקריב בעיו"כ קרבן הנאכל שממעט בזמן אכילתו שהרי אין נאכל בלילה שהוא יו"כ, וא"א תחנון, ולא 'למנצח' דכתיב ביה 'ביום צרה'.

♦ **כפרות** יש ליתן לעניים³⁵, וכתב המ"ב לפדות הכפרות בשווים ולא בפחות³⁶.

♦ אין להשתמש בכספי מעשר לצורך כפרות מכיון שהוי דבר שבחובה³⁷.

♦ **טבילה** בערב יום כיפור נוהגים בה חומרא יותר מכל טבילות לחשוש מחציצה ושמא הוא רק לטעם דהטבילה מחמת תשובה, ועל כן יש לזהר לחתוך ציפורנים.

♦ **סעודה המפסקת** יש לאכול מאכלים קלים, ולא יאכל בשר שמן כבשר בקר גם בשחרית.

♦ י"א שבגמר סעודה המפסקת הוי קבלת התענית ועל כן עדיף שיתנה בפירוש שיכול להמשיך לשתות אחר גמר הסעודה³⁸.

♦ יש להוסיף מחול על הקודש ולקבל את התענית לפני זמן התענית³⁹.

♦ **וידוי** ע"פ שיטת הרמב"ם הקבלה לעתיד היא גם חלק מהוידוי, ועל כן יש לומר כן בפה, בנוסח הנדפס אפשר שיוצאים ביוה"י רצון שלא נחטא עוד לפניך ויכוין שמקבל ע"ע.

⁴⁵ תרי"ח כו
⁴⁶ עיין תרי"ב טו

⁴¹ בהלכות שבת שכח ד'
⁴² תרי"ב
⁴³ מ"ב תרי"ז ו
⁴⁴ תרי"ז ז

³⁷ מ"ב תרי"ה ו
³⁸ מ"ב תרי"ח י"ב
³⁹ שו"ע תרי"ח א
⁴⁰ תרי"ז א ומ"ב

³³ סי' תרי"ג
³⁴ סי' טז
³⁵ רמ"א תרי"ה
³⁶ ס"ק ו'

תשובה

♦ כתב הח"א **שיפרט עבירות שעשה**, וקי"ל שחוזר ומתוודה על עבירה שעשה גם ביו"כ אחר, והח"א הכין רשימה של עבירות שכיחות וכל אחד היודע בנפשו יוסיף.

♦ הר' יונה כותב בשערי תשובה דמחלקי התשובה להחזיר רבים מהעוון, ואפשר שיוצאים בזה ע"י נתינה לאירגונים העוסקים בחיזוק רחוקים⁵¹.

♦ כתב הרמב"ם שיש גם חיוב תשובה על מידות רעות⁵².

♦ אין תשובה על חילול ה' ולכן יש לזהר בדברים שהם בפרהסיא כמו שמצוי בהליכה בלבוש פרוץ ברחוב. בהחזקת מכשירים אשר אסרו רבותינו, וגם אם אומר שהוא לא משתמש לרע, הרי הוי בגדר מה שגזרו חכמי הדור לאפרושי מאיסורא, ולדעת החינוך (תצה) הוא אסור מדינא. וכן בענין הליכה לערכאות שהוא מחלל את השם (חו"מ כו).

♦ אין יוה"כ מכפר אלא למי שמאמין במעלת יוה"כ שהקב"ה מכפר על ידו (תרי"ז ו).

♦ **מוצאי יו"כ** [בשנה רגילה] הבדלה בנר וברכת הבדלה בלבד, וחיוב נר מכיון שאסור להשתמש באש ולכן מברך רק על נר ששבת ולא על שהודלק במוצאי"כ (תרכ"ד ד').

♦ ברכת הלבנה יש נוהגים לא לברך עד מוצאי יו"כ, והגר"א נהג לברך כדי שתעמוד לו הזכות ביו"כ.

♦ יכול לקדש הלבנה במוצאי יו"כ אף קודם שטעם ששרוי בשמחה (יא), ומשמע אפי' אינו נועל מנעלים מותר מכיון שלא עושה כן משום אבילות. ויש נוהגים לאכול ולנעול מנעלים קודם הקידוש כבמוצאי ת"ב.

♦ מצווה להתחיל בבנין הסוכה במוצאי יו"כ (רמ"א), סגי בכל שהוא של התחלה, אבל למחרת יראה לגמור את כולה דמצווה הבאה לידך אל תחמיצנה (תרכ"ה). אם למחרת יוה"כ הוא ע"ש אפשר שאסור אחר חצות. הגר"א למד מסכת סוכה.

♦ משכימים למחרת יו"כ שלא יראה ח"ו שהיינו נכנעים רק בעת שהיינו צריכים לבקש על דיננו.

♦ יולדת עד ג' ימים מעת לעת של הלידה, לא צריכה להתענות וגם לא שיעורים, אלא א"כ אומרת שיכולה לצום שאז מאכילין אותה שיעורים⁴⁷.

♦ עד ז' ימים בסתם אוכלת שיעורים, ואם אמרה איני צריכה מתענה.

♦ מינקת חייבת להתענות אך יכול שהצום יגרום לה מחסור בחלב ולכן אם אצל התינוק הוא פקו"נ שאינו רגיל לאכול דבר אחר וכ"ש אם סובל מתופעות לוואי, יכולה לאכול לשיעורים בשביל ההנקה.

♦ מעוברת תשתה כמות שתיה לפני הצום לפחות 4 ליטר, ותשב במקום ממוזג, וזה עדיף מלהיטלטל ללכת לביהכ"נ.

♦ אם מרגישה צירים סדירים בין 10-15 דק' טרם זמנה חייבת לשתות מיד כמות של 2 ליטר, עד שיפסקו הצירים.

♦ אם אינה מרגשת את תנועות התינוק תשכב שעה על צד שמאל, ותשתה דבר מתוק בשיעורים, ואם עדיין לא מרגישה שתפנה לביה"ח.

♦ לגבי **מלאכת אוכל נפש** יוה"כ חמור יותר מכל יו"ט, ואסור גם לצורך חולה וקטן, [לא כשיטת היראים].

♦ נוהגים שהחינוך של **קטנים** לשעות בצום הוא **מגיל 10** בין בקטן ובין בקטנה, וצום שעות, היינו לאחר את זמן הסעודה שאם אוכלים כל השנה בתשע יאכלו בעשר⁴⁸.

♦ באוכלם לחם **יטלו ידים** כדן ולא רק עד פרקי האצבעות, ושאר נטילות עד פרקי האצבעות שהרי אסורים ברחיצה.

♦ **בברהמ"ז** יאמרו 'יעלה ויבוא' [ובשבת גם רצה] ואם שכחו לא חוזרים כיון שאין האכילה חובה⁴⁹.

♦ חייבים לחנך את הילדים גם בנעילת הסנדל, שלא ינעלו נעלים מעור⁵⁰.

♦ קטן שליכלך וודאי שמותר לנקותו.

לע"י שלמה ורגיניו בן גולילמו אברהם ז"ל
ורוניקה לאה בת משה הירש ע"ה

⁵¹ א' העיקר העשרים, נ' פ"ז ה"ג

⁴⁹ תריח כט
⁵⁰ שו"ע תרטז א

⁴⁷ תריז יג
⁴⁸ תרטז ט

דברות יהודה

שיעורי הגאון ר' יהודה קנר שליט"א רב הגבעה הדרומית מודיעין עילית

בענין מי ששמע את התקיעות דמיושב והתפלל בביתו

אם יש ענין שיבוא שוב לשמוע את התקיעות שע"ס הברכות

ועוד י"ל שאין בל תוסיף אלא במה שמוסיף מדעת עצמו כגון כהן שהוסיף ברכה אחת משלו וכן ישן בשמיני בסוכה במתכוין למצוה... אבל במה שעמדו חכמים ותקנו לצורך ליכא משום בל תוסיף ולא משום בל תגרע שהרי קבעו ב' ימים טובים וישנים בסוכה בשמיני מדבריהם אף על גב דידעינן בקביעא דירחא, וכמה מצוות ג"כ שבת דין מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, ופעמים לעקור בידים משום מיגדר [מילתא] כדאיתא ביבמות (צ' ב'), כללו של דבר בכל מה שתקנו חכמים לצורך משום גדר וסייג ליכא משום בל תוסיף כמו שפירש הרמב"ם בספר מדע (הל' ממרים פ"ב ה"ט), הכא נמי לצורך הרבו חכמים בתקיעות. כל שכן באלו דתקיעות מיושב למצות שופר, ותקיעות מעומד לעלות ברכות בתרועה, וחייבין אנו לעשות כדבריהן משום לא תסור. עכ"ל.

ותירוצ זה הוא כשיטתו דלעיל. ולא תירץ שאין בל תוסיף בגלל שתקיעות אלו אינן מדין מצות תקיעות דר"ה, דבזמנו לא בעי כונה לעבור בבל תוסיף.

ובשולחן ערוך סימן תקצב סעיף א נראה כתוס', וכמו שביאר שם הגר"א. וז"ל השו"ע: ותוקעין על סדר הברכות למלכיות תשר"ת פעם אחת, ולזכרונות תשר"ת, ולשופרות תר"ת. ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת שלשה פעמים, ולזכרונות תשר"ת שלשה פעמים, ולשופרות תר"ת שלשה פעמים. הגה: ויש אומרים שתוקעים תשר"ת למלכיות פעם אחת וכן לזכרונות וכן לשופרות. עכ"ל.

ג) החזו"א באו"ח סימן קל"ז סק"ד כתב, שלפי הריטב"א בודאי שהיחיד ל"צ לבוא לשמוע את התקיעות שע"ס הברכות, כי הם מדיני התפילה של ר"ה, והואיל ולא התפלל עם הצבור אינו מחוייב בזה. ואין מצוה דרבנן של תקיעות על סדר הברכות מצד תקיעות של ר"ה.

והוסיף החזו"א, שאפ' לפי"ד תוס', שנראה שיש בתקיעות שעל הסדר מצוה מדרבנן מדיני תקיעות דר"ה, מ"מ אין תקנה על יחיד לחייבו לשמוע את התקיעות דמעומד, וחכמים לא חייבו תקיעות אלו כמצוה דרבנן בדין תקיעות ר"ה, אלא שזו חובה על הציבור, וחוב על כל יחיד לכוון בעיר תפילת ש"ץ בעשרה. והיינו שתקנת חז"ל נאמרה לתקוע תקיעות שופר מדין מצות תקיעות ר"ה רק בצבור, ואינה חובת היחיד.

א) תוס' בר"ה דף ל"ג: כתבו שלכאורה נראה שכמו שתוקעים ג"פ תש"ת תר"ת ותשר"ת בתקיעות דמיושב כדי לצאת יד"ח כל הספיקות, כן יש לעשות כשתוקעים על סדר הברכות, שאחרי כל ברכה יתקעו תש"ת תר"ת ותשר"ת.

אמנם בזמן תוס' נהגו לתקוע אחרי המלכויות תשר"ת, אחרי זכרונות תשר"ת, ואחרי שופרות תר"ת. והקשו תוס' דהעושים כן סותרים את עצמם, כי אם צריך לעשות גניחה ויללה ביחד, בכולהו בעי למיעבד תשר"ת, ואם צריך לעשות גניחה לבד, בכולהו בעי למיעבד תשר"ת, ואם צריך לעשות יללה, בכולהו בעי למיעבד תר"ת. ותירצו תוס' שיש קצת ליתן טעם למנהג שלנו דסבירא לן כמ"ד דתקיעה אחת מד"ת וישנים מדברי סופרים, וכיון שעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים, לא חששו לחזור ולעשותם שוב ע"ס הברכות, ולכן רק עשו בכל ברכה צורה אחרת של תקיעה וסגי בהכי.

ור"ת אמר שצריך לתקוע אחרי כל ברכה תשר"ת, שבזה יוצאים ידי כל ספק, ולהפסק לא חששו.

והריטב"א תירץ ע"ז, שכל הספיקות שייכים במצות תקיעת שופר של ר"ה, אבל התקיעות שתוקעים ע"ס הברכות לא שייכים למצות תקיעת שופר של ר"ה אלא הם כתקיעות שתוקעים בתענית שנועדו להעלות את התפילות לקב"ה, וכל תקיעה מועילה, אלא שנהגו לתקוע כתקיעות של ר"ה, אבל מעיקר הדין אי"צ לעשות כך.

עוד כתב הריטב"א, שהגאונים דנו אם מי שדיבר בין התקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד צריך לחזור ולברך. וכתב שלפי"ד ודאי שא"צ לחזור ולברך כי התקיעות שע"ס הברכות לא קשורות למצות תקיעת שופר וא"צ לברך עליהם.

ומדברי תוס' שלא כתבו כריטב"א, מוכח שסוברים שתקיעות דמעומד שעל סדר הברכות, הן מדין תקיעות שופר של ר"ה. ולדברי הריטב"א, אינן מדין ר"ה אלא דין בתפילה.

ב) הקשו הראשונים (ר"ה טז): בהא דתקנו חז"ל שתוקעים וחוזרים ותוקעים, מדוע אין בזה משום בל תוסיף. והריטב"א (שם) כתב כמה תירוצים. ובסוף דבריו כתב:

ומקור דבריו הוא מהגמ' בר"ה לד' ע"ב: מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע טעמא דלא הוה ליה שופר מעיקרא הא הוה ליה שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו רב פפא בר שמואל קם לצלוי אמר ליה לשמעיה כי נהירנא לך תקע לי אמר ליה רבא לא אמרו אלא בחבר עיר (רש"י: חבורת צבור) תניא נמי הכי כשהוא שומען שומען על הסדר ועל סדר ברכות במה דברים אמורים בחבר עיר אבל שלא בחבר עיר שומען על הסדר ושלא על סדר ברכות. עכ"ל.

מבואר שתקיעות ע"ד הברכות תקנו רק בצבור. ועל זה כתב החזו"א שהיחיד אינו חייב להיות חלק מהצבור.

(ד) וכתב החזו"א שאם היחיד בא רק לתקיעות שבחזרת הש"ן, ולא שמע את הברכות מהש"ן, ג"כ קיים מצוה מכיון שהוא נטפל לציבור.

ולפי"ז אע"פ שהיחיד לא חייב לשמוע את התקיעות דמעומד, אם יבוא יהיה לו בזה קיום מצוה.

(ה) עוד כתב החזו"א שגם אם הציבור התפללו את כל השמו"ע ואח"כ תקעו את כל התקיעות דמעומד בב"א, קיימו את המצוה של תקיעות ע"ס הברכות. ודייק כן

מדברי הרמ"א שכתב בסימן תקצ"ג ס"ב: אבל הברכות אין מעכבין התקיעות וכן התקיעות אין מעכבין הברכות ואיזה מהן שידוע יעשה, וכן סדרן אינו מעכב ואם התפלל קודם שתקע יצא. ע"כ.

וקשה מה הוסיף הרמ"א בכך שאם התפלל קודם שתקע שיצא, והא זה פשיטא דמכיון שאין מעכבין ודאי שגם הסדר לא מעכב.

ותירץ החזו"א שהיה אפ"ל שאם תקע רק לבסוף חסר לו את זכות הברכות בשופר כיון שלא תקע על כל ברכה, וקמ"ל הרמ"א שגם בכה"ג יש לתקיעות אלו את מעלת הברכות, וכנ"ל.

(ו) יש לדון למנהגינו שתוקעים ע"ס הברכות 30 תקיעות ואח"כ תוקעים עוד 40 תקיעות בסוף התפילה כדי להגיע למאה קולות, אם גם לתקיעות שבסוף התפילה יש את מעלת תקיעות ע"ס הברכות, ויחיד שהתפלל ביחידות יבוא לשמוע אותם יקיים את מצות תקיעות ע"ס הברכות, א"ד שמכיון שאנו מקיימים את מצות תקיעות ע"ס הברכות ממש ע"ס הברכות, התקיעות שבסוף לא נחשבות לתקיעות ע"ס הברכות, שכבר קיימנו את התקנה, וא"א לצאת בהם יד"ח מצוה זו.

בענין אם אפשר לצאת יד"ח התקיעות בתקיעות שע"ס הברכות ובתקיעות שתוקעים בסוף התפילה:

(ג) והנה לשיטת תוס' בפסחים דף קט"ו. יוצאים יד"ח המצוה מדאורייתא בתקיעות דמעומד, וא"כ י"ל שמכוונים גם בהם לצאת יד"ח, ואף בתש"ת ותר"ת, ואפשר לצאת בהם יד"ח עיקר המצוה.

אבל ב 40 תקיעות שתוקעים בסוף התפילה כדי להשלים למאה קולות נראה שא"א לצאת בהם יד"ח דהא בהם נראה שלא מכוונים לצאת יד"ח המצוה.

אלא שאם נאמר שגם בתקיעות אלו מקיימים דין תקיעות שע"ס הברכות, אף שתקעו אחרי כל ברכה, ונאמר שבתקיעות שתוקעים לחובת הצבור יכול היחיד לצאת י"ח, א"כ יכול לצאת י"ח גם באלו. ומ"מ כאמור לעיל, מסתבר שהיחיד אינו יוצא בזה.

אמנם בביהכנ"ס אצלנו תוקעים בתקיעות אלו שבסוף התפילה, תשר"ת לפי שיטת החזו"א, וא"כ מכוונים לשם מצות תקיעת שופר, אבל בתש"ת ותר"ת אין מכוונים למצוה כנ"ל.

ומסתבר שהיום שיש נשים שמגיעות רק אז לביהכ"נ, הבעל תוקע מכוון גם בהם להוציא יד"ח המצוה, אבל במקום שלא מגיעות נשים בסוף התפילה, י"ל שא"א לצאת בתקיעות אלו יד"ח.

יש לדון במי שלא שמע את התקיעות דמיושב אם יכול לצאת יד"ח כששומע את התקיעות דמעומד שע"ס התפילה, או את התקיעות שבסוף התפילה.

(א) לדעת הריטב"א שלא מקיים מצות תקיעת שופר בתקיעות דמעומד, מסתבר שא"א לצאת בהם יד"ח המצוה, מכיון שלא מכוונים לתקוע בשביל קיום מצות תקיעת שופר.

אמנם לפי"ד התוס' יש לדון, דמצד אחד יש בהם קיום מצוה, אבל מצד שני הם תקיעות של חובת הציבור ואינם באותו דרגת חיוב כהתקיעות דמיושב, וא"כ אולי א"א לצאת בהם יד"ח עיקר המצוה של תקיעת שופר. וכך נראה יותר.

[ואע"פ שתוס' שואלים מדוע אין בתקיעות אלו לאו דביל תוסיף, י"ל שגם אם תקיעות אלו הם חובת הציבור שייך בהם בל תוסיף, שבזמנו לא בעי כוונה לעבור בבל תוסיף].

(ב) ולדידן יש לומר שיוצאים בהם יד"ח דמכיון שבתשר"ת דמיושב תוקעים בנשימה אחת ובתשר"ת דמעומד תוקעים בשתי נשימות, י"ל דמתכוונים גם בהם לצאת יד"ח המצוה.

אלא שבתר"ת ובתש"ת שאין הבדל יש להסתפק אם אפשר לצאת בהם יד"ח עיקר המצוה, שתקיעות אלו אנו תוקעים רק מדין חובת צבור.

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

ההבדל בין קידושין לנישואין

קידושין מהותם - מעשה קנין הדומה במהותו לקניית חפץ בחנות. ומקור הדבר מלשון התורה שנאמר "כי יקח איש אישה", ודימתה הגמ' בקידושין (ב). לקיחת אישה כמו לקיחת [כלומר - קניית] קרקע ממוכר ע"י הקונה באמצעות מעשה קניין. לכן, כמו שבכל מקח ניתן לקנות את החפץ ע"י שליח עבור המשלח, כך מועיל גם מעשה הקידושין שמהותו קנין, לקדש עבור המשלח אישה ע"י שליח, ומחמת קידושין אלו תתקדש האישה למשלח.

אמנם, נישואין - מהותם שהבעל מכניס ע"י מעשה הנישואין את האישה לרשותו לצורך חיי האישות שביניהם, כמבואר ברמ"א אהע"ז (ס"ו, נה, א), ובגר"א שם (ס"ק ט) וע"ש. לפיכך, רק הבעל יכול להכניס את האישה לרשותו, ולא שייך שליחות על מעשה האישות שהיא פעולה שנעשית בין הבעל לאשתו בלבד. והנה, לדעת רוב רבותינו הראשונים [למעט שיטת הרמב"ם], הנישואין נעשים ע"י החופה. ולהלן יתבאר בס"ד שעוד לפני מעשה הקידושין אנו עושים דברים שמהותם חופה, כלומר - נישואין. וכבר התבאר שביחס לנישואין - רק הבעל יכול לעשות אותם ולא מועיל על מעשה זה שליחות, לכן, אם המקדש עשה עם המתקדשת מעשה של נישואין לפני הקידושין - ודאי שאחר כך כשמתקדשה בנתינת הטבעת - היא מקודשת רק לו, כי יש ביניהם כבר נישואין, אלא שהם מותנים שיחולו בפועל רק לאחר מעשה הקידושין שיעשו בנתינת הטבעת, כמבואר בשו"ע אהע"ז בחלקת מחוקק (ס"ו נה ס"ק ט) וע"ש.

בזמנינו עושים נישואין לפני הקידושין

לאחר הקדמה זו, נציין מס' דברים שמהותם נישואין ושנעשים עוד לפני מעשה הקידושין.

א. בהזמנות לחתונה נכתב, שהחתן והכלה ו/או הוריהם מזמינים את הציבור לנישואי ילדיהם שכתובים בהזמנה, והחופה שמהותה נישואין תהיה במקום פלוני ובשעה מסוימת וכו'. נמצא לפי"ז, שהחתן בהסכמת הכלה, הודיע ברבים שיישא את האישה הנ"ל עבורו בלבד.

ב. לפי מנהג אשכנז שמוא ברמ"א אהע"ז (ס"ו, נה, א), עוד לפני שהחתן נותן לאישה את הטבעת, הוא שם את ההינזמה על ראשה, ומהות הדבר הוא - הכנסת האישה לחופה. כלומר, במעשה זה הוא נושא אותה כעת לאישה. וכבר נתבאר לעיל שעל מעשה הנישואין לא שייך שליחות. וציינו לעיל בשם החלקת מחוקק, שכוונתם שהנישואים האלה יחולו בפועל רק לאחר שיקדשה בטבעת.

ג. לפי מנהג אשכנז, לפני מעשה הקידושין, מסובבת הכלה שבע פעמים את החתן, וכפי שנרמז בפסוק "קבה תסובב גבר", וברור הדבר שאם החתן הנ"ל היה רק שליח לקדשה לאדם אחר, לא הייתה האישה מסובבת אותו, שהוא אדם זר כלפיה.

ד. לפי מנהגי כל העדות בישראל, הקידושין בזמן הזה נעשים מתחת ל-חופה, שמהותה - נישואין והיא נעשית ע"י בד המונח מעל ראש החתן והכלה ומוחזק ע"י ארבע עמודים, ונחשב הדבר שהמקדש, מכניס את האישה שקיבלה ממנו את הטבעת כעת לרשותו. והסיבה שאנו עושים את הקידושין דווקא באופן הזה היא - כדי לעשות את הנישואין יחד עם הקידושין. וכבר התבאר לעיל שאת הנישואין יכול רק הבעל לעשות עם אשתו ולא אדם זר.

ונוסיף במאמר המוסגר, שמה שכתב בגמ' שאם האב מסר את ביתו הקטנה לשלוחי הבעל, בכך היא נעשית נשואה לו, והרי לא מועיל שליחות למעשה הנישואין? אלא מדובר שם לאחר שהאבא כבר קידש אותה לאותו אדם לפני כן. כלומר, שכבר נעשה הקידושין בין האיש לבין ביתו, וכעת, במסירת בתו לשלוחי הבעל, מכניסה האב לחלוטין לרשות הבעל.

ונוסיף עוד, שגם לדעת הרמב"ם הסובר שמהות הנישואין הוא יחוד וכו', ולא המעשים שהוזכרו לעיל, אמנם, בנידון דנן והדומים לו, מכיוון שהחתן - בהסכמת הכלה - כתב בהזמנתו שהוא מכניס את הכלה לחופה, א"כ ודאי שעל דעת כן קידשה ויש כאן ידיים מוכיחות שקידשה עבורו בלבד.

(3) נידון זה קשור לדברי הרמ"א (אהע"ז ס"ו מב א-ג) וע"ש במפרשי השו"ע ובפתחי תשובה שם, וכן בתשובות המובאות שם באוצר הפוסקים, לפיכך צריכים הדיינים לברר היטב את העובדות בכל מקרה לגופו.

קידש אישה ולא אמר לה "מקודשת לי"

שאלה

בחתונה של יהודים שומרי תורה ומצוות שנערכה באחד האולמות, התברר אחר שראו ושמעו את ההסרטה מהחופה, שלפני שהחתן נתן לכלה את הטבעת, אמר לה "הרי את מקודשת בטבעת זו כדת משה וישראל", ולא אמר לה מקודשת "לי", כפי הנוסח המקובל. ונראה מההסרטה כי גם הרב מסדר הקידושין וגם שני העדים לא הבחינו בדבר.

לאור האמור, האם צריכים בני הזוג לחשוש לכך ולעשות קידושין מחדש?

תשובה

א. חז"ל תיקנו, שלפני שהחתן נותן את הטבעת [או הכסף] לכלה, הוא אומר לה: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל". לפיכך, אין לשנות או לקצר מנוסח זה בשום אופן. (1)

ב. בדיעבד, בחתונה מתוכננת מראש, שנשלחו הזמנות לאורחים ונערכה באולם חתונות כמקובל, כמו בנידון השאלה דנן, אם שכח המקדש לומר את המילה "לי" - חלו הקידושין באופן ודאי, לפיכך אין לעשות קידושין נוספים ואפילו לא לחומרא. (2)

ג. קידושין שנעשו באופן מקרי, כגון בחור שלפתע אמר לבת "הרי את מקודשת וכו'" ולא אמר "לי", וראו זאת שני עדים שומרי תורה ומצוות, ישנם אופנים שיש לחשוש שחלו הקידושין ויצטרכו גט מספק, וישנם אופנים שהקידושין לא חלו כלל. לפיכך יש לדון בכל מקרה לגופו בפני דיינים מומחים בבקיאם בהלכות אלו. (3)

מקורות

מקור הדין שצריך לומר "לי"

(1) מבואר בגמ' קידושין (ה:): מימרא של שמואל, שהמקדש את האישה צריך לומר לה: "הרי את מקודשת לי", ואם לא אמר את המילה "לי" - האישה לא מקודשת. והטעם לכך הוא, כי חוששים שמא מי שנתן לאישה את הטבעת הוא רק שליח שמקדש את האישה הנ"ל עבור חברו ולא עבור עצמו. לפיכך, מאחר ואין לנו בירור בשעת הקידושין למי מתקדשת האישה, נמצא שאין כאן עדות של עדי הקידושין שהאישה התקדשה לנותן הטבעת, ולכן אין האישה מקודשת לאף אחד. ומבואר שם ברא"ש (בס"ק ב) שהיא מותרת להינשא לכל האנשים מבלי שתצטרך גט. וכך גם נפסק בשו"ע אהע"ז (ס"ו, כו, ד). וע"ש בבאר היטב (ס"ק ג) שהמנהג להוסיף "כדת משה וישראל" הונהג בשנים מאוחרות יותר, ובדיעבד, אם לא אמר אותן - הקידושין חלו.

אופנים בהם הקידושין חלים גם ללא אמירת "לי"

(2) אמנם הוסיף שם הרא"ש, שאם נותן הטבעת דיבר לפני כן עם האישה שתתקדש לו, או שדיברו ביניהם דברים אחרים שמשמעותם שרוצה לקדשה עבורו, במקרה כזה אפילו אם בשעת הקידושין לא אמר "לי", בכל זאת האישה מקודשת לו בוודאות ואין כאן כל ספק על חלות הקידושין, מאחר ויש לנו כאן "ידיים מוכיחות" שהמקדש התכוון לקדשה רק עבורו ולא עבור אדם אחר, וכך גם נפסק בשו"ע הנוכח לעיל וע"ש.

לאור האמור, באופן שנהוג בימינו לקדש אישה, כאשר הקידושין והנישואין מתוכננים מראש ונעשים ביום שנקבע ובאולם שנשכר במיוחד לצורך כך. וכמו כן ישנם דברים נוספים שנהוג שהחתן עושה אותם עוד לפני שנותן את טבעת הקידושין לאישה, שמוכיחים בוודאות שמקדש את האישה הזאת עבורו בלבד, ולכן, אפילו אם החתן לא אמר לפני נתינת הטבעת לאישה את המילה "לי", האישה מקודשת לו באופן ודאי ואין שום ספק בחלות הקידושין. ומאחר ונידון זה מסתעף למקרים נוספים, לכן נרחיב מעט בס"ד.

הפטרת "שובה ישראל"

יסוד האמונה ושורש התשובה

בהפטרת "שבת תשובה" נאמר "ולא נאמר עוד אלוהינו למעשה ידינו אשר בך ירוחם יתום" (הושע יד, ד) ופירש רש"י ו"ל: ולא נאמר עוד למעשה ידינו - שהם אלוהינו, אשר בך ירוחם יתום - לבדך תהיה תקוותינו המרחם יתומים, עכ"ל. רש"י מלמדנו, שהדבר החשוב והעיקרי ביותר בעשיית התשובה, שלא נאמר או נייחס שום חשיבות של כח עליון למעשינו ושלא נחשוב או נאמין שהצלחותינו נובעות בגלל חכמתנו, הכישרונות המיוחדים שבנו, מזלנו הטוב, מרצינו, הקשרים שלנו עם אנשי מפתח בעסקים או בפוליטיקה וכו'. והוא הדין הפוך, שלא נאמר או נחשוב שאנו סובלים כי נולדנו במזל רע, או עם כישרונות מוגבלים, או משום שאנשים מסוימים הרעו לנו ומנעו מאתנו את הדרך להצלחה. מחשבות ואמירות כאלו מהותם - כפירה בקב"ה, והם מהחטאים החמורים ביותר.

הטעם לכך הוא, כי במתן תורה נכחו כל נשמות עם ישראל, ושם פתח הקב"ה לעיני כולם את כל הרקיעים שבשמים וכולנו ראינו ושמענו מפי הגבורה את שתי הדברות הראשונות שהינן יסודות האמונה, שאין עוד מלבדו בכל העולם בשמים ממעל ובארץ מתחת, ובחללו של עולם. וראינו ע"י שינוי הטבע שעשה הקב"ה החל מיציאת מצרים, שהקב"ה לבדו ברא את העולם והוא מנהיגו מאז ועד עתה בכל רגע נתון, והוא לבדו עשה, עושה ויעשה את כל הדברים שנעשים בעולם, מבלי כל סיוע ועזרה של אף גורם אחר.

למה יש בעולם מצליחים ומפסידים?

לפיכך, הסיבה הבלעדית למה דוקא אדם מסוים מצליח או להפך הינה, אך ורק בגלל החלטתו של הקב"ה שנעשית מסיבות וטעמים שרק לו הם ידועים. וכלשון הנביא ישעיהו (נה, ט) "כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם". ולכן, מכיוון שהקב"ה החליט מסיבות הידועות רק לו, עוד לפני שהאדם נולד, מה תהיה עם נשמה פלונית לטוב או למוטב כמבואר במסכת נדה (טז:), לכן הוא קבע מראש שהנשמה תיוולד ביום ובשעה המסוימת שבה שולט המזל התואם את רצונו של הקב"ה. ובהמשך חייו הוא קבע עם אלו בני אדם יהיו לו קשרים, כדי שבאמצעותם יתממש רצונו של הקב"ה. ולכן אומר רש"י שלא נגיד שהצלחתנו תלויה במעשינו ובכישרונותינו שהתברכנו בהם ונעשה אותם כאלוה שהיה כח עליון, אלא נדע שכל מה שקורה בעולם באופן כללי וכן עמנו באופן פרטי זהו רצונו של הקב"ה בלבד, ואין לנו שום כח עצמי שגורם את הצלחתנו, וזהו עיקר התשובה שעלינו לעשות, בכך שנאמין ונחיה מעתה ולתמיד את האמונה הזאת שהיא שורש ויסוד כל היהדות.

והנה אע"פ שבגלל חטא אדם הראשון נגזרה על כל האנושות הקללה של "בזעת אפך תאכל לחם" כלומר, נצטוונו לעשות השתדלות ופעולות מעשיות כדי לפרנס את עצמנו, אולם ההחלטה מה תהיה התוצאה הסופית של עמלנו בתחום הרוחני ו/או הגשמי הייתה ונשארה בידי הקב"ה בלבד, והוא לבדו יחליט האם ישנה את החלטתו הראשונית או לא.

כיצד יכול היהודי לשנות את מזלו לטובה?

אמנם לימדנו חז"ל ורבותינו הראשונים, שיהודי יכול לשנות את המזל שנולד בו על ידי תפילות מעומק הלב או באמצעות מצוות וזכויות מיוחדות כמבואר בתוס' בשבת (קנז, ד"ה אין מזל לישראל) במועד קטן (כח, ד"ה אלא במזלא) ובבב"ב (י, ד"ה ואיזו מצווה), ובספורנו פרשת וירא (יח, יב). אולם כאשר אין ליהודי התעוררות או זכות מיוחדת - מנהיג אותו הקב"ה בהנהגה טבעית כפי שגור עליו עוד לפני שנולד. ולצורך קיום גזירה זו, משתמש הקב"ה באנשים הקשורים לאותו אדם כדי שבמעשיהם עמו יתקיים רצונו בשלמות.

ביאור טעם הלאוים של "לא תקום" ו "לא תיטור"

לאור האמור, ונכלל בס"ד להבין מעט מטעמים של שני הלאוים שהתורה אסרה לנו, ושלכאורה צריכים ביאור. נצטוונו בפרשת קדושים "לא תקום" ו"לא תטור", ולכאורה הרי מבואר בחז"ל שהנהגת הקב"ה עם בריותיו הינה "מידה

כנגד מידה", ואנחנו נצטוונו ללכת בדרכיו ולהדבק בהם. והרי כתב בספר החינוך במצווה רמ"א לגבי הלאו של "לא תקום", שהנקמה היא תכונה אנושית של רוב בני אדם שבעולם שינקמו ויגמלו רע למי שעשה להם מעשה רע וכו'. ולכן קשה, כיצד אסרה לנו התורה תכונה טבעית של רוב בני האדם שמושתת על ההנהגה של "מידה כנגד מידה" וכפי שהקב"ה גם כן נוהג עם בריותיו לטוב ולמוטב? ובשלמא אם חז"ל היו אומרים לנו, שלפנים משורת הדין ראוי לא לנקום ולא לנטור וזהו דרכם של הצדיקים והחסידים או היינו מבינים זאת, אבל לאסור עלינו בשני הלאוים תכונה אנושית וטבעית של רוב בני האדם, ובפרט שכך גם הנהגת הקב"ה שנצטוונו ללכת בדרכיו, ולכאורה הדברים צריכים ביאור.

אמנם לאור האמור לעיל הדברים מובנים וכפי שכתב שם ספר החינוך, ונבארם בס"ד בהרחבה. כלומר, אם האמת היתה שהחבר, השכן, הקרוב, המעסיק וכדו' הם היו עושים לנו את הצרה ועגמות הנפש - ברור שהתורה לא היתה אוסרת עלינו ב"לאו" להתנהג אחרת עמם ממה שהם הרעו לנו, כי זהו טבעם של בני אדם, ולכל היותר היו חז"ל מציינים שלמרות מעשיהם הרעים עמנו, ראוי לנו להתנהג עמם לפנים משורת הדין. אולם האמת היא אחרת לגמרי, שלמעשה רק הקב"ה עשה וגרם לנו את הצער הזה משיקולים שלו, ובלעדי רצון הקב"ה - אף אחד לא היה מצליח בשום אופן וצורה לצערנו, אלא מכיוון שמגלגלים חובה על ידי חייב לכן הקב"ה סובב את הצער שנגרם לנו ע"י אדם שאינו זכאי אלא בבחינת "חייב". וכך כתוב בפירוש במדרש תנחומא פרשת ויקרא (ס"ז) על הפסוק "נפש כי תחטא ושמעה קול אלה" מי גרם לאדם שיאמר עליו אלה - נפש כי תחטא, ע"כ. כלומר, שבגלל חטאי האדם הקב"ה סובב שנגרם לו האלה. לפי זה מי שנוקם ונוטר בחברו - חוטא ביסוד האמונה בקב"ה, בכך שמייחס את התנהגותו הרעה של חברו כלפיו כאילו חברו אשם, בעוד שהאמת היא שהקב"ה עשה זאת, אלא שהשתמש בחברו בתור ההיכי תמצי לבצע זאת. והסיבה למה בחר הקב"ה דווקא בחבר או בשכן וכו' לצערנו, קשורה לחטאים שחטא החבר לקב"ה, אבל אין זה מעניינינו. וכשם שאדם לא יקעים ויצער את הדורר שהביא לו מכתב שהוא חייב למס הכנסה סכום כסף גדול, כך אין לו לכעוס ולצער את חברו שמשמש כדורר וכשליח בלבד.

לאור האמור לא קשה מאומה. כי אם החבר היה מרע לנו מרצונו - לא היה לנו איסור ב"לאו" לנקום ולנטור כלפיו, מאחר שזהו התכונה האנושית של בני האדם שנוהגים מידה כנגד מידה כמבואר בספר החינוך. אבל מכיוון שהאמת היא שהקב"ה הוא זה שגרם לנו את הצער הזה והשתמש בחבר רק כשליח לעשות זאת, א"כ אין כאן מידה כנגד מידה, כי הקב"ה הוא זה שהעניש אותנו ואילו אנו נוקמים בחבר שנשלח לבצע זאת. לפיכך אם ננקום או ננטור לחבר - במעשה זה אנו כופרים ביסוד האמונה שהקב"ה מנהיג את העולם ועושה בו כרצונו.

נמצא שמהות הלאו הוא - חטא שבין אדם למקום ולא חטא שבין אדם לחברו, ושעיקרו הוא - כפירה ביסודות האמונה בקב"ה ובהנהגתו את העולם כרצונו!!

ומסתבר עוד, שאם ננקום בחבר, נעבור גם על הלאו של "לא תנו" שמהותו אונאת דברים, כי אנו מצערים לשווא אדם שכלל לא קשור לצער שנגרם לנו.

לאור האמור נבין מעט מגדלות הנשגבה של דוד המלך, שכאשר ברח מאבשלום בנו, רדף אחריו שמעי בן גרא (כמבואר בשמואל ב טז, יז), וזרק עליו אבנים וקללו וכו' ולמרות זאת אסר דוד על אבישי להרוג אותו, כי אמר, שהקב"ה אמר לשמע'י לקלל את דוד ושמעי רק השליח לבצע את רצון ה', ולכן לא מגיע לו כעת עונש. ובזכות משפט זה אמרו חז"ל - שזכה דוד להיות רגל רביעית במרכבת השכינה ולהצטרף לשלושת האבות הקדושים, דבר שלא זכה בו עד כה אף אדם כולל דוד המלך למרות גדלותו הנשגבה.

מהו עיקר האמונה?

מסקנת הדברים, ודאי שכל אחד צריך לחזור בתשובה על חטאיו הפרטיים שהוא מודע להם, אולם מעבר לכך, עיקר התשובה הוא, שנדע ונחיה כל חיינו עם האמונה שרק הקב"ה מנהיג את העולם, וכל מה שקורה לאדם ולמשפחתו, אפי' דברים שאחרים מעוללים להם, הכל נעשה כיוון שכך הוא רצונו י"ש, והכל נעשה לטובת האדם, ורק באמצעות תפילה מעומק הלב וריבוי תורה ומעשים טובים נוכל לשנות לטובה מה שנגזר עלינו.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ברכת יוסף

קהילת "ברכת יוסף" – גבעת שאול ירושלים

גליון 9 – ראש השנה תשפ"א

מתורתו של מורנו הגאון רבי יהודה הכהן רפפורט שליט"א

*

חיוב מסיר"נ לקיום מצות תשובה – דרשת שבת תשובה – תש"פ

ואנן איירינן בדבר שיש בו מצב של פקו"נ, אלא שיישאר גם עבירה, ודברי הגרא"ו דמי למשי"כ בשו"ת חת"ס [אהע"ז ח"ב סי' פ"ב], במי שיש פיקו"נ להתיר לו לבעול, ולעבור על לאו דיבמה לשוק, אלא שאי נתייר לו, יבעול יותר מהנצרך לפיקו"נ, שאין לו היתר, וזה כנ"ל שלמעשה יעבור עבירה גמורה בלי שום פיקו"נ, ואינו נוגע לנידו"ד שיש פיקו"נ יחד עם עבירה.

אלא שכ"ז שייך להאמר, רק אי נימא שכשנחדש בתורה, ענין ותועלת התשובה לעקור החטא, הרי שגם בלי הציווי על תשובה, היה חיוב לחזור בתשובה, מכח הציווי שלא לעבור את העבירה שעבר עליה, ומה שיש מ"ע לשוב בתשובה, כי רצה הקב"ה לזכות ישראל, שיהיה עליהם גם קיום מצוה בעשיית התשובה, אף שהיה מחוייב בעשיית התשובה, גם בלי המצוה, מחמת העבירה שצריך לעוקרה.

ונראה לתלות הנידון, אי מחויב לעשות תשובה, גם בלי מצות תשובה מכח העבירה שעבר, בחקירה נוספת, דיל"ע מה הכוונה שע"י תשובה תיקן החטא, אי הכוונה שמהיום והלאה לא יענש על החטא, כיון שעשה תשובה, [וכן שאר תועליות שמעתה אינו פגום וכו'], או הרבה יותר מכך, דהתשובה הועילה שנעקר החטא למפרע, ונתברר שלא חטא כלל.

והנידון לדליל תלוי בזה, דאי התשובה אינה עוקרת למפרע, אלא שלא נענש על החטא, ורק מכאן ולהבא נידון כאילו לא חטא, אי"כ אין העבירה שעבר אתמול מחייבתו לשוב, שהרי גם תשובתו לא תמנע אותה.

והנה ידועים דברי המס"י סו"פ ד', בבואו לבאר, היאך עפ"י מידת הדין מהני תשובה, מפרש המס"י, שעקירת הרצון לחטא, נחשבת כעקירת המעשה, ובהמשך דבריו כתב וז"ל, הנה עקירת הדבר מרצונו, יחשב לו כעקירת הנדר, ומתכפר לו, והוא מה שאמר הכתוב, וסר עוונך וחטאתך תכופר, שהעון "סר ממש" מהמציאות ונעקר וכו' עכ"ל.

ויש להוכיח מדבריו בתרי אנפי, אי דימה לחרטה מעיקרא המתירה את הנדר, ושם הרי מבואר שההיתר נדרים, עוקר הנדר למפרע, אלא דגם בהיתר נדרים, חולקים רבותינו, אי הוי למפרע ממש, או רק לגבי מכאן ולהבא כאילו למפרע.

ובקצרה אציין למשנ"ת במק"א [בשיעורים על פרק נערה המאורסה], שיטת הגר"ש שקופ, שנוקט שרק מכאן ולהבא נידון כמו שנעקר למפרע, אבל בשעתו וודאי הוי נדר, לעומת זה הבאנו דברי הרע"א גיטין [ל"ג א'], דמוכח מיניה, דהוי למפרע ממש, והראנו שכן מפורש בשו"ת הרשב"א, שכתב שמי שידוע שיתיר את

בדרשת מהר"ח מולאזין הנדפס בסוף ספר נפה"ח, מצינו חידוש גדול, וז"ל בתו"ד בד"ה ירמיהו הנביא, ואפשר יצטרך גם למות מתשובה, ואעפ"כ יקבל עליו גם מסירות נפש וכו', וכמ"ש ושבת עד ה' אלו' בכל לבבך ובכל נפשך, ר"ל אפי' הנפש נוטל הוא ממך ע"י התשובה, אעפ"כ אתה מחויב לשוב עכ"ל.

והנה מקור דבריו שם, מהגמ' עבודה זרה י"ז א', שהביאו הפס' במשלי, כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים, ופירשו חז"ל שאם ישובו לא יחיו, וכ' רש"י, ואם שבים ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם, וזו גזירת מלך עליהם למות עכ"ל, והביאו בגמ' שם, מהמעשה עם רבי אלעזר בן דורדיא, שהיה דבוק בחטא, עד שלא היה יכול לפרוש, ושם ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שמת, ואמנם תחילת דברי הגמ' שם, בעבירת מינות וע"ז, וחטאו דרי"א ב"ד היה בעריות, ואלו חטאים שצריך למסור את הנפש עליהם, אבל משמעות הפס' במשלי, ודברי רש"י שם שהבאנו, שהמיתה מחמת התשובה שהיא צרה להם וכפיית יצרם, ולא כדי לא לעבור שנית על העבירה, כך כנראה מפרש הגר"ח מוואלוזין להגמ' שם, ושמענו מדבריו חידוש גדול, שצריך למסור את הנפש על תשובה.

מעתה צע"ג הרי אמרו, שרק ג' עבירות אינם נדחות מפני פיקו"נ, ובשאר מצוות ואיסורי התורה וחי בהם כתיב, וקשה בתרתי, אי למה תהא מצות תשובה שונה משאר המצוות, ובי' למה לא מונה כשאמרו חוץ מג' עבירות ע"ז שפ"ד ועריות שחייב למסור נפשו עליהם.

ויש לבאר, שבאמת כל שיעמוד לפנינו, נידון של עבירה או מיתה, וודאי צריך למסור את הנפש, ששום דבר לא עומד בפני שלא יעבור עבירה, וכל עבירה בכלל זה ללא יוצא מן הכלל, אלא שתמיד במקום פיקו"נ, כיוון שאמרה תורה, וחי בהם ולא שימות בהם, אי"כ למעשה אין לו עבירה, אבל לו יצויר, שישאר לו עבירה, אזי שוב לא נדחה מפני פיקו"נ, ומעתה כל שעבר עבירה ומחויב לעשות תשובה, הרי בלי עשיית התשובה, הוא ישאר עם עבירה, שלא היה לו היתר כלל לעשותה, ולכן פיקו"נ לא דוחה.

שו"ר שבעיקר היסוד, דלו יצויר שישאר עבירה אחר ההיתר דפיקו"נ, אין לו היתר, כ"כ בקוה"ע סי' מ"ט אות ה', [וכ' לבאר עפ"י מה שאמרו התוס' ביומא פ"ב בשם השאילתות, בהא דאין קישוי אלא לדעת, ועי"ש מה שניסה לדחות ותירך, עכ"פ מבואר בדבריו היסוד הנ"ל, דכל עבירה מחייבת למסור הנפש על קיומה, ורק דמחמת ההיתר דפיקו"נ, אי"ז עבירה.

אלא שבדברי הקוה"ע יש להעיר, דשם הוי עבירה גמורה, ורק איהו ידע דלא יעמוד בנסיון, ובאמת אין לו מצב של היתר כלל,

נדרו, יכול עכשיו כבר לעבור על הנדר, [והו"ד הרשב"א בשו"ע הלכ' נדרים], וכן הבאנו מהשע"מ [פ"ו הלכ' שבועות], ומשו"ת עין יצחק [ח"א יו"ד סכ"ד], שמפורש בדבריהם, שאי יודע שעתיד להישאל על נדרו, יכול לעבור על השבועה כבר קודם השאלה, ומבואר דהוי למפרע ממש.

ולפ"ז אי תשובה דמי להיתר נדרים, א"כ הוי למפרע ממש, אמנם יתכן שאין כוונת המס"י לדמות ממש, אלא דקצת יש להוכיח מלשונו, שכתב שהעוון סר מהמציאות ממש ונעקר, ומשמע כפשוטו למפרע, ואולי כוונתו שמכאן ואילך נעקר העוון ואיננו, וצ"ע.

האם תשובה עוקרת את החטא למפרע

ונראה בע"ה להביא מדברי גדולי האחרונים, ראיות ברורות, דסברי שע"י התשובה נעקר החטא למפרע ממש כפשוטו, דהנה הרמב"ם הלכ' נדרים [פ"ט הכ"א], הביא הדין המבואר במשנה בנדרים, דהנודר מזרע אברהם, מותר בבני ישמעאל ובבני עשוי, דהם לא מכונים זרע אברהם, ובהג"ה הרע"א הביא לדברי המהר"י בסאן, דישאל שנשתמד גם הוא אינו מזרע אברהם, וא"כ צ"ב למה לא אמרה המשנה שהנודר מזרע אברהם מותר במומר, ותיירץ וז"ל, אלא דאסור ליהנות ממנו מספק, דשמא יעשה תשובה, ויהיה למפרע זרע אברהם, ולפ"ז אם נהנה ממנו אינו לוקה עכ"ל.

מפורש בדברי הני תרי גדולי עולם המהר"י בסאן והרע"א, דנעקר למפרע ממש, שהרי הנהגתו קודם התשובה, משתנית בגלל התשובה העתידה לבוא, ואמנם יש להעיר הערה צדדית בעיקר דבריו, דלמה לא נעמידו על החזקה דלא יעשה תשובה, וכמו שכתבו התוס' בגיטין [ל"ג א'], דלכך לא חיישינן בכל נזיר שעבר על נזירותו שמא יישאל על נזירותו, דיש חזקה שיהיה באותו מצב, ואולי שאני שאלה על נזירותו דאינה מצוה להישאל, משא"כ עשיית תשובה, שהוא מצווה ומחוייב בה, וחיישינן לה יותר, ודוחק.

עוד יש להוכיח, דתשובה עוקרת למפרע ממש, מדברי הרדב"ז על הר"מ הלכ' ממרים [פ"ו הי"א], שפסק הר"מ, שאב רשע, בנו חייב בכבודו, והקשו עליו מהמבואר בגמ', בהלוח אביו בריבית ומת, שאינם חייבים להחזיר משום כבוד אביהם, כל עוד האב לא עשה תשובה, ומבואר שאין חיוב כיבוד אב באב רשע.

ומתיר הרדב"ז, שבאב שמת, אין כלפיו חיוב כבוד, "אבל באביו קיים, שיש תקוה שיעשה תשובה, ולא תזכרנה הראשונות, ונמצא הבן עובר למפרע", ומבואר שאי יעשה תשובה, מעיקרא עליו לכבדו, ומעיקרא כבר חייב להתנהג מספק עפ"י התשובה שיעשה בעתיד.

מעתה מסתבר, שעצם העבירה מחייבת לעשות תשובה, שהרי אי יהיה תשובה לא יהיה חטא כלל, ודמי למי שנדר על תנאי, ועבר על הנדר, שהוא מחוייב לא לעבור על התנאי, [שבועות כ"ח], כי ע"ז עושה שיש לו עבירה, לפ"ז יוצא, שגם אי לא היינו מצווים במצות תשובה, היה חיוב לעשות תשובה, מחמת העבירה שעשה בלי היתר.

והעירו מהא דאמרו דהמקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור, חיישינן שמא יהיה תשובה בליבו, ואי בכל תשובה נעקר החטא ממש למפרע, למה לא ניוחש חשש יותר פשוט, שמא יהיה תשובה בעתיד, וזה חשש יותר שכיח מאשר שברגע זה עצמו יהיה תשובה.

ונראה דלק"מ מתרי טעמי, ראשית, מסתבר דהאשה חפצה בהתנאתה, שיהא בעלה עתה צדיק למעשה ולא צדיק ע"י תשובה ועקירה למפרע, ב' עוררונא שאף אי החטא נעקר ממש למפרע, אבל שם צדיק גמור בהחיה שעתא לא נכון לכנותו.

מעתה יש קיום, להמבואר לעיל שלא יהי פיקו"נ בתשובה, כי אי לא יעשה תשובה, ישאר עם עבירה שאין לה היתר כלל, ולא מצינו היתר דפיקו"נ, אא"כ אחר ההיתר לא יהיה עבירה.

והראוני סברא כע"ז בקובץ הערות [סי' כ"ג ס"ק ג'], וביאר עפ"ז דברי המג"א [סו"ס רמ"ח] דמי שהפליג בספינה סמוך לשבת, וכשמסתכן בהמשך ההפלגה, מחמירין ע"ע שלא לחלל שבת ולהסתכן, כיוון שאי יחללו שבת, יתברר שעברו על חילול שבת בהפלתם, ולכא"ו תימה מה מתיר להם עכשיו להכניס עצמם לסכנה, ומבאר הגר"א, שכיוון שאין להם היתר דפיקו"נ, שהרי הכניסו עצמם לחילול שבת, מעתה יהיו עם עבירה בלי היתר, ע"ש, [יש להעיר דאי צדקה סברתו א"כ חייב להחמיר ע"ע לא לחלל שבת, והרי המג"א רק הרשה להם להחמיר, וצ"ל שסוד האיסור שם, להכניס עצמו לחשש חילול שבת בפיקו"נ אינו איסור גמור, וצ"ב].

אלא שהעיר הגר"א דיוצא לפ"ז חידוש דין, שאם בשילוח הקן עבר ולקח הבנים, וחייב לשלח האם ולתקן הלאו, הרי שלהניל יוצא, שאף אי יהא פיקו"נ על השילוח, יהא חייב למסור נפשו ולשלח, כי בלי זה ישאר עם עבירה בלי היתר וד"ז צ"ע עכ"ד.

ונראה שיש לחלק דבלאו הניתק לעשה, אין קיום העשה פועל, שכלל לא עבר על החטא, אלא שיש דין לעשות תיקון מסוים ע"י העשה, ול"ד למשנ"ת במצות תשובה, שהיא עקירה גמורה והפיכת העבירה להיתר גמור, [ויש אפי' דרגת תשובה שהופכת לזכות].

ויש להעיר עוד נפ"מ בסברא זו, במי שהכניס בשבת בצק לתנור, ועבר על מלאכת בישול, והרי אי ירדה את הפת לפני שתאפה, הרי יעשה בכך שאין כאן מלאכה כלל, וא"כ אם יהיה לו פיקוח נפש על הרדיה, יצטרך למסור נפשו על כך, וזה חידוש גדול ולא שמענו, אמנם שם שאני שהעבירה נהיית רק ע"י עצם האפיה, והוי פיקו"נ על עצם העבירה, [ועי' שבת ג' א' בדברי התוס' שם ובשפ"א ובמש"כ בזה במק"א].

והנה טען בני הרב משה מנחם שיחי, שלפי האמור יוצא חידוש דין, ונצייר באופן כזה, במי שעומד למות ברעב ל"ע ויכולים להגיש לו בשר להחיותו, אלא שאותו אחד יאכל הבשר עם חלב בלי שנצרך לו, הרי שבאנו משום פיקו"נ להתיר מה שאין לו היתר, ולהאמור יהא אסור להחיותו בכה"ג, שיוצא ע"י הפיקו"נ נתיר עבירה ממש שאין לה היתר, עכ"ד בני שיחי.

ואינו נכון, שהמציל שלפניו יש פיקו"נ, העומד לנגדו לאו דלפני"ע, ולא זה נדחה מפני פיקו"נ ושוב יש לו היתר גמור להגיש הבשר לפני העברין, ואינו דומה למשנ"ת שבגלל פיקו"נ לא יעשה תשובה והוא יישאר עם עבירה בלי היתר וכ"פ.

אבל יש לציר, באופן שנשבע על תנאי ועבר על השבועה במזיד, אבל יכול שלא לקיים התנאי, וממילא לא יעבור למפרע, ומסתבר שמחוייב בכך, ועי' רש"י בסוג' דביטלו ולא ביטלו במכות פ"ג, ואי יהיה לו פיקו"נ על קיום התנאי, וכי יצטרך למסור הנפש ולא לקיים התנאי, כדי שלא תהיה לו עבירה למפרע, כמדו' שדין מחודש זה לא שמענו, ומסתמא גם בכה"ג פיקו"נ מתיר.

ואכן נראה לבאר דעיקר הסברא הנ"ל לא נכונה, כי מצוות ואיסורי התורה אינם שמצווה שיהיה לו מצוה, והלאוין אינם איסור שיהיה עליו עבירה, אלא המצוה לעשות המצוה והעבירה לא לעשות, וממילא אי ע"י שלא ימסור נפשו יהיה לו עבירה, אין בזה לחייבו לעשות או לא לעשות מעשה אחר, כי לא מציאות העבירה מחייבת למסור הנפש, אלא עשיית העבירה נדחית וכדו', והבן היטב.

והנה נפ"מ בהבנה זו, במי שנדר או נשבע ועבר על נדרו, ועתה יכול להישאל על נדרו ושבועתו, וע"ז לא יהיה לו עבירה, האם עצם הלאו דבל יחל מחייבו להישאל, [ולהאמור לעיל הרי שבכה"ג אי

יהיה לו פיקווי של להישאל, לא יידחה הפיקווי את חיובו, נראה שתלוי בהני"ל, דאי מצווה שלא יהיה לו עבירה יהיה מחוייב להישאל, אבל אי החיוב רק לא לעשות עבירה, הרי שכאן אי"ז עומד לפני עשיית עבירה, ולא יהיה מחוייב להישאל.

אמנם זאת צריך להבהיר, דמה שכתבנו שאינו חייב להישאל, כוונתי שאי"ז חיוב גמור מכח עצמות הלאו, אבל וודאי ראוי וכדאי לעשות של יהא עליו עבירה, ובכלל יראת ה' ייחשב, [וראתי לח"א שכתב שהוי בכלל חיוב כללי לשמור המצוות וצ"ב הגדרים].

והנה בתשובת הרע"א המודפסת בסוף ספר דו"ח, כתב במי שתרים מן הרע על היפה שמצוה להישאל ולתקן איסורו, ואין לפרש שכוונתו כנ"ל דהוי ענין של יראת שמים, דשם כתב דבזה הוי נשיאות חטא האמורה בתורה שם וצ"ע.

עכ"פ לסברא הני"ל, שאין העבירה מחייבתו לבטל מעצמו העבירה, אי"כ לא שייך לפרש שלכן אין היתר דפיקווי, גם בלשון המהר"ח בדרשתו שם, לא נראה שזה טעמו, שהרי להמתבאר אי"ז דין מיוחד במצות תשובה, ולא היה צריך לדרוש הפסוק, דושבת בכל לבבך ובכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך, ואי"כ הדרא קושיא לדוכתיה, מדוע לא מנו את התשובה, בכלל העבירות שלא נדחות מפני פיקווי.

ונראה לבאר באו"א, שהא דבתשובה צריך למסור את הנפש, אי"ז תוספת דין בגודל החיוב, אלא זה מעצם החפצא של המצוה, וכמו שמצינו מצות מלחמה, והרי בכל מלחמה יש חשש פיקווי, וחייב לצאת למלחמה, כי זה עצם המצוה, כך בענין התשובה, כיוון שעיי עשית התשובה, המציאות שלפרש מהחטא גורמת מיתה, למי שדבק בחטא, כמבואר שם בגמ' ע"ז, הרי זה עצם המצוה, ולי"ש להיתר של פיקווי.

ויש לדייק בלשונו דהגר"ח, אפילו הנפש הוא נוטל ממך "עיי התשובה", דהיינו מדובר במסייג שגורמת מחמת מעשה התשובה עצמו, וכעובדא דראב"ד, ומה שדורש המהר"ח את הפסי, דלולי הקרא הו"א, שכה"ג אי"ז הצורה של תשובה, דכל הקיום של מצות תשובה, רק באופן של עבירה שאינו דבוק בה, דרק אי נשאר חי ונחיה בעי"ת, הוי תשובה, אבל אי מת אי"ז צורת המצוה דתשובה, וקמ"ל שגם בכך הו"א צורת מעשה התשובה, וממילא הוי מחוייב בתשובה זו, ושוב נתחייב למסור נפשו, כמו שבמצות מלחמה אין היתר של פיקווי.

ולפי"ז באופן שיבוא עכ"ס, ויאמר לו שאם יעשה תשובה יהרגהו, בכה"ג לא יצטרך למסור את הנפש אף להגר"ח.

חלק האגדה בדרשת שבת תשובה

ע"י מהר"ל [דברי נגידים על הגדה של פסח], בביאורו על ענינה של שבת הגדול, ולמדנו מדבריו על העבודה המעשית שיש בשבת זו, ובתו"ד שם כתב וז"ל, "וכל הדברים היוצאים לפועל בששת ימי השבוע, נתעוררים למעלה בכח בשבת הקודם".

ובהמשך כתב לגבי שבת תשובה, וז"ל וכן השבת שלפני יוה"כ נקרא שבת תשובה, כי יום הכיפורים העתיד להיות באחד מימי השבוע שלאחריו, כוחו הוא על שהוא יום התשובה לישראל וכו', והכנת ענין זה צריכה להעשות בשבת הקודם, בהתעוררות הכח מצינו לפעול בזה התעוררות למעלה, וזאת נעשה עיי שמקבלים עליהם ישראל בכל לבם, בשבת הקודם לשוב אל הקב"ה בחזקה וכו' עיש"ה. לכן נדבר כמה דברים בגודל ענינה של תשובה ובפרט בזמן הקדוש הזה.

"שובה ישראל עד ה' אלהיך, כי כשלת בעוונך", פירש רש"י [ומקורו בילקו"ש שם], תני בשם רבי מאיר, שובה ישראל בעוד שהוא ה', במידת הרחמים, ואם לאו אלהיך, במידת הדין, עד דלא יתעבד סניגוריא קטיגוריא עכ"ל.

אמרו חז"ל דרשו ה' בהמצאו, על עשייתו, שהוא זמן מיוחד לשוב בתשובה, ומתקבלת היא מיד, וכמו שכי הרמב"ם הלכ' תשובה, והנה "המצאו" היינו שה' נמצא, ולמשנית ברש"י, היינו שמידת הרחמים המבטאת בשם הויה ב"ה, היא הנמצאת.

ויש לבאר ענינה, שהנה בייג מידות של רחמים, הרי השם הויה ב"ה, הוא ב' המידות הראשונות, לחלק משיטות הראשונים, ובביאור דעת החולקים, ע"י גר"א שביאר, שהם השורשים לייג המידות, ואמרו בגמ', שה' קודם שיחטא, וה' לאחר שיחטא, וביארנו לעיל, דהיינו שיש חלק שהוא נשאר לאחר החטא כקודם החטא, שלא נפגם כלל, ולזה מרמז השם שקודם שחטא, וממנו תוצאות חיים לשוב בתשובה, וכמשי"כ הנה"ח, שתשובה שייכת לעלמא דחירותא.

עוד יש ללמוד מדברי חז"ל בילקו"ש, ואם לאו, אלהי, עד לא יתעבד סניגורא קטיגורא, היינו שאי לא מנצל זמן שליטת שם רחמים, הרי שמתהפך ענין זה לחובתו, ומסתמא זה כהמשל שכי הרב"י באותו שלא ניצל החתירה לברוח מבית האסורים.

או שכוונת חז"ל סניגוריא קטיגוריא, למשי"כ המש"ח, שמי שלא מנצל את עשיית ויה"כ לתשובה, הרי ה"חשבון" שעליו נורא ואיום, [כוונתו למשי"כ הגר"א בביאור ההבדל בין דין לחשבון], שהרי יכול היה לנצל ולהרוויח זכויות בלי גבול וכו' מנע מעצמו, [ע"י עוד חומרא בענין זה במשנת ר"א].

עוד למדו חז"ל מהפסי "עד ה' אלהיך", גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, וצ"ב מה הכוונה שמגעת עד שם, הרי כל תפילה באה לפני השי"ת, וכן כל מצוה פועלת בשמי מרומים, ועיי"ש בילקוט שהוסיפו, מנהגו של עולם אדם יורה חץ, כמה מהלך, בית כור או כוריים, כמה גדול כוחה של תשובה וכו'.

ונראה לבאר בשני דרכים, א' עפמשי"כ הגר"ח בדרשתו לר"ה, בביאור הפסי לא בשמים היא וכו', שהרי כשחטא האדם הרי פגם למעלה ולמטה, ומן הדין היה שיהא צריך לתקן הפגם במקומו, וחסד עשה הקב"ה דעיי תשובה בפיו ובלבבו, למטה בעוה"ז בינו לבין עצמו, בזה ניתקן כל אותם מקומות הרחוקים מאד, וזה הכוונה שמגעת עד כסא הכבוד, שיש בעוונותינו שהגיעו וכביכול פגמו מאד למעלה, וגדול כוחה של תשובה, להיות כחץ הנשלח למטה עד כסא הכבוד.

ב' עוד ילי"פ שהכוונה עד כסא הכבוד, דבאמת משם מהכסא שורש נשמתו של אחד מישראל, ועיקר התשובה שיחזור להיות נקי וטהור כפי שהיה בשורשו ועיקרו, כ"כ המהר"ל [נתיבות עולם נתיב התשובה פ"ב], לפרש מימרא זו.

והנה כל תשובה מהותה לחזור, לאן לחזור, מפורש בלשון הרמב"ם לחזור להיות לפני ה', היינו מהות התשובה שיחזור האדם להיות במצב קרבתו אל ה' כפי שהיה קודם החטא.

מעתה יש לפרש הפסי שובה ישראל עד ה' היינו עד מצבך בקרבת ה' שהיית מחובר להויה ב"ה, ואם לאו אלהיך, על כך יהא עליך דין על עצם הריחוק, וזהו שהסניגוריא נהפכה לקטיגוריא, שאי לא איכפת לו ונשאר מרוחק הרי שאי עשיית התשובה וההסכמה להיות רחוק ע"ז גופא יהא דין ועונש.

וכך כתב הגר"א בביאורו ליונה פ"א פ"ג, שקודם יצירת אדם הרי הוא עומד לפני ה', ומצב העובר קודם בואו לעולם, שגר דלוק על ראשו, בסוד אלוה עלי ראשי, וכן יהיה לעתיד לבא בעוה"ב, ותשובה היא לעשות שיחזור לעמוד לפני ה'.

יעזור ה' שנוכח כולנו להגיע ליום קדוש בהכנה המצטרפת לכך, ונוכח לשוב לעמוד לפני ה' יחד על כל עם ישראל, ובזכות זה יושפע עלינו כל טוב ברוחניות ובגשמיות אכ"י.

פנינים לימים הנוראים

[מ – שיח יהודה - ימים נוראים למורנו הרב שליט"א]

תפוח בדבש

הנה סוגי הסימנים מתחלקים לשנים, כל הסימנים המובאים בגמ' כריתות והוריות, ועל דרכם שאר מאכלים ששם מורה על ענין טוב, ויש התפוח בדבש והחלה בדבש, שבו לא ענין השם של המאכל, אלא ענינם עצם המתיקות, והנה המקור לתפוח בדבש הובא מהמחרי"ל, ועיי"ש בספר מהרי"ל, תחילת עניני ר"ה, אריכות דברים להוכיח שתמיד כשמוזכר משפט ודין, סמוך לו ענין של מתיקות, מכמה וכמה מקראות בתורה ובנביאים.

ויש לבאר שאין עצם הדבש, אלא ההטבלה בדבש, שמעשה ההטבלה בדבש מורה על מעשה המתקה, ואנו מבקשים שהקב"ה ימתיק לנו את הנגזר עלינו, ויתכן שבדווקא לוקחים תפוח להטבילו בדבש, כי התפוח אינו מתוק אלא חמוץ במקצת, ואת החמיצות אנו מתקנים, להורות ענין זה.

ואולי זו הכוונה, במה שכתב המחרי"ל והעתיקו הפוסקים דבריו, שהברכה על התפוח ולא על הדבש, היינו בורא פרי העץ ולא שהכל, דלא נימא שהדבש עיקר והתפוח טפל, ומה ההו"א, הרי כל טיבול כך הדין, אלא כוונתו שלא נימא שהעיקר לאכול דבש ומתיקות, ונצרך התפוח רק כדי להחזיק הדבש עליו, אלא ענין האכילה בדווקא את התפוח למתקו בדבש וכמשנ"ת. אמנם המחרי"ל עצמו, תמה שם, למה דווקא תפוח, וכתב טעם אחר עפ"י קבלה לרמז שדה תפוחים, ואי"ז סתירה למשנ"ת, דעדין קשה, למה בחרו דווקא תפוח, ולא מין פרי אחר, כגון אגס וכדו', לטבול בדבש.

שנה טובה ומתוקה

טובה היינו הטוב בעצמו, ומתוקה היינו הרגשת מתיקות בטוב, והכוונה בזה שפעמים יש הנהגה עם האדם, שאמנם היא טובה לו באמת, אבל אינה מתוקה לו, כגון יסורים הבאים על האדם לטובתו, הוי טובה שאינה מתוקה, דאי"א לו להרגיש בה המתיקות, ובקשתינו שתהא לנו שנה טובה וגם מתוקה.

ושמעתי שברכה זו באה כנגד המבואר בכתוב, בנביא ירמיה, כי רע וזרע עזבך את ה', היינו שבלעזוב ולהתרחק מה', יש גם בחינת רע, וגם בחינת מר, וההיפך קירבת ה' הינה גם טובה וגם מתוקה, ובקשתינו שתהא השנה שנה שיחא בה חיבור גמור לה', ההיפך מעובד את ה', וסוף מהלך הימים נוראים ביוה"כ בו דבקים בה', והשיא בשמיני עצרת חבוקה ודבוקה בד'.

תשליך

[א] נתעוררתי דיל"פ שענינו כמו שכי' הרבנו יונה ביסוד התשובה, שצריך האדם ביום שמתעורר לשוב להשליך כל עוונותיו, ולחשוב כאילו היום נולד ואין לו שום עבירות וכו', וכדברי הנביא יחזקאל השליכו כל חטאיכם.

וביארנו במק"א שודאי את החטא עצמו, לא תיקן עד שיעשה כדן התשובה וחילוקי הכפרה, אלא שהרבנו יונה איירי בתשובת האדם, להפך מאדם חוטא לבעל תשובה, עיי"ש היטב, ובמש"כ במק"א, ויש לוי שזה הביטוי והתפקיד של התשליך.

[ב] בביאור מנהג התשליך, כי החיד"א עפ"י ד' האריז"ל, שתפילת מנחה חשובה משום שזוהו התפילה הראשונה שהתפלל אדה"ר בבריאה לאחר שחטא, ואומר החיד"א שהיה זה מענין תשליך, שהיה בגי'ע נהרות, ושם התפלל לאחר חטאו.

הדין בר"ה גם על רוחניות

אמרו בגמ' כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה, ועי' בביאור הגר"א לתיקוני זוהר דף ל"ו ע"ד, ד"עיקר" מימרא זו לגבי מזונות הנשמה, ו"גם" לפי פשוטו על מזונות ועשירות ממש.

באין מליץ יושר

באין מליץ יושר מול מגיד פשע, תאמר ליעקב דבר חוק ומשפט, וצדקנו במשפט וכו', צ"ב היאך עיי' שיאמר ליעקב חוק ומשפט, יצדיקם במשפט, והרי אין מליץ יושר מול המגיד פשע.

ושמעתי לבאר בשם הסטמר רב זצ"ל, [בתוספת מעט], עפ"י המד"ר בתחילת הפתיחתא למגילת רות, שעתידין שרי אומות העולם לקטרג על בניי, אותה שעה סניגורן של ישראל משתתק, דכתיב [דניאל פ"ב], ובעת ההיא יעמוד מיכאל, מהו יעמוד ישתתק, אמר לו הקב"ה, נשתתק, ואין אתה מלמד סניגוריא על בני, חייך שאני מדבר בצדקה, ומושיע את בני, באיזו צדקה שקבלת את תורתי וכו' עיי"ש כל ההמשך.

והביאור, שהבין מיכאל הממונה על סניגוריא על ישראל, שיש מצב כה חמור שלא יעזור לימוד הסניגוריא שלו, ואין אפשרות לזכות אלא אם הקב"ה עצמו ילמד עליהם זכות, ולכן העדיף לשתוק.

מעתה זה הביאור, באין מליץ יושר מול מגיד פשע, כשיש הגדת פשע היינו אמירה חזקה כגידין של פשע, אזי הסניגור משתתק, צריך אמירה חזקה של הקב"ה בעצמו, "תגיד" ליעקב על יעקב, ומה יאמר הקב"ה בעצמו, יאמר דבר חוק ומשפט, היינו התורה שהיא חוק ומשפט, שלולי ישראל לא קבלוה, ויש בזה סיבה לזכותם, שכיוון שעל ידם קיום העולם, שבלי תורה לא קיים העולם, וא"כ אי יכלו אותם אין עולם, ואין שווה למלך לכלותם, כביכול צורך המלך, מלכו של עולם, לתכלית בריאת שמים וארץ להניחם ולזכותם.

מערכת הגליון מאחלת שנה טובה וברוכה למעלת מורינו הרב שליט"א ולכל משפחתו ולכל בני הקהילה ולכל משפחתם.

להכתב בספרם של צדיקים גמורים

לתרומות והנצחות ניתן לפנות: 0527680034@okmail.co.il

הפרשה המזכרת

ראש השנה 34

חינוך והגות על פי משנתו של הרש"ד הירש

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

אמא יהודיה שלא מתייאשת לעולם

אימא יהודיה לא מתייאשת לעולם, זו תכונתה וזה אופייה של האם היהודיה. וכך אנו לומדים מקריאת פרשה זו בראש השנה.

היא אינה מתייאשת, גם כאשר כולם אומרים שכלו כל הקיצים. גם כאשר נראה לה עצמה שאין כל תקווה ותוחלת, אין היא זונחת ונוטשת את המערכה. היא מתמודדת עד לרגע האחרון עם כל המטלות האימהיות שלה, באמונה, במסירות, באחריות ובלב חם של אימא יהודיה.

זה טיבעה של האם היהודיה, באשר היא איננה רואה את ההשתדלות כאמצעי, אלא כמטרה. עליה להשתדל ככל יכולתה למלא את חובתה כלפי ילדיה.

עבורה, אין מדובר כלל בחובה אלא בזכות, זכות עצומה להוביל ולהצמיד את ילדיה בדרך החיים מבחינה גשמית וכמובן מבחינה רוחנית. להובילם אל חוף מבטחים, אל הייעוד הרוחני ואל השלימות של עמל היהודי עלי אדמות.

הנה, הגר, בת למשפחת חם, שלא עודנה בהרגלי האם היהודיה – על אף היותה בבית אברהם אבינו. אינה יודעת ומכירה את אופי האם היהודיה, היא אינה עומדת במטלות שעליה לבצע כאם ובורחת מההתמודדות. היא בורחת מהחינוך של בנה ישמעאל, היא אינה משקיעה בחינוכו ומניחה לו לגדול ב"רחוב", על כל השפעותיו ההרסניות. היא מביאה אותו למצב שבו הוא מקלקל את חינוכו הטוב של יצחק, עד שאימו – שרה – האם היהודיה, נוטלת את האחריות ואת חובתה המוסרית כלפי ילדה ומבקשת מאברהם אבינו שיגרש את "בן האמה", כאשר ברור הדבר שגירושין אלו כוללים את הבן עם אימו.

בפרשה הנקראת בראש השנה, מסביר רש"ד הירש את טעותה של הגר בגישתה לילדה, כאשר היא משליכה אותו אל אחד השיחים ויושבת מרחוק, באומרה שלא תשמע את קול הילד ולא תיראה במותו:

"כל התנהגותה של הגר, אופיינית ביותר, ומציינת את הטבע של בת חם שלא נתעדה. אם ישראלית לא תיטוש

את ילדה, ולו רק כדי להקל עליו כדי חלק אחד במיליון של שניה.

הנוטש ילד באפס מעשה מפני שאין בכוחו לראות בייסוריו, אינו פועל מתוך רחמים. זוהי אנוכיות אכזרית של נפש אדם שנעצרה בטבעה הגס. אדם בעל שיעור קומה אנושי, יודע להשליט את הכרת חובתו על רגשותיו העזים ביותר, חובתו משכיחה ממנו את הכאב שבליבו, ומדריכה את ידו להושיט עזרה וסיוע, ולו יהא בידו רק לגמול חסד עם המתייסר בייסורים ולעמוד על גביו ולהשתתף בצערו.

מכאן משמעות עמוקה לנאמר בפסוק: ה' שמע את קול הנער, ולא קולה של הגר, כי זעקתו של אדם היוצאת מתוך אנוכיות ובאפס מעשה אינה מגיעה עד לכסא הכבוד.

ולא עוד אלא: "ותשלך את הילד תחת אחד השיחים" ואחת היה לה היכן יפול, ושמא יפול בין קוצים שיסרטו את בשרו וחוסר תבונתה של האם תוסיף לעינוי הצימאון עוד צער ללא צורך. הכל מראה אבדן חושים גמור תחת עצמת הכאב, במידה כזאת לא תשלח אם מזרע אברהם כל רסן במעמד שכזה..."

אין מה לעשות? תפילה!

מסתבר כי הורים אשר איבדו תקווה בבנם מכל סיבה שהיא, הן בדברים הנוגעים אל הגוף והן בדברים הנוגעים אל הנשמה, הן במחלות קשות ל"ע והן בבעיות חינוכיות, קשיי למידה, התנהגות, או כל בעיה אחרת. כאשר התקווה נאבדה ובעקבותיה גם התנהגות ההורים כלפי בנם הייתה התנהגות של ייאוש ושל השתמטות מהמחויבות ההורית כלפי הילד, לא היה סיכוי לריפוי המצב. אולם אלו הדברים במטרה, אלו אשר לא הניחו ולא הזניחו לא איבדו קשר עם הילד וחיכו בכל רגע לשינוי, לא אמרו "ניסינו כבר הכל", לא אמרו "אין יותר מה לעשות", אלא השקיעו עוד ועוד מחשבה ומעשה על מנת להביא להתקדמות, ראו ישועה גדולה.

החג באופן נעלה ומרומם – אין ספק שיש בזה ערך מיוחד למשפחה כולה.

אך אל נא נשכח את הצעירים, את הבנות, ואת נשות החיל, שיש להקדיש להם זמן תורני בסעודות השבת והחג. ותתפלאו לשמוע, לא רק עבורם – אלא גם עבור הבחורים הבוגרים שלעיתים עוסקים בעומק הסוגיות אך יש להזכיר להם את בסיס הדברים.

חובה עלינו בכל מועד ובכל חג – כמו בכל שבת, להקדיש זמן לחזרה ושינון של היסודות והערכים הבאים אלינו בשערי החג ומעל פסוקי פרשת השבוע, להבין מתוך המצוות, החוקים והמשפטים, את יסודות התורה, האמונה, הבנת המצוות וטעמיהן, שורשם ויסודם, הבנת מהות המצוות והשכל הישר של התורה המצווה אותנו את המצוות לתיקון נפשינו, מחשבתנו ודרכינו.

ערכים, משמעויות, מסר, הוראה למעשה!

תחנות מדהימות אלו, הינן יסוד משמעותי לבניית בית יהודי אמיתי, לא תמיד זה קל, צריך להכין את הדברים מראש ולעמול על כך שהם יהיו בבחינת 'כה תאמר לבית יעקב', בנעימות, בסיפור ובמסרים שיש בהם גם עומק וגם הבנה, גם פשט וגם דרש, מעשה רב והוראה למעשה מתוך הדברים. לעיתים קשה גן לאחר ההכנה להעביר את הדברים לאוזני השומעים, אם בשל המולת התינוקות וריבוי הסועדים, ואם בשל קושי לעיתים לייצר ריכוז של המשתתפים.

אך אל תוותרו על משימה חשובה זו.

הכינו עצמכם היטב למשימה זו, שיהיו הדברים ערוכים בלשונכם לאמירה ולהעברה, ובמציאת הזמן הנכון שבו ציבור הסועדים בשל לריכוז של כ-10 דקות של דברי תורה שיש בהם כדי להסביר את אונם של צעירים ובוגרים, בנים ובנות, דברים פשוטים, אך בעלי מסר, ערכים, הגות, חכמת התורה, והוראה למעשה לחיינו כיהודים.

בשנה זו, המשימה משמעותית יותר, יתכן ומסתבר שחלק מילדינו יגיעו לחגים אלו עם ידיעה חלקית בלבד למשמעותם של החגים לאור שיבוש סדרי הלימוד במוסדות החינוך. המטלה שלנו כהורים מקבלת אפוא משנה תוקף ומשמעות. יהיה עלינו לקחת אחריות מלאה על העברת משמעות החגים והמועדים לילדינו, על מנת שלא יישארו בידיעה טכנית בלבד על תקיעת השופר, הצום, ארבעת המינים והשיבה בסוכה. למה? מדוע? מה מבטאות מצוות אלו מבחינה היסטורית, מה משמעותם לנו כעם וכיחידים ומה ניטול מהם לחיי המעשה.

בשורות טובות,

בריאות איתנה,

נחת עד בלי די,

ושנה טובה.

הפיתרון הופיע בבת אחת וצץ מאיזשהי פינה נסתרת שכלל לא חשבו עליה. כי היגיעה וההשתדלות מולידים את הפיתרון.

רש"ד הירש מחדש לנו חידוש נוסף באומרו כי גם תפילה נשמעת טוב יותר כאשר היא מלווה בהשתדלות, אולם תפילת האדם האנוכי אשר אינו משקיע כלום למען הפתרון, אינה נשמעת.

לעולם אסור להתיימשך, גם משום שהימוש משדר לילד את הנוסחה לחיים. מתאמצים קצת ו... מתייאשים. אם נוכיח לילדינו כי אין מושג של ייאוש בעולם, אין מושג של נטישה, ילמדו גם הם דרך זו וירכשו אותה לחייהם. ילמדו כי ההשתדלות והמאמץ הבלתי פוסק היא דרכו של היהודי. וכאשר משקיעים ולא מתייאשים, או אז צץ הפיתרון כאמור – וכפי שמסביר בהמשך רש"ד הירש:

"כבר שמע אלוקים אל קול בנך כאשר הוא שם – אילו בטחת בה' ולא השלכת את בנך באותו מקום, כי אם הנחת אותו שם, אילולי היית יושבת מנגד אלא נשארת על ידו כיאה לאם הבנים, כי עתה כבר ראית את באר המים המצילים באותו מקום כאשר הוא שם."

יתכן, שכל זה מתקשר היטב עם מועד הקריאה, ימי ראש השנה. בכל ספרי המוסר מוזכר כי אין כמידת בשר ודם מידתו של הקב"ה. ביום הדין, כאשר בנוהג שבעולם שכל אדם ירעד ויפחד מאימת הדין, יוצאים אנו בבגדי חג וסמוכים ובטוחים כי יוציא ה' לאור את דיננו. אילו היה כל אדם עושה את חשבון נפשו, בוודאי היה נופל לייאוש מוחלט ולחוסר מעש בענייני האיש. אך אנו, בטבע היהודי הטבוע בנו, משוכנעים כי ע"י השתדלות ותשובה יכפר לנו ה' על כל חטאינו ויכתבינו ויחתמינו לשנה טובה ולחיים טובים וארוכים.

משימה מיוחדת לחגי תשפ"א

ראש השנה, יום כיפור, חגי תשרי, כל אלו הבאים עלינו לטובה – מעבר להיותם חגי ישראל שלכל אחד מהם ישנה משמעות ותוכן משל עצמו, הרי שהם תחנת התרעננות משמעותית ככל חגי ישראל להתחדשות הרעיונות של הערכים והיסודות של עם ישראל, זמן להעמקה, בירור וליבון של בסיס קיומנו, תוך עצירת השיגרה והקדשת זמן להתבוננות.

בכל שנה, אך בפרט בשנה זו, עלינו להקדיש זמן כהורים, לליבון ערכים אלו מול ילדינו ומשפחתנו, להקדיש זמן הן בארוחות החג והן בהליכה המשותפת לבית הכנסת לבירור וליבון מהותם של החגים והמסר המיוחד של כל אחד מהם לכל אחד ואחד כפרט, ולכלל כולו כעם הנבחר.

יש המקדישים זמן בסעודות השבת והחג לדברי תורה עמוקים, פלפולים על הסוגיות בגמרא המדברות על החג, ליבון הלכתי עירני, בעיקר בבתים שבהם ישנם בנים בוגרים בני ישיבות שחדוות התורה יחד עם אביהם מביאה את הפלפול העיון והעמקות אל שולחן

המשגיח הגאון הצדיק רבי שלמה וולבה זי"ע

(שיחה שנמסרה במוצאי יום כיפור)

השלב המסוכן ביותר בטיסת חלל הוא החזרה לתוך האטמוספירה: אם החללית אינה נכנסת לתוכה בזווית מדויקת היא עלולה להשרף מעצמת השפשוף באויר.

מעין זה: השלב המסוכן ביותר ביוה"כ הוא - החזרה לתוך מסלול החיים. הרי כל אחד התרומם כפי כחו ביום הקדוש, התקרב לרוחניות ועורר מחשבות והרגשות עדינות, הרבה יותר עילאיות מאשר חושבים ומרגישים במשך כל השנה, אך יוה"כ אינו יום לעצמו: תכליתו ועבודתו הוא שנקח אתנו מאורו לתוך כל השנה, חיזוק בעבודה, עלי' לסוג-עבודה יותר נעלה, עזיבת חטאים. והנה במוצאי יוה"כ, כשאנו חוזרים שוב לתוך ה"אטמוספירה" של ימות-חול - עלול ח"ו כל יוה"כ "להשרף" מהשפשוף החזק של האוירה החילונית. עבודה גדולה היא, שנדע להכנס "בזווית הנכונה" לתוך האטמוספירה...

הוא אשר מצינו שהחסידיים הראשונים היו ממתנים שעה לפני התפלה ושעה אחרי התפלה; שהתכוונו שעה לתפלה אנו מבינים עוד, אבל מה עשו שעה אחר התפלה, עד שנכנסו לחיי היום? ומהו הטעם של "אך צדיקים יודו לשמך, ישבו ישרים את פניך"? אלא החסידיים הראשונים ידעו מהסכנה של ה"חזרה אל האטמוספירה", וידעו מהי "הזווית הנכונה" של החזרה לתוכה - ישבו שעה אחת והתבוננו והתכוונו לחיי יום-יום.

כן הוא בשבת: ממצות "זכור" הוא הקידוש בליל ש"ק וההבדלה במוצש"ק. גם משבת קדש צריך לדעת באיזו "זווית" לחזור לתוך ה"אטמוספירה"! ויסד הסבא קדישא דקלם זצלה"ה כלל גדול בעבודה, כי באותה מדה שהתעלו לקראת מדרגה, באותה מדה של מאמץ צריכים לרדת מההתעלות לתוך מסלול החיים הרגילים.

"שלחו מהם איזהו בן עוה"ב - שייף עייל שייף נפיק, גרס באורייתא תדירא" וכו' (סנהדרין פח:). "שייף עייל" - הוא ההולך להגיד חידושי תורה, והולך בהכנעה גדולה כיאות לאדם גדול. והנה "שייף נפיק" הוא כשגמר להגיד את החידוש יוצא באותה הכנעה כמו שבא, וזה הרבה יותר קשה, כי הרגיש בדברים גדולים שאמר, והרגיש התפעלות השומעים, ובכ"ז גם עתה יוצא בהכנעה ואינו מחזיק טובה לעצמו. וזה ברור, שאם יהי' "שייף עייל" ולא "שייף נפיק" עדיין עלולה תורתו ח"ו להשרף בחזרתו ל"אטמוספירה" של "מדות" וזוהי עבודה גדולה להשמר מזה.

מה רבה עבודת מוצאי יוה"כ! ומה נואלו העוזבים הישיבה תיכף, "כתינוק הבורח מבית הספר", וח"ו עלול יוה"כ שלהם לעלות באש החיכוך עם ה"אטמוספירה"!

כל ההצלחה במשך השנה ברוחניות תלוי' בזה שנצליח להמשיך את יוה"כ לתוך כל השנה בבחינות מסוימות. הרי רבותינו ע"ה קבעו באמת כל חודש "יום כפור קטן", זכר ליום כפור גדול. הסבא ק' מקלם קבע לתלמידיו קבלה מיוחדת לעשות מעשה מסוים או לקבוע קביעות מסוימת על-דעת המשך יו"כ כלומר לכוון תמיד בעשיית אותו מעשה או בלמוד אותו סדר שזה יהי' על דעת קבלת יוה"כ.

נהירנא שפעם נסעתי מבית חיינו ישיבת מיר ביום אחרי יוה"כ הביתה, וחזרתי קרוב לחנוכה, וכאשר נכנסתי לאולם הישיבה הי' מרחף באויר המצב של הימים הנוראים. כי איך באמת הולכים ימים כאלה לאיבוד ואובדים בתהום הנשי' תיכף אחרי ה"תקיעה הגדולה"!

הבה נתחזקה לקיים "ישבו ישרים את פניך" ולא ניתן למה שהשגנו כל אחד ביום הקדוש - שיאבד ח"ו בהתנקשות עם ימות החול! וישיבת כל אחד עצות בנפשו כיצד להחיות לעצמו בחינת יום-כפור למשך כל השנה, ותהי' בזה הצלחה גדולה בע"ה.

דברים לפני נעילה

עיקרו של יום הכיפורים הוא להכנס ליום בעצמו מכפר להיות מחוברים ליום הכיפורים אך נכנסים לפני ה' היום הוא יום ה' ואם אנו לפני ה' אזי נכנסו ליוה"כ לרבי מכפר גם בלי תשובה יום ה' גם לרבנן להרמב"ם השעיר מכפר גם בלא תשובה עצם של יום מכפר גם לרבנן אבל אם התשובה ולכן כתבו שלזה סגי תשובה קלה.

שמעתי מהגר"מ חברוני זצ"ל בדרשה לפני נעילה שעיר היתה שהיו מים מזוהמים היו צריכים להרתיח המים לפני ששותים והנה פרצה שריפה אמרו להביא מים ואמר אחד לא הרתיחו וצעקו בשריפה כל מים הם טובים בשעת נעילה שריפה לא להתבונן כל תשובה כל מחשבה כל הרהור שריפה יוקדת.

יום ה' להכנס אליו עם וידוי חרטה בכוכבי אור חרטה יותר קל מקבלה לעתיד חרטה כבר עבר לא קשה אכן הוסיף האם החרטה שלנו באמת חרטה נראה אם בטעות יקנה אדם איזה חפץ ויתברר שבחנות אחרת מוכרים אותו חפץ בחצי מחיר כמה חרטה ונסיון להחזיר המקח יהיה לנו האם כך ההרגשה אצלנו בחרטה חרטה של אמת קימת. אתמהא.

שמעתי מעשה שהיה בסיביר קבוצה של יהודים עובדי עבודת פרך וביקשו מהמפקד שיאפשר להם להתפלל ביוה"כ, ולא הניח להם. לעת ערב כמה דקות לפני פנות היום השתחררו והתאספו כולם וביקשו מהזקן שיאמר דברי כיבושים. וכך פתח ואמר היה בחצר אחד תרנגולים קשרים בחבל ולא ידעו של מי כל תרנגול כי היו קשורים יחד, אבל הנה לרגע אחד התירו וראו שהתרנגול רק לקראת מקום ביתו, והבינו שהבעלים שלו הוא שרץ לקראתו כך אנחנו איו יודעין מי אדון לנו רוסיה הקומוניסטית או רבש"ע אבל הסימן רגע אחד ששחררו אותנו אז ברגע זה רואים מי הבעלים ופרצו בבכי נוראה.

כך ג"כ אנחנו קשורים ביצה"ר, אבל כמגיע זמן נעילה והוא עוזב אותנו נראה מי אנחנו רוצים באמת.

ברשת ונכלמתי

ושמעתי מהגאון ר' יעקב פרידמן שליט"א ביאור נפלא במה שאנו עם כל חטאינו ועוונותינו המרובים אין אנו מתעוררים כל כך לעשות תשובה, ואילו גדולי עולם שהיו לפנינו ובודאי שחטאיהם היו פחותים מאיתנו, התביישו בחטאיהם, וכפי שאמר עזרא (עזרא ט ו) "בשתי ונכלמתי להרים אלוני פני אליך", וכן ר' חיים מוולוז'ין בדרשתו המפורסמת לראש השנה פתח בפסוק (תהלים קיט ק) "סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי", וא"כ האידן אנו חיים כל כך בביטחון שתהיה לנו שנה טובה ושניכתב וניחתם לחיים טובים ולשלום.

והמשיל זאת לכריכת ספר אשר הכריכה היא כהה והכתב הוא לבן, אשר המתבונן בספר יקרא את הכתב הלבן, ואילו בשער הפנימי שבספר, העמוד הוא לבן והכתב הוא שחור, והמתבונן בעמוד זה יקרא את הכתב השחור, ומדוע פעמים קוראים אנו את השחור ופעמים את הלבן, אלא הדבר תלוי ברקע, שאם הרקע הוא שחור ניכר הכתב הלבן, ואם הרקע הוא לבן ניכר הכתב השחור.

וביאר ר' יעקב שכמ"כ ר' סעדיה גאון התבייש בחטאיו, וכפי שרואים אנו בנוסח הוידוי שלו, משום שהוא היה לבן ונקי, והיו לו כמה חטאים קלים שבלטו, משום שהמהות היא לבנה, ואז בולטים וניכרים החטאים השחורים, אמנם אנו שאנו מרגישים שעושים אנו מצוות ולומדים תורה, ואין אנו מכירים ומרגישים בחטאנו, זהו משום שהמהות שלנו היא שחורה ומוכתמת, ולכך המצוות הבודדות שיש לנו בולטות וניכרות.

אמנם העיקר הוא לפתוח את הלב ולנסות לעורר את ליבנו ככל הניתן קודם יום הדין, ולעצור ולחשוב על מעשינו והנהגותינו, ובעז"ה נוכל להיכתב ולהיחתם לחיים טובים ולשלום.

קבלה ליום הכיפורים

זכורני מימים ששמעתי שיחת מוסר מהגר"ש שבדרון זצ"ל בערב יוה"כ, ולאחר שנשא דברים נלהבים על חובת האדם ויקר הימים הנוראים, עמד עלינו שכל אחד יקבל על עצמו קבלה ליום הדין, ואח"כ שאל כל אחד מה היא קבלתו, ואמרו לו קבלות נשגבות בענינים גדולים, שחק הגר"ש למראה עיניו ואמר "קבלה צריכה להיות כזו שתקויים גם בערב פורים", וסיפר שכמעשה זה עשה רבו בעל האור יהל רבי לייב חסמן זצ"ל, ואמר להם לקבל על עצמם לומר בכוונה ברכת מודים אנחנו לך, וכן שמע מרבו בקלם ששנה אחת קיבלו ע"ע לומר ברכת מודים בכוונה.

לא עשו כורעים

בעת שאבי הרה"ג ר' דוב אריה גולדברג זצ"ל חלה ברגליו והוצרך לנסוע בקיץ תש"ן לאנגליה לעבור טיפול אצל ד"ר אדלר ע"ה. והגיעו הימים הנוראים, והורה לו הרופא שזה מסוכן בשבילו לעשות כורעים, ובשום אופן לא יעשה כורעים.

ובר"ה הוא הסתדר שיצא לחוץ כשכולם עשו כורעים באמירת עלינו. אבל חשש שביוה"כ שיש כמה וכמה כריעות מה הוא יעשה.

וכך בלב חושש התחילו התפילה ומגיע כורים ורואה שאף אחד לא כורע, ושאל לטעם הדבר, ואמרו שכיון שיוה"כ חל בשבת, והם נוהגים שלא כורעים בשבת, (ע"י אשר אברהם מבוטאטש ס"י תרכ"א ס"ד ובחכמת שלמה ס"י תקצב) ובכך זכה זקנו להיות חלק מהציבור שלא כורעים.

נשיח בחוקיר

"הוא היה אומר"

גליון מס' 225 – ראש השנה

דברי התעוררות מרבינו זללה"ה שעדיין לא שזפתם אור הדפוס התעוררות לראש השנה

במדרש רבה ריש ויקרא ר' תנחום בר חנילאי פתח ברכו ד' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וגו' (תהילים ק"ג) במה הכתוב מדבר אם בעליונים והלא כבר נאמר ברכו ד' כל צבאיו, הא אינו מדבר אלא בתחתונים עליונים ע"י שהן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקדוש ב"ה נאמרו ברכו ה' כל צבאיו אבל תחתונים ע"י שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה לכך נאמר ברכו ה' מלאכיו ולא כל מלאכיו. ובויקרא רבה (וילנא) (פרשת ויקרא פרשה א) א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת אחת לחודש א' שמא לשאר ימות השנה ודין חמי חקליה ביירה כרמיה ביירה ויהבי ארנונא ושתיק יש לך גבור גדול מזה, ובתנחומא איתא בלשון הזה: רואה שדיהו מופקרת ואילנותיו מופקרים והסייגים מפורצים ורואה פירותיו נאכלים וכובש את יצרו ואינו מדבר. רואים מכאן יסוד גדול, מהו נקרא גבורי כח?! מי שעומד בכל השנה באותו מצב של התעוררות, ולא רק שיש לו התלהבות של רגע כמימריה אלא שעומד ומתמיד בזה כל השנה כולה. מכאן עלינו להתעורר גם לענין ראש השנה, צריך שההתעוררות שיש לאדם בראש השנה לא תהיה התעוררות של רגע כמימריה, אלא שהתעוררות זו תמשיך ותהיה באותו מצב כל השנה עם אותה התלהבות.

התעוררות לדקדוק ההלכה בשמחה

ישנם שני מידות טובות, חסד, והשמח בחלקו, ושניהם קשורים אחד לשני. הנה אנו אומרים כל יום בתפילה, "כי באור פניך נתת לנו ה' אלוהינו תורת חיים ואהבת חסד", הנה "באור פניך" הכוונה לשעת מתן תורה, וצריך להבין, בשלמא "תורת חיים" קיבלנו במתן תורה, אבל היכן קיבלנו במתן תורה "אהבת חסד"? מסביר מרן החפץ חיים (אהבת חסד שער שני פ"א): שבשעת מתן תורה בני ישראל ראו בחוש והבינו שכל המהלך של הבריאיה מתקיים בחסד ה', וכשהם ראו כיצד ה' מתנהג בחסד עם בריותיו זה עשה בהם קנין של אהבת חסד. והנה במשנה באבות (פרק ה' משנה י') נאמר: "ארבע מידות באדם, האומר שלי שלי ושליך שלך – זו מידה בינונית, ויש אומרים זו מידת סדום. שלי שלך ושליך שלי – עם הארץ. שלי שלך ושליך שלך – חסיד. שלי שלי ושליך שלי – רשע. למדים אנו מכאן עד היכן צריך להיות מושרש באדם מידת החסד, עד כדי כך שמי שחושב שלא צריך לעזור לאחרים הרי זה מידת סדום. מהאדם נדרש להיות תמיד מוכן לעשות חסד! אין שלי! אדם תמיד צריך לעשות חסד! עוד אמרו במשנה אבות (פרק ד' מ"א) "איזהו עשיר השמח בחלקו", ונראה ששני המידות הללו – "מידת החסד" ומידת "השמח בחלקו", שניהם באים משורש אחד, ומידת החסד צריכה להיות לא רק כלפי אדם לאדם, אלא גם כלפי הקב"ה. שורש שני מידות אלו טבועים באדם, ובמידות האלו הוא מתנהג גם כלפי שמים וקיום המצוות. האם לקבל את כל ההלכות כמו שהם, לעשות רצון הקב"ה, ואינו מפקפק בהם ואינו מחפש להשתמט ולמצוא קולות רחוקות, אלא

הוא "שמח בחלקו", הוא מכיר ומקבל את מה שנתנו לו ושמח בזה. אך ההיפך מזה הוא אדם שמרגיש "שהכל מגיע לו", תמיד הוא מתלונן שחסר לו ומרגיש בכל דבר "כאילו לקחו ממנו", "לא נותנים להנות מספיק", "מצמצמים את האפשרויות", אדם כזה מרגיש כאילו כל דיני ואיסורי התורה הם נגדו, מידה זו באה מפני שאינו רוצה להבין להיות שמח בחלקו ולהבין שהקב"ה ברא את הבריאה ונתן לכל אחד את חלקו. ומשורש מידה זו של "השמח בחלקו" באה גם המידה של "אהבת חסד", והיינו שאינו רק שמח בחלקו שה' נתן לו, אלא גם מה שקיבל זה "שלי שלך", כי הוא מבין שהדבר הטוב ביותר לאדם הוא לאהוב לעשות חסד עם אחרים. בכל נושא של הלכה נפגשים בזה, הרוצה לקיים את כל ההלכות כמו שצריך ולקבלם בשמחה, אדם כזה הוא "שמח בחלקו", הוא מכיר בחלק שהנתן לו הקב"ה, אבל ההיפך מזה הוא מי שחסרה לו המידה הזו, ומרגיש רק שמצמצמים את האפשרויות ולכן תמיד יהיו לו טענות שונות. הגישה הנכונה לקיום ההלכה צריכה להיות, כפי המידה שקיבלנו במעמד הר סיני - "אהבת חסד", דהיינו לדעת שקיום ההלכה זהו הדבר הטוב ביותר שיש על האדם לעשות. ואהבת חסד היינו לא רק לעשיית חסד אלא לאהוב חסד, ובכלל זה לאהוב את המצוות.

חיזוק בשמירת הלשון

אנו מתפללים כל יום בתפילת שמונה עשרה; "אלוקי נצור לשוני מרע", והיינו שלא מספיק שהאדם בעצמו ישמור על לשונו אלא צריך את עזרת הקב"ה, ומפני שהאדם כל כך "מסוכן" בדיבורו שבקלות רבה יכול הוא להכשל בה, ולולא שמתפלל שהקב"ה יעזור לו, לבד לא יוכל להנצל. עוד אנו מתפללים; "...ושפתי מדבר מרמה", והיינו שהאדם נוטה כל כך לרמאות עד כדי שצריך שמלבד ההשתדלות שלו עצמו הוא גם צריך שמירה מיוחדת של הקב"ה. עוד מוסיפים אחר כך ומתפללים; "ונפשי כעפר לכל תהיה", כי התרופה לשמירת הלשון היא, על ידי הקדמה, להיות "כעפר לכל"!

דהנה התפקיד של האדם בעולם הזה הוא להתגבר על הכוחות שמושכים אותו לרע, ועליו להיות "ישר" כמו שבראו אלוקים, וכמו שנאמר (קהלת ז' כ"ט) "והאלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים". שלא ישפיע עליו אם מיישהו פוגע בו אלא נפשו "תדום"! אך כל זמן שאדם מרגיש שכשפוגעים בו - זה "סוף העולם", וכשאומרים לו איזה דבר לא נעים - הוא כועס, אדם כזה מאד קשה לו לשמור על הלשון. המצב הזה הוא המסוכן ביותר להכשל בין בדיבור, בין בהרגשות שגורמות למחלוקת ולעוד ענינים של בין אדם לחבירו. אבל כאשר היחס של האדם כלפי עצמו תהיה שמרגיש; "ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה", או אז לא יהיה שייך שיפגעו בו וכבר ממילא הוא לא יראה רע על השני ולא יכשל בלשון הרע.

חיזוק לקיום המצוות מתוך הרגשה

עלינו להתעורר בקיום המצוות להרגיש מה זה מצוה....!?

האדם נברא לתכלית עשיית רצון ה', ומה זה רצון ה'? נתנו לנו תורה ולימדו אותנו מהו רצון ה' שמוטל עלינו לעשות, ובכל מצווה שאדם עושה אין גבול לרווח שמקבל. האדם משתנה ועולה מעלה מעלה. כך צריכה להיות ההתייחסות לקיום המצוות, ועלינו לא לזלזל בשום הזדמנות שנתנו לנו אפשרות לקיים מצווה. ועלינו לעשות את זה בלב שלם ובהכרה שאנו זוכים בזה לדבר גדול ביותר. אבל כשלא מקיימים את המצוות מתוך ההכרה הזאת, ועושים זאת "כלאחר יד" הרי זה זלזול במצווה ומפסידים הרבה מאד.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

בל תגרע - בראש השנה שחל בשבת והמסתעף

נאמר בעש"ק פרשת שופטים תשנ"ח

בל תגרע -

כשאנו מקיים את המצווה כלל

[א] בגמרא בר"ה (טז, ב) למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן. והקשו התוס' וז"ל תימא הא קעבר משום בל תוסיף וכו', וי"ל דאין שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת ב' פעמים, כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו צבור עצמו, או נוטל לולב וחוזר ונוטל וכו' עכ"ל.

אולם הרשב"א (שם בע"א) כתב ליישב 'דלא אמרו התם דאיכא משום בל תוסיף אלא במה שהוא מוסיף מדעת עצמו, כגון כהן שהוסיף ברכה משלו, ואי נמי ישן בשמיני בסוכה במתכוין למצוה וכו', אבל במה שעמדו חכמים ותיקנו לצורך אין כאן בל תוסיף, דכבר אמרה תורה על פי התורה אשר יורוך וכו', וה"ה בבל תגרע לצורך, כגון י"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת, אף על גב דאמרה תורה תיקעו, עמדו וגזרו שלא לתקוע, וכל זה לצורך והכא נמי לצורך ראו לתקוע ולחזור ולתקוע ומצוה לשמוע לדברי חכמים מלא תסור' עכ"ד.

ובטורי אבן (שם) וביתר הרחבה להלן (כה, ב) כתב לדקדק מדברי הרשב"א שהוצרך לכתוב טעם מדוע אין עוברים על איסור בל תגרע כשאין תוקעים בר"ה שחל להיות בשבת, משום שזה ע"פ תקנת חכמים, הרי סובר הרשב"א שהמבטל מצוה ואפילו פעם אחת עובר על 'בל תגרע', והקשה הטורי אבן שלפי דבריו אזי למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, יהיה הדין שכל המבטל מצוות עשה לוקה מחמת הלאו דבל תגרע.

והנה הטורי אבן עצמו רצה לומר שאיסור בל תגרע הוא רק כשעשה את החפצא דמצוה אבל גרע בקיומה, והוסיף עוד שלא בכל גירעון עובר על בל תגרע ונאמר איסור זה רק כשאותו מקצת שלא עשה אינו מעכב את עיקר קיום המצוה, וכמו בדין זריקה על גבי המזבח שאם נתן ארבע מתנות בזריקה אחת, כיון שיצא ידי חובתו ע"י זריקה זו, אמרינן בזה שכיון שגרע מדין הזריקה ונתנם במתנה אחת עבר על בל תגרע, משא"כ אם גרע חלק מהמצווה שהוא עיקר קיומה לא שייך בזה בל תגרע, משום שלא שייך לגרע במצוה כל זמן שהפעולה שעשה אינה נחשבת כלל כ'מעשה מצוה' קודם שיעשה כתיקונה.

והטו"א הוכיח כדבריו מהא דאיתא בסוכה (לא, ב) שאם לא מצא אתרוג לא יביא פריש ורמון במקומו, משום דנפיק חורבא מיניה, ולפיכך עדיף שלא יטול כלל ד' מינים, והקשה הטו"א למה הוצרכה הגמרא לטעם של חשש חורבא, תיפוק ליה שאם לא יטול כלל לא יעבור בבל תגרע, אבל אם יטול שלושה מינים ולא יביא אתרוג אלא פריש או רמון יעבור על בל תגרע. וכתב שבהכרח דכיון שבלא אתרוג לא נפיק כלל ידי מצוות נטילת לולב, ממילא אין בל תגרע במה שנוטל ג' מינים, שאין גרעון אלא כשיש מצוה אלא שהיא חסרה, ולפיכך דנה בזה הסוגיא האם עדיף שיטול מין אחר כדי שלא תשתכח מצות אתרוג, או דילמא שעדיף לא ליטול כלל משום חשש חורבא וכמסקנת הגמ'.

אלא שתמה הטו"א מהא דאיתא בסיפרי (פ' ראה) מנין שאין מוסיפין על הלולב ועל הציצית ת"ל לא תוסיפו, ומנין שאין פוחתין מהן ת"ל לא תגרעו, ומוכח שגם באופן שהגרעון מבטל את עיקר קיום המצווה, מ"מ עובר על לאו דבל תגרע, דהא אם גרע ממצוות לולב או ציצית לא יצא ידי חובתו כלל, ואע"פ כן איתא בסיפרי שעובר על בל תגרע.

בל תגרע - בנטילת ג' מינים

[ב] ובבית הלוי (ח"א סי' מ"ב) כתב שמדברי הסיפרי הזה מוכח גם עיקר דינו של הרשב"א, שגם באופן שלא התחיל כלל ונמנע מעצם קיום המצווה עובר משום בל תגרע, שלפי מה שמתבאר מהסיפרי שגם כשמקיים את המצווה שלא כתיקונה איכא בל תגרע, א"כ נשארה קושיית הטו"א למה אמרו גבי ד' מינים שהטעם לא ליטול רמון במקום אתרוג משום דנפיק מינה חורבא, תיפון"ל משום שבאופן זה עובר על הלאו דבל תגרע, ולפיכך ראוי להימנע מליטול את הג' מינים.

ובהכרח צריך לומר כשיטת הרשב"א שגם בלא שמתחיל לקיים את המצווה עובר על איסור בל תגרע משום עצם הימנעותו מקיום המצווה, וכיון שבלא"ה עובר על בל תגרע משום שאינו מקיים את המצווה, א"כ ליכא נפק"מ אם יטול את הד' מינים שלא כתיקונם, ולפיכך דנה הגמרא שיטול עכ"פ ג' מינים ופריש ורימון שע"י זה יהיה לו עכ"פ לזכר בעלמא, ורק משום חשש חורבא אסרו עליו ליטול כלל.

וכתב הביה"ל לדחות, שאפשר לומר שאע"פ שמדברי הסיפרי מוכח דלא כהטו"א, והיכא שהתחיל במצוה יש לאו דבל תגרע אע"פ שהחלק שעדיין לא קיים מעכב את המצווה, אך בכל זאת ליכא ראייה לדברי הרשב"א מהא דבעי לטעמא דחורבא.

דהנה במנחות (כו, א) איתא ד' מינים שבלולב מעכבים זה את זה, ואמר רב חנן בר רבא לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו אין מעכבין, וכתבו התוס' בשם הבה"ג שהכוונה בזה שכשיש לו ד' מינים אפילו נטלם בזה אחר זה יצא, אך כשאין לו מעכבין. ולפ"ז אם יש לו רק ג' מינים ונטלן, הוי כלא התחיל המצווה כלל, דהרי אם ידמן לו אח"כ מין הרביעי יצטרך לחזור וליטול את כל הד' מינים שוב, וא"כ לאו שמה התחלה כלל, אבל אם יש לו ד' מינים לפניו, ונטל רק ג' הוי כהתחיל במצוה ולא גמרה, דהא אם יטול אח"כ את הרביעי יצא וא"כ הו"ל התחלה.

ומעתה ליכא ראייה מדברי הסיפרי לשיטת הרשב"א, דאפשר לומר שבלא התחיל את המצווה כלל ליכא לאו דבל תגרע, ומ"מ לא קשה מהסיפרי על הגמרא בסוכה, דהא בסוכה איירי כשאין לו אתרוג, וכיון שדינו כלא התחיל ליכא בל תגרע, וכן אינו מפסיד בנטילת המינים שיש לו לפניו דלא חשיב כלל התחלה וכנ"ל, ולכן בעינן התם לטעם דחורבא, משא"כ הסיפרי איירי כשיש הכל לפניו, ואינו נוטל רק שלושה מינים מתוכם, וכיון שדינו כהתחיל במצוה ולא גמרה עובר בלאו דבל תגרע.

מלקות בביטול עשה - משום כל תגרע

ג] ובעיקר קושיט הטו"א על הרשב"א דלמ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, א"כ ראוי שהמבטל עשה ילקה משום לאו דכל תרגע, תירץ הביה"ל, שבאמת מסתבר עיקר סברת הטו"א שדין כל תגרע נאמר רק כשמקיים את המצווה אלא שמ"מ מגרע ממנה באיזה פרט, דלשון 'גרעון' אינו נופל אלא כשמתחיל ולא גמרה, ומ"מ גם בלא התחיל כלל איכא הך לאו וכשיטת הרשב"א, אך לא מפשטיה דקרא, אלא אתי בק"ו, שאם כשהתחיל ולא השלים עובר בכל תגרע, כ"ש כשלא התחיל כלל.

ומעתה נראה שהנמנע מקיום מצווה אינו לוקה אע"פ שעבר על כל תגרע, דהא אין עונשין מן הדין, ומ"מ כיון שעובר על הלאו דכל תגרע בכל גווניו, ואפילו כשנמנע לגמרי מלקיים את המצווה, לפיכך הוצרך הש"ס בסוכה לטעמא דחורבא וכנ"ל.

עוד כתב הבה"ל ליישב לפי המבואר ברש"י בפרשת משפטים על הפסוק (כג, יג) 'ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו' - לעשות כל מצות עשה באזהרה, שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו. וכתב הרמב"ן שצריך לומר שהטעם שאין לוקין על לאו זה בכל ביטול מצות עשה, משום דהוי לאו שבכללות, וכמו כן אפשר לומר על הך דלא תגרעו שאין לוקין עליו משום דהוי לאו שבכללות. ואע"פ שבר"ה (כה, ב) מבואר שעל לאו דכל תוסיף לוקים ולא הוי לאו שבכללות [גבי יישן בשמיני בסוכה], כתב הביה"ל שיש חילוק ביניהם, וקל להבין.

והנה גרסי' ביומא (פו, א) איתא שאל ר' מתאי בן חרש את ר' אלעזר בן עזרי' ברומי שמעת ד' חילוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש וכו', עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר שובו בנים שובבים, עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר וכו'.

והקשה הברכת פרץ (פרשת ראה) שלפי דברי הרשב"א הרי כל עובר על עשה עובר גם על ל"ת שבאיסור לא תגרע, וא"כ קשה היאך אמרו שבעבר על עשה מתכפר לו מיד ע"י תשובה, הרי איכא נמי ל"ת, וכלפי זה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר. ותירץ ע"פ המבואר (שם פה, ב) שלא הניתק לעשה קל יותר ודינו כעשה לענין תשובה ולא כל"ת, וטעם הדבר נראה משום של"ת זה קל משאר הל"ת, וכשם שאין בו מלקות, והיינו משום דהוי לאו הניתק לעשה, ולכן הוא נדון רק כביטול עשה לענין תשובה. ולפי"ז יש לומר גם גבי לאו שבכללות דכיון שאין לוקין עליו, הוא נידון כמצוות עשה לענין תשובה, ומיושב דברי הרשב"א דכל תגרע הוי לאו שבכללות וכדברי הבה"ל וכנ"ל.

דין תשובה על 'עשה' - באיסור ל"ת ועשה

ד] ולכאורה היה אפשר ליישב את הקושיא מהסוגיא דיומא באופ"א, דאה"נ לשיטת הרשב"א בכל ביטול עשה יש ג"כ ביטול ל"ת משום שעבר על כל תגרע, ובעיני ע"ז תשובה כמו על איסור ל"ת, וכוונת הגמרא שכשעושה תשובה ה'עשה' מתכפר מיד, אבל אה"נ עדין צריך תשובה ויוהכ"פ על הלאו דכלא תגרע.

ונראה שהטעם שהקה"י מלאן בזה, משום שזה דוחק בדברי הגמרא שכוונתה לומר שמתכפר רק העשה, ועדיין צריך כפרה משום האיסור כל תגרע, דהא בפשוטו כוונת הגמרא שמתכפר לגמרי וכמו שמשמע מדרשת המקרא שם.

אולם אפשר לומר בזה יותר, לפי מה ששמעתי ממו"ר רשכבה"ג הגרא"מ שך זצוק"ל, דהנה בתוס' בקידושין (לד, א ד"ה מעקה) כתבו שכשיש עשה ול"ת כנגד עשה, גם הל"ת אלים ואינו נדחה מפני עשה, [ונפק"מ בנשים שאין מצוות בעשה של שמירת יו"ט דהוי מ"ע שהזמ"ג, דמ"מ אין יכולות לשרוף קדשים ביו"ט אע"פ ששריפת קדשים ביו"ט הוי מ"ע], והיינו משום שבמצווה שיש בה ל"ת ועשה גם הל"ת אלים ואין בכוח עשה לדחות את הל"ת כלל.

והנה התוס' בחולין (קמא, א) כתבו שלדעת ריב"א אין עשה דוחה ל"ת ועשה, דאיסורא מיהא איכא גם על האיסור ל"ת ורק מלקות ליכא, ובפשוטו הדברים צ"ב דממ"נ, אם האיסור ל"ת אינו נדחה א"כ למה אינו לוקה. וביאר בזה מו"ר, שאין הכוונה בדבריהם שנשאר קצת איסור מחמת הלאו, דלעולם הלאו נדחה לגמרי, אלא שמכיון שהלאו קבל אלימות מהעשה, א"כ אותה אלימות אינה נדחית, וזו כוונת הריב"א שיש איסור עכ"פ.

ולכאורה היה נראה שכמו שהלאו נהיה אלים מכוח העשה, כך גם העשה מתאלם מחמת הלאו, וא"כ לגבי תשובה דין העשה כדין הלאו שבו, ומעתה נמצא שאם בכל ביטול עשה עובר גם על ל"ת, א"כ העשה מתאלם וגם העשה גופיה אינו מתכפר לגמרי מחמת הלאו שבו, ומוכרח שאין כוונת הגמרא שע"י תשובה מכפר עכ"פ את האיסור עשה וכנ"ל, ובהכרח צריך ליישב וכדברי הקה"י ודו"ק.

בזבז כל ממון - להימנע מאיסור כל תגרע

ה] והנה בברכת פרץ כתב להעיר עוד ממה שנפסק בשו"ע (או"ח סי' תרנ"ו) שעל מצוות עשה אינו מחויב לפזר כל ממון, אבל על ל"ת מחויב לפזר כל ממון להציל את עצמו שלא יעבור עליו, ולכאורה לפי דברי הרשב"א שגם המבטל מ"ע עובר בל"ת דכל תגרע, א"כ היה הדין נותן שיתחייב לפזר כל ממון גם על ביטול עשה משום הל"ת שבה.

ותירץ ע"פ הרשב"א בב"ק (ט, ב) שביטול עשה פחות חמור מעבירה על ל"ת משום שביטול מצות עשה אינו אלא בהימנעות בשוא"ת מלקיים את המצווה, ומעתה אפשר לומר שכיון שעבירה הל"ת ד'כל תגרע' נעשתה עכ"פ בשוא"ת, א"כ אע"פ שהוי איסור ל"ת אינו חייב לפזר כל ממון בכדי להימנע מלעבור עליה. [מיהו עי' ברעק"א (יור"ד קנז, א) שהביא בזה פלוגתא, ודעת הריב"ש שחייב לתת את כל ממון אפילו על לאו שאין בו מעשה עי"ש].

עוד תירץ שבאופן שאינו צריך להוציא יותר מחומש מנכסיו כדי לקיים את המצווה, כיון שהוא אנוס ואינו מחויב בקיום מצות העשה, ממילא לא שייך הכא האיסור דכל תגרע, שהרי אינו גורע מחיובו כלל, דהרי מדיני מצוות העשה, שבמצב כזה ימנע מלקיים את חיובו ולא יבזבז יותר מחומש מנכסיו.

לע"נ

הר"ר יהודה ב"ר שמואל חיים ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 259
אלול תש"פ

השיעורים יתקיימו בעז"ה
א. בירושלים, בשכונת רמות
בימי שני בשעה 8:00 בערב
ההרשמה בטל 0583266514

ב. בשכונת אחיסמך (לוד)
בימי שלישי או רביעי, בשעה 8:00 בערב,
ההרשמה בטל 0504110121

לאור התקופה מספר המקומות מוגבל. נא להזדרז!

השאלות הרבות לקראת הגי תשרי

דריכות מיוחדת החלה במוקד העירובין לרגל התקופה המאתגרת, ימי חודש תשרי. בכל שנה בתקופה זו, אנו נדרשים לעסוק במגוון נושאים שהציבור מבקש את עזרת מוקד העירובין, וכמידי שנה אנו עושים מאמצים רבים לענות לכל פניה בס"ד.

אחד מהדברים שמתעוררים כל שנה לקראת הימים הנוראים, הוא דין התחום, ועשיית עירובין תחומין, לבעלי תקיעה וחזנים העושים את דרכם אל בית הכנסת הנמצא בעיר הסמוכה או אפילו ביישוב מרוחק. שיעור התחום אינו גדול, הוא בסה"כ כקילומטר אחד מקצה העיר, [לשיעור חז"א כ 1152 מטרים, ולשיעור רח"נ כ 960 מטרים]. מרחק הליכה של כרבע שעה, ובהליכה מהירה אפילו פחות. כידוע יש חזנים ובעלי תקיעה, רבנים ואפילו סתם אנשים, שהולכים לתפילות הימים הנוראים לבתי כנסת שקשורים אליהם במרחקים של שעה ויותר, וצריכים לשים לב שלא בכל דרך מותר ללכת. יש אופנים שאפשר לעשות עירובין תחומין, ויש אופנים שגם עם עירובין לא ניתן ללכת. דברים אלו צריכים לשאול ולחשב כל שאלה לגופה.

לשאלות בנושא תחום שבת, ניתן לפנות למענה הטלפוני של מוקד העירובין, במספר 054-84-83320.

המבצע השנתי במדידת הסוכות

דבר נוסף שנוגע לתקופה זו, מבצע מדידת סוכות. כמידי שנה מוקד העירובין מגיע לבדוק עשרות סוכות שיש בהם מקום פסול. מחמת גגון או מזגן הבולט מהקומות העליונות, וקשה לאמוד נכון את שיעור המקום שנפסל, ובפרט בענפי עצים המסככים על הסוכה, שהעין מטעה מאוד ולפעמים נראה שמכסה הרבה ואינו אלא מעט, ולהיפך נראה שמכסה מעט ונמצא הרבה. לצורך זה משתמשים בבקבוק המדידה של העירובין, שבו מודדים את מקום החוט הנמצא בגובה, כדי לכונן את הלחי תחתיו, ובעזרת המכשיר ניתן לקבוע גם בסוכה, את מקום הגגון והעץ הבולט על הסוכה. אך מכיון שההשתמשות במכשיר זה דורש מיומנות והכשרה, צריכים לבקש את האחראים על העירובים המנוסים בשימוש בו, שיבואו אל הבתים למדוד בו. בשנה זו הוכשרו עוד אחראים שרכשו את הבדיקה, ואנו מקוים שנוכל לתת מענה רחב יותר לכל הפונים. [הבדיקות יתבצעו בעז"ה לאחר ראש השנה].

בדיקת גגות הבולטים מעל הסוכה

לקראת ימי חג הסוכות, רבים מבקשים להשתמש במכשיר המיוחד של העירובין, לדעת עד כמה נמשכת בליטת הגג והסכך הפסול לתוך הסוכה. ומכיון שההשתמשות במכשיר כרוכה בידע ואימון מסוים, אי אפשר לכל אדם לבדוק לבדו. לכן מוקד העירובין יעמיד בעז"ה שליחים

הבורת האברכים ללימוד התחומין למעשה

בסייעתא דשמיא זכינו בימים אלו לחזור ללימוד עירובין בחבורת האברכים [במתכונת מרווחת בשמירת הכללים]. מסגרת השיעורים המיוחדים ללימוד דיני התחומין הלכה למעשה, המשולבת עם מצגות ושקופיות של שירותים להמחשה, ומפות ערים וישובים רבים, שלומדים בהם את החישוב בצורה מעשית ביותר. לאחר תקופה ארוכה שלא התקיימו שיעורים, חזרו האברכים ונכנסו שוב לענינים, בעזרת שיעור מקיף ומעשי. האברכים ציינו את שמחתם המיוחדת בשיעור זה, ואת רצונם לרכוש את הנושא בשלימותו.

כעת אנו משלימים את הסידרה של שיעורים אלו בנושא התחומין, ומתפללים ומקוים שבעז"ה בקרוב נפתח קבוצה חדשה, שתביא את הבשורה לעוד עשרות ומאות אברכים, שירכשו את לימוד ההלכה למעשה, פרקטית ומעשית, בבקיות רבה ובהיקף רחב, עד כדי להיות מורי הוראה לרבים. בשלב זה עקב מצב הקורונה, איננו יודעים מתי תיפתח הקבוצה להלכות אלו.

עקב הביקוש להצטרף לשיעורי התחומין הנפלאים, ובמיוחד בחודש זה שלומדי הדף היומי עוסקים בלימוד סוגיות של תחום שבת, ניתנת אפשרות למי שמשתמש במחשב, לקבל את הסידרה כולל הקלטה של השיעורים, עם מצגת הממחישה את החישובים, הדגמה במגוון ערים וישובים, צורת המדידה והחישוב בזמנינו, מפות מחושבות ומסומנות, ובסוף מבחן סיכום. מערכת זו פועלת על ידי הארגון הלכה למעשה, טל 0583248468, מייל A532534735@GMAIL.COM.

כמו כן מי שמעוניין בשיעור אחד של סיכום תמציתי, שלמלך את צורת החישוב של התחומין בזמנינו, בצורה מהירה וקלה. שיפנה לפי הפרטים הנ"ל. שיעור זה כולל גם שקופיות ומפות הממחישות את ההלכות והסוגיות, ואפשר גם להקדין את הדברים למשתתפים בשיעורי הדף היומי, שבדאי יביא לכל אחד תועלת גדולה.

פתיחת השיעורים ללימוד עירובין למעשה

לקראת זמן החורף, עומדים לפתוח בס"ד קבוצות חדשות ללימוד בדיקת עירובין והלכות מחיצות ותיקון העירובים בזמנינו, עם לימוד הפרקטיקה והטכניקה בכל דבר, כפי שהתקיימו בשנה שעברה. לומדי השיעורים משתלבים בעשיית עירובים ברחבי הארץ, וממשיכים להחכים ולזכות את הרבים מפרי לימודם.

בתקופה זו שלומדים מסכת עירובין בדף היומי, הרי זו הזדמנות מיוחדת ללמוד את ההלכות המעשיות, עם ההדגמות וההמחשות בשקופיות, המלמדות יותר מכל הסבר. לאור זאת ניתן להירשם בימים אלו לפי הפרטים דלהלן:

שיצאו לאחר יום כיפור, לבדוק בבתי שמעונינים בכך. הבדיקה בתשלום 30-50 ש"ח. כמו כן תינתן הדרכה למעונינים לעשות עירוב לחצר, כדי לטלטל בשבת חוה"מ מהבית לסוכה שבחצר. [וכן ביו"ט לענין הוצאה שלא לצורך].

המעונינים בבדיקת הסוכה ירשמו בטל' 0548483320.

רבים עושים עירובים פרטיים בהצרות, לתפילות ולסוכות

הדבר המיוחד שהולך ומתפתח בשנים האחרונות, בעקבות ההתפשטות של ידיעת הלכות עירובין, וההתעוררות של הציבור להקפיד על כשרות העירוב, שלא לטלטל במקומות שהעירוב אינו כשר או אינו מהודר, רבים עושים עירובים בחצרות, על מנת להתיר לטלטל בחצר הבנין. דברים אלו התרבו מאוד בחצי שנה האחרונה, בעקבות תקופת הקורונה, שרבים התפללו במניני חצרות, וכיון שהם רגילים להקפיד שלא לסמוך על העירובים אפילו בשכונות, עשו עירוב נפרד בחצר כדי שיהיה מהודר ללא חשש. וכעת לקראת חג הסוכות, שרבים עושים סוכה בחצר, וצריכים לטלטל את המאכלים מהבית לסוכה, יש צורך מיוחד לעשות עירוב מהודר בבנין.

עשיית העירוב כוללת כמה חלקים, בדיקת כשרות הגדרות, עשיית צורת הפתח במקומות החסרים, ובדיקת האפשרות לסמוך על דין עומד מרובה על הפרוץ, לפי כל כללי ההלכה. כמו כן עשיית עירוב חצרות בבנין, ואם יש גוי או מומר, צריך לשכור את רשותו. המעונינים לשאול בכשרות המחיצות והעירובים, ניתן לפנות למענה הטלפוני, וכן אפשר לשלוח תמונות לשאלות במייל הרשום בתחתית הגליון.

שאלה בעניני שכירות מגוי שיש לו דירה אחרת

כבר בימים אלו הגיעו אלינו שאלות רבות מהארץ ומח"ל, חלקם מורכבות, אבל הרבה מהם שאלות של דינים בסיסיים, שחשוב לכל אחד ללמוד ולדעת אותם. נביא כאן מעט מהם, ואין בית המדרש בלא חידוש. א. מה הדין כאשר אחת מהדירות שייכת לגוי, שיש לו עוד דירה אחרת באותה עיר שבה הוא גר, האם הוא אוסר בבנין שלנו שאינו גר בו, אלא רק מגיע לעיתים רחוקות. ומה הדין אם הוא יגיע בשבת.

לכאורה שאלה זו דומה למש"כ השו"ע שגוי שנסע לשבת לדירה אחרת, אפילו הסיח דעתו מדירה זו, הרי הוא אוסר, משום שיכול לבוא בשבת. והרמ"א מתיר באופן שהסיח דעתו מלבוא, והמשנ"ב מגביל את ההיתר רק באופן שנסע לעיר אחרת, ולא באותה עיר. לפ"ז לכאורה הגוי אוסר את הבנין מחמת שיש חשש שהוא יבוא באותה שבת אבל יש מקום גדול לחלק ולומר שדברי השו"ע והפוסקים מדברים באופן שהוא גר בבנין בדרך כלל אלא שנסע לשבת, ובוזה כיון שיש חשש שיחזור בשבת נחשב המקום לדירתו. אבל במקרה הנ"ל שבדרך כלל אינו גר כאן ולעיתים מגיע להיות יום או יומים יש לומר שכל זמן שלא הגיע אינו אוסר. אמנם אם יראו בשבת שהגוי הגיע הרי הוא אוסר. [ועיין בפוסקים שם האם אוסר למפרע].

עירוב של הנוסעים לאומן ששהו בבית מלון של גוים

ב. שאלה שהגיע ביום שישי מאנשים שהיו בדרם לציון רבי נחמן באומן, ובדרך נאלצו לשהות בארץ אחרת בבית מלון שיש בו גם גוים, בשבת זו היו שם כמה עשרות אנשים ויתקשרו לשאול איך יוכלו לטלטל במלון. במקרה זה יש לציון שגם מי שרגיל בארץ ישראל לסמוך על עירובים כלליים, שיש בהם גוים, היינו משום שתולים שהשכירות מהממשלה אולי מועילה במשהו. אבל במלון בחו"ל אין שום דבר לסמוך עליו, ויפה שיתעוררו לכן שחייבים לעשות עירוב במלון ולשכור את רשויות הגוים.

כיצד ניתן להתיר את רשויות הגוים במקרה זה, הרי הם אינם יודעים היכן יש גוי, וגם קשה לפנות לכל אחד ואחד, זה ממש בלתי אפשרי. לכן במקרים כאלו עושים את השכירות מהמנהל של בית המלון באופן שיש בסמכותו להכניס חפצים אל החדרים, ומכיון שבדרך כלל לאחר שכבר השכיר את החדרים לשבת זו אין לו אפשרות להכניס חפצים לחדרים מושכרים שאינם מעוניינים בכך לכן השכירות מהמנהל אינה יכולה להועיל, אמנם בשעת הצורך יש לסמוך על שכירות מהמנהל שישכיר לפחות את כל המעברים ולדעת הרמ"א (סי' שצ"א ס"ב) שכירות זו מועילה להתיר להוציא מחדרי היהודים אל הפרוזדורים והקומות, רק אינה מתירה להכניס לחדרי הגוים, שמסתמא דבר זה אינו נצרך להם.

ג. שעשו הפועלים פסל את העירוב

בשבוע האחרון הגיע אלינו שאלה מיוחדת מהאחראי על העירוב המהודר בעיר ביתר עילית. בקטע מסוים בעירוב הוא סומך על כעין תל המתלקט, באופן שהעירוב נמצא במקום הגבוה מסביבותיו כשני מטרים,

למרות שבדרך כלל לא מסתמכים על תל המתלקט בעירובים טובים, אך כאן מדובר בסלע זקוף מאוד. והנה השבוע הוא שם לב שפועלי בנין שעובדים בכניה במפלס התחתון בנו לעצמם כעין גגון מקרשים, שתחתיו הם יושבים ונחים והגגון הזה הוא צמוד לשפת התל שמשמש את העירוב.

האחראי גילה עירנות מיוחדת, והבחין מיד שמציאות זו קשורה לדין שכתב שו"ע (סי' שמ"ה סט"ז) שאם יש גג הבולט מעל מחיצות הבית, ומונע מהמחיצות לגדור את השטח שלמעלה ואם כן הקטע שבו יש את הגגון של הפועלים הרי זה כמקום פרוץ (במקרים אלו קשה לדון דין עומד מרובה על הפרוץ, משום ששפת התל אינה ישרה זה כנגד זה והרי זה פירצה בקרן זוית).

בשאלה זו היה נושא מורכב יותר כי הגגון לא הגיע ממש עד שפת התל אלא היה רחוק ממנו כשלשה טפחים, וא"כ יש מקום לומר שבאופן זה המחיצה יכולה לעלות ולגדור את השטח העליון של העירוב, אבל

מבואר בפוסקים לגבי חריץ שבין שתי חצרות שאם אין ברחבו ד' טפחים לא אומרים שמחיצת החריץ גודרת את השטח העליון, דעת החזו"א שהסיבה היא משום שכאשר אין בתוך החריץ שטח בשיעור קרקע רשות, אין לדפני החריץ דין מחיצה כלל ולכן אינם גודרות גם למעלה. אבל דעת חידושי מרן רבי חיים הלוי זצ"ל שהטעם אינו משום שאינה מחיצה אלא משום שנח לדגל למעלה על שפת החריץ, לפי זה לכאורה יש נפק"מ בנידון זה שאין בשפת התל רווח ד' טפחים עד הגגון ונח לעבור מזה לזה, אבל מתחתיו יש שטח ד' טפחים ודופן התל משמשת מחיצה במפלס התחתון. אם כן לכאורה כשרות המחיצה לעירוב תהיה תלויה במחלוקת זו. ועיין בזה.

בשורה משמחת - מצגת חדשה

בשבוע זה הופיעה מצגת חדשה על דיני העירובין, הכוללת עשרות מושגים והלכות, עם הסבר בטוב טעם, בשפה קלה וברורה, בצורה מעניינת ומרתקת, בדרך של סיור על עירוב של שכונת "נחלת משה" בני ברק.

המצגת כוללת דינים מעשיים ופרקטיים ביותר, ביניהם: מה בודקים בכשרות מחיצה, ומה מהדרים בעשיית לחיים. מתי הצמחים פוסלים את הלחי, ואיך מודדים את מיקום החוט מעל הלחי. האם סורג כשר ללחי, ומתי קורת הבנין כשרה לצורת הפתח. האם ערימת גזם או עפר שנמצאת תחת החוט פוסלת, והאם שטח עפר שהמכוניות חונות בו פוסל מדין קרקע. ועוד עשרות דינים מומחשים בצורה מובנת גם למי שלא למד את הגמרא וההלכה, ומוסיף ידע עצום ללומדי הדף היומי. מצגת זו מומלצת לכל אחד, וניתן לרכוש ולקבל אותה בדיסק, או בקובץ מחשב [בשליחת גימבו מייל]. ניתן לשלוח בקשה במייל.

עקב תקופת הקורונה אין

באפשרותנו לארגן שיעורים ציבוריים, לכן מי שיכול לארגן שיעור זה בסביבתו או בתוך שיעור דף היומי [בשמירת הזהירות], ניתן לפנות אלינו לקבל את הציוד המתאים. ויזכה בזה בזכות גדולה, להקנות ידיעות חשובות בהלכה, ובקיומה, ושמירת שבת כהלכה.

הרם תרומתך בסך 20 ש"ח 12 חודשים = 240

ותהיה שותף בכל השנה הבאה עלינו לטובה

5 דרכים לתרומה ל"מוקד העירוב"

שי מיוחד יחולק לתורמים 20 12X יש לציון כתובת להעברת הכסף

1. במכשירי נדרים פלוס / קהילות בבתי הכנסת על שם "מוקד העירוב" - מגבית הימים הנוראים
2. בטלפון במערכת ממוחשבת 073-2757-008
3. בטלפון ע"י נציג 055-678-3323
4. בהעברה בנקאית, פרטים בטלפון הנ"ל.
5. דרך המחשב (רידיירקט) - נשלח במייל.

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המסכת. מותאם להספק של לומדי הדף היומי

פתרון הנחת עירוב תחומין בתוך עיר סמוכה

דף לה. גמ', הנותן עירוב יש לו ד' אמות. הגמ' מזכירה כאן כבודך אגב דין חשוב מאוד, הנוגע לנו למעשה לרוב עירובי התחומין. דהנה בדרך כלל כשאדם מניח עירוב תחומין, נוסף לו בסה"כ שיעור תחום נוסף, שעד כה היה מותר 2000 אמה, ומעתה מותר 4000 אמה, ולא יותר. כמו שהעיר השערי תשובה (סי' שצ"ז סק"א) שהיו אנשים שהיו מניחים עירוב והולכים עפ"י למרחק שעה הליכה, וכתב עליהם שטעו טעות גדולה, דשיעור התחום הוא הליכת 18 דקות בלבד. ובאמת בזמנינו הולכים יותר מהר [יתכן שזה מחמת נוחות המדרכות המרוצפות], ואדם הולך שיעור תחום שהוא כקילומטר אחד, בפחות מרבע שעה [ובהליכה מהירה מגיע ל-10 דקות בלבד].

לפיכך בזמנינו שהערים גדולות, וכל ישוב קטן מתפרס על יותר מקילומטר, נמצא שהמניח עירוב בדרך בין הישובים, אינו יכול להגיע לסוף הישוב הסמוך, אלא עד אלפיים ממקום הנחת העירוב תחומין, ובפרט בעיר ממש שהיא גדולה משני קילומטרים, ובדרך כלל לא מגיע אפילו למרכז העיר. אבל לפי המבואר כאן שהנותן עירוב יש לו ד' אמות, דהיינו שיש לו שם דיני שביטה כמי ששבת בביתו, לפ"ז מוסף המשנ"ב (סי' ת"ט סק"ח) שאם הניח אותו בתוך מקום מוקף מחיצות, יש לו שביטה על כל ההיקף ומתחיל אלפיים מסוף ההיקף. והוסף החזו"א (סי' ק"י סק"ז) שאם הניחו בתוך עיר, אפילו אינה מוקפת מחיצות ואפילו יש בה רשות הרבים שאסור לטלטל בה, מ"מ לדיני התחומין כולה כד' אמות, ומתחיל אלפיים מחוץ לעיר. כגון אם צריך ללכת מבני ברק לבת ים, יניח עירוב תחומין בתל אביב [אחרי נתיבי איילון], ואז כל הגוש של הערים שם כד' אמותיו.

לפ"ז כותב בעל הקרית אריאל (במאמרו בספר דרור יקרא) שבזמנינו הפתרון לעשיית עירוב הוא להניחו בתוך העיר הסמוכה [בתנאי שנמצא איזה קצה של העיר בתוך אלפיים לביתו, או לעיר של ביתו אם ילון בליל שבת בעיר של ביתו], ובכה"ג כל העיר הסמוכה כד' אמות, ויכול ללכת את כל העיר ההיא אפילו אם היא גדולה מאוד, ועוד אלפיים מסביבה.

וכאן יש להוסיף חידוש, שמקורו במשנ"ב החזו"א בהוראות להנחת עירוב בתל אביב (נדפס בספר קרית אריאל עמ' ק"א), ואין לזה מקור בספר חזו"א או בפוסק אחר, ומ"מ הכי ק"ל. דהנה לכאורה היה צריך להניח את המאכל של העירוב בבית שהוא בתוך אלפיים לבני ברק, מקומו בכניסת שבת, שהרי אי אפשר להניח את העירוב רחוק יותר מאלפיים מביתו [כמבואר להלן דף לה.]. ומ"מ ע"פ היסוד הנ"ל כתב החזו"א שיכול להניחו אפילו בקצה אחר של תל אביב, כי כל החסרון כשהעירוב מונח מחוץ לאלפיים הוא שאסור להגיע לעירוב, אבל באופן זה כיון שש"י העירוב נעשית כל העיר כד' אמותיו נמצא שלאחר חלות העירוב יהיה מותר לו להגיע לעירוב, וא"כ הרי זה כמונח בתוך אלפיים.

הנחת עירוב תחומין ע"י ברירה

דף לו: משנה, מנתה אדם על עירוב ואומר אם באו נכרים מן המזרח עירובי למערב וכו'. מבואר במשנה שאפשר לעשות תנאי של ברירה בחלות העירוב תחומין, שלפי מה שיהיה מחר יתברר האם יחול העירוב או לא, דיש ברירה. והרווח בזה, כי אם לבסוף לא יצטרך ללכת לכיוון זה ובכל זאת יחול העירוב, הוא לא יוכל ללכת מביתו לכיוון הנגדי, אלא רק עד אלפיים אמה ממקום הנחת העירוב תחומין, כי שם שביטתו ואין שתי שביטות בשבת אחת. לכן עושה תנאי שבכה"ג לא יחול העירוב, ותהיה שביטתו בביתו, או בעירוב תחומין אחר.

ולא רק באופן שמתנה על דבר אחר כגון אם יבא חכם או נכרים, אלא גם במתנה על דעתו, ואומר אם ארצה למחר ללכת יחול לי העירוב מעכשיו [בשעת בין השמשות של כניסת שבת], הוי עירוב. כמבואר לקמן בגמ' (דף לו:). שאומר הריני מערב לשבתות של כל השנה, רציתי אלק, לא רציתי לא אלק. וביאר במשנ"ב (סי' ת"ג סק"ט) שאפילו כאשר החכם הנ"ל לא גמר בדעתו לבוא, ואפילו יתכן שהיה בדעתו שלא לזוז כלל ממקומו, מ"מ מועיל התנאי משום ברירה, דאמרינן הובר למפרע שמא תמול היה עומד לך.

והנה בזמנינו מצוי שאשה שקרב זמן לידתה, וחוששת שמא תצטרך לנסוע בשבת לבית החולים הנמצא מחוץ לתחום, וא"כ לא יוכל בעלה לשוב אל ילדיו שהשאיר בביתו כל השבת. במקרים מסוימים שהמרחק לא גדול

כ"כ, אפשר להניח עירוב תחומין באמצע הדרך וע"ז יוכל לחזור לביתו. ועושים תנאי שהעירוב יחול רק בשבת שיצטרך לך, כדי שבשבתות שלא יסע לא תתקלקל שביטתו במקומו ויצטרך לסמוך על עיר שלן בה בשביל להסתובב בשכונתו. [ומ"מ יתכן שמי שעשה עירוב כזה אסור לצאת מעירו כל אותם השבתות שיש בהם חשש שיצטרך לנסוע, כי שמא אח"כ יתברר למפרע שמכניסת שבת חלה שביטתו במקום העירוב, ולכן בתוך עירו מותר מדין עיר שלן בה, ומחוץ לעירו רק לכיוון עירוב התחומין, ואכמ"ל].

הנחת עירוב תחומין ציבורי, למי שירצה מתי שירצה

דף לו: גמ', הריני מערב לשבתות של כל השנה, רציתי אלק, לא רציתי לא אלק. הסיבה שאותו אדם עושה תנאי שבשבת שלא ירצה ללכת לא יקנה לו העירוב, זהו משום שהעירוב הוא מצד אחד מתיר ללכת יותר, אך כמ"ל גם מגביל ואסור ללכת לכיוון הנגדי.

עוד מבואר בסוגייתנו שאפשר להניח עירוב בשביל אנשים אחרים, ולהתנות שמי שירצה ללכת יחול העירוב עבורו. אבל כתוב במשנה לקמן (דף פב.) שבאופן זה צריך שאותם אנשים יסכימו מבעוד יום שיחול עבורם עירוב, מכיון שיש בזה גם חוב, שמפסידים את ההליכה לכיוון הנגדי כנ"ל (וכ"פ השו"ע סי' ת"ג). אבל אם גם אותם אנשים יעשו בעצמם את התנאי הראשון הנזכר לעיל, דהיינו שיאמרו שהם שולחים את פלוני שיעשה להם עירוב לכל שבת שירצו ללכת לאותו כיוון, באופן זה אף אם תתחדש להם באמצע שבת סיבה ללכת, יכולים לסמוך על העירוב ומותר להם ללכת על סמך העירוב, מפני שמתברר שמעיקרא מכניסת שבת זו חל עבורם העירוב שהניח אדם פלוני, דק"ל יש ברירה בעירובי תחומין.

דוגמא מצויה מאוד בעירנו ב"ב, שבת החולים בלינסון נצרך מאוד לילדים שנפצעו, ולמי שאירע לו שבר וכדומה [באופן שיש חשש זיהום, אבל לעשות גבס לא ניתן לעשות בשבת, מפני שבסכנת אבר אסור לעשות מלאכה ע"י יהודי אלא רק ע"י גוי]. ולכן יש הרבה מקרים שאנשים מגיעים לשם באמצע שבת בלי שתכננו את הדבר מראש. והנה נוקטים [עכ"פ לתכתילה] שבת החולים נמצא מחוץ לתחום והוא רחוק מבני ברק כמעט 4000 אמה. לכן העמידה אגודת עזר מציון עירוב תחומין באמצע הדרך, והיא מזכה אותו כל ערב שבת, לכל האנשים שילכו באותה שבת, אבל עדיין צריך שההולך יסמוך על העירוב מבעוד יום, ואם לא התכוון לסמוך עליו אינו מועיל כלל. [האגודה מבקשת שהסומכים על העירוב יתקשרו מערב שבת, אך זה נועד רק כדי שיהיה בטוח שיהיה בעירוב מספיק מזון לכל ההולכים, ואם ילכו יותר מכפי כמות העירוב יהיה מיועד רק למתקשרים, אבל אין זה נצרך לאפשרות הזכיה בעירוב].

אמנם לפי מה שאמרנו יכול כל אדם להתנות עכשיו עבור כל ימי חייו, שבשבת שיצטרך ח"ו ללכת לבלנסון, הוא ממנה את אגודת עזר מציון לעשות עבורו עירוב תחומין, ובשבת שלא ילך לא יחול. באופן זה אף אם תתחדש לו סיבה באמצע שבת, יהיה מותר ללכת על סמך העירוב, כיון שיש ברירה ומתברר שלפני שבת זו זכה בעירוב, והוא הקנה לו שביטה באמצע הדרך.

כיצד מהניח זיכוי הפת של העירוב הרי אין ברירה בממון

דף לו: גמ', כי לית ליה לר"ש ברירה בדאורייתא, אבל בדבדבן אית ליה. הכי ק"ל להלכה כמובא לעיל. אך בממון ק"ל אין ברירה, והמזכה לחבירו דבר בתנאי שיתברר למחר, לא קנה דהמוציא מחבירו עליו הראיה, שנא אתמול לא היה עומד להתקיים התנאי.

לפ"ז יש להקשות בהנחת עירוב תחומין ציבורי, שמזכים אותו לכל מי שילך בשבת ממקום פלוני למקום פלוני [כגון מבני ברק לביה"ח בלינסון]. הרי יש כאן שני דברים, א' חלות העירוב שעליו מועיל ברירה, ב' זיכוי המאכל המונח לעירוב, שהוא ענין ממוני. ולכאורה ע"ז לא מהני ברירה, כי בממון המוציא מחבירו עליו הראיה וכו"ל, וא"כ יוצא שיש לו הנחת עירוב כשהמאכל לא שייך לו, ואין זה עירוב, כמבואר בשו"ע (סי' ת"ג) שבכל עירוב תחומין צריך לזכות את המאכל שיהיה שייך לאדם שהונח בשבילו.

אבל באמת דבר זה מפורש בביאור הלכה (שם ד"ה לכל אחד) באופן שאין במאכל כמות מספקת לכל בני העיר, אפשר שיאמר שמניחו בשביל מי שילך בלבד, והיינו שיזכה עבורם בלבד, אע"פ שאם יתבע את הממונות שיש לו לא

יוכל לקחת, וא"כ אולי לא יחול העירוב כלל אפילו אם לבסוף יתברר שהלך ע"פ התנאי. מ"מ לגבי חלות העירוב דנים אותו לפי דיני עירוב עם הקולות של עירוב. נפק"מ ג"כ כאשר עושים תנאי שמזכים לו רק אם צריך עירוב תחומין להליכה זו [כשיש שיטות מתירות], דהנה לכאורה במצב שיש ספק אם צריך עירוב, א"כ מצד דיני חושן משפט יהיה הדין שאינו יכול ליטול מהמאכל מדין המוציא מחבירו עליו הראיה, וא"כ לכאורה צריך להיות שלא יחול העירוב אפילו על הצד שחייב. אבל לפי הנ"ל גם בזה יועיל להחיר על צד הספק. והראני ת"ח אחד שכן מוכח מהרמ"א (סי' שס"ו ס"ז), שיש שם מחלוקת אם אפשר לזכות ע"י גדול הסמך על שולחן אביו, ובדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב. אע"פ שבחושן משפט אינו יכול לתבוע מספק, מ"מ לגבי העירוב זה מועיל, וא"כ ה"ה בנידון דידן מועיל לזכות על צד החיוב בלבד [ואם בפועל רוצה לקחת ממה שזיכו לו, ודאי מותר, שהרי עכ"פ רשות לקחת ודאי נתנו לו, וכל השאלה היא על הבעלות הממונית, שהיא נצרכת לחלות העירוב]. וע"ע באחרונים בביאור הסברה בזה לגבי מש"כ בבבא בתרא (דף פא.) דהקונה שני אילנות דספק אם קנה קרקע, מביא ואינו קורא, ולא אמרינן שכוין שמדין המוציא מחבירו עליו הראיה אין לו קרקע ממילא פטור לגמרי, ע"י קהילות יעקב (ב"מ סי' י"א) מדברי החמד"ש והחזו"א, ואכמ"ל.

היתר דין עיר של בה בעירוב תחומין

דף לח: ברש"י ד"ה מערב אדם. ברש"י זה מבואר חידוש גדול, שלמעשה כמעט כל עירוב תחומין בזמנינו מסתמך על חידוש זה [שהעתיקו הרמ"א, ואין כן דעת הש"ע]. ונבאר את הענין בקצרה.

המניח עירוב תחומין, נעקר מקום שביטולו מביתו ומעירו, ונקבע מקום שביטולו אצל העירוב, ולכן יש לו אלפיים ממקום העירוב, [ואם העירוב בתוך עיר, יש לו כל אותה העיר ומחוץ לה אלפיים אמה], וכאשר מסתיימים האלפיים, אסור ללכת אפילו אמה אחת, אפילו הסתיימו באמצע עיר או באמצע בית (ש"ע סי' ת"ח ס"א).

נמצא שאדם הנמצא בעיר א' ומניח עירוב במרחק 1900 אמה מהעיר, מותר לו ללכת בתוך העיר רק 1000 אמה האחרונים שבקצה העיר, שהם בתוך התחום של העירוב שהניח, ואסור להיכנס וללכת בשאר העיר. ולפ"ז לא מצינו דינו ורגליו להשתמש בעירוב תחומין בערינו הגדולות, כי לרוב התושבים שאינם גרים בקצה העיר אין אפשרות להרחיק את העירוב מהעיר. אולם דעת רש"י שהקילו חז"ל ואמרו שאם לן בליל שבת בעירו, נשאר לו גם היתר הליכה בכל עירו, למרות שחלק ממנה מחוץ לאלפיים מעירובו. ולפ"ז יכול בלילה ללכת בכל עירו, ובבוקר יכול ללכת לעירובו ועד אלפיים מחוץ לו [שהם ד' אלפים], ואח"כ לחזור את כל ה' אלפים ובנוסף ללכת בכל עירו, [רק אסור לצאת מהעיר, במקום שחוץ לאלפיים מעירובו, אפילו אמה אחת]. דעת הש"ע כדעת הרבה ראשונים שאין את הקולא הזו, אבל הרמ"א והפוסקים האחרונים הכריעו להקל. דעת המשנ"ב שיש מקום להחמיר שלא לסמוך על קולא זו, ודעת החזו"א להקל. ולמעשה סומכים ע"ז, ולולא קולא זו כמעט אין תועלת בעירוב תחומין לרוב תושבי ערינו הגדולות.

פסקי הרמ"א לבני ספרד

אחד הרבנים מגדולי העוסקים בנושא התחומין, אמר לי שהוא מתחבט כל פעם כיצד לענות לשואלים בענין זה. נוסעים כיתות וישיבות למקומות נופש ושואלים אם מותר ללכת למקום סמוך בשבת, ומצוי מאוד שהישוב רחוק יותר משיעור התחום, שהוא קקיילומטר אחד בלבד, מרחק הליכה של 10 דקות. לכן הוא מורה [לפי הענין] לעשות עירוב תחומין במקום המועיל, אך כאמור בדרך כלל צריכים לסמוך על דין עיר של בה שכתב הרמ"א. נשאלת השאלה הרי בדרך כלל יש בקבוצה גם בני ספרד ההולכים אחר דעת הש"ע, והש"ע אינו סובר את הקולא הזאת. האם מותר לו לענות כפי שיטתו לפי פסקי האשכנזים, או שמא צריך להדגיש שרק האשכנזים יכולים ללכת בשבת. שאלה זו נוגעת להרבה תחומים בתורה, ונחלקו רבני זמנינו בהוראה למעשה, ואכמ"ל.

היצא לטייל וגילה שיצא מהתחום בשוגג

דף מא: הציאוהו והחזירוהו כאילו לא יצא. דין זה בא מאוד לידי מעשה, רק לא בצירוף של הגמ' שהוציאוהו גוים אלא באופן שיצא בשוגג, שכתב המשנ"ב [ע"פ משמעות דברי הש"ע] שגם בכה"ג יש את הקולא שלא הפסיד את מקומו. לפ"ז אדם שיצא לטייל סביב לעיר והלך חצי שעה וחזר לביתו, וכשבא לביתו התברר לו שיצא מהתחום [זוהי דבר שרבים אינם יודעים שהתחום אינו דבר גדול, אלא קקיילומטר אחד, שהוא מרחק הליכה של 10-18 דקות], הנה כיון שכבר חזר לביתו בשוגג, לא הפסיד את תחומו, ומותר לו להסתובב בכל העיר ובכל האלפיים שנסמך.

אבל אם היה נודע לו בזמן שהיה נמצא מחוץ לתחום, היה אסור לו לחזור למקומו, שהרי אפילו בהוציאוהו נכרים באונס אין לו אלא ד' אמות [ואם נמצא בתוך בית או היקף, מותר בכל אותו ההיקף]. ואם נודע לו כשהיה מחוץ לתחום, ואחר כך נכנס בחזרה לתחומו, הרי זה מזהיר ואין לו אלא ד' אמותיו, ואפילו נמצא בתוך בית אסור ללכת מחוץ לד'

אמותיו, וא"כ נצרך לנקיבו ומשום כבוד הבריות [ויתכן שאף באופן שחזר מחמת שקיה שיש מי שמתיר, אין זה כשוגג, כיון שע"פ דין היה צריך לעשות כמו שאמרו לו שהוא מחוץ לתחום ואסור לחזור, וכל זמן שלא ידע שיש מי שמתיר אסור לו ללכת. רק אם ידע שיש מתירים וחשב שאפשר לסמוך עליהם יש מקום להקל, וצ"ע למעשה].

בגדר דין שוגג באדם שחשב שאפשר ללכת לעיר הסמוכה

יש לדון בגדר דין שוגג בנושא זה. המציאות היא שאנשים רבים אינם יודעים מהו שיעור התחום, כמה הוא קטן, וכמה הוא מצוי, ולכן שכיח מאוד לצערנו שאדם יוצא בטעות מחוץ לתחום. אלא שכמו בהרבה הלכות יש בזמנינו מגוון רחב של רבנים דעות, לא כל מה שאומרים שמותר הוא באמת מותר, וכיון שאנשים לא בקיאים בהלכות אלו, אינם יודעים להכחיש את המתירים, ואדרבה נראה לאנשים שהחידוש הוא לאסור. לכן שכיח מאוד שאנשים יר"ש סומכים על שמעויות שאינן מוסמכות שאומרות שמותר, והולכים אפילו כפול משיעור התחום. וצריך להיזהר ולברר אצל הבקיאים.

ומ"מ בדרך כלל כשאדם כבר שם לב לשאלת התחום, זה כבר סמוך לשבת, ואז לא מוצא רב או אברך בן תורה שידע את הדין לברר אצלו, אלא נשאר מסופק. כעת יש לדון אם הלך על סמך שבלית ברירה נראה לו שזה מותר, אך ליבו נוקפו על כך, ובסופו של דבר פגש אברך בן תורה ואמר לו שמקום זה מחוץ לתחום, האם דינו כיצא בשוגג, או שמא כיון שידע שיש כאן שאלה ולא היתה לו תשובה מוסמכת, היה אסור לו לצאת מספק [חסרון ידיעה], ואם יצא שלא כדן הרי זה מזיד. ונפק"מ שאסור ללכת ד' אמות כשאינו בתוך העיר ולישוב ששבת ב.

דין חפצים של אדם שנסע לעיר אחרת

גמ', אר"נ פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן, מ"ט אנוסין ניהו. בשו"ת שבת הלוי כתב חידוש גדול, אדם שנסע בערב שבת לעיר אחרת, והשאיר כלים וחפצים בעירו, אסור לטלטל ממקומם יותר מד' אמות, כיון שהוא עשה במזיד שכליו יהיו במקום הנמצא חוץ לתחומו.

דבריו פלא, שהרי מבואר בסוגייתנו שגם פירות שהובאו בשבת במזיד, אין להם דין היוצא במזיד, דכלפי הפירות אנוסים הם. ואמנם דברי הגמ' הם רק כאשר חזרו למקומם אבל כשהם מחוץ לתחומם כתב הש"ע (סי' ת"ה ס"ט) שאין להם אלא ד' אמות, כמו אדם שיצא באונס שאין לו אלא ד' אמות. מ"מ כתב במשנ"ב (שם ס"ק נ') שאם הם בתוך רשות היחיד מותרים לטלטלם בכל ההיקף של רשות היחיד, כיון שכתוב בסוגייתנו שפירות אנוסים הם ובאונס מותר בכל ההיקף [כדין נתנוהו בדיר וסוהר], אפילו אם המוציאין הוציאן במזיד (שעה"צ ס"ק מ"א). וכל שכן באופן שההוצאה היתה מערב שבת שאין בזה מעשה איסור, ודאי שדינו כאונס, דכל שיצא בהיתר הוי כאונס. וכבר העיר על דבריו בספר שיח יצחק להגר"י בורדיאנסקי שליט"א, וע"ש מה שהשיב שם בעל שבת הלוי, ודבריו צ"ע.

אמנם הנפק"מ תהיה שלא להוציאם למקום שאינו בתוך העירוב, או למי שאינו סומך על העירוב, כגון שיוציאם דרך מלבש. אך אם החפץ השאל לו מערב שבת אין לו את שביית בעלי אלא את שביית השואל, וא"כ מותר לטלטלם לכל מקום המותר לו ללכת. אלא הנפק"מ היא כאשר באמצע שבת נטלם מתוך ידיעה ששכנו לא מקפיד על כך, ובכה"ג אסור להוציאם למקום שאינו רה"י.

מדידת התחום ע"י פסיעות

דף מב. גמ', היה מהלך ואינו ידע תחום שבת, מהלך אלפיים פסיעות בינוניות. בגמרא זו מבואר פתרון קל למדוד את התחום ע"י הילוך. כיון שבממוצע פסיעה היא אמה, א"כ אפשר למנות אלפיים פסיעות ולדעת את גבול התחום. [ועי' משנ"ב (סי' שצ"ז סק"ה) שמדובר שצריך ללכת לדבר מצוה, דאם לא כן אסור למדוד בפסיעות משום איסור מדידה בשבת].

כתב הביאור הלכה (סי' שצ"ז ס"ב) שמספר האלפיים פסיעות תלוי בגודל הפסיעות, ואדם שפסיעותיו גדולות יותר, יוכל ללכת פחות מאלפיים פסיעות, שהרי תחום שבת הוא אלפיים אמה, ולא לפי פסיעות.

חכמי זמנינו מעירים שבזמנינו הפסיעה הממוצעת בהליכה רצופה היא יותר מאמה אחת, יתכן והסיבה לכך מפני שאנשים ממהרים יותר, או שרגליים להגיע יותר מהר באמצעות כלי רכב ולכן אינם הולכים בנחת, ועל"פ מדידה זו אינה נכונה בזמנינו. אלא צריך לפני שהולך לבדוק את הליכתו בבית, ע"י שילך כמה מטרים ויראה בכמה פסיעות הלך אותם, ולפי חשבון זה ישער את הדרך. [ולא יבדוק ע"י פסיעה או שטים בלבד, כי כשהולכים בדרך משתנה גודל הפסיעות].

אמנם חישוב זה יש בו חסרון גדול, שהרי הדרכים אינן ישרות כסרגל אלא הן מסתובבות, ולעומת זאת התחום המותר נמדד בקו ישר עם כל הריבוע, כמו טבלה מרובעת שהיא קרובה למרחק האוירי בקו ישר, שהוא הרבה יותר מאורך מסלול ההליכה. עם כל זאת אין לומר שימדוד לפי ראות עיניו, כי בזה אפשר לטעות מאוד, בפרט שהאדם לא בדק מעולם אם השערתו במרחקים כאלו קרובה למציאות. ולא הותר אלא למדוד בפסיעות ממש, למרות שמפסיד הרבה מהתחום. [ויכול לפסל לו דרך ישרה, היכן שימצא].

עולם התורה

23N ר"מ כ"א INE

412

שאלת השבוע: ימי הרחמים והסליחות תש"פ-תשפ"א (2)

ראובן נפגע מאוד כאשר אחד הר"מים העיר לו על איחוריו התכופים לתפילת שחרית. בעקבות הפגיעה החל ראובן לדבר דברי ביקורת וזלזול על אותו ר"מ. בהתקרב ימי הדין והרחמים, ערך ראובן חשבון נפש, והבין את חומרת עוונו והצטער מאוד על כך.

לאחר שקיים את שלושת חלקי התשובה: חרטה, וידוי וקבלה לעתיד, חשב ראובן לגשת ולבקש מחילה מאותו ר"מ, אולם הוא חושש שסיפור הדברים יגרום לאותו ר"מ צער גדול, ולכן שאלתו בפיו, האם עליו לבקש את מחילתו. [נ.ב. אין אנו נכנסים כעת לסדר עשיית תשובה על עוון מבזה רבו ות"ח].

לסיכום: האם צריך או מותר לבקש מחילה מאדם שדיברו עליו לשה"ר, באופנים דלהלן:

- א. כאשר המדובר לא נתגנה כלל בעיני השומעים, או שרק נתגנה אבל הוא לא עתיד להיוודע מכך? (כלל ד' סי"ב וח"ח "אורחות חיים" אות קל"ז).
- ב. כאשר נסבב לו היזק בגופו או בממונו או במעמדו, והוא יכול לפייסו ע"י בקשת המחילה? (שם ובמ"ח סקמ"ז).
- ג. כאשר נסבב לו היזק כנ"ל, אך ע"י בקשת המחילה יגרם לאותו אדם צער ועגמת נפש? (משנ"ב סימן תר"ו וח"ח 'דרשו' כלל ד' הערה 92).
- ד. כאשר לעת עתה לא הגיע לו היזק וצער אך יש לחוש שברבות הזמן יגרם לו עי"ז היזק וצער? (כלל ד' במ"ח סקמ"ח).

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנוכל להכניס בנפרד להגרלה.

כדאי לך להרחיב את אפיק החשיבה שלך - הצטרף לרבות המשיבים - אין חובה לעיין ב'מקורות לעיון'

בחודש זה הגרלות בסך 6,400 ₪ ועוד 200 זוכים! כל תשובה נוספת מגדילה את סיכוייך לזכות.

הדף טעון גיזיה

שומרים על הפה - שומרים על העולם
מילה טובה - מאירה את העולם

חיים 32 י"א כ"א
ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

כדאי להתכונן!!! לסליחות, ראש השנה, עשי"ת ויו"ב.
כדאי להבין מה מתפללים בסליחות, ראש השנה וי"ב. אפשר
לשמוע גם שיחות באידיש - טל' ישיר: 03-6171132.

עולם התורה

23N פ' 23N

413

שאלת השבוע: ימי הרחמים והסליחות תש"פ-תשפ"א (3)

"שמעתי שהציבור מאוד נהנה מהחבורה שמסרת" פנה יוסף אל בנימין, "הדברים היו ברורים ומובנים, והוסיפו הבנה בסוגיה". ענה לו בנימין: "תודה רבה לך, אין לך מושג כמה שימחת אותי. מאז שאמרתי את החבורה אני נתון בצער גדול, עד שהחלטתי מרוב צער שיותר לא אומר חבורות".

שאל יוסף: "מדוע?"

ענה לו בנימין: "אחד מהשומעים ניסה להטריד אותי בעת האמירה בשאלות רבות, ונתן לי הרגשה שהדברים שאמרתי אינם נכונים והיה נראה שהוא פשוט לא מפרגן לי, ולכן אתה בדברך החיית אותי".

יוסף החליט שכדאי לדבר עם הבחור שהפריע למהלך הדברים בחבורה, כדי שיפייס את בנימין. לצורך כך הוא החל לברר מי היו המשתתפים בחבורה. מיד כשהוא שמע שמישה היה נוכח במקום, הוא הבין שהוא הוא הבחור שפגע בבנימין.

יוסף ניגש למשה ואמר לו: "מכיון שכוונתי לתועלת, ברצוני לשאול האם ידוע לך מי הוא הבחור שהפריע לבנימין במהלך מסירת החבורה?"

ענה לו משה: "לא בדיוק הפריעו לו. אני בכל אופן ניסיתי להוכיח לו שהוא מדבר לא כ"כ לעניין..." (בדיבורים אלו יש לכאורה אמירת לשה"ר מצד משה, אך אין אנו נכנסים לכך עתה).

אמר לו יוסף: "ברור לי שאם היית יודע כמה צער ובושה גרמת לו, לא היית נוהג באופן זה".

ענה לו משה: "אינני אשם שהוא נפגע מכך. הדברים שהוא אמר לדעתי אינם נכונים, ולכן ראיתי צורך לתקן אותו".

שאל אותו יוסף: "ומה עם לאו של 'לא תונו' ומצוות עשה של 'ואהבת' ו'והלכת בדרכיו' ועוד איסורים?"

ענה משה: "כל אדם שניגש למסור חבורה - מסתמא מוחל מראש על כל פגיעה, כי הוא יודע שיהיו שומעים שלא יסכימו עם הדברים".

אמר יוסף: "תמיהני עליך שאתה פוסק באיסורי דאורייתא בסברות קלושות, בלי להתייעץ עם סמכות תורנית".

מי לדעתך צודק?

לסיכום: א. אדם שאומר דרשה או חבורה, האם ניתן לקבוע שהוא מוחל מראש על כל דעה סותרת או פגיעה

שתאמר, מכיון שבדאי יהיו כאלו שלא יסכימו עם הדברים? (כלל ב' סי"ב).

ב. אדם ששומע דרשה או שיעור, ויש לו פירכה על הדברים, והוא חושש שמחמת כן השומעים עלולים לטעות,

האם ישאלנו בשעת השיעור או ימתין וידבר עמו לאחר הדרשה? (מועד קטן דף ה' סוף ע"א ברש"י ובתנוד"ה בשבתא

ובחידושי הריטב"א).

ג. כתוב 2 טעמים (מתוך 3) מדוע אין את ההיתר של 'אפי תלתא' לגנות או לזלזל בדרשה או בשיעור שנאמר

בפני רבים? (כלל ב' במ"ח ס"ק כ"ה).

ד. האם יתכן שמותר לבטל תורה מרבים במקום שעלול להתבייש אדם מישראל? (מהרש"א סנהדרין דף י"א. ד"ה

וא"ל לא תהא כזאת בישראל).

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנוכל להכניס בנפרד להגרלה.

שים לב! בתודש זה יש אפשרות לענות 16 תשובות!!! הגרלה פנימית בכל ישיבה!

שומרים על הפה - שומרים על העולם
מילה טובה - מאירה את העולם

חיים 32 י"ב
ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

כדאי להתכונן!!! לסליחות, ראש השנה, עשי"ת ויו"כ.
כדאי להבין מה מתפללים בסליחות, ראש השנה וי"כ. אפשר
לשמוע גם שיחות באידיש - טל' ישיר: 03-6171132.

בחודש זה הגרלות בסך 6,400 ₪ ועוד 200 זוכים! כל תשובה נוספת מגדילה את סיכוייך לזכות.

הדף טעון גיזיה

שירים

ראש השנה | תשרי תשפ"א | גיליון מס' 32

שיר של יום

זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה'

אתה זוכר'...

בענין 'פסוקי הזכרונות' שמעתי מכבר, שהעבודה בהם היא לעורר את הנהגת ה'זוכר' של הקב"ה. שבכל הפסוקים הללו אנו מביאים מהנהגתו זו של הקב"ה שהוא 'זוכר' לטובה, וזהו שאנו מבקשים בהם, ש'יזכור אותנו לטובה'.

והיינו, דכפי שנתבאר במקו"א באריכות, ה'אמירה' שלנו היא ה'מאמר' של הקב"ה ש'על ידו' כביכול הוא 'מחדש' את בריאת העולם והאדם. [וזהו ה'אמר הקב"ה' המובא שם בגמ']. ובשביל 'שיעלה זכרוננו לטובה' לפניו, ויתן לנו את החיים. צריך להיות שהקב"ה יראה בנו 'סיבה' לקיים את העולם ואתנו בו. וברור שרק אם אנו שייכים 'לגילוי כבודו' בעולם, אנו מהווים סיבה 'להיות'. שהרי תכלית העולם היא 'לכבודו'.

והאמת היא, שמצבנו הלא הוא 'מכף רגל ועד ראש אין בנו מתום'. ומצבנו איך שהוא 'נראה' הוא לא בהכרח מצב 'שנראה' מתאים ושייך לגילוי כבודו בבריאה. וע"כ אנו מעוררים ב'תפילת' ה'זכרונות' את הנהגת ה'זוכר' של הקב"ה.

דווקא בדיוק הנהגה זו, שהקב"ה 'זוכר' אותנו. ולא 'רואה' אותנו. דההבדל בין 'לראות' דבר לבין 'לזכור' דבר הוא, שבראיית הדבר רואים אותו 'כמות שהוא'. ואילו כש'זוכרים' דבר, זוכרים אותו לפי איך שהוא 'נתפס' אצלנו. ולדוגמה, כאשר שני בני אדם רואים תמונת נוף מסוימת. כאשר הם רואים אותה, שניהם רואים בדיוק אותו הדבר, שהרי הם רואים את 'גוף הדבר', ו'גוף הדבר' הוא 'אותו הדבר'. אבל כאשר נשאל אותם לאחר זמן מה הם 'זוכרים' מאותה ראייה. יתכן שכל אחד יאמר משהו אחר. שהדבר 'נתפס' ב'זכרון' של האדם, לפי איך שהדבר הרשים 'אותו'. ויתכן א"כ, שאחד 'התרשם' מנקודה מסוימת בדבר, והשני מנקודה אחרת. ולכן הם 'זוכרו' את הדבר בצורה שונה. שכל אחד זוכר בעיקר את 'מה שמדבר אליו'.

וזהו שאנו פונים לקב"ה, שלא 'יראה' אותנו. היינו שלא יראה אותנו 'כמות שאנחנו'. שבזה יתכן שאין אנו 'נראים' שייכים לעבודתו ית', לגילוי מלכותו בעולם. אלא ש'יזכור' אותנו. דבאמת בתוכנו, בהיותנו בני אברהם יצחק ויעקב, ודאי ישנה את 'הנקודה הפנימית' ש'רצוננו' לעשות רצונך'. [כידוע, מהרמב"ם בפ"ב מגירושין]. ואנו בעצמנו ודאי שייכים לעבודתו ית'. והיא הנקודה שהקב"ה 'זוכר' כביכול מאיתנו, ש'נקודה זו' היא ש'עושה' עליו רושם, ש'היא שמדברת אלי', שיש לו 'נפק' מ'מזה, כביכול.

ובמקו"א הארכתי לברר איך כל פסוקי ה'זכרונות', מראים 'מידה' זו של הקב"ה, שהוא 'זוכר' לטובה, אף כאשר המצב על פניו נראה כחסר תקווה. דבהיותו בוחן כליות ולב הוא מוצא את השורש הטוב, שיש לו את הנפק"מ והתועלת ממנו, ולגבי הזכרון מאותו העם או האיש הוא לטובה. [יסוד הדבר שמעתי מהגר"ר לויכטר שליט"א].

זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה'

ומכבר התקשתי, במה שמביאים בפסוקים של הזכרונות את הפסוק בתהילים קי"א, 'זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה', שכל הפסוקים של הזכרונות הם פסוקים שהקב"ה זוכר אותנו לטובה. והפסוק כאן הוא ע"כ שהקב"ה נתן לנו את המועדים בשביל שאנחנו נזכור את נפלאותיו.

ולהנ"ל יש להבין, שענין המועדים כידוע, הוא לא דבר שהיה פעם ואנחנו עושים לו רק זכר. אלא ה'מועד' מתעורר כל שנה

הערות והארות קצרות בעניני ראש השנה

מי ישפל' זמי ירום'

היתה לי הרגשה שמי ישפל זמי ירום', היינו מי יחייה חיים שפלים, ומי יחייה חיי 'רוממות', בקרבת אלוקים ובדבקותו.

בכינוי צבקות - הפטרת ר"ה

בכינוי 'צבקות' צ"ע, דלכא' אי"ז כשאר השמות הקדושים שמתבטאת בהם הנהגה של הקב"ה. ולמה מה שיש לקב"ה צבאות רבות זה שמו.

ולכא' הביאור הוא, דכמו שאומרים אלוים אברהם וכדו' דהמכוון הוא שאברהם נשא על גביו כביכול את הקב"ה, בסוד הן הן המרכבה. דהנהגתו של אברהם בעולם גילתה על הקב"ה. כן יש בעצם בכל צבאותיו של ה', והיינו בכל מה שהקב"ה ברא. דכל מה שהקב"ה ברא מגלה עליו. וכדכתיב 'כל הנברא וגו' לכבודי בראתיו'. ונמצא דשפיר יש גילוי לקב"ה בצבאותיו. ולכן זהו 'שמו', היינו גילוי שלו, כידוע, ששם היינו גילוי הדבר.

ובזה א"ש מה שחנה אמרה 'צבאות רבות יש לך בעולם'. וכפי שאומרת שם הגמ' עוד, 'כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה עיניים לראות וגו' דדים להניק בהן. דדים הללו שנתן על ליבי למה לא להניק בהן תן לי בן ואניק בהן'. ולכא' מה המיוחד בטענה זו, והלא כל עקרה יכולה לטעון כן.

רק הענין, דאחר שחנה קראה לקב"ה 'צבקות', היינו שהבינה שבכל מה שיש בעולם יש גילוי לכבוד שמים. בזה באה וטענה, שהיא רוצה שה'צבאות' שבה, היינו דדיה וכדו', ג"כ יגלו כבוד שמים. וזהו שכשנולד לה בן קראתו 'שמואל', שמו - קל'. שגילוי של שמואל הוא קל. שמה ששמואל מגלה בעולם זהו 'קל'. באופן שקיימה את תפילתה, שיתגלה ע"ז כבוד שמים. והם יהיו בכלל צבאות ה', שמגלים את הקב"ה בעולם.

ויש להתבונן מה שהפטרה זו היא ב"ה, דבאמת זו עבודת היום. שהאדם יעמיד עצמו להיות 'צבא ה', שיתגלה על ידו כבוד שמים. שהרי הנידון ב"ה הוא על 'קיום העולם', ותכלית העולם היא לכבוד שמים. 'לכל הנברא וגו' לכבודי בראתיו'. וככל שהאדם מבטל עצמו למלכות שמים, ומגלה כבוד שמים בבריאה, להיות מצבאות ה' שמגלים שמו ית' בעולם, יש לו יותר זכות קיום. והבן. [מ'שיח יודעה', יתכן קצת בשינוי].

השם שמואל

ועוד בענין השם שמואל: הנה חנה קראה לבנה שמואל מטעם המפורש בפסוק, (שמואל א' א' כ'), 'כי מה' שאלתי'. והאמת, שתמיד היה מונח לי, שהמכוון הוא מלשון 'שאלה ושכירות', שחנה אמרה בזה שהיא 'שאלה' את בנה מהקב"ה, שהוא בעצם לא שייך לה, אלא הוא שייך לקב"ה, והוא נמצא אצלה רק 'בהשאלה', ודאי שצריך לעשות עמו רק 'כרצון הבעלים'.

אמנם, במפרשים שם מבואר, שהמכוון הוא מלשון 'בקשה', שהיא ביקשה אותו מהקב"ה,

סימנא מילתא

הוריות י"ב א', 'אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא לעול סיהא רגלי למחזי [למכיל] בריש שתא' וכו', והדברים מפורשים בטור ושו"ע סי' תקפ"ג.

ויש לציין בזה לדברי התוס' בע"ז ה' ב', דעל המשנה שהובאה שם, ש'ארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט. ואלו הן, עי"ט האחרון של חג, עי"ט הראשון של פסח וערב עצרת וערב ר"ה, ביאר שם תוס', ש'בהנך ארבעה פרקים טעמא רבה אית בהו' שמשו"כ היו מרבים בהם בסעודה. ולפי ר"ה כתבו תוס', ש'מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה. וכמה ענינים עושים בו לסימן יפה כדאמר במסכת הוריות וכתירות'. [והמ"ב בס' תקכ"ט סק"א ובשעה"צ שם הביא לדברי התוס' הללו]. ומבואר שריבוי הסעודה ב"ה הוא ג"כ 'סימן יפה', ויש בזה 'סימנא מילתא' לשנה של שמחה, אכ"ר.

ולמאי דמבואר בשו"ע שבשעת ה'סימנא מילתא' יש להתפלל על הדבר, וכפי שהביא המ"ב, ש'יתעורר האדם בתשובה, ויתפלל ע"ז בלב שלם, כן י"ל לכא' גם על עצם הסעודה, שיש להתפלל בה, ובלב שלם מתוך תשובה, על שמחה וריבוי טובה, בעז"ה.

ובענין ה'סימנים' חשוב מאד לזכור את דברי המ"ב שהביא מהח"א, ש'כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיהיה מאד שלא יכעוס בימים האלו, מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב, רק יהיה שמח לבו ובטוח בה' עם התשובה ומעשים טובים.

מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזלה

רמ"א סו"ס תקפ"ג, 'וגם נושגן שלא לישן ביום ראש השנה ומנהג נכון הוא', ובמ"ב, 'משום דאיתא בירושלמי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזלה'. ועוד הביא, ש'ישיב בטל כישן דמי'.

ובטעמא דקרא למרן הגר"ק שליט"א, בדברים 'לראש השנה', כתב להוכיח שהלשון 'דמיך' הוא לא סתם שינה, אלא 'שכיבה'. עיין בדבריו. ומש"כ נקט, שכל הענין הוא דוקא לא לשכב, אבל מי שנרדם על הסטנדר וכדו' לא חשיב 'דמיך', ואין לימנע מזה. וזהו גם הלשון שרק 'יושב' בטל כישן דמי, היינו ש'יושב' בטל בקביעות, ע"ד שינה בשכיבה, אבל באופן ארעי לית לן בה.

שנה טובה ומתוקה

העירוני במה שנוהגים להתפלל באכילת ה'תפוח דבבש' על 'שנה טובה ומתוקה'. דבירמיה ב' כתוב 'כי רע וזרע עזבכם את ה'. והיינו שמי שחי בריחוק מהקב"ה זהו 'רע ומר'. ומינה א"כ שהאופן שלא יהיה רע ומר, זהו רק ע"י קיימת ה'. וכשמברכים על שנה 'טובה ומתוקה', שזהו ה'תפוח' מרע ומר, היינו על קרבת אלוים. דזהו האופן היחיד שלא יהא רע ומר.

ושנה מחדש. והיציאת מצרים וכדו' מתעוררת כל שנה מחדש, כאילו כל שנה ושנה הקב"ה מוציאנו שוב ממצרים. [והדברים ידועים, ועיין בזה גם במאמר ההכמה].

ודבר זה הוא לדורות עולם, בכל מצב שיהיה כלל ישראל באותה שנה. וזהו מחמת ש'חנן ורחום ה'. והיא היא המידה של 'זכרונות', כנ"ל, שבכל מצב שהוא, אפי' כשאנחנו 'נראים' לא שייכים לעבודתו ית', הקב"ה 'זוכרנו לטובה', כיון שבעצם, בפנימיותנו, אנו לעולם שייכים לעבודתו. ועיין.

'כי דורשיך לעולם לא יכשלו - ואתה דורש מעשה כולם'

ובזה יש להבין גם את תחילת הברכה, 'אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך כי דורשיך לעולם לא יכשלו וכו' כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם'. ובפשטות נראה, שיש כאן 'מידה כנגד מידה', דכאשר הקב"ה 'דורש' מעשה כולם, הוא זוכר לטובה את 'הדורשים' אותו.

ונראה הביאור, דה'אתה דורש מעשה כולם' הוא ענין 'הזכרונות', שהקב"ה 'דורש' את האדם לגלות בתוכו את הנקודה הפנימית הטובה השייכת למלכותו. שאעפ"י שיתכן שהאדם 'נראה' לא שייך למלכותו ית' רח"ל, הקב"ה 'דורשו' ו'זוכרו' לטובה, בעקבות פנימיותו הטובה.

והאדם שהוא מכלל 'דורשיך', היינו 'שלא ישכחך ומתאמץ בך', הוא מי שאעפ"י שמציאות העולם מנסה להסתיר ולהשכיח את הבורא ית', הוא 'דורש', ומוצא כביכול בבריאה את הקב"ה, ולא שוכחו אלא נאחו, 'מתאמץ', בו.

ולאדם זה באה ה'מידה כנגד מידה', שהקב"ה ג"כ 'דורשו' לטובה. שאעפ"י שיתכן שהוא לא נראה שייך לעבודת ה'. הקב"ה 'דורשו' ומגלה בו את הנקודה 'הנשכחת' והנסתרת, ובה הוא כביכול 'נאחו' להחיות ולקיימו לעבודתו ית'.

והיא התעוררות גדולה, להיות באמת 'דורשיך', שאעפ"י שהעולם בחיצוניותו, ב'פשטות' שלו, משדר כל הזמן, 'עולם הזה', היפך תורה ועבודה. [מי הם החשובים, מי הם המצליחים. רק נוחות וחיי 'עולם הזה']. על האדם העובד 'לדרוש' את העולם, לא לראותו כהחיצוניות שבו, אלא 'לדרוש' ולנבון ולגלות את הפנימיות של העולם, את תוכנו האמיתי ומטרתו האמיתית.

וזהו האדם 'שלא ישכחך', שהוא לא מכלל אלו ה'שוכחים את האמת בהבלי הזמן', כדברי הרמב"ם הידועים, אלא הוא 'זוכר' את הקב"ה, שאפי' שהעולם לא 'משדר' כן, הוא 'זוכר' את ה'אמת', ובה הוא 'מתאמץ'. לא מרפה בה.

'אמרו לפני' - מהותו של יום ר"ה 'לפני ה', מעין הלעת"ל

והנה הגמ' מסיימת 'ובמה בשופר'. ומבואר, שאף שאנו מעוררים ב'אמירת' המלכויות והזכרונות רחמים וזכרון לטובה, עדיין צריך איזה שהוא דבר מעשי.

ונראה מבואר כאן דבר נפלא, בשימת דגש על לשון הגמ' 'אמרו לפני'. דנהי שעבודת ה'מלכויות' וה'זכרונות' היא 'תפילה' לבקש ולהתחנן שיעלה זכרוננו לטובה לפניו. [ע"י שאנו מבקשים על 'מלכותו' ומזכירים את 'מידת הזכר' של הקב"ה]. סו"ס ה'מעמד' של תפילה זו צריך להיות 'לפני'.

ונתגלה לנו כאן, מהותו של יום ראש השנה. שהוא 'לפני' ית'. שהקב"ה כביכול יורד לתוך העולם, ואנו נמצאים 'לפניו'. וכפי שסמכו, בזוהר כמדומני, בקרא ד'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם' דקאי על ראש השנה. וכמו שאומרים בסליחות 'זוחלים ורועדים מיום בואך'.

ויש להוסיף, דבתוס' בר"ה ט"ז ב' מבואר שבשופר שלנו בר"ה יש איזו בחינה מעין ה'שופר הגדול' שיתקע ביום ההוא. [וע"כ השטן מתערבב, עי"ש והדברים ידועים]. וענינו של השופר לעת"ל, הוא 'סימן' התגלות של הקב"ה בעולם. דהנהגת הקב"ה היא שהוא 'מתגלה' בשופר. [וכמו שהיה ב'מעמד הר סיני', בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת']. וכמו ש'השופר הגדול' מבטא את ההתגלות השלמה של הקב"ה בבריאה, עת ש'בלע המות נצח', שיתבטל הרע לגמרי. כמ"כ בכל שנה ושנה בראש השנה, השופר מבטא את ההתגלות של הקב"ה בבריאה. דיום ראש השנה הוא מעין לעת"ל, שהקב"ה 'מתגלה' בעולם.

וניתן אולי להבין זאת כך, דהנידון של ר"ה, כפי שנת"ל, הוא

וכפי שכתוב בפסוק, 'ויתן ה' לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו'.

ויתכן, שבאמת המכוון הוא אחד. דגם לשון 'שאלה' ב'שואל ומשאל', זהו מלשון 'בקשה', שהחפץ נמצא אצל השואל, ב'בקשה' כל הזמן מהבעלים. דהוא לא שייך לו באמת, אלא הוא נמצא אצלו רק 'ברשות' הבעלים, מחמת שהוא 'שאל' אותו מעמו. ואם הוא באמת 'שאל' 'שלא מדעת' הבעלים, בלי בקשה מהבעלים, הוא 'גזול'. דזו כל המהות של 'שואל' שהחפץ אצלו מחמת ה'שאלה', הבקשה, מהבעלים.

באופן, שכשחנה קראה את שמואל ע"ש השאלה מהקב"ה, היא באה לבטא ענין זה גופא, שהילד נמצא אצלה, מחמת ה'שאלה', הבקשה, מהקב"ה, והוא באמת לא שייך לה, וזכותה לעשות עמו רק 'כדעת הבעלים', ולא להיות 'שואל שלא מדעת'... ודוק.

'כי חדות ה' היא מעוזכם'

והנה ידויק, בפסוק בנחמיה שכולם מביאים, שהכלל ישראל בכו והתאבלו והתעצבו ביום ר"ה. שנחמיה לא אומר לכלל ישראל, שזה לא הזמן לבכות ולהתעצב. כמו שפשוט לכאן, שאם זה היה בסוכות, שכן הוא היה מגיב, שעכשיו זה 'זמן שמחה', וזה לא נכון לבכות ולהתעצב. שהוא לא שולל את הדבר מעיקרו. אלא הוא רק אומר, שכנגד מה שאדם בוכים ועצבים, בהיות ואדם לא יודעים מה יהיה אתכם, 'אכלו משמנים ושתו ממתקים', כי 'חדות ה', מה שתהיו בשמחה, 'היא מעוזכם'. היינו שאתם מחפשים 'מעוז', במה להתלות ולהישען, ובכן, השמחה בה', היא זו שתן לכם מעוז.

ויש להבין, שזהו אחר שכלל ישראל אכן בכו והתעצבו, או אז אומר להם נחמיה מה שאומר. ועל דרך, מורה הוראה שירא להורות. שאם הוא הגיע להוראה הוא מחוייב להורות. שאין המכוון שאנו אומרים לו 'אל תהיה ירא'. אלא שירות אף על פי שהוא ירא. שבאמת אלו הם המורי הוראה שאנו צריכים, אלו שהם יראי הוראה. וכאותר גדול שבא לרבו ואמר לו שאינו רוצה להורות בהיות והוא ירא להורות, והשיבו רבו, 'ואלא מי יורה לנו, אלו שאינם יראים להורות'!?

ועד"ז אלו הם דברי נחמיה, שאחרי שאתם 'יראים' ועצבים, אתם מגלים בעצמכם שאתם אכן ראוים לדבר. שכן צריך להיות ביחס שלנו עם הבורא, שאנו אכן צריכים לגלות אחריות ורצינות, כבונד ראש ובהדרה לקיים את המוטל עלינו כראוי, אבל אסור שזה יגרום לניתוק ביחס הנכון והראוי עם הקב"ה. וב'סופו של יום' 'השמחה' בדבר, החדה שיש בזה שאנו חיים בקשר אהבה ודביקות עם הקב"ה, חייבת להישאר. והיא המעוז שלנו, שהיא שמגלה ביתר שאת, שאנו אכן שייכים לחיות חיי דביקות וקירבה עם הקב"ה, ובהו אנו 'נוצחים'. [התעוררותי לזה מדברי הפחד יצחק מאמר ז', בשינוי. (ויש לעיין בפסוקים בנחמיה שם, שכלפי בכי כן נראה שם לכאן שאין לבכות 'כי קדוש היום' ואין ראוי לבכות בר"ה. ויתכן שה'כי חדות ה' היא מעוזכם' קאי בעיקר על העצבות. ויל"ע)].

הדין של ישראל ואומות העולם - וענין הד' מינים שהם 'כלי המלחמה'

הנה מבואר בחז"ל ש'הדין' בר"ה וביה"כ, הוא 'מי לחלק' של הקב"ה, הכלל ישראל או ח"ו אה"ע. כך מבואר בדברי ה"הוה"ק הידועים המודפסים במחזורים לפני התקיעות. וכך מבואר בחז"ל עה"פ 'ולקחתם לכם ביום הראשון', שאיני יודע מאן נצח', הכלל ישראל או אה"ע, עיי"ש.

ויש להבין, שזהו הנידון 'מיהו האדם' שהוא שמביא את העולם לתיקונו ותכליתו. וכבר נתבאר במקור"א, [כן שמעתי מהגרמ"א פטורבר שליט"א], שבהנהגת הייחוד פשוט שאין ע"ז נידון וודאי שכלל ישראל הם שמוטחים להיות 'בניו' ובני בריתו של הקב"ה, ואין הקב"ה יחליפנו. כלשונו של רש"י בפרשת נצבים, כ"ט י"ב, 'לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת'. אבל בהנהגת המשפט שפיר שייך שכלל ישראל לא יזכו ב'דין זה' רח"ל. ובהנהגה הנראית לפנינו, יתכן שייראה ח"ו שהקב"ה עזב את כלל ישראל.

ובשביל שזוכה בדין זה, שגם ב'הנהגת המשפט', נהיה לחלקו של הקב"ה, אנו אכן מעוררים כל הזמן את הנהגת הייחוד, שהיא שמבטיחה שאנו שייכים לחלקו בכל מצב. וההתעוררות הזו, ההכרה בזה וההכנעה הבאה בעקבותיה, שאנו 'דלים ורשים', היא שמשפיעה שגם 'בהנהגת המשפט' נצא זכאים בדין. והבן היטב כ"ז.

ויש כאן בדברי חז"ל ידיעה גדולה ונכבדה ל'יום הדין', שהעבודה דידן, 'לנצח' את האומות בדין, זהו ע"י ש'נחזיק' ונלחם עם הד' מינים'. היינו עם אחדות ישראל, שלזה מרמזים הד' מינים, ודבר זה באמת לא שייך אצל האומות שהם 'פגרים', כידוע.

ועוד, ש'נחזיק' בזה' שאנו במעשינו 'שותפים' עם הקב"ה בהנהגת עולמו. שזהו שמתגלה בד' מינים, ע"ד הפשט, כפי המבואר בגמ', שע"י הד' מינים אנו עוצרים סללים רעים. ומשפיעים על הנהגת העולם. וזהו משום ש'בידינו' נמצאים כביכול הנהגות הקב"ה, שהד' מינים רומזים לשמות הוי"ה, כידוע מהב"י. והנהגות הקב"ה הם שנמצאים בידינו כביכול ואנו מנהיגים את העולם במעשינו. וזהו שהאדם צריך להראות ולגלות ב'ימי הדין', שהוא שייך לדבר זה, להיות 'שותף' כביכול עם הקב"ה בתיקונו עולמו. וככל שהוא יתחזק ויתעורר בזה, הוא 'נצח', וזוכה בדין. ודוק.

'תיקון השופר' בר"ה שחל בשבת

בדברי התוס' בר"ה ט"ז ב', ש'כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מרעין לה בסופה מ"ט דלא איעורבב שטן'. 'לאו דמיקלע בשבתא אלא דאיתלייד אונסא'. דכשמיקלע בשבת, אפי' שלא תוקעים בפועל, 'הפעולה נעשית'.

ולשונו שהתיקון נעשה 'ביותר כח' כי השבת גורם' היא אפשר להבין, שהתיקון של השופר מתקיים ע"י השבת. שהשבת גורם שיחול ה'תיקון', ה'פעולה' של השופר.

ובזה היה ניתן לבאר, כמו שרגילים לבאר, שהענין של השופר זהו לגלות את הנקודה השורשית בכלל ישראל,

הרמח"ל בקיצור הכוונות [עמוד פ"ג] כתב דכשחל ר"ה בשבת, ואין תקיעת שופר, אפ"ה 'צריך לכוון [בכוונת המצוה] בסדר כמו אם היו עושים המצוה, כי הפעולה נעשית, וביותר כח ג"כ כי השבת גורם. ולפי שחז"ל גזרו שלא לעשות אין אנו עושים ודי בכוונה לבד'.

ומבואר בדבריו, שכשחל ר"ה בשבת לא מפסידיים את ה'תיקון' של התקיעת שופר, דהתיקון נעשה, ומש"כ יש לכוון את כוונת המצוה כרגיל, כי אפי' שאין את התקיעה בפועל יש לכוון את התיקון שיעלה כראוי. [והוא המכוון

'ההתענינות' כביכול של הקב"ה בעולם. האם יש לקב"ה 'טעם' בבריאה. והתכלית, המכוון כביכול, של הקב"ה בעולם, זהו 'לתקן עולם במלכות שכי'. התיקון השלם - שתיגלה 'מלכותו' ית' בבריאה בשלימות.

וע"כ ה'דין' של ראש השנה כלפי בני האדם הוא, עד כמה בני האדם שייכים לעולם של 'מלכות ה', לעולם של לעת"ל, שיתוקן במלכותו ית'.

וזהו שבראש השנה, מציאותו של העולם היא בבחינת העולם של לעת"ל, שהקב"ה מתגלה בו, ובא לתוכו. ובה הקב"ה רואה, איך האדם מתנהג בעולם כזה. האם הוא שייך לעולם שהקב"ה 'בא' לתוכו. האם הוא שייך לחיים 'לפני ה'.

ומתברר כעת 'ענין השופר' בפשיטות, ד'תרועת ההמלכה' של השופר, מבטאת את 'התגלותו' של הקב"ה כעת בעולם. [כהשופר של 'מעמד הר סיני' וכהשופר של 'ביום ההוא' שמבטא את ההתגלות של הקב"ה בעולם]. דבראש השנה הקב"ה 'בא' לתוך העולם, כדאיתא בויק"ר ל' ד', בקרא ד'כי בא', 'כי בא בראש השנה כי בא ביום' כ"ו.

וכיון שהקב"ה 'בא' כביכול לתוך העולם, ודאי שיש להתעורר בתשובה. דעל זה הנידון, האם אנו שייכים לחיות 'לפניו', דבוקים בו. ועלינו להתעורר לחיים שהם 'לפניו' ובקרבנו. וידויק באמת ברמב"ם שהתשובה עליה הוא מדבר ב'תקיעת השופר' היא לא תשובה על מעשים מסוימים, אלא תשובה על 'צורת החיים'. להתנער מחיים 'ששוכחים את האמת בהבלי הזמן', ולחיות חיים של 'זכור בוראם'.

וא"ש טפי, ה'במה בשופר'. דנהי שישנה 'עבודה' של 'מלכויות' ו'זכרונות' שאנו מבקשים ומעוררים רחמים אצל הקב"ה, שיחדש את העולם, מטעם שאנו שייכים בעצם לעבודתו ית', ולגילוי מלכותו בעולם. סו"ס בעינין בזה 'איזה שהוא למעשה', מבחינתנו, עד כמה אנו באמת שייכים למלכותו ית'.

וה'למעשה' הוא, היאך אנו מקבלים את הקב"ה בתוך עולמנו. האם אנו יודעים להתנהג בעולם שהקב"ה נמצא בו. זוהי התקיעת שופר, שמסמנת את 'התגלותו' של הקב"ה בעולם. וכאשר אנו מראים שאנו אכן 'יודעים' כיצד חיים 'לפני ה', בעולם שהקב"ה מתגלה בו. יש מקום טפי לתפילתנו שב'מלכויות' וב'זכרונות'.

אם זך וישר אתה, עכשיו

ומרווחא בזה קצת הבנה, בדברי הירושלמי שמביא הר"ח ב"ר ט"ז ב', דהדין בראש השנה הוא, 'אם זך וישר היית אין כתיב כאן אלא אם זך וישר אתה', 'עכשיו'. והיינו חידוש רב, שישנה בחינה שהאדם נידון, לא רק שלא עפ"י העתיד [כמובאר בהא ד'באשר הוא שם']. אלא אף שלא עפ"י העבר. אלא לפי מה שהוא מתנהג 'עכשיו'.

דהדין כאן, בבחינה זו, הוא לא על משקל עונותיו וזכויותיו של האדם, ליתן לו שכר ועונש. אלא הנידון הוא האם הוא שייך 'לעולם של לעת"ל', לעולם של גילוי מלכות ה'. ודי במה שהוא מתנהג כראוי, בחיים 'לפני ה', 'עכשיו', בראש השנה, כדי לראות שהוא שייך לעולם של 'מלכות ה'.

והיא הערה עצומה למעשה, היאך יש לנו להתנהג בראש השנה בעצמו. לידע לנצל את הימים הללו, לחיות כראוי בעולם שהקב"ה מתגלה בו. ואינה דומה להתנהגות בעולם כזה, שהוא מעין לעת"ל, להתנהגות בעולם 'הרגיל' שלנו.

והן אמנם, שמי שהיה כל השנה במצב של התקרבות לקב"ה יודע לקבל טפי את ההתגלות הזו של הקב"ה בראש השנה. ובאמת, זוהי העבודה המוטלת עלינו כל השנה. [ויש בהתנהגות בראש השנה, לגלות במידת מה, על מצבו של האדם כל השנה. שאם הוא עבד על עצמו להיות בקרבת אלוהים כל השנה, ודאי שהוא ידע 'לקבל' טפי את 'פניו של הקב"ה', כביכול בראש השנה]. סו"ס כל אדם באשר הוא, יש לו לנצל את הע'כשיו', להתנהג כראוי, ו'לקבל' כראוי את 'פני ה', מלכו של עולם.

ויסוד דברנו ב'שינוי ותוספת', מיוסדים על מש"כ בעלי שור ח"ב עמוד תל"ב. ועיי"ש עוד, שביאר לפי"ז מהו 'המלך המשפט', דלכא' היה צ"ל 'המלך השופט'. ועיין בזה בט"ז או"ח ק"ח סק"א. וז"ל, 'כי עצם גילוי מלכותו ית' בעולם ביום הדין הוא הוא המשפט'. דהמשפט עצמו הינו, עד כמה האדם שייך לגילוי זה, וככל משנ"ת. והוא נפלא.

וע"כ נראה, שעיקר כונת הרמח"ל, שה'תיקון נעשה', או ע"י ה'כאילו עשאה', שכיון שאנו רוצים לעשות, ורק חז"ל מנעו מאיתנו את האפשרות, הרי מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. או שחז"ל בכח קדושתם, החילו את התיקון שייעשה, אפי' שהם ביטלו את המצוה. ומה שאומר הרמח"ל, שהוא נעשה ביותר כח, מחמת שהשבת גורם. היינו שכיון שהביטול נעשה מחמת השבת, מחמת החשש שיעברו על הלכותיה, היא מצטרפת לתת כח בתיקון. אבל אין המכוון שהיא מצד עצמה, היא היא התיקון של השופר.

בדברי המשך חכמה בזה

ובמשך חכמה, בפרשת אמור, מבאר קצת אחרת, שהתיקון של השופר הוא להזכיר זכות עקידת יצחק, כדאיתא בגמ' למה תוקעין בשופר של איל, ו'התקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לחרפה ולמכה ולביזה עבור שם השם ית' כי נקרא עליהם, שבני עוקדים כל תאותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת ה' ותורתו'.

וכאשר, אפי' שאנו יודעים מגודל התועלות ממצות שופר, אשר אם יבוטל - אף באונס - הסכנה גדולה. ובכל זאת אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות השבת אשר מעיד על קדושת שמו ית'. הרי שזה גופא מה שאין אנו תוקעים, ומסכימים להפסיד את ה'תיקון' הגדול הזה של השופר, ובלבד שלא נגיע לידי חשש איסור שבת, הרי שזו גופא היא 'עקידה' גדולה, ומועיל לרצות אותנו כמו שמרצה זכרון השופר. עיין עוד בדבריו.

והיינו, שאין המכוון שהשבת מצד עצמה פועלת את התיקון של השופר. אלא המסירות נפש שלנו להפסיד את המצות שופר, ובלבד שלא תתחלל השבת, היא שמתקנת כמו תיקון השופר. [וזה א"ש רק לגבי שופר, ולא לגבי ד' מינים].

ובנוסח אחר קצת, היה אפשר לומר במה שהביאו התוס' שכשלא תוקעים ב"ר"ה שחל בשבת, אין זה נחשב 'שנה שלא תוקעין לה בתחילתה', ש'מרעין לה בסופה', דעיקר מה ש'מרעין לה בסופה' מבואר בגמ' שזהו משום 'שלא איערבב שטן', ועירבוב השטן, כשכן תוקעין, זהו משום ה'מרעין כשהם יושבין ותוקעין כשהם עומדים', שבזה נראה שישאל מחבבין את המצוות, כמו שכתב שם רש"י. ואת החלק הזה ש'ישאל מחבבין את המצוות', שפיר אפשר לראות גם בשנה שר"ה חל בשבת, וישראל לא תוקעין, מהחשש הרחוק שמא יבואו לידי חילול שבת, שבזה ודאי מתבטאת חביבות ישראל למצוות וחרדתם עליהם לקיימם כראוי.

שהיא טהורה ונקיה, שמשם יוצא קול השופר, ששם 'רצוננו לעשות רצונך', והיא לא שייכת כלל לחטא. ואת הענין הזה גופא, השבת עצמה מגלה, שבשבת ג"כ הכל שב אל השורש. שבת מלשון שיבה (שפת אמת). ומתגלה ביום זה השורש של כלל ישראל, שהוא חלק אלוך ממעל.

אמנם, באמת נראה שאין זה המכוון. ראשית, שהרי הרמח"ל אומר שם כן גם לגבי שבת של יו"ט ד'סוכות, לגבי ה'ד' מינים. ואין זה רק לגבי מצות שופר. ומבואר, שדבריו אלו גם לגבי התיקון של מצות ד' מינים, שגם היא 'נעשית ביותר כח ע"י השבת'. והביאור ה"ל מבאר רק לגבי מצות השופר, ולא לגבי ד' מינים.

ועוד יש להעיר, דלפי"ז הרי שבשבת כאילו ל"צ את השופר, שהשבת מצד עצמה, 'פועלת' ומביאה לאותו תיקון שיש ע"י השופר. וכעין מה שכתב הרמח"ל בדרך ה' לגבי התפילין, ש'נצטוונו להתעטר בעיטור זה כל הימים, חוץ מימי הקודש שהם עצמם אות לישראל, ומצידם מתעטרים ישראל בעיטוריהם בלי השתדלות אחר'. ובשבת ושאר ימי הקודש, לא מצינו לכאן, [ולא עיינתי בזה מספיק], שיאמר הרמח"ל שיש לכוון את הכוונות של מצות תפילין. דבשבת באמת ל"צ את התפילין, שהתיקון של התפילין נעשה ע"י השבת. אבל ב"ר"ה שחל בשבת [או ביו"ט של סוכות שחל בשבת], אין המכוון שהשבת 'משלימה' מצד עצמה את התיקון של השופר [והד' מינים], ודי לכוון את הכוונות של שבת, דבאמת יש בה מקום גם ל'תיקון' של השופר, שהיא לא משלימה אותו מצד עצמה, ורק כתב הרמח"ל שאפי' שהוא לא נעשה בפועל הוא קיים. [וכמו שיתבאר בהמשך]. אבל לא שהוא לא נצרך בהיות והשבת משלימתו מצד עצמה.

וביותר יש להעיר, שא"כ ובשבת ל"צ את התיקון של השופר [והד' מינים], כי הוא מתקיים ע"י השבת גופא, למה אין זה כמו תפילין בשבת, שבאמת ל"צ להניח בשבת ויו"ט כי התיקון נעשה ע"י השבת. ובשופר וד' מינים מבואר, שבעצם יש להם מקום בשבת, ורק חז"ל ביטלו מחששא שיעביר ד"א ברה"י. אבל בלי זה היה מקום לתיקון של השופר אפי' בשבת. ולא אמרינן שהשבת משלימתו מצד עצמה.

וכן מבואר גם ממה שלמעשה במקדש היו תוקעין, גם ב"ר"ה שחל בשבת. (והרמב"ן בריש פ"ד דר"ה, הביא מהידוע והמצוי בתשובות תלמידיו של רבנו הגדול, הר"ף, שהיו תוקעין בבית דינו ב"ר"ה שחל בשבת). ומבואר מזה שיש טעם וענין בתקיעת שופר, אפי' כשהיא בשבת, ולא אומרים שהשבת משלימתה, כמו שהיא משלימה את התיקון של התפילין.

לא לשכוח מהקורונה! להתעורר! 'לזעוק ולהריע'...

הרהורי דברים...

פשוטה בכלל. כמה אלמנות ויתומים... ה' ירחם.

ו'עולם התורה? גם הוא, איך הוא נראה בעקבותיה?!

אנו מוכרחים להתעורר, בעז"ה, לזעוק ולהריע... לא להכחיש את המצב, ולא להיות אדיש אליו. לעורר רחמי שמים, 'אבינו מלכנו, מנע מגיפה מנחלתך'... 'חדש עלינו שנה טובה'...

וראוי גם להיזכר... בכל החיזוקים וההתעוררויות שהיו 'בתחילה'... בכבוד בתי הכנסת ובתי המדרש... בחיזוק העבודה הפנימית וכדו' וכדו', [וכל אחד לפי ענינו, ולב יודע מרת נפש]...

ואגב, זכורני, עוד בתחילה, ב'גל הראשון', ששמעתי או קראתי מהגה"צ ר"ש גלאי שליט"א, שעורר, שהמתעלם והמזלזל בכללי הזהירות, ורואה את המצב 'כרגיל', 'כאילו כלום', הרי הוא מתעלם מ'האמירה של הבורא עולם', להתעורר ולהתחזק. שאם הכל כרגיל הרי שהבו"ע לא אומר כאן כלום, ולא מזעזע את העולם... ובאמת, הזהירות בכללי הזהירות, צריכה להזכיר, ש'קורה כאן משהו', 'החיים אינם כרגיל', וזה אמור לעורר לתשובה, כדברי הרמב"ם הידועים בהלכות תעניות. ויש להיזהר מההרגל, לבל נראה את המצב הזה כבר כשיגרה רגילה, ש'עולם כמנהגו נוהג'... ה' יעזרנו בזה..

'מה שמפריע בכל הנוגע לקורונה', שח לי ידיד אברך ת"ח ובן עליה, 'זהו, שכל השיג ושיח בענינה, זהו על הענינים הטכניים שבאים בעקבותיה, הבידודים, מי חייב בבידוד ומי לא חייב בבידוד', 'כן יהיה סגר לא יהיה סגר', 'מבטלים את הלימודים או לא מבטלים' וכדו', וזה משכיח את העיקר הגדול, על מה באמת צריך לדבר. 'כ"כ התרגלנו ל'שיגרת הקורונה', כפי שקוראים לזה, שאנו כבר לא נותנים לבנו, לתיקון המעשה שצריך לבא בעקבות הגזירה הזו. ואפי' איננו נותנים לב להתפלל עליה, שתעבור ותחלוף מן העולם, במהרה'. 'הרי המצב הפשוט היה אמור להיות שלא תתכן שום תפילת שמו"ע שלא נזכיר אותה, שתתכלה כבר', 'מנע מגיפה מנחלתך', ואנו כבר כ"כ התרגלנו למצב, ויתכן שיעברו עלינו תפילות, בלי שנזכיר, נזעק ונתחנן לפני הקב"ה שישיר את הדבר הזה מבינינו'.

וראויים הדברים להיאמר, בפרט עכשיו לפני ר"ה ויוה"כ, שכל עתיד השנה נכתב ונחתם בימים אלו, שלא נשכח, שיש כאן קורונה!! היא כאן, בארץ, והיא גובה כל יום רח"ל מתים. הרבה חולים, וכפי ששומעים עוד ועוד עדויות שזוהי מחלה קשה, ואף קשה מאד, ולא

שירי ההלכה

הפסק בין הברכה למצוה, בתקיעות באתרוג ובתפילין - בדברי רש"י בעירובין נ' א'

בין דברי רש"י, לכל הנידונים הנ"ל, בתקיעות, באתרוג ובתפילין. ולפלא לענ"ה, מכל הגאונים הנ"ל, שלא חילקו כן. והנני, כמובן, מבטל דעתי מפני דעתם הרחבה. וצ"ע.

דבנידון דרש"י, באמת אין שום קשר בין הקרבן הראשון לקרבן השני. והברכה היא על 'דין הקרבן', שישנו קרבן שטעון 'סמיכה ותנופה' ועל זה יש לברך. שכן היא המצוה להקריב את הקרבן באופן הזה. ובאופן שבייך על הקיום דין הזה, של הקרבן, ואליבא דאמת הפסיק בקרבן אחר, שלא טעון מצוה זו, הרי שיש כאן שפיר הפסק.

אבל בכל הנידונים הנ"ל, הברכה היא על הקיום דין שמוטל על האדם, [ואינו דין שמוטל על החפץ, כמו ששם הוא מוטל על הקרבן, שכן צריך לקיים את הקרבנות]. שהאדם מחוייב במצות שופר, במצות אתרוג, ובמצות תפילין. והברכה היא על כך, על הקיום המוטל עליו שאותו הוא הולך לקיים. וכשזה הוא הנידון, הרי ששפיר אפשר לדון, שגם המעשה הראשון, שנעשה מספק, הוא תחילת הקיום דין שמוטל עליו. ושפיר הוא שייך לברכה. דהוא הולך כעת לקיים דינו, וגם המעשה הראשון, נעשה מחמת שחשב אולי בו יקיים את דינו. וגם אם אליבא דאמת לא קיים בו את דינו, סו"ס הוא ודאי נעשה בשביל לקיים את דינו. והוא שפיר מענין הברכה ואינו הפסק. [כמו הביאו מלח וכדו' שלא היו הפסק כיון שהוא מענין הברכה]. באופן, שכאן לב' המעשים יש 'מכנה משותף' אחד, שבאו בשביל שהאדם יקיים את דינו. ועל זהו הברכה. ומשא"כ בנידון דרש"י, הברכה היא על הקיום דין בחפצא דהקרבן, ואין שום קשר בין קרבן אחד לשני, ולכן האחד הוא הפסק לשני. ודוק.

הדברים נכתבו לעורר לב המעיינים בלבד

תחילה או תפילין דרש"י או דר"ת, ושוב להניח את התפילין השניים, אחרי ההנחה הראשונה. על סמך הברכה שבייך תחילה. ולדברי רש"י, הרי שעל הצד שהתפילין הראשונות שמניח אם אינם כדן, נמצא שהנחתם הוא הפסק בין הברכה להנחה הכשרה כדן, ויש כאן ברכה לבטלה. עיי"ש.

קושיא מדברי רש"י הנ"ל על אופן קיום התקיעות

והגאון הגדול ר' יוסף כהן זצ"ל, בהגהות למקראי קודש שם, העיר עוד מדברי רש"י הנ"ל, על המנהג בתקיעות שופר, שעושים בתחילה סדר של תשר"ת ג"פ, ואח"כ סדר של תש"ת ג"פ ואח"כ סדר של תר"ת ג"פ. ומחמת הספק שאין אנו יודעים איזו היא התרועה של התורה. [ובתשר"ת לא סגי, דעל הצד שהתרועה היא השברים דידן, נמצא שהתרועה מפסיקה בין התרועה לתקיעה שלאחריה. וכן אם התרועה של התורה היא התרועה דידן, נמצא שהשברים שבתחילה מפסיקים בינה לתקיעה שלאחריה]. ולדברי רש"י, הלא אם הסדר של התשר"ת אינו נכון, נמצא שהוא מפסיק בין הברכה למצוה, ויש כאן ברכה לבטלה. [ועיי"ש שיישב, שבאמת מדאורייתא ודאי שיוצאים בסדר של התשר"ת. דגם אי נמצא שהתרועה היא השברים, לדוגמא, מה שהתרועה מפסיקה בינה לתקיעה שלאחריה ל"ה אלא דין דרבנן, ומדאורייתא שפיר דמי. וכיון שמדאורייתא ודאי יוצאים, הרי שהברכה חלה על המצוה דאורייתא. ואין כאן ברכה לבטלה].

מה שהיה נראה לחלק בין דברי רש"י לכל הנידונים הנ"ל

ולכא' היה מקום לחלק בפשיטות,

והביאו שם ששאלו זאת להגרי"ז, והשיב, שכיון שאפשר ליטול את הד' מינים בזא"ז, שאף שהד' מינים מעכבים זא"ז, סוף סוף אין זה מעכב לקחתם ביחד, וגם אי נמצא דנטל בתחילה אתרוג שהוא פסול סו"ס חלה ברכתו על הלולב, על הג' מינים האחרים.

ומבואר בדברי הגרי"ז שהסכים עם השאלה, שבאמת הנידון דומה לדברי רש"י הנ"ל בעירובין. אלא שמצא פתרון צדדי ליישב הקושיא. [ועיי"ש בשלמי תודה, על סוכות סי' נ"ד, מה שהעיר בדברי הגרי"ז הללו].

וכן מבואר בהגהות וחידישי הגאון ר' אליעזר סילבר זצ"ל, שבסוף ספר 'נפש חיה' בסי' א', [הובאו הדברים בשלמי תודה על סוכות עמוד תרלח]. שהביא הדין הנ"ל בשם הגר"ח, וכתב 'אבל אני הצעתי לפני הגאון הראצווער בעל ה'צפנת פענח' זצ"ל בשנת תרע"ד, שאם יעשה כנזכר בשם הגר"ח ז"ל ויקח תחילה את המהודר שספק אם יצא בו ואח"כ יקח את הכשר ודאי ואינו מהודר, א"כ איך יברך, והרי כתב רש"י בעירובין נ' א' וכו' הרי דאם אחר הברכה נוטל מה שהוא ספק, אף דנוטל אחריו את השני ובודאי מקיים המצוה, מ"מ אינו יכול לברך. וכו' וא"כ הכא נמי אם יטול את הספק תחילה איך יברך. והודה לי הגאון הנ"ל, שיקח מה שהוא כשר ודאי ולא הדר, ולא מה שהוא ספק כשר ומהודר טפ"ל. הרי ג"כ, שהסכימו שניהם לדימיון בין דברי רש"י לנידון דהגר"ח.

דברי הסמ"ג לגבי מי שמניח תפילין דרש"י ור"ת

ובמקראי קודש שם העיר עוד מדברי הסמ"ג שהביא הב"ב בסי' ל"ד, לגבי תפילין דרש"י ור"ת. שעל האדם להניח

ידועים דברי רש"י בעירובין נ' א', בכה"ג שנתערבו קרבן שלמים דטעון סמיכה ותנופה עם קרבן מעשר בהמה שלא טעון סמיכה ותנופה, דאף שלמעשה תרוייהו בעו סמיכה ותנופה מספק, סו"ס 'לבי אומר, דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא להוי ברכה לבטלה'. והיינו שאם הקרבן הראשון שייניף ויסמוך אינו הקרבן החייב באמת בתנופה וסמיכה, הרי הוא הפסק בין הברכה לתנופה והסמיכה. דגם ההפסק הזה במעשה, אף שאינו דיבור, הוא הפסק בין הברכה למצוה.

בנידון הידוע מהגר"ח במי שיש לו אתרוג ספק כשר ומהודר ואתרוג ודאי כשר ופחות מהודר

ובמקראי קודש, סוכה ב', העיר מדברי הרש"י הללו, על מה שידוע מהגר"ח במי שיש לו ב' אתרוגים, א' ודאי כשר ופחות מהודר, והשני מהודר וספק כשר, שיקח תחילה ויברך על הספק כשר ומהודר. [שאם יטול תחילה את הודאי כשר, הרי שכבר קיים מצותו ולא יוכל לקיים שוב את ההידור, שאין הידור אחר קיום המצוה, והדברים עתיקים]. ולדברי רש"י הנ"ל, הרי שהנטייה של הספק כשר, על הצד שהוא פסול, תהא הפסק בין הברכה למצוה, ואם ינהג כה"ג נכנס לספק ברכה לבטלה.

"והשבות אל לבבך"

איך נזכה להיות "בא ליטהר" ?

דברי חובת הלבבות

כולנו רוצים לעבוד את ה' כראוי, אך נראה מדברי חובת הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ה) שאין זה כל כך פשוט שרצוננו הוא ברמה המספקת לעבוד את ה' כראוי, ואלו דבריו:

"אמר לה השכל: האם דעתך לפרוע קצת מה שאת חייבת לבורא? אמרה הנפש: כן. אמר לה השכל: והיאך יתכן לך זה עם רפיון כספך אליו, ואיננו סובל מרירות הרפואה, אלא מי שהוא נכסף לבריאות, אבל מי שאינו נכסף לבריאות לא יסבול קושי הרפואה. אמרה הנפש: כספי חזק וצערי גדול לפרוע ממה שתשיג ידי ממה שיש לאלוקי עלי, ואתה זרז אותי עוד. אמר לה השכל: אם תאמרי אמת באשר ספרת, אפשר שתצליח בך הרפואה, ואם איננו אמת כאשר אמרת, למה תפתני נפשך, כי החולה כשהוא מכזב לרופא, איננו מונה כי אם עצמו ומפסיד הרופא טרחו ויכפיל על החולה חוליו".

תוכן דבריו הקדושים:

א. כדי לעבוד את ה' כראוי צריך רצון חזק לזה, כיוון שיש בזה קושי, שהרי אף שהמצב הקבוע אחר שקונים קניינים בעבודת ה' הוא "יערב לכם מכאן ואילך", אך בתחילת כל עניין חדש ודרגה חדשה אנו נתקלים ב"כל ההתחלות קשות", ובלי רצון חזק האדם לא יעמוד בקושי של ההתחלה.

ב. פעמים שהאדם סבור שיש לו רצון חזק לעבוד את ה', והוא מטעה את עצמו ובאמת הרצון שיש לו אינו חזק מספיק כדי לעמוד בקשיים ולעבוד את ה' כראוי.

צורת ביסוס הרצון לעבודת ה'

אם כן, מהי הדרך שנוכל להבטיח שיהיה לנו רצון חזק לעבוד את ה', אומר החובת הלבבות:

"אמרה הנפש: והיאך יהיה ממני הכוסף לו או הרפיון בו. אמר לה השכל: אם יהיה כספך לו אחר ידיעה ברורה בעוצם מה שאת חייבת לאלוקים מן הגמול ומעוט מה שיש ביכלתך ממנו, וכי בהתרפותך בו מפלתך ובהשתדלותך בו הצלתך וחיותך, כספך אמת וחפצך נחוץ ואם לא, הוא שקר".

היינו שכדי להגיע לרצון חזק לעבוד את ה' צריך שני דברים:

א. הכרה בגודל טובות ה' עלינו, והכרה שכל מה שנעשה לעבדו לא יהיה מספיק. [כמובן אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו, ואין על האדם תביעה אם עשה מה שביכולתו, אך כשאדם בא בגישה שהוא חייב הרבה יותר, זה מביא אותו להשתדל בכל יכולתו, ולא לשקר את עצמו שעשה בכל כוחו].

ב. שהצלחתו תלויה בהשתדלותו לעבוד את ה', וכשלונו בהתרפותו מעבודת ה', היינו שלא מספיק שהרצון לעבוד את ה' יהיה מהכרת החיוב והיחוס, אלא צריך שהרצון לעבוד את ה' יהיה גם רצון אישי. אם כן אי אפשר להסתפק במה שאנחנו מרגישים שיש לנו רצון לעבודה, כיוון שבלי שיהיה מבוסס אצלנו ההכרה בחובתנו לה' מגודל טובותיו אלינו, וההכרה שהצלחתנו תלויה בעבודת ה', אזי הרצון שיש לנו אינו מספיק רציני להביא אותנו להשקיע את ההשקעה הנצרכת לעבודת ה'. ואם כן כמה צריכים אנו להשקיע בביסוס ההכרה בגודל חובתנו לה', וההכרה שטובתנו והצלחתנו נובעים מהשקעתנו בעבודת ה'.

לנטוע בימי הרצון שורשים שיגדלו אותנו בתמידיות

ויש לנצל זמן זה של החיזוק, שהרי אף שעצם החיזוק בתקופה זו של אלול ועשי"ת הוא חשוב מאוד, אך עיקר ההרגשה של החיזוק עוברת עם תום התקופה, ונראה שהדבר הגדול ביותר שאפשר לעשות בתקופה הזו, הוא לראות ב"שני השבע" את "שני הרעב", ולטעת שורש חזק שממנו יהיה צמיחה תמידית לעבודת ה' במשך כל השנה, וודאי לימוד המוסר הוא דבר המגדל ומצמיח את עבודת ה' בתמידיות על ידי שבונה הכרות עמוקות בנפשינו פנימה בחובתנו לה' ושטובתנו תלויה בעבודתנו אותו [כמו שמבואר באר היטב בדברי הגרי"ס המובא בדרכי ההשבה אל הלב] ואם נשקיע בתקופה זו בהעמדת לימוד המוסר בצורה קבועה ותועלתית, יהיה זה ניצול נפלא של התקופה הגדולה הזו.

דרכי ההשבה אל הלב

ביאור עומק הפעולה של לימוד מוסר

"כן גם בהתפעלות הנפשי, כל התפעלות עושה רושם מה בבחינה הכחה, וכשיתחברו התפעלות נפשית רבות בדבר אחד וכו', מזה יולד כוחות הכהים לעזור נגד התאוה הפרושה"

כאן מלמדנו הגר"ס את עיקר חידושו בלימוד המוסר, שכוחו העצום טמון בכך שעל ידיו האדם בונה הכרות והרגשות בעומק שכלו וליבו - בתת ההכרה שלו, וכך האדם משתנה שינוי יסודי בכל הנהגתו, כיוון שההכרות והרגשות הנמצאים בתת ההכרה פועלים באדם בצורה הכי חזקה, וזהו עיקר התועלת במוסר ולא בהרגשה החיצונית שעל ידה. עולה מזה נקודה חשובה: "אל יפול לב האדם בלמדו מוסר ואינו מתפעל (היינו שאין הרגשה חיצונית)", אלא "ידע נאמנה ברבות העיתים, בריבוי הלימוד, בהתקבצות הרשימות לאדם אחר יהפך". [אגרת י']

השפעת לימוד המוסר - על ידי רציפות

וכאן מלמדנו הגר"ס שצירוף הרשמים בתת הכרה הוא רק "בתנאי שלא יהיה הפסק זמן גדול בין לימוד הברור, למען לא יתרוקן רושם הכחה, כי אז לימוד פעם השני יהיה הראשית וכן עד אין סוף". ולכן נצרך שלימוד המוסר יהיה "בלי הפסק זמן גדול בין הלימודים ובהתעוררות מעט בין הלימודים דהיינו התעוררות קטנות ביניהם" וממשיך שההפסקים "זאת כמעט סיבה הטבעית אשר לימוד המוסר אינו פועל את פעולתו הנדרשת, מסיבת הפסיקות זמן ארוך בלי התעוררות קטנה ביניהם".

העולה מדבריו הוא, שלימוד המוסר הוא תהליך של השפעה על עומק נפשנו, ועל כן הרצף הוא מעצם הצורה של הלימוד, כמו נטיעה שצומחת רק על ידי השקייה רצופה יום אחר יום. וזהו מלבד מה שיש להקפיד על רצף כמו בכל עניין שבקדושה, כדי ליצור הרגל שבלעדיו יאבד במשך הזמן.

ההנהגה למעשה:

הגר"ש וולבה מדריכנו: "תקבע לך זמן משוריין ללימוד, שלא יופרע מטרדות היום. הטוב ביותר לקבוע את הזמן בקשר עם אחת התפילות, כגון לפני או תיכף אחרי שחרית. השיעור הוא לפי ההבנה והאפשרות. רצוי הוא ללמוד חצי שעה. ללמוד לבד בלי חברותא" [עלי שור ח"ב עמ' קע"ה]

"זמן סדר מוסר אמור להיות חצי שעה. מקובל כי על מנת שהלומד יתחבר לאותה הרגשה שאחז בה אתמול, וממנה יתקדם צעד נוסף, צריך לפחות עשרים דקות. אבל אין ראוי שיעבור יום ללא לימוד מוסר במינימום חמש דקות, כדי שלפחות לא יאבד הלומד מה שהשיג אתמול". [דברי הגר"ש וולבה, בספר אורות המוסר עמ' ק"א]

חשיבות הרציפות בלימוד המוסר

כמו כל דבר שבקדושה, כן לימוד המוסר צריך לסדרים קבועים להחזיקו, ובלי סדרים חזקים אף כשיש הכרה בחשיבות הלימוד ורצון חזק לזה, עם הזמן מתרפה והולך מחמת טירדות המתחדשות. מלבד זאת, לימדנו הגר"ס [אור ישראל אגרת ו'] שהרציפות מוכרחת לעצם השפעת לימוד המוסר. דבריו המאירים בנויים מכמה יסודות בעומק כוחות הנפש, שעל פיהם מתבאר כמין חומר הצורך ברציפות בלימוד המוסר, וזה תמצית דבריו:

ההכרה ותת ההכרה

יש שני סוגי תפיסות ורגשות באדם: תפיסות ורגשות חיצוניים – בהכרה, ותפיסות ורגשות פנימיים – בתת ההכרה. "הוא אשר נקרא אצל חוקרי כוחות נפשות האדם כוחות מאירים ברורים או כהים". כוחות מאירים ברורים היינו כוחות שהם בהכרה ומורגשים בברור, ויש כוחות כהים שהם בתת הכרה שאינם מורגשים.

משל מלימוד הקריאה

ומביא משל של תפיסה תת הכרתית מתהליך של לימוד הקריאה, שהנה ילד כשמתחיל ללמוד קריאה, לוקח לו זמן רב לקרוא כיוון שצריך לזהות את האותיות ולחבר אותם בהכרה (מחשבה חיצונית מורגשת), וכשהתרגל לקרוא קורא בשטף, ומה שהשתנה הוא שנקלטו צורת האותיות והתחביר שלהם בתת ההכרה (מחשבה פנימית לא מורגשת) ואינו צריך לחשוב במחשבה חיצונית.

מה יותר חזק, כוחות ההכרה או תת ההכרה?

הגר"ס מלמדנו יסוד חשוב מאוד "הכהים המה יותר חזקים ומוציאים פעולתם בהתעוררות מעט בחוזק יד" בספר עץ פרי מביא הגר"ס על זה משל, מאדם שיש לו תלמיד החביב עליו כבבת עינו והוא מטיב עמו, ויש לו בן שהוא שונאו ומראה לו את שנאתו, היינו שבכוחות החיצוניים יש לו אהבה לתלמיד ושנאה לבן, ובכל זאת אם אדם זה מתעורר באמצע הלילה, ורואה שיש שריפה בבית, הוא ירוץ להציל את בנו כיוון שבתת ההכרה - בכוחות הפנימיים, יש לו אהבה עצומה לבנו יותר מלתלמידו, וכשישן שאז הכוחות החיצוניים נרדמים, קל יותר לכוחות הפנימיים להתעורר.

איך נוצרים תפיסות ורגשות בתת ההכרה?

הצורה שנוצרת תפיסה תת הכרתית, היא על ידי ריבוי הפעמים של תפיסה בהכרה. והסיבה היא שכל תפיסה בהכרה, יוצרת רושם בתת ההכרה ובריבוי רשמים נוצר כח בתת ההכרה. "כמו בלימוד השכלי כל פעם לימוד הברור (ההכרתי) עושה רושם בבחינה הכחה (בתת ההכרה)"

להקדיש זמן פרייה - להתפונן פמהות היום

כיוון שיש כאן לימוד לעיקר יסוד המצווה הזו - שצריך לזכור שהוא יום דין, וישוב בתשובה שלמה. ואע"ג שאי"צ לעיקובא, שהרי התוקע לשיר יצא [ר"ה כ"ח]. ומצוות אי"צ כוונה, מ"מ כוונת המצווה להתעורר ע"י השופר לתשובה שלמה.

באמת הרמב"ם אפילו שאין דרכו בכך, יצא מגדרו לבאר את טעם המצוה - אפילו שבהתחלה כתב שהיא גזירת הכתוב. הענין הוא - היות שמעיקר הדין יוצאים יד"ח בלא כוונה, לכן הקדים לומר שהוא גזירת הכתוב. אבל מפני שטעם המצווה נרמז בפסוקים עצמם, ראה לפרש ולפרט את הטעם - ולקרוא: "עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם!" "הביטו לנפשותיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

אמר רבה כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו להזכיר של ראש חדש בראש השנה כיון דחלוקין במוספין אמרינן או דילמא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. [מ.] ובתוספות פירש - זכרון אחד עולה. דבראש השנה כתיב 'זכרון תרועה'.

הנה כיוון שהמצווה היא להריע בפועל - יש להבין מדוע נכתב בלשון 'זכרון תרועה'? הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצוק"ל אומר שרואים מהפסוק שיש צורך 'לזכור' ביום הזה שהוא יום דין. כל אחד צריך לעצור מכל עיסוק אחר, במשך איזו שעה במהלך היום הגדול - ולהתבונן במהות היום ומה המשמעות שלו. הגאון רבי ירוחם אולשין שליט"א מבאר עפ"י דבריו מדוע התורה הקדימה לקרוא לו 'זכרון תרועה' [בפרשת אמור] קודם שקראה לו 'יום תרועה' [בפרשת פנחס]!

פעסיית - פל מעשה יש לו היקף של שנה

שעושה מעשה טוב - יש למעשה הזה תוקף של יום אחד או 'שעה אחת'. לעומת זאת מעשים טובים שעושים בעשרת ימי תשובה, הם מעשים עם היקף של 'שנה'. אדם שמתפלל שמונה עשרה בעשרת ימי תשובה ואומר 'זכרנו לחיים', אין הכוונה שהוא עומד עכשיו ומתפלל, אלא למעשה הוא תופס עכשיו את כל השנה כולה ומתפלל, העוצמה העצומה של המעשים טובים ושל התפילה בעשרת ימי תשובה - תופסת את כל השנה. מובן אם כך מדוע אין צורך להזכיר את ראש חדש, כיון שכל השנה כולה נכללת ביום הזכרון.

אמר רבה כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו להזכיר של ראש חדש בראש השנה. [מ.]

הגמרא מסתפקת האם מזכירים ראש חודש בתפילת ראש השנה, ומסקנת הגמרא שלא מזכירים במיוחד את ראש חודש, כיוון שכאשר אומרים בתפילה 'יום הזכרון הזה', אותו זכרון עולה גם לראש חודש. וצריך להבין מדוע האיזכור של 'יום הזכרון הזה' - מזכיר את ראש החודש?

הגאון רבי שמשון דוד פינקוס זצוק"ל מביא את הסברו העמוק של הגר"א ב'אדרת אליהו' - שהיסוד הוא שבמשך כל השנה אדם

העולם מלא מלאכי רחמים - שתפקידם להציל את האדם מחטאים

שאינן לעשיר ולחכם ולהתפאר ולהתגאות במעלותיהם - אלא אדרבא 'בזאת' - בגלל המעלות הללו עצמם הם צריכים להודות ולהלל לבורא יתברך. על החכם לדעת שכל חכמתו היא רק מיד ה' בעצמו, כל קורטוב חכמה ניצק למוחו ישר מאת ה'. ועל עשיר להכיר שכל ממון שהתגלגל לידו הוא תוצאה של רחמי ה' - שבא להקל עליו ולהציל אותו מנסיון העוני. העולם מלא מלאכי רחמים - שתפקידם הוא להציל את האדם מעוונות וחטאים, כמו המלאך שנשלח להציל את בלעם מלקלל את ישראל. שהרי ה' רוצה לעזור לשבים אפילו מעבר למה שיד טבעם משגת - כך שאם ניתן לאדם רוחה כלכלית - היא נועדה רק כדי לסייע לו להתיישב בדעתו, ולעשות רצון קונו.

ת"ר ג' דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו, אלו הן: עובדי כוכבים, ורוח רעה, ודקדוקי עניות, למאי נפקא? מינה למיבעי רחמי עליהו. [מ"א:]

הנה ידועים דבריו של הרמח"ל [מס"י פ"א] "כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב - הנה הם נסיונות לאדם, העוני מצד אחד והעושר מצד אחד". אך כאן משמע שנסיון העוני יותר קשה - ויש להתפלל שלא להגיע לידי נסיון זה.

עפ"י הסביר הגאון רבי ירוחם הלוי ליבנויץ זצוק"ל [המשגיח ממיר] את הפסוק [בירמיה ט' - כ"ב] כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו. כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי וגו'.

אם מותר לומר 'פיסום הקסודות' - פסגולה לעשירות?

ענה מרן שהדין הוא כמו שמצינו לגבי הסגולה של 'נטילת ידיים בשפעי' - שכתב המ"ב לעשות זאת לשם מצוה, והסגולה ממילא תבוא. אמנם אם עשה לשם סגולה אין בזה איסור - כי כל האיסור הוא רק כשאומרים ד"ת בצורה של לחש על מכה, אבל כשעושה דבר טוב - ורק חושב גם על הסגולה אין בזה איסור.

ת"ר ג' דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו, אלו הן: עכו"מ, ורוח רעה, ודקדוקי עניות וכו'. [מ"א:]

מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל האם מותר לאדם לומר 'פיסום הקסודות' - כסגולה לעשירות, או שיש בו חשש איסור מצד יאין מתרפאים בתלמוד תורה?

לע"נ הרב פנחס אליהו ולדשיין זצ"ל
בן הר"ר גרשון שליט"א

הפנינים מוקטים ונערכים בשיתוף עריכה וקיצור נדרשים
ניתן לפנות: peninim88@gmail.com

נזר המועדים

שיחות הגאון רבי ניסן
גולדברג שליט"א

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים
ומחבריהם

עבודת ראש השנה עבודת יום הכיפורים

ועליו יציץ נזרו

נזר המועדים

קובץ שיחות ומאמרים

אלול – ר"ה – עשי"ת – ויוה"כ

משיחותיו ומאמריו של הגאון

רבי ניסן גולדברג שליט"א

מראשי ישיבת אור ישראל

כתבי תלמידים – מערכת יאיר נזרו

הקובץ 'נזר המועדים' כולל שיחות ומאמרים שהשמיע הגאון רבי ניסן
גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל במקומות תורה שונים

והינו נדבך נוסף לספר שנתקבל בחכה בהיכלי התורה 'נזר מלוכה' בו
נתקבצו דברים שנשא הגאון שליט"א בליל ב' דר"ה וכיומו קודם התקיעות
במשך ח"י שנים בישיבה הגדולה 'אור ישראל' – פ"ת

כמעשה הספר כך מעשהו בקובץ 'נזר המועדים' מאמרי 'מלכויות' כוללים
בתוכם מאמרים ושיחות העוסקים ביסודות המלכת הקב"ה בעולם, משפט
ה' ורחמיו, ונוראות עבודת התפילה ורוממותה בימים אלו.

החלק השני 'שופרות' בו נרשמו בעט שמיר דברים חוצבי להבות אש,
חורמים מסילות בלבות שומעיהם שנאמרו ברגעים הנעלים קודם תקיעת
שופר ביום ראש השנה, וצורתם כזעקת השופר, להרעיד ולחרד להבכות
מפני עומק הדין, למען כוחות לניצול הרגעים הנעלים ועתות הרצון
המופלאות פסגת שנתו של הישראלי – בחלק זה נעשתה עבודה מחושבת
להשאיר את רישם הדברים כצורתם מלבד תוכנם של הדברים.

משנת תשע"א החל הגאון הנ"ל למסור שיחות ומאמרים קודם נעילה
בישיבה הגדולה 'ראשון לציון' והדברים גרמו להתרוממות והשתפכות
הנפש וחלקם באו בקובץ זה אם כי לא כולם.

נסיים בתפילת הימים הנוראים זיאתויו כל לעבדך ויברכו שם כבודך
ויעטרך נזר תפארה... ויקבלו עול מלכותך עליהם, וירוממוך בקהל עם
וישמעו רחוקים ויבואו, ויתנו לך כתר מלוכה.

זו העת להודות למערכת 'יאיר נזרו' על האור לו אנו זוכים קוראי 'קובץ
גליונות' במשך השנה כולה למען מצוץ אמרתיו של הגאון רבי ניסן
גולדברג שליט"א בעלון המתפרסם מידי שבת בשבתו בקובץ זה.

להשיג: ב"ב – משפ' גולדברג אבן גבירול 2 א 035707304

משפ' גולדברג רח' ירושלים 20 0548467367

י-ם – משפ' גולדברג קורדברו 3

עוד מהסדרה הפופולארית 'עבודת ה' – עבודת המועדים'

עבודת ראש השנה

עבודת יום הכיפורים

כולל פרק מיוחד על עבודת עשי"ת

מלוקט מספרי יראה ומוסר ומאמרי עובדי ה'

המחבר: רבי יוחנן רוזנברג שליט"א

הסכמות: ראש ישיבת מיר הגרנ"צ פינקל זצוק"ל

המשגיח דכפר חסידים רבי דב יפה זצוק"ל

ויבלחט"א רבי שלמה זעפרני שליט"א רבי יצחק טובי' וויס שליט"א ורבי
מנחם מנדל פוקס שליט"א

זכה הרח"ג רבי יוחנן רוזנברג שליט"א להוציא לאור כבר כמה שנים את
סדרת 'עבודת ה' – עבודת המועדים' סדרת קונטרסים מלאים מן אל זן
בעבודת הימים המקודשים והזמנים. זכה בכפלים ונתקבלו דבריו בחכה
בבתי המדרשות, וחיבוריו קנו שביתה אצל רבים מעובדי ה' דבר מועד
במועדו, ללמוד ולהתבונן בגדולת הימים ועבודתם.

ועתה זכה להוציא לאור במהדור מחודשת ומשוכללת את חיבוריו

עבודת ראש השנה

ועבודת יום הכיפורים

וכעבודתו בשאר סדרת עבודת המועדים גם בחיבור זה קיבץ וליקט
בעבודת מחשבת מגדולי בעלי העבודה זצוק"ל עצות והנהגות נכונות
לימים האדירים האלו לתפוס ולהשיג מה שנוגע לעבודת בן זמנינו.

המפורסמות אינם צריכים ראיה

יעידו בשבח המגיע לכתבים כל אלפי הקונטרסים שנכשים לפני כל מועד
על ידי בני התורה ועובדי ה' המבקשים דרך עליה ועבודה וניצול הימים
הקדושים.

קונטרס זה הינו נדבך נוסף העומד לצידם של סדרת החוברות

"עבודת המועדים".

ניתן לרכוש את החוברת במוקדי המכירה ובבתי כנסת

לפרטים נוספים: 0527623891 או בטל' y238916711@gmail.com

ניתן להשיג כמות גדולה במחיר מוזל במיוחד של מהדורה קודמת

ניתן להשיג במוקדי ההפצה. לבירורים: 0527623891

או במייל y238916711@gmail.com

שנה להגר"ח

גליון תורת רבנו מרן רבי חיים מוולאזין זצ"ל
לרגל שנת המאותיים להסתלקותו • תקפ"א - תשפ"א

בפתח שנת המאותיים

בס"ד, ערב ר"ה תשפ"א הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה!

מאתיים שנה חלפו מאז הסתלקות רבן של ישראל, אביר הרועים, מאור הגולה, **מרן רבינו הגאון רבי חיים מוולאזין זי"ע** – לגנזי מרומים.

הוא האיש, אשר קורא הדורות מראש שלחו להחזיר עטרת התורה ליושנה, הוא הגבר הוקם על להרים עולה וקרנה של תורה, ואלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל. הוא אשר זכה לגילוי רבינו אליהו, הרב הדומה למלאך ה' צבקות **הגאון רבינו אליהו החסיד מוולנא זצ"ל זי"ע**, ויצק מים על ידו, חפן מלוא חופניו, ודלה והשקה את תלמידיו תורת אמת ממעיין מים חיים. הוא האיש אשר מסר נפשו לזכות את הרבים, להגדיל תורה ולהאדירה, ובנה בית-תלמוד גדול, אשר משם יצאו מים חיים, להשקות עדרי צאן קדשים, ומשם יוצאת תורה ואורה לישראל עד היום הזה.

ואמנם מאתיים שנה חלפו מאז נטמן וגנזו ארון הקודש וכבה אור העולם וזיוו – אך אור תורתו, משנתו ודרכו, מאירים וזוהרים באור יקרות עד עצם היום הזה. ספריו הנוראים 'נפש החיים' ו'רוח חיים', הדרכותיו ועצותיו, משנתו הטהורה בעבודת ה' ודרכי הלימוד שהנחיל לתלמידיו, משמשים ליסודות נאמנים ולאבני דרך, ולאורן הולכות הישיבות הקדושות עד כי יבוא שילה.

ובהגיע שנת המאתיים להסתלקות רבן של ישראל, אבי הישיבות, עלה בדעת חבר תלמידי חכמים שליט"א, להתחזק ביתר שאת בלימוד תורתו, ללמוד אורחות חיים ולהתאבק באבק רגליו של ענק שבענקים. – ולשם כך עלה במחשבה לייסד 'עלון שבועי: **"200 שנה להגר"ח"** – אשר יכיל בקרבו בכל פרשה ומועד, מדברי תורתו בהלכה ובאגדה בספריו ובכתביו, וכן: הנהגות והליכות, הדרכות ועצות – אשר הובאו בשמו בכתבי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, בתוספת שמועות ומסורות נאמנים אשר נשאבו ממקור טהור מעיין מים חיים.

עלון **"200 שנה להגר"ח"** – ישמש כבמה לכל מאן דתנו ומתנו מתנייתיה דרבינו הגר"ח זצ"ל, ויעלו בו בירורים וליבוניים בתורתו בהלכה ובאגדה, משא-ומתן כדרכה של תורה בהנהגותיו והוראותיו, ובירורי שמועות בפעולותיו ומעשי צדקותיו. יהי רצון שזכותו של רבינו זצ"ל תעמוד לכל העוסקים בתורתו, וכלשונו בחתימת הקדמותיו לספרי רבו הגר"א:

"זכות תורתו וצדקתו יעמוד לנו ולכל ישראל, וביחוד להנד **דתני ומתני מתנייתיה** דרבינו הגדול". "זכות רבינו הגדול והקדוש נ"ע, יעמוד **לדתנו ומתנו מתנייתיה**". "זכות רבינו הגאון נוחו עדן, יעמוד לנו ולדתנו ומתנו בספריו הקדושים". "זכות קדושת אור תורתו וטהרת פרישותו וענוות צדקתו הנוראה, יעמוד לנו ולכל **דתנו ומתנו בחיבוריו הקדושים ושותים בצמא דברי קדשו**".

איך יבוא התוקע או המתפלל לה' בפיו, ופיו מגואל בלשון הרע?!

בדרשה שנשא רבינו ביום ראשון של סליחות שנת תקע"ב, אמר בתוך דבריו:

הנה אנחנו מוכנים וקרבים למלחמה, כמו שייסד הפייט (חזרת הש"ץ של מוסף לר"ה): 'נוֹעֲדִים בְּיוֹם קָרֵב וְנִלְחָמִים, מוֹל אֶבֶן וְנֶגֶף מִתְּלַחֲמִים', ו**שְׁמִים בְּרָאשׁ מִלַּחֲמֵנו הַתּוֹקְעִים וְהַמִּתְפַּלְלִים, לְהִלָּחֵם עִם הַסִּי"מ**. על כן אם יארע ח"ו איזה פסול בהם אז, אזי תאבד המלחמה. על כן מאוד יש להם לעשות תשובה על חטאים אשר חטאו. ויש להתבונן, כי שופר המצופה זהב, פסול, כי הקול הולך דרך הזהב אשר חטאו בו בעגל, והנה במעשה העגל לפי דעת הזוהר לא היו כי אם הערב רב, וזהו כמה אלפי שנה, ופסול עבור זה, ואם כן, איך יבוא התוקע או המתפלל לה' בפיו, ופיו הוא מגואל ומטומא בלשון הרע ורכילות, על כן מאוד יש להם לעשות תשובה.

[א"ה: מש"כ רבינו שהטעם שמצופה זהב פסול, משום שהקול עובר דרך הזהב שחטאו בו בעגל, צ"ע כוונתו, דהא בר"ה כו, א איתא דדוקא במקום הנחת פיו פסול משום שהתקיעה היא בזהב ולא בשופר עצמו, ולא דוקא זהב מפסיק אלא ח"ה כל דבר. אכן מצאנו כן במנהגי מהרי"ל הל' שופר אות ד: הא דאמרינן ציפהו זהב אסור לתקוע בו, היינו טעמא דאין קטיגור של זהב שעשו ממנו העגל נעשה סניגור, והשופר נכנס לפני ולפנים כדרך כה"ג ביום הכפורים].

ביגוני ימים נוראים – כדי לכוון באותה שעה

"הביגונים שמנגנים בימים נוראים בסדר התפילה, נשתרבו מחמת הכוונות לכוון בעת שמנגנים, והראיה, שבמקום שיש הרבה כוונות מזריכים בביגונים, כמו בפתיחת שמונה עשרה וכדומה" (כתר ראש אות קז).

וכן כתב תלמידו הצדיק רבי זונדל מסאלנט (אות סג) בשמו: "במקום שיש שם כוונות רבות שאי אפשר בשום אופן לכוונם בעוד שהוא מדבר, מאריך בביגונים, ובעוד שהוא מאריך בביגונים או המשווררים, היה הבעל תפילה מכוון הכוונות".

תפילות ראש השנה – על כבוד מלכותו!

"עינינו הרואות בנוסח תפלת ראש השנה, שהוא מסודר מראשו עד סופו רק על כבוד מלכותו יתברך שמו, שתעלה ככתחילה קודם חטא אדם הראשון".

(נפש החיים ש"ב פי"א)

"הוא בעצמו ראינו שבכה בתפילה בראש השנה"

בהנהגות רבנו שנתגלו לאחרונה מכת"י תלמידו **הגאון רבי ישראל העליר** מח"ס 'נחלת ישראל', אחיהם של בעל 'עמודי אורי' ובעל 'חוסן יהושע' (התפרסם בקובץ מוריה תשע"ט וההערות נלקחו משם) נמצא כתוב:

"אמר רבינו הגדול, אין לבכות בראש השנה¹. [אמר הכותב] - הגאון רבי ישראל העליר: ובנוסח אחר מצאתי, שבשמונה עשרה ובפרט כשמתעורר מעצמו, מותר². **והוא בעצמו ראינו שבכה בתפילה בראש השנה**. והביא ראיה מחנה שהיתה מתפללת 'ובכה תבכה' (שמואל א, א, י)³. שאלו אותו: אולי היה מעשה חנה ביום טוב אחר⁴, כפי הנראה שהיה בשעה שעלתה לרגל⁵. והשיב, שיש בזה שתי דעות ולפי דעה אחת היה בראש השנה⁶. **ובנו הרב הגאון מוהרי"ץ סיפר, שהגר"א זללה"ה אמר**, שמי שהוא עצב בראש השנה עובר על חמשה לאוין מדברי קבלה⁷ כאמור 'אל תעצבו'⁸. ודעת הרב הוא דוקא שלא בשעת התפילה⁹].

¹ וכ"ה בהנהגות רבינו 'הנהגות ישרות' (אות קלו): אין לבכות בראש השנה, כדעת הגר"א ז"ל. וכן כתוב בהעתקת הצדיק ריז"ס זצ"ל (עמ' קלג אות כה): דעת הגאון רבינו אליהו והגאון **רבינו חיים** שאין לבכות כלל בראש השנה.

² כע"ז כתוב בכתבי הצריז"ס זצ"ל (עמ' קיג) בשם רבינו: ענין לבכות בראש השנה, אמר, כשהולך מעצמו בתפילה מותר, כמו שכתוב 'ובכה תבכה', וזולת תפילה, יהיה בשמחה ובשפלות ובהכנעה, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה טו, ב) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה. [ופירש"י שם: שישאל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר: 'תחנונים ידבר רשין'].

³ וזה היה בשעת התפילה, כדכתיב: 'ותתפלל על ה' ויבכה תבכה'. [אמנם יל"ע מהכתוב שם (פסוק ז): 'וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית ה' כן תעקסנה ותבכה ולא תאכל', ומשמע שגם בשעת האוכל בכתה [וכמו שלמדו מכאן (איכ"ר א, כב): כל מי שבוכה אינו אוכל]. ואפשר דשם בכתה מחמת שכינסתה צרתה, ובכתה כדי שילך הצער מלבה [כמש"כ הרמ"א סי' רפח ס"ב, דמותר אפי' בשבת], אבל מה שנאמר 'ובכה תבכה' היה בתפילה לפני ה', ומזה הוכיח רבינו דגם בר"ה מותר לבכות בתפילה].

⁴ מבואר דביו"ט אחר פשיטא שמותר לבכות בתפילה. וצ"ב מאי שנא ר"ה משאר יו"ט [ואדרבה יו"ט חמיר טפי מר"ה, דבר"ה יש אומרים שמצוה להתענות]. ונראה דביו"ט פשיטא שמותר לבכות בתפילה, וכמש"כ הרמ"א סי' רפח ס"ב: מי שיש לו עונג אם יבכה, כדי שילך הצער מלבו, מותר לבכות בשבת (אגור סי' תב בשם שבולי הלקט סי' צג). וכתב הט"ז: דאיתא באגדה שמצאו תלמידיו של ר"ע שהיה בוכה בשבת, ואמר עונג יש לי. ונ"ל דהיינו שמרוב דבקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות שכן מצינו בר"ע בזהר חדש שהיה בוכה מאוד באמרו שיר השירים, באשר ידע היכן הדברים מגיעים, **וכ"ה מצוי במתפללים בכוונה**, עיי"ש. [אמנם יל"ע אם גם ביו"ט דיש בו דין שמחה נאמר היתר זה ד"ל דרך בשבת שמצוותו ב"עונג" אין הבכיה סתירה לעונג כיון שמתענג בה, אבל ביו"ט שיש בו מצות שמחה והוא היפך הבכין].

אמנם הבוכה בראש השנה זהו בכיה מחמת תשובה ואימת הדין, וס"ל להגר"א והגר"ח דבכיה זו אסורה דכתיב להדיא בקרא דהעם בכו על שלא קיימו את התורה כראוי וציווה אותם עזרא 'אל תתאבלו ואל תבכו'. [ועי' שו"ע סי' תקצז ס"א, דאוכלים ושותים ושמחים בר"ה ואין מתעניין בו, וצ"ב בבאור הגר"א להאי קרא וכן להא דאיתא בירושלמי דישאל אוכלין ושותין ושמחים בר"ה דבטוחין שיעשה להם נס, עיי"ש. והיינו דאסור להצטער מחמת פחד הדין דאדרבה בטוחין שיעשה להם נס, כדכתיב 'כי חדות ה' היא מעוזכם']. אמנם הוכיח רבינו דכ"ז דוקא בבוכה מחמת צער הדין אבל המתעורר מעצמו לבכות בתפילה שרי, דהא כתיב בחנה 'ובכה תבכה' וזה היה בראש השנה ואיך היה מותר לה לבכות הא כתיב 'אל תבכו', וע"כ דבתפילה שרי.

⁵ דהא כתיב בקרא שאלקנה עלה להקריב זבחים. וכן איתא במדרש שמואל שזה היה בעצרת. ובאגדת בראשית פכ"ט איתא שהיה בפסח.

⁶ כן כתבו השל"ה מס' ר"ה נר מצוה בהגה"ה, פנ"י כתובות סה, א, חת"ס בגליון השו"ע סי' תקפא על מג"א סקט"ו, באר היטב סי' תקצז סק"א, דמעשה דחנה היה בר"ה. [ועי' ספר הר המוריה ה' ביה"ב פ"א ה"א].

⁷ וכן כתוב בהנהגות הגר"א 'מעשה רבי' (אות רו): ואין לבכות בראש השנה כמבואר בעזרא 'אל תבכו'.

⁸ בנחמיה ח, ט-יב: 'ויאמר נחמיה הוא התרשטא ועזרא הלהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא לה' אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה. ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו **ואל תעצבו** כי חדות ה' היא מעוזכם. והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש **ואל תעצבו**. וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם. [ולכאוי' נזכר כאן רק ארבעה לאוין ולא חמשה, ואולי כוונתו ללאו הבא מכלל עשה, ד'אכלו משמנים' וכו'].

⁹ וכ"כ רבי שמואל מאלצאן זצ"ל ב'אור חדש' (כת"י) שדעת הגר"א במע"ר שאין לבכות בר"ה, אינה סתירה למש"כ בבאר היטב (סי' תקפד סק"ג) בשם האריז"ל, דכל מי שבוכה בר"ה וביוה"כ מעצמו בבכיה גדולה מאליו, אותו שעה דיינין ליה בבית דין של מעלה ונפשו מרגשת ובה לו הבכיה מאליו, דהגר"א איירי במי שמביא עצמו לידי בכיה כגון החזנים שמשדלים לעורר את העם לבכיה בשעה שאומרים בפיוט 'בראש השנה יכתובו' וכדומה, וזה אינו נכון, אבל במי שבוכה מעצמו מרוב דבקותו בהקב"ה, זה ודאי הוא מדה טובה.

הליכות חיים

'עושה השלום' רק בקדיש

דעת הגר"ח ז"ל בחתימת הברכה בעשרת ימי תשובה: 'המברך את עמו ישראל בשלום', ולא 'עושה השלום', כי אין משנים ממטבע ברכה שטבעו חז"ל. רק בקדיש אמר: 'עושה השלום' (תרספת מע"ר ארת נז, כתר ראש ארת קג).
[א"ה: וזהו כדעת רבו הגר"א, כמו שהעיד הגאון רבי ישראל משקלוב זצ"ל, בפאת השולחן (הל' א"י סי' ב סקכ"ד): "אמרו על רבינו הגדול ז"ל, שמנע בחו"ל שינוי ברכה זו [בסיום ברכת העבודה 'שאותך לבדך ביראה נעבוד'], כמו שינוי ברכה ד'המברך את עמו ישראל בשלום' בעשיית שאומרים 'עושה השלום'... וכל המשנה מטבע חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו"].

סדר התקיעות

בתקיעות בראש השנה היה נוהג כסדר הזה: שלושים מיושב, ושלושים מעומד – תשר"ק תש"ת תר"ת למלכיות זכרונות שופרות. ואחר התפלה שלש פעמים כנ"ל, ואחר כך עוד פעם תשר"ק תש"ת תר"ת, להשלים מאה קולות (כת"ר ארת קד).
[א"ה: מנהג זה הוא כדעת השל"ה מס' ר"ה, שכתב ע"ז: "אשרי לעדה הקדושה שביחריה בדרך המובחר", עי"ש. וכ"כ בערוה"ש סי' תקצב ס"ג, שכך הוא המנהג, וכן מנהג כל יוצאי ליטא והישיבות בומנא].

לנגן קדיש בתרא

הקפיד לנגן הקדיש שלאחר מוסף לכבוד יום טוב (כתר ראש ארת קה, וכ"ה בהנהגות הגר"א מע"ר ארת רז).

אמירת 'תשליך'

לא היה הולך לנהר לומר תשליך (כתר ראש ארת קה, וכ"ה בהנהגות הגר"א מע"ר ארת רט).
[א"ה: בספר עיר הקדש והמקדש ח"ג פכ"ה, מבואר שמנהג הפרושים שאומרים תשליך בביהכ"נ או בביתם ואין נוהגים לילך למקום של מים, וכן כתב בקוב' סדר תשליך ומנהגיו אות י, שכך מקובל בדעת הגר"א, עי"ש].

ברכת הלבנה קודם יום כיפור

קידוש הלבנה, אף קודם יום הכיפורים, כדעת הגר"א ז"ל (הנהגות ישראל ארת קכו, וכ"ה דעת הגר"א במע"ר ארת קנט).
וכך כתב תלמיד הגר"א, הגאון רבי מנחם מענדיל משקלאב זצ"ל בספר 'מים אדירים' (דף כד, ב): "בזה תבין שהאר"י ז"ל כתב שלא לקדש הלבנה עד אחר יום כיפור, שעדיין לא קיבלה [עי"ש שביאר עפ"י סוד]. ואדמו"ר הגאון ז"ל חפץ מאד לקדש קודם יום כיפור, כי על ידי המצוה הזאת תקבל טו"ב הרבה יותר, כמו שאמרו 'עשה מצוה אחת מכריע אותו ואת כל העולם כולו', וכל שכן עכשיו עת קבלתה להוריד לעולם".

מצות אכילה בערב יום הכפורים

כתב בספר מנחת יהודה (ברכות מד, א) לרבי יהודה יודיל הלוי עפשטיין זצ"ל: "שמענו מפי מגידי אמת, על האי חסידא קדישא הגאון מו"ה שלמה זלמן, אחיו של רבינו שבגולה הרח"ו ז"ל, שהיה אוכל בערב יום כיפור כל היום ממש בלי גוזמא. וגם הוא הרח"ו ז"ל היה אוכל, בעודו באבו, בערב יום כפור פירות הרבה, יותר מכדי מדתו תמיד".

אכילת שיעורים ביום כיפור ליולדת תוך שלשה

הנצי"ב זצ"ל בהעמק שאלה (שאלתא קסז אות יז, ובשאלתא לח סק"ה) הביא, שמו"ז אביר הרועים מוהר"ח ז"ל הורה למעשה דלא כמגן אברהם (סי' תריז סק"ג) שיוולדת תוך שלשה יש להאכיל פחות פחות מכשיעור, אלא מותר להאכילה כשיעור דהא אינה צריכה אומד, עי"ש.

לימוד התורה במוצאי יום הכיפורים

מסופר על רבינו שהיה רגיל לילך ללמוד מיד במוצאי יום הכפורים, מפני שבשעה זו הכל הולכים לאכול לחמם, ואלו שנמצאים בחצי השני של העולם עסוקים בתפילה, ושמוא ברגעים אלו אין מי שיעסוק בתורה בכל העולם, והעולם יכול להיחרב ח"ו. (הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, הובא בקובץ ישורון ח"ד עמ' שו, וכע"ז הובא ברוח אליהו עמ' קא).

וכן מסופר על תלמיד רבינו, הגאון רבי אריה לזיב שפירא זצ"ל מקובנא, שהיה נשאר במוצאי יום"כ בבית המדרש, ולמד כמה שעות בהתמדה, וכששאלוהו הבע"ב על כך, השיבם: "העולם עומד ומתקיים על התורה, ואחר התענית כולם אוכלים ושותים ועייפים ויגעיים, וספק לנו אם יש אחד מאלף אשר יכול ללמוד, ולכן מוצא אני חובה לנפשי ללמוד, בכדי שלא יכבה אש התורה, אשר היא המכונה והנשמה של כל העולמות" (אמרי יואל ח"ג עמ' קפח, עי"ש).

אמירת 'אבינו מלכנו' בין כסא לעשור

בספר 'נטעי איתן' להגאון רבי אברהם זקהיים זצ"ל (ח"ה אות נה) כתב: אספר לכם מעשה אשר סיפר כל ימיו אדוני זקני ר' אשר אנשל ז"ל ממאלאדעצנע, כי בהיותו אברך איקלע לואלאזין בין כסא לעשור, ושמע איך ר' חיים הזקן זצ"ל אמר תפילת 'אבינו מלכנו'. וכל ימי זקני היה נופל עליו פחד ורעדה בזכרו ההתלהבות ויראת אלקים שהיה על ר' חיים ז"ל כאמרו 'אבינו מלכנו'.

להוריד דמעות על הכשרים שנפטרו ל"ע השנה

רז"ל אמרו: 'כל המוריד דמעות על אדם כשר, מוחלים לו על כל עוונותיו', והנה בשנה הזאת, אשר נפטרו בעוה"ר כמה נפשות אנשים כשרים וצדיקים, כמעט לאין מספר השם ישמרנו, ומהראוי להוריד עליהם דמעה כנחל שוטף מאין הפוגות, על חללי בני ישראל ועל עם ה' כו' (דרשת סליחות).

ה' מִלְךְ, ה' מִלְךְ, ה' יְמִלְךְ לְעוֹלָם וָעֶד

– למה הקדים 'מִלְךְ' לשון הווה, ל'מִלְךְ' לשון עבר?

חכמים תקנו לומר בכל יום בפסוקי דזמרה: 'ה' מִלְךְ, ה' מִלְךְ, ה' יְמִלְךְ לְעוֹלָם וָעֶד'. (אייז פסוק אלא צירוף של ג' פסוקים).

וכך יסדו בפיוטים של ימים נוראים לומר פעמים רבות: 'ה' מִלְךְ, ה' מִלְךְ, ה' יְמִלְךְ לְעוֹלָם וָעֶד'.

ורבינו הגר"ח זצ"ל עמד על הסדר, מדוע הקדימו 'ה' מִלְךְ' – שהוא בהווה, ל'ה' מִלְךְ', שהוא לשון עבר, ואחר כך: 'ה' יְמִלְךְ לְעוֹלָם וָעֶד' – לעתיד.

ומפרש רבינו, שאנו משבחים כאן את הקב"ה לפי סדר מדרגות העולמות מלמעלה למטה. בעולמות העליונים שלא פגם בהם החטא מעולם, שם הקב"ה 'מִלְךְ' בעבר ובהווה ובעתיד. אחר כך אנו מזכירים את מלכות ה' בעולמות התחתונים שבהם פגם החטא, וכביכול אין ניכר בהם כעת מלכות ה' בשלימות, ובהם ה' 'מִלְךְ' – לשון עבר, קודם החטא. ולעתיד שיתוקן הכל, ומלכותו בכל משלה, אז ימלוך ה' בכל העולמות לעולם ועד. **(כתר ראש אות מו)**.

וכך הביא בשמו, תלמידו הגאון רבי דוד טעביל זצ"ל בדרשות 'בית דוד' (דרוש ב): **"מה ששמעתי מאדמו"ר הגאון החסיד אור עולם מוהר"ח זצלה"ה בביאור דברי הכתוב: 'ה' מִלְךְ, ה' מִלְךְ, ה' יְמִלְךְ לְעוֹלָם וָעֶד', כי נקט בקרא הווה, עבר, ועתיד בהיפך הסדר כי 'העבר' הוא קודם בזמן ל'הווה', ויותר היה למנקט עבר הווה ועתיד.**

ואמר בזה, כי הך קרא נקט על פי סדר השתלשלות העולמות בהדרגתן מלמעלה למטה. כי בעולמות העליונים אשר אין להרע מבוא שמה, ככתוב: 'לא יגורף רע', הנה מלכותו בהווה אחת מראשית הבריאה ועד עתה ולעולם. ולזה כינוי מלכותו שמה בתואר: 'הווה'. אמנם בעולם העשיה הלוה, הנה בטרם שחטא אדם הראשון, וכן בעת שעמדו על הר סיני שפסקה זוהמתו, אז היה גלוי וניכר כבוד מלכותו גם בעולם הלוה. אולם בהתגבר הרע, עד כי כל העמים הקדמונים סרו מאחרי ה', וגם אנחנו הגם כי ידענו כי מלכותו בכל משלה, עם כל זה אין מעשינו בעונותינו הרבים מסכימים לידיעתנו, והוא הכל לסיבת הרע הנאחז בתוכנו.

ולזה אנו מבקשים בתפלת ראש השנה: **'ובכן תן פחדך וכו' ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, כמו שידענו ה' אלקינו שהשלטון לפניך', והרצון, שנעשה כפי ידיעתנו ולא כפי מעשינו**. ולזה כינוי מלכותו בעולם הזה הוא בתואר 'עבר', כי בזמן העבר בטרם חטא אדם הראשון, ובשעה שעמדו אבותינו על הר סיני היה נגלה כבוד מלכותו. אולם במקור הרע הטבעי, עוד לא נתקן מעולם, כי לוי היה נתקן, שוב לא היה מקום להרע להתגבר עוד על פני תבל.

ורק לעתיד אי"ה לעת קץ, אזי נקוה, שיבוער הרע הטבעי מכל וכל, ויהרשעה כלה כעשן תכלה, ואז יתפשט כבוד מלכותו גם שמה. ולזה אמר: 'ה' יְמִלְךְ לְעוֹלָם וָעֶד', כי לעתיד יתפשט כבוד מלכותו גם שמה. **אלה המה דברי אדמו"ר, וראויים הם למי שאמרו**", עכ"ד ה'נחלת דוד'.

והנה הפיוט 'ה' מִלְךְ' שאומרים בשחרית ליום שני של ראש השנה, מיוסד באופן שבפיסקא הראשונה מזכירים את המלאכים האומרים: 'ה' מִלְךְ', כגון: **'כָּל שְׁמַיָּי שֶׁחַק בְּאוֹמַר מְאֻדִּים: ה' מִלְךְ', ובפיסקא השניה מזכירים את ישראל וברואי מטה האומרים: 'ה' מִלְךְ' – כָּל שׁוֹכְנֵי שְׁקֵט בְּבִרְכָּה מְבָרְכִים: ה' מִלְךְ', ובפיסקא השלישית כוללים את שניהם: 'אלו ואלו בגובה מגדילים: ה' יְמִלְךְ'. [מלבד בפיסקא: 'כָּל וְעוֹדֵי וְעַד בִּישׁוֹר מִיָּבֵים: ה' מִלְךְ, כָּל וְתִיקֵי וְסֵת, בְּלִשָּׁר מְכַלְלִים: ה' מִלְךְ', שהקדימו את ישראל למלאכים. אמנם הרו"ה במחזורו כתב שמצא בכתי"י ישן ש'כָּל וְתִיקֵי וְסֵת' קודם ל'כָּל וְעוֹדֵי וְעַד', וכך מסתבר, שהרי תמיד הראשון קאי על מלאכי מעלה והשני על ברואי מטה].**

ועל פי דברי רבינו כאן, כתב לבאר בספר 'שירת דוד' (ימ"נ עמ' קח) שלכך נקט הפייטן שהמלאכים אומרים: 'ה' מִלְךְ', וברואי מטה אומרים: 'ה' מִלְךְ', משום שרק המלאכים שהם בעולמות העליונים אשר אין שם לרע מבוא, – הם משיגים את מלכות ה' בעולמות אלו שלא נגע בהם החטא כלל, ועל כן הם ממליכים את הקב"ה בבחינת: 'ה' מִלְךְ' – בלשון הווה. אבל ישראל שהם בעולם העשיה, אינם משיגים את מלכות ה' אלא בבחינת 'ה' מִלְךְ' – בלשון עבר, משום שעולם זה נפגם כעת בחטא ואין ניכר שם מלכות ה' בשלימות. אבל אלו ואלו אומרים: 'ה' יְמִלְךְ', שלעתיד לבוא שיבוטל הרע מן העולם ויתוקן חטא אדם הראשון, אז יהיה ה' מִלְךְ על כל הארץ והיה ה' אחד ושמו אחד, ויתגלה כבוד מלכותו בכל העולמות. [אמנם פיוט 'ה' מִלְךְ' – 'אֲדִירֵי אֲיָמָה נֶאֱדִירוּ בְּקוֹל: ה' מִלְךְ', שאומרים ביום א' דר"ה, לא נוסד בסדר זה, משום שבאמת גם המלאכים וגם ישראל משבחים בכל העולמות].

מפיו אנו חיים

ווידוי – על פי סדר אל"ף בי"ת

ידוע שכל דבר אינו נתקן אלא בשרשו העליון, וכל אחד מישראל שורש העליון של נשמתו הוא מאות אחת מהתורה הקדושה, **לכן כל פגמי הנפש החוטאת, נתקנים ונמתקים בשורשם בתורה הקדושה על ידי העסק בה כראוי**. וכמו שאמר הכתוב: 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', שאף אם כבר נכרתה הנפש משורשה ח"ו ותרד פלאים בעמקי מצולות הרע ח"ו, **התורה הקדושה שעוסק בה, היא מקימה ומוציאה ממסגרים ומשיבה אותה להתקשר כבתחילה**, וביתרון אור התורה הקדושה... ולכן תקנו הראשונים ז"ל נוסח הווידוי על פי סדר הכ"ב אותיות, **כדי לעורר שורש העליון של נפשו, אשר היא מקושרת ונאחזת בתורה הקדושה לטהרה ולקדשה**" (נפש החיים שער ד פל"ב).

ווידוי הפה – כדי לתקן הרוח

צריך לומר הווידוי בפה, כדי שיתעורר הרוח, כי הדיבור הוא כנגד הרוח, כמו שתרגם אונקלוס: 'ויהי האדם לנפש חייה' – לרוח ממללא, ועל זה יתוקן הרוח בנשמה והנפש ברוח **(דרשת סליחות, עי"ש)**.

ווידוי מקירות הלב

"עיקרה של התשובה הוא הווידוי מאמיתות מרירות הלב" **(דרשת סליחות)**. "קודם הלימוד יתוודה וווידוי אמיתי בלב, ולא אך בפה לאמר: 'חטאתי', אלא מקירות לבו, ואף אם תאמר 'חטאתי' – מה תפעל" **(רוח חיים ב, יב)**.

"צווחין הב לן סליחה וכפרה"

אמרו בתיקונים (תיקון ו דף כב, א בצלותין דיום הכפורים): 'צווחין ככלבא הב הב לן מזונא, הב לן סליחה וכפרה'. ולכאורה, 'הב סליחה' היא בקשה נכונה, אבל רמז בלשונו שאמר 'צווחין ככלבא', רצה לומר, שהוא מקיים רק הווידוי וצעקה, ואינו גומר בלבו לעזוב החטא לנצח, והוי ככלב שב על קיאו שונה באוולתו **(דרשת סליחות)**.

בפרוס הימים הנוראים ראינו זכות להביא מדבריהם של גדולי תורה ויראה שנסתלקו לעוה"ב בשנה זו, וע"י דבריהם יעמוד לנו זכרונם.

וכאן נבוא בהתנצלות שאמנם היו עוד כמה וכמה גדולי תורה שנפטרו בשנה זו ומקוצר הזמן לא עלתה בידנו להגיע לדברי תורתם. ויש"כ של משפחות הרבנים שהעמידו לרשותינו מדברי תורתם והנהגתם, זכותם תעמוד להם בזה ובבא.

הגה"צ ר' יצחק גרודזינסקי זצ"ל

שיחת חיזוק שמסר הגאון הצדיק רבי יצחק גרודזינסקי זצוק"ל בישיבת אור אלחנן בירושלים ביום הזיכרון למרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן הי"ד

היה מעשה נורא באחד שהלך לטייל עם בנו, וכשעלו למקום גבוה נפל הבן ונהרג. האב השכול בא בשברון ליבו הגדול לאדמו"ר ה'שפע חיים' מקלויזנבורג ובתוך דבריו אמר שמצטער שיצא לטיול וטיפס עם בנו לראשי ההרים. אמר לו האדמו"ר: אם אתה חושב שאם לא הייתם הולכים לטייל, או לא היית מטפס אתו למקום הגבוה היה נמנע האסון, הרי שאתה אומר בכל יום כמה ברכות לבטלה. הרי אתה מברך "המכין מצעדי גבר" ומברך "שעשה לי כל צרכי" ומה אתה מכווין אם אתה חושב שאתה אשם מפני שאתה הוא שהחלטת ללכת איתו לשם. הרי הקב"ה הוא שהכין את צעדיכם שתלכו לשם ומשם הוא ייפול.

עלינו להתחזק באמונה שלמה כפי שכתב הרמב"ם בסוף מסכת סנהדרין את הי"ג עיקרים. בישיבה בקלם היו חוזרים באלול כל יום על כל הי"ג עיקרים. העיקר הראשון הוא "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה, עושה ויעשה לכל המעשים". אדם משתדל בעולם, מתכנן מה לעשות, אך מה שיתבצע למעשה הקדוש ברוך הוא קובע.

המקום להתחזק באמונה הוא בתפילה, אם רק לא נתפלל במרוצה אלא נשים לב למה שאנחנו מתפללים. פה בישיבה אתם זוכים לתפילה כראוי ובמתינות, תנצלו את השנים הללו ללמוד כיצד להתפלל כדי שאף לאחר הישיבה תתפללו כראוי. צריך קצת להתבונן שהתפילה לא תהיה כמשא שחפצים להיפטר ממנה אלא בתחנונים. שלא יהיו רק דיבורים, אלא פיו וליבו שווים, "איזוהי עבודה שבלב זו תפילה" זה לא רק דיבורים, זו עבודה שבלב. מחוץ לישיבה, בבית כנסת, כבר התפילה בצורה שונה. יש טרדות ותירוצים, אברכים ממחרים לכולל ולעזור בבית ואין להם זמן להאריך בבית הכנסת. למהר לכולל זה חשוב מאד, אך יש לבא כמה דקות קודם כדי שיהיה אפשר להתפלל כראוי.

והשליח ציבור צריך לדעת כמה אחריות מונחת עליו ולהיזהר שלא יפסידו כל הציבור את התפילה. בגללו ממחרים וחוטפים ובולעים את התפילה, שלא לדבר על שימת לב למה שאומרים.

הגמרא אומרת (ברכות ל"ב, ב) "ארבעה דברים צריכים חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ" כלומר כדי ללמוד תורה צריכים להתחזק ולהתאמץ. במחשבה ראשונה נראה שלשם כך צריך ללמוד קצת מוסר, אך רש"י מוסיף על דברי הגמרא ואומר "שיתחזק בהן אדם תמיד בכל כחו" כלומר לא מספיק להתחזק כשמתחילים ללמוד, אלא צריכים לחזור ולהתאמץ תמיד. כמה טרדות יש עד שבאים ללמוד, וכשכבר פותח את הגמרא או הסידור מיד צצות ועולות מחשבות רבות ושונות והיום עוד נוסף הניסיון של הפלאפונים שמפסיקים את הרצף ומפריעים בכל זמן.

סיפר לי ידיד שנכנס למיליונר לזכות אותו בתמיכה בתורה, התנצל העשיר שלא נשאר לו כסף מאחר שבנה בית בשש עשרה מיליון דולר וכי לא נשאר לו לתת. בטח נשאר לו עוד איזה גרוש לחיות הוא ובניו בריווה ובכבוד, אך לזכות לתת משהו לכבוד ה', למען התורה, לא נשאר לו לתת. היצר הרע לא נותן. אם לא בכח זה לא הולך.

כמה צריך לתת את הדעת ולהתבונן במה שמתפללים. כמה אפשר להשיג בכל מילה, בברכת אתה חונן, בהשיבנו, בסלח לנו, ברפאנו. בכל ברכה משפיעים הרבה. אבינו הקדוש זצ"ל כותב בתורת אברהם שישנה דרך שבה יכול האדם לעשות חסד עם כל העולם כולו. איך זה יתכן. הרי האדם מוגבל בכוחו ובממונו.

אלא על ידי תפילה יכולים להטיב לכל. הרי כשמבקש רפאנו זה על כולם, ברוך עלינו זה על כולם. כל התפילה בלשון רבים. צריך להתבונן בזה. כמה שפע וברכה פועל בתפילתו על עצמו ועל כל העולם כולו.

כל אחד מאתנו צריך לשמוח שאני לומד תורה ומקיים מצוות. האר"י ז"ל זכה לכל דרגתו והשגותיו מכוח ה"ונשמח בדברי תורתך", ששמח בדברי התורה בלימודם ובעשייתם. כמה עלינו להיות מאושרים שאנו בני תורה, תראו איך העולם נראה בחוץ, פחד פחדים. ע"ז אנחנו מבקשים כל ערב בתפילה "ונשמח" איזו בקשה מיוחדת היא זו. נכוין גם בהודאה לה' יתברך שהבדילנו מן התועים וחיי עולם נטע בתוכנו ועל כל טובותיו עמנו.

אשרינו, אשרינו ואשריכם מה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו. הלוואי שנזכה כולנו להתחזק תמיד באמונה. "וצדיק באמונתו יחיה" לחיות את האמונה לא סתם לדעת שיש בורא עולם, אלא לחיות עם האמונה.

עליתי לכאן במעלית שנבנתה ע"י אנשים שרצו להרוויח כסף. יש להתבונן מה זה נוגע אלי. הקב"ה רצה שעכשיו כשקשה לי לעלות אני אשתמש במעלית. ליד המדרגות יש מעקה שנבנה ע"י אנשים שרצו כסף, אך יש להתבונן מה זה מועיל לי. איך אני נסמך בזה עכשיו אחרי שהקב"ה ברב טובו שלח לי מנה של ייסורים. עלינו להתבונן בכל דבר ולהתחזק בכל כוחנו תמיד באמונה.

תנצלו את הישיבה לגדול בתורה ביראה ובעבודת ה'. זו ישיבה שזוכה להיקרא על שם הגאון הצדיק והקדוש רבי אלחנן, שהיה מהתלמידים היותר קרובים לחפץ חיים. כשקיבל מברק המבשר על לידת בנו נכנס לח"ח ושאלו אם לנסוע לברית. שאלו הח"ח: אתה הרי לא מוהל. אם כן למה לך לנסוע. לא לכל אחד היה החפץ חיים אומר כך, לא לנסוע אפי' לברית של בנו. איזה אדם מסכים לא להשתתף בברית של בנו, אך את ר' אלחנן הוא הכיר וידע שהוא מסוגל להמשיך ללמוד ולא לנסוע לברית. והוסיף הח"ח ואמר לו: אך בתנאי שתשאל את הרבנית שלך אם היא מסכימה שלא תבוא לברית.

*

את רבי אלחנן רק ראיתי. נער הייתי, ומה מסוגל נער להבין בגדול בתורה שכזה. הספרים שלו הרי הם ספרי היסוד של כל הלומדים, ה'קובץ הערות' על יבמות וכך ה'קובץ שיעורים' על שאר מסכתות.

ר' אלחנן הגיע לסלבודקא מפני שבא לבקר את בנו ר' נפתלי ששבר את רגלו וקיבל טיפול בבית החולים של קובנא בו גיבסו את רגלו. הוא התגורר בביתנו. ובאותו יום היה הפוגרום, הטבח הנורא שטבחו הליטאים הרוצחים. הם הלכו מבית לבית, אך לביתנו הם לא נכנסו, אנחנו התחבאנו ושמענו היטב את הצעקות הנוראות מהבתים הסמוכים. היה פחד נורא. הטבח היה נורא. לא ידענו מה קורה שם, מרוב זעקות אני חשבתי אולי שוב יש הפצצות. בביתנו היה שקט. מדוע לא נכנסו לביתנו? כי כך רצה ה'. אין שום הסבר מדוע לא נכנסו. בביתנו שהו באותה שעה מלבד בני המשפחה גם בני ישיבה רבים ואבינו ביקש מר' אלחנן שיאמר שיעור בעניין קידוש ה'. בתחילה הוא סירב כי בשעה נוראה כזאת חסרה צלילות הדעת ו"שמעתתא בעי צילותא". אך לבסוף הוא נעתר ומסר שיעור ולאחריו מסר אבינו שיחת חיזוק. כפי שכתוב בהקדמה לספר 'תורת אברהם'.

ר' אלחנן ישב כל היום ולמד בחברותא, אם אפשר לקרא לזה חברותא, ר' אלחנן עם בחור, עכ"פ הוא למד עם בחור מבני הישיבה. למחרת הרוצחים נכנסו לפתע לחצר שלנו והפסיקו את לימודו, היה ויכוח בין שני גויים אם לקחת את ר' אלחנן ואת אבינו ר' אברהם או לא לקחת ולבסוף לקחו את ר' אלחנן וציוו עליו לעמוד בחצר, הוא לא התחבא ולא התנגד. יחד עמו הוציאו לחצר עוד שלושה-עשר גברים תלמידי חכמים ובני ישיבה ביניהם דודי שהיה ת"ח גדול ראש ישיבה בטלז ובנו ואף את אחי. הם לקחו אותם רגלי עד קובנא לפורט [המבצר] השביעי. רבי אלחנן שכב שם על הרצפה מתשישות הדרך ודיבר. הדברים שמוסרים בשמו שאמרם שם אינני יודע אם הם נכונים, אין מי שמעיד ששמעם, כשהמתין אצלנו בחצר הוא שתק כל הזמן ולא דיבר.

את אבינו זצ"ל, שגם היארציט שלו חל השבוע, לא לקחו, הם השאירו אותו. מדוע? אין לזה הסבר, רק דבר אחד: הכל מהשמים, כך רצה ה'. והוא נשאר בחיים עד סיום הגטו. זה ניסי ניסים. מי שלא היה שם לא מסוגל להבין מה זה גטו ואלו ניסים עברו על אבא כדי להישאר חי שלש שנים בגטו, איך הצליח לעבור את כל האקציות הנוראות אשר כל פעם זהו ניסים ונפלאות ממש עד אין חקר. הוא היה צריך לחיות עד היום האחרון של הגטו, כי היה לזה תכלית, לחזק את בני התורה בגטו, הקב"ה שמר עליו. הוא היה אור אמונה והראה בכל דבר דעת תורה, בכל דבר את יד ה' שלא הגרמנים ימח שמם וזכרם הם המחליטים כן ללכת לאקציה או לא. האם ללכת עם הקדושים, מי יחיה ומי ימות מי בקיצו ומי לא בקיצו. אלא הכל בגזרת עליון. גם במצב בארץ ישראל עם הערבים, עלינו לדעת כי הכל בגזירת עליון. המחבלים לא מחליטים מי יחיה ומי ימות. הכל ביד ה' יתברך.

לאחר שנים נודע לנו כי תלמידו של אבא, רבי מרדכי צוקרמן, כתב את כל השיחות ודברי החיזוק שאבינו אמר שם, ואף את רשימת הקבלות שביקש שיקבלו על עצמם. אילו זכינו היו בידינו אותן שיחות חיזוק שנטמנו בגטו יחד עם כתבי הרב של קובנא ה'דבר אברהם' שהיה מאד מקורב עם אבינו. זה היה 'אור גדול'. כשאני נזכר בזה, זה רק מעורר לכך ש"הכל בגזרת עליון, וכל מעשינו ומקרנו כולם ניסים".

כל תלמיד חייב להכיר טובה לראש ישיבה על כל מה שהוא עושה למענכם. זכות הגאון הקדוש והצדיק רבי אלחנן תעמוד לו ולכם ללמד תורה וללמוד תורה מתוך בריאות ונחת. ולוואי שנתחזק בדברים הצריכים חיזוק ואז נעשה מה שהקב"ה רוצה מאתנו. וכולי האי ואולי.

הגאון הגדול רבי מרדכי רינהולד זצ"ל

מחבר ספרי 'מדרך עוז' על מסכתות הש"ס, ו'מנחת חיים' עה"ת

בן הגה"ק רבי חיים הי"ד מגאוני העיר קראקא. חניך ישיבת פוניבז' גדל לאורם המחבב ומקרב של מרנן ורבנן ראשי הישיבה

והמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין שהחזיק יד ימינו לאורך שנים לשלחו למקומות תורה לגדל ולטפח תורה ומוסר ולהעמיד תלמידים רבים. לימד עשרות שנים שיעורים קבועים והחזיק וגידל משפחות תלמידיו, לימד כעשרים שנה בישיבת 'אור התורה' והעמיד תלמידים ומשפחות רבות. הקים עול תורה ותשובה בעיר 'הוד-השרון' (רמתים, לשעבר) כחמישים שנה.

מקום שבעלי תשובה עומדין

הגמ' (יומא דף פו ע"ב) אומרת, אמר ריש לקיש, גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כ-שגגות. איני, והאמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כ-זכויות. לא קשיא, הא מאהבה, הא מיראה.

וכתב המהרש"א, דהא דזדונות נעשות כ-זכויות, זהו לכאורה דבר תמוה. דנמצא, חוטא נשכר.

וי"ל, דהעושה תשובה מאהבה, בודאי עושה תשובה גמורה, ובכלל תשובתו הוא להוסיף עוד ועוד מעשים טובים אף יותר מכדי הצורך לגבי תשובתו מאותו עוון ויעוין בשערי תשובה לרבנו יונה ז"ל (שער שני אות טז בדרך השיטת לעורר לתשובה). שכתב: ויש על האדם לחדש לו בכל יום מצוות, אולי יגיע תור מותו, ולא יחסר המצוות ההן. וא"כ, אותם מעשים טובים שמוסיף, בגלל תשובתו, המה נעשים לו ל-זכויות. ועל דבר זה יש לפרש דעת רבי אבהו (בגמ' ברכות דף לד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אין עומדין.

מהרש"א: מעלת בעל התשובה, שמוסיף מעשים טובים

ויש להבין בדברי המהרש"א, דבשלמא במה שבעלי התשובה מוסיפים עוד מצוות בשיפור מעשיהם הטובים יותר מכדי הצורך שבחיסרון באותו עוון, זהו שפיר זכויות שנקרא שהם באות מהעוונות שהיו בזדון. ובזה מתורצת קושיתו, דלא הוי חוטא נשכר. שאינו מרוויח מ-הזדונות, זכויות. אבל במה שהוסיף לבאר דברי הגמ' בברכות הנ"ל דמובן דעת רבי אבהו, שבמקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורין אין עומדין. בגלל תוספת ה-זכויות. ותמוה, וכי הצדיקים אינם מוסיפים מצוות וזכויות בכל יום ויום, ומדוע אין אלו שהינם צדיקים גמורים יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה המוסיפים מצוות במעשיהם הטובים, הם עומדים.

יש לבעל התשובה 'מעלה' ו'מידה' שזוכה בה

ונראה לפרש על פי דברי המשגיח ד'מיר רבי ירוחם הלוי ליוואוויץ זצ"ל (עיין דעת תורה פר' האזינו, מאמרים, מאמר 'תשובה היא מאהבה') בהא דאיתא בגמ' (נדרים דף לט ע"ב) שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. תורה ותשובה וכו'. והנה, מאחר ועדיין לא נברא עוד מין האדם שיכול לחטוא, איך, ועל מה, נבראה התשובה עוד לפני האדם העלול לחטוא. אלא בהכרח שהתשובה היא 'מידה' והיא 'מעלה' אשר בעל-התשובה הגמור זוכה בה. ולא מחמת העבירות ותיקונם, אלא מחמת ה'מעלה' שיש בה וזוכה בה כפי 'מידתו' הראויה לו. אם מאהבה, אם מיראה.

מעלה גבוהה לבעל התשובה ששב מנסינות הרע

ובזה יבוארו דברי המהרש"א, שהבעל תשובה מ-אהבה, כשהוא מוסיף ומסגל עוד ועוד מצוות במעשיו המחודשים והטובים, זהו לא מחמת העוון שממנו שב וכנגדו, אלא זהו מ'מעלתו' לאחר ששב לאהבת ה' הריהו זוכה לקנות את ה'מעלה' שיש בתשובה שתימדד לו כפי 'מידתו' הנעלה מעכשיו והלאה שהמצוות והמעשים הטובים שהוא עושה, המה זכויות מאד גדולות אשר אין להעריך ולהשוות את ה'מידה' וה'מעלה' שזוכה בעבורם יותר מכל זכויות שניתן לאמוד.

וזהו הכוונה בדברי המהרש"א, דבמקום שבעלי תשובה עומדין, היינו, שתחילת המעלות שיש לבעלי תשובה, היא ה'נסיונות' שעמד כנגדם לבל ישבר ולא ידיחוהו ח"ו, וזהו תחילת ה'מעלה' שבה הם עומדים, שהנסיונות הללו, העמידום ב'מעלה' שבה הצדיקים גמורים לא עמדו. ולכן, גם הזכויות שהוא עושה ומוסיף תמיד במעשיו, הם 'מעלה' הנמדדת ב'מידתו' שמרוממת את מעלת התשובה למעלה שאפילו צדיק גמור אינו עומד בה.

אפילו ב'דמיון' יידע שמעלתו שזכה בה גדולה יותר

וכה כותב הרמב"ם - להלכה ולמעשה - בהלכות תשובה (פ"ז הל' ד) ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן. אלא, אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, כאילו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא, ופירש ממנו, וכבש יצרו. אמרו חכמים, מקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו. כלומר, מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם. עכ"ל.

הגה"צ ר' פסח אליהו פאלק זצ"ל

פנינים מאת הגאון הגדול מוה"ר ר' פסח אליהו פאלק זצ"ל מו"ץ דק"ק גייטסהעד - אנגליה (שנכתבו ע"י בניו) בעמח"ס שו"ת 'מחזה אליהו', 'עוז והדר לבושה' על הל' צניעות, 'זכור ושמור' על הל' שבת, ועוד.

לימוד השקפה מהתורה

לימודים בהשקפת חז"ל מפרטי הלכות ברכות

א] דרכו של אאמו"ר זצ"ל היה ללמוד מפרטי הלכות מהו הרוח הנכון וההשקפה הנכונה עפ"י חז"ל. ודוגמא אחת לכך הוא מה שאמר לפני כמה שנים במעמד הנעילה של ירחי כלה. סדר היום בירחי כלה היה שלמדו סדר לימוד בבוקר, ובאחה"צ יצאו לטיול, ובערב אחרי מנחה היתה עוד פעם שיעורי תורה. ואמר אאמו"ר זצ"ל דרואים מהלכות ברכות או"ח סי' קע"ז סע' א' שכשאוכל פירות באמצע סעודה, כשאני עיקר הסעודה, חייב לברך עליהם ברכה ראשונה. אבל אם בתחילת אכילתם וסוף אכילתם אכל פת עמהם, אז נעשו הפירות טפלים לסעודת הפת, ולא בעו ברכה. ואמר שרואים מזה שאם הפרי נאכל בתחילה ובסוף עם הפת, נחשב הדבר שכל אכילת הפרי היתה עם הפת, דתחילה וסוף קובע האמצע. ויש ללמוד מזה לסדר יום של יהודי, שאם בתחילת היום וסוף היום הוא לומד תורה, אז כל היום נעשית יום של תורה, ואפי' הטיול שבאמצע היום, הוא טיול עם הרוח והקדושה של תורה. וזהו הדרך הכי טוב לקיים ימי בין הזמנים.

ב] עוד דוגמא לזה, מה שכתב בהקדמתו למחזה אליהו ח"ג (שהכין לדפוס בחיים חיותו, ועומד לצאת לאור בקרוב בעז"ה), וז"ל: כאשר מודים לה' על מיני מזון שונים יש הלכתא של סדר בין הברכות שיש לברך מקודם הברכה היותר מעולה ואחריו השניה בחשיבות ואח"כ השלישית וכן הלאה. והסדר בין השש ברכות הנהנין הוא המוציא, מזונות, הגפן, העץ, האדמה, שהכל. נמצא שברכת שהכל היא הפחותה בחשיבות מכל הברכות. ולכאורה יפלא, דלכאורה "שהכל נהיה בדברו" הוי ליה להיות המעולה מכל הברכות. שהרי כל הברכות הן רק על סוג מסויים של מזון דהיינו לחם, יין, מזון, פרי, וירק, ואילו ברכת שהכל היא ברכה הכוללת הכל, וא"כ לכאורה היא המובחרת והמעולה מכל שאר הברכות, ולמה אדרבה היא נחשבת הפחותה מכל הברכות.

איברא, מכאן אנו למדים כלל גדול בעניני הודאה. והוא, דהודאה פרטית שמזכירים בה דבר מסויים היא הרבה יותר חשוב מהודאה כללית שלא מזכירים בה שום דבר מסויים. ולכן כל החמש ברכות שמזכירים בהם לכל הפחות סוג אחד מהטבת ה' עם בני אדם הם יותר חשובים מברכת שהכל דקאי על כל דבר אבל למעשה לא מזכירים בה שום הודאה פרטית. ובכן, בן המודה להוריו לפני שנכנס לחופה בהודאה כללית על כל מה שהטיבו עמו מעודו עד היום הזה, פחת בהודאה ממה שהיה יכול להודות כגון להזכיר שהדריכוהו לשיבה פלונית ולראש ישיבה פלוני ועל כל האירועים ושמחות שעזרו לו הוריו שיוכל להשתתף בו, ועל הכלה היקרה שבחרו עבורו, ועוד דברים שראוי מאוד להזכירם בפרטיות, עכ"ל. ואז ממשיך אאמו"ר זצ"ל שם לפרט ולהודות לה' על כל פרט ופרט שבחייו.

חכמי התורה

לא תסור וגו' ימין ושמאל: תלוי במבט הנכון ע"פ תורה

א] כתיב בדברים (יז,יא) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ואחז"ל אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל

ועל שמאל שהוא ימין (רש"י בשם ספרי). ואאמו"ר זצ"ל הוסיף עומק בהמשל של "ימין ושמאל" דלמשל כשיש מאפייה בצד א' של רחוב, אם נשאל למישהו באיזה צד של הרחוב הוא המאפייה, בימין או בשמאל, הוא יענה שתלוי לאיזה כיוון עומדים, שהדבר תלוי מאיזה מבט מסתכלים על הרחוב. וכן הדבר אצל חכמינו ז"ל, הם אומרים לנו לאיזה כיוון לעמוד, ולראות הדברים בהמבט הנכון.

[ב] מסופר ששאלו פעם להסופר ר' משה שיינפלד ז"ל האריך הצליח לכתוב מאמרים מלאים השקפת התורה על מאורעות הזמן, והשיב שהוא יוצא לרחוב ושומע דיבורם של אנשי הרחוב, והוא כותב להיפך, דכללא הוא דדעת בעלי בתים הוא היפך דעת תורה. והיינו כנ"ל, שדעתם ומבטם של חז"ל וחכמי התורה הוא ההיפך הגמור מדעת ההמון עם, על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין.

[ג] והוסיף לזה ב' דוגמאות שחז"ל וחכמי הדורות גילו לנו איך להביט עפ"י תורה. דידוע שמצאו עצמות של בהמות בצפון העולם בהרי הקרח, ואנשי מדע מתמיהים ע"ז מאוד דהאריך הגיעו בהמות אלו למקום שלא היה ישוב מעולם. ואומות העולם בדו מליבם כל מיני שיטות בדויות, ואכ"מ. ובאמת במלבי"ם כתב בפרשת נח שה' סיבב כדור הארץ בשעת המבול שחלק כדור הארץ שהיה מקום הישוב, דהיינו שהיה יותר באמצע, נסתובב להצפון כדי שיהא חרוב לעולם דאינו ראוי עוד לישוב בנ"א, וחלק הצפון ודרום שהיה חרוב מקודם מחמת הקור נעשה עכשיו אמצע העולם והוא מקום הישוב אחר המבול, ולכן מוצאים במקומות הקרח עצמות שהיו באותו חלק כדור הארץ מלפני המבול, קודם שנסתובב כדור הארץ.

ועוד דוגמא, שהאומות בדו דכיון שקופים נראים דומים לאדם, מסתמא אחד בא מהשני עד שהשעירו כידוע דאדם נעשה מקוף. ובאמת במדרש פרשת נח איתא דבדור הפלגה כמה בנ"א נעשו קופים ופילים, דהיינו שנכון הדבר שאחד בא מהשני, אבל האמת הוא להיפך מדבריהם, שהקופים נעשו מאנשים.

כ) בעבדי במשה - ב' בחינות במנהיגי הדור

בסוף פרשת בהעלותך אמר הקב"ה למרים "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה" (יב,ח), ופרש"י בעבדי אע"פ שאינו משה, ובמשה אע"פ שאינו עבדי. ומקשים העולם דבשלמא "עבדי אע"פ שאינו משה" ניחא, דחייבים בכבוד כל עבד ה' יהיה מי שיהיה, ובודאי שאין לדבר כנגדו, אבל מה הכוונה "במשה אע"פ שאינו עבדי", איזה ערך וחשיבות יש למי שאינו עבד ה', ובפרט מי שיש לו נשמה גבוהה כמשה רבנו, מה ערכו אם אינו עבד ה'.

והוא מרגלא בפומיה מה שראה פעם בשם הגאון ר' אלי' שוויי זצ"ל ראש ישיבת פילדלפיה שפי' דיש אנשים גדולים שגדלותן ניכרת מכל הנהגתן, שכולו אומר קדוש, וכל רואיהן יעידון שאדם קדוש הולך כאן - סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. ויש אנשים אחרים שהשי"ת נותן להם כחות על טבעיים לנהג את האומה, שלא לפי כחות אנושיים, ואפילו עד זקנה ושיבה, וברור מהנהגת ה' אתם שהם נבחרו משמים להיות מנהיגי הדור. הראשון הוא בחינת "עבדי" - מי שניכר מכל הנהגתו שהוא קודש לה', והשני הוא בחינת "משה" - שרואים מהכחות המיוחדים שניתנו לו - כמו משה רבנו שעד יום מותו לא נס ליחו - שהינו בחיר ה', שנבחר להיות מנהיג הדור. ואפילו אם אין רואים כ"כ גדלותו באופן דיבורו ותפילתו וכדו' [כמו שמספרים על הח"ח שלא האריך בתפלותיו ולא עשה שום תנועות משונות, והיה מתפלל כאדם פשוט], מ"מ יש לירא ממנו מחמת שרואים מהנהגת ה' עמו שהוא האיש אשר נבחר להיות מנהיג הדור. וא"כ כ"ש מי שיש לו שני הענינים גם יחד, הן בחינת "עבדי" והן בחינת "משה", יש לירא מאוד מלדבר נגדו, והדא הוא דכתיב "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה".

וזה אמר ר' אלי' שוויי זצ"ל בשנת תשמ"ח כשאנשים דיברו והעיצו פנים נגד מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצוק"ל, ואמר שגם אצל ר' שך זצ"ל רואים שתי הבחינות הנ"ל, בחינת "עבדי" - שלא מש מתוך אהלה של תורה מימי נעוריו, ולא פסק פומיה ומוחו מתורה בכל שעות היממה וכו' וכו', ובחינת "משה" - שרואים שמן השמים ניון בכחות על טבעיים, להנהיג עולם התורה בכל תפוצות הגולה עד זקנה ושיבה - וצעק ר' אלי' שוויי זצ"ל נגד האנשים הנ"ל "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה"!

כ"ק האדמו"ר מונובינסק זצ"ל

סליחות במשנתו של בעל עדת יעקב מנובומוינסק זצללה"ה

סליחות דסוף אלול

מנהג בני אשכנז כבר השריש הרמ"א (סי' תקפ"א) דתוקעין בשופר כל חודש אלול ובימים שלפני ר"ה מתחילין

בסליחות. והנה התקיעות הוא בחי' אני לדודי, באתערותא דלתתא דחודש אלול לקיים בעצמנו התרועה והיבבא דשופר בגינוחי וילולי של תשובה וצעקת הלב מקודם שמגיעים אל בחי' ודודי לי בעשרת ימי תשובה, בזמן שהקב"ה כביכול הוא "בהמצאו", ואז מאירה בחי' אני אעביר כל טובי על פניך, בי"ג מדות הרחמים שממשיכים ע"י תחנונים של סליחות עד יום הכיפורים שהוא גמר הריצוי והסליחה ומתן תורה לישראל בשמחה.

אמנם מנהגנו הוא שגם קודם עשרת ימי תשובה מתעוררים לסליחות ולהמשיך מדת כל טובי של י"ג מדה"ר אפילו קודם לחודש תשרי, וזהו עפ"י כוחם של ישראל לעורר בחי' דודי לי גם בחודש אלול, ומתקיים כל הנוטריקון של אני לדודי ודודי לי בחודש זה עם הרמז שיש בו, התקיעות דאני לדודי והסליחות דדודי לי¹. ומכיון שהקב"ה שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, מתפשטים הרחמים גם מבחי' אני לדודי התקיעות בחודש אלול, ומגיעים לבחי' ודודי לי, לסליחות דסוף החודש.

ובמד"ר פ' נצבים (ח', א') [שאומרים בו סליחות במוצ"ש] רצונך לידע כוחה של תפלה שאם אינה עושה כולה חציה היא עושה, והוא רמז לימי הסליחות דסוף אלול דחציה עושה תקיעות וחציה עושה סליחות.

★

וביותר י"ל עפ"י מ' שדרשו שם בגמ' עה"פ (דברים י"א, י"ב) מרשית השנה עד אחרית שנה, כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה, ופירש"י שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנא' (משלי י"ח, כ"ג) תחנונים ידבר רש, עכ"ל. ולפי"ז הרי ראשית השנה הוא זמן עשרת ימי תשובה שאז מרבין בסליחות ותחנונים וי"ג מדות הרחמים, ומקיים הקב"ה וחנתי את אשר אחון וכו', אע"פ שאינו הגון ואינו כדאי (עי' ברכות ז'), ועי"כ זוכין להתעשר באחרית שנה בזכות כתיבה וחתימה טובה לקראת השנה החדשה.

אמנם חוששין אנו שעדיין לא יצאנו כל חובתנו בתחינה ובקשה בתחילת השנה, ולכן אומרים סליחות באחרית שנה שלפני ר"ה להשלים התחנונים שכבר ה' לנו להתפלל ולהתחנן מקודם, וע"י כן נהי' יותר בטוחים באחרית השנה על העושר הרוחני להיכתב ולהיחתם לחיים טובים.

[וי"ל גם בדרך הפשט בטעם הסליחות בסוף השנה עפ"י דאמרו בר"ה (ט"ז): כל שנה שאין תוקעין בה בתחלתה מריעין לה בסופה מ"ט דלא איערבב השטן, ומוכח דהתקיעות מועילים בזכותם עד סוף השנה ממש. ולהכי שמגיעין לסוף השנה חוששין שמא לא תקעו כהוגן בתחלתה ולא איערבב השטן כדבעי, ולכן מרבין בסליחות בסופה לכפר על חשש זה דיש התרעה של תרועת שופר ויש התרעה של תפלה [כריש פ"ג דתענית]].

במנהגי הסליחות

וזה לשון הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ג ה"ד), אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם וכו', ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכיפורים יתר מכל השנה. ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום עיי"ש.

וימים אלו הביאם הרמב"ם גם לעיל שם (פ"ב ה"ו) וז"ל אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו, בד"א ביחיד אבל צבור כל זמן שעושין תשובה וצועקים בלב שלם הם נענים שנא' כה' אלקינו בכל קראנו אליו, עיי"ש, והוא מד' הגמ' בר"ה (דף י"ח.). וסגולת "בהמצאו" של הקב"ה נותנת מקום לתחנונים של תשובה שיתקבלו ביותר בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ.

אמנם הרמב"ם לא הביא כלל אמירת י"ג מדות הרחמים, וכן בטור שם לא הובא אלא שנהגו לקום לדברי סליחות ותחנונים, ולא הזכיר המנהג לומר י"ג מדות אשר למנהגנו היום הוא עיקר הסליחות, ועלה דרשו בגמ' שם (י"ז): הפסוק (שמות ל"ד, ו') ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, וכ"ז צריך ביאור.

ונראה משום ד"ג מדות הרחמים שהם מדת "כל טובי" של הקב"ה כדאיתא בקרא שם (שמות ל"ג, י"ט) אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וכפרש"י שם, היא הראה מיוחדת של רחמים, וברית כרותה עליה שאינה חוזרת ריקם וכמו שאמרו שם בגמ'. אמנם הסגולה המיוחדת של עשרת ימי תשובה שהקב"ה כביכול הוא "בהמצאו" אל ישראל לקבל תפלותיהם, לא נאמרה דוקא על תחנוני י"ג מדה"ר, אלא על כל מה שיהודי פונה בהתעוררות

1. ורק יום של ראש השנה בעצמו נוהגין כצורתו מן התורה שאינו אלא יום תרועה ואין אומרים בו סליחות וי"ג מדות עד שיעבור זמן תקיעות ואז הוא שמתחילה יומי דסליחות.

נפשו ומתפלל אל בוראו, ואפילו ביחיד, מתקבלת תפלתו מיד כדברי הרמב"ם הנ"ל, ומש"ה לא רצו קדמונו ז"ל לייחד את הסליחות דעשי"ת ל"ג מדה"ר, אלא ראו את הזמן הזה לפרק של תפלה ותחנונים בכל אופן של בקשת רחמים, והגדירו את מה שמשכימים קודם שיאור היום בלשון תחנונים וסליחות, והיינו בכל נוסחאות של בקשה.

אמנם אח"כ בזמן הגאונים חברו פיוטים ופזמונים ודברי התעוררות לימי הסליחות דעשי"ת [וכן לתעניות שאומרים בהם סליחות], וגם הוסיפו הרבה פסוקי רחמים שבמקרא, וסידרו אמירות ובקשות אלו לכל יום ויום שיאמרו מסביב ל"ג מדות הרחמים, ועשו את הסליחות כמו מטבע של תפלה שמתחלת באשרי ומסתיימת בקדיש תתקבל [וכמו שהוזכר כל זה בסידור ר' עמרם גאון]. והרמב"ם אמנם הביא רק תחלת המנהג מעיקרו דהיינו שמשכימין לתפלת תחנונים בעשרת ימי תשובה ומפני שהקב"ה אז בהמצאו כביכול.

*

מנהג בני אשכנז שהביא הטור והרמ"א (סי' תקפ"א), שמקדימין לכל הפחות ד' ימים לפני ראש השנה דאם חל ר"ה ביום חמישי או בשבת מתחילין ביום ראשון שלפניו לקום באשמורת הבוקר, ואומרים סליחות ותחנונים ורוב ציבור מתענין ומתפללין תפלת תענית, וכשחל ר"ה בב' או בג' אז מתחילין ביום ראשון בשבוע הקודם עיי"ש.

והנה הר"ן בפ"ק דר"ה הביא מנהג שמתפללין סליחות מיום כ"ה אלול, וכתב דזה ע"פ הפסיקתא דסובר כר"א דבתשרי נברא העולם, והיינו אדם הראשון שיום בריאתו היה בא' בתשרי אבל יום הראשון דמעשה בראשית היה בכ"ה אלול עיי"ש, אבל למ"ד בניסן נברא העולם אין טעם לקום לסליחות קודם ר"ה יעו"ש.

אמנם במרדכי שם הביא בטעם המקדימין ד' ימים לפני ר"ה דהוא להשלים הימים שאין מתענין בתשרי [ובימי הסליחות היו מתענין כמו שהביא הטור למנהג אשכנז] דהיינו בב' ימי ר"ה ובשבת שובה ובערב יוה"כ, לפיכך מקדימין בימי הסליחות לכה"פ ד' ימים לפני השבת.

אמנם כשחל ר"ה בב' או בג' דמקדימין לשבוע שלפניו ע"ז לא הביא שום טעם, ואינו מובן בפשוטו, ובביאור הגר"א כתב משום דרוצין להתחיל מיום ראשון בשבת שהוא ה' יום ראשון של מעשה בראשית [וכד' הר"ן על כ"ה אלול].

ובלקט יושר (תלמידו של בעל תרומת הדשן) כתב משום דהשבת הוא יום לימוד התורה וכמו שהביא שם ממדרשים, לכן טוב להתחיל ביום א' כי העם שמחים מחמת מצות התורה שהם למדים בשבת, וגם מחמת עונג שבת וכו', לכן טוב להתחיל להתפלל מתוך שמחה של מצוה וכו', עכ"ד.

אמנם לדברינו למעלה נראה דבאמת המקדימין לסליחות לפני תשרי ועשרת ימי תשובה אף שאין זה עדיין הזמן של "בהמצאו" הראוי ומוכשר לדרישת תחנונים, כמבואר בגמ' וברמב"ם שהבאנו, מ"מ למנהג בני אשכנז משלימין את זה בהתעוררות של אני לדודי מקודם שתאיר בחי' דודי לי בחודש תשרי, והניחא דרואח שיש לו להקב"ה במנוחת השבת, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה, והנחילה לעמו ישראל, מועיל באותו פרק שמתרצה הוא יתברך לתפלתם של ישראל, בבחי' "בהמצאו" לקבל התחנונים והסליחות ברחמים וברצון. ולכן מדקדקים להתחיל הסליחות ביום אחד בשבת, וכדברי הפייטן במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה וכו' לשמוע אל הרנה ואל התפלה.

*

נראה טעם נכון בהקדמת הסליחות לפני ר"ה מלבד הסליחות שאומרים בעשי"ת, דהנה בגמ' (ט"ז:) א"ר כרוספדאי אמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחין בר"ה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים, צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינונים תלוין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ, זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה וכו'.

ויעו"ש בתוס' ובתוס' הרא"ש דכוונת הגמ' הוא על חיי עוה"ב דצדיקים גמורים שזכויותיהן מרובין זוכין מיד בר"ה להיכתב ולהיחתם לחיי עוה"ב, וההיפוך לרשעים גמורים שעונותיהן מרובים, אמנם על חיי עוה"ז יש משפט דעל בן עוה"ב נפרעין ממנו על עונותיו בעוה"ז, וכן לרשעים נותנין לו שכר מצוותיו בעוה"ז.

ובביאור הגר"א סו"ס תקפ"ב הוסיף לבאר דרך על דין האדם אם הוא בן עוה"ב יש כתיבה וחתימה בר"ה, לצדיקים ולרשעים, אבל משפטו בעוה"ז איך ובמה יענש הצדיק על מיעוט עונותיו, ושכר הרשע על מיעוט מצותיו, ע"ז הכתיבה הוא ר"ה והחתימה ביוה"כ וכדאיתא בברייתא דר' ישמעאל לעיל שם דאדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ, וקאי על כל אדם.²

והגר"א ביאר בזה את ד' הרמ"א שם שיאמר כל אחד לחברו לשנה טובה תכתב ולא יאמר תיחתם (עיי"ש במג"א), כי

2. ולענ"ד להוסיף עוד עפ"י הגמ' בקידושין (מ.) עה"פ (ישעי' ג', י') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, דצדיק טוב הוא טוב לשמים וטוב לבריות והוא אוכל פירות השכר גם בעוה"ז עיי"ש, וא"כ לעומת מה שנענש הצדיק בעוה"ז על מיעוט עונותיו, הרי גם מקבל שכר בעוה"ז על המצוות שהי' בהם טוב לבריות, ויש על כל זה משפט של א-ל דעות איך ובמה לשקול כל זה, ועריכת דינו של אדם בשנה הבאה, ואיך לפסוק את דינו והיא היא הכתיבה בר"ה והחתימה ביוה"כ.

דינו בעוה"ז רק נכתבת בר"ה ולא נחתמת עד יוה"כ. ולהכי י"ל דמקדמין הסליחות לפני ר"ה לבקש רחמים שתהא הכתיבה בר"ה לטובה והיינו על דינו בעוה"ז שיכתב לחיים טובים ולא חלילה להיפך, ובעשיית מרבין עוד בסליחות שיהא הגזר דין והחתימה ג"כ לטובה.

הגאון הגדול רבי חיים דוב הלוי קעללער זצ"ל ראש ישיבת טעלז - שיקגו

ראש השנה - יום הדין ויום עבודת מלכיות

בארבעה פרקים העולם נדון וכו', בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים לג, טו) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם וכו' (לשון המשנה ראש השנה טז, א).

אל תבוא במשפט עמנו

בסליחות ערב ר"ה מתפללים: אל תבוא במשפט עמנו וכו'. והדבר טעון ביאור, איך יתכן לבקש שלא ידון ה' אותנו, הרי הקב"ה דן את כל העולם ואיך שייך שלא יבא במשפט עמנו. וכן מתפללים אנו (בסליחה ל"ב): בשבתך על כסא, מעשים לסקור, הטוב צפה והרע אל תחקור, כי עמך מקור חיים. וגם מאמר זה טעון ביאור, שאין אפשר לבקש מהשי"ת שלא יחקור הוא את הרע, והלא אמרו חז"ל (בבא קמא נ, א) כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חיינו.

דברי מרן הגרא"י זצ"ל הי"ד - ביאור קביעות יום הדין בראש השנה

והנה העיר מרן הג"ר אברהם יצחק בלאך זצ"ל הי"ד בשעור דעת "אורי וישעי" שבאמת כלל הענין של ימי הדין טעון ביאור. שהנה לא יובן ענין משפט וזמן משפט אלא אצל מלכותא דארעא, שהרי בנוהג שבעולם המעשה והמשפט שלו ב' ענינים נפרדים הם, פי' שתחלה עושה האדם מעשה ואח"כ דנים את המעשה אם ראוי לעונש או לא. ולכן מובן שבעשות האדם איזה דבר מזמינים אותו שוב לדין בזמן מיוחד, ודין את המעשה אם יתנו לו עונש בשבילו.

וכל זה מובן הוא אצל הדין בבתי דינים של בשר ודם, אבל בדיני שמים, אין השכר או העונש ענין נפרד ממעשה האדם, אלא שבמעשה המצוה עצמה נמצא השכר ובמעשה העבירה עצמה נמצא העונש, וכמו שאמרו חז"ל במס' אבות (פ"ד - מ"ב) ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה, פי' שכל מצוה מביאה עליו לנפש האדם ועל ידה יתחזק צד הקדושה ותתעורר השפעת הטובה בעולם, ולהפך ע"י חטא תפגם נשמתו ויגרום פגם בעולמות העליונים ע"י שמתמעט בזה כח הקדושה והטוב, ומתעוררים דינים ועונשים ח"ו³. ולפי"ז יוקשה לנו, דמה שייך משפט מיוחד על מעשי המצוות והעבירות של האדם, ואיך שייך לקבוע לזה זמן מיוחד לדון את האדם, והלא כבר נגמר הכל - בין לטב בין למוטב - בעת שעשה את המעשה עצמו.

וביאר מרן הגרא"י זצ"ל כי הלא רואים אנו שהאדם מתחלף במעשיו, עולה ויורד מיום ליום. ועל דרך זה ביאר בס' חובות הלבבות (ריש שער התשובה) את זה שהשכל מחייב ענין תשובה (וז"ל באמצע דבריו): מדרך השכל מה שמצאנו על האדם מהתחלפות טבעיו והיבדל שרשי הרכבתו והתהפכות מדות נפשו וסיבות תנועותיו, והתחייב בזה התחלפות מעשיו כפי החילוף ההוא, מהם הנאה והמגונה והעול והצדק והטוב והרע וכו' (ע"ש), וכיון שהתברר מציאות הקצור במעשי האדם, היה מחנות הבורא אותו שנתן לו יכולת לתקן טעותו ולהשיב אבדת עבודתו בתשובה וחזרה אליו, באהבתו ובחמלתו עליו וכו', עכ"ל.

והנה מובן הוא שלפי המצב שבו נמצא האדם באיזה שעה מן השעות ובאיזה יום מן הימים כן הוא דרך ההשגחה אתו, ותלוי הוא אם עסוק אז במעשי מצוות המביאות עליו שפע הטוב, או אם עושה אז עבירה שמביאה פגם ועונש ח"ו. ועל דרך זה נוכל להבין מה דאי' בראש השנה (טז, א) ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום ור' נתן אומר אדם נידון בכל שעה, ע"ש, כי במשך זמן כזה נעשית השתנות במצבו ויש לדונו לפי מצבו שעומד בו.

ואולם כמו שאפשר לשפוט את מעשיו הפרטיים של אדם, גם אפשר לשפטו במשפט יותר כללי בנוגע למדותיו השונות, אם הוא רחמן או אכזר גאה או ענו, וגם אפשר ליתן תואר כולל לאדם, כגון אם הוא צדיק או רשע. והנה זה ודאי כי מהותו הרוחנית הכללית של האדם מצטרפת היא מכלל פרטי מעשיו הנהגותיו

3. וע"ע בזה בשעור ד' "תשובה" למרן הג"ר יוסף לייב זצ"ל בביאור מאמרו ז"ל בחגיגה (ה, א) ר' יוחנן כי מטא להאי קרא בכי וכו'.

ומחשבותיו. ואע"פ שלפעמים איש טוב עושה מעשה רע ולהפך איש רע עושה מעשה טוב, אבל בהערכת אישיותו של האדם יש איזה חשבון שמכלל פעולותיו הפרטיות מסתיים איזה שהוא "סך הכל" בנפשו, ועל פיו נוכל לתארו כי זה האיש הוא טוב ורחמן, וכיו"ב, ואף ביחס להתואר הכולל שלו נוכל לתארו כי זה האיש הוא צדיק.

ועל דרך זה נוכל להבין את ענין קביעת הזמן למשפט ומה שאז שוב נשפט האדם על כל מעשיו. כי גלוי וידוע להקב"ה כי הזמן קביעת כללות מצב האדם הוא בראש השנה, ומצטרפים אז כל הענינים שנתעוררו ונפעלו ע"י מעשיו בין לטוב ובין למוטב, ואז הוא שנקבע באדם את ה"סך הכל" שלו, ולכן נקבע אותו הזמן לזמן המשפט על "כל האדם" ו"כל מעשיו".

עבודת מלכיות - העצה לזכות בדין

ועפ"י יישוב מרן זצ"ל את השאלה שאם ר"ה הוא יום הדין, מדוע אין מזכירים בו שום חטא ואין עסקנו בוידוים או להאריך בבקשות פרטיות, אלא עיקר עבודתנו בראש השנה היא המלכת השי"ת למלך, וכמאמרם ז"ל בר"ה (לב, ב) אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכנו עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרונכם לטובה, ובמה בשופר, ע"כ.

וביאר (ע"ש באורך, ותוכן דבריו בקיצור הוא) שעל ידי שעובדים אנו בראש השנה להמליך את השי"ת למלך עלינו, מתעלים אנו להכיר מלכותו יתברך, ומתאווים אנו שתתגבר מלכות השי"ת בעולם ושואפים שיכירו הכל את הדר כבוד מלכותו, ובזה מתעלים אנו מעל ההרגשות האנוכיות הקטנות שלנו, ומתפללים ומבקשים: "מלך על כל העולם כולו בכבודך" וכדומה. וכשאנו מתעלים וחיים בשאיפות נעלות וקדושות כאלו שוב מקבלים אנו דמות אחרת עליונה יותר, וכל מחשבותינו ומעשינו מקבלים צורה אחרת וכל מצבנו נעלה יותר וטהור יותר. ובמה שנתקרבנו אל המלך השי"ת יוצא משפטינו לטובה, כי הלא נתבאר שהמשפט הוא הבחינה והבדיקה בפנימיות נפשו של אדם, ובאותו זמן של משפט הרי פנימיות נפשו וה"סך הכל" שלו נתעלה יותר, ואין האדם נידון אלא לפי מעשיו של אותה שעה (ר"ה טז, ב) - ולפי מצבנו באותה שעה קרובים אנו יותר למלכו של עולם ומושפעים מאורו (ע"ש עוד בענין זכרונות ושופרות ותפלת "זכרנו לחיים").

ה' אורי - זה ראש השנה

ויש לבאר בזה מה דא' במדרש (מד"ר ויקרא פרשה כ"א ס' ד') עה"פ ה' אורי וישעי: רבנן פתרין קרא בראש השנה ויום הכפורים, אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים, ע"כ. שיום ראש השנה הוא יום שאור ה' מאיר לנו ונותן לנו את היכולת להתעלות למדרגה יותר נישאה - מדרגה של הכרת מלכות ה' והבקשה שכולם יכירו אותו יתברך ואת מלכותו.

ביאור - אל תבא במשפט עמנו

ולפי דברי מרן זצ"ל אפשר להבין בקשתנו "אל תבוא במשפט עמנו": שהנה נתבאר שהנהגת הדין של ראש השנה היא לדון על פנימיות נפשנו ולקבוע עיקר המהות שלנו - ה"סך הכל" של כל מעשינו. ועל כן מובן הוא שמתפללים אל ה' שיביט הוא יתברך עלינו בעין טובה ולראות את הטוב שבתוך נפשנו ועפ"י לקבוע אותנו בתואר כולל של איש טוב וצדיק. וכן הוא ענין נוסח הסליחות "הטוב צפה והרע אל תחקור" - שיראה הקב"ה את הטוב שבנו ועל ידו לפסוק לנו דיננו לטובה, ולא יגרמו מעשינו הלא טובים להכריע את התואר כולל שלנו לרע ח"ו.

ואפשר להוסיף ביאור בעבודת מלכיות של ר"ה דרך משל, שאם א' מושלך לאשפה ונתלכלך בטיט ורפש שבתוך האשפה, קשה הוא לו לנקות את עצמו כשעדיין שוכב באשפה, אבל אם תחלה עולה מן האשפה אז קל הוא להתרחץ ולינקות. עבודתנו בראש השנה היא להתעלות - לעלות מהאשפה של הרפש וטיט של חטא ומדות רעות, ואז קל יותר הוא לשוב בתשובה שלימה לפניו, ועי"ז נזכה לכתובה וחתימה טובה.

מפי כהן

על הנביאים

אוצר הספרים
הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

אוצר ימים הנוראים
אני לדודי
מאוצרו של הגר"ש דבילצקי זצוק"ל

ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר

מפי כהן

על ספרי הנביאים

יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ישעיה, ירמיה, יחזקאל, תרי עשר.

ובו חידושים וביאורים הערות ליקוטים
ציונים ומראי מקומות

הרב רבי ישעי' כהן שליט"א
בראש הספר הסכמת רבינו הגדול רשכבה"ג

הגראי"ל שטיינמן זיע"א

ויבלחט"א מרן שר התורה שליט"א

הרב רבי ישעי' כהן שליט"א מגדולי תלמידי החכמים בבני ברק זכה להוציא לאור עולם בשנת תשע"ז חיבור מיוחד אשר נתקבל בחבה יתירה בבתי המדרשות, החיבור מיוסד על תרגום יהונתן, פרש"י והראשונים, ועתה בשנת תש"פ הוסיף בו עוד ציצים ופרחים וחידושים מאירים, כולל פירוש מקיף על ספר מלכים כחכמתו בראשונה כך חכמתו בשניה. הספר מחולק לכמה חלקים.

פי כהן – פירוש על הנביאים פסוק אחר פסוק מיוסד על רש"י יונתן ושאר ראשונים, בתוספת ביאורים ציונים והערות.

מראה כהן – בו צויין מראה מקומות לדברי רש"י כשמביא פסוק ממקום אחר, או מאמר חז"ל או איזה פירוש מאחרים. המחבר פורס בהקדמתו שמונה כללים לפירוש רש"י על הנביאים כאשר יחזה המעיין שם.

קונטרס שני שמות – ובו ליקוט של אותם שנקראו בשתי שמות או יותר כפי שמצא המחבר במרחבי הנביאים. קונטרס הציורים – לבאר ע"י תרשימים כמה מקומות הטעונים ביאור להבנת הפשט בדברי הנביאים. ברכותנו שיתקבלו דבריו אלו שנית בחבה יתירה כבראשונה ויותר, ויזכה לחבר עוד ספרים ולישב באהלה של תורה.

להשיג: אצל המחבר הרב ישעי' כהן
רח' אמרי חיים 22 ב"ב 03-6746298

ענייני עבודת הימים האדירים

ספר

אני לדודי

ענייני עבודת הימים האדירים

אשר הגה ברוחו הטהורה הגאון החסיד
רבי שריה דבילצקי זצוק"ל

ובו ארבעה ספרים נפתחים

אני לדודי

הגיונות רשימות ומחשבות בעצה שרשם רבינו לעצמו

לנפש תדרשנו

דרשות לר"ה ויוה"כ – שדרש רבינו בבית מדרשו לפני קהל שומעיו, ונוסף בו כמה דרשות לכ"ה אלול.

היו יהיה

מבחר ספרי מוסר וספרי יראים – מסודרים לפי ארבעים ימי הרצון

ובכן צדיקים

הנהגות כמאה צדיקים לימים הנוראים

הספר 'אני לדודי' הופיע לראשונה בשנת תשע"ב, עיקרו רשימות שרשם רבינו לעצמו, בשל אופיין של הרשימות שלא נועדו לבא בדפוס, יש בהם הצצה נדירה על אופי העבודה הפנימית של הרב זצ"ל, בהדפס זה באו עוד רשימות מכת"י שלא נדפסו קודם לכן.

'לנפש תדרשנו' – בחלק זה כלולים כל הדרשות לר"ה ויוה"כ שדרש הרב זצ"ל באלול וקודם התקיעות וביוה"כ, ביום כ"ה אלול יום בריאת העולם היה פוקד ציוני עמודי העולם והיה מעורר שם בדברי כיבושין.

'היו תהיה' – חיבור זה הכין רבינו לדפוס ואף קבע את שעריו והקדמתו, אך לא הביאו לדפוס ונלב"ע – ונדפס עתה לראשונה, בו מלוקטים קטעים מספרי יראים וצדיקים וחלקם לארבעים ימי הרצון שלא יהיה יום בלא עיסוק בהתבוננות ומוסר.

'ובכן צדיקים' – לקט מצדיקים וקדושי עליון ועוד מהם שאב רבינו תוכו של כל אחד ואחד מהם, כאשר תחזה עיני הקורא.

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
ואצל משפחת הרב זצ"ל

אוצה החידות והידועות לראש השנה

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

רמז על צורת הדין בר"ה

חידה: היכן מרומז שמצד אחד כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ומצד שני נסקרין בסקירה אחת. **תשובה:** הנה כמדומה שבזהר כתב שאתם נצבים היום קאי על יום ראש השנה, וממילא כתב בספר יקרא דאורייתא: "אתם נצבים היום כולכם" כלומר כולכם כל באי עולם עוברין לפניו, בסקירה אחת, שכן התורה כללה, ואח"כ התורה פירטה: ראשיכם שבטיכם זקניכם שוטריכם טפכם נשיכם גרך חוטב עציך שואב מימך ללמדך: שכל אחד ואחד עובר גם בנפרד כדברי הגמ' בר"ה וגם נסקרין בסקירה אחת:

נ"מ בין איש לאשה המתענים בר"ה

חידה: איזה חילוק מצינו בין איש לאשה לגבי מי שמתענה בראש השנה. **תשובה:** ההבדל הוא שלמרות שלמי שמתענה אסור לבשל. מ"מ נשים המשעובדות לבעליהן ואין לה אחר מבשלות. או אשה המשרתת בבית בעל הבית יהיה מותר להם לבשל לבעליהן אעפ"י שהם מתענות.

שכח בליל ר"ה להזכיר בברכה מ"ז מעין המאורע

חידה: היכ"ת ששכח להזכיר מעין המאורע בברכה מ"ז באחד משני הסעודות הראשונות, בשבת או ביו"ט, ולא צריך לחזור. [התשובה שייכת גם לר"ה]. **תשובה:** המ"ב בסי' רצא סק"ו הביא דברי הברכ"י דבשכח הזכרת מעין המאורע בסעודה שניה אינו חוזר ומברך, או ע"פ המתבאר במ"ב עפ"ד המג"א דאם אכל יותר מהסעודות החיוביות אינו חוזר ומברך. ועוד י"ל שבלי לר"ה יש דין מיוחד שכתב הח"א (כלל כד ס"י) בשם רבי אבל פסוליער שאם שכח להזכיר מעין המאורע בליל ר"ה א"צ לחזור כיון דאין מקדשין את החודש בלילה.

נוסח הברכה לתקוע - כיצד?

חידה: מתי מברכים על תקיעת שופר 'לתקוע בשופר' (ובראש השנה מברכים לשמוע קול שופר). **תשובה:** הכנסת הגדולה (או"ח סי' תקפה) הביא משם הרדב"ז (ח"ה סי' נו) שביובל היו מברכין לתקוע בשופר. וכן משמע מלשון הרמב"ם דבראש השנה כתב דהמצוה היא לשמוע תרועת שופר ולא התקיעה, ואילו ביובל כתב הרמב"ם דהמצוה היא לתקוע בשופר. וע"ע בזה בספר אור אברהם (מצות עשה נט).

האם ספרד יעשה סימנים של בני אשכנז

שאלה: נאמר במשנ"ב סימן תקפג סק"א לגבי אכילת הסימנים והוא הדין מה שנקרא בלשונות אחרים לשון רביה יאכל כל מדינה ומדינה כלשונה, ויש להסתפק בנוגע לגזר שבלשון אשכנז אידיש קורים לו מערין' לשון רביה, אך לבני ספרד אין הגזר לשון רביה האם גם לבני ספרד יש ענין לאוכלו ולומר עליו יה"ר שירבו זכויותינו?

תשובה: בספר חשוך חמד (עמ"ס ר"ה יב ע"ב) הביא תשובת הגר"ח קנייבסקי שלבני ספרד אין ענין לאכול גזר, כי אין בלשונם גזר לשון רביה, וכעין ראייה מהמבואר בברכות (נו ע"ב) הרואה חתול בחלום, באתרא דקרו ליה שונרא, נעשית לו שירה נאה, שינרא נעשה לו שינוי רע. הרי דהלשון קובעת, ולכן מי שלא נוהג לקרוא לגזר מערין, לא עשה כלום באכילתו, כיון שאין זה לשונו.

טעו והתחילו התקיעות קודם הברית - מה יעשו?

שאלה: כתב בשו"ע סימן תקפד ס"ד, שבראש השנה יש למול את התינוק קודם תקיעת שופר, וכתב במשנה ברורה ס"ק י"א שני טעמים לזה, א' משום שכך הוא הסדר ברית אברהם שהיא המילה ועקידת יצחק שהוא השופר כדאמרין בראש השנה דף טז ע"א למה תוקעין בשל איל כדי להזכיר אילו של יצחק, ב' משום שמילה מצוי יותר מתקיעה וכתדיר דמיא לגבי תקיעה והוא קודם, ויש להסתפק מה הדין כאשר טעו והתחילו התקיעות קודם הברית ולאחר התקיעות דמיושב בא התינוק מתי יעשו את הברית

האם כעת לפני מוסף כדי שלפחות יהיה להם זכות הברית קודם התקיעות דמיוני על סדר הברכות או שמא יעשו את הברית לאחר מוסף שהרי כתב בשו"ע או"ח סימן תקצב ס"ג שלא ישיח וא"כ הברית היא הפסק.

תשובה: ראה באור זרוע (ח"ב סי' ערה) שדן בנידון להקדים מצות המילה לתקיעת שופר, וכתב ואין נכון לאחר עד גמר התפילה, דרוב פעמים גמר תפילה בסוף ה' שעות, והמאחר מצות מילה כל כך נראה מצות מילה בזויה עליו. לכן נכון להקדים להיות תכופה בין קריאת התורה לתקיעת שופר. ומבואר מדבריו שאם לא ימול קודם התקיעות, לא יהיה אפשר למול עד סוף התקיעות, דהיינו עד אחר תפילת מוסף, ולכן אין לדחותה כל כך. ובחשוקי חמד (עמ"ס ר"ה טז ע"א) הביא מספר מאורות נתן שנתן עוד טעם למה לא למול בין התקיעות, שכיון שכבר התחיל במצות תקיעה, הוי עוסק במצוה, ואפילו דרבנן, פטור ממצוה דאורייתא, ולכן לא יפסיק וימול בין התקיעות, כיון שכבר התחיל במצות תקיעת השופר. ולכן בכה"ג ימול לאחר מוסף, כיון שהוא כבר עסוק במצות התקיעות.

למה קטן לא מוציא בתקיעות ביום השני

שאלה: קי"ל דקטן אינו מוציא בתקיעת שופר ואפילו ביום ב' דר"ה דהוי דרבנן דלגבי קטן הוי תרי דרבנן ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן, וצ"ע דהנה במגילה מבואר דקטן קורא בתורה, ועיין בשו"ע רפ"ב ס"ג דהכל עולים למנין שבעה אפילו קטן שיודע למי מברכים, ובפמ"ג כתב דבשעת הדחק יכול הקטן להיות קורא ולא רק עולה למנין שבעה אלא קורא ומוציא הרבים בקריאתו, וצ"ע דהא קטן הוי תרי דרבנן וכל אדם חייב מדברי קבלה לקרוא, וביותר תמוה להשאגת אריה דס"ל דדברי קבלה כד"ת ותקנת משה דין תקנת נביאים והוי חמור כעין דאורייתא, ואיך יוציא הקטן את הציבור?

תשובה: בספר פירושים משלחן גבוה (ח"ה עמ' ריד) כתב דלשיטת הראשונים וכן הכריע המחבר דקטן עולה למנין שבעה צ"ל דס"ל דחיוב קריאת התורה אין הציבור יוצא מדין שומע כעונה וצריך כוונה לצאת, וכוונה לצאת הרי אין הקטן יכול להוציא ידי אחרים, וצ"ל דתקנת הנביאים היה לשמוע דברי תורה ולכן כל ששמע יצא, ולכן גם קטן יכול לקרוא בתורה. אולם בתקיעת שופר שצריך שהקטן יוציא בתקיעתו, הרי אינו יכול להוציא. והחולקים בזה ס"ל דחיוב קריאת התורה היא מצוה מד"ס ככל המצוות שצריך להוציא וקטן אינו יכול להוציא אחרים.

קדימה בתקיעות צדיק ורשע

שאלה: שנים המבקשים שיתקעו לפנייהם אחד צדיק והאחר רשע [ושניהם אינם כהנים] את מי מקדימים לתקוע לפניו.

תשובה: לכאורה נראה דיש להקדים את הצדיק לרשע וכמו לגבי כל דבר בקדימה שיש להקדים לצדיק עיין הוריות דף יג ע"א ושם מבואר לגבי להאכילו ולהחיותו שהצדיק קודם ולכאוף ה"ה למצוות.

והיה מי שרצ"ל דיתקע לרשע קודם. דהנה כתב הרמב"ם ז"ל באגרת השמד, "וגם אין ראוי להרחיק מחללי שבת ולמאוס אותם. אלא מקרבם ומזרזם לעשות מצוות. וכבר פירשו חז"ל שהפושע שפשע ברצונו, כשיבא לבית הכנסת להתפלל, מקבלים אותם. ואין נוהגים בהם מנהג בזיון וסמכו על זה מדברי שלמה (משלי ו' ל) 'לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב' - אל יבוזו לפושעי ישראל שבאים בסתר לגנוב מצוות", עכ"ל.

אמנם החכם צבי (סי' לח) כתב, שאין לך חילול השם גדול מזה לכבד מחלל שבת בפרהסיא בעליה לתורה, וכל העומדים שם חייבים למחות, וכל העומד ונמצא שם באותו פרק, באותו מקום ואינו מוחה, ילכד בעונו, ואם רוח טהרה עברה על מקצת אנשים בקנאם קנאת ה' צבאות לצאת מן המקום ההוא בל יסופו בעוונם, עליהם תבא ברכת טוב. ולכאורה דבריו סותרים לדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שלא לבייש את פושעי ישראל הבאים לחטוף מצוות.

אך הביא בחשוקי חמד ראש השנה (יז א) תשובה לכך ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שדברי הרמב"ם ז"ל אמורים כאשר פושעי ישראל באים בסתר לתומם מתוך כוונה לחטוף מצוות, בכה"ג אסור לבזותם ויש לקרבם ולזרזם לקיום המצוות, משא"כ כאשר בא להתכבד, ולקבל עליה, אז חייבים למחות ולעזוב את בית הכנסת.

היכי תמצי שאדם חייב לשמוע שופר פעמיים

חידה: כיצד יתכן אדם שיתחייב לשמוע תקיעת שופר בר"ה פעמיים.

תשובה: אם עובר את קו התאריך יתחייב לשמוע שוב פעם שופר. אך לכאוף הוא גם עובר יום, אבל אינו חייב ביום

אחד לשמוע ב' תקיעות. ושמא אם שמע תקיעות שלא על סדר הברכות, יש ענין שישמע על סדר הברכות. הגר"ד לנדו שליט"א השיב- חצי עבד וחצי בן חורין חייב בשמיעת שופר ואם נשתחרר החצי עבד לאח"כ בו ביום יתחייב שוב לשמיעה מחמת החצי בן חורין החדש שלא יצא בשמיעה קמייתא דל"ה בר חיובא, ומשכח"ל הרבה פעמים אם היה לו הרבה אדונים ושחררוהו בזה אחר זה ושמע ביני וביני ופשוט.

אמנם העירו ע"ז אפשר לשחרר בראש השנה, אין זה קנין בשבת, והנה אולי מהרא"ש כ' דר"א שחרר עבדו בשבת לצורך זכור, הרי לן שמותר ויש לבאר דל"ש לקניין בשבת שאסרו. אמנם יל"ד שהרא"ש לא כתב להדיא שהיה בשבת, יתכן שקראו שלא בשבת, או ששחרר בערב שבת, אגב הרא"ש כותב שאין לפרש כן את הסוגיא שהוא דוחק, ואם כן לא נכנס לפרש כיצד יתפרש אם הוא פרשת זכור, ויתכן ששחררו בערב שבת שידע שלא יהיה לו מנין בשבת. אמנם בספר חשוך חמד על סנהדרין להגרי זילברשטיין כתב בשם הבספר ליקוטי חבר (ח"ה דף סד) העיר על דברי הברכי יוסף, שלמ"ש הרא"ש שרבי אליעזר שחרר עבדו בשבת כדי לשמוע פרשת זכור, ובריא זה הוא מלאכה דאורייתא ואסור לבראותה בשבת, אבל מותר לשחרר עבד בשבת, וא"כ שהוא למד שמותר בשבת לשחרר. שוב מצאתי בזה דברים בכתב סופר (יו"ד קכו) שכתב וז"ל ' והוקשה לך איך אפשר לומר שה' בפ' זכור, וכי שרי לי' לר"א לכתוב שטר שחרור בשבת כדי לקיים מצות קריאת פר' זכור, ובאמת קושיא אין כאן שי"ל אפשר שהיה לו לר"א שחרור כתוב מקודם השבת שידע או שהיה מסופק שמא לא יהי' לו עשרה בשבת, וכתב שטר שחרור לשמו של עבד זה קודם השבת ואפשר משו"ה כ' הרא"ש דרחוק לאוקמי בפ' זכור ולומר דכה"ג היה, אבל באמת אין אנו צריכים לכ"ז דאטו מצות קריאת פר' זכור מדאורייתא דווקא בשבת צריך לקרותה, ואפילו מדרבנן יוצא כל שנקראת פעם אחת בשנה אפילו בחול, רק דרבנן תקנו לקרותה בשבת שלפני פורי' לסמכה למגלת אסתר ועיין מג"א סי' תרפה ונ"ל אפילו נדחק לומר כהנ"ל דבשבת פר' זכור מיירי והי' לר"א שטר כתוב מקודם השבת מ"מ אסור לו לשחרר בשבת בשביל קריאה דפ' זכור, דהא אפשר לו לקיים המצוה ולשחרר ולקרותו אחר השבת, ושחרור בשבת אסור כמו מוכר ומגרש (כדאיתא באו"ח סי' שלט סעיף ד') שאסור בשבת, וכל שאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה לל"ת, וה"ה דאסור להפקירו בשבת אפילו למ"ד דמפקיר עבדו יוצא לחירות וצריך גט שיחרור אפילו לדסובר דהפקר מותר בשבת עיין מג"א סי' י"ג סעק"ב כיון דלא מקנה לאחר, אלא שמוציא מרשותו, אבל במפקיר עבדו שהעבד זוכה בעצמו י"ל פשוט דאסור בשבת לכ"ע וכו', עיין שם, וברוך שכוונתי לגעת בדברים שנגע, ולא הארכתני לעיין שם היטב.

ובאמת בכתר תורה (ר' מאיר מברדיטשוב) הלכות קרבן פסח פרק ב, וביו"ט א"א לשחררו דהוה כקונה קנין ביום טוב דעבד קונה עצמו כמ"ש הר"ן בכתובות עי"ש

וכן רבי יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק חלק אורח חיים סימן ל, לכן אתי עשה דחצי חרות ודחי איסור עשה דשלא למנוי דחצי עבדות ומותר לאכול, אבל למשנה אחרונה דכופין א"כ פשע העבד מתחלה מקודם יום טוב במה שלא כפה את רבו ע"י ב"ד לשחררו, לכן אף דביו"ט א

סור לשחרר, מ"מ לפמש"כ התוס' בעירובין (ד' ק') בד"ה מתן ד' כו' דהיכא דפשע והי' יכול להתקיים בלא דחיית הלאו אינו דוחה לל"ת ע"ש, ואף דעכשיו אינו יכול לתקן מ"מ כיון דפשע מתחלה אינו דוחה, וכמש"כ התוס' בב"ב (ד' י"ג) דכיון דאפשר לקיים בלא דחי' די שחררו לא דחי כה"ג. ומעתה באמת פלא והפלא על הגאון הגדול הגר"ד שליט"א.

דקדוקי נוסח התפילה בעניני ראש השנה

ותקבל ברחמים וברצון

שאלה: לכאורה צריך ביאור מהי כוונת הפייטן ותקבל ברחמים וברצון סדר שופרותנו, דלכאורה אם השי"ת מקבלם למה זה לא מספיק ולמה צריך להוסיף ולבקש ברחמים וברצון?

תשובה: הגר"א בסידורו מבאר כי אנו מתפללים חוס מצד החומר ואתה יוצרנו, וגם רחם עלינו מצד שדבקה לארץ בטננו - וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו. והוסיף ברחמים כי כאב את בן ירצה לעשות רצון בניו מה שלא בקשו מהאב כי צרכנו מרובים, לכן תקבל מה שהתפללנו לפניך ותרצה אותנו כפי שידעת כל רצוננו. ובחשוך חמד (עמ"ס ר"ה דע"א) ביאר שהוסיף ברחמים לומר שלא ישליכם לכלב, כדאיתא בזוהר שבבית שני שלא היו מרוצים לפניו, היו רואים אש רבוץ ככלב, וידעו שהקרבת לא נתקבל ברצון. אלא מבקשים שיקבלם ברחמים וברצון.

בחתומה הברכה שומע קול שופר ומאזין תרועה. יש לעיין מדוע על שופר נאמר לשון שמיעה, ועל תרועה לשון האזנה.

תשובה: מה שאומרים על שופר לשון שמיעה ועל תרועה לשון האזנה, עמד בזה הפמ"ג או"ח תקצ"ב, וכתב לבאר ש"תקיעה" שהוא קול פשוט, זה רמז על מי שהוא היה מאז ומעולם צדיק, אבל "תרועה" זה רמז למי שהוא בעל תשובה, ועל כן לבו נשבר [ולכן גם זה תרועה, שהקולות מפסיקים ומתחילים כל העת, רמז למי ששב ונופל ושב], ולכן לגבי "שופר" אמר לשון **שמיעה**, שהוא מרחוק, אבל על **תרועה** אמר לשון האזנה, שהוא מקרוב, כמו שנאמר האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. והטעם כי ה' קרוב לנשברי לב, ומאזין מקרוב לשוועתו של שבור הלב ובעל התשובה:

בנוסח היהי רצון. שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה, יש להבין; מהו כפל הלשון טובה ומתוקה.

תשובה: כל מה שהשם עושה הכל לטובה הוא שנה טובה ומתוקה, כי טובה לבד אינו די, כי אף על דבר רע צ"ל: גם זו לטובה, לכן מוסיפים מתוקה, שתהא טובה באמת.. והרי יש פעמים שצריך להאמין ואין זוכים להרגישו ועל זה אנו מתפללים שיהיה מתוך מתיקות שנרגיש זאת ג"כ.

ועד"ז יש לבאר, כי לעתים יתכן שאדם מקבל דבר טוב, אבל השימוש בו נעשה באופן לא ראוי, ואינו טוב לו. דרך משל, לעינינו אם אדם מתעשר, יש בזה ברכה, והלא אנו מבקשים ע"ז בברכת החודש "חיים שיש בהם עושר וכבוד", ואעפ"כ אמר שלמה המלך יש עושר שמור לבעליו לרעתו. וכלפי זה אנו מבקשים שתהיה זו שנה טובה, עם בשורות טובות ומילי דמיטב, אבל גם שהטוב הזה יהיה "מתוק", שיהיה בו שימוש נכון, ראוי וטוב.

החתם סופר אומר שיש צדיקים העובד השם מטוב כשמרגיש שעשה לו טובה ויש צדיקים המתפללים מתוך מתיקות ועל זה אנו מתפללים

בנוסח הרבש"ע קודם שחרית. ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך, יש להבין מהו ההבדל בין ארצך לנחלתך.

תשובה: במכילתא (בשלח טו) ארבעה נקראו נחלה כו', ואחד מהם הוא בית המקדש. ולפ"ז יש לבאר דהכוונה היא לבית המקדש, בשונה מארצך שהכוונה לא", ועירך שהכוונה לירושלים.

בהוספה דברכת מחיה מתים. זוכר יצוריו לחיים ברחמים, על איזה יצורים מדובר, אם על אנשים היה צריך לומר זוכר אותנו?

תשובה: א} כתב בשו"ת תורה לשמה בשם האר"י ז"ל הרי הוא שבח שזוכר הנשמות העתידין לחזור בגלגול בעולם הזה וזהו היצור. וכבר כתב כן רבי חיים ויטאל בפרי עץ חיים שער ראש השנה פ"ו, כתב כי בראש השנה יש דין גלגולי נשמות [על נשמות אם צריכים לרדת לגלגול או לא, וכדו'], וכאמור מי לא נפקד כהיום הזה, שגם נשמות מכמה דורות נפקדים שוב, וכלפי זה אומרים "זוכר יצוריו" ולא "זוכר אותנו", כי הכוונה על כל הנשמות, שהם יצוריו של ה'. ב} יש אומרים דהיינו המתים שנדינים ואפילו שכבר מתו ואינם יכולים לקיים מצוות אבל אם בניו מקיימים מצוות וזהו מחינוכו שחינוכם ניתוסף לו הזכותם וכן חס ושלוה להיפך.

באין מליץ יושר. תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט וצדקנו במשפט המלך המשפט, מה השייכות בין שני הדברים הללו שתגיד ליעקב וגו' שלכן וצדקנו במשפט, וגם מדוע שאין מליץ יושר לכן יצדיק אותנו.

תשובה: אומר הבני יששכר, באין מליץ יושר מול מגיד פשע טענות המקטרג כנגד ישראל אמיתיות וחזקות וכנגדן אין מי שימליץ דברי מליצה על ישראל, ובמה איפוא יצדקו לפניו בדין, על כן אנו פונים להשי"ת אתה השי"ת בעצמך תגיד ותשמיע למקטרגים הטענה ליעקב, עבור ישראל ומהי דבר חוק ומשפט שישראל מקיימים החוקים בלי טעם וכנגד זה השי"ת נוהג עמם מדה כנגד מדה ומזכה אותם בדין בלי טעם, ואז יוצדקנו במשפט נצא זכאים בדין למרות שהשי"ת הוא המלך המשפט ומלך במשפט יעמיד ארץ ואינו נוהג בדרך של ויתור אלא שכיון שהנהגה זו של מדה כנגד מדה היא הנהגת אמת ויושר על כן אין כאן שום ויתור ועיוות הדין אלא זהו משפט צדק ויושר וצדקנו במשפט. ולפי"ז אמר האדמו"ר מאזורוב בעל האש דת, עולה יפה מנהגו של המהרי"ל לומר בנשימה אחת וצדקנו במשפט המלך המשפט האוחז ביד מדת משפט בא הדבר לרמז על האמור שאף שהוא ית' מלך המשפט הרי שבידו מדת המשפט ללמד זכות במשפט במדה כנגד מדה' כפי הנהגתם של ישראל.

וארטים לראש השנה

שנהיה לראש ולא לזנב. יש לעיין מה הכפילות הזאת הרי אם יהיה לראש ממילא לא יהיה לזנב; וי"ל דכוונת הברכה גם שנהיה לראש וגם לא לזנב למעט שלא נהיה ג"כ זנב לאריות כמ"ש באבות והוי זנב לאריות וזה רק בתור עדיפות מראש לשועלים ובוודאי עדיף להיות ראש לאריות. אלא נהיה ראש לאריות. ר"י איבשיץ.

הטעם שראש השנה הוא בא' תשרי. כתוב בפסיקתא שהוא משום שהעולם נברא בכה' אלול והאדם הראשון נברא בא' תשרי ובאותו היום הוא חטא והקב"ה דן אותו באותו היום ויצא זכאי בדימוס, לכן כל שנה הקב"ה דן אותנו באותו היום להוציאנו זכאים בדימוס. והדברים תמוהים הא אדם הראשון לא יצא זכאי, שהרי הוא נענש קשה מאוד שנגזרה עליו מיתה ובוזיעת אפיק לאכל לחם והקב"ה גירשו מגן"ע; ועו"ק הרי אנחנו ג"כ לא יוצאים זכאים בדין ובקושי מקבלים שנה נוספת והיא בדרך כלל מלאה בתלאות ויסורים; וי"ל שהדבר דומה לאדם שהיה לו מפעל משגשג ומצליח מאוד, באחת השנים הוא שם שם מנהל עבודה וסמך עליו בכל אך בסוף השנה הוא גילה שהמנהל הוזיח הכל ולא טיפל בכלום והמפעל היה בקריסה מוחלטת, אז מה אמור לעשות בעל הבית! לתת מכתב פיטורים מייד. אבל כשהמנהל הוא בנו של של הבעל הבית אזי הבעה"ב לא זורק אותו לגמרי אלא מעביר אותו לתפקיד אחר שאולי הוא כן יכול להצליח בו. וכך היה עם אדם הראשון למרות שמעל לגמרי בתפקידו, הקב"ה לא גילגל אותו מהמדרגות אלא הביא לו תפקיד שונה בעולם שברא והעביר אותו למשבצת אחרת. וזאת בקשתינו מהקב"ה שידון אותנו וישאיר אותנו כאן בעולם למרות שמעלנו בתפקיד ויתן לנו חיים להצליח בתפקיד לפי יכולתנו.

האם יש רמז כל שהוא בתורה שראש השנה הוא יום הדין. הנה כל המועדים והרגלים הכתובים בתורה נאמר בהם יום ובחמישה עשר יום וביום הביכורים וכדו' לבד מר"ה וי"כ שלא נאמר בהם יום, אלא נאמר בהם בחודש השביעי באחד לחודש ובגמרא לחדש בלי יום, והיינו רמז מה שאמר דוד למשפטך עמדו היום והיינו שבימי המשפט עמדו - לשון שתיהק מהמילה היום. רוקח.

שבתי בבית ה' כל ימי חיי וגו' ולבקר בהיכלו. ישנם כמה פרושים שנאמרו על המילה ולבקר בהיכלו. נביא חלק מהפירושים המתוקים שבהם. יש אומרים לבקר בהיכלו הכוונה כל בוקר לבקר בבית מדרש וזהו היכלו. רבי שמואל רוזובסקי מבאר שהכוונה היא ביקור שאדם ירגיש בלימוד כמו שהוא מבקר, כאילו פעם ראשונה שהוא לומד, שה'שבתי בבית ה' כל ימי חיי' תמיד יהיה כמו הפעם הראשונה עם כל הגשמאק כמו היום הראשון של הזמן. וי"א ע"פ רש"י שאומר שזה מלשון ביקור בין טוב לרע. וא"כ י"ל שהביקור הכוונה לביקורת שלי שהסתכלות שלי על העולם תהיה בהשקפה של תורה, והיינו שבתי בבית ה' וגו' כדי שאני אבקר כל עניין בהיכלו, דהיינו בהשקפה של בית מדרש.

אימתי ראש השנה. במדר"ר דברים ב יד איתא: שאלו מלאכי השרת לפני הקב"ה אימתי ראש השנה ויום הכיפורים, אמר להם הקב"ה אני ואת נרד למטה. ולכאורה צריך להבין מהי התשובה שענה להם הקב"ה? מבאר רבי יהודה אסאד חסבר נפלא: ידוע החלל של לא אדו ראש"י ראש השנה אינו חל בימים א. ד. ו. וידוע המדר"ר בשופטים שבשש דין למטה בעוה"ז אז אין דין למעלה. ומכיוון שזמן ישיבת ב"ד כאן הוא בב' וה' (מגילה ובכתובות ועוד) ממילא בימים האלו לא דנים למעלה. וא"כ זה מה ששאלו מלאכי השרת מתי יהיה ראש השנה, הרי בימים א ד ו לא משום לא אדו ראש, ובימים ב'וה' לא משום דאין דנים למעלה כי דנים למטה. וגם ביום ג לא, משום דאז יחול יו"כ ביום ה' ואין דנים למעלה בה'. וכן בשבת לא, משום דיו"כ יחול בשני ואין דנים למעלה בב'. אז מתי דנים? לכן אמר להם הקב"ה אנו נרד למטה, וא"כ יכול להיות בב' ג ה ז.

באין מליץ יושר מול מגיד פשע. יש להקשות האם אכן אין שום מליץ יושר מול מגיד פשע? האם אין לנו שום זכות מכל השנה האחרונה הא כתוב בחז"ל אפי'

אחד מיני אלף יגיד לאדם יושרו? וי"ל שלצערנו את העבירות והתאווות שלנו כאמירת לשה"ר וכו' אנו עושים זאת בכזאת עסיסיות שזה בורא מלאך רע ונורא, בשביל כזה דבר צריך גם מצווה שתהיה באותה רמה שתברא ג"כ מלאך כזה גדול ורם שיוכל להתחרות במלאך המשחית שנברא מהעבירה, וכזה מליץ יושר שתהיה מצווה בשלימות כמו העבירה זה אין לנו לצערנו.

באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חק ומשפט וצדקנו במשפט. יש ע"ז ביאור מאוד יפה: הנה בגלל שבאין מליץ יושר היינו שאף אחד לא מליץ עלינו יושר וכולם דנים אותנו לחובה. אזי תגיד ליעקב דבר חק ומשפט, ומהו החוק והמשפט? שסנהדרין שכולם חייבו הר"ז פטור. לכן וצדקנו במשפט.

ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם את יצחק על גבי המזבח. למה כתב שנעקד ע"ג המזבח י"ל שמסתבר שהמזבח היה י טפחים ורחב ד"א ואברהם קיים כל התורה, והמעשה הזה נעשה ביו"כ ובוודאי אברהם לא עקד לפני המזבח כי היה עובר על איסור הוצאה מרה"ר לרה"י, לכן דייק שעקד על המזבח. ולכן הוצרך גם לומר שהאיל שנמצא נאחו בסבך בקרניו כי בלא הכי יש בעיה של צידה וכעת הוא ניצוד ועומד.

בפיטו ה' מלך ה' מלך ה' ימלך אנחנו מקדימים את זה שה' הוא כעת מלך. ולכאורה יש להקשות למה אנחנו לא אומרים קודם ה' מלך, שמלך בעבר, ואח"כ ה' מלך כעת? וי"ל (אמנם הדברים ידועים אבל הם נכתבים כדי להתבונן יותר בפיזטים) שבר"ה אנחנו ממליכים את הקב"ה, ואיד ממליכים: דבר ראשון אומרים שהוא מלך, אח"כ אומרים איזה מלך זה? והתשובה! מלך שמלך בעבר, ומלך שימלוך. אבל דבר ראשון זה שכעת הוא מלך.

בהפטרה מסופר את הסיפור של פנינה שהציקה לחנה והיתה אומרת לה' (ע"פ חז"ל) האם כבר חזרת את הילדים מתינת'. ולפי"ז מובן היטב מה ענה לה אלקנה שהוא טוב לה מעשרה בנים, כי פנינה לא עניין אותה הילדים בשביל ההנאה הגשמית שבה, אלא עניין אותה הנשים במאי קא זכיין, היינו לזכות בזכות של נשים שמצפות לילדים שחוזרים מתלמודם. וע"ז ענה לה אלקנה אני טוב לך מעשרה בנים ויש לך שכר שאת מצפה לי כשאני חוזר מאוחר מתלמודי.

לפני התקיעות אנחנו אומרים למנצח לבני קרח מזמור. הטעם שנבחר המזמור הזה בדווקא בשעת השיא, ברגע הנשגב והמרומם ביותר ברי"ה, (למרות שיש הרבה מזמורים אחרים שמוזכר בהם שופר), אומר רבי דוד פוברסקי, שהמזמור הזה מלמד את כולנו איך צריך להתנהג בכזאת שעה גורלית. כי הנה רוב בני"א יש להם הרבה חטאים, וכשמגיע ראש השנה יש להם כזאת הרגשה רעה, האם אני אחזור שוב, הרי אני סו"ס רואה שאני לא עומד בזה, מה אני, שקרן! והתשובה לזה היא ממעשה דבני קרח, שהיו מראשי המרד במשה ובתורת ה', והם סחפו אחריהם בשיא רשעותם את קהל ה', והם, שעברו עוון הכי חמור בהיסטוריה (שהקב"ה לא מחל להם אפי' על יונקי ערדים) שבו בתשובה ברגע האחרון ונצלו מאסון כבד ונורא, יש כאן עידוד גדול לחזור בתשובה אפי' כשנראה שהסיכויים אפסו וכבר מאוחר. ולכן אומרים דווקא מזמור זה.

והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. יש לפרש ד"ז ע"פ ר"ה יז שיג' מידות של רחמים נפתח ב- ה' ה', כי ה' הראשון הוא על קודם החטא, ולמה צריך כפרה על קודם החטא כי הוא כפרה על ע"ז שהקב"ה מצרף בזה מחשבה למעשה, ולכן כשיהיה ה' למלך על כל הארץ ויתבטל הע"ז אזי ה' יהיה אחד ושמו אחד כי אין חטא של ע"ז אז היג מידות יהיו רק ה' אחד. עיני שמואל.

מלך מוחל וסולח לעונינו ולעוונות עמך בית ישראל ומעביר אשמתנו וגו'. יש להקשות מדוע מבדילים בין האשם לעוון, היה צריך להיות כתוב לעוונות ולאשמות בית ישראל, ולמה הבדיל ביניהם? וי"ל, אומר המשך חכמה, שמצינו ברמב"ם מעשה הקרנות א ד שכתב שאשם אינו מכפר בציבור אלא ביחיד כי אין אשם בציבור ולכן לא הזכיר אשמתנו ביחד עם העוונות שאינו בציבור.

ראש השנה, עשי"ת, האזינו, יום כיפור תשפ"א

הגמ' ברי"ה אומרת למה תוקעין ומריעין כשהם יושבים, ואח"כ כשהם עומדים שוב תוקעים ומריעים. מתרצת הגמ' כדי לערבב את השטן ואומר שם רש"י שלא יטטין. וכשישמע שישראל מחבבין את המצוות מסתמנין דבריו. ויש להבין האם בגלל שישראל מחבבים את המצוות מסתתמים דבריו ואין לו אפשרות לקטרג על עם ישראל? מתרץ הרע"א ע"פ חז"ל (יומא פו.): שבתשובה מאהבה זדונות נהפכים לזכויות. וע"כ כשהשטן רואה שישראל מחבבין את המצוות היינו שמקיימים את המצוות מאהבה מסתתמים טענותיו כי הוא לא רוצה לומר את פשעי עם ישראל כי זה נהפך לזכות.

ראש השנה כו. כל השופרות כשרים. לכאורה אם כל השופרות כשרים למה נהגין האינדא לתקוע בשופר של איל בדווקא. יעוין בריטב"א ברי"ה טז. שמטרת השופר הוא להזכיר עקידת יצחק. והנה יצחק נעקד ע"ג המזבח למרות שהקב"ה אמר לו והעלתו שם לעולה, ויצחק בשביל שהשחיטה תהיה טובה הוא לא רק עלה אלא גם נעקד, זאת אומרת שהוא עשה מעבר למה שנצטווה, אז גם אנחנו כשאנחנו מהדרים בשופר של איל למרות שלא חייבים, רק הוא מהדר בשביל שיהיה שופר כפוף שיכפו ליבו אז כזאת מצווה היא שלימות אחרת והופכת את המצווה למשהו יותר מרומם וע"י שעושים בחיבה יותר, הבטיח הקב"ה לאברהם שיוכר עקידתו, ועי"ז מעלה אני עליכם כאילו אמרתי לכם לעקוד עצמכם לפני ועשיתם. אותו הדבר כל מצווה שאדם עושה אם מוסיף בזה איזה עניין שלא מחוייב כמו למשל מהדר בשולחן שבת עם פרחים יפים, או כמו שנהגו במקלות החסידים לעשות עטרה לטלית, כזה דבר הוא משובח מאוד בפני הקב"ה והוי מעין עקידה ועושה נחת רוח טובה לקב"ה עי"ז, ובפרט בימים אלו אדם יחפש לא לעשות רק מה שמחוייב אלא מעבר לכך ועי"ז יזכה הוא לחיבת הקב"ה ולרחמים גדולים.

הגמ' ברי"ה לב: אומרת מפני מה אין ישראל אומרים שירה ברי"ה ויו"כ, כיוון שאפשר שמלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מיתים מתניח לפניו וישראל אומרים שירה?! וקשה הא קי"ל להלכה שאוכלים ושותים ושחמים ברי"ה וכן מסתפרים בער"ה כדי להראות שאנחנו בטוחים בחסדו ית', וד"ז הוא סתירה לעניין זה ששירה אנחנו לא אומרים וי"ל, אומר הרב אלישיב ע"פ הפסוק ואני בחסדך בטחתי יגל ליבי בישועתך, היינו שאנחנו בוטחים בקב"ה, אבל 'אשירה לה', מתי אנחנו שרים לה' רק כי גמל עלי, רק כשהגיעה הישועה. ולפי"ז הכל מיושב אנחנו צריכים לעשות הכל כדי להראות שאנחנו בטוחים בחסדו, לאכול, לשנות, לשמוח, להסתפר, ולכבס את הבגדים. אבל השירה תהיה רק אחרי הישועה.

וארטים פרשת האזינו

לב ג. כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו. וברש"י מכאן אמרו שעונים ברוך שם במקדש וכו"ה ביומא לו. ויש להקשות בעתענית טז. וכן הוא בסוטה מ: איתא לדעת רבי דילפינן שאומר ברוך שם במקדש מנחמיה ט ה ויברכו שם כבודך ומרומם וגו', ובשבי"מ צריך פסוק זה, כשאנן נאמר בתורה להדיא ללמוד ד"ז? וי"ל דרבי יהודה בברכות כא. יליף דברכות התורה מהתורה ילפינן מכאן כי שם ה' אקרא, ולכן בשביל ברוך שם הוצרך ללמוד מנחמיה. והנה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן בספר המצוות אי ברכת התורה מהתורה או מדרבנן, ונראה דנחלקו בדעת רבי ורבי יהודה הנ"ל.

לב ג. כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו. איתא בחז"ל (מדר"ר כאן) שכאן משה ברך ברכת התורה. ויש להקשות למה רק כעת הוא ברך ברכת התורה? וי"ל שעד כאן התורה שאמר היתה דיבור השכינה מתוך גרנון של משה, ואילו פרשת האזינו אמרה משה מפי עצמו, ולכן כאן שאמר מפי עצמו הוצרך לברכת התורה. אבני נזר.

לב ד. קל אמונה ואין עוול. אומר רש"י קל אמונה לשלם לצדיקים צדקות לעולם הבא, ואין עוול לשלם לרשעים צדקות בעוה"ז. ויש להקשות אלא הטעם שאין משלמים לצדיקים בעוה"ז הוא מפני ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא כי השכר הוא גבוה מאוד ואין אפשרות כלל לשלם כאן בעוה"ז וא"כ איך לרשעים אפשר לשלם? מתרץ הח"ח ע"פ פסחים נ:

רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתביב כ גדול מעל שמים חסדך הא כיצד כאן בעושים לשמה כאן בעושים שלא לשמה, וא"כ רשעים שעושים שלא לשמה השכר שלהם הוא מתחת השמים ושייך לשלם להם כי עושים בשביל צרכי מתחת השמים, משא"כ הצדיקים.

לב ז. זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור. שאל אביך ויגדך זקינך ויאמרו לך. יש לדקדק למה זכור ימות עולם אמר בלשון יחיד, ואילו בינו שנות דור ודור הוא בלשון רבים. וכן שאל אביך ויגדך הוא בלשון יחיד, זקנך ויאמרו לך הוא בלשון רבים. וי"ל, אומר רבי יונתן דייוד, ע"פ חגיגה יא: דאין דורשין במעשה בראשית בשניים רק ליחיד, וא"כ זכור ימות עולם הוא מעשה בראשית ונכתב ביחיד, וע"ז נאמר שאל אביך ויגדך ביחיד, ואילו שנות דור ודור זה על המשך הדורות, וזה שרי ברבים לכך כתב ויאמרו לך.

לב מא. אשיב נקם לצרי. אומר רש"י שמכאן ילפינן שאפי' אחרי שהקב"ה זרק את החץ הוא יכול להשיבו. ובשונה ממידת בשר ודם. וההסבר הוא דהנה איתא בתענית כט. ששריפת בית המקדש התחילה בשלהי תשעה באב ועיקר הדליקה היתה ב"י אב. ואמר רבי יוחנן אילו הייתי באותו הדור הייתי קובע את הצום ל"י באב. ויש להקשות ע"ז הא ר"י בעצמו ס"ל אשו משום חיצוי, ומבאר הנימוק"י שכמו חץ ברגע שיצא מידו נגמרה המלאכה ה"ה באש ברגע שהדליק נגמרה מצידו כל פעולת ההדלקה. וא"כ אילולי דברי רש"י היה קשה על רבי יוחנן מדוע היה קובע את הצום לעשירי הרי אשו משום חיצוי, וממילא התחלת הדליקה כבר קבעה שהמלאכה נגמרה בתשיעי וא"כ הזמן לצום הוא בתשיעי! ולפי רש"י כאן ניחא, כיוון שרק בבשר ודם נאמר הדין שכשהחץ יוצא מידו א"א להשיב, משא"כ אצל הקב"ה אפי' כשחץ יוצא מידו הוא יכול להשיב, והרי את ביהמ"ק הקב"ה שרף בעצמו כדאיתא בב"ק ס: לפיכך אמר ר"י אני הייתי קובע זאת לעשירי. האדמו"ר רבי משה מביאנן הי"ד.

לב מד. ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון. קשה למה נאמר הושע

ולא יהושע ועיין רש"י. וי"ל דמובא בגמ' שהאות יו"ד שניטלה משרי ניתנה ליהושע. והנה מה שאמרה תורה לא תקרא שמה שרי אלא שרה זה רק בחייה ולא לאחר מותה כי אין שלטון ביום המוות, ונמצא שהיו"ד של שרי נלקחה רק 38 שנים שזה הזמן שנקראה שרה עד שמתה, כי נקראה כך מגיל 89 ומתה בגיל 127 ולאחר מכן חוזר שמותר לקרוא לה שרי כי לא נאמר האיסור לקרוא שרי לאחר מיתתה. והנה יהושע נקרא יהושע מחטא המרגלים שהיה בשנה השנייה לצאתם ממצרים, וכאן נשלמו הארבעים שנה הרי לנו 38 שנים שיהושע נקרא כך, ולכך כאן הפסיק לקרוא יהושע כי זה ניתן לו 38 שנים שנלקח משרי. לוית חן.

בהפטרות שובה. ואכלתם אכול ושבעו והללתם את שם ה' אלוהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם. הקדושת לוי מבאר את הפסוק הזה באופן נפלא: הנה בברכות לה איתא דקודם שאדם מברך על האוכל אז לה' הארץ ומלואה, ולאחר הברכה והארץ נתן לבני אדם. ולכך הנהנה מהעוה"ז בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה. ואיתא בירושלמי ערלה א ג. שאדם שאוכל משל גזל הוא מתבייש להסתכל בפני בעה"ב נמצא שהאוכל בלי ברכה הוא מתבייש מהקב"ה ואילו האוכל בברכה לא מתבייש וזה מה שכתוב והללתם את שם ה' אז לא יבשו עמי לעולם.

וארטים ליום כיפור

הנה ידוע שמצוות תשובה היא מצווה גדולה ונשגבה וע"י נמחלים כל עוונות האדם והוא נהפך לנקי. ולפ"ז תמה הנוב"י (או"ח קמא לה) למה לא מועילה התשובה לחוטא ששב, גם כדי לפטור אותו מעושי ב"ד של מטה, שהרי הדין הוא שאדם שמחל שבת לא יעזרו כמה סיגופים ותעניות ותשובה שיעשה, בכל מצב יסקלו אותו, ולמה? הרי נתכפר לו הכל בתשובה ויש דין שנקי וצדיק אל תהרוג. יש הרבה תרוצים לשאלה הזאת, נביא כאן את תשובת רבי צדוק הכהן ואלו דבריו, שמטרת העונש היא לא רק לכפר, אלא גם להרתיע אנשים שלא יעשו עבירות. ואם התשובה תפטור גם מעונש ביי"ד, אזי לא תהיה

הלכות לר"ה ויו"כ

הדת ועוקרי התורה וכדו'. צריך לדעת שלא אלו ולא אלו צודקים, ואפי' יש בעייה לכוין על זה. **ואומר** המטה אפרים ואלף המגן ס"י תקפג' וכע"ז בפמ"ג וכף החיים שם, שהכוונה היא למקטרגים בשמים שלא יוכלו לקטרג. ואל כיווין לשונאיו אפי' הגויים כי ע"כ הוא מעורר קטרוג.

רח"ק אוכל סימנים גם ביום ב. ולא אומר היה"ר.

האר"י כותב שב'איה' מקום כבודו שבקדושה הוא זמן לבקש בקשות על עשירות, ילדים צדיקים, ורוח הקודש . ורח"ק אמר שאפשר בדיבור.

הלך לצרכיו והפסיד תקיעות דמעומד האם צריך להשלים. אומר החזו"א (או"ח קלז דלא צריך, כי זה נתקן לציבור ולא ליחיד.

האם שרי לתקוע בליל ר"ה בשביל להתלמד? רבים אסרו זאת.

מותר להפסיק בין תקיעות דמיושב למעומד לאשר יצר ותהלים. (הסטיפלער, הרב אלישיב).

תחילת התקיעה היתה בלחש ולא שמע, אפי' שהמשך התקיעה היה כשיעור לא יצא. (שו"ע ומשנ"ב תקפז ס"ק יד).

חלם בזמן התקיעות. אם יודע ששמע אפי' לא היה מרוכז יצא, ובלבד שיכול לומר מה תקעו כעת תקיעה או שברים וכו'. רנ"ק

כפרות. יש להיזהר מלומר הפסוקים בני אדם וכו' ליד התרגולים כי בדרך כלל יש מהם ריה רע. כמו"כ אי"צ לבדוק את כשרות התרגולים לאחר השחיטה

לחוטא מספיק הרתעה, בשל הידיעה שיש דרך להיפטר מהעונש ע"י תשובה.

נאמר לגבי יו"כ (ויקרא כג לא) כל מלאכה לא תעשו, חוקת עולם לדורותיכם. ובפסוק לב. לגבי צום כתוב **ועיניתם את נפשותיכם ולא כתוב חוקת עולם לדורותיכם.** אומר האור שמה שזה מרמז לגמ' במו"ק ח. שבעת חנוכות בית המקדש ע"י שלמה המלך באותה השנה לא צמו ביו"כ משום חנוכות בית המקדש אבל מלאכה לא עשו. וזה מרמז בפסוק שלפנינו לעניין מלאכה זה לחוקת עולם, אך לעניין צום זה לא לחוקת עולם.

וסלחת לעווננו כי רב הוא. יש להקשות האם בגלל שעוונותינו רבים לכן וסלחת לעווננו, ריבוי העוונות הוא סיבה לסלוח! וי"ל, אומר רבי יונתן איבשיץ, שהנה נפסק בשו"ע כמו רב שמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור. והרי מבואר בגמ' (חגיגה טז.) שכשאדם מתוודה על מעשיו יש שני מלאכים שמעידים ע"ז, וא"כ זה נקרא מודה בקנס ואח"כ באו עדים, ולפי רב צ"ל פטור, דאם נאמר כשמואל אז צריך להיות חייב. וזה אנחנו אומרים כי **רב** הוא, כי נפסקה הלכה **כרב** שפטור ולכן תחוס עלינו ותפטור אותנו.

על חטא שחטאנו לפניך ביודעים ובלא יודעים. לכאורה היה צריך קודם לבקש על העבירות הקלות והיינו בלא יודעים שהוא שוגג, ורק אח"כ לבקש על החמורות שהוא יודעים והיינו מזיד! ותירץ ע"כ בעל הקיצש"ע שמובא בגיטין ז. שלצדיק אין הקב"ה מביא תקלה גם לא בשוגג, ולכן הסדר שרכתב הוא לפי סדר עשיית החטאים. קודם נכתב החטא של יודעים שהוא חטא במזיד משום שרק לאחריו נעשה החטא של הלא יודעים שהוא בשוגג.

סדר העבודה: הכה"ג היה מסיים את תפילתו ביום הכיפורים בזה"ל: ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה. ובלשון הקודש הכוונה ולא יסור שבט מיהודה. ויש להקשות למה לא אמר זאת בלשון הקודש. וי"ל שדברים שבכתב א"א לאמרם בע"פ וכיוון שהיו לו כלים רבים בנאו לכלפר בקודש לא יכל להכניס עמו גם ס"ת, לכך הוצרך לאומרה בארמית.

^[דרוש מקור]

^[דרוש מקור]

כי גם אם התרגול טריפה יצא יד"ח ועיין שד"ח יו"כ א יג.

תפילה זכה צריך לומר קודם השקיעה וכמו שכתב המשנ"ב תרז א.

באיזה מילים מכים ב'על חטא'? אפשר בהכל. אבל ב'ועל חטאים' צריך לדפוק במילים **שאנו חייבים** ולא בקרבן או בעונש, כמו שיש שדופקים בסקילה, שריפה, הרג, וחנק. כ"כ בברכי יוסף קלא ובמקור חיים לחוות יאיר ס"י תרז.

דיני עינוי ביו"כ. הטעם שמאכילים קטנים ביו"כ ולא מחנכים לצום יום שלם הוא משום פקו"ן. אומרים רבים מהפוסקים שלפ"ז יהיה אסור לתת לו ממתקים שוקולד וסוכריות. צריך לתת לו לחם וכדו' שלא יסתכן בפקו"ן, אבל לא סתם פינוקים. כך פסק הרב וואזנר. אבל רבי ניסים התיר ועיין ביחוט שני' .

יש המסיימים נעילה אחרי צאת הכוכבים למרות שכבר **פנה יום**. התרומת הדשן ער"ה מביא בשם רבי שריא גאון שבמוצאי יו"כ אין הדין והבימה מסתלקים עד שישלמו ישראל את תפילתם.

בהבדלה שבמוצאי יו"כ. אם מונח פת או מזונות על השולחן יש לכסות אותם משום בזיון הפת שמקדים הגפן להמוצאי.משנ"ב.

שם. יזהר לברך מעין שלוש על היין קודם שנוטל ידיו על הפת כי אם נטל שוב לא יכול לברך מעין שלוש על היין, ויכווין לצאת בברכת המזון. משנ"ב קעד טו.

מאמרי מוסר וסיפורים בענייני הימים הנוראים

מובא בחז"ל שבימים אלו שמראש השנה עד יום כיפור צריך מאוד להיזהר להתרחק מהכעס וכתב המשני"ב תקפג ה. שצריך מאוד להיזהר מלכעוס בר"ה כי זה משפיע רע על כל השנה. ודווקא בגלל שצריך להתרחק מזה, היצר הרע מזמן לנו בימים האלו הרבה נסיונות של כעס כגון שהבני בית לא מספיק מאורגנים כמו שצריך, והגבאי בביכ"נ לא נתן לך את המקום שרצית, או שהחזן לא עשה מספיק טוב וכדו' ועוד כהנה וכהנה. והסיבה לכך א. משום שרצון היצה"ר הוא להכשיל אותנו ומי שכועס הוא גורם לעצמו כישלון בדין ר"ל, ודבר שני כי הקב"ה רוצה לתת לנו שנה טובה, והיות ואנו עוברים הרבה עבירות ולא כ"כ מגיע לנו שנה טובה, הקב"ה נותן לנו נסיון גדול כדי שנעמוד בו, ועיי' שנתגבר על היצר ונעמוד בנסיון הקב"ה יתן לנו שנה טובה של שפע וס"ד בכל העניינים. וכשמגיעה השעה שאנו רוצים לכעוס נרגיש שזה נסיון לקבל שפע ושווה רגע אחד להתגבר ואח"כ כל השנה להנות, כמו שכתוב בגמ' אין דנים אדם בראש השנה אלא לפי מעשיו של אותו השנה, והיינו איך שאנו מתנהגים בימים אלו כך גם דנים אותנו. וד"ז הוא גם נחשב כהמלכת הקב"ה עלינו כי חלק מהמלכות זה שהכל מגיע ממנו ואין אדם זוקף אצבעו מלמטה בלי שליחות מלמעלה וממילא ג"כ אין לנו במה לכעוס כי הצער נגזר עלינו רק זה נעשה על ידי השליח הפלוני, וד"ז הוא מעיקרי העבודה בימים אלו.

הגמ' במסכת ברכות דף יח מספרת על חסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשנת בצורת ואשתו גערה עליו שהוא בזבז את כספו, עד שנאלץ לברוח מהבית בליל ראש השנה וכיוון שלא היה לו היכן לישון הוא הלך לישון בבית הקברות, והנה באמצע הלילה הוא שומע שתי רוחות שמדברות ביניהן ואומרות מה צריך לעשות כדי להצליח עם התבואה, הוא שמע וזכר ובאותה השנה הוא עשה ע"פ מה ששמע בליל ר"ה, ובזכות זה התבואה שלו היא התבואה היחידה שהצמיחה באותה השנה. ואמר ע"כ רבי מתתיהו סלומון שבאותה שנה היה דין גדול על התבואה שלא יצליח, והקב"ה ריחם על אותו חסיד וכדי לתת לו שפע למרות הדין שהיה בעולם הקב"ה זימן לו נסיון אדיר של נתינת צדקה והתגברות על הכעס ועיי' זה זכה למה שאף אדם לא זכה באותו הזמן.

סיפור דומה מסופר על רבי יהודה פתיה, פעם בליל ראש השנה התארחו בביתו עשרות עניים ובתחילת הסעודה אחד מהעניים התנהג לא כראוי ועיי' נפלו הנרות ונכבו ונהיתה אפילה גדולה בכל החדר ולא השיגו נרות להדלקה חוזרת. לאחר כמה דקות נכנסה הרבנית עם מגש גדול עמוס בדגים מעשה ידיה להתפאר, היא התקרבה לשולחן והחליקה על שאריות השמן שעל הארץ, הכל נשפך והיא על הארץ גונחת מכאבים וכעת כבר לא יהיו לה דגים לא לראש וגם לא לזנב, מספר רבי יהודה: קמתי לסייע לרבנית לקום מהקרקע והנה גם אני החלקתי ונפלתי... באותו הרגע שלטתי בעצמי ולא יצאתי משלוות הנפש לכעוס על המצב.. ובאותה השנה היתה לי שנה מבורכת יותר מכל שנה אחרת והיו לי גילויים וחדשתי חידושים מופלאים בנגלה ובנסתר. ולכן מי שמגיע לו נסיון של כעס וכן מי

שיש לו נסיון האם למחול לאדם שעשה לו עוול, ולפעמים הרס לו את החיים; את הפרנסה; את השידוך או השלום בית וכדו', שישמח וישתדל להישאר בשלווה ולהבליג ככל שיכול, (הח"ח נשמע פעם מקונן בער"ה שבאותה השנה הוא לא זכה שיפגעו בו ויוכל להעביר על מידותיו) כי תכלית האדם להעביר על מידותיו; לשוברים, ועיי' יזכה לשנה טובה ומתוקה מתמיד. האמנתי ואדברה.

אחת ההשתדלויות לזכות בדין היא להיות אדם שרבים צריכים לו, והיינו שהוא אדם שכשמוזמן לו לעזור ולסייע למישהו הוא נמצא במקום, ונותן מעצמו לשני וכשמוזמן לו לזכות הרבים בדרך כלשהי אפי' שזה על חשבון הוא קם ועושה למרות הקושי ועיי' זוכה האדם שמשמים מתחשבים בו ונותנים לו כוחות ושלוות הנפש כדי שיוכל לתת לשאר הילדים של הקב"ה מכוחותיו, ולכן אם לאדם יש איזה מקום שהוא יכול לתת, לכלל או לפרט, וה"ה שהוא מסייע לאשתו, ילדיו, הוריו וכדו' במקום שאין איש כזה אדם מרוויח שייצא זכאי בדין ויתמלאו משאלותיו לטובה. דברים נפלאים אלו היה אומר רבי ישראל מסלנט בערב יום הדין.

נביא כאן מעשה שהיה עם הגאון המופלא שחי עמנו עד לא מזמן הלא הוא רבי בן ציון פלמן זצ"ל. ימיו של רבי בן ציון היו צפופים בשיעורים משעות הבוקר המוקדמות ועד שעות הלילה המאוחרות והוא לא פסח על שיעורים בסופי שבוע שישי שבת ערבי חגים וחגים, כמובן הכל בהסכמת אשתו הצדקת ע"ה. השיעורים שלו היו ברורים ורהוטים, הכנת השיעורים ומסירתם ארכו לו שעות רבות והוא הקדיש לשם כך המון זמן והמון כח גם פיזי וגם נפשי, אולם המאמץ האדיר החל לתת בו את אותותיו וכשהחל להתבגר הוא הרגיש שכוחותיו הולכים ואוזלים והוא חייב מנוחה כלשהי מריבוי השיעורים שהיו לוקחים ממנו שעות שינה ומנוחה יקרים מפז הנצרכים מאוד לגופו, והלא יש דין שחיד קודמים, עד שהגיע למסקנה שהוא חייב לוותר על שיעור אחד, והוא השיעור של ליל שבת שלשם הוא היה מגיע מותש מאוד מכל השבוע הקשה שעבר עליו, וכך בלית ברירה הוא הודיע למארגן השיעור שמהשבוע הקרוב הוא לא עומד בעומס ומפסיק למסור את השיעור הקבוע. המארגן, למרות הצער הגדול, הבין היטב את הרב, הלא הוא זה שראה את הרב מפעם לפעם כשהוא קורס תחת המשא הכבד של אמירת השיעורים. וכך היה, הרב הפסיק מאמירת השיעור כבר מהשבת הסמוכה להחלטה. והנה באותו ליל שבת נגמרה הסעודה והרב רוצה להיכנס למיטה לנוח ולאגור כוחות ואז נפלה עליו צרת הבן, בנו הקטן החל קודח מחום וכל הניסיונות להוריד את חומו לא צלחו עד שהתינוק החל לפרפר, לא היתה ברירה אמבולנס הוזעק והרב פלמן הוא זה שנאלץ ללכת יחד עם בנו לבית החולים, מיותר לציין שכל אותו הלילה השינה היתה ממנו והלאה. הוא נאלץ לחכות לתוצאות של הבדיקות, ובנו נאלץ להתאשפז בבית החולים ודבר זה כמובן לוקח שעות רבות עד שהבוקר הוא ואחד הבנים הגיע להחליף את רבי בן ציון. רבי בן ציון חזר הביתה והרגיש שהדבר קרה לו

בגלל ביטול זיכוי הרבים שעסק בו. מיד הוא שלח את אחד מבניו לביתו של מארגן השיעור לומר לו שמשבוע הבא הוא חוזר שוב לומר את שיעוריו הבהירים בבית המדרש, וכך היה. במוצי"ש עלה רבי בן ציון להסטיפלער להזכיר את שם בנו שזקוק לישועה כנהוג למי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם לבקש רחמים, והסטיפלער שהכירו היטב מיד אמר אולי ביטלתם איזה משהו מזיכוי הרבים הגדול שלכם?? ואכן רבי ב"צ סיפר דברים כהווייתם.. בשבת שלאחר מכן הסטיפלער שלח את אחד ממקורביו ר"ד פרנקל שיבדוק האם אכן רבי ב"צ שב למסור את השיעור.. כמובן שבוודאי מוטל על האדם לדאוג לבריאות עצמו, אבל כנראה אדם גדול כרבי"צ הקב"ה דרש ממנו שלא יתרשל והדבר התגלה לו מיידית בדמות מחלתו של הילד. וברור שאנחנו רוצים לזכות לשנה טובה ויש לנו איזה אפשרות אפי' קטנה לסייע לילדים של הקב"ה בלי להתמוטט, אלא ללמוד עם הילד שלנו עוד קצת זמן בשבוע, לעזור בבית, לשלוח את הילדים בבוקר או לעזור לאיזה שכן או מכר, וכן לשמש בתור דוגמא אישית לכלל ולזכותם להתחזק במעשי"ט וה"ה כל סיוע שנותנים לשני הוא זכות נוראה ליום הדין. מתוך פניני פרשת שבוע

ענייני תשובה. לפעמים יש משבר לאדם והוא מהרהר בלבו: הלא אני חוטא כל כך גדול, איך אני אשוב בתשובה הרי צריך בשביל זה לסבול הרבה סבל לכפרה והרבה פעמים אדם מתייאש מתשובה. אז דבר ראשון לפני שאדם מתייאש שידע שהוא בעולם חוטאים גדולים ממנו ובהרהור קטן של תשובה הם הוכרעו לטובה וזכו לחיי עולם הבא. נביא כאן כמה סיפורים בזה מחז"ל בלבד. בירושלמי בסנהדרין מובא הסיפור עם מנשה המלך שבגד בקב"ה ובעמו ועבר איסורים חמורים ביותר ובראש האיסורים שעבר היה את האיסור החמור ביותר, הוא היה ראש לעובדי עבודה זרה, הוא הקים המון מזבחות לבעל, העמיד עץ אשירה, השתחוה לכל סוגי העבודות זרות שיכל. כמו"כ הוא שרף את כל אזכרות ה' שבתורה והגדיל לעשות שהוא העמיד פסל בתוך בית המקדש והשתחוה לו כשפניו לעי"ז ואחוריו אל היכל ה' ועשה ארבעה פרצופים לפסל שבהיכל כדי להקניט כביכול את הקב"ה. בהמשך דרכו הוא עבד בעבודה הזרה המתועבת ביותר כלפי שמים, הוא שרף את בנו באש כקרבתן לעי"ז, ועוד סוגי ע"ז מתועבים ומחרפים כלפי שמים, והכל עשה לא מתוך תאוה אלא להכעיס את הקב"ה ר"ל ולגרם שישתלק השכינה מבית המקדש. ומנשה עצמו לא הסתפק בזה ועבר על עוד איסורים חמורים ביותר, הוא רצח כל יום אלפים רבים של יהודים, ביניהם את סבו הגדול הלא הוא ישעיהו הנביא, כמו"כ הוא החטיא את עם ישראל לעשות רע ותועבה, וגרם בסופו של דבר לחורבן בית המקדש ר"ל. יום אחד תפסוהו מלכי אומות העולם הכניסו אותו לתוך דוד של נחושת, והדליקו אש תחת הדוד. מנשה נכוה מפני החום והחל לקפוץ ולרקוד בפנים מרוב כאבים, ולאט לאט הוא החל לסבול יסורים נוראים. הוא החליט לקרוא אל כל סוגי העי"ז שהכיר כדי שיענו לו, ואף אחד כמובן לא נענה לו. לבסוף

כשראה שאין ברירה הוא החל להרהר בתשובה ואמר אני אנסה לקרוא לאלוקי השמים ואם יענה לי סימן שהוא המלך הרם והנישא, ואם לאו הרי אין הוא טוב מהם ר"ל. באותו הרגע באו מלאכי השרת וסתמו את חלונות הרקיע כדי שתשובתו ותפילתו לא תהא נשמעת אחרי שהוא חטא והחטיא כ"כ את הרבים והעמיד צלם בהיכל. אמר הקב"ה אין אני נועל דלת בפני החוזרים בתשובה וכ"א שרוצה אני מקבל את תשובתו, מיד חתר לו הקב"ה חתירה תחת כסא הכבוד וקיבל את תפילתו. באותו הרגע שלח הקב"ה רוח חזקה וכך התרומם הדוד יחד עם מנשה ועף עמו עד לארמונו שבירושלים וכך ניצל ממוות ומייסורי שריפה. באותו הרגע אמר מנשה יש דין ויש דיין ומאז שינה את מעשיו מקצה לקצה. במשך 33 שנים עבד את הקב"ה בכל כוחו והשיב רבים מעוון. בשעה שעלה למרום אמר עליו רבי ישמעאל בן אלישע שהעמידו הקב"ה בראשות ישיבת בעלי תשובה שלמעלה.

סיפורים נוספים מובאים בחז"ל על יקום איש צורות היה בן אחותו של יוסי בן יועזר. היוונים גזרו את דינו של יוסי בן יועזר לתלייה בשבת... בדרכו לעמוד התלייה הוא פגש ביקום אחיינו כשהוא רכוב על סוס. א"ל לו יקום ראה הסוס שאתה רוכב עליו הוא לעמוד התלייה ואילו הסוס שאני רוכב עליו, אני רוכב עליו בשבת ואין לי כלום. ענה יוסי אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו. נדהם יקום ושאל יש מי שעושה רצונו יותר ממך? א"ל א"כ לעושי רצונו ק"ו למכעיסיו. הדברים נכנסו לליבו של יקום והוא הרהר הרהורי תשובה וקיבל ע"ע ארבע מיתות ב"ד על כל מה שעבר. מיד נתנמנם יוסי. התעורר ואמר הקדימני זה לגי"ע. יש קונה עולמו בשעה אחת.

סיפור נוסף שמופיע בחז"ל על יוסף משיתא שהיה יהודי מתיוון שחזה במו עינו בחילול בית המקדש, כשהגיעו להיכנס להר הבית החליטו לשלוח יהודי לפנייהם והבטיחו לו שיוכל לקחת לעצמו מה שיחפוץ. ברגל גסה נכנס יוסף לבית המקדש אל המקום שהוזהר עליו והזר הקרב יומת, ולאחר מספר רגעים הוא יצא משם כשבידו מנורת הזהב. מנורה כזאת שייכת למלך, טענו היוונים, לך תיקח משהו אחר. מיד הגיב יוסף ואמר דבר שהם לא ציפו לו, וכה היו דבריו: לא די שהכעסתי את בוראי פעם אחת אני אכעיס אותו פעמיים! חמתם של היוונים בערה בהם, הם החלו להכותו מכות מוות ויצאה נשמתו כשהוא צועק אזי לי כי הכעסתי את בוראי. ונסיים בסיפור שמובא בחז"ל על אלעזר בן דורדיה שלא היתה עבירה בעולם שלא עבר עליה. לימים הוא קיבל הרהורי תשובה והתניש

במקום שומם וכשראשו בין ברכיו געה בבכיה עד שיצאה נשמתו, וכשיצאה נשמתו יצאה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיה מוזמן לחיי עולם הבא. בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ולא די בכך אלא שנקרא רבי. רואים שאפי' מתהום הכינורא אפשר לחזור בתשובה, ובוודאי אנחנו שחוטאים מתוך תאוות בעבירות הרבה יותר קלות, והקב"ה יודע שהיצר הוא המסית, והוא מושיט לנו יד ונותן לנו את הימים הנוראים האלו כדי שנשוב לפניו, בוודאי שתשובתנו שתצא מלב טהור תתקבל ברצון. וכשאדם ירגיש שאין לו ביטוח ויש לו באמת משפט בימים אלו האם יהיה לו בריאות חיים נחת הצלחה שלות

הנפש, בריאות הנפש, נחת מהילדים וכו' ומה שעד היום הכל היה אצלו פחות או יותר תקין זה לא תעודת ביטוח בכלל. תראו כמה אנשים שבשנה שעברה אפילו לא חלמו להתפלל ולכווין במנע מגיפה מנחלתך והשנה הם הסתלקו מהמגיפה לב"ע. כעת בימים נוראים אלו זה הזמן לתקן ולקרוע רוע הגזירה המרחפת על ראשינו, וברור שביום הגדול הזה של ראש השנה מוכרע הכל וכו' וכו' והכל תלוי בתשובה ומי לא יעשה ככל שביכולתו כדי שיזכה לצאת זכאי בדין.

לתוספת התעוררות לימים גדולים אלו נביא כאן דברים שהובאו כבר בשנה שעברה

מי שלא שם על לבו וחוזר בתשובה בימים אלו דומה הוא לסיפור שסיפר הרב נסים יגן, שביקר פעם במחלקת ילדים בבית חולים וראה ילד קטן שהיה רץ משחק ומשתולל כל הזמן והיה נראה יותר בריא מכל הרופאים והאחיות יחד. הוא ניגש בשקט אל האחות ושאל מה הילד הזה עושה כאן הוא נראה בריא יותר מכולם, עוד מעט כל הנוכחים יהיו חולים בגללו, הוא העיר בחיך. אבל האחות הביטה בו בעיניים עצובות ואמרה בשקט אילו היית יודע ממה הוא סובל היית בוכה יחד עם ההורים שלו, והיא המשיכה הילד סובל ממחלה נדירה שאין מזור ותרופה בשבילה והוא בסכנה מיידי. כעת מספר הרב יגן הוא התבונן על הכל בצורה שונה, הוא ראה את ההורים עומדים בצד עצובים מאוד הוא ראה את הדאגה על פני הרופא כל פעם כשראה את משובותיו של הילד, היחיד שלא נראה מודאג כלל ועיקר היה הילד, והשאלה היא למה? התשובה פשוטה למדי. הרופא, האחות וההורים מבינים את המצב, אבל הילד שעוד תקופה קצרה כבר לא יהיה בין החיים לא מבין. הדברים אמורים לעורר אותנו לא להיות שאננים כאותו ילד אלא להבין את התסבוב בו אנו נמצאים.

זכרינו לחיים.. למענך אלוקים חיים. היינו שאנחנו מבקשים מהקב"ה שיתן לנו חיים בשביל שנוכל לעבוד אותו. יש משל ידוע שא"א בלי לפתוח בו את ענייני הימים הנוראים. היה בחור צעיר וחסון שהרוויח יפה לפרנסתו. והנה יום אחד הוא קיבל צו לבוא לשרת במילואים בצבא בתנאי סכנה. קם הצעיר וערך מכתב בקשה מנומק ומלא רגש מדוע הוא לא יכול לבוא. מכיוון שיש לו אמא ישישה וחולה שהוא בנה יחידה, ואין מי שיפרנסנה ויסעד עמה בחולייה. והוא חייב להמשיך לעבוד כדי לפרנס אותה. המפקד התרשם מאוד מהמכתב ונתן לו פטור.

אבל הוא החליט ללכת לבדוק בעיניו את הדברים. הוא בירר על מקום המגורים של האמא, והנה הוא בא לשם בוקר אחד, דופק בדלת, הדלת נפתחת הוא רואה לפניו בית מוזנח ועלוב, עניות שזועקת מכל כותלי הבית, ואשה רזה ומצומקת, הוא שואל אותה ממה היא מתפרנסת, והיא עונה מקיבוץ נדבות. אין לך ילדים? הוא שואל אותה, והיא עונה, יש לי בן יחיד שאני לא מאחלת לאף אחד כזה בן אכזרי. דבר ראשון הוא זרק אותי מביתו ולא מרשה לי לדרוך על סף דלתו, הוא מעולם לא בא לבקרני, ואני מקבצת נדבות בשביל לחיות את שארית

שנותי, איפה הכרת הטוב על מה שגידלתי אותו כל השנים!!

אומר הח"ח מה אנחנו מבקשים ביו"כ זכרינו לחיים תן לנו חיים - למענך כדי שנוכל לעבוד אותך. אז לפחות נרצה לעבוד את ה', נעשה מאמצים, ולא חלילה כאותו בחור. שנשתמש עם החיים שלנו רק למעננו ולא למען העבירות שלנו ר"ל, כי ע"ז העונש הוא גדול פי כמה.

מה זה חיים למענך. מספר הרב חזקיהו מישקובסקי על אישה בת 35 ששכבה בהדסה על ערש דווי, כל הטיפולים הכימותרפיים כבר לא עזרו. הרופאים התיאשו והרימו ידיים. המצב התדרדר מיום ליום. כולם ידעו שזה עניין של ימים ספורים. דבורליה בתה הגדולה בת ה-15 היתה על ידה באותו היום. כשלתע האמא פתחה את העיניים ובקשה ממנה בחולשה נוראה לצאת מהחדר ולסגור אחריה את הדלת. הילדה לא טיפשה והיא הבינה שאמא שלה לא רוצה שהיא תקבל טראומה מלהיות אתה ברגעים האחרונים. היא מיהרה לצאת ומיד חיגה לאבא ובקול בוכים אמרה לו שיבוא מהר ויביא נרות כמו שהכינו אותה.

היא נעמדה ליד הדלת ופתאום היא שומעת מהחדר את קולה של האמא. היא הצמידה את האוזן לחרץ הפתוח והנה היא שומעת את האמא מתחילה לדבר וככה אומרת האמא בבכי! רבשיע אני לא טיפשה, אני יודעת שנשארו לי מספר שעות, אבל אתה אבא מה תרוויח שתהיה עוד מצבה? מה ייצא לך מעוד כמה פרקי תהילים ביום היארצטי שלי? בא נעשה עסקה, הרי אתה הכל יכול, אתה ממית ומחיה, תשאיר אותי בחיים, ואני מבטיחה לך שכשאני אצא מכאן תהיה לך תועלת ממני, אני אהפוך להיות שפחה נאמנה של התורה הקדושה! אני אקדיש את כל הבקרים שלי לבשל אוכל לבני תורה חיים אין כסף. רבשיע תן לי את האפשרות, תן לי את היכולת. היא סיימה ונרדמה.

כעבור רבע שעה היא פקחה את העיניים ואמרה: דבורה'ה אני רוצה לשתות תבאי לי מים. הילדה החלה לרעוד, כבר חודשים שכל הגוף שלה אכול והיא לא נוגעת במים. מיד היא הבינה שכשמתלקים מהעולם מבקשים מים כדי לברך. דבורה'ה רצה להביא מים, והאחות אומרת לה תגידי את נורמלית היא תחנק מזה, אמא שלך חולה סופנית, היא לא מבינה מה שהיא מדברת. אך דבורה'ה כבר היתה בחדר עם המים, והלא יאומן קרה, האמא שתתה את המים. האחות הזעיקה את כל הרופאים לראות את הנס הגדול. ואז היא נרדמה לזמן מה ושוב קמה וביקשה: דבורה'ה משהו קטן לאכול, והרופאים לא ידעו את נפשם והיו בהלם של החיים שלהם, מת קס. לאט לאט שבה אל האמא רוחה. ותוך מספר ימים היא יצאה מביה"ח כשהיא בריאה. בדרך אמרה האמא אני רוצה להיכנס מיד לשיבה הם עברו על יד ישיבה גדולה, הבעל נכנס לרה"י ושאל אם צריך טבחית בחינם ואכן כך היה. ובבין הזמנים היא נכנסה ללחץ, אך הפתרון נמצא מיד, היא החלה לעבוד בביה"ז בישיבת מיר שהמטבח שם פועל אף בימי בין הזמנים, חיים אין כסף. גם אנחנו נקבל לעבוד באמת את הקב"ה ונזכה לחיים טובים.

עוד רעיון לחיות חיים למענך. ועצה נוספת לזכות בדין (מתוך העלון הנפלא פניני פרי"ש) מופיע בתרומת הדשן, כשיהודי מרבה בחסד בימים אלו הוא מכריע את גור דינו לטובה. וסיפר רבי מיכל יהודה לפקוביץ על הסבא מסלבדקא שהיתה שנה אחת שנשא בחודש אלול כמה שיחות מרוממות ודיבר דברים מטלטלים על עומק הדין עד שכל הלבבות ועדו מפחד. ואז בבת אחת אמר הסבא העצה היחידה להינצל ביום הדין היא להקדים בברכת טוב לשני, לחייך לכל אחד ולהאיר פנים לכלל. **וכך למה? י"ל ע"פ מעשה שהיה.** מעשה בעסק מצליח, שעבדו בו הרבה פועלים. פעם בשנה ישב בעל העסק עם המנהל וערך את חשבונותיו. דנו על כל עובד כמה העלות שלו לצד הרווח שהוא מביא לעסק והאם כדאי להמשיך להעסיקו בשנה הבאה. יום ניהול החשבונות היה מבחן לעובדים. היה בורר לכל שמי שרווחי לעסק - יישאר בתפקידו וימי שלא - מפוטר. כל העובדים השתדלו לשפר הישגים לקראת היום הגורלי. ביום המבחן ישבו בעל העסק והמנהל וערכו חישובים. ואז גילו שיש עובד אחד שאינו יעיל מספיק לעסק. עלות אחזקתו אינה תועלתית ביחס לרווח שהוא מייצר. בעל העסק כבר רמז למנהל העבודה שהוא מפוטר. אלא שאז פתאום מנהל העבודה קם והתנגד לפיטורין. הוא בשום אופן לא מסכים עם בעל הבית. וזאת היתה הפעם הראשונה בהיסטוריה שדבר כזה קרה, מעולם המנהל לא התנגד להחלטות של הבע"ב. ולתמימה בעה"ב הסביר המנהל ואמר: נכון שהעובד הזה לא רווחי והוא לכאורה מיותר, אבל זה הכל רק לכאורה. אך מכיוון שהעובד הזה הוא איש שמח ועליו ומשרה אווירה טובה בעבודה, תמיד הוא זורק מילה טובה ובסופו של דבר גם אם אין תועלת ישירה ממנו, אך הוא יוצר את האווירה הטובה בעסק, והודות לו הלקוחות חוזרים לכאן שוב ושוב והעובדים האחרים עובדים עם הרבה יותר חשק. בעל העסק הופתע, אך נאלץ להודות שהצדק אתו. והיה זה העובד היחיד שמאו ומעולם נשאר בתפקידו, למרות שמבחינה כלכלית לא היתה כדאיות ישירה בהחזקתו, אך מכיוון שהוא יוצר אווירה של שמחה הוא מתיר להשאירו בתפקידו.

הדברים אמורים אלינו, אנחנו מחפשים דרכים שנצא זכאים בדין, נוכיח להקב"ה שהסיבה צריכה אותנו, אפי" שאין לנו מספיק מצוות, אבל יש סיבה אחרת להשאיר אותנו, כי בזכות הארת הפנים שלנו אנשים שמחים, ואז נזכה לכתובה וחתימה טובה. אז הנה לנו עצה לזכות בדין.

בימים האלו זה הזמן לשוב בתשובה ולא לחכות שיהיה מאוחר ואז ספק גדול אם יהיה מה לעשות. דוגמא לחזרה בתשובה מאוחר. מספר רבי שבתאי יודלביץ צ"ל סיפור נפלא. זוג שנישא ולא זכה בתואר 'הורים'. שנים רבות היו בצערם שלא זכו לילדים. כסף לא חסר להם. הם ניצלו את ממונם לעשיית מצוות וכאשר נתנו את כספם בשמחה למצוה מיד התחננו ובקשו ברכה שיזכו לילדים. השנים חלפו עברו, ולעת זקנה נולד לזוג המבוגר בן שנקרא יוסל. אין לשער ולתאר את השמחה העצומה שהיתה לבני הזוג. אך מחמת הזקנה והאהבה הגדולה טעו ההורים בחינוך הבן. פנקו אותו ונתנו לו ככל העולה על רוחו והיו לו המון דרישות. הילד קבל המון כסף וממתקים והתחבר לחברים לא טובים שרצו אותו רק בגלל כספו ופינוקיו. יוסל התדרדר ואיבד את הרצון ללמוד. כשגמר את החיידר לא הסכים ללכת לישיבה, הסתובב ברחובות עם חבריו המפוקפקים. אמו לא יכלה להחזיק מעמד ונפטרה מרוב צער.

אביו נסה שוב ושוב לדבר אל ליבו אך שום דבר לא הועיל. האב הכאוב הרגיש שקיצו קרב, קרא לבנו וכך אמר: יוסל שמע - את האחוזה

המפוארת שלי אני סוגר על מנעול וברית. אתה לא תקבל אותה, ואני לא מרשה לך להיכנס אליה. רק ביום הזיכרון שלי תוכל להיכנס. את כספי הרבאני תורם למוסדות וארגוני חסד. אבל למרות הצרות שאתה עושה לי, ולמרות הכאב שהבאת על אמי, אתה בני היחיד וכן אתן לך קצת מהירושה. אתה תקבל דירה, וגם מאה אלף זהובים. אבל רק בקשה אחת יש לי אידך, שתגיד קדיש לעילוי נשמתו". האב נפטר. במקום להגיד "ברוך דיין האמת" אמר הבן "ברוך שפטרני". שמח שיש לו דירה, והתחיל לחגוג עם הכסף הרב שניתן לו. חמישה חודשים של בילויים ובזבזו כספים עברו על יוסל וחבריו הפושעים, אך נגמר כספו. יוסל התחיל לללות מהחברים כסף, הם הלכו לו בשמחה, הרי ידעו שאביו היה עשיר גדול. אך לא ידעו שאביו נשל אותו מהירושה. אחרי שלושה חודשים בקשו את כספם. אך משגילו שאין לו שום פרוטה התחילו בקללות ובאיומים על חייו. תחילה גרשו אותו מהדירה, כדי למכור אותה ולקחת את כספם. יוסל ישן על ספסלים ברחוב. אך מהר מאד גילו שזה לא מכסה את החובות העצומים שהוא חייב להם. ואיימו עליו שאם לא ישלם, הם יתנו לו יסורים עד צאת נשמתו.

פתאום, מתוך מצוקה גדולה נזכר יוסל שעוד חודש יחול יום הזיכרון של אביו וביום זה הוא רשאי להיכנס לאחוזה. יוסל התחנן לחבריו שיחכו רק עוד חודש, ואז הוא יוכל להיכנס לאחוזה ולהוציא להם חפצים יקרי ערך שיוכלו למכור ולהרוויח הון. חבריו הסכימו להמתין חודש אך אמרו בגסות שאם לא יביא, הם יטפלו בו כבר כמו שצריך. יוסל כבר הבין את כוונותיהם, וידע מה הם יכולים לעשות. ביום הזיכרון התקרב יוסל לאחוזה שהייתה ביתו. שוטר נתן לו להיכנס. נכנס לאח האמין, הגן היפה היה מוזנח. ובבית, חשכו עיניו, אין שום הריטים הכל ריק ושומם, הוא עבר מחדר לחדר הכל שומם ומרוקן לחלוטין. נזכר בחבריו שמחכים לו בחוץ עם אלות וסכינים ופחד נורא תקף אותו. הוא נכנס לחדר הלימוד של אביו, שם נהג אבא ללמוד שעות ארוכות. החדר נותר כמו שהיה, השולחן, הכיסא ואפילו הספרים במקומם. על השולחן מונחת מעטפה ועליה רשום "עבור בני יקירי, יוסל", הוא קיווה שיש בה כסף אבל לא. הוא התחיל לקרוא בדמע: "אני מתאר לי יוסל מה מצבך עכשיו. בטח זרקו אותי מהבית, אתה ישן ברחובות. החברים הכי טובים שלך עומדים ליד הדלת ומאיימים להרוג אותך אם לא תיתן להם כסף. הלואי שדברי לא נכונים, אך נראה לי שכך בדיוק קורה עכשיו. צר לי מאד. הרסת את החיים שלך, אמך נפטרה מתוך עוגמת נפש, וגם לי היה צער גדול ממך. אנא בני, תפוס את הרגע האחרון!!! אין לך מה להפסיד הרי אם תצא לחברך הם הרי יגרנו אותך ביסורים שאין לך אפילו פרוטה להחזיר. עדיף שתקבל על עצמך מיתב דין דין. תחזור בתשובה שלימה, וכך תזכה לעולם הבא. אפילו הכנתי לך דרך לבצע את זה..."

מאחורי הארון יש דלת סתרים. תכנס יש שם כיסא וחבל שיוור מהתקרה. יש שם נוסח של וידוי. תגיד בדמעות שליש, וישא העולם נקי. זה עדיף ממוות ע"י חבריך ביסורים". יוסל נכנס לחדר הסתרים. כך את החבל סביב לצווארו והתחיל להגיד וידוי. יוסל בכה והתחרט על כל מעשיו, יכול היה להיות צדיק ועשיר ולאן הגיע ... כשסיים אמר וידוי, דחף את הכסא. "איי יוסל חשב שהוא מת, אך מצא את עצמו על הרצפה כאוב. איך לא נפטרתי הרי משכתי את החבל! תהא יוסל, משחו פה מוזר. החבל לא קרוע, הוא פשוט לא מחובר לשום מקום. על הרצפה פתאום נפלה מעטפה, כנראה כשנמשך החבל. יוסל לא מבין מה קורה כאן. הוא קורא: יוסל בני אם מצאת את המכתב הזה כנראה

חזרת בתשובה. אני בטוח שמעכשיו תדע איך לחיות. אל תחשוב שזנחתי אותך. תמיד אהבתי אותך, ותמיד קיוויתי שאוכל להעביר לך את כספי. אבל שהכסף ילך רק לדברים קדושים וטובים. ידעת שהבאתי את כספי למוסדות, אבל זה רק חלק קטן מרכושי.

גש למרצפת השלישית משמאל, הרם אותה וראה מה הכנתי לך שם. השטר מוכיח את בעלותך על האחוזה. אני מקווה שתישא אשה ותזכה לילדים, ותחיו באחוזה כיהודים כשרים. וגם דע לך שכל ההיטים שמורים לך במרתף למטה. אצל עורך הדין שלי שמור לך כסף רב. אני רק מקווה שתדע לנצל אותו באופן הראוי ולחיות כיהודי. מאבא האוהב". תגידו אתם, למה לעבור את כל מסלול היסורים הנורא של יוסל! למה לחזור בתשובה רק מתוך צרות רבות וקשות!! בואו נעצום את עינינו ונראה את אותם אנשים שהשנה חרב עליהם עולמם. נראה את אותם אנשים ששוכבים מתיסרים בבתי חולים, את אותם אנשים שהרופאים מכינים אותם לגרוע מכל... איך הם מתנהגים!! אז בואו, כדאי לנו להתחזק ולהתעורר עכשיו שלא נצטרך את מסכת היסורים הנוראית הזאת. שעכשיו בימים אלו נדע מה תפקידנו בעולם ונתקדם, לא להישאר עומדים על מקום אחד. לקבל קבלה אחת קטנה - זה נקרא תשובה.

מי שבאמת חפץ ורוצה לחזור בתשובה אזי אפי" שהוא לא באמת נותן לקב"ה אלא עצם, זה שהוא נותן מה שהוא יכול ומתאמץ מה שהוא יכול, הקב"ה מקבל את תשובתו ונותן לו חיים מאושרים וטובים. היה סיפור אמיתי על ילדה קטנה שהגיעה לחנות תכשיטים יוקרתית ובקשה לקנות תכשיט יקר, המוכרת שאלה למי? והילדה ענתה שאמא שלה נפטרה ואחותה הגדולה מטפלת בהם ושומרת עליהם. והם, כל הילדים בבית החליטו להפתיע אותה בתכשיט יקר. הילדה בחרה תכשיט, ובאה לשלם, וכשבאה לשלם היא מוציאה את הארנק ושופכת את כל התכולה שבצירוף כל העשרות אגורות זה הגיע ל 5 שקל. המוכרת עטפה את המתנה והביאה לילדה שיצאה מאושרת מהחנות. **והנה לקראת גיטית החנות** באה במרוצה לחנות בחורה מבוהלת ומתנצלת והיא התחילה לומר: סליחה, אחותי לקחה מכאן משהו בלי לשלם. כולי התנצלות, היא רק רצתה לשמח אותי וכו'. אבל בעלת החנות לא הבינה וטענה שהיא כן קנתה את השרשרת. והבחורה נבהלה ואמרה, רגע זה שרשרת מזהב אמיתי ששווה הון, מהיכן היא שילמה ע"ז? ואז היא אמרה היא שילמה לי מה שאף אחד לא שילם לי. היא שילמה לי מכל הלב את כל מה שהיה לה. וכעת השרשרת שלה.

כן בבואנו ליום הדין אפי" שאנו באים בקושי עם קבלות, בקושי חיזוקים, אבל אם זה מהלב, ואנחנו עושים כל מה שאנחנו יכולים, אז אנחנו יכולים לבקש זכרנו לחיים. אפי" שהקבלות לא מי יודע מה.

נסיים באיזה מאמר קצר של רבי שלום שבדרון. כפרי אחד הגיע לעיר הגדולה ופעם ראשונה בחייו הוא ראה מסילת ברזל ובקצה מופיע קטר גדול שמושך אחריו הרבה קרונות. למרבה הפלא הקטר השמיע צפירה, הכפרי התרגש מהצפירה שהלכה והתחזקה ככל שהקטר התקרב אל הכפרי. כמובן הנהג של הקטר צפר לו כדי שיוזז ממקומו אך הכפרי עמד באמצע המסילה והאזין לצפירה שהתחזקה עד שהקטר הגיע אליו ופגע בו. באלול, אומר רבי שלום, נוהגים לשמוע הרבה דרשות ורעיונות על אלול, כולם נהנים וככל שמתקרב ר"ה שומעים צפירות יותר ויותר חזקות אנשים נהנים מהרגש, מהרעיונות ומהמשלים. אבל לא כולם מתעוררים מהדברים. הדרשות, אומר רבי שלום, נועדו להעיר אותנו כדי שלא נדרס חייו.

הארות בענייני ימים נוראים והעבודה בימים אלו. ערך בדרך שאלות ותשובות

שאלה: ערב ראש השנה כל שנה זה יום עמוס. על מה לא לוותר באותו היום? **תשובה:** בטור סימן תקפא כתב שע"י התענית של חצי יום בער"ה נמחלים שליש מעוונותיו של האדם. והמהרש"א בברכות לב: כותב שאיגרתא דתעניתא צדקה, ורק ע"י צדקה נחשב שצם. והרמ"א בסוף הסימן שם הוסיף שנהגו לילך על הקברות בער"ה להרבות שם בתפילה והטעם, אומר המשנ"ב כי שם התפילה נשמעת ביותר. וראוי להוסיף שתפילה זה הפתרון לכל הבעיות, החזו"א היה אומר שהוא לא מכיר בעייה שא"א לפתור אותה בעשר דקות והוא ע"י תפילה. וכמובן שצריך שיהיה בלב נשבר.

שאלה: מה היא העצה הכי פרקטית והכי טובה לזכות ביום הדין? **תשובה:** להיות מעביר על מידותיו ולוותר. החפץ חיים המשיג זאת ליהודי ששלח את שני בניו למרחקים ונתן לכאז"א מהם די מחסורו, אחד הילדים לא התנהג כראוי והתגרה באחיו עד שנטל לו מחלקו. האח הנעשק היה חכם ואמר למה לי לריב עמו, הרי אבי בוודאי ישמע מזה וישיב לי את חלקי האבוד, כפי לא חסר ספק. כמובן כשהאב שמע זאת הוא מיד חיבק ונישק את הבן המוותר, וא"ל הצלת אותי מבזיונות שהיו אומרים הילדים שלי רבים, כעת אתן לך בכפלים. כך הקב"ה אנו בניו וכשמוותרים הוא מחזיר בכפלים. עוד הביא רבי הלל זקס בסם הח"ח שאמר אילו היה כח בידי הייתה עובר מבית לבית והייתי אומר לכולם על המרחק על הבריות מרחמים עליו מהשמים. לא להתעלם מהכאב של השני, להתחבר לזה רגשית ועי"כ נזכה שירחמו עלינו מהשמים. עוד רעיון יפה: רבי אברהם קסלר מתפארת ציון חיבר ספר נוטרי אמן, והוא מספר שהתקשר אליו יהודי מארה"ב והוא בכה שיש לו ג' צרות כואבות מאוד. א. הוא נשוי כעשר שנים ואין לו זש"ק. ב. כל עסק שהוא נוגע נכשל ואין לו פרנסה. ג. כעת גילו לו גידול והוא נמצא במצב מסוכן והוא מבקש שיגשו לשאול את הרב שטינמן מה עליו לעשות. הרב קסלר ביקש מרבי משה שטינמן שישאל את אביו מה לעשות. והרב שטינמן הביא את הסיפור הידוע שהובא במדרש, על אחד שהיה מנגן יפה לפני המלך והמלך מאוד אהב את נגינותו, ותמיד כשהיה המלך עצוב היה נקרא המנגן לפניו לנגן לו את המנגינות האהובות על המלך. לימים הגן נתפס במעשי פשע ונגזר דינו למוות, אך המלך חן אותו כי לא רצה להפסיד את נגינותו, הדבר חזר ונשנה וכל פעם המלך חן אותו, והנה יום אחד בשעת הפשע נקטעו אצבעותיו של הנגן, מיד כששמע ע"כ המלך הוא אמר תהרגו אותו מיד כי אין בו תועלת.. והנמשל. הקב"ה ממ"ה אוהב מאוד את המנגינה הנקראת אמן יהא שמיה רבה מבורך, והוא מבטיח על המנגינה הזאת חנינה למרות שנגזר גז"ד למוות.. כעבור שנה הוא התקשר לרב קסלר שהוא נפקד ומצליח מאוד בעסקים והגידול... כלא היה.

שאלה: הנה אמרו חז"ל שצדיקים ורשעים נחתמים לאלתר זה לחיים וזה למיתה ובינונים תלויים ועומדים עד יו"כ. זכו נכתבים לחיים, לא זכו ר"ל. ויש להקשות ע"ז ג' קושיות א. הרי הרבה צדיקים גמורים מתים והרבה רשעים גמורים חיים. ועוד שכתוב שאדם נידון בר"ה ונחתם דינו ביו"כ, משמע שזה מתייחס לכל אדם. ועוד שיוצא מהמימרא הזאת שרק בינונים שהם מחצה על מחצה נידונים ביו"כ. ולא מסתבר כי כמעט אין כאלו בני אדם שבדיק יש להם מחצה על מחצה זכויות וחובות ובשביל הקצת אנשים האלו עושים את יו"כ? **תשובה:** על השאלה הזאת עמדו הרבה מהראשונים ובראשם התוס' הרא"ש והרמב"ן. התשובה הרווחת על כלל השאלות הנ"ל, שצדיקים הכוונה בדין ורשעים בדין, היינו שיש מי שנכתב למיתה אפי' שהוא צדיק והיינו רשע בדין - שהורשע בדין. ויש שהוצדק בדין ואפי' שיכול להיות רשע. ומאידך רוב רובם של העולם הם בינונים היינו שלא הוכרע דינם עד יו"כ.

שאלה: הנה ידועים דברי הגר"ח מוולאז'ין שבר"ה יש לבקש רק על מלכות ה', וכדברי הוזהר שאלו המבקשים חיים ומזונות הם ככלל האומר הב' הנ' ושוכחים את שמו המחולל של ה'. השאלה היא האם גם בזמננו כך צריך לנהוג? **תשובה:** מתפקידנו בר"ה הוא להמליך עלינו את הקב"ה, והיינו שכל מטרתנו בעולם זה לעשות רצונו יתברך, ואני כלום, וכל הצרכים שלי מתגמדים כשזה מתגש ברצון ה'. רבי

ישראל מסלנט חידש לנו שדברי הוזהר נאמרו רק בדורות הראשונים, אבל בדורנו שאחד שיש לו קצת קשיים בפרנסה הוא כולו טרוד בזה, אפי' אם נבקש על דברים גשמיים כפרנסה ובריאיות זה המלכה של הקב"ה, כי אנחנו מרגישים שהקב"ה היום קובע את עידונו וזה גופא המלכה. משא"כ בדורות ראשונים שאנשים היו יכולים להתרכז במלכות שמיים ולשכוח מכל העולם. וברור שצריך לבקש שה' ימלוך ולשמוח במלכותו אבל החידוש הוא שגם בקשה על צרכים פריטים היא מלכות, משום שמביעים בזה את ההכרה שרק הקב"ה בכוחו לעזור לנו. **ומותר וצריך לבקש בקשות פרטיות אפי' בפה ובשבת**, כן פסקו החזו"א והרב אלישיב.

שאלה: מתי הזמן לבקש בקשות פרטיות? **תשובה:** לבד מהמקומות בהם מוזכר להדיא כיזכרנו לחיים' וכו' יבקש לפני יהיו לרצון הנאמר בסוף אלוקי נצור. ולפני שמבקש יודה על מה שקיבל כל השנה, ויבקש שהקב"ה יחון אותו במתנת חנים ויתן לו לעשות את תפקידו בעולם הזה גם השנה, ללא בעיות של פרנסה, בריאות, וצער גידול בנים, ושיוכל לעבוד את ה' בלי הפרעות.

שאלה: האם בתקיעות זה זמן לבקש? **תשובה:** תקיעות הוא זמן מסוגל מאוד, שזהו הזמן שבו דנים את האדם וזה זמן של וידוי ותשובה והוא עת רצון גדול לשוב בתשובה, ואפשר אז לשוב בתשובה גם על דברים שבזמן רגיל קשה מאוד לשוב עליהם כגון מחטיא הרבים. החסידים נהגו אז לומר יה"ר המודפס, אך בישיבות לא נהגו לומר בפה כי אם להרהר בתשובה ולהתוודות בלב. וכמובן שלאחר כל זה יכול להרהר בקשות בלבו. ויש להוסיף שעיקר התיקון בתקיעת שופר הוא התשובה של האדם.

שאלה: במה יש להרבות בימים אלו? **תשובה:** מפורסם שכל גדולי האדמו"רים הרבנים והחכמים מנצלים כל רגע לאמירת תהילים, והתפרסם שהגר"י מבריסק היה נוהג לומר תהילים במשך כל היום בר"ה. וביאר שביום הזה הדבר דומה לאדם שהתברר לו כי בנו שאך אתמול היה בריא, כעת הוא נמצא במצב סכנה, וכן כל עניין פרנסתו ושאר הדברים נמצאים כעת על כף המאזנים, ובכזה זמן אומרים תהילים. ואפשר לראות אצל הגר"ח קניבסקי שמנצל ביום ר"ה ויו"כ כל רגע לאמירת תהילים, וידוע שכל רגע מדוקדק אצלו ואעפ"י בעשייתו הוא גומר כל יום את כל הספר תהילים. ולפניו בר"ה ויו"כ יש לנו מסורת מגדולי הדור לצלל כל רגע לאמירת תהילים. (מלבד הלימוד והסדרים הקבועים ללימוד אבל עיקר זמן מוקדש לאמירת תהילים) ובעשיית מי שיכול להספיק מחוץ לסדריו בזמנים הפנויים וודאי ראוי להוסיף עוד פרק, כי כל מעשה קטן שעושים בימים אלו משפע המון על כל השנה. וכתבו הקדמונים שהכוח שיש ליחיד בעשייתו הוא ככוח הציבור. (ורבי אלימלך בידרמן מביא בספרו באר הפרשה סגולה גדולה לכל העניינים בלילה הראשון של ראש השנה לומר ב' ספרי תהילים ויבקש מה שרצה ויראה ישועות).

שאלה: מובא בשם הארז"ל שמי שמוריד דמעות סימן הוא שנפשו טובה ושלמה. ומי שלא, סימן שנפשו אינה שלמה. יש להקשות האם אכן נפסק שמי שלא יוצאים לו דמעות, האם נפשו אינה שלמה? **תשובה:** ראיתי בשם הסטיפלער שדברי האר"י הולכים על אנשים מבוגרים שיש להם רגש, אבל אצל צעירים דמעות הכוונה היא המקסימום שהם מגיעים ודמעות זה רק כמשל, יש כאלו שאצלם רגש ורוממות זה כמו דמעות. (ור"ח ויטל הביא מרבו האר"י שיש איזה רגע של התעוררות באמצע י"ה וזה הזמן שבו דנים אותו למעלה ואז יקבל ע"י קבלה שיכול לעמוד בה וזה ישפיע על גור דינו לטובה).

שאלה: איך אדם יכול לבוא לראות פני המלך כשהוא מלא בחטאים מכל השנה, ואיך מקיים תשובה מאהבה? **תשובה:** רבינו יונה באגרת התשובה אומר שבראש השנה אדם צריך לשכוח מכל העבר ולהרגיש כאילו היום הוא נולד, היינו שאין יחס לעבר כלל, וכעת הכל מתחיל מחדש כתינוק שנולד וכך רואה אותו הקב"ה. וההרגש צריך להיות אהבת ה' גדולה, שיש לנו אבא שנותן לנו מתנות בלי גבול, וישחזר לעצמו מתנות שה' נתן לו במשך השנה ויגרום לעצמו לאהוב את ה' שכל היום רק מטיב אתנו וכל מה שהוא

דורש זה שנקיים את הוראותיו. וכעת אתה יכול להמליך על עצמך את הקב"ה יותר מהעבר להשתדל להיות עבד יותר נאמן, ועושים זאת ע"י קבלה אפי' קטנה, ובלבד משהו שהוא יודע שלא יגמר תוך יום יומיים. ותשובה מתוך הכרת הטוב, אז חסדי ה' קבלת התשובה הם עד אין קץ. וזוהי תשובה מאהבה.

שאלה: לפי מה דנים את האדם? **תשובה:** הירושלמי אומר כשדנים את האדם בר"ה דנים אותו לפי ההתנהגות של יום ראש השנה ולא לפי מה שהתנהג כל השנה. (ראה בהרחבה עלי שור א מד) אז אפי' אם כל השנה הייתי רע, כיוון שכעת אני מתנהג כרצון ה' אז אני אזכה בדין. אמנם זה ברור מי שהוא רע כל השנה בדרך כלל הוא לא יכול להתגבר על היצה"ר לומר איזו מילה של לשוה"ר או על החזן, או על זה שתפס לו את המקום, או מי שהזיז את המזגן, או אשתו שלא הכינה את הדג שהוא אוהב. אבל מי שיש לו ימים יותר טובים ופחות טובים, יש לו מדברי הירושלמי הנ"ל פתח תקווה שיוכל היום להיות יותר טוב.

שאלה: מה צריך להרגיש בעשיית? **תשובה:** ידמיין לעצמו את הבן שלו או מישהו אחר שהוא הכי אוהב או את עצמו נמצא על חבל תליה, אוטוטו משמטים את הקרקע מתחת לרגליו ואם יעשה פעולה כל שהיא אזי מחזירים אותו לחיים, בוודאי יעשה ככל שביכולתו למנוע את מיתתו. אנחנו בעשיית תלויים ועומדים וע"י פעולה של תשובה אנחנו יכולים להינצל. פשוט שנעשה כך בטרם יהיה מאוחר.

שאלה: איך להתפלל בעשיית? **תשובה:** כתוב בכת"ס בשם הקדמונים שכל התפילות של כל השנה שנפסלו מחמת שלא כיוון טוב תלויים ועומדים עד עשיית, ואם בעשיית האדם מתחזק בתפילה, אזי הוא זוכה שכל תפילה מכפרת על אותה התפילה באותו היום של כל השנה. כגון שחרית של יום ראשון מכפר על השחריתים של ימי ראשון של השנה. לכן היצר מתאמץ להכשיל, אבל הידיעה שיכול להשיג שתפילה אחת שלו מצילה מאות תפילות עושה את זה שווה להתאמץ.

שאלה: מה זה תשובה? **תשובה:** כל זמן שאדם לא עושה תשובה יש חציצה בינו לקב"ה, ותשובה זה דבר שמוחק את פשעי העבר, ובכך מסלק את החציצה. ועיקר התשובה הוא ג' דברים חרטה, וידוי ועזיבה. החטא (והיינו קבלה לעתיד). ונפרט: דבר ראשון צריך להתחרט על מה שעשה, וכמו אדם שעשה עסקה לא טובה שמתחרט עליה, דבר שני לבקש סליחה מהקב"ה על מה שעשה והיינו וידוי. דבר שלישי והוא הקשה מהכל והוא מעכב כמבאר בראשונים. והיינו שקבל ע"י לעתיד לא לשוב לזה העוון לעולם, ואם היה ברור לו בשעת הקבלה שלא ישוב, אז אפי' שאח"כ שב על קיומו התשובה מועלת. ואמנם הדבר קשה אך רבינו יונה אומר רעיון מעניין שמספיק להיות מתאיצב על דרך טוב, והבאנו בעבר משל לכך על אדם שנשע מירושלים לבני ברק והנה חולפים להם בעיף 3 שעות נסיעה והוא שואל את זה שעל ידו מתי נגיע לבני ברק? עונה לו השכן אתה טועה, בני ברק זה בצד השני, אנחנו מתקרבים כעת למצפה רמון בדרום הארץ. אומר האיש אני לא מבין הרי כשיצאנו מירושלים אמרו לי ששעה נסיעה, ואתה אומר אחרי שלוש שעות שאנחנו עדיין רחוקים? עונה השכן פשוט לקחת אוטובוס שנוסע לדרום במקום למערב, אתה היית צריך לפנות שמאלה. אומר רבי ישראל באותו הרגע שהוא יורד מהאוטובוס ועולה על אוטובוס כיוון ב"ב אז הוא מתאיצב על דרך טוב ואפי' שהוא כמה מאות קילומטרים מבני ברק. ואותו שהוא בתשובה, העיקר זה הדרך ברגע שאתה בכיוון הנכון והיינו שאתה יודע את הבעיה, ומעוניין להפסיק עם הלשה"ר והדיבור בחזרת השי"ן ויש לך רצון ושאיפה להגיע ליעד אזי אפי' שהוא עדיין רחוק אבל הוא בכיוון חיובי זה מועיל. סיפר רבי אליהו דיסקין שהיה בחור שהתחיל להתפרפר, והרבנים המליצו לחתן אותו מיידית, הציעו לו שידוך בחורה שזה עתה התחילה לשוב לצור מחצבתה, וכשהונח הדבר לפני גדולי הדור הם אמרו בשופמ"א לא, האבא של הבחור לא הבין הרי הבן שלו מקיים כל התורה, רק פה וישם הוא פויל לצדדים אך הבחור בקושי יודעת מה זה שבת, אמנם היא מתחזקת אבל היא עדיין לא אווזת

בעשירית ממה שהבן שלו אוזן, ענה לו הרב הבחור נמצא בכיוון ההפוך והבחורה בכיוון היישר, ודו"ק. וכשאדם מתחיל להשתנות זה נקרא שחזר בתשובה, אפי' שידע שיקשה עליו להחזיק מעמד. כי מטרת התשובה היא לומר לקב"ה איך אני באמת רוצה להתנהג, וזה תפקידי להראות לקב"ה בעשרת ימי תשובה שאני רוצה להתנהג כך, ובמקביל יקבל עי"ע משאו שיוכל להחזיק בו הלאה אפי' מעשה קטן ועי"ז הקב"ה מקבל את התשובה.

שאלה: האם יש יום בעשיית שהוא מיוחד משאר ימים? **תשובה:** כן. כתוב במטה אפרים שיום ח' בתשרי הוא יום מיוחד מכיוון שהוא יום שאומרים בו יג' מידות. ובאלף המגן כתב שיש המתענים ביום זה. וכתוב בספרים (בני יצחק ועוד) שהוא יום סגולה והתעוררות רחמים, והוא יום מסוגל ביותר לתפילה.

שאלה: סגולה ליו"כ: **תשובה:** כתב רב האי גאון שהאומר אדון עולם לפני התפילה בכוונה תפילתו נשמעת ואין השטר מקטרג עליו ואויביו ובתוכם היצה"ר נופלים לפניו, ובפרט ביו"כ.

שאלה: מה מיוחד ביו"כ? **תשובה:** יום כיפור הוא יום של רחמים וה' מוחל בו על כל העוונות (עי' תשובה והוא מכפר רק למי שמאמין בכפרתו) וכל השקפה הכי קטנה בדיבור ובמעשה מזכה אותנו בשכר עצום. הנה אם יום אחד אתה מגיע עם המשפחה שלך לפארק, ואתה בא לצאת וכל הילדים עייפים ועצבנים ואין להם סבלנות ואין אוטובוסים, ופתאום בא אליך אדם ואומר לך אני נוסע לכיוון הבית שלך, ולוקח אותך עם כל המשפחה. מדוע זכית לכך? זה בגלל שביו"כ בין מוסף למנחה אמרת עוד פסוק בתהילים. או למשל הבן שלך לא מסתדר עם החברים בביתו, כמה צער ועגמו"ם יש לך מזה ואתה יכול לפתור זאת בקלות, עי' עוד מעשה טוב של הארת פנים ביו"כ לבני הבית, או למישהו שצריך את זה בספסל בביכ"נ, וכל דבר הכי קטן ביו"כ, פועל הרבה מאוד במשך כל השנה כולה.

שאלה: מבואר ברוב הראשונים שדרך התשובה לבד מוידוי וחריטה היא קבלה לעתיד. השאלה היא מה לקבל לעתיד? **תשובה:** ידוע שרבי ישראל סלנטר היה מדבר כל האלול על הקבלה שצריך לקבל בשעת נעילה ולחשוב כל הזמן איזה קבלה יוכל לקיים. והורונו רבותינו שצריך לקבל קבלה קטנה שיוכל להחזיק בה, ולא כדאי שהיה דבר רגשי כיוון שלא תמיד אפשר להרגיש, אלא דבר מעשי. הרב שך בשיחה ידועה בער"ה אמר שיקבלו עי"ע ברכת המזון מתוך סידור. ורבי מיכל יהודה אמר שיקבלו אשר יצר מתוך הכתב. ומה התועלת בדברים קטנים? י"ל שאם אדם מתגבר על דבר קטן בדרך כלל הוא מתחזק בעוד דברים. וברור שהדבר הרצוי לפניו יתברך שהוא יתחזק בדבר שהוא חלש בו כגון אדם שרגיל לדבר דיבורים אסורים יקבל עי"ע קבלה בזה הדבר, כגון שיש שעה ביום שיהיה מה שיהיה הוא לא מדבר לשח"ר שקר וכו'. כי מי שמשנה טבעו אז זה בגדר עקידה וזוכה להארת פנים מיוחדת מאיתו יתברך.

שאלה: החיי אדם מביא שצריך בוידוי להתוודות על עוד מאות עבירות שהוא מפרט אותם שם, האם צריך לומר הכל ואי"כ הרי זה קשה מאוד? **תשובה:** הסתפלגר היה מייגע לומר בכל תפילה חלק. היינו במעריב יאמר את כל החיי אדם על האותיות א-ה. בשחרית יאמר ו-י. וכן הלאה. וכך עד נעילה יאמר הכל. וכך יוכל גם לכון יותר.

שאלה: מה לעשות כדי שהקבלה שקיבלתי, אחזיק בה הלאה? **תשובה:** יש הרבה שיטות. נביא רעיון אחד. למשל אדם קיבל עי"ע לא לשמוע קווי נייעס, והנה כעת יש התפתחויות פוליטיות מעניינות והוא חייב, הוא לא מסוגל, הוא לפני התקף... הרעיון הוא שהוא יחשוב לעצמו מה עומד להיות במשך הימים הבאים אצלו, באיזה דבר הוא חייב ס"ד מיוחדת שהדבר יצליח, ואם חלילה לא, אז תהיה לו עגמו"ם עצומה, ואז הוא יחדיר לעצמו שאילו כעת הוא ישמע קו נייעס יהיה לו נזק בדבר שהוא כ"כ צריך בו ס"ד מיוחדת, אם זה בעסקה פוליטית שצריכה להעשות, או שהחברותא שלו יעזוב אותו, וכ"א יודע טוב טוב באיזה דברים הוא צריך ס"ד ולא חסר לו כעת צרות משם...

שאלה: אדם שהורגל לדבר לשח"ר ופגע בהרבה אנשים ואינו יודע או שאינו מסוגל לבקש מחילה,

כיצד יוכל לפייס את חבריו? **תשובה:** דבר ראשון לומר בפה מלא שמוחל לכולם (תפילה זכה). רבי גרשון אדלשטיין נוהג להביא ע"כ את דברי החוה"ל שהאדם צריך להשתדל מה שיכול ולבקש מה' שיתן בלב הנפגע למחול לכל מי שהכעיס אפי' בלא יודעים. והוא עצמו ישתדל ככל יכולתו לעשות את כל דרכי התשובה והקב"ה יסייע בידו שאכן ימחלו לו.

שאלה: מה יכול לעודד אותנו לקראת השנה החדשה הבעל"ט? **תשובה:** בספר פירוש חתם סופר על התורה - פרשת בחוקותי, כותב החתם סופר דבר מדהים ומפחיד כאחד, לפיו שנת תש"פ תהיה שנת מוות ושנת תשפ"א תהיה שנת גאולה. על כך ששנת תש"פ היא בבחינת מוות כותב החת"ס, כי "והנה תש"פ עם משקל גימטריא פית' ען, פית' היא ללית, עי"ן הוא בחינת א' מבחינת ס"ס כמבואר בדברי מורי נ"י על תמנע שהוא צירוף מת ען עי"ש (עי' חת"ס עה"ת ח"א עמ' קפ"ה)". אולם, על שנת תשפ"א אומר החת"ס כי היא תהיה בבחינת "מאשפות ירים אבינו" ותהיה זו שנת גאולה. "והנה בתנור א' הוא רמז כי א' עם תש"פ הוא אותיות אשפת, כי שנת תשפ"א אבינו א"ה היא בתכלית ההשפלה בחי' אשפת אז ירים קרן לעמו, משום כן בתנור גימטריא ת"ן אור"י (עם הכולל, אור גי') ר"ז אז ירומם קרן לעמו במהרה בימינו אמן".

שאלה: יש כאלו שהם לא יכולים להתפלל השנה כהרגלם מידי שנה, אם זה בגלל שבישיבות לא מכניסים מבחון, או בגלל שהם בקבוצת סיכון, או שהם בבדיוד, וכל מיני סיבות מוצדקות, ובגלל זה הם לא יכולים מספיק להתעורר ביום הגדול הזה, מה יכול לתת להם עידוד למצבם שהוא כפי רע: **תשובה:** ראיתי סיפור על המשגיח המפורסם רבי דב יפה שנקלח מעמנו לפני ארבע שנים כמדומה, והוא סיפר שפעם אחת ביום הכיפורים הוא נאלץ להיות בבית חולים ולסעוד כרגיל ולהתפלל ללא מניין שהורגל אליו וכו' ובתחילתו מאוד הוקשה לו הדבר אך לאחר מחשבה אחת הרגיש שזאת השנה הכי מתוקה שלו, כי הקב"ה רוצה מאתנו דבר אחד, שנעשה רצונו. והנה כל שנה קל יחסית לעשות רצונו יתברך, כי יש התעוררות מיוחדת ומרגשים טוב שיכולים להתפלל יחד עם כולם וצמים ועושים מצוות כמו שצריך, והנה בשנה זו אני לא מקיים שום עינוי ממוצות היום, והכל למה כי כך ציווני ה' יתברך להיות ואין לי מספיק סיפוק ואני שבור מזה וזכה דבר זה נקרא לקיים ממש רצון ה' כי למרות שקשה לי אני זוכה לעשות את התפקיד שלי בצורה המושלמת ביותר כי כך ה' ציווה וזה התפקיד שלי, והיות זה מה שהקב"ה מצווה אותי, אז השכר על עשיית רצונו הוא יותר גדול ויותר מושלם ובוודאי שייצא זכאי בדיון.

שאלה: אילו אירועים היו בראש השנה? **תשובה:** נברא אדם הראשון וחטא והקב"ה דן אותו. נח יצא מהתיבה. אמותינו שרה רחל וכן חנה התעברו בו. י"א שעקידת יצחק. נפטרו בו שרה רבקה וחנוה, וכן נפטר רבי אמונו ממנוצא שחיבר הפיוט ותנה תוקף. ובשנת תרפ"ד החל לימוד הדף היומי לראשונה. וראש השנה הוא היום"ט היחיד שגם בארץ ישראל נוהגים אותו יומיים מכיוון שיש שנים שבוים הראשון לא תוקעים. (ביום כיפור תשל"ד פרצה מלחמת יום הכיפורים).

שאלה: מה העצה הטבעית לעבור את צום יום הכיפורים בקלות שיוכל באותו יום להתעסק רק בעבודת ה' ולא להרגיש חלש שלא יוכל לעבדו כראוי? **תשובה:** שבוע לפני הצום ימעט ככל שיכול משתיית משקים עם קפאין כקפה וקולה, ומיוממים לפני הצום והשנה זה בשבת, ירבה בשתייה כמעט כפול מהנצרך לו, בערב הצום יאכל ארוחת בוקר מסודרת, ארוחת בנינים קלה, ובארוחת צהרים יאכל דברים מקמח מלא וכן יוסיף הרבה ירקות לתפריט, בסעודה מפסקת יאכל חלה עם טחינה וירקות וכו', אך לא יאכל במשך היום דברים מלוחים חמוצים ומסוגגים וכן לא יאכל רוג'ל ודברים מרובי סוכר למיניהם במשך היום. כמובן לא יעמים עי"ע יותר מדי אכיל. וכך יהווה הדבר כהשתדלות ראויה שלא יצטרך כל היום הגדול להיות בחולשה גדולה, והחכם עיניו בראשו.

שאלה: כידוע אין יום הכיפור מכפר על עבירות שב"א לחבירו עד שירצה את חבריו, ממי הכי צריך לבקש סליחה? **תשובה:** מכל מי שפגע בו, ובפרט מוטל על האדם לפייס את אשתו כי המצער את אשתו גורם ר"ל שיתקצרו ימיו כך כותב הרמ"ק, והרבה פעמים מרוב שאדם הוא צדיק הוא ממעט מחובתו לדיבור

עם אשתו גם במקום הצורך, והאדם חושב עם אשתי אני אסתדר, אבל זה לא כך וחייבים לכה"פ בעיו"כ לבקש סליחה, ולבאר היטב שהדברים שעשה וציערו אותה לא נבעו מרוע אלא מחוסר שימת לב, וברור שבשנה החדשה הוא ישתדל ביתר שאת לחשוב מה מפריע, ועי"כ וודאי שתמחל לו.

שאלה: האם מוטל על האדם מדין חינוך לקחת בנו לבית הכנסת? והשאלה היא בפרט בימים נוראים שנמצאים הרבה בבית הכנסת מה מחוייב בזה? **תשובה:** הדבר ידוע שיש ילדים שליבם נמשך יותר לביהכ"נ והם אוהבים לבוא להתפלל מתחילה ועד הסוף, אבל יש הרבה מאוד ילדים (וידוע שזאת בעייה נפוצה) שהדבר מעיק עליהם ויש להם מזה הרגשה לא טובה, ואם האבא יקח אותם לביהכ"נ א הם יפתחו סלידה לעניין, וכשיגדלו בית הכנסת לא יהיה מקום החביב עליהם וזה שלוקח אותם לשם בצעירותם יכול לגרום רק נזק לעתיד, וכאלו ילדים החכם עיניו בראשו, יחכה בסבלנות עד שיגיע מצב שהילד מעצמו ירצה לבוא ולא יכריח אותו כלל לזה, פעם שמעתי את רבי גרשון אדלשטיין אומר בתקופות להורה על ילדו בן 11 שלא יכריח כלל וכשהילד יגדל זה יבוא לבד וחזר עי"כ כמה פעמים. מה שכן יכול לעשות לדבר עי"כ הרבה בבית, כמה גדול הוא בית ה' וכמה תועלת יש למי שמכבד את הקב"ה ומגיע להתפלל ובפרט בבית הכנסת וכו' והדברים חודרים לליבו אט אט. וכמובן, מדובר רק על ילדים שלא מפריעים בתפילה. אבל ילדים שמפריעים לאחרים להתפלל, אין להביא כלל.

נידונים מענייני המגיפה

א. יש לדון אם מותר לעבור לפני המתפלל, כשיש מחיצה שקופה מניילון, כפי הנהוג כהיום הזה בבתי הכנסיות?

ב. השנה שמחמת ענייני הבריאות יש מתפללים בחצרות ומאוד חם וקשה, והנה נעילה הוא סוף היום וקשה מאוד לכווין בכל התפילה, מה חייב לומר ומה ידלג? **תשובה:** יכול למהר באמירת הסליחות ואפי' ידלג על חלק מהסליחות אך לא יפחות מז' פעמים יג מידות. כמובן החזן ימהר בחזרת הש"ץ, ולא יאמר אבינו מלכנו פסוק בפסוק. מרבי חיים קניבסקי.

שאלות בחושן משפט

א. מעשה באדם שמכר דירה לפלוני ידידו, והקונה שאל מה עם כל מה שימצא בדירה? ענה המוכר בחיך גם אם תמצא שם מיליון דולר זה שלך, כאומר אין שם כלום. למעשה לא כך קרה אלא היה ועוד איך היה... עשר אלף דולר. השאלה האם יכול המוכר לטעון צחקתי אתו כי כך ההבנה הפשוטה, או שכיוון שאמר אז אמר?

ב. אדם שהוחזק לבעל תקיעה ביום הראשון של ראש השנה באיזה ביכ"נ, וביום השני הוחזק משישה אחר, והנה מגיעה שנה שאין תקיעות בראשון כהשנה, מי מוחזק הראשון כי הוא הראשון, או השני כי הוא הוחזק ביום השני?

ג. אדם שהתיישב בימים נוראים בביכ"נ על מקום פנוי שבעיקרו עולה סכום כסף, האם עליו לשלם אחרי ר"ה?

ד. אדם הוציא את הסכך שלו לזבל לאחר חג הסוכות ואדם הלך והחליק עי"ז וניזוק האם על בעל הסכך לשלם הנזק?

שלחו לי בנוגע לשאלה בחולה קורונה שמכרו לעוגה מלוחה. ז"ל הנתבעות המשפט ביאורים סוף סימן רלד. ולכאורה אינו מובן, כיון דהמקח בטל הוי כמוזק או כאכול שלא במקח ולמה יצטרך לשלם יותר משווי. ואפשר דאף דבאיסורי תורה אפילו אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורין, מ"מ באיסור דרבנן אי"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי... והרי הוא להאכול כאילו אכל כשירה, והרי נהנה כמו מן הכשירה, ומש"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו כמו בזה נהנה וזה חסר מועט, דכללא הוא דצריך לשלם כפי מה שנהנה, אי"כ גם כאן סו"ס נהנה האוכל הנאה שעליה חשב ונתרצה לשלם כמה ששילם, ואפשר שהמוכר נחסר מעט כי היה יכול להשתמש בעוגה למשהו, ואי"כ יש לו לשלם מחיר מלא.

חידות: חידות תורניות וכן חידות בענייני ראש השנה, יו"כ וסוכות: וחידות שונות לשאל לילדים

שולחנו בפנים. או ששניהם שולחנם בבית רק אחד זה אישה ואישה אין גזירה שמא תמשך כי לא חייבת בסוכה. או אחד קיבל ע"ע החג בשעה מוקדמת וחברו לא. יח. בשניהם אסור שינת ארעי. יט. מנומר, ונוסף נקודה שחורה שהפכה הנקודות לכתם הר"ז כשר תרמ"ח ט-י. כ. סוכה עם שתי דפנות ולח, בשבת הסוכה מוכשרת מדין מיגו דהוי דופן לענין שבת כמבואר בגמ'. כא. כשלא כיוון כלל ולא הרגיש שיושב בסוכה לכו"ע הוי כאוכל חוץ לסוכה שצריכה כוונה. כב. כשהיא גבוהה עשרים ותמעת בעפר, אינו בטל עד שיאמר ויבטלנו בפה. כג. כשנגס בו עכבר אם יטול מקום הנגיפה יוכשר. כד. מעשר שני סוכה לד. כה. באמצע הסעודה. כו. מובא יומא כששלחו השעיר לעזאזל בנו סוכות כדי שהשליח ינוח שם. כז. אוויר פוסל בג"ט, וסכך פסול פוסל רק בד"א. כח. ראש - התחלה. ראש השנה, תחילת השנה. ראשית דבר. 2. ראש - הקצה העליון. "וראשו מגיע השמימה" בראשית כח יב. ראש ההר. ראש השרביט. 3. ראש - מנהיג. "נתנה ראש ונשובה מצרימה" במדבר יד ד. תרגום: רש"י: ראש. ראש - חשבון. "שא את ראש מלכות השבי", במדבר לא כו. תרגום: חושבן. רש"י: חשבון. 5. ראש - תקיף. "ונתת ה' לראש ולא לזנב". דברים כח יג. תרגום: לתקוף ולא לחלש. 6. ראש - קרן. "ושילם אדוני בראשו וחשיתיו יוסף עליו". ויקרא כד. רש"י: הוא הקרן, ראש הממון. 7. ראש - עשב מר. "שורש פורה ראש ולענה". דברים כט יז. רמב"ן: ראש ולענה - עשבים מרים או ממתים. 8. ראש - נעשה רש. "יומא עו". רש"י: שמפקח ליבו בחכמה. 9. ראש - חשש בראשו יעסוק בתורה. ראש - חשוב. 10. ראש הקהל. ראש המשפחה. האירוע יתקיים בראשות היום הזה. רש"י: בחצי היום. 2. עצם - "ויעצם לא תשברו בו". 3. עצם - מראה. "וכעצם השמים לטוהר". שמות כד י. רש"י: כתרגומו לשון מראה. 4. עצם - קרוב. "כי עצמי ובשרי אתה". בראשית כט יד. תרגום: קרובי. 5. עצם - סגר. "אטם אזנו משמע דמים ועצם עיניו מראות ברע". יעצו לה טו. 6. עצם - חוזק. "כוחי ועצם ידי עשו לי את החיל הזה". דברים ח יז. 7. עצם - עצם הענין. מהות הדבר. 8. עצם - שם עצם: מילה המציינת שם של ח, צומח, דומם או מושג. 9. עצם - עץ שלהם. ל. אמר הוציאו את שתי הנשים והשאירו כאן את הכביסה, וביקש מבני ביתו שיוסיפו כמה דברים מביתו לסל הכביסה, והנה הוא קרא לראשונה שמיד זיהתה שיש דברים שהם לא שלה ואילו השנייה אמרה הכל שלה מיד גילה את רמאותה. לא. יחלק הירושה לשבעה חלקים שווים, יתן 4 לבן, 2 לאישה. אחד לבת, כי מטרת האיש היתה שלאישה יהיה חצי מהבן ופי שנים מהבת. לב. לעולם הוא יזדקק ל-47 מהלכים. לג. ראש השנה ראש של דג. ראש חודש. ראש ישיבה. ראש כולל. ראש המשלה. ועוד רבים. לד. ל"א הלל. לה. ראש של דג. שופר. דבש. לו. פרי חדש בשביל לצאת בשנה. לז. שלא תוקעים בשופר ביום הראשון. לח. תמר. לט. גרענים של רימון לא אוכלים גרענים של שאר הפירות. מ. יונה הנביא נבלע ע"י הדג. מא. כפרות ע"י תרגול. מב. כל האוכל בתשעין ומתענה בעשירי כאילו התענה תשעין ועשירי. מג. יעלה ויבוא ביום הזיכרון הזה, ביום הכיפורים הזה, ביום חג הסוכות הזה, ביום שמיני חג העצרת הזה. מד. נעלי בית. מה. אבינו מלכנו. מו. צום. מז. עלינו לשבח בלחש וחזש"ץ במוסף של ר"ה. מח. מסיימים את התורה בשמחת תורה. מט. חבית ערבות. נ. חתן תורה וחתן בראשית.

הערה. לגבי מה ששאלנו בפרשת כי תבוא מילה בתורה בניקוד של ארבע פתח בלבד בלי ניקוד נוסף והבאנו בקרחת, הביאו לי שבכי תבוא יש ג"כ בקדחת.

לאשתי ולוולד שיוולד, אם תלד בן הוא יקבל פי שניים ממנה. אם תלד בת היא תקבל מחצית ממנה, והנה ילדה אשתו תאומים בן ובת איך יקיים הצוואה באופן שלא יסתור לרצון הבעל? **לב.** טבלת שוקולד המכילה 48 קוביות ורוצה לפרק לריבועים בודדים במקרה שיקח כל פעם חלק שיחלקו לשניים, כמה מהלכים יצטרך בשביל להשלים המשימה באופן הכי קצר? **חידות לשאל את הילדים. לג.** צירופים למילה ראש! **לד.** איזה תפילה אומרים כל ראש חודש מלבד ר"ח תשרי? **לה.** איזה דברים הבאים מבעלי חיים משתמשים בהם בראש השנה? **לו.** מה צריך לאכול ביום ב' דרי"ה שאין אפשרות שיאכל ביום הראשון? **לז.** מה ראש השנה השנה שונה באופן משמעותי מאוד מהשנים האחרונות? **לח.** איזה שם של בת הוא סימן בראש השנה? **לט.** מאיזה פרי אוכלים ממנו את מה שלא מצינו שאוכלים בשאר הפירות? **מ.** איזה בעל חיים אכל יונה? **מא.** איזה פרות בתוספת אות אחת נחפץ להיות עוף בערב יום כיפור? **מב.** מה עושים בערב יום כיפור וזה נחשב שעשיתי מעשה הפוך? **מג.** איזה תוספת מוסיפים בתפילה ובברכת המזון בחודש תשרי והוא משתנה ארבע פעמים? **מד.** איזה בית לובשים ביום כיפור? **מה.** איזה שתי מילים אומרים בעשיית בחול כמאה פעמים בערב? **מו.** מה יש פעמיים בחודש תשרי? **מז.** מה אומרים כל יום ג"פ ובר"ה מוסיפים עוד פעמיים? **מח.** מה מסיימים בחודש תשרי וחוגגים ע"י? **מט.** איזה מצווה עושים ע"י שדופקים על הריצפה? **נ.** איזה חתנים יש באחד מחגי תשרי?

תשובות: א. קידוש והבדלה - קידוש: חמש - יקנה"ז. ארבע-קידוש יו"ט סוכות (שהחיינו ולישב בסוכה). שלוש-קידוש יו"ט (שהחיינו). שתיים - קידוש רגיל. אחד - אם היו שותים יין מבעוד יום אינו אומר אלא קידוש בלבד. (רע"א סיד) הבדלה: חמש - יקנה"ז. ארבע-הבדלה רגילה. שלוש-הבדלה במוצאי יוה"כ. שתיים-מוצאי יו"ט. אחד-מבדיל מפלג המנחה באמצע הסעודה שכבר ברך הגפן (רצ"ג ס"ג) (רצ"ט ס"ב) נב. השנה תשפ"א פעמיים קיימות כל האפשרויות: מוצ"ש ר"ה ומוצ"ש פסח. ב. ברכת החמה. ג. שבת יב. הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלועוק ואיתא שם (ע"ב) בתוס' לחד מהתירוצים דהוא רק בשבת שובה דעדיין הוא תלוי ועומד. ד. אם תוקע ליד בהמה כדי להוליכה וכן בשביל לצאת יד"ח שופר, חייב מושם מחמר. ה. שלושתם כתוב בחז"ל שנפקדו בר"ה. ו. לגבי להנות ממנו ע"י שסומך לו כלי וכדו', דבוי"ט אסור כי הוקצה למצוותו, אבל בשבת שרי כי שרינן לצורך גופו ומקומו. ז. דבש הבא מדבורה ועיין בבורות ז. בטעם לזה. ח. קרי"ש בעמידה. ברוך שם בקרי"ש בקול. שמותי יחף. ט. גר אין לו ערבות. י. המתפלל תפילת לחש בקול אין עונים אחריו אמן מלבד בר"ה וי"כ. יא. בן סורר שנהרג על אכילת בשר זה דווקא אם לא היה איסור נוסף באכילתו. יב. חצי עבד שנשחרר בר"ה. יג. ר"ה שחל בחמישי. יד. בשנת תש"פ קראו וילך בשבת שובה. ושוב קראו בשבת לפני ר"ה. טו. קרן. טז. חג האסיף לתקופת השנה, וברש"י תחילת שנה כי תשא. יז. או שאחד מצטער ואחד לא. או ששניהם מצטערים אחד יש לו מקום אחר שיכול ללכת שם ולא יצטער ולשני אין. או אחד כיוון ואחד היה בטוח שהוא בבית ולא כיוון כלל הוי כאוכל חוץ לסוכה. או אחד שולחנו בבית ואחד

חידות תורניות: א. שתי מצוות שלפעמים יש עליהן 5 ברכות, לפעמים 4, לפעמים 3, לפעמים 2, ולפעמים 1? **ב.** ברכה שמברכים רק ביום רביעי? **ג.** היכן מצינו מאמר חז"ל לדינא שנוהג רק בשבת שובה? **ד.** איך יכול להיות שיתקע בשופר ויקיים מצוות תקיעה ויעבור עבירה (לא בשבת)? **ה.** מה המכנה משותף בין שרה רחל ורחנה לגבי ראש השנה? **ו.** לאיזה דין שופר ביו"ט יותר חמור משופר בשבת? **ז.** איך יתכן דבר הבא מטמא והוא טהור? **ח.** מה אסור כל השנה ומותר ביו"כ? **ט.** איזה בעל תוקע שתקע והוציא עצמו וכולם, לא יכול לתקוע שוב להוציא אחרים? **י.** על מה כל השנה לא עונים אמן ואילו בר"ה יו"כ עונה? **יא.** איך יתכן שע"י אכילת גבינה ינצל ממיטה? **יב.** כיצד יתכן אדם שיצטרך לשמוע פעמיים שופר בר"ה? **יג.** איך יתכן חמישה ימים ברצף שלא קוראים בהם הלל וקוראים בתורה? **יד.** איך יתכן פרשה שלימה שקוראים אותה פעמיים בשנה? **טו.** איזה דבר נמצא בכל פינה, צומח ולא באדמה, ומברכים עליו בר"ה? **טז.** איפה מוזכר בתורה פעם בפירוש ופעם ברמז שתשרי זה תחילת השנה (למרות שבתורה תשרי זה החודש השביעי)?

קצת חידות לסוכות: יז. כיצד יתכן שני בני אדם יושבים בסוכה אחד יצא יד"ח, וחברו שעל ידו נחשב כאוכל מחוץ לסוכה או כשוטה? הרבה תירוצים. **יח.** באיזה הלכה שווים סוכה ותפילין? **יט.** אתרוג פסול כיצד יתכן שאם ימצא בו נקודה שחורה יוכשר? **כ.** כיצד יתכן סוכה שיש ימים שהיא פסולה ויש ימים שהיא כשרה? **כא.** כיצד יתכן שאדם יאכל בסוכה כשרה כדת וכדין והוא לא מצטער ונחשב שאוכל מחוץ לסוכה? **כב.** כיצד שייך להכשיר סוכה פסולה ע"י דיבור? **כג.** אתרוג החסר פסול, איך יתכן שאם יתחסר ממנו עוד הוא יוכשר? **כד.** איזה אתרוג כשר רק במקום מסוים? **כה.** כשרוצה לשתות, מתי מחוייב לשתות דווקא בסוכה? **כו.** מתי בונים סוכה לצורך יו"כ? **כז.** איך יתכן שסוכה תוכשרה ע"י סכך פסול?

חידון משמעותי מילים לר"ה: כח. מה הם י" משמעותות למילה ראש? **חידון משמעותי מילים לשבת האזינו: כט.** מה הם ט" משמעותות למילה עצם?

חידות לבוגרים. (מתוך ספר כי היא חכמתכם. ופיצוחים). ל. פעם הגיע לרבה של ירושלים רבי שמואל סלנט אישה שתבעה את חברתה לדין תורה, וכך היא סיפרה. אני עמלתי קשה על עשיית כביסה, ובסיום הנחתי הכל בסלסלה ונכנסתי לביתי כשחזרתי אני מגלה ששכנתי חמדה לה את כל הסלסלה ולקחה זאת לעצמה, ואילו חברתה טוענת להד"ם הכביסה שלי והיא סלסלה מתנפלת עלי והמוציא מחבריו עליו הראיה. רבי שמואל שהיה חד עין ראה שניכרים דברי הראשונה כאמת, אך הדין לא מאפשר להוציא מידה של השניה מהעשה בשביל להוכיח לעין כל שהשניה צודקת? **לא.** שאלה מהרב מבריסק: אדם שנטה למות בעוד אשתו מעוברת ר"ל כתב בצוואתו לבניו כך, כל רכושי ינתן

ניתן להשיג: את העלון בבני ברק: בכניסה לביהכ"נ כתב סופר רחוב סוקולוב בבני ברק. וביהמ"ד המרכזי מניין אברכים 'פרדס כץ' רחוב אבוחצירא 9, ובכולל 'הליכות משה' (בית כנסת הגדול) בספריה בקומה ראשונה (חברון) בכניסה המערבית בקלסר ירוק.

ניתן להשיג את העלון במודיעין עלית (לא כמות) החל מיום חמישי בערב בכניסה לחנות ש.מ.ח. – שרותי משרד רחוב רשב"י 49

ניתן להשיג בהר יונה נוף הגליל אצל רבי שמחה שולמן שליט"א. כמו"כ ניתן להשיג במיל 456alon@gmail.com לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 03-6180383.

העלון הבא ייצא בס"ד לקראת פרשת נח תשפ"א

שער ב' ראש השנה במהלך הדורות

כתב היעב"ץ בסידורו (סדר ליל ראש השנה) וז"ל, "עוד יש בו סימן טוב פרטי לכל האומה הקדושה ביחוד, א - בר"ה נולדו האבות. ב - נפקדו האמהות. ג - יצא יוסף מבית האסורים. ד - בטלה עבודה מאבותינו במצרים. ה - באו המלאכים לבשר את שרה לדברי הגמ' וסעדו אצל אברהם אבינו ע"ה. ו - פרוס החג פרק תרומת הלשכה וגורן לר"ע ולר"ש. ז - החלו עולי הגולה להעלות עולות לה', ובו נאספו כל העמים ובאים כאיש אחד לירושלים. הרי סימנים רבים טובים לישראל ביום זה לראשית מציאותם ושוורש הצלחתם. ע"כ ודאי צריך לשמוח בו כל איש כפי השגת ידו בלבד שיכין לבו לשמים שהכל לכבודו עכ"ד. ואנו הרחבנו בעזה"ת בעוד ענינים שארעו במשך השנים בר"ה.

בריאת אדם הראשון והבהמות

איתא בחז"ל (ויק"ר כט, א) "בחדש השביעי באחד לחדש הה"ד (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים תני בשם ר"א בכ"ה באלול נברא העולם ואתיא דרב כההיא דתני ר"א דתנינן בתקיעתא דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון". נמצא שאדם הראשון נברא בא' תשרי. [ובבעל הטורים (ריש בראשית) כ' בראשית אותיות בראשית א' תשרי שבו נברא העולם וצ"ע הא העולם נברא בכ"ה אלול, וצ"ל דכיון דעיקר הבריאה זה אדם לכך נחשב כיום תחילת בריאת העולם, ועי' בס' בעקבי יעקב עמ' ט"ז מש"כ ע"ז].

ובפנים יפות פר' יתרו עה"פ "לא תעשה כל מלאכה" כ' "אמנם נראה ששביית השי"ת אינו בדיבור לבד שזה אסמכתא ומדרבנן. אלא כיון שכל העשיות הם ע"פ דיבורו ית', וכן בריאת אדם (בראשית א, כו) דכתיב נעשה אדם, מפני שהאדם הוא כלול לכל העולמות, וכולם נותנים חלקם בו, לכך שבת השי"ת דלא גרע משביית בהמתו שאדם מצווה עליה בשבת, וכיון שכל העולמות הם להשי"ת דכתיב (דברים י, יד) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים וגו', וכתוב (תהלים כד, א) לה' הארץ ומלואה, א"כ כמו שאדם מוזהר על שביית עבדיו ובהמתו, כך שבת הקדוש ברוך הוא בעשיית העולמות שלו, והיינו שלא דיבר השי"ת בע"ש שיברא בשבת מפני שישבתו העולמות שלו מבריאה ביום השבת. ובזה מובן מה שברא הקדוש ברוך הוא בע"ש שהוא יום ר"ה, אלא שכתבו הפוסקים ששביית בהמתו אינו אלא בשבת, כדאיתא בא"ח סי' רמ"ו (ס"ג) והיינו עבדך ואמתך ובהמתך וגו', שכמו שנח השי"ת משביית העולמות שהם שלו, כן ינוח עבדך ובהמתך. ובזה מובן מה שנאמר בדיבור אחרונות (דברים ה, טו) וזכרת כי עבד היית וגו', ע"כ ציון ה' אלהיך ומהו ענין יציאת מצרים לשביית השבת".

ויתכן לישב קושיתו באופן א', דהנה קדושת השבת קביעא וקיימא וזה היה אפי' קודם שהיה ישראל בעולם, וע"כ שייך כביכול מנוחה ביום זה אפי' קודם שניתן לישראל, אבל המועדים שחלים רק ע"י ישראל מקדשים אותם כמו שאומרים מקדש ישראל והזמנים, א"כ אין שייך לנהוג בקדושת המועדים קודם שישראל קיימים ומקדשים אותם.

חטא אדם הראשון

הנה מבואר דאדה"ר נברא בר"ה, ובגמ' בסנהדרין (לח, ב) איתא דבאותו היום חטא. ובאמת מפורש כך בחז"ל (ויק"ר כט, א) "אמר הקב"ה לאדם זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויוצאין לפני בדימוס אימתי בחדש השביעי באחד לחדש". ויתכן דזהו הענין לא להזכיר חטא בר"ה, דהא כל חטא הוא מכח חטאו של אדה"ר כידוע מהאריז"ל (עי' יערות דבש ח"א דרוש א') וא"כ אם מזכירים חטא מעוררים את חטא אדה"ר דהיה ביום זה ומקטרג עלינו לכך אין להזכיר חטא ביום זה. [ועי' יערות דבש (ח"ב דרוש י') דביאר ענין אמירת תשליך בעת המנחה, כיון דאז היה חטא אדה"ר ואנו צריכים לעורר רחמים לתקנן]. ובהגהות שמי קדם על מדבר קדמות (מער' תיו או' ד' הע' קסג) ביאר בזה טעם לאמירת פסוקי מי א' כמון אחר מנחה דר"ה דהתפלה ההיא, היתה מנחה דר"ה ואז בעשירית סרח כדאיתא בסנהדרין לח והוצרך להתחנן להשי"ת שהוא נושא עון ועובר על פשע שישוב ירחמהו ואדה"ר ה' אז בנ"ע סמוך לנהר היוצא מעדן להשקות את הגן לכן גם אנחנו הולכים אז אל הנהר ואומרים מי א-ל כמון".

ובישועות מלכו (עמ' עג, ב) איתא דתקיעת שופר הוא תיקון לחטא אדה"ר "כי שמעת לקול אשתך", ולדברינו הוי ממש באותו היום שר"ה דאז חטא, ולכך ביום זה מוטל עלינו לתקן דבר זה.

והנה במעשה רב (אור ר"י) כ' דאין לאכול ענבים בר"ה מפני הסוד, וביאר האמרי שמואל דשם דהרי בר"ה היה חטא אדה"ר והוא חטא בענבים כמבואר בגמ' בברכות (מ, א) וע"כ אין לאכול ביום זה ענבים.

והנה בכלבו (סס"ד) כ' "ובבריאת אדם (שם א, כו) ויברא (ה') אלקים, אלקים מדת הדין ה' מדת רחמים, ובהן תבנה עולמך ובעת סלחת לאדם הראשון סרחונו הבטחתו שתציב ותשמור דבר זה לדורות הבאים אחריו ומה היא ההבטחה אמר ר' סימון אותו יום שסלח בו סרחונו לאדם הראשון יום שבת ויום הכפורים היה והבטיחו הקדוש ב"ה כי ביום זה יסלח עונותם של ישראל וי"א יום שבת ור"ה היה". וצ"ב דאם היה בשבת נמצא דהיה בב' תשרי כבר ולא היה בר"ה וצ"ע.

בר"ה הקריבו קין והבל

בזו"ח (לג, ב) איתא דקין והבל הקריבו את הקרבנות שלהם בר"ה.

ונראה לבאר עפ"ד חז"ל (ויק"ר כט, א) "בחדש השביעי באחד לחדש הה"ד (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים תני בשם ר"א בכ"ה באלול נברא העולם ואתיא דרב כההיא דתני ר"א דתנינן בתקיעתא דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות נמצאת אתה אומר ביום ראש השנה בשעה ראשונה עלה במחשבה בשניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלישי כנס עפרו ברביעי גבלו בחמישי רקמו בששי עשאו גולם בשביעי נפח בו נשמה בשמיני הכניסו לגן בתשיעי נצטוו בעשירי עבר באחד עשר נידון בשנים עשר יצא בדימוס אמר הקב"ה לאדם זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום זה ויוצאין לפני בדימוס אימתי בחדש השביעי באחד לחדש". והנה בפרקי דר"א (פכ"א) איתא דאדה"ר אמר להם דיקרבו כמו דעתידים בני ישראל להקריב, וא"כ ניחא מאד דכיון דביום זה ידע שיצא בדימוס ביקש מהם להקריב ביום זה כדי שיתקפר להם חטאתם. ועי' יערות דבש (ח"א דרוש י"ד ד"ה ולהבין) כ' דקין והבל הקריבו את הקרבנות בשביל לכפר על חטא אדה"ר, ומבואר יותר שלכך הקריבו בר"ה וכמ"ש.

פטירת אדם הראשון

ביעב"ץ בסידור (בהוספות מכת"י) כ' דהרי צדיקים הקב"ה ממלא שנותיהם מיום ליום, א"כ אם אדה"ר נולד בר"ה הרי שהוא נפטר בר"ה. אמנם בסדר אליהו רבה (פט"ו) מצינו שבני דורו עשאוהו יו"ט, יום שמת בו אדה"ר ומשתה ושמחה.

נח הסיר את מכסה התיבה

כתיב בקרא (בראשית ה, ג) "ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את מכסה התיבה וירא והנה חרבו פני האדמה". ופרש"י דהראשון הכונה לחדש תשרי. נמצא דבר"ה היה המעשה הזה.

ונראה דבא לרמוז בזה דבכל שנה בר"ה איכא התחדשות הבריאה, ולכך אצל נח אף שכבר היה מבול על הארץ, התחיל הבריאה מחדש בר"ה. שו"ר דבסידור

יעב"ץ ליל ב' דר"ה כ' "ביום זה שלח נח הוינה פעם שלישית, ולא יספה שוב אליו עוד. והרי זה כעין בריאת העולם שהיה בר"ה, שכן אחר המבול הוא עולם חדש, וש"מ עיקר בריאת העולם הוא ביום שני" עי"ש.

ואולי יש ליתן טעם לפי"ז למנהג אמירת תשליך בר"ה דיתכן שהוא כדי להודות על הפסקת המבול, דאנו רואים את הים והיבשה יחד, ורואים שנשתייר לנו מקום ביבשה לחיות בו.

הצלת אברהם מאור כשדים

כ' בס' מדרש ר' דוד הנגיד על המועדים (עמ' ה') וז"ל "ובזה היום נולדו אבות העולם אברהם ויצחק ויעקב (ר"ה יא, א) ובזה היום הציל ה' יתעלה אברהם אבינו עליו השלום מכבשן האש עי' תנ"ך א זוטא פכ ה בשעה שהשליכו נמרוד הרשע בכבשן האש הבוער והצילו ה' יתעלה כמו שנא' בראשית (טז, ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים".

אברהם נולד בראש השנה

בגמ' ר"ה (י, ב) איתא דאברהם נולד בתשרי. והיעב"ץ פירש דהכונה לר"ה. וכ"כ הרוקח (פר' אמור עמ' רפה).

ואולי יש ליתן טעם בזה דמבואר בכ"מ (עי' בר"ר יד, ו) דאברהם בא כדי לתקן חטאו של אדם הראשון, וא"כ ביום שבו חטא אדם הראשון כמ"ש, באותו יום נולד התיקון לחטאו.

אברהם נימול בר"ה

מרח"ג קניבסקי שליט"א במלכסה עתיק מביא בפס"ר (פמ"א ו') מבואר דאברהם נימול בראש השנה. [ולע"ע לא מצאתי]. ונראה דהא כיון דנולד בר"ה, והלידה הרוחנית של אדם הוא בעת מילתו וכמו דכ' בתש"ו גליא מסכתא (דרשות יד), א"כ באותו יום שנולד הוא היום שראוי שיוולד גם בלידה רוחנית.

המלאכים באו לאברהם בר"ה

כ' היעב"ץ שהובא לעיל, שלפ"ד הגמ' ביום ר"ה באו המלאכים לבשר לשרה על שנפקדה. והנה אולי יש להוכיח מכאן שאי"צ להתענות בר"ה, דהא נתן להם אברהם לאכול, [והנה לפי"ז סודם נהפכה ביום ב' דר"ה. והיינו דיום ר"ה הגם דמסוגל הוא לרחמים לישראל אבל לאוהמ"ע הוא עת פורענות].

בר"ה נפקדו האמהות

במדרש תנחומא (וירא יז) איתא "בראש השנה נפקדה שרה ונולד יצחק לז' חדשים בליל פסח שנא' שוב אשוב אליך כעת חיה", משמע שהתעברה בר"ה. והנה בגמ' בר"ה (י, א) איתא בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה, ופירש"י: בא זכרונם לטובה ונגזר עליהן הריון עכ"ל. ובפשטות צ"ל ברש"י דהבין דאין הכונה כפשוטו שנכנסו להריון בר"ה, דהא בתוס' בר"ה (יא, א) מבואר דהריון של יצחק היה בסוכות. וכ"כ במהרש"א שם "נפקדה שרה כו". לפי סוגיא דשמעתין דבחג נתעברה וקודם זה בר"ה נגזר עליה כן שתתעבר בחג בשנה זו ואף על גב דהמלאכים בשרו אותה כבר בפסח כשיטתנו דלעיל מ"מ לא נגזר עליה הריון מפי הש"י עד ר"ה אבל התוס' כתבו בפ' החובל דלאו בהריון משתעי כו' אלא שתלד בריוח כו' ע"ש גם בחדושינו, עכ"ד.

וברש"י ביבמות (ב, ד) ע"ד הגמ' שם דאיתא "כנגד שלש פקידות דאמר מר בר"ה נפקדו שרה רחל וחנה". ומפרש רש"י וז"ל "שלש פקידות שהקב"ה פוקד העקריות לשמוע תפלתן בר"ה" וכו'.

ובהגהות חת"ס על שו"ע (סי' תקפ"ב) כ' וז"ל "חייב לקיים עונתו. נ"ב כן חשבו רבים וכן שלימים דפקידת שרה רחל וחנה היינו הבעילה וההריון אבל זה אי אפשר דבראש השנה (דף י"א ע"א) מבואר דשרה נתעברה בסוכות ועל כרחך הפקידה דבראש השנה היינו פקידה דבשמים ממעל, וכן מוכח משמואל שמת בכ"ח אייר כדמוכח בש"ס שם בראש השנה ומבואר שם בש"ס דחנה ילדה לשבעה דכתיב ויהי לתקופות הימים מיעוט תקופות ומיעוט ימים ע"ש וא"כ על כרחך לא נתעברה בראש השנה, ועוד לפי המפורסם דתפלת חנה היתה בראש השנה אחרי אכלה ואחרי שתה, והיינו ביום ראש השנה ולא בלילה ואלקנה לא שימש מטנו ביום ראש השנה והלילה כבר חלף ועבר, ועל כרחך הפקידה היינו שנגזר עליהם שתתעבר ותלד ולא ההריון, עכ"ד.

ועי' בברכ"י (סי' תקפ"א סק"ח) דכ' "כתבו האחרונים שנכון למנוע תשמיש המיטה בריש שתא. וכתב בספר אליה זוטא דאיתה שאמרו (ר"ה יא, א) בר"ה נפקדה שרה, תפתר בליל טבילה או דנגזרה גזרה בראש השנה. וק"ק דאין ולא ורפיא בידיה והש"ס מסיק פ"ק דר"ה דבחג קאי וכו'. וכבר בספר יד אהרן ובספר אור יקרות המה ראו כן תמחו על מה שכתב הרב כנה"ג דבמוצאי ר"ה נתעברה".

וכן לגבי חנה, עי' בשאלית יעב"ץ (ח"ב סי' קי"ב) דכ' "... מנא אמינא לה משרה דבראש השנה נפקדה. ומשמע דבחג או אחרי נתעברה כשרה דזכירות גמרי מהדדי כמ"ש בלח"ש פ"ק דמגילה מ"י. ומוכח בקרא דבכל י"ט עלה אלקנה לשילה ושם לא שימש מטנו, דאכסנאי הוה וכדאמרין בפאע"פ. א"כ לא נתעברה עד אחר החג כששבו אל ביתם הרמתה. לפי זה עכ"פ לא נתעברה אלא או בחג או אחרי". ולכן פירש רש"י דהכונה שעלה זכרונם לטובה, ע"י תפילתם. [ועי' בסידור יעב"ץ לליל ר"ה דכ' יש מחמירים לגזור פרישות דרך ארץ ביו"ט הגדול הזה. שנפקדו בו העקריות הצדקניות. ולא ידעתי מנא להו, גם דברי האר"י ז"ל לא מצינו כן ועי"ש, מבואר שלמד שהתעברו ממש בר"ה].

אכן כבר העירו דתפילת חנה לא היה בר"ה [ראה להלן מש"כ בזה] וא"כ אמאי הכונה דתפילת ר"ה נענתה בר"ה וצ"ע. ויתכן לחדש, דהנה בספר מועד לכל חי להגר"ח פלאג"י (סי' י"ג, ג), והחיי אדם בתפילה זכה) כתבו דע"י תפילות ר"ה מעלה את התפילות של כל השנה, וא"כ י"ל דבאמת האמהות התפללו כל השנה, אבל בר"ה נתקבלה כל תפילתם של כל השנה כולה, רק א"כ צ"ע מה מיוחד באמהות משאר כל הנשים. [וראיתי מובא בשם ס' מגיד דבריו ליעקב (ליקוטי אמרים סי' סב), דע"י השופר מעלים את כל התפילות, והנה הרמב"ן כתב בדרשה לר"ה דזכות השופר עמדה לנו ולאבותינו, ולהנ"ל י"ל דהכונה דע"י השופר נענתה תפילתם וזה עמד להם ולכל הדורות].

ויתכן דהנה במדרש (אגדת בראשית פנ"ג) כ' דמרומו בז' ימים ז' עקריות, וביארנו במק"א דהכונה דכבר בששת ימי בראשית נבראה בריאה כזו שיכולים ללדת, אפי' שהיו עקריות מעיקרא, וכמבואר בגמ' ביבמות סד, א. ומעתה יתכן דבר"ה הם נבראו מחדש עם אפשרות להוליד, וזה נקרא שנפקדו בר"ה וזה חידוש מיוחד באמהות שנהפכו ממש למשהו אחר. ואולי ראה לזה אפשר להוכיח מהא דכתיב בחנה שאחרי התפילה ופניה לא היו לה עוד, ואיתא במדרש שם "ופניה לא היו לה עוד. מלמד שהיו פניה דומין לקוף ולסריס ונתרפאו", והיינו כמ"ש דהתפילה נענתה מיד שחל בגופה שינוי שראוי להוליד.

שו"ר דכבר כתב מעין זה במהרש"א בר"ה שם וז"ל "אתיא זכירה זכירה וגו'. באת הג"ש מלשון זכירה דלכך נקרא ר"ה יום הזכרון דבו ביום זכרון כל המעשים בא לטוב ולרע ואלו הנשים שהיו עקריות מצד טבעם ומזלם ועלה זכרונם לטובה בר"ה לשנות טבעם ומערכה שלהם".

ובשו"ת מים חיים (ראפפורט - חא"ח סי' כ"ב) עמד על כוונת רש"י במ"ש ונגזר עליהם הריון וכתב לפרש דר"ל דבזה נשתנו למעלייתא הני תלתא נשים צדקניות אשר אף הגזר דין שלהם היה בר"ה ונגמר דינם לטובה יעו"ש במתיקות דבריו.

ובטעם הפקידה עי' בס' תורת המנחה לתלמיד הרשב"א דרשה לר"ה דכ' "ד"א פקדת לילה, ביום הזה הוא פוקד עקרות ונותן להם הריון על ידי מלאך הממונה על ההריון ולילה שמו, וזהו שאמרו (ר"ה יא א) בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה ויצא יוסף מבית האסורים ובטלה עבודה מאבותינו ממצרים, ונכללין בפקודת לילה שהעבד הרי הוא בבור ויושב בחשך וצלמות אסירי עני וברזל. וזאת הפקידה היתה מתוקנת ועומדת מששת ימי בראשית, שבשעה שנחתם גזר דינו של אדם וחווה בראש השנה היה וכמו שאמרנו, ובגזר דין של חוה נאמר הרבה ארבה עצבונך והרונך וגו', אם כן בו ביום הוא נפקד ההריון והלידה על כל תולדותיו".

נולד יצחק

עי' בזוה"ק (ח"ג ש"ב ב), וכ"ה בזו"ח תולדות, דיצחק נולד בר"ה. אכן בגמ' (ר"ה יא, א) מבואר דיצחק נולד בפסח. [והנה כע"ז איכא מח' לענין הברכות של יצחק ליעקב, דבזוה"ק שהובא להלן מבואר דהיה בר"ה ומאידך בחז"ל (פרקי דר"א פל"ב) איתא דהיה בפסח ועי' בחיד"א (נצוצי אורות על זוה"ק ח"ג צט, ב) דכ' דבפסח היה מעשה הברכות הגשמי ובר"ה מיירי על מעשה הברכות הרוחני, וא"כ אולי י"ל כע"ז בלידת יצחק, דהלידה הרוחנית היה כבר בר"ה, והגשמי היה בפסח].

וניחא לפ"ד אמאי הברכות של יצחק היה בליל ר"ה דהא כיון דאמר את הברכות מחמת שהגיע לשנות אבותיו א"כ ביום הולדת שלו עשה את הברכות. [והנה ביום הגמל את יצחק עשה אברהם משתה, ולהנ"ל נמצא לכא' דהיה גם ר"ה, דאז עברו בדיוק כ"ד חודש, ולכא' מוכרח מכאן שמותר לאכול בר"ה וא"צ לצום, דאברהם עשה סעודה ביום זה].

עקידה בראש השנה

בפסיקתא (פמ"א ו') איתא "ויקרא אברהם את שם המקום [ההוא] ה' יראה אשר יאמר היום [וגו'] (בראשית כ"ב) מהו היום, כהיום, מפני שר"ה היה, אמר לו הקדוש ברוך הוא וכך אני עושה, אמר לו אברהם השבע לי, מיד בי נשבעתי נאם ה' (שם, ט"ז), הוי בחדש השביעי". וכן איתא בזוה"ק (ויקרא יח, א). וברוקח (סי' ר'), ובספר התניא סי' ע"ד. ובס' המנהגות לרבינו אשר מלוניל (עמ' 27) "תפלת ראש השנה. בערבית ובשחרית מתפללין שבע ובמוסף תשע ותקנו לומר ודברך אמת וקיים לעד בקדושה ובתפלה משום דבראש השנה נעקד יצחק ונשבע לאברהם שיברך זרעו יותר מכל הגוים וגירש את שער אויבינו לכך אומ' כך שיקים דברו". ובדרשות אבן שועיב לר"ה כ' "והנה לצורך גדול ותועלת גדולה נעקד יצחק בזה היום. [ונאמר] ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור, כי לולי העקידה מי יוכל קום בשבתו למשפט".

והנה באוה"ח (וירא יז, יט) כתב דבשעת העקידה נכנסה בתוך יצחק נשמה שיכול היה להוליד, וא"כ נמצא דכמו דנפקדה שרה בר"ה, כך יצחק זכה להיות מוליד בר"ה, וכמו דנתבאר דבר"ה אפשר לשנות את המציאות ממש. [וביותר דהא יצחק עצמו נולד בר"ה, וכמ"ש לעיל א"כ גמר הלידה שלו היה גם בר"ה].

ובאבדרהם (סדר התקיעות כ') "ואומר במדרש שבר"ה נעקד יצחק על גבי המזבח ואותו היום שמעה שרה אמנו ותצחק ויבב ותילל. ועל כן אמר הכתוב יום תרועה יהיה לכם ומתרגם יום יבבא כדי שיזכור לנו הקדוש ברוך הוא יללת שרה אמנו ויכפר לנו". וכן הביא בסידור יעב"ץ (דיני תקיעת שופר) כ' "גם יש במדרש שביים ר"ה היתה העקידה, ובו ביום הוגד לשרה, שמעה ותיבב ותילל ולכן עושים ג"כ יבבא ויללא (עי' ויק"ר כ, ב)".

רבקה נפקדה בראש השנה

איתא בגמ' (ר"ה יא, א) בראש השנה נפקדו שרה רחל וחנה, ומאידך בתנחומא (פרשת וירא סימן י"ז) איתא בראש השנה נפקדה שרה ונולד יצחק לז' חדשים בליל פסח שנא' שוב אשוב אליך כעת חיה, וארבעה עקרות נפקדו בראש השנה ואלו הן שרה ורבקה ורחל ולאה. ויש להבין מהו המח' בין הגמ' למדרש, האם רבקה ולאה גם נפקדו בר"ה או לאו. ודוחק לומר דס"ל לגמ' דרבקה לא היתה עקרה וצ"ע.

ויתכן עפמ"ש"כ לעיל דכונת הגמ' לפקידה שנזכרו לטובה והתקבלה תפילתם, והשתנה גופם, וא"כ י"ל דזה היה דוקא אצל שרה, ורחל, וחנה. אבל המדרש הבין דהכונה כפשוטו שהתעברה ממש ביום זה, וכדמשמע בחשבון שהתעברה בר"ה וילדה בפסח, וא"כ זה היה לכל האמהות בר"ה.

שו"ר בפיוט "תאלת זו כחפץ להתעיל" לשחרית יום א' של ר"ה, שייסד הפייט - "ויפן באהוב אתיו נהרים, העקוד בהר מור אחורים, דשנו ירא לחון שירים, גשים עדיו בקר וצהרים. בזה פרק חנן עתירה בעד אסורה עד התרה, אנקת אסיר אז כהכתרה אלי להעתר כמו נעתרה". ובאור המילות (ע"פ מטה לוי) הוא, דבזה הפרק היינו בר"ה התפלל יצחק בעד רבקה האסורה ועצורה מלדת, עד שנשמעה תפילתו והותרה להריון. וכמו שנעשית תפילת יצחק שהיה ג"כ אסיר מלהוליד כתר להקב"ה ויעתר לו, כן יהי רצון שה' יעתר אלי בתפלת. והנה הרש"ש (ר"ה י, א) כ' - תמה אנכי על הפייטן בשחרית ליום א' דר"ה בפיוט "תאלת זו" שייסד "בזה פרק חנן עתירה וכו' (ר"ל יצחק ע"ש) עד התרה. אנקת אסיר אז כהכתרה. שהרי הגמ' כאן לא חשיב לה, עכ"ל. והיינו דהוקשה לו מדוע הפייט מזכיר את רבקה כאילו היא נפקדה בר"ה ע"י תפילת יצחק, דזהו כנגד הגמ' הנ"ל שמנתה רק את שרה רחל וחנה, ותו לא, אמנם כבר הבאנו דברי חז"ל שהם המקור לזה. והוסיף בזה ידידי הרה"ג רבי משה קרמר שליט"א וז"ל "והמעין בדברי הפיוט הנ"ל יראה להדיא שאין כוונת הפייטן על פקידות כדוגמת שרה רחל וחנה, ולא הזכיר אותם כלל וכלל, אלא כל כוונת הפייטן היא לייסד וללמד דשועה ותפילה מהני ביום נשגב זה, זה לשונו - "שוע ערוך למדם להועיל" "קרא בגרון מוקש להגעיל" "צדקם להקפות בניב שועה וכו' עת רצון ויום ישועה" וע"ז הדרך לאורך כל הפיוט. והביא הפייט ראה ע"ז מיצחק שנענה בתפילתו בזה הפרק דהיינו ראש השנה שהוא עת רצון ויום ישועה".

לידת יעקב

ביעב"ץ כתב דהאבות נולדו בר"ה. וא"כ גם יעקב נולד ביום זה. וכן כ' הרוקח פר' אמור עמ' רפ"ה. והנה בזוה"ק שאומרים לפני התקיעות איתא דבכל שנה איכא מלחמה יעקב ועשו על הברכות. וכבר ידוע (עי' מש"כ ע"ז בפר' תולדות) דהמח' על הברכות מישך שיכא למחלוקת על הבכורה, וא"כ ביום שבו נולדו יעקב ועשו, ובעת לידם כבר רבו מי הבכור הוא היום דכל שנה רבים ישראל ועשו על הבכורה, והנה אי נימא דאברהם מת בר"ה לפי החשבון שהקב"ה ממלא שנותיהם וכו', א"כ נמצא דגם מכירת הבכורה היתה ביום זה, [ואולי י"ל דמיד דהיו בני י"ג מכר עשו את הבכורה דעתה כבר יכול היה למכור דהיה בן דעת דוק].

ברכת יצחק ליעקב

בזוה"ק (אמור צט, ב בר"מ), איתא דהברכות נתן יצחק ליעקב בר"ה, ועי' בגר"א (סי' תקפ"ג) דביאר את המנהג שאוכלים תפוח בליל ר"ה, וז"ל "תפוח. ע"ש ופריו מתוק לחכי וכמ"ש כריח שדה ומתרגמין חקל תפוחים והיה בר"ה כידוע". ונראה דזה היה ביום שנולד בו יצחק ולכך יכול היה לברך ביום זה.

או"ד עפ"ד חז"ל דהבאנו לעיל דזה היה יום העקידה ולכך רצה לברך ביום זה.

או"ד דזה היה יום מיתת אברהם אביו לכן רצה לברכם. ויל"ע אמאי רצה להביא מטעמים, ולכא' מבואר דהוא לשמחת יו"ט דר"ה. [ואולי יש ליתן טעם לפי"ז הא דמברכים כ"א את חבירו בליל ר"ה, דהא יעקב התברך ואברהם מברכין וא"כ ממילא כל המברך את חבירו נעשה גם הוא מבורך].

[וראה מש"כ בזה בענין לידת יצחק]

חלום יעקב

בפירוש אמת ליעקב לר' וידאל הצרפתי על המדרש (ויק"ר כט, ב) רצה לבאר דברי המדרש שם, שיציאת יעקב לחון היה בר"ה, עיי"ש בדבריו. ומבואר היטב שהרי בליל ר"ה החלומות מתקיים ביותר וכמ"ש המהרש"א (ברכות יח, ב) בזה"ל "לפי שהחלומות של ליל ר"ה יותר אמתיים שהוא יום הדין דלכך מתענין בו כל ימיו מי שרואה חלום בו וכההיא עובדא דבני אחתיה דריב"ז דחזו להו בחלמא בר"ה דבעו למחסר שבעה מאה דנרי כו' בפ"ק דב"ב (י.)".

לאה נפקדה בר"ה

בתנחומא (פרשת וירא סימן יז) איתא בראש השנה נפקדה שרה ונולד יצחק לז' חדשים בליל פסח שנא' שוב אשוב אליך כעת חיה, וארבעה עקרות נפקדו בראש השנה ואלו הן שרה ורבקה ורחל ולאה. ויש להעיר דהנה בלילה הראשון של הנשואין עם יעקב נתעברה כמבואר בחז"ל (עי' רש"י ויחי מט, ג), א"כ נמצא דהתפללה על העקרות שלה קודם הנשואין ודוק, ועי' מש"כ בזה לעיל בענין פקידת רבקה, דלדעת מדרש זה הכונה כפשוטו שהתעברה בר"ה.

יום הולדת פרעה

בבעלי התוס' (מהדורת גליס פר' וישב עמ' ק"י) כתבו דיום הולדת פרעה היתה בר"ה כיון דאחר שנתים יצא יוסף מבית אסורים שהיה בר"ה. וכמ"ס בס' רמזי רבינו יואל (פר' וישב שם) וז"ל, יום הולדת פרעה, ראש השנה היה, וזהו יום הולדת, ה' מצויינת כלומר יום חמישי ראש השנה. וביארנו במק"א דאף דיתכן דנולד ביום אחר ידעו דבר"ה מתחדש העולם וא"כ זמן הלידה האמיתי הוא בר"ה.

חלום פרעה

בגמ' בר"ה (יא, א) דיוסף יצא מבית האסורים בר"ה נמצא דחלום פרעה היה בר"ה והנה כל החרטמים לא ידעו לפטור לפרעה על הארץ וצ"ע אמאי. ונראה דהא על התבואה נידונים בפסח, וא"כ חשבו דע"כ הנידון כאן הוא על בני פרעה, אמנם יוסף הבין דהוי נידון עליו שהוא יהיה מלך וע"כ זה שייך לראש השנה. [שו"מ כע"ז בס' ביאורי הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל], והנה במהריל דיסקין ביאר דטעו החרטמים דראו בכוכבים דלא יהיה רעב לכך לא פטרו ע"ז וצ"ע דהא כיצד לא ראו שהקרקע לא תגדיל פרות, ולהנ"ל ניחא דע"ז כלל לא חששו אלא חשבו רק על רעב דזה שייך לר"ה וזה שפיר לא ראו דרעב לא היה. שו"ר דביערו דבש (ח"א דרוש ה' ד"ה ובוה) ביאר באופ"א דחידש שם שרק בארץ ישראל דנים על התבואה בפסח ובשאר העולם זה בר"ה וזה לא ידעו החרטומים עי"ש בכל דבריו.

ועי' פנים יפות שם דכ' (פסוק ה') ויהי בבקר ותפעם רוחו. כתב הרמב"ן שלא היתה פעימת רוחו עד הבקר ע"ש, וכן משמעות לשון הכתוב (לעיל, ז) ויקץ פרעה והנה חלום שחשב אותו לחלום בעלמא עד הבוקר אז עלה בלבו ותתפעם רוחו, ונראה הטעם בזה שלא היה הזמן להריץ יוסף מן הבור עד הבקר, מפני שאחז"ל (ר"ה יא, א) בר"ה יצא יוסף מבית האסורים והנה חלום פרעה על השבע והרעב היה בלילה, מפני שאחז"ל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג) שאומות העולם נידונים בלילה, אבל יוסף, כיון שישראל נידונים בתלת שעה קמייא (עי' ד, ב) ע"כ לא היה זמן דינו עד הבקר, לכך באותה שעה הוצרך לפעם רוחו.

יצא יוסף מבית האסורים

בגמ' (ר"ה י, א) איתא דיוסף יצא מבית אסורים. ויל"ע כיצד גילח שערותיו ביו"ט, ובטעמא דקרא כ' דגילח עי"ג גוי עי"ש. ועי' במהרש"א שם דכ' בר"ה יצא יוסף כו' שנאמר עדות ביהוסף וגו'. אותה ה' שנטלה משרה שנפקדה בר"ה נתוספה בו בר"ה ואח"כ לזרעו יהושע כמפורש במדרשות וע"ד הסוד כי הה' אחרונה שבשם היא מורה על מדת המלכות שביום ר"ה והיא נתוספה ליוסף ונעשה מלך בצאתו על וגו' וכן ליהושע". ובמגלה עמקות (פר' מקץ) כ' "לכן כשמת יצחק באותו יום עלה יוסף לגדולה באותו יום ממש כי בר"ה מת יצחק. ובאותו ר"ה יצא יוסף מבית האסורים ונרמז בד' תיבין אלו ויה"י מק"ץ שנת"י"ם ימ"ם ס"ת בגי' ק"פ אז נשלמו ק"פ שנה של יצחק אבינו שהיה ח"י ק"פ שנה". ועי' בס' בניהו בן יהוידע (ר"ה יא) דיצחק נפטר במלאות השנים מזמן העקידה שלו, וכ' דא"כ מת ביו"ט אכן לפמש"כ לעיל דהעקידה היתה בר"ה נמצא דמת בר"ה.

הפסיקה העבודה של אבותינו בר"ה

בגמ' (ר"ה י, ב) איתא דבר"ה הפסיקה העבודה של אבותינו. ויתכן לבאר, דהנה יצאו ישראל בט"ו בניסן דזהו היום שנולד בו יצחק, דהקב"ה מנה ד' מאות שנה בדיוק מלידת יצחק.

ומעתה י"ל דהא בר"ה נתעברה שרה, [לשיטת התנחומא (וירא, יז)], וע"כ גם לישראל התחיל כבר השיחורור מעבדות בר"ה. [ועי' בחת"ס פר' וירא (מהדורת שטרן, עמ' ל"ה) דס"ל דמכת דם התחיל בר"ה וע"כ לא אמר משה לאהרן על מיתת הדגים שלא יעבוד באיסור ועי"ש מאי דדן בזה, ובר"ה נפסקה העבודה מאבותינו].

ובנו"ע לצייין כאן מעשה שמביא הגאון רבי שלמה סובול זלה"ה בספר "שלמה חדשה" עה"ת (כת"י): מספרים כי רבי יהושע ליב דיסקין עבר פעם את העיר פריז [היה זה בדרכו מליטא לא"י כנודע]. היה שם כופר גדול כנראה יהודי מומר ששאלו מדוע אומרים גם ביום הכיפורים "זכר ליציאת מצרים" - מה השייכות בין יום הכיפורים ליציאת מצרים, הרי חז"ל אמרו (ראש השנה יא) כי בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו, הרי שביום הכיפורים כבר היו בני ישראל חפשים משעבוד מצרים, מדוע איפוא מזכירים את ענין השעבוד ביום הכיפורים?

ענה לו רבינו: ידוע כי בכל ראש חודש היתה באה המכה והיא נמשכה שבעה ימים. כך היה גם בראש השנה האחרון כאשר השיעבוד היה כבר בטל למעשה. אולם בני ישראל לא ידעו אודות הביטול, כי הרי בכל ראש חודש עם בא המכה היו הם חפשיים מעבודה בגלל המכה שהשתוללה במשך שבוע שלם, כך ביום א' של תשרי האחרון חשבו בני ישראל שהם אינם נקראים לעבודה, לא בגלל הביטול של השיעבוד בכלל, אלא בגלל קיום המכה. ביום השמיני היה אז שבת והם שוב לא עבדו, כי זאת פעל משה עוד בהיות היהודים במצרים שהם לא יעבדו בשבת. כאשר הגיע היום התשיעי שחל אז ביום ראשון, חשבו היהודים כי בכל רגע יקראו אותם לעבודה, וכאשר חלף כל היום והם לא נקראו, שלחו את השוטרים בחצות לברר מה קרה, וכאשר נודע להם על ביטול השעבוד בכלל, עשו ביום י' בתשרי יום טוב, כי זה היה היום הראשון בו נודע להם באופן רשמי על ביטול השיעבוד. לכן יש קשר בין יציאת מצרים לבין יום הכיפורים, עכ"ד.

קודם חטא העגל

איתא בחז"ל (פסיקתא דר"ב פ"קא כ"ח) "א"ר לוי כך עלת על דעתו של הקדוש ברוך הוא ליתן לישר' רגל אחד בכל חודש שבקייץ, בניסן פסח, באייר פסח קטן, בסיון עצרת, ועל ידי עבירות ומעשים רעים שהיה בידם נוטל מהם שלשה, תמוז ואב ואלול, ובא תשרי ופרע לשלשת, ריש שתה כל קבל תמוז, צומא רבא כל קבל אב, שבעתי יומי חגא כל קבל אלול. אמר הקדוש ברוך הוא של אחרים הוא פורע ושלו אינו פורע, תן לו משלו ויבא ויטול את שלו. לפיכך הוצרך הכת' לוי ביום השמיני עצרת (במדבר כט: לה)". וצ"ב טובא מה היה שייך שיהיה ר"ה בחודש תמוז, הרי זה לא תחילת השנה וצ"ע.

והראיני ידידי הרה"ג רבי משה קרמר שליט"א לחיד"א במדבר קדמות להחיד"א. (ערך ר"ה). וז"ל ראש השנה. רבינו מהר"ם קורדוביר"ו זצ"ל כתב יש לחקור למה יהיה הדין יום ר"ה שהוא שנה אחרת, והיה ראוי יום הדין להיות בסוף שני שלישי חדש אלול, ובסוף אלול יהיו עשרת ימי תשובה ויום הכפורים, והיה צודק שעונות שנעשו בשנה זו יתכפרו בשנתו ולא בשנה אחרת עכ"ד. ואפשר לישב כמ"ש בילקוט סוף סדר פנחס: רבנן אמרי יספת לגוי כל מה שאתה מוסיף ימים טובים אנו מוסיפים לך קרבנות, א"ר לוי בכל חדש וחדש בקש הקב"ה ליתן להם מועד לישראל. בניסן - נתן להם פסח, באייר - נתן להם פסח קטן, בסיון - נתן להם התורה, בתמוז - היה בדתו ליתן מועד גדול, ועשו העגל ובטלו אב ואלול. ובא תשרי ופרע להם ר"ה יוה"כ והחג. אמר הקב"ה, לאחרים הוא פורע ושליו אינו נוטל, תן לו יומו - בשמיני עצרת תהיה לכם, עכ"ל. אמור מעתה, שלפי האמת ר"ה היה בתמוז ויה"כ באב, והיה דן הקב"ה בהם. וכן היו שומרים שם ועבר ואבותינו הקדושים, כמ"ש הרב זרע ברכ (ח"ג ס' ורא דף ט"ב), אלא בשביל העגל אשתהוויי אשתהומועד עד תשרי. ושקטה נחה חקירת רבינו הרמ"ק ז"ל, וקרוב לזה תירץ בספר מאיר לארץ. ובהמשך דבריו - ואנכי הדל כתבתי שם בדברים אחדים, דמ"ש הרב ז"ל בלקוטי תורה (- שאין תשובת שנה זו מועלת בחבירתה, ע"ש) הוא בשאר הימים, אבל בעשרת ימי תשובה שהם כנגד י"ס דבינה כמ"ש הרמ"ק, יש כח בהם לכפר על כל השנים שעברו, ואין כח לע' שרים וכיוצא לפצו' פה. וכבר בעניתי בספר הקטן "דברים אחדים" כתבתי באלו ההקדמות. ועתה אומר כי עפ"ז יבא לכלל ישוב מאמרם ז"ל "בשעה שעקד אברהם אע"ה את יצחק אמר רבש"ע תן לבני עשרת ימי תשובה". והביא מאמר זה בספר עיר דוד (סימן תקמ"א). וע"פ האמור אפשר שהתפלל אע"ה בשעת העקידה שהיה בעשרה בתשרי, וברוה"ק ידע כי בעון ישראל נדחו תמוז אב אלול וזה הצע"ר שהיה צריך שיהיו עשרת ימי תשובה באלול לכפר בשנה ההיא ונדחה אלול לכן התפלל בעת רצון העקידה שיהיו עשרת ימי תשובה, ר"ל שימשך מאור אימה ויועילו לתשובה גם בתשרי לכפר לשעבר. ולפי דברי ספר מאיר לארץ יש לומר בסגנון זה שהתפלל תן לבני עשרת ימי תשובה שגמר הכפרה שלהם ביום הכיפורים, והוא ענין גדול לכפר על מה שעבר כי יום הכפורים אין לפ' שליטה, ומתגלים אורות עליונים ואהניא לכל עשרת ימי תשובה, וכמו שכתבנו לעיל לשיטה הנזכר ודו"ק היטב. ועוד כתבתי בעניתי בזה בקונטרס כסא דוד דרוש ט"ז בס"ד. עכ"ד.

ובעיקר התימה, כיצד נחוג ר"ה בתמוז, תי' ידידי הנ"ל דהרי לולא חטא העגל היו מקבלים ישראל את הלוחות ראשונות בתמוז א"כ שפיר היה בזה תיקון השלם לבריאה, ואז הוי תמוז כר"ה לבריאה.

והנה ביערות דבש (ח"ב דרוש י"ב) הביא מחז"ל דלעת"ל באלול יהיה ר"ה, וצ"ע אמאי לא יחזור למה שהיה אמור להיות קודם חטא העגל וצ"ע.

ריצוי ה' למשה

בר"ן (ר"ה ז, א) כתב דלשיטת ר"י דהעולם נברא בניסן, א"כ בר"ה התחיל הריצוי של הקב"ה למשה. אכן קצ"ב מאי שיטא דוקא לר"ה. ויתכן דזה היה אחר ל' יום של תפילה ותשובה של ישראל, ולכך התחיל הריצוי, וא"כ נמצא דכל שנה מחמת הל' יום של חודש אלול זוכים לריצוי בר"ה.

מעשה בלעם

במגלה עמקות (ואתחנן אופן ק"ד) כ' דמעשה בלעם היה בר"ה וע"ז נאמר ותרועת מלך בו, היינו שופר שהיה להם לישראל, [ועי' מאי דכ' ע"ז אאמו"ר הגאון שליט"א בנזר מלוכה עמ' ר"ט].

ונראה דמוכרח מכאן דנכרי אין להם מצות תקיעת שופר. ואף אם ירצה לקבל ע"ע מצות שופר וכמבואר בביאור הלכה סי' ד"ש דיכול עכו"ם לקבל ע"ע מצוה, אך נראה דשופר לא יכול לקבל ע"ע. וכן מבואר בס' בית אהרן לרבי אהרן כהן זצ"ל (עמ' ס'). ועי' לאאמו"ר הגאון שליט"א בנזר מלוכה (עמ' קצ"ב). ונראה ראייה לזה דהא אם בלעם ידע על השופר אמאי לא תקע בעצמו כמו דהקריב את הקרבנות, וע"כ ידיד דתרועת מלך איכא רק לישראל ולא לנכרים, [ואצלם הוי כמעשה נפיה בעלמא] וע"ז בא השבח ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו, דרך ישראל יכולים לתקוע בשופר. והטעם פשוט, דהרי התקיעה הוא לעורר את העקידת יצחק, ומה שייך למי שאינו מזרע יצחק להזכיר את העקידה.

והנה בהמשך שם פרש"י "הן עם כלביא יקום וגו' - כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין". וצ"ב דהא קודם לובשים תפילין ואח"כ קוראים ק"ש ואמאי כאן הזכיר קודם ק"ש ואח"כ תפילין. ויתכן ע"פ מש"כ דהיה בר"ה והנה ביו"ט לא מניחים תפילין, א"כ אמר על מה שהיה ביום זה שקודם קוראים ק"ש וליום אח"כ מניחים תפילין.

ובפנים יפות בפרשת בלק ביאר כמה ענינים עפ"ז דהיה מעשה בלעם בר"ה בפכ"ב פסו' ג' כ' עוד י"ל מפני דאיתא במדרש (במ"ד יט, יח) דמלחמות סיחון היה באלול ומלחמות עוג היה בתשרי, כמו שיבאר בס"ד בר"פ ואתחנן והיה כוונתו שיקלל בלעם בימי הדין שהוא ר"ה, וכמו שאמרו חז"ל (ע"ז ד, ב) דלא ליצלי אינש ביחיד בר"ה בתלת שעתא קמייא דלמא מפקיד דינא עלי, וז"ש מיכה למען דעת צדקות ה' שלא כעסתי בימים אלו, דהיינו אף על פי שהם ימי דין".

ובהמשך (פכ"ג פסו' ב') כ' "לפמ"ש בתחילת הפרשה שמיהר בלק לקרוא לבלעם מיד אחר מלחמת סיחון שהיה בר"ח אלול קודם מלחמת עוג שהיה בתשרי, כדאיתא במדרש (במ"ד יט, יח) מפני שהיה כוונתו שיקלל אותם בתחילת חודש תשרי שהוא ר"ה וידינו דאמר לא הביט און ביעקב היינו און הוא המחשבה כדכתיב (ישעיהו נה, ז) ואיש און מחשבותיו, וכתיב (תהלים סו, יח) און אם ראיתי בלבי, וכתיב (שם לו, ה) און יחשוב על משכבו, והיינו שהש"ת עושה זדונות שלהם כשגוגות, והיינו דכתיב ביעקב, אבל בת"ח שנקראו ישראל שאפילו שגגות נעשה להם כזדונות והקב"ה מכסה אותם, כמ"ש (ר"ה יז, א) מעביר ראשון ראשון וכתוב (מיכה ז, יט) יכבוש עוונותינו, וכתוב (חבקוק א, יג) והביט אל עמל לא תוכל, וע"ז אמר ה' אלהיו עמו דהיינו שנהפך מדת הדין למדת הרחמים ע"י תרועת מלך בו, כידיד שהשופר מהפך מדת הדין לרחמים, לפ"ז י"ל שהפר ואיל הוא נגד פר ואיל שהקריבו ישראל בר"ה במזבח במשכן ועיין בסמוך".

ובפסו' ט' כ' "והיינו דאמר מראש צורים אראנו, וכ"ש לפמ"ש שזה היה בר"ה וכתוב בירח האיתנים אמרו חז"ל (ר"ה יא, א) זה תשרי שנולדו בו איתני העולם, וזהו מראש צורים שהוא לשון תוקף כפירש"י והוא לשון איתנים כדכתיב (תהלים פט, א) משכיל לאיתן האזרחי, ויש לפרש ומגבעות אשורנו היינו שרה וחנה שנפקדו בר"ה".

אמנם בס' תפארת יונתן (כב, ח) כ' "ועוד נראה דאיתא במגלה עמקות דמעשה זה היה סוף אלול ולכך אמרו נמתין עד י"ט א' של ר"ה ואז נידונים ישראל וגם לשטן יש רשות בעת ההוא לקטר ואז רצה לקלל ולזה תיבת ארה א' ר"ה אכן כשראה בלעם שישראל תוקעין בשופר בר"ה וא"כ אין רשות לשטן לקטר ולכן אמר ותרועת מלך בו ואז אמר לינו פה הלילה והיה דוחה אותם מיום אל יום עד יום הכפורים וצדקה עשה הקב"ה עמהם שלא כעס באותן הימים היינו עשרת ימים שבין ראש השנה ליו"כ ולכן נקבעו ימים אלו לתשובה מטעם הנ"ל דהמתינו עד יו"כ ואז אין רשות לשטן לקטר ואדרבא מלאך רע בע"כ יענה אמן ולכך באמת הוצרך ג"כ לברכם וכשראו כך הלכו להם". ועי' עוד ביערות דבש (ח"א דרוש ה' ד"ה ולכן).

וביערות דבש (ח"א דרוש ו') כ' וז"ל "והנה ידוע במדרש (ילק"ש ח"א תשס"ה) כי מלחמות סיחון ועוג היו בימי אלול, ואח"כ היה מעשה בלעם ובלק, והיה מחכמת ה' וחסדו, שהזדמן לבלעם שבא לקלל בימים אלו בין כסא לעשור, והוא חשב כי ימים אלו עלולים לעורר דין, היותם ימי דין, ונכזבה תוחלתו, שבימים אלו לא זעם ה' ולריק יגע, והיה סופו שדיבר טוב על ישראל, כמו שטן ביום הכפור אשר תהלות ישראל יספר, וזהו כוונת הגמרא שעשה חסד עמנו שלא כעס, היינו שזימן ענין בלק ובלעם בימים אלו, לא מוקדם ולא מאוחר שכועס בהן ה', רק בימים שאין בהם כעס".

כ' בס' מדרש ר' דוד הנגיד על המועדים (עמ' ד') וז"ל "ונעשה יום זה מיועד תמיד ליצירת הנפלאות ולהתגלות האותות בכל הזמנים לפי שביום זה הנכבד העמיד השמש והירח ליהושע בן נון עד שנקם ה' יתעלה לישראל מאויביהם כמו שנאמר (יהושע י, ג) וידום השמש וירח עמד זבולה עד יקום גוי איביו ולא אץ לבוא כיום תמים אמרו זכרם לברכה (עי' ע"ז כה, א) אמרו כיום תומים זה יום שנברא העולם שנאמר בו (בראשית א, ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".

מעשה דחנה

ויהי היום ויזבח אלקנה ונתן לפננה אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות. ובזוה"ק (פנחס רלא, א) איתא דכ"מ שנא' ויהי היום הוא ר"ה. ובשו"ע הגר"ז (סי' תקפ"ד סי' ז') "ומפסטר בתחלת ספר שמואל עד ויום קרן משיחו לפי שגם חנה נפקדה בראש השנה".

ובפנ"י בכתובות (סה, א) כותב בפשיטות דתפלת חנה בר"ה היה. ובמדרש שמואל וילקו"ש כתוב דזה ה' בעצרת, ובשל"ה (מס' ר"ה פר' נר מצוה בהג"ה) כ' "וקצת יש הוכחה, מעובדא דחנה ועלי, שיש להתפלל בשמיעת קול, דכתיב (שמואל א, א, ג) 'ויחשבה עלי לשכרה'. ומקשים העולם, ממה נפשו, עלי או חנה, אחד מהם עשה שלא כדין. אם עלי עשה כדין שזילזל בחנה, אם כן חנה עשתה כדין שלא הרימה קולה, אם כן עלי שלא כדין פגע בכבודה. ומתריצים, שזה המעשה היה בראש השנה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה י, ב) חנה נפקדה בראש השנה. ועלי היה סובר שהיא מתפללת תפילת ראש השנה, על כן גער בה, מה שלא השמיעה את קולה, כי בראש השנה וביום כפורים משמיעים קול בתפילה. אבל האמת, חנה לא היתה אז מתפללת תפלת ראש השנה, רק התפללה בצרכיה, דהיינו שיהיו לה בנים. ובתפילה זו לא שייך שתשמיע קולה, כי אין הדברים נאמרים, להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום כפורים, רק התפילה המסורה לרבים, דבקיאי בהו, ולא מטעו מהדדי. נמצא צדקו שניהם. ומזה התירוץ היה מוכח, דטוב להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום כפורים".

וכן מבואר מדברי הגמ' בברכות (כט, א) דאיתא שם "תשע בר"ה כנגד מי, א"ר יצחק דמן קרטיגין כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלה דאמר מר בראש השנה נפקדה שרה רחל ורחל ורחל", הרי בהדיא שתפלת חנה היתה בר"ה, וקשה עד מאד לומר שהכוונה שהיא אמרה התשעה אזכרות ביום אחר ורק חכמים קבעו עפ"ז לומר זאת בר"ה, אלא פשוט שחנה היא זאת שאמרה תחלה ה' אזכרות בתפלתה בר"ה, וכן מבואר בהדיא בס' ברכה משולשת על ברכות בתוס' ר"י החסיד וכן בתוספות הרא"ש, דז"ל "כנגד ט' אזכרות שאמרה חנה בתפלתה וכתב בה ה' ידן אפסי ארץ והיינו בר"ה". הרי מפורש יוצא שמפרשים שזה היה בר"ה, ומה שמוסיפים, וכתב בה וגו', ר"ל, שיש הוכחה לכך גם מגופיה דקרא דגבי חנה שזה היה בר"ה, דלכן אמרה ה' קרא של ה' ידן אפסי ארץ מפני שהוא יומא דדינא.

וכ"כ החת"ס בדרשות (עמ' שני' ט"ג). ובהגהות חת"ס (א"ח סי' תקפ"א ס"ק ט"ו), ובשו"ת זכר יהוסף (סי' קצ"ב), דמעשה דחנה היה בר"ה. ועי' בקובץ המועדים מוריה (ר"ה עמ' רי"ט) דהאריך בזה הגר"ח סופר שליט"א.

והנה במדרש שמואל (סוף פ"ב), "ותלך האשה לדרכה מהו לדרכה שפרסה נדה, ופניה לא היו לה עוד מלמד שהיו פניה דומין לקוף ולסרים ונתרפאה". והיינו שבכח התפילה מיד נעתנה והתרפא, והתחדש ביום ר"ה גופה להיות אשה אחרת שראויה להוליד.

והנה יש כאן הרגשה נפלאה, דהנה מצינו בילקוט בתחילת שמואל, שהיה בת קול מתפוצצת בעולם שעתיד להולד שמואל, והרבה נשים קראו לבניהם שמואל, ורק חנה זכתה לשמואל האמיתי. והנה אם חנה לא היתה מתפללת בר"ה היא לא היתה זוכה לזה, אלא אחרים, והיינו שיש שפע בעולם, ומי זוכה בזה, מי שמתאמץ בתפילה, וחנה התאמצה וזכתה, וא"כ בכל שנה יש מעין זה שיש שפע של פרנסה שפע של חיים וכדו', ומי זוכה לזה, מי שתאמץ יותר בתפילה.

והרה"ג ר"מ קצנלובגין שליט"א שאל למה לא אומרים בסליחות מי שענה לחנה בתפילתה הוא יענו, דהרי הרבה הל' תפילה למדנו מחנה, וראינו גודל כוח התפילה ממנה וצ"ע.

מעשה דנבל ואביגיל

שאל את נעריך ויגידו לך וימצאו הנערים חן בעיניך כי על יום טוב בנו באנו תנה נא את אשר תמצא ידך לעבדיך ולבנך לדוד. (שמואל א' כה, ח) ופרש"י "דבר אחר ערב ראש השנה היה וצריכין אנו לסעודת יום טוב".

ובראב"ה (סי' תקכ"ט) ויהי בעשרת הימים ויגוף ה' את נבל וכו' (שמואל א' כ"ה ל"ח), אילו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. וכתב בריש ה' ענינא כי על יום טוב באנו (שמואל א' כ"ה ח'), והיינו על ראש השנה, ומשמע שהיו אוכלים ושומחים בו.

ובהמשך בפסוק י"ח ותמהר אבוגיל אביגיל ותקח מאתם לחם ושנים נבלי יין וחמש צאן עשוות עשוית וחמש סאים קלי ומאה צמקים ומאתים דבלים ותשם על החמרים.

ובמהרי"ל (הל' ר"ה א' ז') כ' "וטעם דאכולין דברים מתוקים לומר שיגזור הקדוש ברוך הוא עלינו שנה טובה ומתוקה. וכן בלשון א"ח באשכנז רגילין בתחילת הסעודה לאכול תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה. ומהר"י סג"ל דרש דטעמא כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, כתוב בתורה שם שם לו חק ומשפט (שמות טו, כה), ור"ה הוא יום המשפט וסמין ליה וימתקו המים. ור"ל ביום המשפט יאכלו מתוקים. בנביאים שנוי גבי אביגיל כתיב ויהי בעשרת הימים וימת נבל (שמואל א' כה, לח), וכתב בתריה ונבל יין ומתוקים, ועשרת הימים היו עשרת ימי תשובה. אי נמי מהכא דכתיב על יום טוב באנו (שם, ח), וראז"ל דהוי ראש השנה, וסמין ליה דהביאה לדוד דבילה וצימוקים שהם מיני מתיקה".

והנה הבאנו לעיל מדברי המע"ר דאין לאכול ענבים בר"ה, וכאן מבואר דהביאה לו צימוקים, ואולי תלוי בשיטות האם מותר בענבים לבנות, וע"ד הרעיון י"ל דהא ביארו דאסור לאכול ענבים מחמת דבזה חטא אדה"ר, והנה דוד הרי תיקן חטא אדה"ר [עי' מחשבת חרוץ א' כ' ועוד] וע"כ רמזה לו בזה שיכול לאכול צימוקים. שוב הראני מו"ח הגאון שליט"א דכבר הקדמני בזה הגר"ש דבליצקי זצ"ל בס' קיצור הל' ימים הנוראים (עמ' כ"ט).

ובדרשות חת"ס (קעב) כ' וז"ל "אורי יישעי ממי אירא, מדרש לדוד ה' אורי ברא וישעי ביו"כ ממי אירא, כי מעשה דהע"ה בבת שבע אם כי לא חטא חטא וא"א כי גט כריתות כ' (שבת י"ד) ולא היה רק כמו מערופי' של אורי' ועני המהפך בחררה של הפקר שמותר גמור, מ"מ צריך לומר שלא היה ראוי לאותה מעשה אלא להורות תשובה (עי' ד') אמנם מה נענה במעשה שתבע את אביגיל שהיתה א"א והלך לאור חמימות היצר ג' פרסאות ולולי שהיתה מונעתו הרי היה נכשל (מגילה י"ד), אך הוא היה ממוזג בטבעו אז כאגור תהלים נ"א ומצ"ד שם בחטא יחמתני אמי וגם היה טבעו כך מן השמים כדי לכשיגיע זמן דבת שבע יורה תשובה לרבי'. בין כך אותה טבע חמימות לא הניחה אותו הקב"ה רגלי חסידיו ישמור והעמיד לו אביגיל שתמנעהו והנה אדרבא מזה רא' ברורה כי דהע"ה טוב לפני אלקים ומזגו אונסו שהרי כתיב ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל על שחטא נגד דוד ואחז"ל (ר"ה י"ח) זה היה עשרה ימים שבין ר"ה ליה"כ נמצא לפ"ז ביום הקדוש ר"ה הלך דוד לאורה של אביגיל שלשה פרסאות והיתכן לאיש כזה יעשה ה' משפט באותו י"ה"כ שאחר אותו ר"ה אע"כ לפניו ית"ש נגלו תעלומות צדקתו של דוד והשתא אם אותה מעשה לא נחשב לחטא ק"ו דבת שבע והיינו ה' אורי בר"ה שהלך לאור ג' פרסאות ואפ"ה ישעי ביה"כ לנקום מנבל א"כ ממי אירא אחז"ל".

אלישע

ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם ושם אשה גדולה ותחזק בו לאכל לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל לחם. (מלכים ב' ד, ח) ובזוה"ק (פנחס רלא"א), איתא דהיה

בר"ה. ובא"ר (ס' תקצ"ז או א') כ' וז"ל "ואין להתענות וכו'. הט"ז (סק"א) תמה על מאן דאמר [הובא בכל בו ס' סה] דמצוה להתענות, הא אלישע אכל אצל השונמית בר"ה, כדאיתא במדרש (זוהר ח"ב מד ע"א) ויהי היום ויעבור אלישע [אל] שונם (מ"ב ד, ח), אותו היום ראש השנה היה ע"כ. ואני אומר דלא מפורש שאכל באותו יום, אלא כתיב (שם) ותחזק בו לאכול לחם ויהי מידי עברו יסור שמה לאכול לחם. גם צ"ע הא בזוהר ר"פ בשלח (שם) דריש לה על ויהי היום ויבא שמה וכו' ולא על ויהי היום ויעבור וכו'.

והפרמ"ג במשבצות זהב כ' לישב וז"ל "ואין מתענין בר"ה. עט"ז. עא"ר א' ותחזק לאכול לחם וי"ל לא אכל גם בזוהר ר"פ בשלח דריש ויהי היום ויעבור שמה ר"ה היה לא על ויהי היום ויעבור שונם וכן כוונת הג"ה מהר"ר צ"ש ז"ל בגליון הש"ע ואלו במדרש יש על ויהי היום דרישא (מלכים ב' סימן ד') ומדהפצירה בו לאכול ש"מ דאין מצוה להתענות דאשה גדולה היתה וכ"מ ויהי מידי עברו יסור שמה לאכול לחם משמע בפ"א ג"כ אכל לחם. עמ"ש אי"ה בסימן שאח"ז."

ויהי היום ויבא שמה ויסר אל העליה וישכב שמה. ויאמר אל גחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא לה ותעמד לפניו. ויאמר לו אמר נא אליה הנה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת מה לעשות לך היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת. ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גחזי אבל בן אין לה ואישה זקן. ויאמר קרא לה ויקרא לה ותעמד בפתח. ויאמר למועד הזה כעת חיה אתי את חבתך בן ותאמר אל אדני איש האלקים אל תכזב בשפחתך וגו'.

(שם, יא - טז)

ובהמשך הפסוק ויהי היום ויבא שמה איתא בזוה"ק (בשלח מד, א) "ויהי היום ויבוא שמה, ויהי היום מאן הוא יומא דא, אלא כמה דאוקמוה, ות"ח ההוא יומא יומא טבא דראש השנה הוה דאתפקדו ביה עקרות דעלמא ואתפקדן ביה בני עלמא קרא לשונמית ואמר (שם ד) הנה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת, בגיני כך אצטריכנא לעיינא יומא דא בדיני דעלמא דקודשא בריך הוא דאין ביומא דא לעלמא, ובגין דאתפרשנא בלחוד באתר דא אצטריכנא לאסתכלא ברגיזו דעלמא (מ"ב ד) ומה לעשות לך היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, וכי מלה דא למה אצטריכא לגבי אתתא דלא נפקת ולא אזלת ולא עאלת בהיכלא דמלכא, אלא יומא דא הוה גרים דכל בני עלמא יתבין (נ"א קיימין) בדינא, ובההוא יומא אקרי קודשא בריך הוא מלך המלך המשפט, אמר לה אי את אצטריך לך לגבי מלכא עלאה על עובדין די בידך". [וכע"ז ע"י בזוה"ק פנחס רלא, א].

ושמעתי להקשות מידידי הרה"ג רבי משה קרמר שליט"א דאם הכונה להקב"ה, א"כ מי הוא שר הצבא דמותר להתפלל עליו בר"ה וצ"ע, ומרן הגר"ח קניבסקי השיב לי דהכונה לצדיקים. ונראה כונתו עפ"ד ר"י בן יקר (ד"ה מכניסי רחמים עמ' ע"ג) דכ' וז"ל "ודעות חלוקות הן שהרי לא מצינו בכל המקרא בצרות ישראל שהנביאים בקשו רחמים למלאכים, רק שהיו הולכים לחסידים שבדורם להתפלל עליהם, ואל המלאכים אין ראוי לעשות כן דלא לייתי למטעי באותרייהו, וכו'. לכן יש לפרש כי כשאומרים מכניסי רחמים כנגד חסידי הדור אנו אומרים שירבו תחנונים ותפלות לפני המקום להגן על דורם שהם חייבים על זה, כמו שמצינו שהיה נענש הכה"ג כשאינו מבקש רחמים על דורו".

ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקצרים. (שם יח). וצ"ע דלפ"ד הזוה"ק, הוי בר"ה ואין יצאו לקוצרים וצ"ע.

ויהי היום ויאמר יוהנתן

"ויהי היום ויאמר יוהנתן בן שאול אל הנער נשא כליו לכה ונעברה אל מצב פלשתים אשר מעבר הלו ולאביו לא הגיד". (שמואל א' יד, א). והגר"ח קניבסקי במלכסה עתיק העיר דלפ"ד הזוהר דבכ"מ דכתיב הכונה לר"ה צ"ע אם שייך לומר כאן ד"ז, ודן דאין למדין מהכללות.

מעשה דאיוב

ויהי היום ויבאו בני האלקים להתיצב על ה' ויבוא גם השטן בתוכם. (איוב א, ז)

ויהי היום ובניו ובנותיו אכלים ושתיים יין בבית אחיהם הבכור. (איוב א, יד)

ויהי היום ויבאו בני האלקים להתיצב על ה' ויבוא גם השטן בתכם להתיצב על ה'. (איוב ב, א)

ואיתא בזוה"ק (בא, לב, ב) "רבי אלעזר פתח (שם, א) ויהי היום ויבאו בני האלקים להתיצב על יי' ויבא גם השטן בתוכם, ויהי היום דא ראש השנה דקודשא בריך הוא קאים למידן עלמא, כגוונא דא (מלכים ב' ד) ויהי היום ויבא שמה, ההוא יומא יום טוב דראש השנה הוה, ויבאו בני האלקים אלין רברבין ממנן שליחן בעלמא לאשגחא בעובדין דבני נשא, וכו'. וכ"כ בתרגום וברש"י באיוב שם.

ולכא' מבואר דהגוים נחתמים מיד בר"ה, ואין להם אפשרות לחכות עד יוה"כ.

ושמעתי בשם הגר"י דויד שליט"א דהנה איכא מ"ד שאיוב היה קודם מתן תורה ובזמן האבות, נמצא דכבר אז היה ימי דין בר"ה, וכמבואר כאן בפסוקים.

והנה איתא בליקוטי תורה (פר' וירא) בשם האר"י ז"ל בשם רז"ל דעובדא דאיוב היה בעת העקידה וכדי שלא יקטרג השטן בשעת העקידה וימות יצחק ח"ו ע"כ מסר אז הקב"ה בידו את איוב. ואמר האר"י ז"ל דנרמז זה בתיבות ויך את איוב בשחין ר"ע מכך רגלו עד דקדקו ר"ת אברם. ובנחל קדומים להחיד"א ז"ל הוסיף ע"ז דנרמז שם איוב בפ' העקידה דכתיב ויעקד את יצחק בנו ר"ת איוב. והנה לעיל הבאנו דמעשה העקידה היה בר"ה ונמצא דבאמת באותו זמן היה בר"ה מעשה דאיוב.

מעשה דהריגת גדליה

הב"י (ס' תקמ"ט) כ' וז"ל "כתב רבינו ירוחם (נ"ח ח"ב קסד). שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול".

תחית המתים דיחזקאל

הר"י איבשיץ בס' אהבת יוהנתן (הפסטר שבת חוה"מ) כ' "וידוע דהתחייה היתה בר"ה ואי מפני מה אין אומרים הלל בר"ה מפני שספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וזהו קו' הגמ' ומה שירה אמרו הלא בר"ה א"א שירה, ומשני זו היא כבודו דאמרו ה' ממית ומחיה וכו', ר"ה הוא יומא דדינא לכן כתיב היתה עלי יד ה' לשון והוה כמי הנה יד ה' הויה במקנך וכו', ועי' מש"כ בזה לעיל בענין הלל בר"ה.

ר"ה בזמן המן

בתרגום שני איתא כל דברי השיטנה שאמר המן על ישראל, והזכיר ח' ימי פסח וב' ימי שבועות ויום א' דר"ה, וצ"ע אמאי לא הזכיר ב' ימי ר"ה, דלא גרע מכל יו"ט שני של גליות.

ואולי י"ל דלא נהגו ביו"ט דר"ה רק אח"כ תיקנו ב' ימים, דהנה נראה להוכיח מכמה דוכתי דכל היו"ט דר"ה הוא מחמת הדין, דהנה באלשיך (בפר' אמור) כ' דהקב"ה עשה את ר"ה ליו"ט כדי שיתרבו זכות ישראל ביום הדין ע"י מצוה שביתה, [ועי"ש מאי דביאר לפי"ז] וא"כ נמצא דכל נתינת היו"ט הוא בשביל היום דין, וכבר דקדקו כן בלשון המש' יו"ט של ר"ה, והיינו דהיו"ט ניתן מחמת הר"ה] וא"כ השתא דאיכא דינא רפיא ביום ב' מחמת התקנת חכמים שייך לקיים יום

ב' דר"ה, אבל בזמנם שהדין היה רק ביום א' א"א לנהוג יו"ט בכלל ביום ב' דר"ה, [ואולי רק מצד ספק], ולכך נהגו אז ר"ה יום אחד בלבד. ועד"ז י"ל לפ"ד השואל ומשיב (רביעאי ח"ג סי' קכ"ה), דביאר דכל הר"ה תליא בר"ח ואם לא הוי ר"ח א"א לחול ר"ה. ומעתה גם בזמן המן הא יום ב' דר"ה אינו ר"ח וא"כ אין שייך לנהוג בו יו"ט רק עתה מחמת דינא דיומא ארכיתא ודוק.

החלו עולי הגולה להעלות עולות לה', ובו נאספו כל העמים ובאים כאיש אחד לירושלים בזמן עזרא

ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה ה' את ישראל. ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי. ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום נגד האנשים והנשים והמבנים ואזני כל העם אל ספר התורה. ויעמד עזרא הספר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה ומישאל ומלכיה וחשם וחשבדנא זכריה משלם. ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם כי מעל כל העם היה וכפתחו עמדו כל העם. ויברך עזרא את ה' האלקים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במעל ידיהם ויקדו וישתחו לה' אפים ארצה. וישוע ובני ושרביה ימין עקוב שבתי הודיה מעשיה קליטא עזריה יוזבד חנן פלאיה והלויים מבינים את העם לתורה והעם על עמדם. ויקראו בספר בתורת האלקים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא. ויאמר נחמיה הוא התרשתא ועזרא הכהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא לה' אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה. ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם. (נחמיה ח, א-יב)

ובס' חרוזי פנינים (קרקא תרנ"ז) הביא בשם הגר"א לבאר סיבת הכבי שלהם, ובמה הרגיעו אותם, וז"ל "דלעיל כתיב ויקראו בספר תורת האלקים מפורש" ודרשו חז"ל (נדרים לז, ב) מפורש זה תרגום, וזה היה בר"ה כדכתיב שם, ובדאי קראו מענינא דיומא, וכאשר תרגמו יום תרועה, יום יבא, התחילו כל העם לבכות, והלויים המבינים את העם, פירשו להם כוונת התורה דיבבא קאי על השופר, ואז פסקו מלבכות, ושמחו כי הבינו בדברים מה שלא הבינו בתחילה".

ונראה להוסיף דזהו שאמרו להם כי חדות ה' היא מעוזכם, דבזה ביארו גופא דקרא דיום תרועה יהיה לכם, דהרי ידוע מש"כ בתוספות מעשה רב (אות כ"ח) וז"ל "ואדמו"ר שמח למאד בעת תקיעת שופר כי כן אמר שצריך להיות כרוב שמחה וחדוה כדוגמת המדינה שממליכים מלך ומעטרים אותו כן אנחנו בתקיעת שופר ממליכים להקב"ה בכל עולמות שאנחנו עמו". וא"כ זה גופא הסבירו להם שיום תרועה הוא אדרבה יום שמחה, כיון דהתקיעה היא בשביל שמחה במלכות ה'.

ר"ה בזמן המקדש

איתא בתנחומא (תצוה או' ג') "א"ר חנינא סגן הכהנים אני הייתי משמש בבית המקדש ומעשה נסים היה במנורה משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת", ולכאוי יש לעמוד אמאי הדליקו דוקא מר"ה עד ר"ה ולא מזמן אחר, דהא לגבי מקדש שהשנים מתחילים בר"ח ניסן שאז מתחיל כסף לקרבנות חדשים, ומאי שיטא דוקא לר"ה.

[ובדרך צחות היה אפשר לומר, דהנה כבר הקשו כיצד מהני הדלקה של ר"ה למצות הדלקה שבכל יום, ויתכן דהנה ברמ"א (סי' תקפ"ג ס"ב) "וגם נוהגין שלא לישן ביום ר"ה (ירושלמי) ומנהג נכון הוא ע"כ". ובס"ז שם (סק"ג) כ' "שלא לישן דאיתא בירושלמי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה". והיינו דכל מעשה בר"ה משפיע לכל השנה כולה, [וראה באריכות בס' קדוש ונורא שמו (מאמר ב'), ועי' בגר"א באדרת אליהו (בראשית א, יד) דכ' וז"ל והבן שלא חשב יום הכפורים, מפני שעשרת ימים שבין כסא לעשור נקראים 'ראש השנה', לפי ששנות החמה יתרים על שנת הלבנה כמספרם. ולכן המעשים הנאותים הנפעלים בימים אלו חשובים ככל השנה]. וע"כ אם מדליק את המנורה בר"ה הוי כאילו הדליק בכל השנה כולה ודוק].

ויתכן לבאר דהנה מעלה זו שהשמן דולק, היה בגלל שבמנורה היה עדות לבאי עולם שהשכינה בישראל וכמבואר בגמ' בשבת (כב, ב), והנה הנצי"ב בפר' אחרי (טו, טז טז, כט) דבכל שנה יש מריבה בין עשו לישראל האם השכינה היא בחלק של ישראל או של עשו, וא"כ י"ל דבכל ר"ה צריך להדליק שוב כיון שבכל ר"ה מתחדש שוב מעלה זו שהשכינה שורה בישראל גם בשנה זו.

הגאולה השלימה

"ביום ההוא יתקע בשופר גדול" (ישעיהו כז, יג) ברוקח פר' בהר כתב דיצאו מהגלות בר"ה.

ובטו"א (ר"ה יא, ב) כתב "ולא תיקשי לך דהא משמע לר"א דנ"ל דעתידין ליגאל בתשרי היינו בי"ט של ר"ה שהוא בתשרי ויום תרועה דהא מתקעו בחודש שופר ומגז"ש דשופר שופר אתיא לי' הא". [אמנם בהגהות אמרי ברוך כ' ע"ז "נ"ב המעיין במקראות וברמב"ם סוף הלכות מלכים יראה מבואר דמלחמת גוג ומגוג תהיה אחר ביאת ב"ד והתק' שופר לקיבוץ כל נדחי ישראל וכדכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור וגו' תהי' אחר גמר מלחמת גוג ומגוג ומפלתו ואז תהי' גאולה שלמה לכל ישראל וממילא מובן דמה דלמדן בגז"ש שופר שופר מפסוק ביום ההוא יתקע בשופר גדול לא קאי על עצם היום שבו דוד בא כ"א על הגאולה שלמה לכללותינו בקיבוץ כל נדחינו מארבע כנפות הארץ"].

לפי"ז נבין על מה חושש כ"כ השטן מתקיעת השופר בר"ה דחושש שכבר הגיע עת התקיעה של הגאולה השלימה.

ובגר"א אבן שלמה (יא, א) כ' דבר"ה יהיה גמר הדין באויבי ה'.

"כי יודע הוא שחילולי היו שמים ליצם כמעט מתחילים להנחם ממעשיהם והייתה החרטה הולכת ומתגברת בהם, עד שהיו עוזבים החטא לגמרי". (מסילת ישרים פרק ב')

מאמר זה נערך על פי קונטרס 'סדר קיום מצוות עשה דתשובה' בשפה ברורה ושווה לכל נפש. על ידי קבוצת בעלי ניסיון בישיבת מיר, שעבדו בדרך זו במשך תקופה ארוכה וראו כי טוב.

עצות מעשיות לעשיית תשובה: ם

בכל שנה, בבוא אלול והימים הנוראים, אנו ניגשים לעשות תשובה. ובשנה לאחר מכן-שוב נגשים לעשות תשובה, על אותם עניינים בדיוק... איך קורה הדבר? מדוע למרות הרצון האמיתי וההשתדלות הכנה איננו מצליחים במשימה?

מצוות התשובה אמורה הייתה קלה ופשוטה לביצוע, כמו שכתב הרמב"ן בפ' ניצבים על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו". כי אותו דבר קרוב היינו מצוות התשובה. ומבואר במדרש רבה על מקרא זה שמצווה זו הינה קלה שבקלות כהוצאת דיבור מפיו של אדם.

ואם כך מדוע מצווה זו הינה בלתי אפשרית עבורנו? מדוע למרות שאנו רוצים כל כך להשתנות ולהיות טובים יותר – אנו מגלים בכל שנה ששוב נפלנו באותם בורות מוכרים? טעינו באותם טעויות וביצענו את אותן שגיאות כמו בשנה שעברה?!

מצוות התשובה, בדיוק כמו אתרוג בסוכות ומצה בפסח, הינה חובה גמורה שנתן לנו בורא עולם, וכיוון שברור ומובן לכל בר דעת שלא ייתכן שבורא עולם העניק לנו מצווה שאי אפשר לקיימה, אולי הבעיה היא שפשוט איננו מבינים נכון כיצד עלינו לקיים מצוות התשובה?

ונראה שאכן אנו נוהגים בתמימות מסוימת כשאנו חושבים שהצער שאנו חשים כשאנו מתבוננים על מעשינו בימים הנוראים נקרא בשם 'תשובה'. וכך מובא בלקט רשימות-אלול, ממרן המשגיח דליקוד זצוק"ל (עמ' קד): "אנשים טועים טעות גדולה בעניין התשובה, וסוברים שהעיקר הוא חלק הסור מרע, ועומדים ומתוודים, ודופקים על חטא, ולצערנו נשארים עם דפיקה בלבד, ולא יודעים שהעיקר הוא חלק העשה טוב, שעל ידו ניתן להתרומם ולהתקדם".

מובן מדבריו אלו של המשגיח ר' נתן מאיר ווכטפויגל כי חלק אינטגרלי מן התשובה הינו עשיית הטוב! צער וחרטה הינם שלב התשובה הראשון רק כאשר מדובר על חטא חד פעמי ויוצא דופן, כאשר מדובר על חטא שמתרחש לעיתים קרובות הצעד הראשון אינו צער וגם לא חרטה, אלא יצירת שינוי כמו שמביא הרבינו יונה (שער א' אות ו'): "...אבל הרוצה לשוב בחטא שאינו דרך מקרה, ראשית תשובת האיש הזה היא לעזוב דרכיו" – דהיינו לשנות את הרגליו.

המשגיח מליקוד אף הביא שם (בעמוד קט) יסוד מרבנו ירוחם ליבוביץ ממיר שכל השנה אפי' שהאדם נכשל, צריך לחשוב הלאה על העתיד ולהתקדם, ולא לחשוב על העבר. רק יום אחד בשנה, מותר לאדם לחשוב על העבר, ביום הכיפורים, וביום זה מותר, רק מחמת החידוש של התשובה, אבל המהלך כל השנה הוא, להמשיך הלאה ולהתקדם.

וכאן שואל הבן: איך ניתן לשנות הרגלים? והרי זה בדיוק מה שאני מנסה לעשות מזה שמונה עשרה, עשרים ושמונה, שלושים ושמונה או שישים ושמונה שנים-ולא מצליח! ובכן, מסתבר שאפשר לשנות הרגלים ולתקן מידות קשות, ונזכור – שינוי זה לא אמור להיות קשה, שהרי למדנו וידענו שעל פי דברי חז"ל מצוות התשובה הינה מצווה קלה ופשוטה לביצוע! ואם כך חייבת להיות דרך פשוטה וקלה שתאפשר לנו ליצור בחיינו שינוי ולשמר אותו לאורך השנה כולה.

דפים אלו באו לפרוס לפניכם בס"ד תוכנית מסודרת, פשוטה וברורה ליצירת השינוי המיוחל. דרך זו מיושמת בשנים האחרונות אצל קבוצות רבות הן אצל אברכים והן אצל נשים שמבצעים ביחידים, חברות או קבוצות, את התוכנית התשובה הזאת, בכל השנה כולה, ורואים בס"ד תוצאות נפלאות, בהתקדמות מתמדת בכל חלקי עבודת ה'. אין זו דרך חדשה, אלא רק צורת הגשה חדשה ויצירת סדר המאפשר לשלוט על תהליך התשובה ולשמור עליו במשך השנה כולה.

אם כן- איך משנים הרגלים? איך חוזרים בתשובה?

ראשית כל נשאל: "הרהורי תשובה" מה הם? האם מחשבה כמו "מהיום יותר לא אדבר לשוה"ר" או "מהיום כל התפילות יהיו בכוונה" נחשבת תשובה? אם אנו מבינים שלא ייתכן שהחלטה שאין לה כל סיכוי להתממש נקראת בשם תשובה, מה כן נקרא 'תשובה'?

עד היום ניסינו לעשות תשובה, בשתי דרכים:

דרך א. להתחזק ביראת שמים ובתפילות בימים נוראים- זוהי אכן אחת העצות להינצל ביום הדין, אולם זו אינה תשובה! בימים אלו הקב"ה קרוב אלינו, ומוכן ברחמי לטפוח אותנו על פי מדרגתנו בשעת הדין. ולכן, יעצו חז"ל לאדם להתחזק ואפילו באופן זמני בעניינים הדורשים תיקון. כך לדוגמה נפסק בשו"ע שאפילו אדם אוכל בכל השנה "פת פלטר" בימים אלו לא יאכל לחם זה.

בנוסף ההתחזקות הזמנית, מנערת אותנו, ומבהירה לנו שאנו יכולים להשתנות מהמצב הירוד של כל השנה. בעצם השינוי אנו מצהירים שמצב זה אינו חלק בלתי נפרד מאתנו, אנחנו מסוגלים ליותר! אבל, כמו שאמרנו בראשית דברינו, זו אינה תשובה. זו אינה הדרך שבסיומה יוכל יודע תעלומות להעיד עלינו שלא נשוב לעולם לעונותינו הראשונים... האם רק כאלה שלא זכו להיוולד בעולם התורה והקדושה יכולים לשנות את חייהם באופן ברור וחד משמעי ועלינו נגזר להתקדם בצעדי צב, להאבק שנים על עניינים פעוטים ולא להצליח לבצע בחיינו מהפך של ממש? השאלה הנשאלת היא: איך מגיעים למצב בו נזכה לתשובה שלמה ולא רק לחלקיק תשובה?

דרך ב. מקבלים קבלה- עצה נוספת שנתנה לנו הינה לקבל עלינו קבלה קטנה אחת שתיתן לנו 'אחיזה' כלשהי בעולם השווה. על ידי שינוי קטן זה נצאיר כי אנו רוצים לשוב בתשובה שלמה, ובזכות כך נזכה אי"ה לגמר חתימה טובה.

(1) ע"פ אגרות הגר"ס מעובד למציאות ימינו-מאמר זה היה לעיני הגר"צ רבי משה אהרון ברורמן שליט"א מחבר ביאור תשובת ישראל על אגרות הגר"ס והאיר בו את הארותיו.

לעיני א"מ רבי **אברהם** בן ר' שלמה זצ"ל – נלב"ע י"ג אדר תשס"ו. ולע"נ ר' יצחק אלטער אלעזר בן בנימין יחזקאל ז"ל – נלב"ע י"ז חשוון תשע"ז

כתבה נרחבת אודות סדר קיום מצוות התשובה וסקירת פעילות הקבוצות הפועלות בנושא חשוב זה ממוסף שבת קודש "יתד נאמן" ערב ר"ה תשע"א. ניתן להשיג בדוא"ל: amudeyorl@gmail.com בכל עניי המאמר לפנות לדוא"ל הנ"ל.

המעוניינים להצטרף לקבוצה או לחברותא, וכן המעוניינים בהכוונה והדרכה בהקמת קבוצה ישאירו שם וטל' במסר: 0527673413.

ניתן להשיג דף זה: בכל מוקדי קובץ גיליונות, וכן בירושלים בישיבת מיר בנין פרידמן קומה 1- במתקן.

המעוניינים לתרום להפצת עלונים נוספים יפנו לטל הנ"ל. עלות כל גיליון 20 אג' צא וחשוב כמה זיכוי הרבים ניתן לזכות בתרומה קטנה, ועי"ז להיות בכלל מזכה הרבים שאין חטא בא על ידו.

וכך כותב הגר"ס באגרת ז': יום כיפור דבר טוב מאוד, יום סליחה וכפרה, וכו' אם היינו עושים הכנה הראויה לתיקון דרכינו, כי יום הכיפורים מכפר עם תשובה היא עזיבת החטא אכן גם המעט טוב מאוד, אין ערוך לה בענייני תבל לראות לכל הפחות שתהיה איזו קבלה על להבא ביוה"כ, ואין לנו מסחר הנושא פרי רווח כמו לעשות הכנה בלימוד המוסר, ולהתבונן להטיב דרכיו, עד אשר יבוא לאיזה קבלה להבא ביוה"כ, ובכל בחינה קטנה שבקטנות, אשר יכין האדם את עצמו, להגדיל בחינת יום הכיפורים שלו, אין ערוך ואין די באר הצלחת נפשו להינצל מצרות רבות ונצורות ואין לנו רווח גדול מזה"

אף שכדברי הגר"ס אין לזלזל בקבלה אחת זה דבר מאוד טוב, ונצרך ליוה"כ, אך הרי קבלה אחת אינה משנה אותנו! האם אפשר בכלל להתקדם בקצב של קבלה אחת לכל שנה!?

התוכנית הייתה למראה עיניהם של מחנכים רבים ושמענו מהרה"צ ר' משה אהרון ברוורמן שליט"א – מחבר ספר "תשובות ישראל" על אגרות הגר"ס – שתוכנית חשובה זו היא ממש כוונת ר' ישראל סלנטר באיגרותיו (איגרת ו' ואיגרת ח') לעשיית תשובה בבחינת הקלות.

וכך כותב הגר"ס באגרת ח': "מה מאוד עתיקין הדברים בעשיית, למצוא בהם דרך מעט ויסוד ראשי ואבן פינה לתשובה, לעזיבת החטא בעיקר בדברים שבני אדם רגילים להכשל בהם, ועזיבתם קשה מאוד. כי אחר שיתבונן האדם בכישלונות מעשיו, וימצא כי רובם הגדול המה קלות ביותר לקיימם, א"כ נקל לפניו לקבל על עצמו קבלה של קיימא, לשמור אותו בגדר הקלות לפניו, אשר למין בפ"ע יחשב ובוה יינזר כמעט מרוב עוונותיו בנקל, כי מידת העונש ואיכות העונש גודלת בהיותן מהקלות, עכ"ד בשינוי לשון קצת.

ולאחר שרבים רבים ניסו ליישם את התהליך בשטח וזכו לחולל שינוי של ממש בחייהם, היא מוגשת לכם, בצורה מסודרת, המאפשרת ליהודי הרוצה בשינוי הצלחה לבצעו בקלות בס"ד.

מה עושים – סדר התוכנית המעשית.

תכנית זו מורכבת מארבעה שלבים עיקריים.
(הערה: ניתן גם להתחיל מהשלב השלישי, שם עיקר התועלת למעשה, שלבים א' וב' הם לתוספת בקיום המצווה)

השלב הראשון – מתבצע בימי אלול/עשי"ת, או בעת התעוררות אחרת.

זהו הזמן להתבונן במעשינו- כשאנו מתבוננים על מעשינו (ובלשון חכמים: עורכים חשבון נפש) אנו מוצאים עניינים רבים שברצוננו לתקן ולשפר, ואם נעבור על סדר היום (והשבוע) שלנו בצורה מסודרת, ודאי תתפח הרשימה עוד יותר (ניתן להיעזר בווידיאו השלם).

אולם, ישנה בעיה מסוימת: גם לאחר שעברנו על מעשינו וגילינו כמה רבים הנושאים שברצוננו לתקן, שבוע או שבועיים לאחר מכן כבר קשה לנו להיזכר בכל העניינים שגרמו לנו לנקיפות מצפון בעשרת ימי תשובה... כיוון שכך, אדם חכם מקדים רפואה למכה! ומתהליך חשבון הנפש והתבוננות הפנימית, אנו פונים לשלב נוסף:

השלב השני – הכנת רשימה כתובה

ברשימה זו נכתוב את כל העניינים שרצינו לתקן, ונציין ליד העניין שברצוננו לתקן (לדוגמא: הימנעות מלשון הרע) גם את הצעד המעשי הראשון בו נתחיל את מלאכת התיקון. (למשל לא להתקשר לפלוני בזמן שאני כועס ונרגז כדי שלא להשמיע באוזניו מי הרגז אותי ומי הכעיס אותי)

אין טעם לכתוב ברשימה משימות גדולות מידי, שסביר להניח שאכשל בהם מיד לאחר שתפוג התעוררות הראשונית (למשל: לעולם לא אשוחח עם פלוני) וגם לא משימות שכבר הוכח שהן אינן יוצרות אצלי את השינוי המיוחל. זהו המקום הנכון לזכור את דברי רבי ישראל סלנטר האומר באגרת ו':

"ויבוא לבחינת בעל תשובה ביום הכיפורים לכל הפחות בקבלת עזיבת החטא בבחינת הקלות ובוה הבא לטהר יסיעהו הקב"ה לילך מדרגה לדרגה גם בבחינת הכבדות".

מבואר בדבריו כי התשובה היא כסולם, היא הסולם שעל ידו ניתן לשוב מן החטא כולו, וכמו בסולם – גם בתהליך התשובה לא ניתן לדלג על שלבים. כשאי אפשר לשוב מהחטא כולו בבת אחת, ובמצבים שכאלה הדרישה מן האדם אינה לבחור את הדברים הקשים ולשנות אותם באופן מידי. משמים מצפים ממנו להשתנות דווקא בדברים הקלים ודווקא עליהם על הפרטים אותם יכול האדם לשנות ללא מאמץ מיוחד- גדולה יותר התביעה, היות והיה לו קל לעשותם.

הכנת רשימה זו דורשת עבודה רבה, אבל בסיום המלאכה יהיה בידכם אוצר, רשימת העניינים שברצונכם לשפר במשך השנה הקרובה, כולל הדרכים המעשיות לשינוי!

מובן מאליו שאין שום תועלת ברשימה שאיש אינו מסתכל בה, ולכן כבר עכשיו, מיד לאחר סיום הכנת הרשימה מומלץ לבצע שני דברים:

- להכין לה העתק שיישמר במקום בטוח.
- להחליט לעיין בה בכל תקופת זמן (מומלץ ערב ראש חודש, שגם הוא זמן מסוגל ומיוחד לתשובה)

מומלץ מאוד ליצור לעצמנו סימן (כמו רישום בלוח השנה) שיזכיר לנו לעיין ברשימה ביום המתאים.

וכאן הגענו לשלב השלישי: התמקדות מעשית

כאמור לעיל ניתן לדלג על שלבים א' וב'. ולכן, מי שלא עשה את שלב א' וב' ואין לו רשימת משימות בידו יבחר לו משימה מתוך סדר יומו מומלץ בדברים עיקריים (בתורה, תפילה, בין אדם לחברו) או בדברים שמרגיש רצון עז להתקדם בהם ולשפרם.

בכל ערב ראש חודש, שהוא כאמור זמן המיועד לתשובה, נמצא לעצמנו פרק זמן לפתוח את הרשימה, לעבור עליה ולבחור מתוכה מספר תחומים ומשימות שאנו רוצים לתקן ולשנות. (מומלץ לבחור בכל פעם מספר מצומצם של משימות, ורק לאחר משימות אלו יוטמעו אצלנו והעמידה בהן תהפוך לנו לטבע, נוכל להגדיל את תחומי ההתמקדות).

- כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות שלנו, כדאי להשים לב לכך שהעבודה המעשית שנדרשת מאתנו מתחלקים לשלושה סוגים: (שלוש טבלאות המצ"ב)
 - ישנם תחומים שמספיק בהם קריאה יום יומית שתזכיר לנו לבצעם. (בטבלת: "תזכירים לקריאה בלבד")
 - ישנם עניינים שנדרשת בהם גם סימון יומי, (בטבלת: "תזכירים לסימון יומי") כך שאם נקרא אותם בכל יום ונסמן סימון קטן של ✓ או ✕ בצד המשימה - נוכל להתקדם גם מבלי לבצע שום מאמץ נוסף.
 - ישנם תחומים שבהם אנו נדרשים לבצע בהם מעקב מעמיק מורכב מכמה שלבי עבודה (טבלת: "העבודה החודשית") להלן נבאר את שלבי העבודה

כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות החודשיים שלנו כדאי לבחור משימות משלושת הקבוצות גם יחד. וכדי לא לשכוח במהלך החודש במה אני רוצה להתמקד ועל מה תכננתי לעבוד- אנו עוברים לשלב הרבעי שבלעדיו כל התוכנית כולה נידונה לכישלון.

השלב הרביעי: תזכירים ומעקבים יומיים

כמו שכבר ציינו קודם-ישנם תחומים בחיינו שבהם אם רק נזכור שברצוננו להשתנות, גדלים מאוד הסיכויים שגם נצליח בס"ד. וכיוון שאנו הרי רוצים להשתנות, לחזור בתשובה, ולזכות לשנה טובה, וכיוון שכבר הכנו רשימה של עניינים הדורשים שיפור, והחלטנו לבחור בכל ראש חודש כמה סעיפים בהם נתמקד במשך החודש כולו – נותר לנו רק משימה קטנה אחת: להקפיד לקרוא בכל יום את רשימת התזכירים הפרטית שלנו, וכן את רשימת ה"תזכירים לסימון יומי" ולסמן בצידה את קצב ההתקדמות ב ✓ או * או ציון.

זה לא לוקח זמן רב, וכל אחד יכול למצוא את הרגע המתאים לכך. אפשר לאחסן את הרשימה בכיס, בתוך הסידור, לצד הבגדים בארון ובכל מקום זמין אחר. לא נדרשת כאן התעמקות, לא השקעת זמן וגם לא מאמץ. בלי שום טרחה מיוחדת, עצם הרפרוף היומי הזה על רשימת השאיפות שלי והסימון שבצדו מחולל פלאים! עצה זו בעצם מבוארת בשערי תשובה פרק א' אות ח' "וכן ראוי לכל בעל תשובה לקרוא בספר זיכרונותיו בכל יום"

אבל, ישנם גם תחומים בהם נדרש ממני שינוי הדורש ממני מאמץ גדול יותר. עניינים שעלי לאבק כדי להצליח לשנות ולשפר. לתחומים אלו ישנה עצה אחרת שמקורה בדברי מסילת ישרים בפרק ג' במידת הזהירות: מעקב יומי מפורט. (טבלת העבודה החודשית)

טבלת "העבודה החודשית"

המעקב היומי הוא תהליך של בדיקה עצמית הכולל שלוש שאלות:

1. כיצד עמדתי היום בתחום שבו אני רוצה לחזק? איזה ציון מגיע לי?
2. במה הצלחתי היום במיוחד ולמה?
3. במה נכשלתי היום? למה?

נשים לב לנקודה חשובה: כשאנו שואלים את עצמנו במה הצלחתי או נכשלתי היום – לא נתמקד במחשבה על הכישלונות או ההצלחות, אלא ננסה להבין מה גרם לנו להצליח או להיכשל בביצוע משימה מסוימת. הניסיון הוכיח שאם אנו מבררים עם עצמנו את סיבת ההצלחה או הכישלון, אנו יכולים להתמודד עם בעיות שקודם נראו בלתי עבירות.

העבודה החודשית מתפרסת על פני כמה שלבים:

השלב הראשון-אבחון:

בשלב זה אנו עושים בירור מקיף על המתרחש לדוגמא: במעקב אחר ניצול הזמן בלימוד התורה נרשום : כמה זמן למדתי בפועל? מה היו הגורמים המפריעים ? וכן להפך מה היו גורמי ההצלחה. בירור מקיף זה יגלה בפנינו תוך מספר ימים את נקודות התורפה שבלימודינו, ואת נקודות ההצלחה שאנו יכולים להגיע. את מסקנות האבחון נרשום במשבצת ה"מסקנה" ואז נתקדם לשלב נוסף: שלב ה"התמקדות"

השלב השני- "התמקדות"

בשלב ה"התמקדות" נמקד את המעקב במעקב כללי למעקב פרטני: האם מיגרתי את נקודות התורפה, ולמה? או, האם עודדתי את נקודות ההצלחה, ולמה? ומה עוד ניתן לעשות בכדי להגיע לתוצאה טובה יותר וכו'. כעבור מספר ימי מעקב ממקודם, נגלה שע"י המעקב ותשומת לב נפתרו בעיות רבות שבאו אך ורק מתוך הרגל וחוסר שימת לב, אך עדין יתגלו מחסומים שיש בהם קשיים של ממש להתגבר עליהם ולתקנם נציין אותם במשבצת המסקנה ונעבור לשלב הבא- שלב ה"חיזוקים".

השלב שלישי –שלב ה"חיזוקים"

בשלב זה נצטרך למצוא תחבולות ועצות, לפעמים יעזרו קנסות או תמריצים, וכמובן לימוד המוסר יוכל לתת כח להתגברות ולהצלחה. בשלב זה שאנו בסיומה של העבודה נוכל להבחין שגילנו כמעט את כל ה"בחינות הקלות" שהיו לנו בתחום העבודה החודשית שעליה עבדנו. מה שנותר לנו זה רק עוד כמה ימי התרגלות והדרך סלולה כבר לעבור לתחומי עבודה חדשים.

עצה: בכדי שלא נאבד כעבור זמן את ההישגים שהישגנו נכתוב משפט מסכם על הישגינו בטבלת "תזכירים לקריאה".

סיכום התכנית בקצרה והוראות למילוי הטבלאות

1. כדי להצליח לעשות תשובה אמיתית – עלינו לעסוק בשינוי הרגלים.
2. שינוי ההרגלים מתחיל מעבודה על תחומים מעשיים ואפשריים, אותם מכנה ר' ישראל סלנטר 'בחינות הקלות'.
3. על ידי הכנת רשימה כללית של עניינים עליהם אני רוצה לעבוד בשנה הקרובה בצירוף פירוט מעשי נפתח לפני פתח לשינוי אמתי.
4. בכל ערב ראש חודש בוחרים מן הרשימה מספר תחומים עליהם רוצים לעבוד, ומכילים רשימה קטנה שתהווה את 'רשימת העבודה שלי' לחודש זה. (טבלת עקרי הרשימה השנתית ורעיונות חדשים)
5. בכל ערב קוראים ומסמנים את רשימת התזכורות שהכנתי לעצמי, וכן מבצעים מעקב יומי מפורט אחר ההצלחות והכישלונות בתחומים שבחרתי ובודקים מדוע הצלחתי או נכשלתי.
6. לאחר שמצליחים לזהות ולמצוא את הגורמים המעודדים הצלחות- מחפשים ומוציאים בס"ד דרך להגביר את התדירות בה יופיעו בחיינו אותם גורמים חיוביים.
7. לאחר מכן יש להתחיל מעקב חדש וממוקד יותר על המסקנות שהתבררו בשבוע הקודם.
8. חשוב מאוד! בכדי שנצליח למגר מהשורש נקודות שליליות וכן כדי לחזק את הרצון בנקודות ההצלחה יש למקד את לימוד המוסר בנושא שבו אנו עוסקים או בחיזוק כללי ביראת שמיים ולמקדו על חיזוקים אלו. לימוד המוסר ומאמרי חז"ל משנים את צורת העבודה מעבודה חיצונית לעבודה פנימית ושורשית בנפש האדם.
9. חיזוק לתוכנית זו ע"י קבוצה תומכת או חברותא שיבררו זה אצל זה האם עמדו במילוי היומי ויתנו דברי חיזוק ועצות זה לזה, הניסיון מוכיח שללא תמיכה חברתית קשה להחזיק מעמד זמן רב.
10. נקבל על עצמנו ביו"כ קבלה לעתיד כמו שפסק הרמב"ם: "שלא נשוב בדרך הזה עוד" וזאת ע"י שנקדיש 5 דקות ביום לצורך מלוי דף המעקב ו15 ד' בשבוע לצורך התכנסות השבועית ובה כל ההצלחה שתהיה לנו במהלך השנה יהיה בכלל קבלה על העתיד שנעשתה ביו"כ.

עיקרי הרשימה השנתית

ורעיונות חדשים

תזכירים לקריאה יומית

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

תזכירים לסימון יומי	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
1																														
2																														
3																														
4																														
5																														
6																														

העבודה החודשית:

אבחון, התמקדות וחזוקים.

שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____		שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____	
יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון
א				א				א			
ב				ב				ב			
ג				ג				ג			
ד				ד				ד			
ה				ה				ה			
ו				ו				ו			
ז				ז				ז			
מסקנה				מסקנה				מסקנה			

שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____		שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____	
יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון
א				א				א			
ב				ב				ב			
ג				ג				ג			
ד				ד				ד			
ה				ה				ה			
ו				ו				ו			
ז				ז				ז			
מסקנה				מסקנה				מסקנה			

דבר דבר דבר דבר

מראות מרח רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 49

אמירת תהלים

התגרשו הדיירים שם כמה פעמים זה בעיה בבית, ואני אומר וכי הבית חטא? אנשים חוטאים!!! [נכון שיש גם ענין בבית] אבל העיקר הוא איש בעונו ישא.

ואמרת לי שיאמר כל יום את כל ספר התהלים, וכן אשתו, ובדמעות דהרי שערי דמעות לא ננעלו.

אף שאמרת לי לומר תהלים, שכחתי לומר לו שאם יש ענין של 'בין אדם לחברו' לא יועיל התהלים, כגון שרוצה שכנו לבנות, והשני לא נותן רשות מאיזה סיבה רחוקה וכדו', ובזה מצער את חבריו [ואחרי שבאים עליו צרות כבר מוכן שיבנה אף אלף חדרים]. (צדיק כתמר יפרח עמ' רלד)

השתדלות לסייעתא דשמיא

דברי רבנו: אמירת ספר תהלים כל יום הוא עיצה והשתדלות לסייעתא דשמיא לחיזוק הרוח והגוף ולשמירת בריאות האדם ומשפחתו יותר מכל מיני בדיקות רפואיות.

ספר תהלים מלווה את עמינו מבריאת אדם הראשון ועד ימינו אלה ממש כוחו הוא בקשר האמיץ בינינו ובין קוננו יתברך. (דפי עיון גליון 264)

מזמור ק"ט

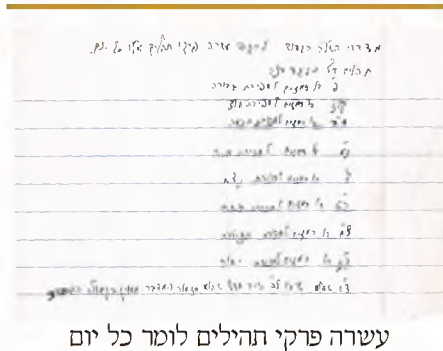
שח רבנו: בלילה כשאני מתעורר קשה לי לראות, לכך הרבה פעמים אני אומר פרק ק"ט בתהלים שיש בזה מעלה מיוחדת של א' ב' כפול שמונה (עי' ברכות ד, ב) (שם עמ' רסג)

איזה פרק לקרוא

עוד שאלה: מחלקים תהלים בין הנשים יש ענין איזה פרק לבחור, אמר רבנו שאין הבדל אבל אם רוצה תיקח פרק ק"ט שיש שם את כל האותיות. (שם)

לתקן חטא

אחד שאל לרבנו היות והיום זה ימי השובבים

עשרה פרקי תהלים לומר כל יום

טוב מעט בכוונה...

נשאל רבנו מנשים צדקניות שרוצות לארגן קבוצת נשים שיאמרו כל יום את 'כל ספר תהלים', שכוחו גדול מאד, כמבואר הענין בספר פלא יועץ. (ערך תהלים) וכדי לחזק את הדבר רוצים לתת על זה סכום כסף, ויהי בזה ג"כ היכי תימצאי לחזקו לומדי תורה.

ועצם הדבר שיבחר רבנו שזה דבר טוב [וכמובן באופן שאינו בא על חשבון הבית והילדים] אך התפלא למה צריך לתת על זה כסף? וכי כל דבר צריך כסף? וכשטענו שדבר שעושים בלי כסף, לא מרגישים מחויבות כל כך, ולפעמים אומרים ולפעמים לא וכו', ועל ידי הכסף יהיה מחויבות לשמור על הקביעות בשלימות.

השיב רבנו 'טוב מעט בכוונה מהרבות בלא כוונה'. והיינו שטוב שיאמרו פחות ובלי כסף, מאשר יאמרו הרבה עם כסף.

והנה דעת הוזה"ק מובא במג"א סי' תמ"ד סק"ב דסעודה שלישית אפשר לקיים בדברי תורה. והסתפק רבנו באילת השחר (שבת קיט, א) ויל"ע כיצד נשים יקיימו זה ואפשר דדי שיאמרו תהלים או ילמדו ההלכות השייכות להם.

אם לאמר תהלים בלי לתקן מידותיו

אמר רבנו: בא אלי אחד מקהילה שלטענתו אידעו שם כמה צרות, ועכשיו בנו חלה ל"ע, אמרתי לו שיש אומרים שאם בבית אחד

הנה בימי חודש אלול וימי הרחמים נוהגים להרבות באמירת תהלים. נביא כאן מדבריו ומחליכותיו.

ונבוא בבקשה עקב הכנת קונטרס פנינים ופירושי רבנו על תהלים, נשמח לקבל ביאורים ופנינים מרבנו על תהלים -

בטלפון: 052-768004

או במייל: 0527680034@okmail.co.il

ויש"כ.

נאות דבית

כתב רבנו בצואתו [אות ט] אבקש שכל מי שרוצה בטובתי ילמוד כל יום פרק א' משניות עד גמר י"ב חודש והבנות יאמרו כל יום עשרה פרקי תהלים גם בשבת וי"ט.

פרקי תהלים המכונים

כתב רבנו: מובא בשם השל"ה הק' עט, פ' קלז, כה, נא, צ, פט, צח, קז, צו.

ובנוסף אחר רשם רבנו על כריכת הספר תהלים שלו: מדברי השל"ה הקדוש להגיד עשרה פרקי תהלים אלו כל יום.

תהלים עט כנגד בינה

פ' רומזים לספירת גבורה.

קלז. רומזים לספירת הוד

כה. בו רומזים לספירת חכמה

נא. בו רומזים לספירת חסד

צ. בו רומזים לספירת נצח

פט. בו רומזים לספירת כתר

צח. בו רומזים לספירת תפארת.

קז. בו רומזים לספירת יסוד.

צו. שירו לו שיר חדש שהוא מזמור המדבר בענין הגאולה העתידה.

מה יכול לעשות לתקן את החטא, והוסיף ואמר להתענות אינו יכול מסיבות בריאות, וכן לא זכה לכתרה של תורה.

השיב רבנו שידבר פחות, ויאמר הרבה תהלים [והוסיף אם הוא ה' בר הכי הייתי אומר לו גם ללמוד הרבה גמ']. (שם)

להציל בנים תרומה

באחד הפעמים שהרה"ג ר' אלחנן ויסבורד הוצרך לסכום גדול של כסף עבור החזקת הכוללים, רבנו הציע לו לומר את כל התהלים בכותל, והיה פעם שאמר לו לומר כל יום שהי' בחו"ל כל התהלים [והי' מצב שראו עוזריו שלא בא כיון שהי' באמצע התהלים ולא רצה לדבר באמצע, אספו הכסף בלעדו] וכן חשבו הגבירים שמשוהו לא כשורה אצלו שניסו ליצור קשר עמו וענה להם בטלפון באמצע התהלים בקול נו נו, חשבו שאירע לו משהו, וריחמו עליו ודאגו לו לכסף שהיה צריך עבור הכוללים. (שם עמ' ששה)

המיישים פרקים

שח אחד מגדולי רה"י, שדרכו לפני שנוסע לחו"ל לגיוס כספים לשיבתו, לבקש רשות וברכה מרבנו.

ובאחד הפעמים אמר לו רבנו שלפני שיתחיל באסיפת הכספים יאמר חמישים פרקי תהלים. והוא נסע ושכח מכך, בשדה התעופה בארה"ב חקרו אותו על סיבת בואו והוא לא ידע טוב אנגלית וכנראה אמר משהו לא טוב, ואמרו לו שישאר כאן ויצטרך לחזור בחזרה במטוס לארץ ישראל, ואין לו רשות להכנס, והוא ניסה בכמה דרכים ולא הצליח ואז נזכר במה שרבנו אמר לו לומר חמישים פרקים, ואמר בהתעוררות חמישים פרקים.

ומיד בסוף התפילה נכנס לשם בן אדם שדיבר עמו בעברית ושאל אותו מה קרה לו, וסיפר לו מה קרה, והלה יצא לכמה דקות ודיבר עם האחראים ואמר לו שזה סודר והוא יכול להיכנס לארצות הברית, הוא הסביר להם את מה שהתכוין.

ואז אותו ראש ישיבה שאל את אותו אדם מהיכן הגיע וכיצד יודע כ"כ טוב עברית, שהיה נראה שהוא אחד מהעובדים במקום, ענה לו הלה 'אל תשאל שאלות מיותרות'.

לערבב

היה יהודי שחלה ר"ל והרופאים כבר היו נואשים, קרוביו נגשו לרבנו ושאלו מה עוד הם יכולים לעשות בשבילו, לאחר שדרכי ההשתדלות כבר נסתמו.

והשיב רבנו בזה"ל: "לערבב"... השומעים שלא הבינו את תשובתו, ביקשו הסבר, ורבנו הסביר:

'לערבב' את הטיפולים עם תהלים. הוי אומר, להתפלל ולהרבות באמירת תהלים.

רבנו באמירת תהלים

התרת נדרים

במוצש"ק ויצא תשנ"ו ביקש רבנו שיעשו לו התרת נדרים מה שנהג לומר כל יום סכום מזמורי תהלים ועכשיו מרוב הטרדות הפונים אליו אינו מספיק ויוצא שאומר בלי כוונה, והוא מתחרט על שלא אמר הנני עושה בלא נדר ואם הי' יודע שלא יוכל לאומרו בכוונה לא הי' נודר כלל והותר לו, ושאלו אותו סו"ס הרי צריך את אמירת התהלים, ואמר שבלי כוונה אינו מועיל.

ומספר הגר"א שטראוס שליט"א: **אור לכ"ה בשבט תשנ"ג**. לשאלתי, ענה לי רבינו דכיון שמבקשים ממנו להתפלל על חולים הרי הוא מתפלל עליהם, על אף שאין ראוי הוא שתיענה תפילתו, אבל כיון שמבקשים מתפלל הוא. ואמר לי שאין הוא אומר תהלים בלילה, אלא אחרי עלות השחר לפני התפילה אומר הוא הרבה פרקי תהלים.

אמנם בשנים האחרונות פעמים הרבה רבנו היה אומר תהלים בלילה (ע"י שעה"צ ס' רל"ח סק"א). ואמר שאחר חצות הלילה יש מתירים (ע"י כף החיים ס' רל"ה אות ט'). ועוד השיב שודאי עדיף לומר תהלים מלישב בטל. ורבנו היה אומר תהלים קודם חצות, (וע"י בארחות רבנו ח"א עמ' צז).

והביא שבעל הקהלות יעקב היה אומר תהלים בקבלת קהל בין איש לאיש שהיו מגיעים אליו בלילה. והיה אומר, הרי זה לא איסור, וללמוד אני לא יכול אז לכה"פ אומר תהלים. ורבנו אמר הצעה למי שאומר תהלים בלילה שיאמר עם פרש"י ואז נחשב כתורה שבע"פ. [ע"י

ברכ"י אר"ח ס' רל"ח].

מכתב רבנו לספר תהלים המפורש

כבוד הרה"ג ר' יעקב וינגרטן שליט"א אחרי שכתר"ה זכה לעשות ביאורים להמחזורים של החגים שיהי' מובנים לכל המתפללים בהם, נפשו אותה לבאר ספר התהלים, אשר כל ישראל בכל הדורות משבחים בזה ומתפללים להקב"ה, וכל התפלות שאנו מתפללים לו יתברך רובם מתהלים אשר זיכנו צורינו מתנה טובה, ובדאי יש הרבה שצריך לבאר פירושים. ויזכה כתר"ה לעשות אזנים לספר התהלים, ובדאי יהא נחת רוח להקב"ה כשמבינים מה שאומרים, ויתוספו זכויות לכלל ישראל.

ונזכה להושע בקרוב לגאולה האמתית בב"א.

לדוש"ק

לפני כמה שנים בא לרבנו זוג כאוב ומדוכדך מאחת המדינות הרחוקות, ובכו שכבר הרבה שנים הם מחכים לפרי בטן ולא זכו עדיין. ויעץ להם רבנו עצה זו, שיאמרו שניהם כל הספר תהלים בכל יום, וכששאלו שזה לוקח להם בערך ארבע שעות ולא יוכלו לומר הכל בבת אחת, אמר רבנו שיכולים לחלקו לחלקים ובכל פעם שיש להם זמן יאמרו מעט, והעיקר שייסימו את הספר כל יום. לאחר כשנה ביקשו לבשר לרבנו שנולדה להם בת, ושמח עמם.

בכלות הכחות

מידת הזריזות היה לפלא גם בעת זקנתו המופלגת, שראו מתאמץ בכל כוחו לא להתעצל, ופעם שכב בכלות הכוחות על מיטתו ואמר לתלמידו רבי משה ס. אולי זה עצלות והתרומם והתחיל להגיד תהלים.

הזכפת פרקי תהלים

הורה רבנו שהממתין לציבור שיגיעו לישתבח יכול להוסיף ולומר פרקי תהלים שאינם מפסוקי דזמרה, אבל דוקא כל זמן שעדיין לא אמר ישתבח [וראה ס' ג"ד ס"ג, והרי אפילו בשיד המעלות ממעמקים כתב המג"א דצ"ע על הכתבים שכתבו לומר שם את שיר המעלות].

בליל הסדר

אחרי הסדר היה אומר שיר השירים בחדרו, ולומד עד שתחטפנו שינה. [היו שנים שבהן היו צרות וגזירות על עולם התורה ואמר רבנו תהלים אחר הסדר].

תהלים בת"ב

לענין תשעה באב הביא המשנ"ב (ס' תקג"ד סק"ז) דעות האם אפשר לומר תהלים. ומטין דהחזו"א אמר שאשה יכולה לומר תהלים

בתשעה באב. ואפשר דאשה שאומרת תהלים אינו תורה שאסור בת"ב, דיסוד האיסור הוא משום שד"ת משמחים לב, וזה רק במי שמצווה. (אילת השחר שבת קיט, ב)

הגר"ח קניבסקי, בעת שבא לנחם על פטירת הרבנית אמר לרבנו שהחזון איש התיר לאחותו לומר תהלים בתשעה באב. והוסיף הגר"ח שיתכן שדוקא לאשה התיר החזון איש כיון שאין על אמירת תהלים שלה שם של דברי תורה כיון שאינה מצווה ללמוד, אבל איש שמחויב בת"ת אפשר שאסור בזה. ואמר לו רבנו דמ"מ גם איש יכול לומר התהילים עכ"פ בתורת תחנונים ולא בתורת ת"ת, ואם התיר החזון איש לאשה א"כ יש להתיר גם לאיש בתורת תחנונים. (אעלה בתמר מתורת החזון איש עמ' כב)

אמירת תהלים בר"ה

בשנה שהתפלל מוסף בביתו וסיימו הרבה לפני חצות, לא הלך רבנו לאכול אלא המשיך באמירת תהלים עד חצות ואז אכל, והסביר דיש ענין לעסוק בשירות ותשבחות עד חצות, לכך אמר תהלים עד חצות.

ואמר רבנו: הגר"ז היה נוהג להרבות באמירת תהלים וכן גם נוהגים העולם משום שיום זה הוא זמן תפילה, ולכא"י יש לכך מעלה משום דכשאומר תהלים ביום זה אע"פ שאינו מבין הדברים לעומקם (ומי מבין...) מ"מ מרגיש שמדבר עם קונו ומתחנן אליו וכמ"ש דוד המלך (תהלים סג, ב) 'צמאה לך נפשי כמה לך בשרי וגו'.

וכבר הבאנו את המעשה עם החלום בליל יו"כ תשל"ד, שסיפר רבנו שמיד התעוררתי והלכתי לבעל הקהלות יעקב וספרתי לו את החלום, ולקח תהלים ונתן לי, ושנינו אמרנו זמן ממושך פרקי תהלים, ולכן אני הולך מביתו להתפלל תפילות ותיקן.

והנה באותו היום נפתחה מלחמת יום הכיפורים, ואחרי תקופה כשהיה הגרב"צ אצל הקהלות יעקב (הייתה לו קביעות ללכת בכל שבוע אליו) שח לו הקהלות יעקב שמי יודע מה היה יכול לקרות, ללא אותם פרקי תהלים שאמרו בליל יו"כ עוד קודם הצרה. [ותפילה לפני הצרה מועילה הרבה יותר מאשר בתוך הצרה כמבואר בחז"ל].

אם צריך להשמיע לאזני

בגמ' בברכות (טו, א) הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו – יצא. יל"ע בדבר שאינו חיוב כגון אמירת תהלים אם צריך דוקא להשמיע לאזנו או לא.

ומהכא דאמרינן ההוא בשאר דברים, אין ראי על דברים שאין חיוב כלל, דאולי כן צריך

להשמיע ואולי לא.

קריאה לפני מנחה

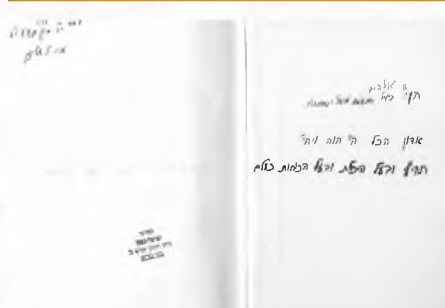
בגמ' בשבת (קטז, ב) איתא שאין קורין לפני מנחה ספרי כתובים. יל"ע אם גם אסור לומר תהלים.

ג' פרקי תהלים

משנת תש"ס שהתחילה האינתיפדה בריבוי פיגועים וכדו' רח"ל, הנהיג רבנו עם שאר גאוני וצדיקי הדור לומר כל יום אחר התפילה ג' פרקי תהלים פ"ג ק"ל וקמ"ב, והקפיד רבנו עד השנים האחרונות לחייו בין בחול בין בשבת לומר פרקים אלו עם הציבור לאחר שחרית, ובחול מוסיפים לומר ג"כ אחינו בני ישראל, ובשבת אין אומרים אחינו וכו'. [וראה בה' אבילות מה שהבאנו מנהג רבנו בימי אבילותו]

כוח תפילת תשכ"ד

כמה פעמים בעת צרה המליץ רבנו שיתפללו תינוקות של בית רבן על זה. וסיפר את המעשה עם הג"ר אליהו דושניצר משיגה ביישובת לומזה בפ"ת, שהיה צריך למכור פרדס שגשאר לו מירושה, ולא הצליח למכרו, וביקש מהג"ר יעקב משה קורדלנסקי מנהל ת"ת יבנה בירושלים שיאמרו עבורו הילדים בת"ת תהלים. לאחר תקופה פגש הג"ר אליהו את הג"ר שלום שבדרון וביקש ממנו שישאל את הג"ר יעקב משה למה לא התפללו הילדים, ושאלו הג"ר שלום מנין יודע מעלתו מכך שלא התפללו עדיין, וענה הג"ר אליהו, איזו שאלה זו מנין, מזה שלא הצלחתי למכור את הפרדס, והג"ר שלום ביקש שוב מהג"ר יעקב משה, ואכן אמר לו ששכח לבקש שיתפללו על זה והבטיחו שיתפללו. ומיד אחרי שהתפללו הצליח למכור את הפרדס. (מפי בן רבנו הגר"מ)

צילום כריכת הספר תהלים של רבנו

תהלים ליד קבר החזון איש

החזון איש הקפיד שלא לומר תהלים בד' אמות של הקבר, ושאלו את רבנו א"כ כיצד היום אומרים תהלים בסמוך לד' אמות של החזון איש.

ואמר שאנשים לא באים בתורת תפילה, אלא

כדי לבכות על הצרות שלהם וכדמצינו בחז"ל (הובא ברד"ק מלכים ב פרק ד) על אשת עובדיה שבכתה על קברו ועוד, וזה מותר.

ורבנו באחד השיעורים, אמר על מה שאומרים תהלים ביארציית ליד קבר, שכוין שזה לטובת הנפטר ולכבודו – מותר. וצריך להתרחק מהקברים הסמוכים, או לכונן גם עליהם שע"ז לא יהיה להם לועג לרש.

ורבנו עצמו כשעולה לקבר אשתו הרבנית ביים היארציית נהג לעמוד במרחק ד"א מהקבר, ולומר שם תהלים.

שיעור בתהלים

סיפר רבנו על ידידו הגר"מ סולובצ'יק זצ"ל ידוע שבכל שבת היה אומר שיעור לבעלי בתים בספר תהלים, והיה מכין את השיעור הרבה זמן, ובשיעור עצמו לא היה אומר כי אם מעט ממה שהכין. (רשימות ר"ס)

סייעתא להבנה בתהלים

בתקופת הבחירות בשנת תשס"ט, רבנו נסע מעיד לעיר ומכרך לכרך לעורר את בני ישראל בגודל המערכה. באחת הנסיעות התחדש לרבנו באמצע הנסיעה פשט בדברי הגר"ח בב"ק, שהתקשה בהם תקופה ארוכה. ואמר רבנו שזה מעין דאיתא בגמ' (קידושין לא, ב) וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא רהיט ואזיל ופתח ליה ואמר אין אין עד דמטאי התם, יומא חד אמר ליה אשקין מיא, אדאייתי ליה נמנם, חזין קאי עליה עד דאיתער, איסתייעא מילתיה ודרש אבימי מזמור לאסף (תהלים עט). והיינו שכאשר עוסקים במצוות יש סייעתא דשמיא להבין בתורה. (מפי הרה"ג ר"י רוזנגרטן)

כנענים ואהלות

בספר אור השנים [שרבנו טרח להוציאו מחדש] ואם מנהגו לומר תהלים קודם התפלה קודם הנדפסת הבקשה קודם תהלים יתחיל בזה הלשון הריני מוכן ומזומן לומר תהלים לקיים מ"ע כ' ללמוד תורה שנאמר דברים ה' א' ולמדתם אתם ושמרתם לעשותם כדלעיל מ"ע ב. ויהי רצון שיהא נחשב כאלו עסקתי בנגעים ואהלות ר"ל אע"פ שאמרו חז"ל (עי' ב"מ דף ל"ג ע"א) הלומד מקרא מדה ואינו מדה משא"כ תהלים כאשר הבטחת לדוד עבדך ולנו. ע"י חכמינו ז"ל. ואח"כ יתחיל יהי רצון הנדפס.

ובמהדורת אור השנים של ידידנו הרה"ג ר"י אוהב ציון שליט"א ציין בזה: מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א עורך כאן בדברי הרמ"ח ונראה לברר הדברים הנה במדרש שוחר טוב מזמור א' איתא שדוד המע"ה ביקש שהקורא תהלים יהא נוטל שכר כעוסק בנגעים ואהלות ובגפש החיים שער ד' פרק ב' כתב בזה"ל וגם

מי יודע אם הסכים הקב"ה על ידו בזה כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו כמו שמצינו בב"ב י"ז ע"א ואיך ההוא רחמי הוא דקא בעי עכ"ל ומדברי הרה"מ"ח כאן מבואר שנקט שדוד נענה ובפירוש התפילות והברכות לר"י בן יקר רבו של הרמב"ן בפי' ברכת ברוך שאמר כתב וז"ל וקורין בהן בתלים והוגין ונטליין שכר עליהם כנגעים ואהלות וכו' עיש"ד. ועיין בזה במש"כ באורך במבוא לתהלים המפורש להר"י ויגרטן פ"ג בהאי ענינא דבקשת דהמע"ה ואם נתקבלה בהקדמת פי' לספר תהלים מינסק תקס"ט שכתב וז"ל הנה ביקש דוד המלך ע"ה ממנו ית' שכל העוסק בספר הזה יחשב לו כאילו עוסק בנגעים ואהלות לקבל שכר כאילו עסק בגופי תורה ע"ש ונעתר לו עכ"ל ומור"ד מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לן בזה דאם דוד המלך ע"ה ביקש מסתמא נענה וגם מהא דחז"ל הביאו זה מוכח שנענה.

ובאילת השחר שבת (קיט, ב) הובא דוד המלך ביקש שכל העוסק בתהלים יחשב לו כאילו עוסק באהלות וצ"ב למה הוצרך לבקש כן הרי תהלים נמי תורה היא ומאי שנא משאר כתבי הקדש ונראה דביקש שיחשב לו כאילו למדו בעיון ובעומק ועיין שו"ת בית אפרים סי' ס"ח שכתב כע"ז ויל"ע אם דוד ביקש על כל מי שאומר תהלים או על עצמו ובספר נפש החיים שער ד' פ"ב כתב שלא מצינו בדברי חז"ל אם הקב"ה הסכים לבקשתו ויל"ע אם האומר תהלים נחשב גם לדינא לא רק לענין שכר כלומד תורה ממש.

והנה אם אומרים דרך תחנונים הא יש גידון בשו"ע ורמ"א סי' מ"ז סעי' ט' אם חייב בברכת התורה ולענין תשעה באב הביא המש"ב סי' תקנ"ד סק"ז דעות בזה ומטין שהחזו"א אמר שאשה יכולה לומר תהלים בט"ב ואפשר ראשה שאומרת תהלים אינו תורה שאסור בת"ב דיסוד האיסור הוא משום שד"ת משמחים לב וזה רק במי שמצווה.

שירותי שאמר דוד

איתא בגמ' בסנהדרין (צב, ב) ת"ר בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנני מישאל ועזרי' לכבשן האש א"ל הקב"ה ליחזקאל לך והחייה מתים בבקעת דורא כיון שהחייה אותן באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניוהו לכו להם אמר מה טיבן של אלו אמרו לו חבריהן של אלועל יחזקאל היו אומרים שהי' חבירן של חנני מישאל ועזרי' מחיה מתים

בבקעת דורא פתח ואמר אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין וכו' אמר רבי יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע שאילמלא בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לנגות כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים.

ופרש"י שהי' מסדר שבחות נאות יותר מדוד ואילו אמרן הקב"ה ה' נטה אחריהן יותר מאחרי השירות שעשה דוד.

והנה נתאר לעצמינו מה היו שירותיו של דוד כמה הוא עמל כל ימיו בספר תהלים אמנם א"כ קשה ממ"נ אם נבוכדנצר אמר שירות כאלו שהקב"ה ה' נטה אחריהן יותר מאחרי השירות של דוד משום שהיו שירות כ"כ געלות א"כ למה המלאך סטרו על פיו הרי המלאך לא עושה כלום מעצמו אלא בשליחות הקב"ה ואם הקב"ה נטה אחריהן למה לא הגיחו לו לומר מאחר ששירותיו עדיפים משל דוד.

ועיקר הדבר צ"ב איך יתכן שזמירותיו של נבוכדנצר הרשע יהיו מעולים משירים ותשבחות של דוד המלך של כל ספר תהלים.

ולכן נראה לפרש דגם כאן זה אותו ענין נבוכדנצר נקרא רשע גם לאחר שאמר שירות ותשבחות כי כשאדם מושחת במידות אז כל הדברים אפי' אותם שראוי לבוא על ידם קידוש השם ובא באמת קידוש השם אותו אדם מקבל את הכל ועושה מהם סם המות.

קדישתו של דוד

מבואר באור זרוע בהתחלת ה' שבת בשם המדרש איך רבבות מלאכים מכבדים בכבוד ראש את דוד המלך וז"ל צריך לומר ימלוך ה' לעולם אלקין ציון לדוד ודוד הללו' וגו' בכונת הלב שזה השיר שמשבח בו דוד המלך לפני הקב"ה כדאמר רבי ישמעאל אמרתי לזגזאל שר הפנים הראני כבודו של דוד המלך אמר לי ידידי המתן לי שלש שעות עד שיבוא לכאן ותראה גדולתו ותפסני והשיבני בחיקו אמר לי מה אתה רואה אמרתי לו ז' ברכים רצין כאחד א"ל כבוש עיניך שלא תראה ותזדעזע הללו שיצאו לקראת דוד מיד רגשו כל האופנים ושרפים ואוצרות ברד וענני כבוד ומזלות וכוכבים ומלאכי השרת ולוהטי הזבול אומרים למנצח מזמור לדוד ושמעתי קול רעש גדול שבא מג'ע ואומר ימלוך ה' וגו' והנה דוד בא וראיתי כל מלכי דוד אחריו וכל אחד כתרו בראשו וכתרו של דוד מובהק ומשונה מכל הכתרים וזיוו הולך מסוף העולם ועד סופו וכיון שעלה דוד לבית המדרש הגדול שברקיע

הוכן לו כסא של אש שהוא ארבע פרסאות גובהו כפלים ארכו כפלים רחבו וכיון שבא דוד וישב לו על כסא שמוכן לו כנגד אותו כסא של אש [המוכן] לקונו וכל מלכי בית דוד יושבין לפניו וכל מלכי בית ישראל עומדין מאחוריו מיד עמד ואמר שירות ותשבחות שלא שמעתן אוזן מעולם כיון שפתח ואמר ימלוך ה' לעולם אלקין ציון לדוד ודוד הללו' מיד פתח מיטטרון שר הפנים וכל פמליא של מעלה והיו אומרים קק"ק ה' צבקות מלא כל הארץ כבודו וחיות משבחין ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ורקיעים אומרים ימלוך ה' לעולם והארץ אומרת ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד וכל מלכי בית דוד אומרים והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד הא למדת שבזה השבח משבחים צדיקים בג'ע ודוד ברקיע לפני הקב"ה וחיות הקודש אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ע"כ עלינו חובה לומר כל הקדושה בכונת הלב ובנעימות הקול. עכ"ל האור זרוע.

ובשעתו הי' אנשים אומרים לדוד המלך דוד הבא על אשת איש דינו כמה? והאנשים האלה לא יוכלו לנגוע לבוא בקרבנו אפילו אלפי פרסאות כי האדם לא יודע להעריך את דרגת האדם רק הקב"ה.

רבנו באמירת תהלים

ידעו את העתיד

הנה ספר תהילים שחיברו דוד המלך ידעו כולם את כל מה שכתוב בה ויש שם נבואות על מה שיהא בחורבן הבית במזמור על נהרות בבל ובמזמור לאסף שכתוב שם בלשון כמו שכבר הי' נמצא שכמה מאות שנים קודם כולם ידעו את הדברים שיהיו לאחר החורבן ולא רק דוד המלך שהי' נביא.

אלא דהעירו הנבואה היתה יכולה להשתנות לפיה"ש הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ שהקב"ה יכול לחזור מנבואה לרעה, וע"ע בהקדמת האבן עזרא לספר תהילים

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 15 | ראש השנה תשפ"א | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"

יום הכיפורים במחיצת גדולי ישראל זי"ע

מדרן הגד"נ קרליץ זצוק"ל

מדרן הגדאמ"מ שך זצוק"ל

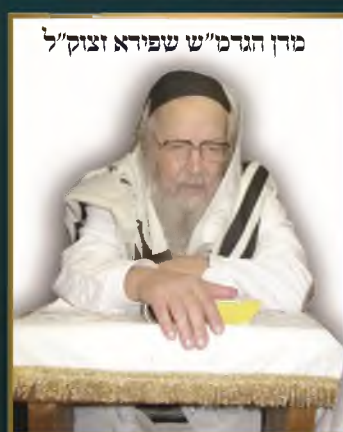
מדרן הגדא"ל שטיינמן זצוק"ל

מדרן הסטייפלר זצוק"ל

הגאון האדיר דבי גדליה נדל זצוק"ל
באדיבות מערכת 'אלא ד' אמות של הלכה

מדרן הגדמ"ש שפירא זצוק"ל

מדרן הגה"צ
דבי דב יפה זצוק"ל

יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות | נשמח לקבל מדי שבוע תמונות למדור זה | נא להזהר מזכויות יוצרים וחשש גזל.
תמונות יש להעביר למייל המערכת : k.gilyonot@gmail.com

כאיל תערוג תורה

אוצר הספרים
הבמה לסקירת ספרים
ומחבריהם

יוסף אור מחיצות וסיכוך סוכה

עוד ספר בסדרה המיוחדת כאיל תערוג ממרן רשכבה"ג זיע"א

כאיל תערוג על התורה

פנינים חידושים וביאורים

על חמשה חומשי תורה

מאת מרן רבינו הגדול רשכבה"ג

רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן זיע"א

לא בכל יום אנו עומדים בפני מלאכה שכזו לכתוב תקציר והערכה על ספרו של רבינו הגדול זיע"א אשר מוזכר בסילודין ובחרדת קודש אצל אנשי מעלה מגדול ועד קטן בדור האחרון, הלב שאליו היו נשואות עיני ישראל במשך יובל שנים, והמח אשר ניווט כיוון והדריך את הספינה המטלטלת של היהדות החרדית במים סוערים, וכמלאך הנצב בראש דרך חוליכה בין משברי הגלים והביאה אל חוף מבטחים בבניית מבצרי תורה ויראה, והעמדת לומדי התורה בראש מעיינם של הכלל כולו.

הרה"ג רבי ישראל גולדברג שליט"א תלמיד מובהק לרבינו זיע"א כבר זכה להוציא לאור עולם כמה אוצרות תמירים מכבשנו של רבינו זיע"א ודבריו ועבודתו נתקבלו בחבה יתירה בעולם כולו.

וזה עתה קרב לבו אל המלאכה ובחכמה תר ודלה ומשמש ומצא אוצרות בלתי נתפסים של חכמה ותורה ועבודה שנאמרו ע"י רבינו הגדול זיע"א, וערכם כמו"ד כדרכו בספריו הקודמים אשר קנו שם ותהילה.

בהעברה בעלמא על הספר המכיל למעלה מ 600 עמ' אנו מוצאים אוצרות בלתי נתפסים אשר רבות עוד ידובר בהם, מוסר לשעה ולדורות, והדרכה בכל שטחי החיים, ספר זה כשאר חלקי כאיל תערוג הינם מסמך מנווט ומורה דרך למבקשים לדבוק בדרך אלקים חיים תורתנו הק' ללא פניות כדרכו של רבינו הגדול זיע"א.

נברך את המחבר שליט"א שיתקבלו דבריו בבי מדרשא, ויוכה לחבר עוד ספרים רבים בכל מקצועות התורה, ויוכה לישוב באהלה של תורה כל ימיו כשאיפת לבו.

להשיג: בחנויות הספרים.

ובירושלים – רח' קורדבו 3 0527680034
בני ברק – משפחת גודלברג רח' ירושלים 20

עוד מסדרת ההלכה שנתקבלה בחיבה יתירה

יוסף אור

מחיצות וסיכוך הסוכה

המחבר הר"י א. שפירא שליט"א

יפרד לשני ראשים

החלק הראשון

קיצור שיטות הפוסקים על פי הכרעת רבותינו

המשנ"ב והחזו"א זללה"ה

החלק השני

ביאורי סוגיות – סוכה

הנה כבר נודע הרב המחבר שליט"א בחיבוריו הקודמים

יוסף אור על תערוכות ובשר בחלב

ויוסף אור על הלכות מוקצה

נפתח בהסכמות הנלחכות על החיבור ומחברו בהם ניכרים דברים חיוניים מעומק לבם של המסכימים בשבח המחבר וחיבורו – בראשם ראש ישיבת סלאבאדקה הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א המפליג על מסירותו של המחבר כשרונו ועמלו, ובירידה לפרטי פרטים בעומק הסוגיות. אחריי הסכמת הגאונים רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א ורבי נחום גוטנמג שליט"א המכירים את המחבר בשימושו לפני החכמים בכוחו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בסברא ישרה.

בגוף הספר מתבארים נושאים רבים ממסכתא סוכה בחמשה

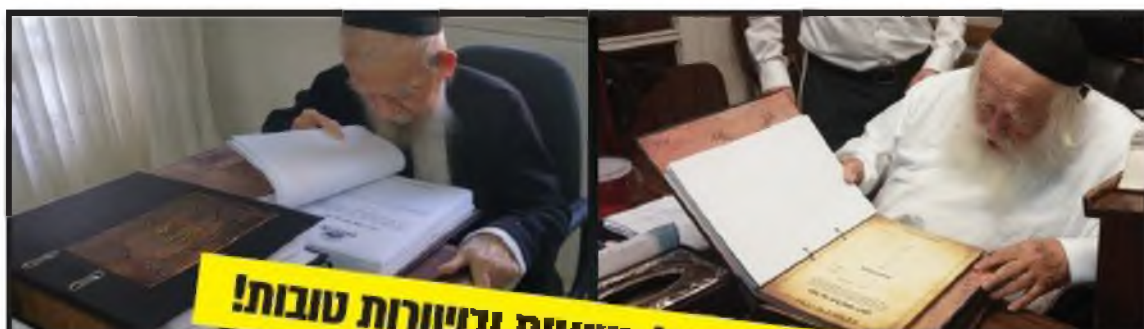
פרקים מקיפים על ענייני מחיצות הסוכה וסיכוכה

ודבר בעתו מה טוב לקראת ימי החג להביא ברכה זו אל ביתכם ולזכות לקבל מבט עמוק על ענייני החג מתוך עיון הסוגיות ולהלכה.

נברך את הרב המחבר שליט"א – שיוכה לחבר עוד כהנה וכהנה

חיבורי תורה והלכה כשאיפתו ויתקבלו דבריו בבי מדרשא

ניתן להשיג במודיעין עילית: שדה חמד 34 ק"ס 0527654420
ובבתי הכנסת בירושלים ובני ברק בשבוע שבין ר"ה ליוה"כ

שנה שישיית של יצועות ובשורות טובות!

הפעם יותר מתמיד

הספר

שלא מוש מעיניהם של גדולי ישראל בימי הרחמים והסליחות

בערב ראש השנה יצא על שולחנם של מרגן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א

ספר 'דורות ישרים מבורכים'

ובו פירוט שמות התורמים המאמצים ילד ביקורן ההסעות' ובני משפחותיהם לתפילתם של רבותינו שליט"א בימי הרחמים

להזכר ולהתברך לבריאות ונחת מהילדים, דורות ישרים מבורכים, ויוצאים הצעירים ופרנסה בנקל

ולא ימוש הספר מעיניהם ויוזכרו בתחינתם בכל יום עד מוצאי יו"ט

הספר יצא על שולחנם של:

מרן ראשב"ה רבי חיים קובבסקי שליט"א | רבני העדה מרן ראש הישיבה רבי מרשון אדלשטיין שליט"א
מרן הגה"צ הר"ש גלאי שליט"א

**למסירת שמות בני המשפחה לספר
התקשרו לטלפון שלכם לנחת מהילדים
1700-50-66-22**

הקרן נוסדה בשנת 1974 ונמצאת בראשותו של הרב מרשון אדלשטיין שליט"א. הקרן מטפלת בטיפול רוחני ופיזי לילדים ישראלים. הקרן נמצאת בראשותו של הרב מרשון אדלשטיין שליט"א. הקרן מטפלת בטיפול רוחני ופיזי לילדים ישראלים.

